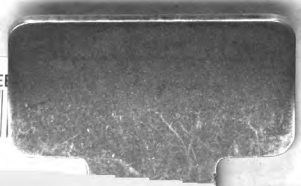

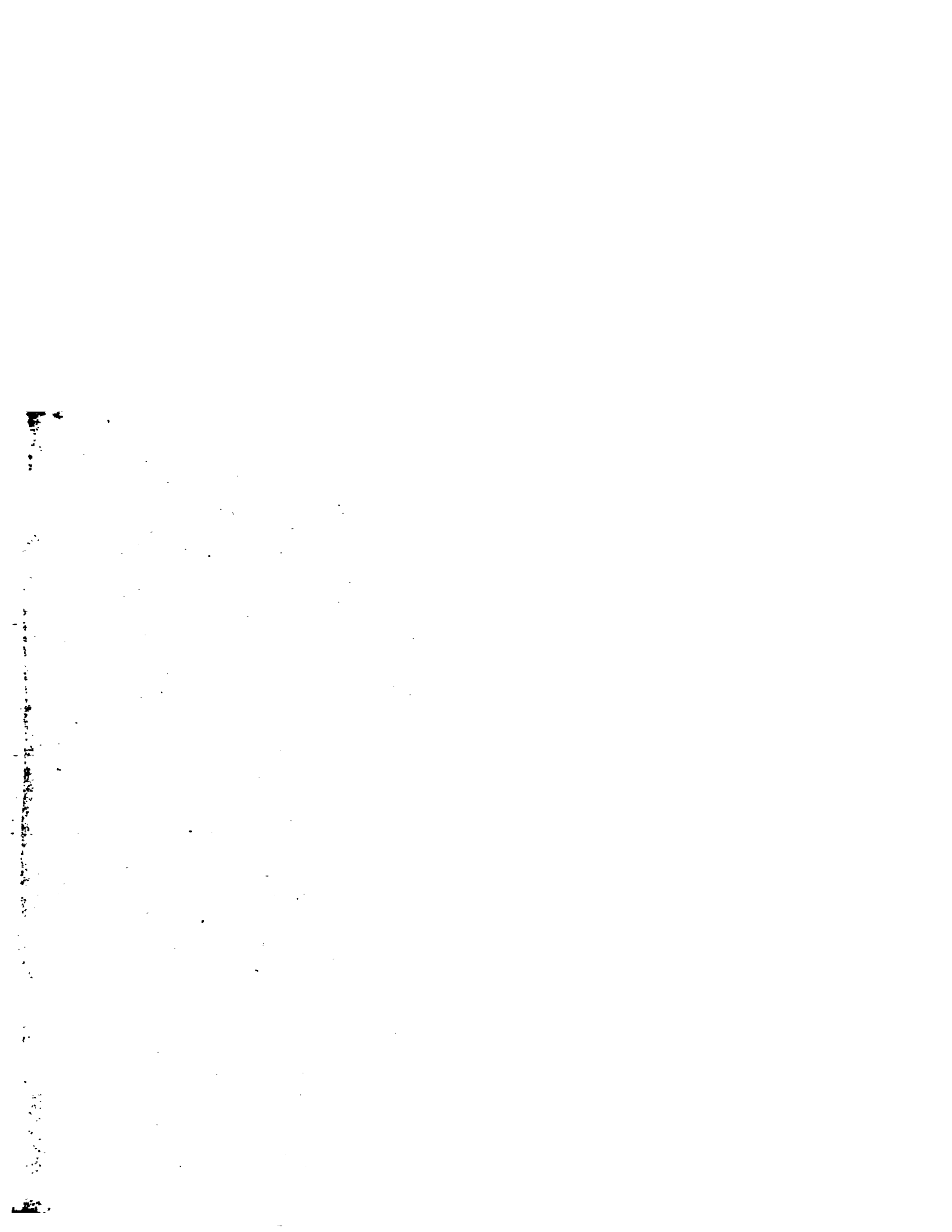

KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK

0300 1424

792K14
THEOLOGIA

MORALIS ET DOGMATICA

REVERENDI ET ERUDITISSIMI DOMINI

PETRI DENS,

IN UNIVERSITATE LOVAN. S. THEOLOGIE LICENTIATI, ECCLESIE METROPOL. S. RUMOLDI MECHLIN. CAN. GRAD. ET ARCHIPRESB.
NECNON SEMINARI ARCHIEP. PRÆSIDIS, ETC.

EDITIO NOVA, ET ABSOLUTISSIMA,

QUIPPE CUI NUNC PRIMUM ACCEDUNT

EPITOME EX OPERIBUS BENEDICTI XIV. NECNON ET VARIE SUMMORUM

PONTIFICUM, PRÆSERTIM

VERO EJUSDEM PONTIFICIS CONSTITUTIONES, LITERÆ ENCYCLICÆ, ETC.

TOMUS III.

COMPLECTENS

TRACTATUS DE JURE ET JUSTITIA ET DE CONTRACTIBUS.

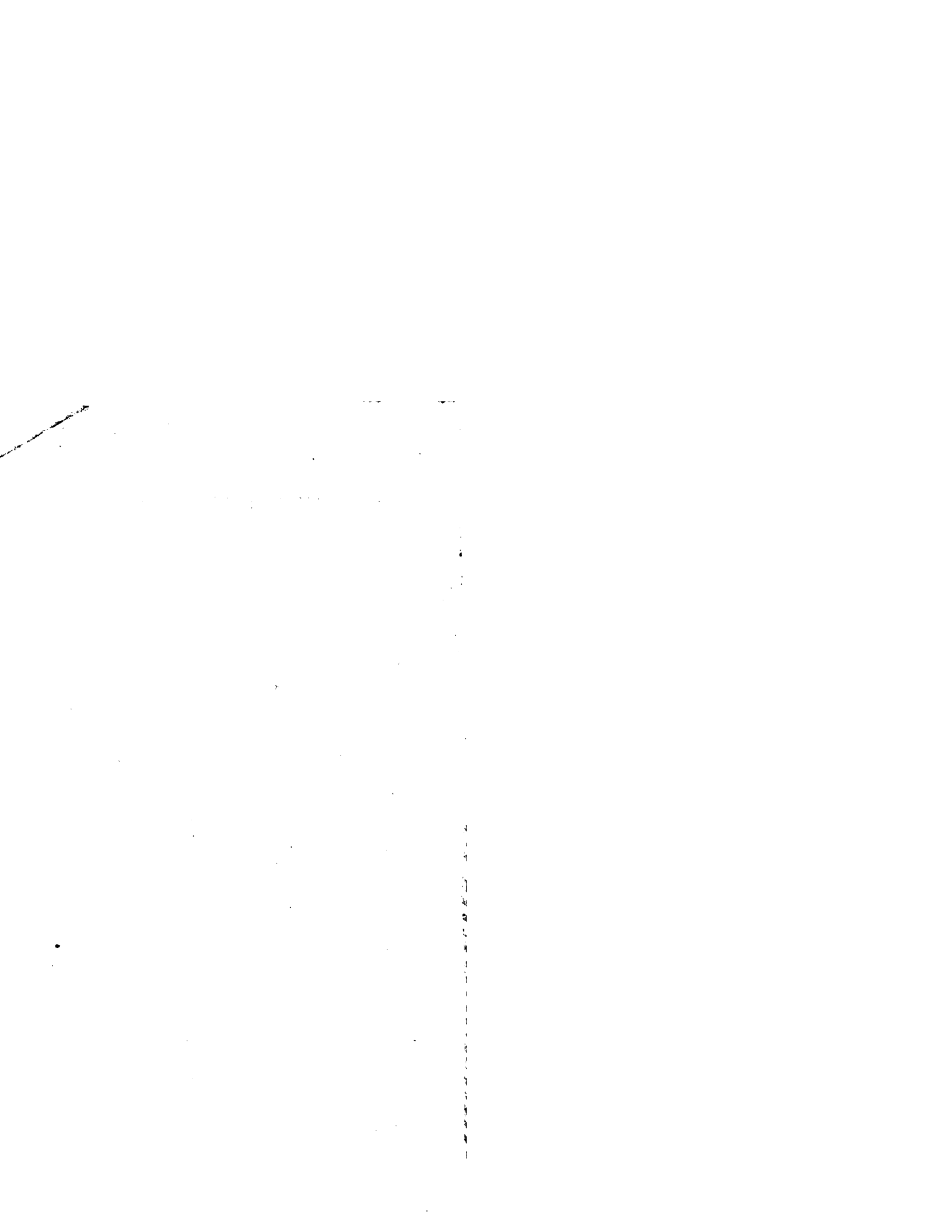
DUBLINII :

EX TYP. RICHARDI COYNE,

IN VIA VULGO DICTA CAPEL-STREET; TYPOG. ET
BIBLIOPOL. R. C. COLL. MAYNOOTH.

MDCCCLXXII.

TRACTATUS

DE

JURE ET JUSTITIA

N. 1. DE VIRTUTIBUS CARDINALIBUS GENERATIM.

S. Thom. 1. 2. quæst. 61.

*I. Inter virtutes morales eminent quatuor. II. Dictæ
cardinales. III. Oppositæ vulneribus peccati originalis
IV. Continent alias ut partes. V. Subjectivas. VI.
Integrales. VII. Vel potentiales.*

I. VIRTUTES omnes morales reducuntur ad quatuor
cardinales, prudentiam scilicet, justitiam, fortitudinem &
temperantiam, quas expressit Sapiens c. 8. V. 7. "Sobrie-
tatem... & prudentiam docet, & justitiam & virtutem:"
ubi "sobrietas" ponitur pro temperantia, "virtus" pro
fortitudine.

II. Virtutes illæ vocantur cardinales, quia in illis velut
cardinibus omnis honestæ vitæ ratio vertitur. Art. 2. probat
S. Thom. esse tantum quatuor virtutes cardinales, & art. 4.
probat esse distinctas ab invicem; quia prudentia cæteris
lumen præferens, est in eligendis, temperantia in utendis,
fortitudo in tolerandis, & justitia in distribuendis.

III. Virtutes cardinales opponuntur quatuor vulneribus
peccati originalis; prudentia medetur ignorantie in intel-
lectu, justitia malitie in voluntate, fortitudo infirmitati in
appetitu irascibili, & temperantia concupiscentie in appetitu
concupiscibili. Hinc simul earundem virtutum objectum
innotescit.

Quo sensu omnes virtutes morales reducuntur ad unam ex cardinalibus?

IV. R. Uno ex his tribus modis; vel quia sunt partes subjectivæ virtutis, vel partes integrales, vel partes potentiales.

V. Partes subjectivæ virtutis dicuntur illæ, in quas virtus dividitur tanquam in species.

VI. Integrales dicuntur illæ, quæ virtutem adjuvant, ut facilius operetur, etsi non sint omnino necessariæ.

VII. Potentiales vocantur, quæ in aliquo cum virtute conveniunt, sed in alio à perfecta illius ratione deficiunt.

N. 2. DE PRUDENTIA.

S. Thom. 2. 2. quæst. 47.

I. *Prudentia.* II. *Objectum materiale.* III. *Et formale.*
IV. *Ejus actus.* V. *In quibus inveniatur.* VI. *Ejus partes integrales.* VII. *Subjectivæ.* VIII. *Et potentiales.*

QUID est prudentia?

I. R. Est recta ratio agendorum, sive est habitus intellectûs practici, dictans quid consideratis hic & nunc circumstantiis, tanquam honestum sit agendum, aut tanquam turpe fugiendum.

Quodnam est objectum prudentiæ?

II. R. Materiale sunt actiones humanæ faciendæ aut omittendæ in quacumque materia morali.

III. Formale est veritas & rectitudo practica.

Prudentia ergo respicit primò & essentialiter suum objectum sub ratione veri practici, secundariò & consequenter sub ratione boni: hinc prudentiæ non potest subesse falsum practicum, sed bene speculativum, ut in casu Jacob accedentis ad Liam. Genes, cap. 29.

Similiter prudentia agere non potest cum formidine practica de opposito: qualis omnino videtur esse in eligente ex probabilibus probabilem minùs tutam, relictâ oppositâ tutiore.

Sapientiæ cap. 9. dicitur: "Incertæ providentiæ nostræ:" ergo, &c.

R. Hoc dicitur propter incertitudinem eventûs: quia quantumcumque prudenter agere conemur, non ideò semper obtinemus finem intentum propter mala latentia.

Quinam sunt actus prudentiæ?

IV. R. Sunt præcipuè tres: primus inquirere de mediis, secundus judicare de inventis, tertius inventa & judicata applicare ad actum.

In quibus est prudentia?

V. R. Prudentia infusa est in solis & omnibus justis, quantum ad ea, quæ sunt de necessitate salutis.

Vera prudentia, sed imperfecta, est communis bonis & malis.

Prudentia acquisita perfecta non est in peccatoribus, nec semper in omnibus justis.

Prudentia autem malitiosa & falsa est in solis peccatoribus.

Prudentia infusa utpote virtus moralis annexa charitati, amissâ charitate amittitur, quemadmodum etiam amittitur perfectio ipsius acquisitæ.

Quare prudentia dicitur auriga virtutum?

R. Quia aliis virtutibus præscribit medium inter excessum & defectum, consideratis in individuo circumstantiis. Dependet tamen etiam ab aliis virtutibus, ne ipsa per affectus inordinatos corrumpatur.

Licet prudentia in intellectu subjectetur, & eatenus sit virtus intellectualis, inter morales tamen collèatur ratione materiæ & finis, cum sic sit morum directiva.

Assigna partes prudentiæ.

VI. R. Apud S. Thomam partes integrales sunt: attentio ad præterita, sive memoria, intelligentia præsentium, providentia futurorum, solertia, docilitas, ratio, circumspectio, cautio, & sollicitudo.

VII. Partes subjectivæ sunt: privata, regnativa, œconomica, politica, militaris, &c.

VIII. Potentiales sunt: eubulia, habitus bene consulendi: synesis, habitus bene judicandi: gnome, habitus solerter practicandi, & per epikeiam à lege excipiendi.

Axiomata prudentiæ sunt: ne innitaris prudentiæ tuæ, consilium a sapiente perquire, respice finem, nosce te ipsum, &c. Vide Danes tit. 134.

N. 3. DE VITIIS PRUDENTIÆ OPPOSITIS.

S. Thom. 2. 2. quæst. 53. 54. & 55.

I. *Vitia prudentiæ opposita per defectum.* II. *Et per excessum.* III. *Eorum origo.*

LICET omne vitium opponatur prudentiæ, "Quatenus errant, qui operantur malum," quædam tamen vitia ei specialiter adversantur.

Quænam vitia specialiter prudentiæ opponuntur?

I. R. Per defectum opponuntur imprudentia & negligentia: ad imprudentiam pertinent inconsideratio & inconstantia.

II. Per excessum opponuntur 1°. prudentia carnis ingeniosè excogitans ea, quæ serviunt peccato; 2°. astutia, quæ dum committitur verbis, vocatur "dolus," si factis, "fraus;" 3°. nimia sollicitudo temporalium aut futurorum, quæ reprobatur à Christo, Matth. cap. 6.

III. Vitia per defectum prudentiæ opposita oriuntur potissimum ex luxuria, quæ maximè corrumpit æstimationem prudentiæ. Opposita per excessum nascuntur ex avaritia, vel ex nimis parva confidentia de benignitate divina.

DE VIRTUTE JUSTITIÆ.

N. 4. DE DEFINITIONE JUSTITIÆ.

S. Th. 2. 2. quest. 58.

I. *Varia acceptio justitiæ.* II. *Justitia propriè dicta.*
 III. *Ejus objectum.* IV. *Dividitur in generalem & particularem.* V. *In commutativam & distributivam.*
 VI. *Harum differentia.* VII. *Differt ab aliis virtutibus.*

I. NOMEN "Justitia" variè accipitur: in primis sumitur pro complexo omnium virtutum, ut Matth. cap. 5. V. 6. "Beati qui esuriunt & sitiunt justitiam;" significat etiam gratiam sanctificantem, quâ homo justus dicitur; item justitiam incretam sive ipsum Deum, ac opera bona, notanter misericordiæ, ut Matth. cap. 6, V. 1. nos verò hic agimus de justitia, quæ est secunda virtus inter cardinales.

Quid est justitia virtus cardinalis?

II. R. Definitur ab Ulpiano: "Perpetua & constans voluntas jus suum cuique tribuendi."

Dicitur "voluntas," quæ vox non ponitur pro potentia volendi, sed actus ponitur pro habitu. Simul etiam notatur, quòd actus justitiæ debeat esse voluntarius.

Dicitur "perpetua," ex parte objecti, hoc est omni tempore & in omni negotio; non autem ex parte actûs, quasi ille perpetuò duraret.

Et "constans," quæ particula se tenet ex parte voluntatis, indicans firmitatem ejus propositi, quasi diceretur, firma & constans voluntas justitiam conservandi.

Sequitur, "jus suum cuique tribuendi," per quæ verba significatur, quòd justitia debeat esse ad alterum suppositum, ut fit in humanis, vel saltem ad diversam naturam, ut fit in Christo satisfaciendo, de quo in "Tract. de Incarnatione." Particulæ autem "jus suum" denotant id, quod alteri ad æqualitatem est debitum.

Ex dictis patet, definitionem justitiæ reduci posse ad hanc formam: virtus inclinans constanter voluntatem ad perpetuò reddendum unicuique jus suum.

Quodnam est objectum justitiæ?

III. R. Objectum materiale sunt res vel actiones, quibus satisfit juri alterius.

Quomodo dividitur justitia?

IV. R. In generalem & particularem. Generalis vocatur etiam legalis & publica, & est virtus, quæ hominem ritè ordinat & dirigit ad bonum commune sive generale.

Particularis dicitur illa, quæ hominem debitè dirigit ad unumquemque particularem.

V. Justitia particularis subdividitur in commutativam & distributivam, sub quibus etiam continetur vindicativa: est autem commutativa sola propriè dicta justitia ante definita.

Quomodo differunt justitia commutativa & distributiva?

VI. R. 1º. Quòd justitia commutativa reddat alteri jus suum secundum proportionem arithmeticam: justitia verò distributiva bona & onera communia distribuat secundum proportionem geometricam.

In quo illæ duæ proportiones distinguuntur?

R. Proportio arithmetica respicit æqualitatem rei ad rem, non respiciendo qualitatem personæ, nisi per accidens, & secundum quod per hoc res ipsa diversificatur. Proportio geometrica considerat merita, qualitates, &c. personarum secundum se, & qualis est proportio meritorum aut qualitatum, talem constituit ordinem præferentiæ personarum & proportionem rerum distribuendarum.

2º. Justitia commutativa differt à distributivâ in eo, quòd ex violata justitia commutativa oriatur obligatio restitutionis, non ex violatione solius justitiæ distributivæ.

3°. *Justitia distributiva esse solet in distributionibus, nec fundatur in stricto jure alterius, estque communiter inter superiores & subditos: sed commutativa solet esse in commutatione rerum, & respicit in altero strictum jus, estque communiter inter privatos aut quasi privatos.*

Nota 1°. Quòd justitia distributiva supponat tamen aliquod jus, sed non strictum, quod quidam habent, ut singulis, vel uni eorum aliquid detur, v. g. officium, beneficium, &c.

Nota 2°. Quòd sæpe etiam violetur justitia commutativa, dum violatur distributiva, quando acilicet intervenit aliquod particulare jus; v. g. si gubernator det officium indigno, peccat respectu digni prætermisssi contra justitiam distributivam, & respectu Reipublicæ contra commutativam, teneturque de damnis, quæ obvenerrunt ratione defectûs indigni; si autem det officium digno, prætermisssi digniore, peccat solum contra distributivam: ratio est, quod insit virtualis contractus, ut gubernator non det nisi dignis.

Idem dicendum de Pastore, qui accepit summam pecuniæ distribuendam pauperibus suæ parochiæ conformiter ad qualitates moraliter expensas & attendi debitas.

Quomodo justitia differt à virtutibus aliis moralibus?

VII. R. 1°. Quòd justitia sit ad alterum, aliæ virtutes sint ex æquo ad bonum proprium operantis, & ad bonum alienum.

2°. Quòd justitia directè versetur circa res & actiones externas, indirectè tantum circa passiones: aliæ autem virtutes morales circa passiones.

3°. Quòd medium justitiæ sit medium rei; medium omnium aliarum virtutum moralium medium rationis. Vide Num. 5. "de Virtutibus in genere."

N. 5. DE SUBJECTO JUSTITIÆ.

I. Justitia est in voluntate. II. Tria requisita ad justitiam strictè dictam. III. Est inter patrem & filium. IV. Virum & uxorem. V. Deum & hominem. VI. Ejus partes potentiales. VII. Subjectiva. VIII. Et integrales.

I. SUBJECTUM proximum justitiæ, ut ex ante dictis patet, est voluntas; quia non per cognitionem justus quis est, sed per affectum & effectum faciendi, quod justum est.

An potest esse vera justitia inter patrem & filium ?

II. R. Prænotandum ex Num. præc, quòd ad justitiam strictè dictam requirantur hæ tres conditiones : prima, ut sit ad alterum ; secunda, ut in altero sit strictum jus ; & tertia, ut isti juri reddatur æquivalens :

Dicendum itaque, quòd sub qualitate, quâ filius est aliquid patris, sic inter eos non sit justitia strictè dicta, sed pietas mutua de justitia multùm participans.

III. Sub alia autem qualitate quâ filius est suppositum distinctum, & homo diversus à patre, sic inter eos potest esse justitia strictè dicta : unde Authores inferant, quòd filius committat duplex peccatum, si furetur à patre, si detrahat patri, scilicet contra pietatem & contra justitiam. Vide Sylv. 2. 2. quæst 57. art. 4.

IV. Sic à fortiori datur vera justitia inter virum & uxorem ; quia, licèt sint una caro quoad principium generationis, sunt tamen distincta supposita.

V. Datur etiam vera justitia inter Deum & hominem, ut dictum est Num. 36. " de Merito."

Quænam sunt partes justitiæ ?

VI. R. Potentiales sunt octo ; Religio, Pietas & Observantia, quæ deficiunt à justitia, quia non sufficiunt, ut reddant æquale juri alterius : Veracitas, Gratitude, Vindicatio, Affabilitas & Liberalitas, quæ sunt ad alterum, sed in altero non est strictum jus.

VII. Quasi partes subjectivæ sunt apud S. Thomam quæst. 61. art. 1. justitia commutativa, distributiva, & legalis.

VIII. Pro parte integrali assignat Daelman scientiam utriusque juris.

N. 6. DE JURE.

S. Thom. 2. 2. quæst. 57.

I. *Varia juris acceptio.* II. *Jus proprie sumptum est legitima potestas ad rem, functionem, aut quasi-functionem.*

I PRÆNOTANDUM, quòd jus variè accipiatur :

1º. Pro scientia juris : hinc dicitur aliquis studere juri.
2º. Pro loco, in quo jus dicitur : sic dicitur aliquis comparere in jure. 3º. Pro sententia. 4º. Pro lege : hoc modo sumptum dividitur in naturale & positivum ; deinde

jus positivum subdividitur in divinum & humanum : humanum subdividitur in civile & Ecclesiasticum, ut videre est in Tract. "de Legibus." 5°. Sumitur pro eo, quod alteri strictè est debitum, sive pro justitiæ objecto.

6°. Accipitur potissimùm pro jure, prout est in altero, cui debet satisfieri ad æqualitatem ; de jure sic sumpto hic agitur.

Quid ergo est jus ?

II. R. Est legitima potestas ad rem, functionem, aut quasi-functionem.

Dicitur "legitima," id est, legitimè fundata, vel in lege naturali aut positiva ; vel in consuetudine aut contrahentium voluntate : ex his etiam jus oritur.

Dicitur "potestas," sive facultas, quæ vel est activa ad aliquid agendum vel retinendum, vel passiva ad aliquid accipiendum, v. g. pensionem, servitium, &c.

Dicitur "ad rem, functionem, aut quasi-functionem ;" quia jus non tantùm se extendit ad res, quæ existunt realiter, ut ager, arbor, &c. sed etiam ad illa, quæ fiunt functione aut quasi-functione ; sic Pastor habet jus ad administranda Sacramenta, baptizatus habet jus illa suscipiendi.

Sub functione intellige etiam non functionem ; cùm etiam aliquis possit habere jus ad aliquid non faciendum, seu omittendum.

N. 7. DE DIVISIONE JURIS.

I. *Jus dividitur.* II. *In jus in re.* III. *Et jus ad rem.*
IV. *Quomodo inter se differunt.*

QUOMODO dividitur jus ?

I. R. Præter divisionem initio Num. præced. positam, jus famosè dividitur in jus in re, & jus ad rem.

II. Jus in re est jus perfectum, quod facit alicui rem ipsam obligatam & devinctam ad quemcumque devenerit : tale jus habetur per donationem, emptionem post traditionem rei, in beneficium post confirmationem aut institutionem,

III. Jus ad rem est, dum quis necdum rem ipsam sibi devinctam habet, sed solam personam pro re : unde illud minùs perfectum & firmum est. Tale jus acquiritur per promissionem, donationem, &c. ante traditionem rei : item per præsentationem aut electionem, ante institutionem aut confirmationem.

Quomodo inter se differunt jus in re & jus ad rem ?

IV. R. 1°. In eo, quod jus in re det actionem personalem & realem, jus ad rem solam actionem personalem: unde & facilius amittitur.

2°. Ad jus in re requiruntur tria: scilicet existentia rei, legitimus titulus, et traditio, quibusdam casibus in jure exceptis, de quibus Lessius lib. 2. cap. 3. dubio 3. Moribus nostris pro jure in re immobili requiritur inhæredatio solemnis, flandricè "goedenisse:" ut quis habeat jus ad rem, sufficit solus titulus.

Defecta primæ conditionis, beneficiatus non habet jus in re fructuum sequentis anni: defectu secundæ, fures & usurarii bonorum, quæ furto aut usuris possident: defectu tertie, emptor rei ante traditionem ejusdem, etiam soluto pretio, jure scilicet communi.

A Juristis dividitur jus secundum objecta in personale, quod est ad personam, & reale, quod est ad rem à persona distinctam.

Potest etiam jus reale dividi in plures species, quales sunt dominium, usufructus, usus, servitus, pignus, &c. quibus affinis est possessio, de quibus in sequentibus.

N. 8. DE DOMINIO.

I. *Dominium.* II. *Jurisdictionis.* III. *Et proprietatis.*
 IV. *Explicatur.* V. *Et dividitur.* VI. *In altum.*
 VII. *Et bassum.* VIII. *Perfectum & imperfectum.*
 IX. *Imperfectum est directum vel utile.*

QUID est Dominium ?

I. R. Generaliter sumptum definitur: legitima potestas propriâ autoritate disponendi de quibusdam rebus aut personis.

Dominium sic generaliter sumptum dividitur in dominium jurisdictionis & proprietatis.

II. Dominium jurisdictionis est jus propriâ autoritate gubernandi subditos: hoc ulterius dividitur in Ecclesiasticum & sæculare.

III. Dominium proprietatis (de quo hic agitur) vulgo definitur: jus disponendi de re aliqua tanquam suâ ad proprium commodum, in quemlibet casum à lege non prohibitum.

IV. Dicitur "Jus" scilicet in re, quia omne dominium est jus in re.

“Disponendi” id est, vendendi, donandi, commutandi, &c.

“De re aliqua,” corporali sive incorporali “tanquam suâ,” ut excludatur simplex jus ad rem, item nuda possessio, item potestas procuratoris, aut curatoris, qui disponunt de re, sed non tanquam suâ.

Additur “in commodum proprium,” ut distinguatur à dominio jurisdictionis, ubi Dominus disponit ad commodum commune & subditorum.

Finaliter additur “in quemlibet casum à lege non prohibitus:” quo significatur, quòd jus disponendi aliquando per leges restringatur, sic ut dispositio vel sit invalida vel illicita tantùm.

Quomodo dividitur dominium proprietatis?

V. R. 1°. In dominium altum & bassum.

VI. Dominium altum est, quod habet Princeps vel Respublica in bona privatorum in ordine ad bonum commune: quidam negant, esse dominium propriè dictum. Certum est quòd saltem locum non habeat, nisi quando id exigit boni communis necessitas.

VII. Dominium bassum est, quod habet privatus in bona propria.

VIII. Dividitur dominium bassum in perfectum seu plenum, & imperfectum seu non plenum.

Perfectum est, dum habet quis proprietatem rei cum suis emolumentis & fructibus.

IX. Imperfectum est, dum vel habetur proprietates rei sinè ejus emolumentis, vel habentur emolumenta sinè rei proprietate: si prius, dicitur dominium “directum:” tale habet dominus in agrum, quem dat alteri in emphyteusim: si posterius, dicitur dominium “utile,” quale habet emphyteuta, qui agrum in emphyteusim accepit.

Nec inutile est dominium directum sinè utili; nam præter pensiones ab emphyteutis & tributa ac homagia a vassallis exhibenda, leges statuerunt, ut certis casibus fiat “consolidatio,” id est nova conjunctio domini directi & utilis, quæ ad jurisperitos spectant.

N. 9. DE SUBJECTO DOMINII.

S. Thom. 2. 2. quæst. 66. art. 1.

I. *Fundamentum domini est ratio.* II. *Error Wicleff.*
 III. *Dominium Dei.* IV. *Christi.* V. *Angelorum.*
 VI. *Ac hominum.*

I. DOCET S. Thom. quòd fundamentum domini sit ratio, sive natura intellectualis; quia per hanc habet quis

potestatem disponendi de rebus suis: id significatur Gen. cap. 1. V. 26. "Faciamus hominem ad imaginem nostram, & præsit piscibus maris, &c."

II. Hinc damnatus est in Conc. Constantiensi articulus 15. Wicleff, qui fundamentum dominii statuebat in charitate, adeo ut juxta ipsum homo per peccatum mortale amitteret dominium & jurisdictionem.

Fundamentum dominii etiam non consistit in fide; nam Christus dicit Lucæ, cap. 22. V. 25. "Reges gentium dominantur eorum."

Sequitur ex dictis, quod subjectum dominii sint Deus, Angelus & homo: bruta verò & omnia irrationalia sunt incapacia dominii.

An infantes ante usum rationis & amentes sunt capaces domini?

R. Affirmativè; id de infantibus apertè testatur Apost. ad Gal. cap. 4. nec obstat quod non possint disponere de rebus suis defectu usûs rationis: quia, licet non possint disponere "actualiter," possunt tamen "radicaliter" ratione potentie intellectûs & voluntatis, quod sufficit; alias dicendum foret, quod dormiens vel ebrius amitteret dominium.

Quale dominium habet Deus?

III. R. Deus est Dominus omnium suarum actionum "ad intra & ad extra;" item est Dominus omnium rerum universalis & absolutus, ut dicitur Psalmo 23. V. 1. "Domini est terra & plenitudo ejus."

Dominium hoc est perfectissimum, cum ei competat per essentiam: unde dicitur solus Dominus, nec illud à se potest abdicare: convenit tribus Personis Divinis; unde etiam Christus, quia Deus, est Dominus totius universi.

An Christus, quia homo, in terris habuit aliquod temporale dominium?

IV. R. Joannes XXII. Extravagante CUM INTER NON-NULLOS, "de verborum significatione," declarat esse hæreticum dicere quod Christus nihil unquam habuerit proprii; & probatur assertio ex cap. 13. Joannis: nec contrarium asseruit Nicolaus III. capit. EXIIT; quia ibidem tantum docet, quod Christus aliquando nil proprii habuerit, quæ duo simul optimè consistunt.

Non videtur tamen, quod Christus, quia homo, habuerit jus ad temporale regnum Judæorum; sed tantum ad spirituale: cum ipse Joan. cap. 18. V. 36. responderit Pilato: "Reg-

“num meum non est de hoc mundo.” Potuit tamen de omnibus temporalibus disponere inquantum erat Deus.

V. Angeli habent dominium sanarum actionum, suæ famæ, &c. non habent tamen dominium in res sublunares, & multò minùs id habent dæmones; qui tamen dicuntur principes hujus mundi, eò quòd genus humanum peccato infecerint, peccatores captivos detineant, &c.

VI. Homines habent dominium suorum actuum, famæ & aliarum rerum sublunarium. De dominio Summi Pontificis dictum est in Tractatu “de Virtutibus.”

N. 10. DE DOMINIO UXORUM ET FILIORUM SUB PATRIA POTESTATE.

I. *Vir administrat bona uxoris.* II. *Bona filiorum quadruplicia.* III. *Castrensia.* IV. *Quasi-castrensia.* V. *Adventitia.* VI. *Profectitia.*

QUALE est dominium uxorum?

I. R. Generaliter omnis administratio spectat ad jus & dominium mariti, juxta leges & consuetudines Belgii, licet uxor per se loquendo paraphernalium, (hoc est, quæ uxor aliunde, quàm per dotem accepit,) dominium directum & utile habeat, adedque de illis disponere posset, nisi leges & consuetudines obstarent.

Igitur graviter peccat uxor, quæ bona notabilia expendit inscio & invito marito, nisi forte administratio ad ipsam devoluta esset, v. g. ratione prodigalitatæ vel amentia viri; potest tamen uxor dare eleemosynas moderatas, ut dictum est N. 145. “de Charitate,” & expendere quædam, ut avertat damna familiae, velut Abigaïl 1. Reg. c. 25.

Cæterùm curet Confessarius, ut inter conjuges non nominetur “meum & tuum,” sed magis, ut in charitate uxor viro subsit, ut justum est.

Quale est dominium filiorum-familias, qui sunt sub patris potestate constituti?

II. R. Prænotandum, bona seu peculia filiorum-familias esse quadruplicia, scilicet castrensia, quasi-castrensia, adventitia & profectitia.

III. Castrensia sunt, quæ filiis obveniunt ex militia sæculari vel ejus occasione.

IV. Quasi-castrensia sunt, quæ filiis obveniunt ex militia sacra, v. g. ex beneficio, vel ex militia togata, v. g. ex officio Advocati, Judicis, &c. aut alio non mechanico.

Bonorum castrensiū & quasi-castrensiū filii-familias habent dominium directum, simul & utile, seu plenum ex dispositione legum : unde possunt sine consensu patris de illis arbitrato suo disponere per contractus, donationes, imò per testamentum, si compleverint annum decimum quartum.

V. Adventitia sunt, quæ neque ex ullo militæ genere, neque à patre aut patris intuitu filio obveniunt, sed aliunde, v. g. ex successione materna, libera donatione, inventione thesauri, &c. horum bonorum filii-familias habent dominium directum, pater autem usumfructum & administrationem.

VI. Profectitia sunt, quæ filio obveniunt vel à patre vel intuitu patris principaliter, v. g. ab amico patris vel cū pater benefecerat : horum bonorum nec directum nec utile dominium habet filius, sed totum est patris.

Dantur tamen aliqui casus, in quibus filius-familias bonorum adventitiorum obtinet dominium utile : 1°. Si pater condonavit usumfructum, neque potest hæc remissio revocari ut inofficiosa, nec deduci ab hæreditate filii.

2°. Si aliquid detur filio eâ lege, ut pater usumfructum non habeat.

3°. Si filio solus ususfructus relictus sit.

4°. Si quid relictum, patre contradicente.

5°. Si filius unâ cum patre succedat in hæreditate fratris aut sororis.

6°. Si pater fiat hæreticus. Mortuâ matre ante patrem, inquit Lessius, bona materna sunt adventitia filio respectu patris ; non tamen si pater præmoriatur, ejus bona sunt adventitia filio respectu matris ; quia hoc jus oritur ex patria potestate, quam non habent matres in filios jure scilicet Romano, quia potestatem quamdam patriæ similem leges Belgii concedunt matribus viduis respectu minorum, modò secundis nuptiis abstineant, de quibus consulenda sunt jura municipalia, quia tot sunt ferè diversa jura, quot municipia.

An & quale dominium habeant servi, supervacaneum est inquirere, cum patria nostra servos non ferat, sed libertate donet.

N. 11. DE DOMINIO RELIGIOSORUM.

I. *Religiosi solemniter professi in communi.* II. *Sed non in particulari habent dominium.* III. *Quid ipsis non liceat.* IV. *Quid liceat factis Pastoribus, &c.* V. *Quid sentiendum de peculio Religiosorum.* VI. *Undenam in ipsis oriatur incapacitas dominii.*

AN & quale dominium habent Religiosi ?

I. R. 1°. Religiosi, etiam solemniter professi, in communi, seu ipsa communitas Religiosorum capax est dominii rerum temporalium, exceptis Franciscani Strictioris Observantiæ, ut constat ex Trid. Sess. 25. cap. 3. "de Regularibus."

II. 2°. Religiosi solemniter professi in particulari sunt incapaces dominii cujuscumque, usûsfructûs, possessionis & cujusvis juris, quod inducit proprietatem rei temporalis sive mobilis sive immobilis, ut constat ex capitulo CUM AD MONASTERIA "de statu Monachorum:" & Trident. Sess. 25. "de Regularibus," cap. 2.

Dictum est "solemniter professi;" quia Religiosi, v. g. suppressæ Societatis Jesu, qui emiserant vota simplicia post biennium probationis, dominium in particulari habere poterant, ut constat ex Bulla Gregorii XIII. ASCENDENTE DOMINO: peccabant tamen, dum sibi usurpabant usum rei suæ sine Superioris consensu tacito aut expresso.

Religiosi, etiam solemniter professi, capaces sunt in particulari plurium jurium spiritualium, ut observat S. Thom. 2. 2. quæst. 186. art. 7. ad 4.

III. Ex dictis conclude, quòd peccent Religiosi per omnem actum, qui proprietatem rei supponit: ac 1°. si rem recipiant, detineant, aut alienent sinè expresso aut saltem tacito consensu Superioris; quo casu etiam alienatio est irrita & restitutioni obnoxia.

2°. Si animo proprietatis possideant, nolentes permittere Superioris arbitrio, obmurmurentve velut affecti injuriâ, si quid detinent, adimatur, &c. hi omnes inter proprietarios votique sui violatores meritò reputantur.

Quid licet Religiosis factis Pastoribus, aut Beneficiatis ?

IV. R. Religiosi solemniter professi, etiam facti Episcopi, manent voto paupertatis obstricti, adeoque dominii incapaces: habent ergo tales non dominium proventuum, sed solam administrationem, quæ factis Episcopis eò usque concessa est, ut de rebus sibi concreditibus per testamentum possint disponere, ac si Domini forent.

Quid judicandum de concessione peculii vel censûs vitalitii, sub beneplacito Superiorum retinendi vel administrandi ?

V. R. Juxta Steyaert & alios hoc per se non repugnat professioni Religionis; attamen peculium illud varia adfert incommoda, præcipuè si notabilius fuit; quia inde nascitur quasi disparitas inter fratres, æmulatio, despectus aliorum, &c. ac faciliè animus proprietarius subrepat.

Nota, Concilium Trid. Sess. 25. cap. 2. "de Regularibus" statuisse, ne Superiores alicui Regulari bona stabilia ad usum concedant.

Quæstio superest, undenam incapacitas domini in Religiosis solemniter professis oriatur ?

VI. R. Daelman, Braunman, &c. volunt, quòd hoc oriatur ex ipsa natura voti solemnitis, prout sustinent, quòd ex natura voti solemnitis oriatur, quòd dirimat subsequens matrimonium. Fundant se in cap. CUM AD MONASTERIA ante citato.

Lessius, Herincx, De Cocq, &c. sustinent, quòd illa incapacitas oriatur ex ipsa ordinatione Ecclesiæ, statuentis ut professio solemnitis hunc effectum haberet.

N. 12. DE DOMINIO CLERICORUM SÆCULARIUM.

S. Thom. quæst. 185. art. 6 & 7.

I. *Patrimonialium*, II. *Quasi-patrimonialium*. III. *Clerici sunt absoluti Domini*. IV. *Sunt etiam Domini, non fundi*. V. *Sed proventuum Ecclesiasticorum*. VI. *Sustentationis congruæ*. VII. *Item superfluum*. VIII. *Sed hæc eroganda sunt in pias causas*.

TRIA bonorum temporalium genera distinguuntur in Clericis sæcularibus, scilicet patrimonialia, quasi-patrimonialia & Ecclesiastica.

I. Patrimonialia vocantur, quæ habet Clericus hæreditate, donatione, contractu, &c. sinè respectu ad clericatum.

II. Quasi-patrimonialia sunt, quæ Clericus arte vel industriâ aliove id genus modo cum sæcularibus communi, sua facit, ut docendo Philosophiam, Theologiam, Musicam, &c.

Quomodo vocari debent, quæ Clericus acquirit ratione Ministerii clericalis, v. g. concionando, confessiones excipiendi, Missas celebrando, &c. ?

R. Lessius, Wiggers, De Cocq & Daelman, ea habent quasi-patrimonialia, & ea, quæ ante diximus quasi-patrimonialia, annumerant ipsi patrimonialibus.

Steyaert è contra & Pauwels vocant ea Sacra seu Ecclesiastica.

III. Patrimonialium Clerici sunt veri & absoluti Domini, sicut & quasi-patrimonialium primo loco descriptorum, nisi quòd propter sanctiorem statum magis modestè debeant de iis disponere.

De bonis autem, quæ ex ministerio clericali acquiruntur, divisæ sunt Anthorum sententiæ. Pars magna cum Daelman reducens ea ad quasi-patrimonialia, sustinet quòd Clerici illorum habeant absolutum dominium ac liberam dispositionem, sicut patrimonialium; quia hujusmodi honoraria nunc absolutè dantur sinè ulla restrictione ad certum usum.

Steyaert cum aliis reducens ea ad bona Ecclesiastica, contendit, ea parè esse conditionis cum Ecclesiasticis, cum utraque sint vota fidelium, & imitari videantur oblationes primorum temporum. Vide ipsum in appendice ad Wiggers.

Quænam bona ex omnium sententia sunt dicenda Ecclesiastica?

R. Illa, quæ titulo beneficii aut dignitatis Ecclesiasticæ, v. g. Decanatûs, acquiruntur; unde & beneficalia vocantur. An Clerici habent dominium bonorum Ecclesiasticorum?

IV. R. Clerici non habent dominium prædiorum seu fundorum beneficalium, sed usumfructum & administrationem.

V. Sunt tamen hodie veri Domini proventuum, qui necessarii sunt ad congruam ipsorum sustentationem. Hoc manifestè supponit Concil. Trid. Sess. 24. cap. 12. "de Reform." & alibi sæpe, ubi utitur termino "fructus suos facere," qui importat acquisitionem domini.

Dixi "hodie," scilicet postquam divisio bonorum Ecclesiasticorum facta est, quæ inchoata videtur sub Sylvestro Papa ad annum 324. & vix perfecta fuit tempore S. Thomæ, qui obiit anno 1274. ut colligitur ex 2. 2. q. 175. a. 7. quâ divisione una pars bonorum Ecclesiasticorum cessit Episcopo, secunda Clero, tertia fabricæ, quarta pauperibus.

Ante divisionem spectabat dominium ad totum cœtum; & ex communi massa dabatur cuilibet, prout opus erat.

Quænam dicitur sustentatio congrua?

VI. R. Illa certâ aliquâ regulâ terminari non potest, sed spectari debet iudicium seu praxis Clericorum timoratorum ejusdem regionis; habito respectu 1°. ad personam ipsam; uni enim plura necessaria sunt, quàm alteri; 2°. ad praxim & consuetudinem loci: & 3°. ad officium & qualitates beneficio annexas; unde sub portione congrua comprehenduntur eleēmosynæ faciendæ, hospitalitas, & honestæ recreationes ac donationes, taliter ut ab Ecclesiastico æqualiter absint prodigalitas & avaritiæ suspicio: sub illa tamen attendenda non venit nobilitas, aiunt Van Roy, Henno, De Cocq, aliique contra Navarrum.

Quid de proventibus Ecclesiasticis, qui supersunt congruæ sustentationi?

VII. R. Satis certum videtur Clericos istorum superfluum etiam esse Dominos, cum sinè distinctione dicantur habere dominium fructuum sui beneficii, ut patet ex Trident. Sess. 23. "de Reform." cap. 1. & Sess. 24. cap. 12.

VIII. Verùm tamen dominium est vinculatum: nam juxta omnes certum est, quòd Clericus superflua sub gravi expendere debeat in pios usus: unde Conc. Trid. Sess. 25. cap. 1. "de Reform." vetat, ne Clerici consanguineos ditent.

Quæstio superest, qualis sit ista obligatio, an justitiæ, an charitatis tantum, unde sit:

N. 13. AN CLERICI EX JUSTITIA, AN EX CHARITATE TANTUM, TENEANTUR SUPERFLUA EROGARE IN PIAS CAUSAS?

I. *Probabilius ex charitate tantum.* II. *Justa quosdam etiam ex justitia.* III. *Eorum objectiones* IV. *Solvuntur* V. *Monita practica.*

CERTUM est juxta omnes, quòd sit obligatio charitatis, oobdientiæ & Religionis: perinde autem est, sive defectu charitatis, sive justitiæ, Beneficiati ad inferna descendant, ut nepotem suum monebat Cardinalis Bellarminus.

I. An etiam sit obligatio justitiæ strictè dictæ controvertitur; negant Sylvius, Wiggers, Lessius, Daelman, Bellarminus, &c. hæcque sententia probabilior & menti S. Thom. conformior apparet; docet enim Quodlibeto 6. quæst. 7. art. 13. ad 3. "In secundis verò bonis (id est, ut præmiserat, in bonis, quæ particulariter attributa sunt "usibus ministrorum, ut sunt præbendæ & alia hujusmodi) non committitur peccatum, nisiper abusum, sicut

“ & de bonis patrimonialibus dictum est; unde non tenetur ad restitutionem, sed solum ad penitentiam agendam.” Idem docet, licet non tam expressè, 2. 2. quæst. 185. art. 1. ad 7. Vide etiam Trident. Sess. 24. cap. 12. item capitulum unicum “ de Clericis non residentibus” in 6.

II. Steyaert, De Cocq, Braunman, &c. sustinent, dominium ipsorum superfluum vinculum esse vinculo justitiæ, & esse simile dominio, quod habet fidei commissarius, adeo ut juxta ipsos peccet Beneficiatus contra justitiam, teneaturque ad restitutionem, si in profanos usus ea expendat. Sententiam autem suam præcipuè fundant in sequentibus, quæ simul sunt objectiones contra priorem.

III. 1°. Ante divisionem bonorum Ecclesiasticorum erat obligatio justitiæ; atqui per divisionem natura istorum bonorum mutari non potuit: ergo & nunc est obligatio justitiæ.

2°. Lib. 3. tit. 24. cap. 2. dicitur Episcopus Ecclesiasticarum rerum procurator, non Dominus.

3°. S. Clemens. lib. 2. Constitutionum cap. 25. aliàs 29. & lib. 8. cap. 30. aliàs 36. innuit debitum justitiæ.

4°. S. Thom. 2. 2. quæst. 100. art. 1. ad 7. dicit: Res Ecclesiæ non sunt Papæ ut Domini & possessoris, sed ut dispensatoris.

5°. Concil. Mediolanense primum, à S. Carolo Borromeo promulgatum, etiam adstruit debitum justitiæ.

6°. Concil. Aquisgranense primum, cap. 116. pari ordine ad bona Ecclesiæ collocat pauperes, fabricam & Clericos.

Ad hæc respondent Patroni prioris sententiæ.

IV. Ad 1. negari potest major cum Soto, Bannes, Valentia, Lorcas, Maldero, quos citat & sequitur Sylvius; dicunt hi Authores, quòd ante divisionem nulla pars pertineret ad pauperes ex stricta justitia. Ad illos non videtur attendisse Steyaert, dum scribit se hoc à nemine negatum vidisse.

Deinde dato, quòd superflua ante divisionem impendenda essent ex justitia in pias causas, hoc non est ortum ex natura istorum bonorum, sed ex laudabili Ecclesiæ constitutione. Præterea dici potest, quòd cum Clerici ante divisionem non haberent illorum bonorum dominium, sicut jam habent, natura illorum bonorum mutata sit, non quidem physicè, sed moraliter.

Ad 2. In isto capite non agitur de proventibus beneficii, sed de bonis peculiariter Episcopatu attributis, quæ prædecessor Parisiensis Episcopi inconsulto capitulo detraxerat.

Ad 3. Constitutiones S. Clementis à Bellarm. & Natali Alexandro, &c. numerantur inter Apocrypha, & ipsi posteriores Græci in Concilio Trullano canone 2. has constitutiones improbant ut ab hæreticis corruptas.

Ad 4. S. Thom. loquitur de bonis totius Ecclesiæ, quarum dicit Papam non sic esse Dominum, ut ea possit vendere sinè simonia.

Ad 5. S. Carolus agit de iis, qui onera beneficiis suis annexa non implebant, ut contextus declarat.

Ad 6. In illo loco declaratur vel significatur, quod talis fuerit intentio dantium, nempe ut superflua darentur pauperibus; sed inde non sequitur, quòd hæc intentio fuerit deducta in pactum, & apposita tanquam conditio "sinè qua non." Præterea intelligi potest de bonis specialiter fabricæ, aut pauperibus relictis, v. g. dum offerentes assignabant partem fabricæ, partem pauperibus, & partem ministris.

Generatim notandum, quòd plerique SS. Patres, qui adstruere videntur obligationem justitiæ, scripserint ante divisionem bonorum: item quòd magis concionatoriæ quam theologicè loquantur; prout patet in eo, quòd eodem modo loquantur de superfluis divitum sæcularium.

V. Notandum, quòd cum hæc sententia certa non sit, in præxi etiam attendi debeat probabilitas alterius sententiæ, quæ obligationem justitiæ defendit, adeoque pessimè faciant hæredes talium Beneficiatorum, qui omnia superflua sibi appropriant, nisi ipsi verè pauperes sint.

Pariter notandum circa iniquos Beneficiati hæredes in Tribunali Pœnitentiæ, utrùm ipsi Beneficiatum non sollicitaverint aut induxerint ad iniquè testandum.

N. 14. AN CLERICI, SERVATIS PATRIMONIALIBUS, VIVERE POSSINT DE ECCLESIASTICIS.

I. *Potest Clericus servato patrimonio vivere ex beneficio.*
 II. *Item alere consanguineos in studiis.* III. *Item eis succurrere, ne indigeant.* IV. *Casus.* V. *Subtracta sustentatione etiam in pios usus expendenda.* VI. *Quàm arcta obligatio circa superflua beneficalia.*

QUÆRITUR, utrùm v. g. Clericus ex patrimonio dives, possit patrimonium cum suis emolumentis servare, illudque in consanguineos vel alios usus expendere, & eodem tempore alimentari de fructibus beneficii sui?

I. R. Affirmativè: & hæc sententia videtur tutæ praxis, licèt minùs piæ: ratio est, quòd talis habeat verum titulum recipiendi alimentationem, scilicet spirituale ministerium, quod præstat; unde dicit Apost. 1. ad Cor. cap. 9. V. 7. "Quis militat suis stipendiis unquam?"

Idem tenet S. Thom. 2. 2. q. 185. art. 7. ad 3. Idem, inquit Dominicus Soto, naturalis usus Ecclesiæ confirmat.

Ad canones, qui opponuntur:

R. Quòd nil aliud evincant, quàm quòd Clerici prioribus sæculis, dum vita communis vigeat, à bonis communibus abstinere debent, dum sua relinquere vel in commune conferre nolebant.

An licèt Clericis de bonis Ecclesiasticis alere in studiis consanguineos, si parentes nolint, aut eos non possint alere?

II. R. Hoc esse licitum, sed sæpe periculo non carere: unde dicit Ludolphus Carthusianus:

"Dum genitor rerum privavit semine Clerum,"

"Ad Satanæ votum successit turba nepotum."

An licitum est Beneficiatis ex proventibus beneficii deficientem consanguineorum statum sustinere?

R. Licitum est & pium illis succurrere, dum necessitatem patiuntur.

III. 2º. Licitum est juxta S. Thom. eis subvenire, ut non indigeant, & ut Beneficiato in dignitate constituto non sint dedecori, prout addunt Authores varii; sed & hinc sæpe periculum subest, ne multi, ut S. Hieronymus scribit, dum parentibus miserentur, animas suas perdant.

IV. Joannes certò sciens, quòd pater suus, qui non habebat nisi bona matris defunctæ, majores expensas fecerit eum in studiis intertinendo, quàm in sorore educanda, quærit, an debeat tantundem sorori restituere in supposito, quòd non habeat nisi superflua beneficialia?

R. Attendi debent jura municipalia sive consuetudines: quia si pater Joannis habuerit liberam dispositionem illorum bonorum ad proles honestè educandas, Joannes liber est à restitutione: si verò pater liberam illam dispositionem non habuerit, Joannes tenetur restituere etiam ex superfluis beneficii; quia accepit aliqua, quæ non erant donantis, & quibus acceptis donans incapax factus est ad restituendum.

Quid si Clericus singulari parsimoniâ, ex proventibus congruæ sustentationi debitæ quædam subduxit, an de illis liberè potest disponere in usus etiam non pios?

V. R. Ita bene multi existimant: sed id nullâ adhuc satis idoneâ ratione probatur, inquit Danes; ratio est, quòd

Canones loquantur generaliter, & quòd fructus illi subtracti nihilominus maneant vere beneficiales.

An est arctior obligatio Clericorum expendendi superflua beneficialia in pias causas, quam divitum expendendi superflua in pauperes?

VI. R. Est multò arctior; 1°. quia Clerici non tantùm ex charitate, sed etiam ex obedientia & religione tenentur.

2°. Quia omnia superflua beneficialia obstricta sunt piis causis, non verò omnia superflua patrimonialia.

3°. Quia obligatio quasi inhæret ipsis superfluis Clericorum, quamdiu saltèm apud ipsos sunt; non item superfluis divitum.

N. 15. DE OBJECTO DOMINII HUMANI.

I. *Objectum dominii.* II. *Sunt actus humani.* III. *Fama, usus membrorum, &c.* IV. *Et superlunares quoad effectus quosdam.*

QUODNAM est objectum dominii humani?

I. R. Sunt res, quæ cadunt sub dominium hominis: res autem illæ aliquæ sunt homini internæ, aliæ externæ.

Quænam res internæ subsunt dominio hominis?

II. R. Homo dominium habet actuum suorum liberorum, etiam internorum, imò & supernaturalium, quia sunt in ejus potestate: quin & dominium habere videtur actuum necessariorum, modò sint deliberati, ut diximus Num. 1. "de actibus humanis," & conforme est Num. 9. ubi diximus Deum esse Dominum actionum suarum "ad intra," quæ sunt necessariæ.

III. 2°. Homo dominium habet suæ famæ.

3°. Habet dominium usûs membrorum suorum & suæ vitæ: homo non habet tamen dominium ipsorum membrorum nec vitæ, sive propriæ, sive alienæ, sed hoc sibi reservavit Deus; qui tamen dominium indirectum quibusdam casibus concessit Principi & Reipublicæ, de quibus latius, ubi "de homicidio."

Quænam res externæ subsunt dominio hominis?

R. Generaliter omnes res sublunares, sive mobiles, ut libri, supellex, &c. sive immobiles, ut agri, domus, &c. sive corporales, ut aurum, argentum, &c. sive incorporales, seu spirituales, ut officia, beneficia, servitus, &c.

Etiam ipse homo quoad opera sua potest esse sub dominio alterius per servitutem, quæ contrahitur titulo natiuitatis, emptionis, delicti, vel jure belli: jure naturæ non videntur homines habere dominium in alium hominem.

IV. Res superlunares seu cœlestes, ut astra, cœlum, ventus, &c. non cadunt sub dominium hominis secundum se, sed solum secundum quosdam effectus; tantum enim eatenus homo potest de illis disponere; sic habet quis dominium & jus luminis percipiendi, & agendi contra impedientem: sic etiam Toparchæ dicuntur vendere ventum pro construendis molendinis necessarium.

N. 16. DE MODIS ACQUIRENDI DOMINIUM.

I. *Divisio bonorum communium.* II. *Fuit licita.* III. *Et conveniens.* IV. *Introducta est jure gentium.* V. *Quo tempore.*

I. PRÆNOTANDUM, quædam eorum, quæ sub dominium cadunt, esse quasi jure naturæ singulis propria, ut fama, usus membrorum, &c. quædam non ita, ut bona externa, quæ fortunæ dicuntur, & quæ jus naturæ nulli particulari appropriavit.

Initio mundi bona externa erant communia, & ita creduntur permansura fuisse, si homo in statu innocentiae perseverasset: illo lapsio in peccatum, bona communia dividi cœperunt, & facta sunt aliquibus propria: non videtur autem ad illam proprietatem suffecisse sola occupatio, cum jure naturæ occupatione illâ aliis non sit exclusæ potestas easdem res occupandi; sed intervenisse videtur conventio tacita vel expressa, ut, quod unus occupârat id ei eripere non liceret: cum autem omnis conventio humana seu pactum necessitatem extremam excipiat, sequitur, quod in illa necessitate redeat jus primævum & omnia sint communia, inquantum scilicet illa necessitas postulat.

II. Quod divisio illa fuerit licita, patet ex facto ipsiusmet. Dei, qui auxit possessiones Patriarcharum.

III. Fuit etiam post peccatum valde conveniens: 1°. ne bona possessa in communi negligerentur, 2°. ut tollerentur lites, jurgia rixæ, &c. 3°. quia ordinatius res tractantur, dum singulis incumbit cura propria.

IV. Ex dictis patet, quod divisio bonorum non ex jure naturæ, sed ex conventionione hominum seu jure gentium sit introducta, ad stipulante tamen jure naturali, ut obviaretur litibus, rixis, &c.

Quo tempore facta est bonorum divisio?

V. R. Videtur ante diluvium fuisse aliqua bonorum divisio, cum Gen. cap. 4. dicatur Abel obtulisse de primo-genitis gregis sui.

Celebrior divisio facta est Gen. cap. 11. post ædificationem turris Babelicæ.

Plurima tamen communi consensu manserunt indivisa, ut mare, littus, &c. quamvis etiam similia postmodum facta sint aliquibus propria, ut jus navigandi, venandi, piscandi, &c.

Inter bona communia, seu quæ nullius in particulari subsunt dominio, etiam numerantur feræ, licet captæ fuerint, modò pristinam libertatem recuperaverint: item locus in littore maris, si destructo ædificio priorem littoris speciem recipiat: item res derelictæ, thesauri, &c. quæ omnia dicuntur res adespotæ, id est carentes Domino.

N. 17. DE ACQUISITIONE DOMINII REI, QUÆ NON HABET DOMINUM.

I. *Apprehensione acquiritur dominium.* II. *Rei derelictæ.*
 III. *Talia non censentur bona naufragorum.* IV. *Licet aliàs peritura.* V. *Bona vacantia.* VI. *Addicuntur fisco.*

QUOMODO acquiritur dominium rei derelictæ?

I. R. Solâ rei apprehensione, factâ animo rem illam faciendi suam: ita lib. 2. Institutionum § ultimo: "Si rem pro derelicta à Domino habitam occupaverit quis, statim ejus Dominus efficitur." Sed videndum, an huic juri Rom. non obstet lex aut consuetudo contraria.

Quænam res dicitur derelicta?

II. R. Loco juris citato pro derelicta habetur, quam Dominus eâ mente abjecit, ut eam in numero rerum suarum esse nolit, sicque statim ejus Dominus esse desinit.

In dubio præsumitur, quòd res non sit derelicta; quia hoc genus rerum est rarissimum.

Quid judicandum de bonis ejectis naufragorum?

III. R. Censeri non posse derelicta; quia palam est, ea non eo animo ejici, quòd quis ea habere nolit: hinc aufere talia, furtum committit, ut dicitur lib. 2. Institutionum tit. 1. § 48. unde & capit. EXCOMMUNICAMUS "de Raptoribus," excommunicantur bona Christianorum naufragorum injustè usurpantes.

Pro Belgio statutum est à Carolo V. edicto 10 Decembris anno 1547. ut bona naufragorum tradantur cuidam Prætori ad hoc constituto, à quo naufragi possint ea recipere deductis expensis. Si nullus ista bona reclamet post annum

elapsam, applicantur Principi. Ita Zypæus "de jure Belgii."

IV. Idem resolve, etiamsi res illæ certò periissent, nisi apprehendisses, quia erat farina, saccharum, frumentum, &c. nam juxta legem Pomponius digestorum "de acquirendo dominio," quælibet res nostra, quantumvis periclitetur, manet nostra, donec sit consumpta, modò velimus manere nostram: ut si ovis mea è faucibus lupi, vel domus mea ab incendio eripiatur, manet mea; potes tamen repetere pretium expensarum, quas fecisti, laboris & periculi, quod subiisti, &c.

Quomodo acquiritur dominium bonorum vacantium?

V. R. Bona vacantia dicuntur, quæ quis moriens ab intestato reliquit, non habens heredem, qui ei juxta leges ab intestato succedat, vel si heredem habeat, ille hæreditatem adire nolit.

VI. Hæc bona fisco addicuntur per legem VACANTIA "codicis de bonis vacantibus." Hoc jus etiam usurpant multi Principes & civitates Imperii, ait Zypæus.

Bona tamen mobilia peregrinorum, qui ab intestato discedunt sine hærede, juxta authenticam OMNES PEREGRINI, debent per manus Episcopi in pias causas erogari.

Bonis vacantibus annumerantur bona spuriorum, damnatorum & illorum, quibus per leges prohibitum est condere testamentum.

N. 18. DE BONIS INVENTIS ET INCERTIS.

I. *Res inventæ.* II. *Manent Domini sui.* III. *Obligatio inventoris.* IV. *Si Dominus non compareat, erogari debent in pios usus.* V. *Jure naturæ.* VI. *Nisi inventor sit pauper.* VII. *Quid si re distributâ Dominus compareat.* VIII. *Monitum.* IX. *Dicta de inventis applicari possunt aliis incertis.*

PENES quem est dominium bonorum inventorum?

I. R. Bona inventa sunt duplicis generis, nempe quæ vel nuper perdita sunt à Domino, vel quæ tamdiu sunt perdita, ut Dominum amplius habere non censeantur, quales sunt thesauri, de quibus Num. sequenti.

II. Prioris generis dominium manet penes Dominum, quamdiu bona illa non habentur pro derelictis.

Ad quid igitur tenetur inventor rei recentè perditæ?

III. R. 1°. Tenetur instituire diligentem Domini inquisitionem, eò majorem, quo res est majoris momenti idque sumptibus Domini rei, & illi rem reddere, dicente August, sermone 19. de verbis Apostoli cap. 8. "Quod invenisti & non reddidisti, rapuisti."

2°. Debet res servari, quamdiu manet spes Dominam inveniendi: quòd si servari non possit, distrahi aut consumi potest, servato pretio.

3°. Si Dominus reperiatur multùm distans, convenit ab eo petere, quid de re sua fieri velit.

4°. Si Dominus sit mortuus, reddi debet ejus hæredi.

IV. 5°. Si Dominus ignotus maneat, debet res inventa applicari piis causis, quia hæc est voluntas Domini rationabiliter præsumpta.

Probatur hæc sententia ex verbis S. Augustini supra citatis; item ex Pœnitentia Rom. dicente: "Qui rem inventam non reddit, furtum committit." Item ex Catechismo Romano part. 3. num. 7. "Si rerum inventarum Dominus nullâ ratione inveniri potest, illa bona sunt in usus pauperum conferenda."

Illæ etiam statuit Concil. Mediolanense IV. Denique eruntur ex S. Thom. 2. 2. quæst. 62. art. 5. ad 3.

Quo jure res inventæ erogari debent in piæ causas?

V. R. Jure naturæ; quia jus naturæ nos obligat, ut rem expendamus juxta voluntatem Domini: jam autem rationabiliter præsumitur velle Dominus, ut, si res ad se redire non possit, expendatur in illos usus, qui sibi aut suis, vel saltem Reipublicæ prodesse possint.

Hæc fusiùs tractat De Cocq cap. 7. lectione 5. ubi addit: Admonentur Confessarii elargitionem horum bonorum pœnitentibus inculcare, & si renuant, per modum pœnitentiæ illis ipsam imponere.

An inventor nunquam sibi potest rem inventam retinere?

VI. R. Si inventor est pauper, & post præmissam debitam inquisitionem, Dominus ignotus maneat, potest ille rem inventam sibi retinere, pro Domino orando, &c. nisi res majoris sit pretii, quàm ut ejus necessitati tantum sufficiat: unde communiter consulendus est Confessarius, tum ut propriæ deceptionis periculum vitetur, tum ut videatur, an sufficiens inquisitio facta sit, & judicetur, quid convenientius pauper pro Domino facere possit.

Quid si, re in piæ usus distributâ, Dominus compareat?

VII. R. Si absque sufficiente inquisitione & nimis citò inventor rem distribuerit, ita ut intercesserit culpa notabilis

imprudentiæ, tenetur inventor titulo injustæ acceptionis Domino rem restituere, aut procurare ut restituatur; si autem rectè & prudenter processerit, inventor ad nihil tenetur.

VIII. Quare consultum est, ut, si res sit majoris momenti, illa tradatur alicui communitati pauperum, v. g. mensæ Spiritûs S. Hospitali, Ecclesiæ, &c. sub expressa conditione illam reddendi Domino comparenti, acceptâ etiam cautione, si opus est, aut saltem adhibitis testibus.

Generaliter sic agere debemus circa rem inventam, prout judicamus eam facilius ad Dominium perventuram: unde interdum satius est, res inventas tollere & Domino servare, interdum præstat eas relinquere, si ita meliùs prævideantur ad Dominum redituræ.

Supra dicta conformia sunt juri communi: sed pluribus in locis res inventæ, Domino non comparente, addicuntur fisco.

IX. Denique De Cocq loco ante citato & Steyaert notant, quòd dicta de inventis applicari debeant aliis bonis incertis, quæ quis habet sine injusta acceptatione, & quorum Dominus ignoratur: aliud dicendum, si quis bona incerti Domini habeat cum injusta acceptatione, v. g. per usuram aut aliter; talia enim, ut dicitur postea de injusta acceptatione, debent restitui cum suis fructibus, expensis tenentis, non Domini, &c.

Daelman per bona incerta intelligit ea, quæ Dominum non habent, ut quæ crescunt in terris Dominum non habentibus; & de illis consequenter dicit, quòd propriè loquendo sint nullius, ac ideo fiant primò occupantis: nisi quòd etiam Principes illa sibi vindicare soleant.

N. 19. DE THESAUROS.

S. Thom. 2. 2. quæst. 66. art. 5.

- I. *Thesaurus.* II. *Est vetus depositio pecuniæ.* III. *Cujus non extat memoria.* IV. *Jure gentium est inventoris.* V. *Cujus sit jure Cæsareo.* VI. *Quid dicendum de pecunia in domo occultata.* VII. *Monitum.* VIII. *Licèt emere agrum in quo latet thesaurus.* IX. *Cujus sint venæ.*

QUID intelligitur nomine thesauri?

I. R. Definitur lege 31. digestorum: vetus quædam depositio pecuniæ, cujus non extat memoria, ut jam Dominum non habeat.

II. Dicitur "vetus," id est ab immemoriali tempore.

Nomine "pecuniæ" intelligitur quælibet res mobilis, ut gemmæ, vasa argentea vel aurea, &c.

III. Dicitur "Cujus non extat memoria," à quo scilicet & quando sit deposita sive occultata: quia si hæc memoria extaret, Dominus posset inveniri.

Ad quem pertinet thesaurus inventus?

IV. R. Primò, jure gentium est totus inventoris, quicumque sit; quia quæ nullius sunt, jura gentium fiunt primò occupantis.

V. R. 2º. Jure Cæsareo lib. 2. Institutionum tit. 1. § THESAUROS, & lege codicis NEMO, statuitur, ut thesaurus inventus in proprio fundo sit totus inventoris.

3º. Eodem jure, inventus fortuitò in fundo alieno pro dimidio est inventoris & pro altero dimidio Domini fundi. Quod jus, ut aiunt Authores, cum non sit pœnale, sed definitivum, medietas ante sententiam latam danda est Domino fundi.

4º. Inventus de industria in fundo alieno cum consensu Domini, secluso pacto, totus est inventoris juxta Lessium, Navarrum & alios.

5º. Inventus de industria in fundo alieno sine consensu Domini, totus est Domini; sed hanc legem dicunt esse pœnalem pro una medietate.

6º. Inventus arte magicâ, cedit fisco pro parte inventoris: adeoque si sit sic inventus in proprio fundo, totus est fisci.

In hac patria thesaurus inventus in loco publico, solet vindicari à Domino territorii; multis quoque locis Princeps sibi vindicat omnes thesauros.

Si duo sint Domini, unus directus & alter utilis, communiter dicunt Authores, quòd uterque participet æqualiter de thesauro: unde emphyteuta, qui invenisset thesaurum in fundo emphyteusis, haberet medietatem ut inventor, & unam quartam ut Dominus utilis; alia autem quarta cederet Domino directo.

Quid dicendum de pecunia, quæ invenitur occultata in aliqua domo?

VI. R. Si depositio sit antiqua, ut nec qui recondidit, nec ejus hæredes sciri possint, ut thesaurus habetur: si verò depositio antiqua non sit, non potest censeri ut thesaurus; sed si homines ejusdem familiæ habitaverint in illa domo continuo & diuturno tempore, hæredibus istius familiæ restitui debet; nam prudenter præsumitur, ab

aliquo istius familiæ fuisse occultatam : quòd si plures locatores eandem domum inhabitaverint, & sciri nequeat, cui familiæ debeat, idem faciendum est cum illis pecuniis, sicut cum bonis inventis.

VII. Notent hâc occasione Confessarii, qui assistunt moribundis, qui solitariè vixerunt, & noscuntur habere pecunias, ut petant tempestivè ab eis, an nullibi pecunias absconderint? Quòd si affirmant, urgeat eos Confessarius, ut id alicui revelent, ut ita impediatur mala, quæ ex iniquis suspicionibus nata sunt sequi, casu quo pecuniæ non reperiantur.

An sciens latere thesaurum in agro alieno, licitè hunc agrum emit pretio communi?

VIII. R. Affirmativè: ratio est, quòd pretium commune sive ordinarium sit pretium justum istius agri, cum thesaurus non sit pars fundi, sed ante inventionem & apprehensionem sit nullius.

Obj. 1. Non licet à rustico emere vili pretio gemmam, quam ipse putat esse vitrum; ergo, &c.

R. Disparitas est, quòd sic vendens gemmam decipiatur quoad substantiam, cum præstantia gemmæ sit pars ejus: deinde non solvitur pretium, quod gemma habet ex communi æstimatione: thesaurus verò non est pars agri, & ager emitur justo pretio secundum communem æstimationem.

Obj. 2. Thesaurus est inventus, dum scitur latere: ergo dimidium est Domini agri, augetque pretium.

R. Dist. antec. Est inventus inchoatè, conc. antec. est inventus completè & sufficienter ac acquirendum ejus dominium, nego antec. nam ad hoc requiritur apprehensio seu occupatio.

Cujus sunt venæ, quæ in terræ viceribus inveniuntur?

IX. R. Venæ sunt duplicis generis, scilicet metallicæ, continentes auram, argentum, stannum, &c. & terrestres, continentes carbones, cretam & lapides.

Spectato jure naturæ, videntur pertinere ad Dominum fundi, quia vel sunt fructus aut saltem pars fundi.

Sylvius tamen & Lessius volunt, quòd venæ metallicæ sint nullius: quidquid sit, Princeps per leges positivas has venas sibi vindicavit, concessâ parte inventori, & compensato damno, quod fundo inferitur.

Venæ terrestres sunt illius, cujus est fundus quoad omnem proprietatem.

Gemmæ, lapilli & similia quæ in littore maris & alibi inveniri solent, censentur esse nullius, ac adeo fieri primò occupantis.

N. 20. DE ALLUVIONIBUS, PASCUIS, ET SYLVIS COMMUNIBUS.

I. *Cujus sit alluvio.* II. *Insula.* III. *De sylvis & pascuis communibus.* IV. *Quid, dum est dubium, an sint communia.* V. *Quid de sylvis & pascuis alienis.* VI. *Notanda pro praxi.*

ALLUVIO est, quâ pars terræ insensibiliter accrescit ripæ fluminis: de ea sic disponit jus lib. 2. Inst. § PRÆTEREA 20. "Quod per alluvionem agro tuo flumen adjicit, jure gentium tibi acquiritur."

"Quod si vis repentina fluminis de tuo prædio partem aliquam detraxerit, & vicini prædio attulerit, palam est eam tuam manere; si tamen longiori tempore fundo vicini tui hæserit, arboresque quas secum traxit, in eum fundum radices egerint, ex eo tempore videntur vicini fundo acquisitæ esse." Ibidem §. QUOD SI VIS 21.

II. *Insula*, quæ in mari nata est, fit primò occupantis: idem dic de insula dudum ab habitatoribus deserta.

Insula in flumine nata, est Domini fluvii, vel si Dominum non habeat, est illorum, qui propè ripam prædium possident.

Hæc de jure communi: sed Principes etiam insulas solent sibi vindicare.

Sunt & alii modi acquirendi dominium, scilicet per accessionem, confusionem, specificationem, & commixtionem, de quibus consule Authores.

Quid dicendum de sylvis & pascuis communibus, quæ spectant ad certam communitatem?

III. R. 1°. Lignatio in sylvis communibus, & pabulatio in talibus pascuis legitimè alteri elocatis, est purum furtum.

2°. Si pascua & sylvæ nulli quidem particulari elocata sint, sed communitas prohibeat, ne quis privatim quidquam contractet, ut suo tempore vendita in communitatis bonum applicentur, etiam tunc dubitandum non est, inquit Daelman, quin graviter peccet, & restitutioni obnoxius sit, si quis de communitate notabilem inde quantitatem auferat, licet Wiggers, Steyaert, & Billuart sustineant oppositum.

Ratio est, quòd jus privatorum cedere debeat bono communi: adeoque communitas possit ad majus bonum commune particularibus auferre jus inde aliquid auferendi.

Si tamen prohibitio tantùm foret, ne in prata immittantur pecora ante certum tempus, vel ultra determinatum nume-

rum, vel ne hoc anno secentur ligna, merè ut in futurum provideatur communitati, vera potest esse sententia Steyaertii, quòd scilicet tales peccent quidem, sed passim leviter, & quòd restitutio facienda non sit, nisi pro ratione damni à lignis vel gramine distincti.

Quid si dubium sit, an sylvæ vel pascua sint communia, an verò pertineant ad Toparcham, qui interim ea sibi vindicat?

IV. R. Steyaertius: si res revera sit controversa, nec ad finem controversia perducì possit, utrimque manere videntur in sua possessione, communitas quidem illis utendì tanquam publicis, Toparcha mulctis afficiendi eos quos utentes deprehenderit.

Quòd spectat sylvam regiam dictam linguâ Belgicâ "Joningen Bosch," Gallicâ "Bois de Soing," quædam scitu utilia tradit De Cocq. cap. 8. sectione 4.

V. Qui è sylvis aut pascuis alienis aufert rem notabilem, vel ea notabiliter deteriorat, graviter peccat & ad restitutionem tenetur: notant tamen Authores, quòd cum ligna in sylvis, & gramina in pascuis naturaliter crescant, idque sine agricultura, sicque plus accedant ad res naturaliter liberas, paulò major quantitas requiratur, ut in illis auferendis peccetur mortaliter.

Quid autem pauperes possint in sylvis alienis, dependet à voluntate Dominorum expressa, tacita, vel præsumpta, quam usus & consuetudo timoratorum declarat; sic in pluribus locis invaluit, ut pauperes è sylvis auferant ramos aridos, item genistas & vepreta, & similia parva ligna viridia, quæ multum spinis assimilantur.

VI. Interim pro praxi reflectendum, quòd sæpe ligna viridia arefaciant secando radices, &c. quo casu dubium non est, quin graviter possint peccare.

2°. Attendere debet Confessarius, dum confitentur se lignatos esse unum aut alterum baculum, illos interrogandos esse, an sub nomine baculi non comprehendant parvas arbores.

3°. Damnum illatum in secatione arbusculæ in serie plantatæ, præsertim juxta viam publicam, desumi non debet ex eo, quòd exigui sint valoris in ordine ad ignem faciendum, sed simul ex expensis factis, vel faciendis, ut loco abscissæ altera inferatur.

N. 21. DE ACQUISITIONE DOMINII IN ANIMALIA.

I. *Animalia mansueta habent Dominum.* II. *Item Mansuefacta.* III. *Nisi libertatem recuperaverint.* IV. *Feræ sunt primo occupantis.* V. *Quamdiu custodiam non evaserint.* VI. *Cujus sit fera læsa.* VI. *Aut loqueo capta.*

I. **TRIA** animalium genera distingui debent: alia ex natura sua sunt mansueta sive domestica, ut oves, boves, &c. & hæc ita sunt sub dominio Domini sui, sicut quævis alia res: hinc furti reus est, qui talia ut sua tenet invito Domino, etiamsi fortè longius è conspectu Domini abissent.

II. Alia sunt ex natura sua fera seu sylvestria, sed humanâ industriâ cicurata seu mansuefacta, ut falcones, &c. quibus enumerantur pisces in vivariis, & feræ saltu circumsepto inclusæ: item quæ habent consuetudinem redeundi in potestatem Domini, ut apes, columbæ, &c.

III. Hæc autem omnia tamdiu tua intelliguntur, quamdiu mansueta sunt, aut animum redeundi habent, vel facillè possunt reduci: quod si ita esse desinant, fiunt primò occupantis; quia pristinam libertatem recuperasse censentur: furtum ergo committit, qui pisces capit ex vivariis, feras & volucres ex locis conclusis.

IV. Alia animalia ex natura sua vel ex consuetudine fera sunt, ut apri, lepores, pisces, &c. hæc simul atque ab aliquo capta sunt, jure gentium illius esse incipiunt; quod enim nullius est, fit primò occupantis: unde nec interest sive in tuo fundo, sive in alieno ea ceperis.

V. Si hujusmodi animalia à te capta, custodiam tuam evaserint, & in libertatem naturalem se receperint, iterùm fiunt primò occupantis: intelliguntur autem naturalem libertatem recipere, cum vel oculos tuos effugerint, vel ita sint in conspectu tuo, ut difficilis sit eorum prosecutio: lib. 2. Instit. § FERÆ: unde piscis, qui eruptis vivariis evaserunt in flumen, fiunt primò occupantis: sic etiam examen apum, quod sylvestris est naturæ, si ita avolet, ut difficilis admodum sit ejus prosecutio, potest à quolibet apprehendi, etiam in fundo alieno, nisi quòd alter ingressum fundi sui tibi possit prohibere.

Cujus est fera læsa?

VI. Si ita à te vulnerata sit, ut effugere ampliùs non valeat, & eam pergas prosequi, moraliter certò apprehen-

surus, est tua: secus si eam non pergas prosequi, vel tantum sit leviter vulnerata.

VII. Eodem modo si posueris laqueum, & fera ita capta sit, ut se extricare non possit, tua est: si autem fera adhuc possit evadere, fit primo occupantis; quia nondum libertatem amisisse censetur.

Similiter pisces nassa in flumine extensa capti, sunt nassam ponentis: quod si quis extracta nassa, quam Dominus ad capiendum pisces posuerat, utatur & pisces capiat, tenetur Domino compensare spem capturæ piscium, si nassa relicta fuisset: ipse tamen fit Dominus piscium, quos cepit.

N. 22. AN VENATIO SIT LICITA ?

I. *Venatio secundum se est licita.* II *Prohibita est.* III. *Ratione status.* IV. *Temporis.* V. *Instrumentorum.* VI. *Et loci.* VII. *Peccat contra prohibitionem venans.* VIII. *Et damnum agris illatum restituere debet.* IX. *Non tamen feras captas.*

I. RESP. Venatio secundum se est licita; quia animalia in usum hominum creata sunt, & in cibum data, saltem post diluvium. Vide Gen. cap. 9. V. 3. & cap. 27. V. 3. & 4.

II. Venatio tamen quadrupliciter potest esse illicita; scilicet 1°. ratione status & conditionis personæ venantis, 2°. ratione temporis, 3°. ratione instrumentorum, & 4°. ratione loci.

III. Ratione status venatio cum strepitu per varios Canones prohibita est Clericis & Monachis: & Synodus Diocesana Mechlin. tit. 7. cap. 10. vetat, ne Clericus ad venandum canes, accipitres aut falcones alat.

Dicitur venatio fieri cum strepitu quæ fit cum magno apparatu, in qua adducitur grex canum, concentus tubarum, vel adhibentes accipitres.

Hinc venatio sine strepitu armorum aut canum potest Clerico esse licita, quando moderatè adhibetur recreationis causâ.

IV. Ratione temporis venatio prohibetur, quando animalia sunt foeta, aut foetum alunt, ne aliàs integra soboles ferina destruantur.

Hoc tempus statuunt edicta Regia à 1 Martii usque ad 22. Julii. & quandoque prolongatur: venatio etiam pro-

hibetur ratione diei Festi, de quo vide Num. 61. “ de Le-
“ gibus.”

V. Venatio etiam illicita est ratione instrumentorum, ut si quis utatur mediis venenatis, quod sæpe obtinet in piscatione.

VI. Ratione loci prohibetur venatio, ubi Princeps vel Toparcha sibi eam reservat: qui tamen curare debent, ne multitudo ferarum noceat agris, segeti, &c. alioquin obligantur ad restitutionem: etiam poena statuta contra venantes non potest esse excessiva.

An particularis sive privatus potest prohibere venationem in suo fundo?

R. Id jure communi concessum est lib. 2. Inst. § FERÆ. Moribus tamen nostris, inquit De Cocq, introductum est, ut Dominus feram in territorio suo excitatam etiam in alieno possit persequi.

Quomodo peccat, qui contra justam prohibitionem venatur?

VII. R. Communis sententia habet, quòd tantum peccet venialiter, nisi fortè tale damnum inferret venationi, ut jus venandi notabiliter vilius redderetur.

VIII. Potest interim peccari mortaliter ratione damni, quòd infert fructibus, & ad restitutionem teneri, item ratione periculi pœnæ, cui se exponit, &c. Sæpius etiam venatores peccant mortaliter ratione animi parati ad infingendam grave vulnus aut mortem custodi venationis, casu quo deprehendantur, prout sat frequenter contingit.

An qui contra prohibitionem venatur, acquirit dominium feræ captæ?

IX. R. Responsio communis est affirmativa: licèt Anselmo Triboniano cap. 56. § 6. & Puffendorfius “ de jure “ Nat. & Gent.” lib. 4. cap. 6. n. 7. contradicant: ratio est, quòd feræ sint nullius, adeoque jure Gentium fiant primò occupantis, cui juri non videtur detractum per prohibitionem venationis.

Dicta de venatione applicari possunt piscationi, cum pari passu procedant, excepto, quòd piscatio & aucupium non ita Clericis sint interdicta; ex professo tamen similibus incumbere, dedecet Clericos, qui ad sanctiora sunt vocati.

N. 23. DE ACQUIRENDO DOMINIO REI, QUÆ HABET DOMINUM.

I. *Dominium rei alienæ dupliciter acquiri potest.* II. *Domino non volente.* III. *Et Domino volente.* IV. *Hoc casu requiruntur duo.* V. *Titulus.* VI. *Et traditio.* VII. *Exceptis casibus.*

I. QUOMODO acquiritur dominium rei, quæ habet Dominum?

R. Generatim id dupliciter fieri potest, scilicet vel priore Domino volente, vel priore Domino non volente.

Quomodo transfertur dominium, Domino non volente?

II. R. Præcipuè his modis: 1°. Jure gentium: sic res justo bello captæ fiunt capientis. 2°. Sententiâ Judicis, ut si fur condemnetur ad restituendum duplum damni. 3°. Autoritate legis, sive fiat ob culpam, v. g. ob crimen læsæ Majestatis, sive sine culpâ, ut fit per alluvionem, confusionem, commixtionem, &c. & præcipuè per præscriptionem & usucapionem, de quibus Num. sequenti.

Quomodo acquiritur dominium, Domino volente?

III. R. Jure naturæ sufficit mutus consensus signo externo expressus: verùm jure positivo Romano, cui accedunt Principum nostrorum decreta, necessaria sunt hæc duo, titulus & traditio. Insuper nulla immobilium alienatio moribus nostris firma est, nisi fiat coram Judice aut Magistratu, ut dictum est num. 7. paucis casibus exceptis statim assignandis.

Quare ista duo requisita fuerunt?

IV. R. Ut sic magis evitaretur incertitudo domini & multitudo litium.

Quid intelligitur nomine tituli?

V. R. Ratio, in qua fundatur jus acquirendi sibi dominium, v. g. venditio, donatio, &c.

Fundatur autem titulus in jure naturali gentium, legitimo contractu, autoritate legis, & sententiâ judicis.

Quid est traditio?

VI. R. Est actus, quo quis mittitur in possessionem rei antea non suæ. Alia est realis, quâ res ipsa realiter datur, v. g. in manns: alia ficta seu civilis, quæ fit per instrumentum, ut per traditionem clavium, aut per aliquid aliud, quod lex vel consuetudo statuit.

In quibusnam casibus sufficit titulus sine traditione ad acquirendum dominium, aut jus in re?

R. Jure civili statuuntur hi casus:

VII. 1°. Hæreditas acceptata. 2°. Legatum, si res individua legata sit, & hæres hæreditatem acceptet. 3°. Res civitatibus, Ecclesiis, aliisque piis causis vendita, donata, testamento relicta, &c. 4°. In collatione beneficii acceptata, statim obtinetur quasi-dominium. 5°. Si res alicui donata sit sub ea conditione, ut tibi alimentum præbeat, illo non præbente ut debet, statim accipis dominium istius rei sine traditione. 6°. In contractu omnium bonorum per matrimonium. 7°. Si princeps profiteatur se velle transferre dominium sine traditione.

Similiter accipit aliquis jus in re & actionem realem sine traditione in pignus & hypothecam. Lege 1. digest. "de pignoribus."

Etiã, ut docent Lessius & Covarruvias, si res tibi vendita tradatur alteri scienti tibi venditam, posses illam vindicare.

Idem accidere potest in aliis casibus, si lege aut consuetudine à jure communi excipiantur.

N. 24. DE PRÆSCRIPTIONE.

I. *Præscriptio.* II. *Introducta est jure civili.* III. *Ob quatuor causas.*

QUID est præscriptio ?

I. R. Præscriptio, de qua hic agitur, definiri solet : acquisitio domini, vel elisio juris alterius per possessionem rei aut libertatis, continuatam tempore legibus definito.

Usucapio à Theologis solet cum præscriptione confundi, licet aliqui dicant, quod usucapio sit mobilium, præscriptio immobilium.

Quo jure præscriptio est introducta ?

II. R. Jure civili, adstipulante Jure Canonico : hinc generatim, ut de validitate præscriptionis judicetur, standum est legibus & consuetudinibus locorum, & iis deficientibus, juri communi.

Quare præscriptio introducta est ?

III. R. In jure allegantur hæ quatuor causæ : Prima, ne diu & ferè semper dominia quarumdam rerum essent incerta : lib. 41. digest. tit. 3. "de Usucapione & Usurpatione."

Secunda, ut aliquis litium finis esset : lege ultimâ digest. PRO SUO lib. 41. tit. 10.

Tertia, ne possessiones prope immortali timore teneantur: Lege CUM NOTISSIMI, codicis "de Præscriptione" 30 vel 40 annorum lib. 7. tit. 39.

Quarta, ut corrigatur negligentia Dominorum res suas prosequi prætermittentium: Lege UT PERFECTIUS, codicis "de Annali exceptione," & cap. VIGILANTI EXTRA "de Præscriptione:" sed hæc quarta causa est minus principalis: unde lex præscriptionis merè pœnalis non est, ideoque procedit citra negligentiam Domini rei præscriptæ.

Ex his causis, liquet, quàm conveniens sit, imò quàm necessaria fuerit præscriptio regimini publico, ac adeo, quòd respublica potuerit præscriptionem inducere, cum bonum commune præponderet privato.

Solent ad legitimam præscriptionem requiri quinque conditiones; 1°. Ut res sit apta seu non vitiosa. 2°. Titulus. 3°. Possessio. 4°. Bona fides. 5°. Tempus lege definitum. Quatuor posteriores exprimuntur hoc versu:

"Intemerata fides, titulus, possessio, tempus."

N. 25. DE RE NON APTA, ET TITULO PRÆSCRIPTIONIS.

I. Res non apta. II. Titulus.

QUÆNAM res dicitur non apta seu vitiosa?

I. R. Omnis illa, quæ non potest præscribi.

Quænam sunt illæ res, quæ præscribi non possunt?

R. 1°. Generaliter non præscribuntur res ab illo, qui eas possidere non potest: sic à laïco non præscribuntur Jura Ecclesiastica, ut est v. g. jus decimarum: ex privilegio tamen, laïci decimas possunt habere, quales sunt decimæ infeudatæ ante Concil. III. Lateranense anno 1179. Vide ulterius Num. 73. "de Religione."

2°. Non præscribuntur res deputatæ usibus publicis, ut forum, plateæ, fontes, &c. lege USUCAPIONUM DIGESTORUM: jus tamen plantandi in viis publicis in hac patria præscribitur, ut tradit Stockmæus decisione 88.

3°. Quæ debentur Principi ratione Superioritatis ejus, ut tributa, census, jus appellationis, &c. uti nec census dominicales.

4°. Præscribi non potest contra jus naturale, aut positivum divinum; nec quoad res Dei, ut Templâ, vel res religiosas, ut cœmeteria, &c.

5°. Non præscribitur adversus hominem liberum, ut fiat servus. Lib. 2. Institut. tit. 6.

6°. Non præscribuntur res furtivæ & quæ vi possessæ sunt: quia res transit cum vitio, quo affecta est: possunt tamen res tales ab acquirentore bonæ fidei, qui non sit hæres immediatus furis, postea præscribi tempore triginta annorum.

7°. Non præscribuntur res miserabilium personarum, qui sua in jure repetere non valent, ut mente captorum: alibi etiam res minorum 25 annis non præscribuntur, &c.

Denique non præscribuntur res puræ gratiæ.

Finaliter notandum, quòd sæpe in jure dicantur res aliquæ non posse præscribi, quia tantùm præscribuntur tempore longissimo, ut sunt res furtivæ, res fisci, &c.

Qualis requiritur titulus ad præscriptionem?

II. R. Requiritur titulus de se translatus dominii, ut donatio, venditio, &c. qui tamen de facto dominium non transtulit, v. g. quia donans vel vendens non erat Dominus.

Hinc titulus non est, si quis habeat rem commodatò, vel rem nondum derelictam invenerit, quia illa de se non transferunt dominium.

Pariter titulus non est, si quis habeat rem ex testamento solemnitatibus destituta; quia ipso jure nullum est, & consequenter de se non translatus dominii. Aliud est, an tale testamentum valeat in foro conscientiæ, de quo in Tractatu "de Contractibus."

Notandum etiam, quòd ille titulus de se translatus dominii debeat realiter existere, adeoque non sufficiat, quòd quis bonâ fide existimet ejus existentiam, si à parte rei non existat, ut si quis putet se emisse, & non emerit; dono accepisse, & non acceperit.

In præscriptione tamen longissimi temporis, titulus præsumitur & probari non debet, nisi vehemens suspicio sit, rem cujus præscriptio prætenditur, fuisse malâ fide acquisitam vel possessam. In præscriptione servitutum pro titulo habetur patientia prioris Domini.

N. 26. DE POSSESSIONE REQUISITA AD PRÆSCRIPTIONEM.

I. Requiritur possessio saltem facti. II. Eaque continuata. III. Continuatio tripliciter impeditur. IV. Non procedendo. V. Dormiendo. VI. Et interrumpendo. VII. Requiritur ut sciam me possidere. VIII. Cujus nomine possidetur, ejus præscribitur.

QUÆNAM possessio requiritur ad præscriptionem?

I. R. Sufficit possessio facti dicta "civilis," imò sola "naturalis" sufficere potest, quantum est ex parte præscriptionis, saltem ad eam continuandam, modò adsit bona fides.

De possessione ejusque divisione specialiter agetur postea.

II. Debet deinde ista possessio esse continuata per totum tempus à lege statutum sine interruptione.

Quomodo continuatur possessio?

R. Dupliciter, scilicet vel "naturaliter," hoc est, ab eodem possessore, vel "civiliter," hoc est, à diversis: & sic in jure dicitur, inter venditorem & emptorem conjungi tempora, sic ut emptor tempus præscriptionis computet à tempore, quo venditor præscriptionem inceptit.

Quomodo impeditur continuatio possessionis?

III. R. Tribus modis, nimirum si præscriptio non procedat, si dormiat, vel si interrumpatur.

IV. 1°. Non procedit, dum præscriptio ob aliquam causam non potest incipere, v. g. si hæres immediatus furis, licèt ignorans, teneat rem furtivam, non potest præscribere. Ita institutionum § DIUTINA, "de usucapionibus." "Si ille (defunctus) initium justum non habuit, hæredi & "honorum possessori, licèt ignoranti, possessio non procedat."

Ratio est, quòd immediatus hæres fictione juris censeatur una eademque persona cum defuncto, adeoque possidere malà fide, sicut defunctus.

Aliud est de illo, qui acquisivit rem furtivam à fure, alio contractu, vel hæreditate tantùm mediata in bona fide.

V. 2°. Dicitur præscriptio dormire, dum legitimè inchoata sic cessat, ut, finita dormitionis causà, reviviscat, & anni priores computentur cum posterioribus, omissis illis quibus dormivit: sic dormit tempore pestis, quando jus non dicitur, & omni tempore, quo agere non potest is, contra quem præscribitur, v. g. si sit pupillus, si absens ob publica negotia, ut legatus, dum Ecclesia caret rectore aut habet impotentem, dormit præscriptio contra eam.

VI. 3°. Dicitur præscriptio interrumpi, dum incepta sic cessat, ut posteriores anni non possint cum prioribus computari, licèt reviviscat, sed de novo debet inchoari: hoc fit vel "naturaliter," dum deficit aliquid necessariò requisitum ad præscriptionem; v. g. bona fides aut possessio etiam vi ablata, nisi curet se intra annum in possessione restitui, lege 3. cod. UNDE VI. Vel "civiliter," dum per actum juridicum interpellatur, ut per litis contestationem.

Si tamen sequatur sententia absolutoria, continuatur præscriptio. “ Lib. 2. ff. pro don. L. 1. I. 9. C. de præscrip. long. temp.

VII. Ex natura possessionis requiritur, ut sciam me possidere rem præscribendam, saltem virtualiter; unde qui rem alienam ignoranter inter sua bona collocatam, post legitimum tempus deprehenderet, non posset eam præscribere.

VIII. Etiam ut quis nomine proprio præscribat, debet nomine proprio possidere: & generatim cujus nomine res possidetur, pro eodem præscribitur.

N. 27. DE BONA FIDE REQUISITA AD PRÆSCRIPTIONEM.

I. *Requiritur bona fides.* II. *Toto tempore præscriptionis.*

QUID hic intelligitur per bonam fidem?

R. Fundata credulitas, quâ aliquis sibi persuadet, rem esse suam: unde non sufficit levis aliqua aut affectata credulitas, sed requiritur judicium prudens, quo quis in conscientia judicet, quod rem illam legitime possideat ut suam. Fundamentum bonæ fidei est titulus.

Quo tempore debet illa bona fides adesse?

H. R. Non tantum initio possessionis, verum etiam in ejus decursu, donec præscriptio legitime absolvatur, juxta regulam secundam juris in sexto: “ Possessor malæ fidei ullo tempore non præscribit;” idem habetur cap. finali “ de præscriptione” his verbis: “ Unde oportet, ut qui præscribit, in nulla temporis parte rei habeat conscientiam alienæ.” In hoc capit. de sumpto ex Concil. Lateranensi, Innocentius III. corrigit & derogat juri civili, quod admittebat præscriptionem, modò bonâ fide incepta esset, licet mala fides supervenisset.

Objicies 1°. Jura non requirunt titulum in præscriptionibus longissimi temporis: ergo admittunt præscriptionem malæ fidei.

R. Neg. conseq. quia leges civiles tantum admittant illam præscriptionem hæc sensu, quod in foro externo negent actionem contra possessorem triginta aut quadraginta annorum, nec cogant eum ad probandum titulum, nisi mala fides appareat: sed inde non sequitur, quod mala fides sufficiat pro præscriptione in conscientia.

Objicies 2°. Possum præscribere adversus eum, quem optime scio habere jus servitutis, v. g. transeundi per meum agrum: ergo, &c.

R. Nego conseq. ratio est, quòd cùm in illo casu nih agam illiciti, nec omittam, quod debeo præstare, sim in bona fide; non enim impedio transitum per meum agrum, nec meum est ipsum monere, ut jure suo utatur: tantùm itaque sino ipsum jure suo non uti, ex quo nascitur mihi libertas.

Idem dic de bonis, quæ essent confiscata, & de similibus, quæ pœnalia sunt: non tenemur illa spontè dare, & si suo tempore non petantur, bonâ fide eadem retinemus.

Inferes: ergo possum etiam præscribere mea debita, si creditor me non moneat nec debitum petat.

R. Neg. seq. Disparitas est quòd in tali casu meum sit aliquid agere & non merè tolerare; quia independenter ab ejus monitione solvere teneor: unde hic ago injustè & mala fide procedo; in præcedentibus verò casibus nil agere debebam, sed tantùm permittere, ut alter jure suo uteretur: quod cum fecerim, mala fide non processi.

N. 28. DE HIS QUÆ BONÆ FIDEI ADVERSANTUR.

I. *Bonæ fidei adversantur* II. *Mala fides*, III. *Fides dubia*. IV. *Nisi dubium evacuetur*. V. *Quo sensu melior sit conditio possidentis*. VI. *Manente dubio res dividenda*. VII. *Exceptio*. VIII. *Ignorantia culpabilis obest bonæ fidei*. IX. *Item ignorantia inculpabilis juris*.

I. BONÆ fidei potissimùm tria adversantur, nempe fides mala, fides dubia, & quædam ignorantia.

Quænam fides hîc dicitur mala?

II. R. Illa, quâ quis agnoscit ante tempus præscriptionis completum, rem quam possidet, esse alienam. Hæc semper præscriptionem turbat.

Ad malam fidem etiam reducitur conscientia illiciti, etsi infundata. Ita habetur lib. 41. digest "de Usucapione" § SI FUR: "Si quis id, quod possidet, non putat sibi licere per leges usucapere, dicendum, etiamsi erret, non pro-
cedere usucapionem."

Quænam fides dubia obest præscriptioni?

III. R. 1°. Conveniunt Theologi, quòd is, qui dubitat ab initio, an res sit sua vel alterius, non possit tutâ conscientia illam ut suam possidere, ac adeo nec præscriptionem incipere defectu bonæ fidei.

2°. Conveniunt, quòd ille, qui in decursu præscriptionis fundatè dubitat, an licitè possideat rem aliquam, non

possit, quamdiu sic practicè dubitat, rem illam præscribere; quia ageret contra conscientiam.

IV. 3°. Certum est, quòd si dubium (sive præcedat sive superveniat possessioni) sit incidens tantum, & adhibito maturo examine & concilio prudentum deponatur, præscriptioni non obsit, uti nec bonæ fidei.

Quæstio itaque tantum restat, an ille, qui bonâ fide incepit possidere, si postea ex motivo rationabili, adhibito etiam sufficienti examine, maneat dubius, an res sit sua, an alterius, possit dici bonæ fidei possessor, ac ut talis præscribere?

R. Soto, Steyaert, Collet & plures moderni, tunc saltem pro parte deficere bonam fidem; quia talis non potest prudenter judicare, se rem ut suam possidere. Deinde cum tali dubio non potest præscriptio inchoari, adeoque nec perfici: præterea in tali possessione non potest dari fundata credulitas, quâ sibi prudenter persuadeat rem esse suam.

Ab opposito Wiggers, Lessius, & grex Probabilistarum sustinent, talem dubitantem bonâ fide possidere, & consequenter posse præscribere, propter rationes sequentes, quas objiciunt.

Obj. I. Talis dubitans non est in mala fide: ergo est in bona fide.

R. Neg. seq. status enim deliberatæ dubitationis est quiddam inter utramque fidem medium, utpote quæ ambæ persuasionem minimè vacillantem important.

Obj. II. Talis dubitans non habet conscientiam rei alienæ, quod tamen Innocentius III. requirit, ut non currat præscriptio.

R. Dist. assumpt. talis non habet conscientiam rei alienæ certam, conc. assumpt. non habet conscientiam rei alienæ probabilem, nego assumpt.

Obj. III. Cap. AD AURES "de præscriptione" lib. 2. decret. tit. 26. dicit Alexander III. Episcopo Mauritano: "Tenore presentium tuæ Fraternitati innotescat, quòd de jure divino & humano melior est conditio possidentis, &c."

Item Regula 65. juris in 6. "In pari delicto vel causa melior est conditio possidentis;" ergo fides dubia sufficit ad præscriptionem.

V. R. Neg. seq. Verum est juxta omnes, quòd conditio possidentis sit melior, 1°. in eo, quòd res possessa non debeat, superveniente dubio, statim abjici, sed possit

retineri ut veritas inquiratur. 2°. In eo quòd major rei portio cæteris paribus possessori adjudicetur. 3°. In eo, quòd si oriatur controversia super rei dominio, probatio incumbat potiùs adversario quàm possessori: deinde possessio facit præsumptionem juris, adeoque donec contrarium probetur, possessor varios in jure favores consequitur: atque ita melior est conditio possidentis, sed conscientiam dubiam non reddit certam.

Ratio est, quòd præsumptio juris jus non tribuat, sed potiùs supponat: unde licèt in foro exteriori præsumptio velut certa habeatur, in conscientia tamen tantùm obtinet juxta certitudinem ipsius juris.

Quid igitur faciendum, si post diligens examen, de rei dominio constare non possit?

VI. R. Æquum videtur, ut pro rata dubii res ejusve æstimatio dividatur.

VII. Excipitur hic præscriptio triennalis beneficii, quâ Beneficiatus præscribit, licèt dubitet de jure suo. Ratio est, quòd Ecclesia dubium auferat, et det jus certum ad lites exterminandas, &c.

Quænam ad hanc beneficii præscriptionem requiruntur?

R. Ex regula 33. Cancellariæ Rom. requiruntur hæc tria, 1°. triennalis possessio pacifica; 2°. ut non sit ingressus simoniacus; 3°. ut habeatur titulus saltem coloratus.

Quænam ignorantia bonæ fidei adversatur?

VIII. R. 1°. Videtur omnis ignorantia culpabilis, sive juris, sive facti, auferre bonam fidem; quia nullus censetur bonâ fide ignorare, quod scire poterat et debebat. Id saltem de ignorantia crassa aut affectata certum est.

IX. 2°. Ignorantia inculpabilis "facti" non nocet bonæ fidei: verùm ignorantia "juris," licèt foret inculpabilis, impedit bonam fidem. Ita habetur lege juris digest. "de juris et facti ignorantia:" "Juris ignorantia in usucapione prodesse negatur, facti verò ignorantiam prodesse constat." Casus habetur lib. 41. digest. tit. 3. "Si à pupillo emero sine tutoris autoritate, quem puberem esse putem, dicimus usucapionem sequi...quòd si scias pupillum esse, putes tamen pupillis licere res suas sine tutoris autoritate administrare, non capies usu, quia "juris error nulli prodest."

Cùm itaque præscriptionis vis ex dispositione legum pendeat, dicendum, ignorantiam juris nullatenus ad præscriptionem sufficere, etiam in foro conscientiæ.

Excipiunt tamen communiter Theologi illas personas, in quibus ignorantia juris toleratur, ut in milite & minorenni, & quandoque etiam in muliere & rustico.

Item excipere solent ignorantiam juris dubii & controversi.

N. 20. DE TEMPORE AD PRÆSCRIPTIONEM REQUISITO.

- I. *Tempus requisitum jure communi.* II. *Pro Belgio.*
 III. *Quædam excepta in jure communi.*

QUANTUM temporis requiritur ad complendam præscriptionem?

I. R. Jure communi ad præscriptionem rei mobilis cum titulo requiritur triennium, & dicitur præscriptio "bre-vioris temporis:" pro re immobili cum titulo inter præsentem requiruntur 10 anni, inter absentes 20 anni. Hæc præscriptio vocatur "longi temporis."

Jure Rom. præsentem censentur, qui in eadem provincia domicilium habent, sive res præscribenda in eadem provincia sita sit sive non.

Pro præscriptione rei mobilis sive immobilis sine titulo, requiruntur 30 anni, & dicitur "Longissimi temporis."

Ecclesiarum & aliarum piarum causarum bona immobilia præscribuntur tantum 40 annis, & Ecclesiæ Romanæ centum. Hæc de jure communi.

II. Verum moribus nostris, ait Zypæus, "in notitia juris Belgici," una ferè eademque est præscriptio, 30 scilicet annorum, idque tam pro mobilibus, quam immobilibus, item pro actionibus realibus, personalibus & mixtis; sine præjudicio tamen, ut notat, Christianæ præscriptio- nis 40 annorum statutæ per Canones contra bona Ecclesiæ, & alias personas, quibus jus aliud temporis interval- lum assignavit.

In jure præcipuè excipiuntur sequentia :

III. Contra pupillum, quamdiu est in ætate pupillari, nulla procedit præscriptio: si minor fuerit, requiruntur 30 anni.

Triennalis possessio pacifica beneficii, de quo Num. superiori actum est, præscribit tempore triennii. Actio injuriarum expirat lapsu unius anni. Actio fisci contra bona confiscata ob non solutum vectigal, aut similem cau- sam non criminalem, extinguitur quinquennio.

Actio ad reclamandum contra professionem religiosam cessat post quinquennium à die professionis computandum : ita Trid. Sess. 25. " de Regularibus " cap. 19. Si tamen quis metu aut aliter fuerit legitimè impeditus, etiam post quinquennium reclamans, est audiendus, ut tradit Sylv. in suis Resolutionibus variis, verbo " Professio Monastica," casu 3.

N. 30. AN PRÆSCRIPTIO TRANSFERAT
DOMINIUM IN CONSCIENTIA?

I. *Præscriptio transfert dominium in conscientia.* II. *Probat.* III. *Quid faciendum de fructibus rei.*

I. RESP. Affirmativè, modò legitima sit seu debitis stipata conditionibus : adeoque potest quis rem in conscientia retinere, quam juxta legum & Canonum constitutiones præscripsit, licèt post completam præscriptionem cognosceret fuisse alienam.

II. Ratio est, quòd Respublica possit de rebus subditorum disponere ; dum id exigit bonum commune ; atqui Respublica voluit transferre dominium per præscriptionem ; quia inter alias leges lex 3. digest. de U-rpatione & Usucapione definit præscriptionem : Acquisitionem dominii, &c.

Quòd autem Respublica gravissimas rationes habuerit sic volendi, patet ex N. 24.

Hinc resolvit S. Thom. quodlibeto 12. q. 16. art. 2. Si quis præscribat bonâ fide possidendo, non tenetur ad restitutionem, etiamsi sciat alienum fuisse post præscriptionem.

Deinde sic judicatur in foro externo, tam Ecclesiastico, quam civili : item jus Canonicum, quod præcipuè bonum animæ spectat, indistinctè approbat præscriptionem, ut patet ex toto titulo " de præscriptione."

Obj. I. Juxta regulam juris 48. " Locupletari non debet quis cum alterius injuria vel jactura." Item juxta regulam 13. " Sine sua culpa nemo re sua privandus."

R. Præscribentem non locupletari cum alterius injuria, sed ex jure sibi per leges concessa : quòd id fiat cum alterius jactura, verum est ; at id non fit autoritate privatâ, quod lege illâ prohibetur, sed publicâ.

Regula 23. intelligitur, si bonum commune aut alia justa causa id non requirat ; additur enim : " nisi subsit causa."

Obj. II. **Judex per sententiam erroneam non transfert dominium in conscientia: ergo nec Respublica per præscriptionem.**

R. Disparitas est, quòd sententia illa innitatur falsæ præsumptioni, non verò lex præscriptionis.

Deinde judex per sententiam non intendit transferre dominium, sed tantùm declarare, ad quem secundùm allegata & probata res pertineat.

Obj. III. **Finis præscriptionis est evitatio litium & jurgiorum; atqui illa evitari possunt negando actionem in foro externo priori Domino rem repetenti: ergo, &c.**

R. In primis finis iste est nimis principalis. Ad minorem dicitur, quòd lites & jurgia sic quidem evitari possunt in foro externo, sed non in familiis, sicut nec compensationes occultæ, &c.

Quid faciendum de fructibus rei perceptis, currente præscriptione, dum postea scitur rem fuisse alienam?

III. R. **Judicat Billuart, eos debere restitui inquantùm extant in se vel in æquivalenti juxta modum, quo tenetur possessor bonæ fidei. Ratio est, quòd possessor ille ante completam præscriptionem non sit Dominus rei: intelligi id tamen debet de fructibus necdum legitimè præscriptis. In foro externo fructus tanquam accessorii sequuntur principale. Vide Num. 47.**

N. 31. DE PRÆSCRIPTIONE CAROLINA.

I. *Præscriptio Carolina.* II. *Varia complectitur.* III. *Non obtinet in foro conscientia.* IV. *Sicut nec dicta Philippina.* V. *Alia præscriptio ex jure gentium.* VI. *Ad quam non requiritur bona fides.*

I. **PRÆSCRIPTIO** Carolina ita vocatur; quia introducta est edicto Caroli V. 4 Octobris 1540.

II. Edictum hoc, ut illud refert Zypæus, "in notitia juris Belgici" statuit sequentia: "Ut omnia salaria Advocatorum, Procuratorum, Secretariorum, Medicorum, Chirurgorum, Apothecariorum, Clericorum, Notariorum, mercedes famulorum, operariorum, pretia mercium ad consumptionem venditarum, nisi imposita jure, exigantur intra biennium operæ præstitæ, mercisve traditæ; nec postea jure exigi possint, nisi chyrographum scriptum sit."

Casu autem, quo chyrographum est scriptum, principalis debitor tantum potest præscribere tempore 10 annorum; sed hæres ipsius intra biennium, postquam mors creditoris innotuerit. "Post lapsa hæc tempora (ait edictum) nomina illa (id est debita) habeantur pro solutis, neq̄ detur actio."

Edicto 14 Februarii 1549, data est interpretatio anterioris, quod scilicet non comprehendantur Pragmatica, Advocati, Procuratores, qui ultra biennium officium continuant; sed præscriptio incipiat à lata sententia definitiva in principali & dependentibus determinata.

Hæc præscriptioni occurritur accipiendo chyrographum, ut jam dictum est, vel monendo debitorem juridicè intra biennium, ait Daelman.

An hæc præscriptio Carolina etiam locum habet in foro conscientie?

III. R. Negativè, licet Daelman & alii pauci contradicant. Ratio est, quod verba edicti non aliud respiciant quam forum externum, negando scilicet actionem, elapso biennio, non verò privando creditorem jure suo: idque confirmatur ex eo, quod bona fides, licet extraordinariè in quodam particulari casu possit adesse, regulariter tamen absit; ad casus autem extraordinarios leges non attendunt. Nec aliter in praxi illam præscriptionem à timoratis receptam esse testantur Sylvius, Herincx, De Cocq̄ aliique communiter, sicut pro Hispania idem testatur Bannes, & pro Gallia Pontas.

IV. Præscriptioni Carolinæ affinis est altera præscriptionis species, dicta "Philippina" ab edicto Philippi II. edito 5 Martii 1571. quo discernitur, ne cessi Canones reddituum plures quam 3 annorum exigi possint, nisi debitores fuerint juridicè interpellati, vel nisi dilatione petita, se soluturos sponderint. Cùm autem edictum hoc innitatur præsumptioni fraudis, in foro conscientie locum non habet, ut notat De Cocq̄ "de Censibus."

Notandum quod in censibus dominicalibus censuarius satis censeatur monitus, dum Dominus statuto die & loco ordinario expectavit, ut annuos Canones reciperet.

V. Est & alia præscriptio, quæ introducta est jure gentium, scilicet illa, quâ unus Rex vel Princeps contra alium præscribit Provincias, Civitates, &c. per diuturnam possessionem earum à majoribus suis, etsi injustè ab illis fuissent occupatæ & detentæ. Exemplum quoddam habetur Judicium cap. 11. V. 26.

VI. Ad hanc non requiritur bona fides, statuente sic jure gentium fundato in apprehensione populorum, & tacito quodam diversorum regnorum consensu, quod & tranquillitas publica & conscientiae exigit; aliàs enim vix ullus Regum securè regnum suum possidere posset.

N. 32. DE REMEDIO ADVERSUS PRÆSCRIPTIONEM.

I. *Remedium præscriptionis.* II. *Est restitutio in integrum.*
 III. *Quibus conceditur.* IV. *Debet peti intra quadriennium.* V. *Etiam obtinet in aliis casibus.*

AN datur aliquod remedium adversus præscriptionem legitime peractam?

I. R. Affirmativè; scilicet restitutio in integrum.

Quid est restitutio in integrum?

II. R. Facultas à jure concessa priori Domino, quâ restituitur autoritate Judicis in dominium & possessionem rei amissæ.

Quibusnam conceditur hoc beneficium?

III. R. 1º. Minoribus, seu qui nondum impleverunt 25. ætatis annum; si tamen veniam ætatis sint consecuti, eis concedi non solet.

2º. Civitatibus, Ecclesiis, aliisque piis locis, quæ voluntate alienâ reguntur.

3º. Datur etiam majoribus, qui coguntur à patria abesse, ut milites, captivi, item legati & quicumque absunt pro bono patriæ.

Intra quod tempus restitutio in integrum peti potest?

IV. R. Intra quadriennium computandum nempe à minoribus ab anno 25 completo, ab Ecclesiis, &c. à die, quâ Rectores noverunt bona esse præscripta, ab aliis à cessatione impedimenti.

V. Hoc beneficium restitutionis in integrum non tantum locum habet contra præscriptionem, sed etiam adversus dolum, metum aut læsionem notabilem, & generatim ubi tutor nomine Minorum in eorum damnum contrahit.

Modum petendi & circumstantias necessarias habet De Cocq tract. 2. cap. 1. sectione 8, ubi etiam disputat, an in Belgio detur decennium ad hoc beneficium impetrandum. Videri etiam potest suppl. Neesen tract. 2. quæst. 1 dub. 11. De hac re etiam varia habet Stockmans decisa. 112, 113 & 114, ubi sustinet, quòd quis per nuptias ante annum vigesimum quintum contractas, licèt ex consuetudine ut major habeatur, hoc tamen privilegium non amittat.

Casu autem, quo chyrographum est scriptum, principalis debitor tantum potest prescribere tempore 10 annorum; sed hæres ipsius intra biennium, postquam mors creditoris innotuerit. "Post lapsa hæc tempora (ait edictum) nomina illa (id est debita) habeantur pro solutis, neq̄ detur actio."

Edicto 14 Februar. 1549, data est interpretatio anterioris, quod scilicet non comprehendantur Pragmatica, Advocati, Procuratores, qui ultra biennium officium continuant; sed prescriptio incipiat à lata sententia definitiva in principali & dependentibus determinata.

Hæc prescriptioni occurritur accipiendo chyrographum, ut jam dictum est, vel monendo debitorem juridicè intra biennium, ait Daelman.

An hæc prescriptio Carolina etiam locum habet in foro conscientie?

III. R. Negativè, licet Daelman & alii pauci contradicant. Ratio est, quod verba edicti non aliud respiciant quam forum externum, negando scilicet actionem, elapso biennio, non verò privando creditorem jure suo: idque confirmatur ex eo, quod bona fides, licet extraordinariè in quodam particulari casu possit adesse, regulariter tamen absit; ad casus autem extraordinarios leges non attendunt. Nec aliter in praxi illam prescriptionem à timoratis receptam esse testantur Sylvius, Herincx, De Cocq̄ aliique communiter, sicut pro Hispania idem testatur Bannes, & pro Gallia Pontas.

IV. Prescriptioni Carolinæ affinis est altera prescriptionis species, dicta "Philippina" ab edicto Philippi II. edito 5 Martii 1571. quo dicernitur, ne cessi Canones reddituum plures quam 3 annorum exigi possint, nisi debitores fuerint juridicè interpellati, vel nisi dilatione petita, se soluturos sponderint. Cum autem edictum hoc innitatur presumptioni fraudis, in foro conscientie locum non habet, ut notat De Cocq̄ "de Censibus."

Notandum quod in censibus dominicalibus censuarius satis censeatur monitus, dum Dominus statuto die & loco ordinario expectavit, ut annuos Canones reciperet.

V. Est & alia prescriptio, quæ introducta est jure gentium, scilicet illa, quâ unus Rex vel Princeps contra alium prescribit Provincias, Civitates, &c. per diuturnam possessionem earum à majoribus suis, etsi injustè ab illis fuissent occupatæ & detentæ. Exemplum quoddam habetur Judicum cap. 11. V. 26.

VI. Ad hanc non requiritur bona fides, statuente sic jure gentium fundato in apprehensione populorum, & tacito quodam diversorum regnorum consensu, quod & tranquillitas publica & conscientiae exigit; aliàs enim vix ullus Regum securè regnum suum possidere posset.

N. 32. DE REMEDIO ADVERSUS PRÆSCRIPTIONEM.

I. *Remedium præscriptionis.* II. *Est restitutio in integrum.*
 III. *Quibus conceditur.* IV. *Debet peti intra quadriennium.* V. *Etiàm obtinet in aliis casibus.*

AN datur aliquod remedium adversus præscriptionem legitime peractam?

I. R. Affirmativè; scilicet restitutio in integrum.

Quid est restitutio in integrum?

II. R. Facultas à jure concessa priori Domino, quâ restituitur autoritate Judicis in dominium & possessionem rei amissæ.

Quibusnam conceditur hoc beneficium?

III. R. 1°. Minoribus, seu qui nondum impleverunt 25. ætatis annum; si tamen veniam ætatis sint consecuti, eis concedi non solet.

2°. Civitatibus, Ecclesiis, aliisque piis locis, quæ voluntate alienâ reguntur.

3°. Datur etiam majoribus, qui coguntur à patria abesse, ut milites, captivi, item legati & quicumque absunt pro bono patriæ.

Intra quod tempus restitutio in integrum peti potest?

IV. R. Intra quadriennium computandum nempe à minoribus ab anno 25 completo, ab Ecclesiis, &c. à die, quâ Rectores noverunt bona esse præscripta, ab aliis à cessatione impedimenti.

V. Hoc beneficium restitutionis in integrum non tantum locum habet contra præscriptionem, sed etiam adversus dolum, metum aut læsionem notabilem, & generatim ubi tutor nomine Minorum in eorum damnum contrahit.

Modum petendi & circumstantias necessarias habet De Cocq tract. 2. cap. 1. sectione 8, ubi etiam disputat, an in Belgio detur decennium ad hoc beneficium impetrandum. Videri etiam potest suppl. Neesen tract. 2. quæst. 1 dub. 11. De hac re etiam varia habet Stockmans decisa. 112, 113 & 114, ubi sustinet, quòd quis per nuptias ante annum vigesimum quintum contractas, licèt ex consuetudine ut major habeatur, hoc tamen privilegium non amittat.

N. 33. DE USUFRUCTU.

- I. *Ususfructus.* II. *Est jus* III. *Utendi* IV. *Et fruendi* V. *Re aliënâ.* VI. *Salvâ ejus substantia.* VII. *Dat dominium fructuum à fundo separatorum.* VIII. *Quinam sint fructus.* IX. *Notanda ex Zypæo.* X. *Decisio Conc. Brabanticæ quoad divisionem fructuum.* XI. *Obligaciones usufructuarii.*

QUID est ususfructus ?

I. R. Est jus utendi et fruendi re aliënâ, salvâ ejus substantiâ : tale jus habent Beneficiati quoad fundos suorum beneficiorum.

II. 1°. Dicitur "jus" seu potestas ; quia non definitur hic actus utendi, qui vocatur "usus facti," sed ipsum jus utendi et fruendi.

III. 2°. "Utendi ;" et per hoc distinguitur à pignore, hypotheca, et deposito.

IV. 3°. Et "fruendi" id est, fructus istius rei aliënæ percipiendi, et sic differt à mero usu.

V. 4°. "Re aliëna ;" et sic distinguitur à dominio ; ususfructus etiam est servitus, quæ non nisi in re aliëna constitui potest.

VI. 5°. "Salvâ ejus substantiâ ; quia usufructuarius debet rem integram proprietario servare : consequenter non potest proprië constitui in rebus unico actu consumptilibus, vino, oleo, pecunia, &c.

VII. Confert igitur ususfructus jus utendi illa re, et precipiendi ejus fructus, ita quidem, ut statim atque illos collegerit, acquirat illorum plenum dominium : satis autem est, si fructus sint a fundo separati, etsi adhuc in agro existant ; quòd si fructus adhuc fundo hæreant, quando usufructuarius moritur, manent proprietario ; sed hæres fructuarii expensas causa fructuum factas repetere potest, ait Peckius lib. 5. "de testamentis conjugum," cap. 24.

Quid hic venit nomine fructuum ?

VIII. R. omne commodum, quod ex illa re, salva ejus substantia, juxta leges percipi solet : iterum, quæ renasci, aut quasi renasci, ut in grege lana, lac & foetus ; in fundo fœnum, segetes, virgulta, salices et arbores cæduæ : arbores verò fructiferæ non censentur in fructu, sed tantùm fructus earum.

IX. Pro Belgio hæc insuper habet Zypæus ; 1°. Sylvam cæduam, quæ succidi et renasci solet, usufructuarius cædere

potest annis consuetis, etiam aliis vendere. 2°. Grandes arbores cædere non potest, ut Christianæus judicatum refert: demortuas tamen accipit & novas substituit, non vi ventorum ejectas, quæ cedunt proprietario: aufert ille tamen quantum sufficit usui villæ usufructûs. 3°. Dum quædam sylvæ habentur, sic ut non sint regulariter cædæ, sed quotannis, majores aliquot arbores, usufructuarius modum consuetum poterit servare.

Pro Beneficiatis sic habet: Beneficiarii sanè fructuarius instar, grandes arbores succidere non possunt, nisi ea observent, quæ in rerum Ecclesiasticarum alienatione præscribuntur, & pretium in comparationem prædiorum Ecclesiæ utilium, aliorumve reddituum, non in usus Beneficiarios vertatur.

Nota, inter grandes arbores non computari illas, quarum rami singulis quinquenniis detonderi solent.

X. Difficultas superest, quomodo dividendi sint fructus, mortuo aut desistente Beneficiato: circa quod à 19 circiter annis solemniter decisum est in Concilio Brabantæ, quod hæredes defuncti, v. g. Pastores, non habeant jus sic arripendi fructus, ut relinquunt deservitori juxta competentiam congruam, sed debeant portionem proventuum à rata temporis. Lis acta fuit inter Gasparem van den Weyenbergh hæredem, & Judocum De Smet, deservitorem in Mercktem.

Quantum ad ligna cædua, alibi sibi ea vindicat successor, sub quo tempus cædendi completur: alibi pro rata temporis tanquam præmia servitii præstiti dividuntur, quod æquius & laudabilius est. In his oportet consulere consuetudinem locorum, & usum vicinorum.

Quid si usufructuarius collegerit fructus nondum maturos?

R. Juxta legem 48. digest. "de Usufructu," ligna cædua, fœnum, oleum, &c. intempestivè collecta ipsi acquiruntur: sed isti legi plurium consuetudines adversantur. Per eandem legem fructuario prohibetur colligere intempestivè grana & vindemiam.

Quænam sunt obligationes usufructuarii?

XI. R. 1°. Rem integram proprietario servare. 2°. Nec pro fructibus accipere illa, quæ fructus non sunt.

Tenetur autem rem integram servare, 1°. eam non consumendo aut alienando, ac etiam non deteriorando, scilicet salvo usufructu; unde tenetur de damno suâ culpâ proprietario illato.

2°. Tenetur propriis expensis (moderatis tamen) rem integram servare, & modicas reparaciones facere: sic tenetur domum in modicis reparare, in grege animalium pro demortuis alios fœtus substituere, in sylvis loco arborum demortuarum alias inserere, nisi vi tempestatis aut alio simili casu forent ejectæ, vel nisi ususfructus tantùm foret unius v. g. animalis aut singulorum capitum, & citra fructuarii culpam pereant.

Si usufructuarius possit docere se plus impendisse, quàm impendi debeat, solemniter id potest reoscerere. Lege 7. Codicis EUM AD QUEM "de Usufructu."

3°. Tenetur propriis sumptibus colligere fructus, & solvere tributa, quæ debentur pro re frugifera.

4°. Tenetur præstare proprietario cautionem, se arbitratu boni viri usurumfructurum re ipsius.

XII. Acquiritur ususfructus ex lege, testamento, donatione, aliove pacto.

XIII. Amittitur mortè usufructuarii, vel si res pereat, v. g. domus comburatur: nec reviviscet, etiamsi domus reædificaretur: item finito tempore, quo erat constitutus, per præscriptionem, &c.

Hæc notasse sufficiat, præsertim pro conscientiiis parentum dirigendis, qui bonorum adventitiorum filiis minoribus competentium usumfructum habent, prout dictum est Num. 10.

N. 34. DE USU.

I. *Usus est duplex.* II. *Juris.* III. *Et facti.* IV. *Differunt inter se.* V. *Usus facti irrevocabilis non differt à dominio.* VI. *Aliud est si sit revocabilis.* VII. *Controversia inter Joannem XXII. & Franciscanos.* VIII. *Explicatur.*

I. USUS distinguitur duplex, "Juris" nempe & "Facti."

Quid est usus Juris?

II. R. Est jus utendi re aliena, salva ejus substantiâ.

Differt ab usufructu, quòd usuarius non possit rei fructus percipere (exceptis quibusdam ad usum quotidianum suæ familiæ) nec ex re illa quæstum facere.

2°. Quòd non possit usum rei alteri donare, vendere, elocare, &c. quæ omnia potest usufructuarius.

Quid est usus Facti?

III. R. Est ipse usus actualis rei, estque duplex, unus illicitus, quem habet, v. g. fur in panem furtivum; alter licitus, quem habent convivæ rogati in cibos appositos. Definiri posset: "Licentia utendi re alienâ, præsertim quæ ipso usu consumitur."

Quomodo differt usus facti ab usu juris?

IV. R. In eo, quòd usus juris consistat in jure, & sic non sit ad nutum revocabilis; sed usus facti est tantum quædam licentia, non strictum jus, adeoque solet esse revocabilis. Deinde in usu juris salva debet manere rei substantia: contrarium fieri solet in usu facti.

An usus facti in re unico actu consumptibili potest separari à dominio?

V. R. 1°. Si usus facti concedatur irrevocabiliter & independenter à voluntate concedentis, non videtur à dominio distingui, quia si quis habeat usum irrevocabilem, v. g. bibendi ex dolio vini, donec sit evacuatum, nil videtur minus habere, quàm qui ejus habet dominium.

VI. R. 2°. Si usus facti datus sit revocabiliter, & dependenter à voluntate concedentis, à dominio distinguitur: sic conviva utitur cibis apposis absque eo, quòd habeat illorum dominium.

Talem usum habent omnes Religiosi solemniter professi in res v. g. cibum, potum, &c. ipsis ad usum concessas, manente dominio penes communitatem. Franciscani autem Strictioris Observantiæ etiam in communi (id est ipse Ordo) profitentur se nullarum omnino rerum temporalium dominium habere, sed solum simplicem usum facti ad nutum revocabilem, dominio manente vel penes dantes, vel si hi dominium abdicaverint, penes sedem Apostolicam: unde equidem furtum committeret, qui res Franciscanorum auferret faceretque ipsis injuriam, privando ipsos usu facti.

VII. Fuit hæc super re acris disceptatio inter Joannem XXII. Papam & Franciscanos, ediditque Joannes contra hos tres Bullas: Primam, "Cum inter nonnullos," in qua declarat esse hæreticum docere, quòd Christus nil unquam habuerit proprii.

Secundam, "Ad conditorem," in qua à se rejicit & abdicat dominium rerum Franciscanis concessarum, exceptis Ecclesiis, oratoriis, habitationibus, vasis, vestimentis & libris divino officio dicatis & dedicandis, pro ratione præcipue allegans, quòd justus usus consumptibilium non consistat sine dominio.

Tertiam, "Quia quorundam," in qua definit, eum esse hæreticum, qui contradicit primæ Bullæ, & quòd ille, qui contra definita & ordinata in secunda Bulla dixerit aut defenderit, sit contumax & rebellis Ecclesiæ Romanæ.

Ex his videtur sequi, quòd aut Papa erraverit in Bulla, aut quòd usus facti non distinguatur à dominio.

VIII. R. Danes neutrum sequi, ostenditque ex Bulla Clementis V. in hoc negotio, quòd turbavit totum mundum, non esse, nisi in verbis vim & contrarietatem; quia Joannes Papa accepit usum in toto rigore juris, sicut definitur: Facultas disponendi de re, &c. dominium autem accepit latius, sic ut usus facti, v. g. in cibus, æquivaleret debili dominio.

Alii dicunt, quòd Joannes XXII. illud tantum docuerit ut privatus Doctor, non verò definierit ex cathedra.

Sed isto sic definivisset, & in hoc negotio erasset Joannes, nihil hinc contra infallibilitatem Pontificis, cum quæstio hæc nec fidem nec mores spectet.

N. 35. DE SERVITUTE.

I. *Servitus dupliciter accipitur.* II. *Dividitur in realem.*
III. *Personalem.* IV. *Et mixtam.*

QUID est servitus?

I. R. Accipitur dupliciter, activè & passivè. Servitus activa est jus, quòd quis habet, ut res aliena sibi serviat, hoc est, ut in ea aliquid faciat, vel non faciat ad suum commodum. Passiva est subjectio illa vel obligatio, quæ res aliena subjicitur, ut in ea aliquid fiat vel non fiat in commodum illius, qui servitutem activam habet.

Quomodo dividitur servitus?

II. R. Alia est realis, alia personalis, & alia mixta.

Realis est, quæ res una immediatè subjecta est alteri rei, ut ager agro.

III. Personalis est, quæ persona subjicitur alteri personæ, ut mancipium Domino.

IV. Mixta est, quæ res aliena subjecta est alteri personæ.

Juxta jus commune, prædiorum urbanorum, quæ sunt ædificia cum hortis habitationi hominum, commerciis, similive usui destinata, etsi extra urbes locata sint, servitutes sunt hæ: ut liceat parieti vicini lignum immittere, ut stillicidium recipiat, ne altiùs quis tollat ædes suas, ne luminibus vicini officiat, &c.

Prædiorum rusticorum, id est eorum, quæ rusticum usum habent, servitutes sunt hæ: iter, actus, via, aquæ-ductus: quibus annumerantur aquæ-haustus, pecoris ad aquam impulsus, jus pascendi, arenæ fodiendæ, &c.

Notandum, multas servitutes usu oriri, & postea præscriptione firmari, &c. Item non usu tolli, & postea præscriptione amitti, modò occasio utendi adfuerit.

De emphytensi, feudo, hypotheca, & pignore agitur in sequenti Tractatu "de Contractibus." Ibidem etiam agitur de habitatione, ubi de locatione, conductione.

N. 36. DE POSSESSIONE.

I. *Possessio.* II. *Est duplex.* III. *Juris.* IV. *Et facti.* V. *Quæ dividitur,* VI. *In naturalem,* VII. *Civilem.* VIII. *Et civilissimam.* IX. *Acquiritur tripliciter.* X. *Apprehensione verâ,* XI. *Fictâ,* XII. *Et dispositione legum.* XIII. *Variè amittitur.* XIV. *Ejus privilegia.*

QUID est possessio?

I. R. Est actus vel jus insistendi rei: & hæc est possessio formaliter sumpta: aliquando sumitur materialiter pro ipsa re possessa.

Quotuplex est possessio?

II. R. Est duplex, scilicet "juris" & "facti:" possessio facti est, actus, quo quis rem possidet, abstrahendo an justè, an injustè: et hæc ordinariè intelligitur nomine possessionis. Possessio juris est facultas sive potestas possidendi.

Possunt illæ duæ possessiones esse simul, & etiam separatæ: sicut simul, dum Dominus rem suam occupat. Facti sola est, dum fur possidet rem furtivam: juris sola est, dum Dominus insistit rei, quam alius de facto occupat.

Quid est possessio juris?

III. R. Est jus insistendi rei tanquam suæ, non prohibitæ possideri.

Dicitur "jus," verum, vel in foro externo præsumptum; sicque distinguitur à possessione facti: "insistendi," id est, pacificè & constanter detinendi: "rei," non solum corporali, sed etiam incorporali: "tanquam suæ," ut significetur possessio nomine proprio, non alieno: "non prohibitæ possideri," quia non datur possessio contra juris dispositionem: ita locus sacer à laico nec de jure, nec de facto possideri potest.

Quid est possessio facti ?

IV. R. Est rei detentio seu occupatio, corporis, animi & juris adminiculo.

Dicitur "occupatio rei;" quæ vel est prima apprehensio, vel continuata rei detentio.

Dicitur "adminiculo corporis;" quia regulariter possessio non incipit, nisi mediante actu externo, quo res apprehenditur, quamvis id necessarium non sit, ut possessio incepta civiliter continuetur.

"Animi;" quia requiritur intentio rem possidendi sibi & non alteri: unde tutor non possidet bona pupilli.

"Et juris;" quia jus debet non obstare, nec irritam facere possessionem, attamen non debet eam approbare; hinc fur acquirit possessionem "facti" respectu rei furtivæ; non laicus respectu rei sacræ.

Quomodo dividitur possessio facti ?

R. Ex dictis colligitur, quòd dividi possit in eam, quæ est nomine proprio, & in eam, quæ est nomine alieno: item in justam & injustam, bonæ fidei & malæ fidei, &c.

V. Præcipuè dividitur in naturalem, civilem & civilissimam.

VI. Possessio naturalis est, quando rem corpore simul & animo occupo tanquam esset mea, jure non resistente.

VII. Civilis est, quando rem absentem censeor propter juris civilis constitutiones de facto possidere, licet illam corporaliter non tangam, nisi quòd, ut sit possessio naturalis, ante eundem debeam rem corporaliter apprehendisse. Sic possidemus prata, domos, &c. quæ nobis non sunt præsentia.

Hinc patet, quid sit possessio naturalis & civilis simul; nempe ea, quæ rem actualiter occupo, & quæ etiam legibus mihi conceditur: secus quàm fit respectu furis, qui quidem rem furtivam naturaliter, sed non civiliter possidere potest.

VIII. Possessio civilissima est, quando per constitutiones legum possideo rem, quam nunquam antea apprehendi: et hæc acquiri etiam potest ab inscio: sic moribus Belgicis continuatur possessio in quovis hærede.

Quomodo acquiritur possessio ?

IX. R. Tribus modis, apprehensione verâ, apprehensione fictâ, et dispositione juris.

X. Apprehensio vera est, quæ fit manibus, pedibus, &c. et hinc "corporalis" vocatur: hæc necessaria est ad possessionem rei, quæ erat nullius, aut quando quis clam sive vi vult possidere.

In mobilibus fit apprehendendo manu rem in se, ut librum; vel in continente, ut vinum in dolio; vel in aliquo annexo, ut equum capistro, feram laqueo, &c.

In rebus immobilibus fit intrando, v. g. fundum vel domum, saltem secundum aliquam sui partem.

XI. Apprehensio ficta est, dum per actum lege aut consuetudine introductum acquiritur possessio; ut est visio rei ad eum finem à priori Domino ostensa, traditio clavium, scriptura, &c. Item dum quis absens alium pro se & suo nomine constituit ad possessionem capiendam.

XII. Legum dispositione acquiritur possessio, ut supra dictum est, in possessione civilissima.

Quomodo amittitur possessio?

XIII. R. Rerum mobilium possessio naturalis & civilis amittitur solâ voluntate nolentis eam amplius possidere; item per furtum & rapinam, si res aliquandiu ab alio teneatur; item per amissionem rei: uti etiam si res subit custodia alterius, & hic eam ut suam possidere incipiat. Potest tamen tribus ultimis casibus manere possessio juris.

1°. Immobilium possessio amittitur longâ absentia domini, si nullam fecerit professionem voluntatis continuandi possessionem.

2°. Si noverit rem ab alio occupatam, et negligat eam repetere, aut repetens repellatur, & resistere non audeat, etiam metu majoris mali.

3°. Per oblivionem, quod res sit sua; tunc enim caret animo possidendi.

Notandum, quod amissa possessione, non semper amittatur rei dominium, ut patet in re amissa aut furto ablata.

XIV. Privilegia possessionis sunt, quod possessio bonæ fidei pariat præscriptionem, quod melior sit conditio possidentis, quod tribunalia concedant beneficium manutentionis, quæ vide apud Wigg. dubio 8.

N. 37. DE INJUSTITIA.

S. Thom. 2. 2. quest. 59.

I. *Injustitia.* II. *Dividitur.* III. *In formalem tantum.* IV. *Materialem tantum.* V. *Materialem & formalem simul.* VI. *Axioma.* VII. *Explicatur.*

QUID est injustitia?

I. Injustitia, prout est actus oppositus justitiæ, quæ est secunda virtus cardinalis, definitur: "Juris alieni violatio;" & sic sumpta non differt ab injuria.

Quomodo dividitur injustitia seu injuria ?

II. R. Dividi potest eodem modo, quo dividitur ipsa justitia; quia oppositorum eadem est ratio.

2°. Dividitur in formalem tantum, materialem tantum, & formalem & materialem simul.

III. Formalis tantum est illa, quæ consistit in affectu volentis inferre injuriam, sed sine effectu.

IV. Materialis tantum est illa, quæ consistit in solo effectu injuriæ illatæ sine voluntate eam inferendi, sive est involuntaria juris alieni violatio.

V. Materialis & formalis simul est voluntaria juris alieni violatio: atque hæc est radix & fundamentum restitutionis.

Dicitur "Juris alieni;" quia ubi non est jus, nequit esse injuria: "violatio;" hoc est, actio quasi vi illata, quæ læditur jus alterius rationabiliter inviti; nullus enim, regulariter loquendo, patitur injuriam, nisi invitus, seu nolens, saltem secundum quid.

VI. Quomodo intelligitur regula 27. juris in 6. scienti & consentienti non fit injuria ?

VII. R. Intelligitur de illo, qui plenè scit, plenè consentit, & juri suo cedere valet.

Hinc injuria fit 1°. illi, qui non plenè scivit, sed dolo, fraude aut ignorantia decipitur, v. g. emendo rem vitiosam pro integra.

2°. Illi, qui quidem plenè est sciens, sed non plenè volens seu consentiens ob vim adhibitam vel metum incussum; ut si quis ex metu mortis latroni det bursam, vel ex necessitate solvat usuras.

3°. Illi, qui est plenè sciens & volens, sed non valens cedere juri suo; ita qui percutit Clericum, alterius uxori commiscetur, vel alterum occidit, etsi illi scienter & liberimè consentiant, nihilominus facit ipsis injuriam, quia juri suo cedere non valent.

Martyres etiam, licet gaudentes paterentur supplicia, veram passi sunt injuriam; quia acceptabant quidem libenter tolerantiam suppliciorum, sed non consentiebant iniquæ actioni tyrannorum.

An consentiens in sui injuriam possit exigere satisfactionem ?

R. Ordinariè non potest; quia consentiendo censetur satisfactionem & restitutionem remittere.

Aliud esset, si remittere non possit, legibus obstantibus, ut v. g. pupillus, qui, licet consentiat in bonorum suorum

occupationem, semper equidem exigere potest restitutionem in integrum.

Quantum peccatum est injustitia?

R. Est ex genere peccatum mortale. Potest esse veniale in rebus exiguis, vel ubi Dominus scitur non notabiliter invitus, vel damnum ob ignorantiam aut aliter non est plenè voluntarium.

N. 38. DE RESTITUTIONE.

S. Thom. quæst. 62.

I. *Definitio restitutionis.* II. *Explicatur.* III. *Differt à solutione.* IV. *Et satisfactione.*

QUID est restitutio?

I. R. Est actus justitiæ commutativæ, quo res ablata redditur, vel damnum illatum reparatur.

II. Dicitur "actus justitiæ commutativa;" quia ex violatione charitatis, religionis aut cujuscumque alterius virtutis, etiam ex violatione solius justitiæ distributivæ aut legalis, nisi simul commutativa concurrat, non oritur obligatio restitutionis, ut dictum est Num. 4.

"Quo res ablata redditur, vel damnum illatum reparatur;" nam restitutio versatur circa res alienas, quas abstrahimus, aut ablatas apud nos habemus, aut saltem si illas nobis non appropriando, damnificando tamen aut destruendo, Demino subtrahimus.

Quomodo restitutio differt à solutione?

III. R. Quòd solutio postulet, ut res, quæ solvitur, sit diversa à re, pro qua solvitur; restitutio autem potius postulat, ut res sit eadem, quantum fieri potest, aut saltem in æquivalenti.

2º. In solutione non ita respicitur ad valorem rei, quàm ad conventionem initam: in restitutione attenditur ad valorem rei, cui æquale reddi debet,

IV. Satisfactio videtur latius patere, & sub se comprehendit tam solutionem, quàm restitutionem. Strictius sumpta respicit personam offensam, estque reparatio injuriæ honori aut dignitati illatæ, per humiliationem, veniæ petitionem, &c.

Quo nomine appellanda est traditio rei debitæ ex contractu?

R. Si res pro re traditur, erit "permutatio;" si pretium pro mercede, erit "solutio;" si autem dilata sit redditio depositi, commodati, &c. ita ut debitor sit in mora culpabili, meritò vocabitur "restitutio."

N. 39. DE NECESSITATE RESTITUTIONIS.

S. Thom. quæst. 62. art. 2.

I. *Præceptum restitutionis.* II. *Primariò negativum.*
 III. *Non est necessaria necessitate medi.* IV. *Error vulgi.*

QUÆNAM est necessitas restitutionis ?

I. R. Est necessaria ad salutem necessitate præcepti in re vel in voto.

Probatur ex Apost. ad Rom. cap. 13. V. 7. "Reddite ergo omnibus debita." Idem confirmârunt SS. Patres : maximè celebrata sunt verba S. Augustini Epist. 54 ad Macedonium & relata causâ 14. quæst 6. "Si res aliena propter quam peccatum est, cum reddi possit, non red- ditur, non agitur pœnitentia, sed fingitur : si autem veraciter agitur, non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum ; sed, ut dixi, cum restitui potest."

Probatur etiam ratione S. Thom. Præceptum naturale est "non furari;" atqui detinere injustè alienum, est æquivalenter furari; ergo detinere injustè alienum, est contra jus naturæ, adeoque restitutio est jure naturæ præcepta.

Quale est præceptum restitutionis, affirmativum an negativum ?

II. R. Est quidem affirmativum secundum expressionem ; sed fundamentum habet in hoc negativo : "Non detinebis alienum ;" unde meritò vocatur primariò negativum, & secundariò affirmativum : ac ita reducitur ad 7. Decalogi præceptum : "Non furtum facies."

Hinc suppositâ justâ causâ excusationis aut dilationis, quam primùm moraliter restitutio est facienda : nam quamdiu quis restitutionem negligit, seu quamdiu non habet seriam voluntatem restituendi, tamdiu manet in affectu peccati.

Rei igitur injustè ablatæ aut detentæ, vel damni injustè illati, restitutio actualis, ubi possibilis est, sin minus in voto sive in proposito, est necessaria ad salutem, si nimirum sit res gravis ; nam si res sit levis, restitutio regulariter obligat sub levi.

An restitutio etiam necessaria est ad salutem necessitate medi ?

III. R. Negativè : nequidem in voto, si propriè & strictè loquamur : nam ignorans invincibiliter se restituti- oni obnoxium potest salvari.

IV. Corrigendus hic est error vulgi putantis, animas tandiu in Purgatorio detineri, donec restitutio facta sit; etenim duratio poenarum in Purgatorio tantum correspondet debito poenarum, cui animæ obnoxie sunt, dum à corpore separantur; quo soluto, ad Cælum transeunt.

Apparitiones, quæ in hunc finem adducuntur, plerumque imaginariæ sunt vel fabulosæ; si quæ factæ sint, fieri poterunt, vel quia illa restitutio prodesse potest animæ per modum eleemosynæ aut suffragii, vel quia illâ occasione funduntur preces pro defuncto, vel quia sic Deus vult punire animam manifestando ejus peccatum, vel etiam ne hæredes possideant alienum.

N. 40. DE TITULIS RESTITUTIONIS.

S. Thom. art. 6.

I. Duo tituli restitutionis. II. Titulus rei acceptæ. III. Et injustæ acceptionis. VI. Eorum differentia.

QUID intelligitur per titulum restitutionis?

R. Intelligitur ratio, seu radix ex qua oritur obligatio restitutionis.

Quot sunt tituli restitutionis?

I. R. Communiter assignari solent duo, scilicet titulus rei acceptæ, & titulus injustæ acceptionis.

Quisnam tenetur ad restitutionem titulo rei acceptæ?

II. R. Omnis ille, apud quem res aliena existit in se vel in æquivalenti, quâ cumque tandem viâ ad ipsum devenerit.

Dicitur quis rem habere "in æquivalenti," dum intantum factus est ditior, ut si habeat pretium rei; vel dum intantum pepercit rebus suis, ut si consumendo rem alienam servaverit propriam, quam alioquin consumpsisset.

Quisnam tenetur ad restitutionem titulo injustæ acceptionis?

III. R. Omnis ille, qui fuit alteri voluntaria causa damni per injuriam, sive res ablata existat sive non.

Colligitur, quòd isti duo tituli possunt esse simul & etiam separati. Sic tenetur solo titulo rei acceptæ, qui sine injuria seu bonâ fide habet rem alienam in se vel in æquivalenti, v. g. qui bonâ fide possidet rem furtivam.

Tenetur solo titulo injustæ acceptionis, qui alteri voluntariè & injuriosè damnum intulit sine ullo proprio modo, ut si domum alterius incenderit.

Tenetur utroque titulo, qui habet rem alterius in se vel in æquivalenti cum formali ipsius injuria, ut si rem alterius ex furto habeat, vel quidem illam sine injuria acceperit, sed sit in mora culpabili restitutionis: patet, quòd isti duo tituli se habeant ad invicem, ut excedentes, & excessi.

Quidam Authores præter hoc duos, adhuc alios titulos allegant, scilicet ratione contractûs, aut quasi-contractûs, sententiæ judicis aut legis positivæ; sed vel reduci possunt ad duos assignatos, vel potius ex ipsis nascitur solutio aut satisfactio, quàm restitutio strictè dicta.

Quænam inter præfatos duos titulos est differentia?

IV. R. Prima, quòd titulus rei acceptæ supponat rem existere in se vel in æquivalenti; non titulus injustæ acceptionis; hinc re taliter pereunte, ut nequidem existat in æquivalenti, perit totaliter titulus rei acceptæ: ubi qui tenetur titulo injustæ acceptionis, obligatur ad omnia damna illata, etsi res quæ debebatur, sine ulla sua culpa periisset.

Secunda, quòd titulus injustæ acceptionis præsupponit injuriam factam, non item titulus rei acceptæ, qui respicit injuriam aliàs faciendam. Tertia, quòd mensura restitutionis ex titulo rei acceptæ est quantitas rei alienæ adhuc existentis in se vel in æquivalenti: sed ex titulo injustæ acceptionis mensura restitutionis est quantitas damni illati.

Cæteræ differentiæ, quoad expensas factas, fructus rei, &c. colligi poterant ex sequentibus.

N. 41. DE REQUISITIS AD TITULUM INJUSTÆ ACCEPTIONIS.

I. *Titulus injustæ acceptionis supponit culpam & damnum, inde aliquo modo secutum.* II. *Titius occidit Joannem, prævidens homicidium imputandum Petro.* III. *Sola intentio non facit injustum externum actum.* IV. *Qui injustè impedit alterum, ad quod jus habet.* V. *Item si vi vel fraude ab indebito, tenetur ad restitutionem.* VI. *Aliud est si solis precibus, &c.*

QUÆNAM requiruntur, ut quis titulo injustæ acceptionis contrahat obligationem restitutionis?

I. R. Generatim requiritur culpa & damnum inde secutum. De culpa agitur Num. sequenti.

Quid intelligitur nomine damni?

Quælibet injusta læsio aut nocumentum proximo illatum, sive per actum interiorem, ut per judicium temera-

marium, suspensiones, &c. sive per actum exterioram, ut inferendo, detinendo, vel destruendo rem alienam, item non impediendo damnum, quod ex justitia impedire tenebatur.

An, ut quis teneatur titulo injuste acceptionis, sufficit, unde cumque damnum illud obveniat?

R. Negativè; sed debet damnum esse voluntarium, sic ut ex actione culpabili aliquo modo sequatur, directè vel indirectè, positivè, aut privativè: quandoque autem damnum ita sit voluntarium, vide N. 24. "de Actibus Humanis."

An ille, qui prævidet damnum ex actione sua alteri obventurum, semper tenetur ad restitutionem?

R. Negativè: in primis non tenetur, si habeat jus ponendi illam actionem, & jus suum non excedat; quia, "qui rectè jure suo, nullo videtur facere injuriam," ut habet axioma.

Si ille non habeat jus ponendi illam actionem, videri debet, utrum actio illa sit vera causa moralis illius damni, vel an tantum sit "conditio sine qua non."

Si prima, tenetur ad restitutionem: si secunda, non tenetur.

II. Hinc patet, quid dicendum sit de casu, quo Titius occidit Joannem, prævidens homicidium imputandum Petro, propter juratas quas cum Joanne habet inimicitias. Dicimus, quòd Titius quidem teneatur compensare omnia damna ex homicidio Joannis orta, cum sit istius homicidii vera causa: sed verisimilius non teneatur de damnis ex imputatione illa Petro obventuris; quia actio Titii non est vera causa moralis istius imputationis, sed tantum conditio sine qua non fuisset facta imputatio, ut latius contra Wiggers probat Daalman observ. 14.

Interea Titius facillè graviter peccat contra charitatem, potestque etiam affectu peccare contra justitiam, si damna Petri sint ipsi volita; sed non ideo sunt voluntaria, ut Num. 24. "de Actibus Humanis" dictum est.

III. Hinc etiam dictum est Num. 26. "de Actibus Humanis," quòd sola interna intentio injusta non possit actum externum, qui aliàs non esset contra justitiam, reddere effectivè contra eam, seu restitutioni obnoxium, quia ut actus externus sit effectivè injustus, debet de se, vel ex circumstantiis, natus esse influere in injuriam alterius: talis autem influxus nequit incipere ex sola intentione interna injusta, quæ quidem facit affectum injustum & injuriam

volitam, sed non voluntarium. Patet in illo, qui cum gaudio interno audit detractionem : si talis ex justitia non tenebatur impedire, nec ullo modo externè influxerit in detractionem, non tenetur ad restitutionem famæ ; quia infamia secuta, licèt fuerit volita, non fuit tamen voluntaria : silentium ipsius potest quidem dici injustum denominativè ex affectu injusto, sed nequit dici injustum effectivè, sive restitutioni obnoxium.

Obj. I. Si quis lautius cœnet, ut sequatur pollutio, talis peccat contra castitatem, & si sit conjugatus, etiam contra justitiam : quo modo non peccasset, si dicta intentio abfuisset : ergo, &c.

R. Neg. conseq. In primis lautior cœna potest sufficienter influere ut causa moralis in dictum effectum : quo casu mirum non est, quòd talis effectivè peccet contra castitatem, & si sit conjugatus, etiam contra justitiam.

Quod si supponatur casus, in quo lautior cœna nullo modo in istum effectum influit : tunc dicunt quidam, quòd talis quidem peccet effectivè contra castitatem, & si sit conjugatus, effectivè, sed non effectivè contra justitiam : disparitatem dant hanc, quòd castitas & aliæ virtutes morales habeant medium rationis, quod medium per solam intentionem internam potest auferri : justitia verò habeat medium rei, quod solâ intentione non auferitur ; sed videtur sano sensu dici posse, quòd in isto casu, sicut effectivè non peccat contra justitiam, ita etiam effectivè non peccet contra castitatem, licèt actus externus dominetur contra castitatem, & contra justitiam ex affectu interno.

Obj. II. Lib. 39. digest. tit. 3. § 12. & leg. 2. § 9. dicitur : “ Si vicinus flumen vel torrentem averterit, ne aqua ad eum perveniat, & hoc modo sit effectum, ut vicino noceatur : cum eo aquæ pluviæ arcendæ agi non posse..... si modo non hoc animo fecit, ut tibi noceat, sed ne sibi noceat :” ergo animus potest efficere actionem externam injuriosam, quæ de se talis non est.

R. Neg. conseq. nam jus civile, dum loquitur “ de animo,” non agit de solo interiori affectu, sed de animo quem ostendit ipsa per se nocens & injuriosa actio, ut si quis avertat torrentem in agrum vicini, idque citra necessitatem aut utilitatem agentis ; nam si alterutrum adfuerit, tunc non censetur fieri animo nocendi.

An obligatur ad restitutionem, qui impedit alterum à consecutione alicujus boni ?

IV. R. 1°. Si injustè impediatur alterum à consecutione alienjus boni, ad quod jam jus sive "in re," sive "ad rem" habet, tenetur ad restitutionem, cùm violet jus alterius. Aliud foret, si "justè" talem impediret, v. g. indignum à consecutione beneficii, ad quod in foro externo jus acquisivit.

V. 2°. Qui vi, fraude, detractone, aliove modo injusto impedit alterum à consecutione alicujus boni, ad quod nullum strictum jus habet, v. g. pauperem ab eleēmosyna, equidem tenetur ad restitutionem; quia, etsi talis non habeat jus ad illud bonum, habet tamen jus, ne vi vel fraude impediatur, adeoque est obligatio restituendi, non quidem totum bonum, sed quanti valet spes, quæ alteri per vim vel fraudem erepta est.

VI. 3°. Qui impedit alterum à consecutione alicujus boni, ad quod jus non habet, nec adhibet media injusta, v. g. si quis solis precibus, suasionem, &c. inducat testatorem ut testamentum mutet, & alium hæredem instituat, non tenetur ad restitutionem; quia alter hactenus jus non habebat, nec medio injusto fuit impeditus: potest tamen sæpe hic committi peccatum contra charitatem, odii, invidiæ, vindictæ, &c.

N. 42. DE CULPA REQUISITA AD TITULUM INJUSTÆ ACCEPTIIONIS.

I. *Culpa est duplex.* II. *Theologica,* III. *Et juridica* IV. *Quæ dividitur* V. *In latam.* VI. *Levem.* VII. *Et levissimam.* VIII. *Quibus adjungitur latissima.* IX. *Et latior.* X. *Sola Theologica inducit restitutionem propriè dictam.* XI. *Juridica sufficit ut quis teneatur ratione contractûs, &c.* XII. *In commodato ex culpa levissima.* XIII. *In deposito ex culpa lata.* XIV. *In pignore ex culpa levi.* XV. *Idque ante sententiam judicis.*

QUOTUPLEX hic distinguitur culpa?

I. R. Duplex, scilicet Theologica & Juridica.

II. Per culpam Theologicam intelligitur formale coram Deo peccatum, sive illud sit mortale, sive veniale.

III. Per culpam Juridicam intelligitur omissio diligentiae ad avertendum damnum, sive illa sit peccatum coram Deo sive non.

IV. Culpa Juridica secundum gradus diligentiae omnia communiter dividitur in latam, levem & levissimam.

V. "Lata," est ommissio istius diligentiae, quam solent adhibere personae diligentes & prudentes ejusdem conditionis & aetatis: v. g. si quis noctu domum relinquit apertam.

VI. "Levis," est ommissio diligentiae, quam solum diligentiores & prudentiores adhibere solent, v. g. exiens clausit ostium cubiculi, sed non obseravit.

VII. "Levissima," est ommissio diligentiae, quam solum diligentissimi & prudentissimi adhibent: v. g. ostium obseravit, sed manu non tentavit, nam bene obseratum esset.

VIII. Varii Aethores culpam Juridicam ulterius dividunt in "latissimam & latiore."

"Latissima," est ommissio diligentiae debitae, eo fine, ut damnum sequatur: v. g. quis reliquit ostium apertum de industria, ut res auferatur. Haec importat dolum apertum.

IX. "Latiore," dicitur ommissio diligentiae scienter facta, ex qua quis praevidet damnum, licet illud non intendat, ut si quis relinquit ostium apertum, praevidens rem auferendam, quod tamen non intendit. Haec vocatur dolus praesumptus.

Culpae latissimae & latiori, communiterque culpae latae adjuncta est culpa Theologica, nisi per inadvertentiam, oblivionem, aut ignorantiam inculpabilem excusetur.

Quenam culpa requiritur ad restitutionem titulo injustae acceptionis?

X. R. Nemo tenetur "ad restitutionem proprie dictam" titulo injustae acceptionis, nisi admiserit culpam Theologicam contra justitiam commutativam.

Ratio est, quod sine culpa Theologica actio damnificativa sit omnino involuntaria, adeoque nec causa moralis damni causati.

Itaque si quis, posita culpa Juridica lata excusetur a Theologica, v. g. ob inadvertentiam naturalem, etiam a restitutione immunis erit, ut si quis ex oblivione naturali reliquerit ignem, unde domus comburitur.

Ad leges, quae opponuntur, generatim dici potest, vel quod supponant culpam Theologicam intervenisse, vel eam praesumant, vel quod sint poenales, & non obligent ante sententiam judicis.

Quare supra dictum est: "ad restitutionem proprie dictam?"

R. Quia non requiritur culpa Theologica, ut quis teneatur satisfacere, solvere, rem aut pretium rei praestare.

Undenam quis tenetur rem præstare sinè culpa Theologicâ ?

XI. R. Ex contractu implicito aut explicito, ex lege positiva vel ex sententia judicis.

Ad quid tenetur quis ratione contractûs ?

R. 1°. Generaliter tenetur ad id, ad quod se obligavit & sub modo, quo se obligavit: unde in contractu, v. g. assecurationis, tenetur solvere, seu præstare rem, etiamsi casu fortuito perierit.

XII. 2°. Jure civili insuper circa contractus statuta sunt sequentia: 1°. Si contractus sit in utilitatem solius accipientis, ut in puro accommodato, tenetur ille de culpa etiam levissima, si res aliena pereat, vel deterior fiat.

Excipitur precarium, ex quo accipiens tenetur solum ex culpa lata. Ita habetur lib. 43. digest. tit. 26. lege 8. & institutionum lib. 3. tit. 15. § 2.

XIII. 2°. Si contractus cedat in utilitatem solius dantis, ut fit in puro deposito, accipiens tenetur tantum ex culpa lata vel dolo.

XIV. 3°. Si contractus sit in utilitatem utriusque, ut communiter fit in contractu pignoris, locationis, conductionis, &c. utraque pars tenetur de damno secuto ex culpa levi, non tamen levissima.

Lib. 4. digest. tit. 9. lege 3. § 1. statuitur, ut nautæ, caupones & stabularii, qui pro mercede res custodiunt, teneantur, etiamsi sine culpa eorum res perierit, vel damnum datum sit; "nisi si quid damno fatali contingat... aut si in caupona aut stabulo vis major contigerit."

Imò quidam docent, quòd teneantur de culpa levissima, etiamsi gratis rem apud se receperint.

Hæc sunt de jure communi; sed variant locorum consuetudines, ad quas in praxi attendi debet: sic consuetudines Mechlinienses statuunt depositarium teneri ad omne damnum excepto casu inevitabili & vi majori.

An satisfactio aut solutio facienda in prædictis contractibus ob solam culpam Juridicam obligat in conscientia ante sententiam judicis ?

XV. R. Verosimilius affirmativè: ratio est, quòd qui ex contractu rem alterius accipit, censeatur se obligare ad eam servandam sub onere per leges annexo. Nec leges fundantur in falsa præsumptione, sed in æquitate naturali: neque etiam dici possunt merè pœnales, sed sunt definitivæ & declarativæ obligationis contractûs, ut ex ipso tenore legum colligitur.

N. 43. DE OBLIGATIONE REPARANDI DAMNUM RATIONE CONTRACTUS IMPLICITI, &c.

- I. *Ut peritiorum se presentans tenetur ex culpa levi.* II. *Officiatus tantum ex lata.* III. *Cui insuper jungi debet Theologica.* IV. *Quinam tenentur ex lege positiva.* V. *Quinam ex sententia judicis.* VI. *Ad quid teneatur rem remittens per nuntium.* VII. *Noeens cum ignorantia concomitante.* VIII. *Rem propriam preferens alienæ.* IX. *Et qui inculpabiliter posuit culpam damni.*

NUMERO superiori vidimus, quinam sine culpa Theologica teneantur ratione contractus; nunc de cæteris causis agendum, scilicet ratione contractus impliciti, legis positivæ & sententiæ judicis.

Quinam obligantur ratione contractus impliciti, aut quasi-contractus?

I. R. Illi, qui se presentant tanquam peritiores aut tanquam diligentiores ad aliquod munus, sive aliquam rem gerendam, & eo titulo majori stipendio gaudent, v. g. si convocentur ad consultandum, ad revisendum, &c. tenentur ex culpa levi, & quandoque etiam ex levissima; quia illi implicitè se obligant ad plus præstandum quam alii.

Ex qua culpa tenentur illi, qui obligantur ex officio?

II. R. Videntur tantum teneri ex culpa lata, cui jungitur Theologica; quia juxta commune judicium timoratorum, qui officium suscipit, non videtur se obligare nisi ad diligentiam communem & ordinariam.

Quòd si sola culpa juridica sufficeret, onus Officiorum redderetur intolerabile, quantacumque etiam circumspectione agatur; extraordinariè tamen ex inadvertentia, oblivione naturali, &c. culpa juridica etiam lata incurri potest.

Præterea non inveniuntur leges, quæ obligant Officiatos ad majorem diligentiam: nec inveniuntur, quæ ipsos ex sola culpa juridica ad restitutionem condemnant, vel si quæ reperiantur, non sunt receptæ in praxi quoad forum conscientie.

III. Itaque Judex, Advocatus, Medicus, Chirurgus, Pastor, Confessarius, &c. nisi adfuerit negligentia aut imperitia cum culpa Theologica, non tenentur de damnis aut expensis causatis.

Sed notandum, negligentiam aut imperitiam facilè cum culpa Theologica conjunctam esse, etsi hic & nunc se rectè

processisse putent; si nempe ante neglexerint, quævi officii scire tenebantur: unde vehementer timendum, ne errores, quos postea committunt, v. g. Pastores in cura animarum, proveniant ex culpabili negligentia sive ignorantia, vel defectu sufficientis studii tempore cursûs Theologici, ut diximus N. 28. "de Actibus Humanis."

Quinam tenentur ratione legis positivæ?

IV. R. Casus habentur lib. 9. digest. tit. 1. lege 1. Si quadrupes pauperiem fecisse dicatur sata pascendo, &c. teneris animal tradere damnificato, licet damnum sine tua negligentia datum sit, vel satisfacere damnificato.

Item de noxalibus actionibus statuitur ibidem tit. 3. lege 1, ut Dominus teneatur de damno per servum suum illato: & lege 6. habitator suam suorumque culpam præstare debet.

In quo fundatur harum legum justitia?

R. In pace publica, quæ fovetur, dum damnum resarcitur, etsi sine culpa Theologica datum sit: item sic excitatur diligentia hominum, ne damnum à se aut suis inferatur.

An Dominus damnum sic illatum restituere debet in conscientia?

R. Si aliquod commodum inde perceperit, ut si inde factus sit ditior vel pepercerit rebus suis, intantum tenetur restituere titulo rei acceptæ, in supposito quod non adfuerit culpa Theologica.

Alia damna sic facta non debet reparare ante sententiam judicis, cum supponatur defuisse culpa Theologica, & leges istæ videantur esse pœnales: dicitur etiam lib. 2. digest. tit. 3. lege 5. in fine: "Hæc actio in hæredes non competit; quia pœnalis est."

Nota, si damnum datum esset negligentia culpabili, tunc non semper satis esse tradere animal, dum damnum causatum excedit ejus valorem, sed totum restituendum esse titulo injustæ acceptionis, saltem dum culpa est gravis.

Quinam tenentur ex sententia judicis?

V. R. Illi, de quibus supra dictum est, quod non teneantur ante sententiam judicis, post sententiam tenentur in conscientia; quia talis sententia justa est: ratio est quod conducat ad pacem publicam servandam, & hominum diligentiam acuendam, ut etiam supra dictum est dum damnum reparatur, etsi nulla culpa Theologica intervenerit.

Ad quid tenentur, qui rem conductam, commodatam, depositam vel mutuatam remittit per nuntium, qui eam destruit vel cum ea furtivè fugit?

VI. R. Cum Sylvio: Si res sit mutuata, semper tenetur damnum resarcire; quia res perit mutuatario, eò quòd ipse sit dominus rei, quod non obtinet in aliis istis contractibus: unde si nuntius habeatur communiter fidelis & aptus, remittens ad nil tenetur; quia nulla culpa commissa est, & ita res perit domino suo. Si nuntius ut talis non habeatur, tunc remittens tenetur resarcire; quia sufficiens culpa commissa est.

Ad quid tenetur, qui ex ignorantia invincibili occidit inimicum, quem putat esse feram, quem equidem occidisset, si scivisset esse suum inimicum?

VII. R. Ad nil; quia juxta Num. 40. "de Actibus Humanis," ignorantia concomitans non influit in opus; adeoque mors inimici est prorsus involuntaria.

Ad quid tenetur, qui habet pecuniam propriam ac quoque alienam apud se depositam, si militi pecuniam exigenti ostendit alienam?

R. Si miles exigat pecuniam propriam, tenetur ad restitutionem; si exigat pecuniam indeterminatè, & gravi metu alter coactus fuerit ostendere aliquam pecuniam, non tenetur ad restitutionem.

Quandonam culpa est in eo, qui rem suam præfert alienæ, dum utramque salvare non potest?

VIII. R. Van Roy & Daelman distinguunt hoc modo: cæteris paribus, dum res mea est ejusdem vel majoris valoris ac res aliena, possum meam rem sine culpa præferre alienæ; quia sic dictat charitas bene ordinata, nec ullus contrahens censetur se aliter voluisse obligare.

Si autem res aliena sit multò majoris valoris, quàm propria, tunc videtur aliena præferenda; aliàs ad minùs committeretur culpa levissima, cum diligentissimi & prudentissimi in simili casu rem alienam præferrent propriæ.

Ad quid tenetur ille, qui inculpabiliter aliquid dixit aut fecit, ad quod non habebat jus & unde impendit proximo damnum?

IX. R. Tenetur inquantùm sine suo incommodo potest, istud damnum impedire, & si jam ortum sit, curare ne perseveret, & quidem ex justitia; quia non impediendo, ubi commodè potest, censebitur causa moralis perseverantis effectùs mali à se positi: hinc qui inculpabiliter res alienas accendit, tenetur, quantùm commodè potest, ignem extinguere; alioquin continuatio incendii foret voluntaria & moraliter imputabilis.

Si autem in casu non possit impedire damnum proximi sine suo damno majori aut aequali, censebitur justa causa habendi se permissivè; nam multò minor est obligatio damnum impediendi, quando illud non oritur ex injusta actione.

Finaliter hic notandum dictum Gregorii IX. extra lib. 3. tit. 16. "Pacto, morè vel culpà præcedentibus, casus etiam fortuitus imputatur."

N. 44. DE QUANTITATE OBLIGATIONIS RESTITUTIONIS.

I. *Obligatio restitutionis titulo rei accepta est gravis in materia gravi, et levis in materia levi.* II. *Titulo injustæ acceptionis.* III. *Dum damnatum est grave & culpa levis.* IV. *Varia sententia.* V. *Prima, totum sub levi.* VI. *Secunda, partem sub levi.* VII. *Tertia nil deberi.* VIII. *Quarta, totum sub gravi.* IX. *Moderamen.* X. *Pro praxi.*

QUANTA est obligatio restitutionis, ubi quis tenetur titulo rei acceptæ?

I. R. In materia gravi est gravis & in materia levi per se non est nisi levis.

Quot modis potest materia restituenda esse gravis?

R. Dupliciter: alia est gravis ex se & simpliciter, qualis est, si possideatur res magni valoris uni personæ restituenda: alia est gravis per accidens & ex circumstantiis, ut dum res multæ leves diversis restituendæ coalescent in unam materiam.

Præterea obligatio restituendi potest esse gravis, ubi res ex se levis est, si ipsa cum damno, quod orietur, nisi restitutio fiat, constituat materiam gravem, ut sæpe contingit ratione lucri cessantis, &c.

Quanta est obligatio restitutionis, ubi quis tenetur titulo injustæ acceptionis?

II. R. Iterùm juxta gravitatem damni seu materiæ. Hæc duo sunt certa: 1°. Dum damnatum est undequaque leve, tam ex se, quàm ex circumstantiis, lucri cessantis, damni emergentis, &c. obligatio restituendi est tantùm levis, licet culpa, quæ damnatum est, fuerit gravissima. 2°. Dum damnatum est grave, & illatum ex culpa gravi seu mortali, obligatio restituendi gravis est proportionatè ad quantitatem damni.

Notandum itaque, quòd obligatio restitutionis non proportionetur gravitati culpæ: item quòd non omnis culpa gravis semper graviter influat in damnum grave, quod causari potest ex alia causa minùs voluntaria.

III. Superest tertium, quod multum controvertitur, qualis scilicet sit obligatio restituendi, dum damnum grave illatum est ex culpa levi seu veniali; casus est: si ex negligentia alicujus venialiter tantùm mala, exuratur domus alterius, destruatur res pretiosa, &c.?

IV. R. Quatuor præcipuè numerantur circa hanc quæstionem sententiæ.

V. Prima dicit totum damnum esse restituendum, sed tantùm sub veniali; quia illa culpa in totum damnum influxit; sed cum tantum fuerit venialis, obligatio, quæ inde oritur, potest tantum esse venialis. Verum hæc sententia videtur rejicienda; quia lex naturæ in materia gravi obligat sub gravi, juxta N. 41. "de Legibus:" jam autem obligatio restituendi est de jure naturæ, & materia in casu est gravis: ergo, &c.

VI. Secunda dicit esse obligationem levem ad levem partem damni; quia restitutio est quasi pœna culpæ: atqui culpa est levis tantum: ergo restitutio debet tantum esse levis.

Contra facit, quòd obligatio restitutionis non proportionetur gravitati culpæ, ut statim notavimus; culpa enim propriè non videtur aliud esse, quàm "conditio sine qua non:" adeoque restitutio ejusque obligatio non debent respicere mensuram culpæ, nec imitari rationem pœnæ ex culpa.

VII. Tertia dicit nullam in casu esse obligationem restituendi, non propter defectum culpæ, sed ob præsumptam voluntatem Domini, qui tam levem restitutionem in materia tam gravi, non censetur curare. Hæc sententia, ut patet, innititur fundamento secundæ sententiæ, & insuper isti præsumptæ voluntati.

VIII. Quarta dicit totum damnum esse restituendum sub gravi; quia illa culpa venialis in totum damnum influxit, adeoque totum est restituendum, & quidem sub gravi, cum lex naturæ in materia gravi semper obliget sub gravi, ut supra dictum est. Deinde obligatio restitutionis non debet respicere mensuram culpæ, sed damni, cum culpa sit tantum "conditio sine qua non."

Huic sententiæ obstat, quòd licèt ista culpa influxerit in totum damnum, influxus tamen ille fuerit imperfectus, utpote ortus ex imperfecta deliberatione, sicque nimis durum

videatur, si plena totius damni fieri deberet restitutio. Est etiam, quod culpa sit tantum "conditio sine qua non," dici potest totum esse restituendum, si voluntas fuerit plenè deliberata, aliàs non.

IX. Hinc Bonacina & Collet recurrunt ad æstimationem prudentum, dicuntque, quod si morali judicio pars notabilis damni illati imputetur causæ venialiter malæ, illa sub gravi sit restituenda: si autem isti causæ tantum imputetur pars levis, hæc sub levi sit restituenda.

Quid igitur ex iis pro praxi statuendum?

X. R. Optimum est, rem amicabili transactione componere; quod si compositioni locus non sit, tutius non videtur suaderi posse in praxi, quam ut talis faciat restitutionem juxta æstimationem prudentum, qui rem ex æquo & bono considerent, attendendo ad culpam & damnum, ac probabilitatem præcipuè secundæ & quartæ sententiæ.

Monet Lessius rariores esse casus in operibus externis graviter periculosis, ubi propter inadvertentiam à mortali quis excusatur: unde et regulariter in foro externo talis condemnabitur ad totum damnum compensandum.

N. 45. DE QUANTITATE RESTITUTIONIS FACIENDÆ TITULO REI ACCEPTÆ.

S. Thom. quæst. 62. art. 6.

I. *Titulo rei acceptæ restitui debet quantum extat de re aliena in se.* II. *Vel in æquivalenti.* III. *Quid si aliis rebus sit permixta.* IV. *Quid si alteri vendita.* V. *Et ille non compareat.* VI. *An venditor fiat Dominus pretii.* VII. *Quid si res fortuito perierit.*

QUANTUM, vel quàm multum debet quis restituere titulo rei acceptæ tantum?

I. R. 1º. Si res aliena in se extet, per se loquendo ipsa est restituenda; quia inclamat Dominum suum: unde si unus habeat rem alienam in se, & alter in æquivalenti, ille ante hunc ad restitutionem tenetur.

II. 2º. Si res aliena non amplius extet in se, intantum restitui debet, in quantum extat in æquivalenti, ita ut si extet tota in æquivalenti, tota restituenda sit, si tantum pro parte, pro illa parte restituenda sit. Quid sit, rem existere in æquivalenti, dictum est Num. 40.

Hinc si quis rem alienam bonâ fide consumpserit aut vendiderit uni, à quo recipi non potest, tenetur restituere,

inquantum extat de pretio rei, aut inquantum illam consumendo rebus suis pepererit.

Si ergo bona fide donaverit amico nil aliud datur, ad nil tenetur: si amicus intantu istius domi aliud redonaverit, hoc donum subiacet debito restitutionis: si biberit vinum furivum, & vino suo aut cerevisia sua pepererit, tenebitur inquantum suis pepercit.

Quid, si res bona fide acquisita, jam aliis rebus sit permixta?

III. R. Si separari possit ab aliis rebus, manet obligatio realis eam restituendi.

Si sic permixta sit ut separari non possit, accipit quidem ejus dominium "per confusionem," si res ejus sit principale in conflatu; sed manet obligatio personalis restituendi, quantum factus est ditior.

Joannes bona fide à fure emerat rem 8 florenis, & eadem bona fide vendidit Petro 5 florenis: ad quid tenetur Joannes?

IV. R. In prima tenetur Joannes rescindere contractum cum Petro, etiam reddendo acceptum pretium pro re, ac rem reddere domino retentâ actione contra furem: ratio est, quòd venditor teneatur emptorem servare indemnem; Joannes autem venditor non servaret Petrum emptorem indemnem, si non rescinderit cum ipso contractum; quia Petrus eo ipso quo scit rem esse alienam, tenetur eam restituere domino: fur autem, qui vendidit Joanni, vel non voluit refundere pretium, vel non nisi difficulter: sed Petrus molestias vel sumptus subire non debet, ut recuperet suum pretium, cum ipse non habuerit negotium cum fure, sed Joannes.

V. Si autem Petrus non compareat: 1°. certum est, quòd Joannes debeat domino duos florenos, excessum scilicet pretii, quod furi dederat; quia intantum ditior factus est ex re aliena; 2°. verior & communior sententia est, quam sequuntur Sylvius, Daelman, Billuart, &c. quòd Joannes teneatur totum pretium reddere domino rei, quia fit communicatio inter pretium & rem, non inter pretium furi datum & pretium à Petro acceptum: ergo Joannes quoad totum pretium furi datum, indemnizationem quærat à fure, qui eum decipit, non a domino rei, nec ex ipsa re.

Notandum tamen, quòd si excessus lucri, quod fecit Joannes, esset lucrum meræ industriæ, tunc posset illud sibi retinere.

An Joannes in casu non sit dominus pretii à Petro accepti ?

VI. R. Theologi communiter sustinent partem negativam; quia emptor non habet intentionem transferendi dominium suæ pecuniæ, nisi in dominum rei, quam emit: & ita clarè intelligitur, quomodo pretium illud dicatur succedere in locum rei, ac adeo, quòd illud pretium, dum exstat, sit ipsius domini rei, sicuti foret ipsares, si exstaret: ergo illi restituendum est.

Juristæ è contra sustinent, Joannem in casu fieri dominum pretii a Petro accepti; quia sic habent leges, inter alias 49 "de Furto." Solent tamen illi simul sustinere pretium illud domino rei esse reddendum; quia dominium hoc est infirme & vinculatum, & cedere debet domino rei ex voluntate tacita ipsius emptoris, si res ipsa cujus locum tenet, reddi non possit. Confirmatur ex eo, quòd leges etiam comprehendunt malæ fidei venditorem, quem tamen restitutioni obnoxium alibi declarant. Præterea licet venditor bonæ fidei acquirat dominium lucri accrescentis, si rem vendat pluris, quam emerat, tamen etiam juxta patronos alterius sententiæ, tenetur hoc lucrum accrescens reddere domino rei: ergo, &c.

Quid si invento domino rei, Petrus compareat, sed res fortuito perierit: utri Joannes debet restituere pretium a Petro acceptum, an domino, an Petro ?

VII. R. Si res bonæ fide apud Petrum perierit, perlit domino: ergo Joannes tenebitur Petro restituere pretium: videri tamen debet, num Petrus commodum & utilitatem ex re illa perceperit eodem modo, ac si res verè vendita fuisset; intantum enim tunc domino rei restituendum, inquantum apud Petrum exstat in æquivalenti: unde quandoque totum pretium domino tradi debebit, si Petrus omnem usum & utilitatem perceperit.

Nota, hic semper supponi, quòd possessor bonæ fidei nil legitimè præscripserit.

N. 46. DE RECUPERANDO PRETIO BONA FIDE DATO.

I. Dominus non tenetur de pretio. II. Nisi emptor rem Domini gesserit utiliter. III. Aut speciale privilegium habeatur. IV. An liceat rem reddere furi, ut pretium recuperet. V. Sententia negativa præfertur.

AN ille, qui bonæ fide emit rem a fure, potest exigere ut dominus pretium reddat, quod ipse furi persolvit ?

I. R. Negativè, exceptis duobus casibus; quia non tenetur dominus rem suam emere, cum in illam plenum suum jus retineat, ubicumque illa existat: hinc etiam non potest talis emptor remittere dominum ad furem, ut pretium ipsius a fure prius recuperet.

Quinam sunt isti duo casus excepti?

II. R. Primus est, si ille emptor rem domini gesserit utiliter; tunc enim, ut habetur lib. 2. digest. tit. 5. lege 2. tenetur dominus refundere quidquid aliquis expenderit in rem. Idque obtinet in utroque foro, cum talis emptor id fecerit de consensu domini rationabiliter præsumpto, & sic interveniat quasi contractus negotiorum gestoris, ut habetur eodem lib. 2. tit. 19. lege 18.

Quis emptor dicitur rem domini gerere utiliter?

R. Ad hoc regulariter hæc tria requiruntur:

1º. Ut rem emat ex intentione eam domino reddendi; 2º. ut pretium datum non adæquet valorem rei; 3º. ut alioquin res domino non esset reddenda, vel saltem non nisi cum expensis æqualibus huic pretio.

III. Secundus casus est, ubi quis rem emit in nundinis, aut foris liberis habentibus hoc privilegium: eodem privilegio gaudere solent Montes Pietatis, & alibi etiam Aurifabri, Veterarii, &c.

Circa hanc exceptionem bene observat Daelman aliique, leges illas non prodesse malæ fidei emptoribus, imò nec dubiæ fidei, juxta Steyaert; 2º. Bene attendi debere, an revera tales leges seu privilegia existant, quousque in usu sint, & quænam præcedere debeant, ut privilegia habeant effectum.

An ille, qui contractu oneroso, v. g. emptione, rem bonæ fidei a fure acquisivit, possit rescindere contractum, ubi noscitur aliena, & eam furi reddere, ut pretium recuperet?

IV. R. Circa hanc quæstionem hæc certa sunt apud Authores:

1º. Si gratis rem a fure acceperit, non licet eam furi reddere, postquam illam in sua possessione habuit.

2º. Si possit facile pretium suum recuperare a fure, tenetur rem immediatè domino restituere.

3º. Et contra potest rem furi reddere, ut pretium recipiat, si facilè dominus rem a fure recuperare possit.

4º. Non potest rem illam vendere aut aliter distrahere, ut se servet indemnem, casu quo fur non inveniatur, vel pretium recipere non possit.

5°. Si dominus rem suam repetat, tenetur eam illi reddere; quia ubique clamat dominum suum.

6°. Si res nondum fuerit in possessione emptoris, ut, si emptione conclusâ, res nondum sit tradita, licet contractum rescindere, & rem furi permittere: sic possum pallium furtivum, quod loco mei in taberna acceperam, errore in via cognito, in locum suum reponere; in similibus enim casibus res moraliter loquendo non redditur furi, sed relinquitur, quod ex justa causa licitum est.

7°. Certum videtur, licet quidam contradicant, quod si emptor malâ fide processerit, debeat rem restituere, licet sit apertum periculum amittendi suum pretium: ratio est, quod teneatur etiam titulo injustæ acceptionis.

8°. Varii etiam admittunt, quod dum verè dubium est, an res sit furtiva, necne, tunc licita sit contractus rescissio rem reddendo; quia bonæ fidei emptor non tenetur subire molestias super rei dominio orituras: unde licet eam tradit venditori, ut ipse se defendat contra alterum, qui se dominum facit.

V. Ad quæstionem propositam, dicendum, quod emptor bonæ fidei, prævidens dominum rem suam non recepturum, non possit eam reddere furi, ut recuperet pretium alioquin amittendum. Est contra Lessium, De Cocq. aliosque.

Probatur 1°. quia res ubicumque existit, clamat dominum suum.

2°. Ex principio S. Thomæ quæst. 62. art. 6. Qui habet ultra id, quod suum est, debet ei subtrahi, & dari ei, cui deest: atqui emptor habet ultra id, quod suum est, nempe rem alienam, & domino deest, non furi: ergo, &c.

3°. In casibus primo, quarto, & quinto præmissis, non licet rem reddere furi; ergo nec in casu controverso.

4°. Si bonæ fidei emptor reddat rem furi, ponit eam in pejori statu contra voluntatem domini: 1°. Quia fur recipiens rem, & videns furtum prodi, jam cautius eam abscondet, aut longius distrahet. 2°. Per emptionem utrimque completam res est extra possessionem furis & in possessione emptoris, ed usque ut emptor possit instituere actionem furti sibi facti, si quis eam furto auferret: ergo poneret in pejori statu, si eam ex possessione sua traderet in possessionem furis & positivè cooperaretur iniquæ detentioni furis.

Obj. I. Non teneor procurare bonum alterius cum æquali meo damno, nisi adsit contractus aut similis obligatio: ergo possum in casu rem reddere furi.

R. Antecedens non est universaliter verum, sed admitti tantum potest, si deberem ex meis rebus procurare bonum alterius, vel si bonum alterius esset causa mei damni, sed in casu controverso procuro bonum alteri ex re sua, & res alterius non est causa mei damni, sed hoc unice oritur ex eo, quod fatentibus adversariis non possim tenere rem alienam, sed debeam eam tradere domino, si furem invenire, aut aliter pretium meum ab ipso recipere non possim.

Obj. II. Contractus emptionis cum fure est omni jure rescindibilis, ut pote ex parte furis injustus, & ex parte emptoris irritus ex errore: ergo emptor habet jus illum rescindendi.

R. Dist. conseq. ergo emptor habet jus illum rescindendi, sic ut possit à fure pretium repetere, concedo totum: sicut ut res possit reddi furi, nego consequentiam: quia rem furi reddendo, cooperatur iniquæ detentioni, ut supra probatum est.

Obj. III. Si deprehendam rem furtivam apud me depositam, possum eam reddere furi, ne ego ut fur condemner: similiter si invenerim gladium sanguine tinctum, possum illum eodem loco reponere, ne ut homicida puniar; ergo, &c.

R. Neg. conseq. Disparitas est, quod in casibus objectis damnum verè sequatur ex retentione rei alienæ: in casu autem thesis, damnum non sequitur ex retentione rei alienæ, sed ex sola malitia furis.

Secunda disparitas est, quod in casibus allegatis agatur de bono famæ vel vitæ, & in thesi tantum de bonis fortunæ: censetur autem dominus rei temporalis consentire, ut servem bonum meum altioris ordinis cum detrimento ipsius boni temporalis inferioris ordinis.

Tertia disparitas est, quod qui in similibus casibus ex charitate suscipiunt rem alterius, tantum obligentur sub hac conditione ex lege vel quasi-contractu subintellecto; si nullum inde ipsis damnum obveniat; alias enim nullus vellet suscipere rem alterius in simili casu.

Pro cæteris objectionibus solvendis, quas latius expendunt Sylvius, Billuart, Daelman, &c. nota præcipuè hæc tria:

1°. Quod rem reddendo furi, ea ponatur in pejori statu, ut probatum est.

2°. Quod dum emptor ille dedit pretium furi, necdum censeretur rem domini utiliter gerere, cum sibi non domino illam emerit: unde nullus hic intercessit virtualis contractus aut quasi-contractus.

3°. Quod pleraque cætera argumenta retorqueri possint contra primum, quartum, quintum & septimum casus præmissos, & ab omnibus communiter admissos.

N. 47. DE FRUCTIBUS REI BONA FIDE
POSSESSÆ.

I. Fructus sunt triplicis generis : II. Merè industriales. III. Naturales, IV. Et mixti. V. His accensentur civiles. VI. Possessor bonæ fidei debet restituere naturales, civiles & mixtos, inquantum exstant. VII. Notanda pro foro externo.

QUOTUPLICES distinguuntur rei fructus ?

I. R. Dantur fructus triplicis generis, scilicet merè industriales, naturales & mixti, quibus accensentur civiles.

II. Fructus merè industriales dicuntur, qui ex sola hominis industria & labore proveniunt, licet mediante aliqua re tanquam instrumento, ut est lucrum ex negotiatione proveniens.

III. Naturales sunt, qui ex ipsa re proveniunt sine ullo ferè labore aut industria, ut fructus arborum, gramina, ligna cædua, &c.

IV. Mixti sunt illi, qui partim ex ipsa re, partim ex industria proficiunt, ut legumina, segetes, &c. et in jure civili vocantur industriales.

V. Fructus civiles dicuntur illi, qui ex rei usu similive jure secundum leges obveniunt, ut annui redditus, pensiones prædiorum, aliarumque rerum, quæ habent usum locabilem.

Insuper fructus alii sunt "pendentes," qui non sunt à re separati, ac propterea lib. 6. digest. lege 46. dicuntur esse pars fundi : alii dicuntur "percepti," qui à re, ex qua oriuntur, sunt separati : alii dicuntur "percipiendi," qui percepti non sunt, sed percipi potuerunt.

His præmissis, quæritur, an et quales fructus restituere debeat possessor bonæ fidei ?

VI. R. Debet restituere fructus naturales, civiles et mixtos pro ea parte, quæ naturales sunt, inquantum scilicet apud ipsum exstant in se vel in æquivalenti.

Ratio est, quod res fructificet domino suo, idque etiam, licet dominus illas non percepisset. Confirmatur ex lib. 3. codicis tit. 31. lege primâ : "Fructus bonæ fidei possessores reddere cogendi non sunt, nisi ex his locupletiores extiterint."

Ad leges, quæ in contrarium opponuntur, responderi potest cum Lessio, quod loquantur de casu, quo non sis factus ditior, vel corrigendæ sint et explicandæ conformiter ad legem allegatam.

VII. Fatendum tamen, etsi Theologi sic unanimiter resolvant, varios Jurisperitos aliter loqui: unde etiam praxis tribunalium ubique ferè observat, ut de fructibus ante inceptum iudicium perceptis bonæ fidei possessor non teneatur, nec tractetur de consumptis, si tunc ex iis factus ditior an non.

In hanc rem habet hæc clarissimus Stockmans decis. 127.
 “ In iudiciis nostris obtinet sententia eorum, qui bonæ fidei
 “ possessori tribuunt omnes fructus perceptos, non tantum
 “ qui industriales dicuntur, sed etiam naturales, nec dis-
 “ tinguimus, an locupletior factus sit possessor, an non.”
 “ Nulla etiam differentia fit in hac parte inter iudicium
 “ universale petitionis hæreditatis, et rei vindicationis;
 “ etsi enim jus commune dictet, possessorem hæreditatis
 “ restituere debere fructus etiam consumptos, ex quibus
 “ locupletior factus est: generaliter tenemus, bonæ fidei
 “ possessorem, sive rei singularis, sive hæreditatis, omnes
 “ fructus a solo separatos lucrari, et tantum in restitutio-
 “ nem venire fructus pendentes.” Hæc pro foro externo.

Non tenetur bonæ fidei possessor restituere fructus merè
 industriales; quia non sunt fructus rei, sed industriæ: nec
 legitime præscriptos, aut quos bonæ fidei percipere neglexit,
 vel perire permisit; sicut nec tenetur de lucro cessante,
 damno etiam emergente, vel rei deterioratione.

N. 48. DE EXPENSIS DEDUCENDIS A POS- SESSORE BONÆ FIDEI.

I. *Possessor bonæ fidei deducere potest expensas utiles &
 necessarias.* II. *Quid de voluptuariis.* III. *Obser-
 vandum.*

QUOTUPLICIS generis distinguuntur expensæ?

R. Triplicis, scilicet necessariæ, utiles, et voluptuariæ.

Expensæ necessariæ dicuntur, sine quibus res interitura
 aut deterioranda foret, ut alimenta animalium.

Utiles sunt, quæ et si necessariæ non sint, rem tamen
 efficiunt meliorem, vel augent ejus fructus.

Voluptariæ sunt, quæ nec conservationi rei, nec fruc-
 tibus augendis serviunt, sed solum ornamento aut voluptati.

An et quales expensas deducere potest bonæ fidei pos-
 sessor in restitutione rei alienæ?

I. R. Potest deducere expensas necessarias & utiles factas in rei conservatione, melioratione & fructibus. Nam ut dicitur l. 7. codicis t. 51. lege 1. "Hoc fructuum nomine continetur, quod justis sumptibus deductis su-
"perest." Deinde cum illæ expensæ bonâ fide rei alienæ applicentur, intervenire censetur contractus quidam implicitus, vi cujus possessor à domino comittitur ad illas expensas faciendas: tandem quia alioquin dominus haberet plus, quàm habere debet, & ditesceret ex alieno.

Nota, quòd nomine expensarum hic etiam veniant industria & labor, quibus bonæ fidei possessor rebus alienis utilis fuit: unde pro illis deducere potest, inquantum vir prudens judicaverit pro illis deberi.

Quid de expensis voluptuariis?

II. R. Justum videtur, ut dominus permittat eas auferri, si auferri possint sinè deterioratione ipsius rei vel fundi.

Si autem à re separari nequeant, potest illas deducere, si & inquantum ipsius rei æstimatio per has aucta est, aliàs non.

III. Circa deductionem expensarum ulterius observanda sunt ex Collet et aliis:

1º. Non potest plus deduci, quàm expensæ factæ, aut labor & industria æstimetur, tametsi rei melioratio pluris valeret; quia omnis melioratio rei pertinet ad dominum rei. **Lege IN FUNDO digest. "de rei vindicatione" lib. 3. tit. 1.**

2º. Si expensæ superent valorem meliorationis, dominus rei non tenetur aliquid pro hoc excessu refundere; quia eatenus possessor non egit rem domini utiliter, nec commissionem ad tales expensas habuisse censetur; idem est de expensis excedentibus valorem fructuum.

3º. Si dominus minori pretio, v. g. 50, fecisset illam meliorationem, ad quam impendisti 80, non tenetur dominus nisi ad 50; quia longius non censetur se extendere illa tacita commissio domini.

4º. Si bonæ fidei possessor ex re meliorata fructus perceperit, debet illos computare in compensationem expensarum.

5º. Lib. 5. digest. tit. 3. lege 37 & 38. conceditur, ut bonæ fidei possessor omni modo expensas deducat, licèt res, hoc est melioratio, non exstet: secùs de possessore malæ fidei, qui non aliter deducit expensas, quàm si res melior sit.

Dices: quomodo stant simul, quòd in secundo casu possit tantum deducere juxta valorem meliorationis, & in quinto casu possit deducere aliquid, licèt melioratio perierit?

R. Simul stant in eo, quòd in secundo talis non gesserit utiliter rem domini, ac adeo nec ex tacita ejus commissione; in quinto qui fecit expensas utiles non excessivas, utiliter gessit rem domini, & ex præsumpta ejus commissione; atque ideo tenetur eas refundere dominus, quamvis melioratio non ampliùs exstet.

N. 49. DE QUANTITATE RESTITUTIONIS FACIENDÆ TITULO INJUSTÆ ACCEPTIIONIS.

I. *Titulo injustæ acceptiionis restitui debet.* II. *Res aliena in individuo.* III. *Vel si perierit, æquivalens, mord non purgatá.* IV. *Etiamsi apud Dominum periisset.* V. *Eodem modo quo periit apud furem.*

QUANTUM vel quàm multum debet quis restituere titulo injustæ acceptiionis?

I. R. Generatim tenetur restituere totum damnum, quod alteri injustè intulit: cum autem dupliciter quis alterum injustè damnificare possit, scilicet, 1º. injustè alienum accipiendo vel detinendo: 2º. alteri injustè inferendo damnum, absque eo, quòd inde aliquod lucrum percipiatur: hinc

II. 1º. Qui rem alienam injustè accipit aut detinet, tenetur eam in individuo, si adhuc exstet, domino restituere: unde per se loquendo, si vendiderit rem alienam, obligatur rescindere contractum cum alio initum, ut rem ipsam restituat domino suo, nisi ex præsumpta domini voluntate satisfaciat restituendo æquivalens.

Quid si res apud ipsum sit meliorata?

R. Tenetur eam restituere cum omni melioratione: quia res melioratur domino suo.

Quid si res, quam abstulit, fuisset certissime peritura, v. g. in incendio?

R. Equidem tenetur eam restituere; quia res, quamdiu existit, manet domini sui.

III. 2º. Si res non ampliùs extet, aut recipi non possit, tenetur restituere æquivalens rei, etsi inde nullum commodum perceperit, et res suà culpà perierit, modò scilicet moram non purgaverit.

Quisnam dicitur moram purgare?

R. Ille, qui rem domino offert, si hic illam non acceptet, sed committat custodiendam aut servandam in aliud tempus.

Quid si res, quæ periit apud possessorem malæ fidei, etiam periisset apud dominum?

IV. R. Conveniunt Theologi, quòd si res apud dominum erat peritura ex injuria formali alicujus tertii, teneatur ad restitutionem: ratio est, quòd qui prævenit damnificationem, etiam præveniat restituendi obligationem.

2°. Si res tempore ablationis fuerit in statu tam miserabili ut ex tunc nullius valoris æstimaretur, nec meliorem statum acquisivisset, non tenetur ad restitutionem. Casus est, si quis abducatur equum alienum, qui, præ morbo, vix ad diem judicatur supervicturus.

3°. Si verò taptum dubium sit, an res eodem modo periisset apud dominum, malæ fidei possessor tenetur saltem pro rata dubii: imò multi volunt, quòd teneatur ad valorem totius rei, licet sine culpa malæ fidei possessoris perierit.

Quid si res casu fortuito perierit apud malæ fidei possessorem, quæ similiter certò periisset apud dominum?

V. R. Videtur cum Wiggers, Daelman, Billuart, &c. contra Lessium dicendum, quòd equidem obnoxius sit restitutioni: ratio est, quòd, licet desierit titulus rei acceptæ, ratione cujus dominus actionem habebat in ipsam rem, maneat equidem titulus injustæ acceptionis, vi cujus dominus acquisivit actionem personalem in possessorem malæ fidei, quæ actio manet, licet res perierit.

Præterea, ut dictum est in fine N. 43. "Pacto, morâ vel culpâ præcedentibus, casus etiam fortuitus imputatur:" atqui in casu adest culpa & mora: ergo, &c.

Ulterius: si res empta & hodiè tradita, cras pereat apud emptorem non soluto pretio, quæ certò etiam periisset apud venditorem eodem modo, nihilominus emptor pretium tenetur solvere: ergo à fortiori fur.

Obj. I. Dominus in casu posito nullum damnum patitur, cum eodem modo apud ipsum res periisset: ergo, &c.

R. Neg. antec. quia eo ipso quo dominum spoliavit res, efficaciter ipsi damnum intulit: cum enim casus ille fortuitus ignotus esset, res dum auferebatur erat ejusdem æstimationis, ac si peritura non fuisset: quòd periisset apud dominum ex causa non prævisa solum facit, ut damnum, quod fuisset alteri causæ imputandum, tibi nunc imputetur.

Observa damnificationem æstimari non debere secundum utilitatem, quam dominus percipit, aut perciperet, sed secundum valorem rei in se: alioquin sequeretur, quòd non peccet ille, qui aufert à domino summam pecuniæ, quæ apud eum latebat, & semper latuisset.

Obj. II. Lex 15. lib. 6. digest. tit. 1. jubet restitui rem ablatam, si domino fuisset utilis: atqui in casu non erat utilis futura: ergo, &c.

R. Lex illa propterea non negat restituendam esse rem, si domino non fuisset ulterius utilis; imò Glossa id expressè affirmat.

Obj. III. Lex. 10. lib. 14. digest. tit. 2. statuit, quòd nauta, qui merces ex meliori navi in deteriore transtulit, ad restitutionem teneatur, si sola deterior navis pereat, & non teneatur, si utraque pereat: ergo, &c.

R. Diparitas est, quòd iniquus possessor, rem invito domino auferendo, omne periculum istius rei in se suscipiat; nauta verò istè, cum non sit possessor malæ fidei, omne periculum in se non suscipit, sed solum periculum deterioris navis, in quam invito domino merces transtulit, & hinc illà solà pereunte, tenetur; quia censetur perire ex eo, quòd deterior sit: si verò ambæ pereant, non tenetur; quia deterior tunc non censetur perire quàm deterior, sed vi tempestatis, cujus periculum nauta in se non suscepit.

N. 50. DE ÆSTIMATIONE REI RESTITUENDÆ TITULO INJUSTÆ ACCEPTIIONIS.

I. Valor rei est duplex. II. Intrinsecus. III. Et extrinsecus. IV. Injustus detentor restituere debet. V. Juxta valorem intrinsecum summum. VI. Exceptio. VII. An etiam juxta summum valorem extrinsecum. VIII. Quædam certa. IX. Cusus controversus. X. Res immaturæ quomodo æstimandæ.

I. PRÆNOTANDUM duplicem esse rei æstimationem, seu valorem, intrinsecum scilicet & extrinsecum.

II. Valor intrinsecus desumitur ex eo, quòd ipsa substantia rei fiat melior vel deterior, ut si pullus evadat equus, bos macer fiat pinguis, vel contra equus validus fiat morbidus, bos pinguis macer, &c.

III. Valor extrinsecus est pretium rei, taxatum auctoritate legis, vel communi æstimatione hominum secundum abundantiam aut raritatem rerum vel emptorum, aliasve circumstantias independentes à bonitate rei in se: ita mensura tritici ejusdem valoris intrinseci, nunc majorem, nunc minorem valorem extrinsecum seu pretium habet.

Juxta quam rei æstimationem seu valorem restituere debet injustus detentor?

IV. R. 1°. Planum est, eum debere restituere totam rem, si extet, cum omni melioratione intrinseca, etiamsi apud dominum sic meliorata non fuisset; quia res melioratur domino suo.

2°. Tenetur restituere juxta valorem omnis meliorationis intrinsicæ, quam res apud dominum habuisset, etiamsi tantam non habuerit apud injustum detentorem; quia per injustam detentionem impedivit illam meliorationem, & ita dominum intantum damnificavit.

Ex his sequitur, quòd, si fur rem vendiderit tempore, quo erat apud ipsum intrinsece melior, debeat domino reddere omne pretium pro re illa meliorata acceptum, etiamsi illam meliorationem apud dominum non habuisset; quia pretium succedit in locum rei: & contra, si fur vendiderit rem, dum intrinsece minoris valebat, quæ pluris valuisset apud dominum, teneatur restituere juxta valorem, quem apud dominum habuisset.

Quid si fur vendiderit rem, tempore quo deterior facta erat, an tenetur restituere juxta optimum statum, quem res apud ipsum habuit, si domino nunquam pluris valuisset, quàm sicut eam fur vendidit; putà, quia etiam apud dominum deteriorata fuisset, vel quia dominus eam in viliori statu destruxisset?

V. R. Sententia affirmativa apparet verior; quia omne id, quod rei intrinsecè accedit, ad dominum spectat; ergo cum fur, invito domino, rem sic melioratam detinuerit, contraxit obligationem restituendi istud substantiale incrementum: quæ obligatio, utpote ex injusta acceptione, non extinguitur nisi per restitutionem. Probatur etiam ex lege 8. lib. 13. digest. tit. 1.

Objicies: si furatus sim minimam plantam, quæ in fundo meo plantata excrevit in magnam arborem, non teneor restituere magnam arborem; ergo nec in casu.

VI. R. Neg. conseq. Disparitas est, quod per legem 7. lib. 41. digest. § 13. tit. 1. talis planta per implantationem & radicationem fiat mea: unde mihi fructificat & melioratur, manetque solum obligatio reparandi damnum, quod domino intuli eradicando & auferendo plantam ipsius, sed tale statutum non habetur de aliis rebus.

Deinde dominus, ex cujus sylva talis planta auferitur, censetur illam (nisi foret extraordinaria) deserere; adeo ut fiat auferentis, modo restituat damnum, quod sylvæ intulit.

An similiter titulo injustæ acceptionis res restitui debet secundum summum valorem extrinsecum?

VII. R. Certum videtur cum Daelman & De Cocq contra Lessiam, quod dominus habeat jus exigendi totum pretium, quod fur accepit ex venditione rei, tempore quo pluris valebat, licet dominus eam vendidisset quando ejus pretium currens fuisset minus.

VIII. Idem censendum, si iniquus possessor rem alienam consumpserit tempore carioris pretii, scilicet quod teneatur restituere juxta pretium carius, licet res, si extaret, nunc minus valeret.

2°. Juxta omnes fur tenetur restituere juxta summum pretium, quo dominus rem suam certò vendidisset.

3°. Si sit dubium, an dominus rem suam usque ad pretium majus servasset, tenetur fur pro rata dubii: imò in simili dubio magis favendum domino innocenti, quam furi.

4°. Si fur alienaverit rem infra justum pretium currens, tenetur domino pretium legitimum & justum istius rei restituere, etsi dominus infra justam pretium rem suam vendidisset; quia dominus partem pretii remittere potest, non fur.

Superest controversia, utrum iniquus possessor teneatur restituere juxta summum valorem extrinsecum, quem res apud ipsum habuit, si talem apud dominum non habuisset, eò quod, dominus ante tempus istius valoris rem consumpserit, vel certò ad tempus minoris valoris eam servasset?

IX. Respondet Steyaert affirmativè: quia res, quanti valet ullo tempore, tanti valet domino: ergo fur eam tunc injustè detinendo, intantum damnificavit dominum: estque hæc resolutio, inquit, uti simplicior, ita justitiæ favorabilior, furibusque iniquior. Billuart est ejusdem sententiæ.

Attamen Wiggers, Lessius, Daelman aliique communiter sustinent, in casu sufficere, rem intrinsecè eandem vel similem ejusdem bonitatis intrinsecæ, restituere, v. g. pro mensura tritici mensuram ejusdem bonitatis.

Ratio est, quod valor ille extrinsecus in casu videatur impertinens, cum sola bonitas intrinseca à domino æstimaretur, ac ei serviret: unde dominus per furtum nihil patitur ex hæc parte; sicuti dans mutuo mille florenos ad annum, quos illo anno non dedisset ad negotiationem, non patitur damnum quinquaginta florenorum, licet negotiando potuisset lucrari quinquaginta.

Talis est etiam communis apprehensio hominum, qui solent esse contenti, dum res ejusdem bonitatis intrinsecæ redditur, nisi lucrum cessans aut damnum emergens passi fuissent, quod in casu non supponitur.

Unde advertite, quòd hic semper abstraxerimus à lucro cessante et damno emergente, quæ quis subire cogitur ex carentia rei suæ: nam hæc certo certius restituenda sunt.

Quid si furatus sis rem, eamque statim consumpseris: postea majus pretium habuit, vel etiam nunc, cum vis restituere, majus habet, juxta quod pretium restituere debeas?

R. Si dominus rem suam in tempus majoris pretii erat servaturus, juxta ante dicta, teneris hoc majus pretium restituere: si dominus in id tempus non erat rem servaturus, communis sententia habet, quòd satisfacias restituendo pretium, quod res habebat tempore ablationis; quia tantum in hoc dominum damnificasti.

Quantum restituere debet, qui vastavit segetes alienas nondum maturas?

X. R. Non debet restituere valorem segetum maturarum, sed restituere debet juxta pretium, quod prudentum judicio segetes nunc habent, attendendo scilicet spem fructuum, pericula, &c. et deductis impensis in demensione faciendis.

Eodem modo resolvendum, dum quis excidit arborem alienam nondum maturam.

Aliquis abduxit furto pullum equinum, et statim vendidit, quem dominus erat servaturus ad perfectum equum; ad quid fur ille tenetur?

R. Patet ex dictis; scilicet, tenetur juxta spem equi perfecti prudentum judicio æstimandam, deductis expensis, quas in pullo enutriendo dominus facere debuisset, &c. Ut autem ista æstimatio practicè noscatur, brevissima via est, si inquiratur, quanti pullus iste inter peritos venditus fuisset. Idem aliis rebus non maturis, servatis servandis, applicari potest.

N. 51. DE FRUCTIBUS RESTITUENDIS A POSSESSORE MALÆ FIDEI.

1. *Restituere debet fructus naturales, mixtos & civiles.* II.
Etiam non perceptos, licet Dominus percepisset.

QUOSNAM fructus restituere debet possessor malæ fidei?

R. I^o. Restituere non debet fructus merè industriales; quia illi non sunt fructus rei, sed possessoris; ita si quis pecuniis furtivis negotiando lucrum fecit, non tenetur illud

restituere domino: si tamen dominus ex carentia pecuniarum damnum passus sit, vel à lucro faciendo fuerit impeditus, hæc fur reparare tenetur.

I. 2°. Restituere debet omnes fructus naturales, mixtos et civiles, quos percepit, sive adhuc extent sive non, sive inde sit factus ditior sive non: imò si iniquus possessor ex singulari sua industria eos percepisset, nec dominus fuisset eos percepturus; quia fructus rei, hoc ipso, quo producuntur, fiunt illius, qui est dominus rei, cum res fructificet domino suo.

Obj. Fructus mixti, ut dictum est Num. 47. pro parte sunt industriales, et pro illa parte restituendi non sunt à possessore bonæ fidei: ergo nec à possessore malæ fidei.

R. Neg. conseq. Disparitas est, quòd possessor bonæ fidei ideo non teneatur ad fructus mixtos pro ea parte, quæ sunt industriales, quia juxta Num. 48. deducere potest laborem et industriam, item expensas, quibus rei alienæ utilis fuit; sed hæc deducere non posse videtur possessor malæ fidei, ut dicitur Num. sequenti.

Quid si fur fructus non perceperit, sed dominus eos percepisset?

II. R. Etiam ad illos tenetur fur: idque verum est, etiamsi dominus singulari labore et industriâ eos percepisset, aut etiam quatenus fur reddidit rem domini meliorem; nam juxta legem 33. lib. 6. digest. tit. 1. "Fructus non modo percepti, sed qui percipi honestè potuerunt, æstimandi sunt." Ratio est, quòd illi fructus pertineant ad lucrum cessans domini.

Dicitur in lege citata: qui percipi "honestè" potuerunt; certum enim est, quòd fur non teneatur ad fructus, quos dominus percepisset "illicitè."

N. 52. AN POSSESSOR MALÆ FIDEI POSSIT DEDUCERE EXPENSAS?

I. *Deducere non potest expensas voluptuarias.* II. *Nec probabilibus utiles & necessarias.* III. *Pro praxi.*

RESP. 1°. In foro externo possessor malæ fidei privatur omnibus expensis factis, in pœnam delicti.

I. 2°. Deducere non potest expensas voluptuarias: humanum tamen et æquum est, ut dominus eas auferri sinat, si possint separari à re sine ejus deterioratione.

3°. Omnes illas expensas, quas N. 48. diximus, deducere non posse possessorem bonæ fidei, multò minùs deducere potest possessor malæ fidei.

4º. Secundùm leges humanitatis convenit, ut dominus remittat aliquid possessori malæ fidei pro expensis necessariis et utilibus, quas ipse etiam facere debuisset. His præmissis:

Quæstio gravis movetur, an malæ fidei possessor in conscientia deducere possit expensas necessarias et utiles, sepositâ omni sententiâ judicis?

II. R. Probabilior & legibus conformior videtur sententia negativa, quam propugnant Steyaert, Braunman, Henno, aliique contra Lessium, De Coeq, Billuart & plures alios.

Ratio est, quòd expensæ illæ accreverint rei: sicque ad dominum rei pertineant, qui, cum malæ fidei possessori illas expensas faciendas, nec explicitè nec implicite commiserit, eidem pro illis nil solvere tenetur.

Et quidem quoad expensas solummodo utiles, satis apparet, nullam pro illis commissionem intervenire, cum nulla sit necessitas illas faciendi. Quantum ad expensas necessarias, nec pro illis commissio dari videtur; nam dominus simpliciter vult, rem suam sibi restitui, ac adeo potius vult, eam non intertineri à fure: verum quidem est, quòd dominus communiter censeatur velle, ut fur, si rem non restituat, eam integram servet; sed inde nullo modo sequitur, quod det commissionem; dominus enim tantum vult id, ad quod fur, si rem restituere nolit, obligatur; sinendo enim perire, injuriam domino facit: sic nullus dicet, quod pater, cujus filius injustè a quopiam carceri inclusus est, et ibidem pane et aquâ alitus, commissionem dederit injusto detentori, filium suum pane et aquâ alendi; licet malit eum sic ali, quam fame perire.

Obj. I. Potest possessor bonæ fidei expensas utiles et necessarias deducere: ergo et possessor malæ fidei.

R. Neg. conseq. Disparitas est, quod possessor bonæ fidei utiliter gerat rem domini ex tacita ejus commissione, sicque jura expresse statuunt: sed nil simile habetur pro possessore malæ fidei.

Obj. II. Æquum non est, ut dominus ex alienis expensis, labore et industriâ ditescat: atqui in casu ditesceret, si fur pro iis nil possit deducere: ergo, &c.

R. Iniquum non est ditescere ex alieno, nisi quis ditescat per injuriam; hoc autem non fit in casu; cum enim expensæ illæ accreverint rei domini, idque citra ejus commissionem, sibi imputare debet fur, quod illarum jacturam patiatur.

Obj. III. Simoniacus potest deducere expensas factas causâ fructuum, ut docet S. Thom. 2. 2. quæst. 100. art. 6. ad 3. ergo etiam fur.

R. S. Thom. hic aliquid particulare dicit pro simoniaco, quod nullibi dicit pro fure: videtur autem hæc resolutio S. Thom. fundata in quadam benignitate Ecclesiæ, quæ tanto rigore restitutionis non obligat simoniacos, eò quòd beneficii bona possideant nomine Ecclesiæ, ad quam beneficium est reversurum. Nil simile in fure contingit, propter quòd aliquà benignitate cum ipso esset agendum.

Cæterum, licèt hæc sententiâ nobis probabilior appareat, opposita tamen est etiam verè probabilis, & quidem multò plures, quàm nostra patronos habet.

Quid igitur pro praxi ex his duabus sententiis statuendum?

III. R. Si possessor malæ fidei per sententiam iudicis à deductione expensarum repellatur, nil dominus pro iis solvere tenetur; quia hæc sententiâ justa est.

Ante sententiam poterit fur illas expensas deducere proportionatè ad probabilitatem utriusque sententiæ, idque ad iudicium prudentis viri. Addit Braunman, inducendos esse dominos, maximè dum fur est pœnitens & inops, ut secundùm humanitatis leges contenti sint restitutione iustus rei in se, vel in æquivalenti, et pro fructibus, quos fur perceperit, computare velint expensas factas, &c.

Casum, quo quis furatus est gallinam, ex qua plurima ova, et ex ovis plurimos pullos habuit, resolutum vide apud Daelman quæst. 5. obs. 10. circa finem.

N. 53. DE DAMNO RESTITUENDO TITULO INJUSTÆ ACCEPTIONIS.

I. *Restituere debet omne damnum illatum.* II. *Item damnum emergens,* III. *Et lucrum cessans.* IV. *Sufficit restituere simplum.*

HACTENUS vidimus, quod titulo injustæ acceptiois restitui debeat res aliena, vel ei æquivalens et ejus fructus: nunc quæritur,

Quid præterea titulo injustæ acceptiois sit restituendum?

I. R. 1°. Omne damnum formaliter injustè illatum, etsi inde damnificator nullum commodum perceperit, ut si incenderit domum alterius.

II. 2°. Damnum emergens, quod dominus patitur ex injusta detentione aut destructione rei suæ.

III. 3°. Lucrum cessans, quod similiter dominus patitur ex injusta rei suæ detentione aut destructione.

Quantùm restitui debet ratione lucri cessantis?

R. Si ex eventu constet, quantum lacrum dominus amiserit, tantum debet restitui, deductis expensis, quas dominus causâ istius lucri facere debuisset.

Si autem non constet, quantum fuisset illud lacrum obtinendum, oportebit restituere juxta prudentum æstimationem spei, ut dictum est N. 50. in fine.

Quantitas damni emergentis & restitutionis inde faciendæ, facile ex se æstimari potest.

De damno emergente et lucro cessante, latius agitur in tractatu "de Contractibus," ubi "de titulis extrinsecis" mutui, N. 45.

An injustus detentor aut damnificator satisfacit in conscientia, reddendo simplum rei, vel damni?

IV. Affirmativè, scilicet ante sententiam judicis; quia sic restituitur æqualitas, quæ læsa erat.

Quæ ex veteri Testamento in contrarium opponuntur, sunt leges determinantes pœnam à judice infligendam. Vide "Analogiam Becani" c. 19. num. 3.

Zachæus Lucæ cap. 19. volendo reddere quadruplum, si quid aliquem defraudasset, supererogationem facere voluit.

Per sententiam judicis condemnatus ad restitutionem dupli, &c. eidem debet obedire.

N. 54. DE RESTITUTIONE FACIENDA A POSSESSORE DUBIÆ FIDEL.

I. Possessor dubiæ fidei. II. Ad quid teneatur dubitans ab initio. III. Vel tantum in decursu. IV. Quid si debita sint incerta. V. In quibus disponat Pontifex.

QUIS dicitur possessor dubiæ fidei?

I. R. Ille, qui acquisivit rem, de qua dubitabat an esset aliena; item ille, qui postquam bonâ fide acquisiverat, incepit dubitare, an esset aliena, necne.

Ad quid talis possessor tenetur?

II. R. 1º. Qui ab initio dubitat, et eo non obstante rem acquirit "animo sibi retinendi," peccat contra justitiam, & fides dubia in tali possessore mala reputatur: unde si postea detegat esse alienam (quod inquirere tenetur) obligatur integram rem domino restituere titulo injustæ acceptionis.

Si inquisitione factâ dubium perseveret, tenetur pro rata dubii restituere partem, etiam cum amissione pretii, quod pro re solvit.

Hinc viderint, sit Billuart, quantis oneribus & periculis se objiciant, qui nulla inquisitione factâ, ab omnibus indiscriminatim emunt, à filiis-familias, pauperibus, militibus post injustam deprædationem, &c. ubi subest ratio saltem suspicandi res esse furtivas.

Si debitâ inquisitione factâ, dubium cesset, potest rem sibi retinere et fit possessor bonæ fidei.

Dictum est supra: "animo sibi retinendi;" quia si emerit animo rem domino reddendi, tunc est possessor bonæ fidei, & pretium à domino repetere potest, juxta dicta Num. 46.

III. 2°. Dum possessioni bonæ fidei dubium supervenit, an res sit aliena, tenetur diligenter inquirere veritatem; aliàs statim fit possessor malæ fidei.

Si verò sufficienti inquisitione factâ, dubium maneat, tenetur pro rata dubii restituere partem: quod si non faciat, pro illa parte fit possessor malæ fidei.

Si deprehendat rem esse alienam, debet eam titulo rei acceptæ domino restituere: quod nisi faciat, obligabitur etiam titulo injustæ acceptionis.

Dubium infundatum contemnitur.

Eodem modo procedendum, dum quis dubitat, utrum alteri injustè damnum intulerit.

Quid faciendum, si debitum sit incertum?

IV. R. Debitum dicitur incertum, dum cognosci non potest, an debeatur, vel quantum debeatur. In his casibus optimum est ut fiat conventio seu transactio cum parte læsa: quæ si fieri non possit, restitutio facienda est juxta arbitrium viri prudentis.

In quibus debitis incertis locum habet compositio cum Sacra Pœnitentiaria Romana?

V. R. In iis solummodo, quæ ita incerta sunt, ut nesciam, cui debeam et quantum debeam: si enim sciam cui debeam et quantum debeam, semper pro rata dubii sive juris sive personæ, cui debeo, satisfacere teneor.

N. 55. AN ACCEPTA OB OPUS MALUM SINT RESTITUENDA?

I. *Accepta pro opere turpi.* II. *An retinere liceat, disputatur.*

I. RESP. 1°. Conveniunt Authores, quòd contractus de opere malo faciendo sit nullus.

2°. Quòd accepta ob opus malum faciendum, antequam factum est, debeant reddi domino: etsi in pœnam delicti talia meritò addicantur fisco.

3°. *Accepta, opere jam facto, retinere licet, si labor operis verè maneat pretio æstimabilis: v. g. accepta ob opus servile die festo illicitè positum, accepta pro ipso gladio fabricato ad occidendum.*

Sed quæstio perplexa est, an accepta ob opus intrinsecè malum, aliter non æstimabile, quàm quatenus ad malum tanquam ad finem operis ordinatur, opere patrato restitui debeant? v. g. Joannes accepit tres florenos à Petro, ut occidat ejus inimicum: meretrix dedit usum sui corporis mediante pretio?

II. R. Multùm variant Authores: Soto & Daelman dicunt illud datum posse retineri, si conditio turpis non repugnet justitiæ, secùs si repugnet.

Wiggers & alii dicunt, non posse retineri, si opus turpe sit tale, quod legibus punitur, secùs si legibus non punitur.

Van Roy, Braunman, Collet, Concina, &c. generatim dicunt, illud acceptum restituendum esse; quia si retineri posset, esset ideo, quod illud opus sit pretio æstimabile, vel illud, quod datur, censeatur dari liberaliter: atqui neutrum dici potest; non primum; quia actus intrinsecè malus non pretio, sed supplicio dignus est: non secundum; quia datur sub conditione onerosa, quæ regulariter unicè intenditur; adeoque illud, quod datur, pro illa dari censendum est.

Sylvius, Billuart & plures alii sustinent, quòd contractus sub conditione turpi sive repugnante justitiæ, sive alii virtuti, sive legibus puniatur sive non, purificatâ conditione jure naturæ obliget, sic ut promittens teneatur dare rem promissam, & promissarius eam accipere, & retinere possit.

Huic sententiæ favere videtur S. Thom. qui in quartum dist. 15. quæst. 2. art. 4. quæstiunculâ 2. dicit: Si lex prohibuit actum, sed non lucrum, supposito actu, tunc quamvis acquirendo tali actu contra legem fecerit, tamen tenendo non facit contra legem, sicut quis de lenocinio vel meretricio lucratur; & ideo hæc retineri possunt, & de iis eleemosyna fieri potest. Idem dicit in Summa 2. 2. quæst. 32. art. 2. in "Corp." item in quartum dist. 33. quæst. 1. art. 3. quæstiunculâ 2. ad 3. dicit, quòd Judas Genes. cap. 38. fecisset injuriam ipsi Thamar, si mercedem promissam non solvisset.

Ad leges civiles, quæ opponuntur, respondent illas leges tantum decernere, quòd ante opus patratum tales contractus nullam pariant obligationem: et opere patrato

denegent actionem in foro externo ad pretium obtinendum, licet obligatio naturalis non extinguatur.

Quo titulo juxta hanc sententiam sic accepta retineri possunt?

R. Titulo donationis, non quidem omnino gratuite, cum alter præexigat opus malum tanquam conditionem; sed eo non obstante, hæc donatio adhuc potius liberalis quam onerosa reputari debet, cum strictè loquendo nihil reddatur pro dato, & ipsa donatio fiat voluntariè "sine extorsione et fraude."

Quidquid sit, in hoc finaliter conveniunt Authores, pro praxi optimum esse, ut Confessarius similibus hominibus pro pœnitentia strictè imponat, ut sic accepta pauperibus, aliisve piis causis applicent, nisi ipsi reipsa pauperes fuerint; tum quia peccatum talem pœnam meretur, tum ne ex peccato lucrum & ex lucro affectum teneant ad peccatum, quod fieri natum est.

N. 56. AN ACCEPTA OB OPUS ALIUNDE DEBITUM SINT RESTITUENDA?

- I. *Si opus debeatur ex justitia, pretium debet restitui.*
 II. *Item si opus non sit æstimabile.* III. *Secus si sit æstimabile.* IV. *Aut donatio sit liberalis.*

PRÆNOTANDUM 1°. quòd opus sive actio aliqua possit alicui esse debita, vel ex justitia strictè dicta, ut est opus illius, qui ad hoc mercede conductus est; vel ex alia virtute, v. g. charitate, gratitudine, pietate, &c. sicuti tenemur homini necessitatem patienti succurrere, damnum impedire, &c.

2°. Quòd acceptum pro actione debita potuerit dari, vel per modum pretii, vel omnino liberaliter per modum allicientis, vel sub conditione, si actio facta fuerit. His positis:

I. R. 1°. Accepta per modum pretii pro actione debita ex justitia, restitui debent danti, idque etiamsi pretium detur ab aliquo tertio, cui actio non debebatur: ratio est, quòd talis actio sit invendibilis, cum jam sit ex justitia debita; eadem enim res sine injustitia bis vendi non potest, adeoque nullus est titulus illa retinendi.

Hinc ad restitutionem tenetur judex, qui pretium accipit pro ferenda sententia justa, item qui aliquid accipiunt pro dicendo testimonio vero, deposito reddendo, solvendo debito, &c.

II. 2°. Si actio seu opus sit debitum ex alia virtute à justitia distincta, res per modum pretii pro eo data tunc debet restitui, quando opus seu actio non est pretio aestimabilis, v. g. si fiat sine labore, sine sumptu, sine periculo, &c. ut si quis acciperet pretium, ut ostendat locum, ubi delitescit fur, vel ubi occultæ sunt res furtivæ.

III. 3°. Si autem opus debitum, non ex justitia, maneret pretio aestimabile, v. g. quia periculosum, vel onerosum est, tunc pro eo accipiens pretium potest peccare, sed acceptum non tenetur restituere, ita v. g. non tenetur restituere Advocatus, si pro patrocinio pretium reciperet à paupere, cui ex charitate gratis inservire tenebatur.

IV. 4°. Generaliter quis non tenetur restituere acceptum pro opere debito, sive ex justitia, sive ex alia virtute, si constet, illud sponte ac liberaliter fuisse donatum; nisi lege positivâ accipiens inhabilis sit ad acquirendum rei donatæ dominium, ut est v. g. judex respecta maneris accipiendi, saltem magni momenti.

Hic si pater aliquid liberaliter & in præmium virtutis promittat, aut det filio, ut officio suo ritè fungatur, studiis graviter incumbat, &c. herus famulo, ut sedulo vigilet, filias & famulus ea possunt retinere.

Dicta de actione debita similiter applicari debent omissioni alicujus actionis debitæ, vel ex justitia, ut non furandi, non detrahendi, &c. vel ex alia virtute, ut non fornicandi, non se inebriandi, &c. cum sit par ratio.

N. 57. UBI RESTITUENDUM ET CUJUS EXPENSIS?

I. *Ubi restituenda debita ex contractu.* II. *Ratione rei acceptæ.* III. *Et injustæ acceptionis.*

I. RESP. 1°. Ea, quæ debentur ex contractu, solvi debent in eo loco, & ejus expensis, prout tacitè vel expressè conventum est, vel sicut leges & consuetudines locorum observant.

II. 2°. Si sit restitutio strictè dicta, & ea debita sit solo titulo rei acceptæ, nunc bonæ fidei possessor, ubi novit rem esse alienam, satisfacit, si custodiat & præsentet rem domino, cum monendo, ut significet, quomodo & quò velit sibi rem remitti, idque expensis ipsius domini; non enim gravari debet bonæ fidei possessor, qui culpâ caret. Hinc

generatim expensæ factæ ad inquirendum dominum, ad rem ei transmittendam, &c. possessori bonæ fidei refundi debent.

Idem est dicendum, quamvis bonæ fidei possessor absque monitione rem domino remittat, modò in transmittendo non fecerit expensas superfluas & inutiles.

III. 3°. Si restitutio debita sit titulo injustæ acceptionis aut damnificationis, fieri ipsa debet expensis malæ fidei possessoris, & in eo loco, ubi dominus rem suam possessurus erat, si ablata vel destructa non fuisset. Hoc verum est, non solum quando injustus possessor rem alio transmittit, sed etiam quando dominus ipse alio migravit, & rem suam secum asportasset, si apud ipsum mansisset: interim probabiliter expensas necessarias, quas dominus in illa re secum asportanda facere debuisset, deducere poterit. Vide dicta Num. 52.

Expensæ quantumvis magnæ neminem simpliciter à restitutione liberant, sed aliquando dant justam causam eam differendi, ut dicetur agendo de causis à restitutionibus excusantibus. An aliquando ob expensas alteri, quàm domino, restitutio fieri possit, inquiretur agendo de circumstantia "cui."

N. 58. QUOMODO RESTITUENDUM?

I. *Restitutio fieri debet integrè.* II. *Potest tamen fieri occultè.* III. *Idque periculo Domini rei.*

AN sufficit restitutionem facere per partes?

I. R. Si totum debitum simul reddi possit, non poterit restitutio fieri per partes; nisi consentiat is, cujus interest, vel justa aliqua causa id fieri permittat; quia aliàs contrahitur culpabilis mora pro partibus dilatis.

Hinc absolvi non potest, qui absque justa causa non vult restituere nisi per partes.

An restitutio fieri debet publicè?

II. R. Per se loquendo non solum publicè fieri non debet, sed nec sæpè potest; debet enim in ea, quantum commodè potest, consuli famæ & honori restituentis: per accidens tamen publicè facienda est: 1°. Si alioquin ipsa restitutio, v. g. famæ & honoris, fieri non possit; 2°. dum reparandum est publicum scandalum, quod quis dedit, v. g. publicus usurarius & similes: hi, non obstante notâ propriæ infamiæ, restituere debent publicè, etiam ex disciplina Ecclesiæ.

An est licitum restituere per alium?

R. Affirmativè: modò ille, cui restitutio faciendâ committitur, sit satis fidelis, ut res cum effectu domino suo restituatur: idque sæpè exigit conservatio famæ.

Circa hoc attendat Confessarius monitum S. Caroli Borromæi part. 2. cap. 20. "Neque pecunias aliave, quæ à pœnitente restituenda sunt, propriis dominis in se provinciam reddendi assumat, nisi necessitas id requirat, ut videlicet hoc modo pœnitens non prodatur: quod cum erit ab eo factum, curet ut is, cui rem restituit, chyrographum suum in testimonium ei contribuat, ut illud pœnitenti consignet: ac planè eo modo procedat, ut omnem speciem ac signum avaritiæ superfugiat."

In hoc chyrographo non potèst ipse pœnitens nominari, & prohibere debet omni modo Confessarius, ne is cui restitutio fit, in personam, cujus nomine fit, inquiret.

Quid si Confessarius vel alius ex oblivione vel ex malitia sibi retineat, quod restituendum accepit?

III. R. Si restitutio sit debita titulo rei acceptæ tantùm, & res eadem in se seu in specie reddatur, tunc fit periculo ipsius domini, modò restituens remisit rem per hominem quem prudenter judicabat rem domino redditurum.

Quòd si rem alienam non habeat in specie, sed tantùm in æquivalenti, eamque per fidelem nuntium remittat, quibusdam placet, tunc restitutionem fieri periculo restituentis: sed dicendum eam fieri periculo illius, cui fit restitutio; quia intervenit pactum negotiorum gestionis, quo periculum rei devolvitur ad dominum, cujus negotia geruntur.

Si verò restitutio debita sit titulo injustæ acceptionis, tunc fit periculo restituentis, ita ut undecumque contingat restitutionem cum effectu domino non fieri, adhuc restituere obligetur, nisi antea plenè omnino apud dominum moram purgasset, vel dominus illum tertium deputasset, ut sibi restitutio fieret, vel aliter periculum in se suscepit; ratio est, quòd malæ fidei possessor etiam casum fortuitum præstare debeat, ut ante dictum est.

Nota, aliud esse, quòd dominus consentiat, ut restitutio fiat per tertium; aliud, ut fiat per tertium periculo ipsius domini.

Cujus periculo fit restitutio ex contractu debita?

R. Periculo debitoris, nisi creditor isti tertio dederit commissionem, vel aliter fuerit conventum, aut consuetudine introductum.

N. 59. QUANDO RESTITUENDUM?

I. *Restitutio debet fieri statim.* II. *Nisi justa causa excuset.*

I. RESP. 1°. Debita ex contractu restitui seu solvi debent eo tempore, prout tacitè vel expressè conventum est, quo transacto, dies definita interpellat pro domino, & solutio debet fieri "statim;" alioquin debitor contrahit onus compensandi omne damnum, quod creditor subit ex dilatione solutionis.

Hæc intelligi debent, nisi adsit legitima causa dilatonis, qualis censetur esse, si debitor pergat frequentare officinam creditoris, si pergant simul negotiari, secùs si contrarium.

2°. Restitutio, sive ex re accepta, sive ex injusta acceptione, fieri debet "statim," ubi non excusat legitima causa; quia præceptum restitutionis juxta Num. 39. est primariò negativum, adeoque obligat semper & ad semper.

Quomodo istud "statim," intelligendum est?

R. 1°. Si sermo sit de proposito restituendi, intelligitur statim "mathematicè," id est, eo instanti, quo reflectis te detinere alienum, eodem debes velle restituere, alioquin peccas contra præceptum negativum prohibens detinere alienum.

2°. Si sermo sit de restitutione actu facienda, intelligitur statim, "moraliter," hoc est, primâ opportunitate datâ; quia cum sit actus exterior, requirit moram temporis ut fiat, et sæpè occurrit impedimentum ne fiat.

II. Intellige iterum, nisi adsit quædam justa ratio restitutionem differendi, de quibus causis agetur postea: sed notari debet, quòd existente justâ causâ differendi, propositum equidem suo tempore restituendi, semper debeat perseverare.

N. 60. DE PECCATO ET ONERE ILLIUS, QUI NON RESTITUIT STATIM.

I. *Procrastinans restitutionem peccat.* II. *Ex genere graviter.* III. *Diuturnitas temporis aggravat, vel multiplicat, si interrumpatur.* IV. *Observanda à Confessario,*

QUOMODO peccat ille, qui est in mora culpabili restitutionis aut solutionis?

R. Qui citra justam causam primâ opportunitate morali restituere aut solvere recusat, si antea non erat possessor malæ fidei, jam talis esse incipit, et tenetur titulo injustæ acceptionis.

I. 2°. Peccat contra justitiam commutativam adversus creditorem.

Udenam aggravatur vel diminuitur hoc peccatum?

II. R. 1°. Ratione majoris vel minoris quantitatis rei restituendæ, aut solvendæ. 2°. Ex longiori vel minori mora, magis vel minùs culpabili. 3°. Ex eo, quòd debitor magis commodè possit satisfacere, et creditor majus nocumentum patiatur. 4°. Ex eo, quòd creditor magis vel minùs sit rationally invitatus.

Nota, peccatum illius, qui vult restituere occasione magis opportunâ, sed jam absque sufficienti ratione differt, non ideo semper esse mortale.

Quid ex diuturnitate temporis hìc est reflectendum?

R. Quòd talis continuo peccet toto illo tempore, quo non proponit efficaciter restituere aut solvere.

An talis unum aut plura peccata committit?

III. R. Vel committit unum peccatum continuando, quod singulis momentis crescit ratione durationis et majoris nocumenti, quod diutiùs infertur domino: vel committit plura numero peccata, si voluntas injusta interrumpatur aut renovetur.

Volunt quidam, quod quoties habet voluntatem expressam non restituendi, toties numero multiplicet peccatum suum injustæ acceptionis; ratio est, quod talis voluntatis actus secundùm se sit verum peccatum, et videatur disparatus ab actibus præcedentibus. Hoc certum est, quod si prior mala voluntas fuerit interrupta, tunc resumptio istius malæ voluntatis constituat novum peccatum.

Quandonam illa mala voluntas detinendi alienum sic interrumpitur, ut fiat numero distinctum peccatum?

R. 1°. Quoties concipit voluntatem, seu propositum efficaciter restituendi, et iterum resumit voluntatem non restituendi.

2°. Quoties supervenit causa à restitutione excusans, v. g. impotentia, modo tamen tunc non continuaverit propositum non restituendi, etiamsi potens esset vel fieret.

Non videtur hoc peccatum multiplicari ratione somni aut alterius distractionis supervenientis; nec etiam per hoc, quod injustus detentor novum actum injuriosum circa rem alienam omittat, v. g. eam cautius custodiendo, abscondendo, alienando, destruendo, domino petenti negando, &c.

quia hi actus profluunt ex priore injusta voluntate, & cum eadem unum actum injustæ detentionis continuatæ constituere videntur. Attendi tamen debet, an non per tales actus quædam specialis injuria adversus dominum sit commissa. Circa hæc vide Num. 95 "de Peccatis," et quæ dicuntur in schemate 7.

IV. Quantum ad moram culpabilem reflectat Confessarius præcipuè hæc tria:

1º. Tempus seu durationem istius moræ culpabilis; quia tamdiu fuit in actuali peccato.

2º. Confessiones eo tempore factas (si res restituenda fuerit notabilis) fuisse invalidas, adeoque repetendas; et pœnitentem se debere accusare de tot sacrilegiis, quot Sacramenta durante tali statu suscepit.

3º. An talis fregerit fidem datam de restitutione facienda: quod si sic, ordinariè ei neganda est absolutio, donec actu restituerit.

Merito etiam monentur rudiores, quod per absolutionem non auferatur obligatio restitutionis, ne putent remisso peccato restitui non debere.

Quomodo intelligantur verba Pastoralis dicentis absolvendos non esse, "qui aliena, si possunt, restituere nolunt," vide N. 126. "de Sac. Pœnit."

COROLLARIUM.

I. *Casus ægroti restitutioni obnoxii.* II. *Media.* III. *Si sit publicum.* IV. *Nolens restituere nisi per hæredes.*

QUID agendum Confessario, qui deprehendit ægrotum usque nunc restitutionem distulisse?

I. R. Habitâ quantitate restitutionis faciendæ juxta methodum schematis 7. et supra dicta, petet rationem, cur tamdiu restitutionem distulerit, ut hinc videat, an fuerit justa causa excusans à restitutione statim faciendâ: hinc etiam noscet quàm grave sit peccatum omissionis restitutionis, &c.

2º. Si restitutio nondum facta sit, eum monebit ut, quam primùm potest, restituat.

His tamen cautè procedi debet, ut servetur honor et fama ægroti, et ut ipsa restitutio certò et securè quamprimùm fiat, quæ duo simul sæpè sunt satis difficilia.

II. Media pro variis circumstantiis assignant Authores sequentia:

1°. Det ægrotus rem restituendam vel ejus valorem alicui personæ fideli, vel ipsi Confessario, ut per eos restitutio fiat.

2°. Si obligatio sit omnino occulta, poterit ægrotus tantam summam per testamentum aut codicillum relinquere illi, cui restitutio debetur.

3°. Vel declaret ægrotus in scriptis coram testibus et Notario sive Parocho, quod velit, ut ante omnia sumatur talis pecuniæ summa, ex sua hæreditate applicanda per Confessarium (quem proprio nomine in scriptis designet) ad rem, de qua ambo inter se convenerunt, et curet, ut ista declaratio statim tradatur in manus Confessarii.

4°. Potest etiam provideri restitutioni, si ægrotus ad se vocet personam privatam, cui merito fidat, et eidem dicat, se ei testamento vel codicillo relinquere talem pecuniæ summam, ut ex ea velit isti obligationi aut restitutioni satisfacere. Cavendum tamen, ne in testamento fiat mentio restitutionis aut obligationis, ne fama ægroti lædatur.

Quid si publicum sit eum esse restitutioni obnoxium?

III. R. Debet Confessarius ei injungere, ut publicè restituat, vel ut curet publicè, v. g. inter testes, ut sufficienter restitutioni provideatur, et ita scandalum tollatur.

Reflectere etiam debet Confessarius, ut inducat pœnitentem ad voluntatem et affectum erga rem alienam efficaciter retractandam, quod quilibet potest et facere tenetur, etiamsi actu restituere non possit.

Si temporis angustia non patiat moram ad aliquod ex jam dictis mediis exequendum, non ideo absolutio neganda erit, si Confessarius videat ægroti animum promptum ad restituendum.

An satis non est, si moribundus potens restituere per se, dicat, se hoc jussisse hæredibus suis?

IV. R. Negativè: unde nec eum absolvi posse, Authores uno ore profitentur.

Ratio est: 1°. Quod tales non habeant absolutum propositum restituendi, sed conditionatum tantum, nempe "si moriantur;" ita ut restituerent, si superviverent, quale propositum conditionatum non sufficit ad pœnitentiam.

2°. Illo modo non satis providetur securitati restitutionis quamprimùm faciendæ; imo manifestum periculum est, ne unquam restitutio fiat, quia hæredes vel non complebunt injunctam sibi restitutionem, vel eam usque ad finem vitæ similiter different, eamque hæredibus suis committent.

Vide hac super re De Cocq tract. 1. cap. 3. sect. 3.

Interim, si res non pateretur moram, ut per seipsum moribundus restituat, vel modus injungendi restitutionem hæredibus necessarius foret pro honore & fama ægroti, admittunt Doctores, talem ægrotum absolvi posse, modò habeat propositum restituendi absolutum, ac eam ita injungat, ut sufficienter consulat restitutioni quamprimum faciendæ.

N. 61. CUI RESTITUENDUM ?

I. *Restitui debet possessori legitimo, sive sit dominus rei, sive non.* II. *Exceptis his quinque casibus: si res sit damnosa.* III. *Eleemosynæ ficto titulo acceptæ.* IV. *Pretium operis turpis.* V. *Nimix expensæ.* VI. *Dominus ignotus.* VII. *Quandonam dominus censeatur ignotus.* VIII. *Monitum practicum.*

NON est quæstio, quin restitutio sic fieri debeat, ut res, si non immediatè, saltem mediatè et ultimatè ad verum suum dominum veniat, quia hic est modus naturalis reparandi æqualitatem læsam: sed quia sæpè aliquid obstat, ne immediatè domino restituatur, hinc statuitur hæc regula:

I. Res ordinariè restitui debet illi, a quo legitimo titulo possidetur, sive sit dominus rei, sive non: ratio est, quòd ille injuriam passus sit, quæ consequenter debet per restitutionem reparari.

Hinc inferes, furantem commodatum, locatum, depositum, pignus, &c. debere restituere commodatario, locatario, depositario, &c. pariter furantem res pupilli a curatore vel tutore, debere restituere curatori, vel tutori, non veris dominis.

Similiter eum, qui surripit pannum a sartore, linteamina a lotrice, debere illis, non dominis ablata reddere; alias enim prædicti exponerentur gravi incommodo, eorum officinæ desererentur, et judicabuntur tanquam parum fideles.

Dictum est 1°. "Ordinariè," propter quinque exceptiones infra allegandas.

Dictum est 2°. "Illi, a quo legitimo titulo possidetur;" quia si sit possessor illegitimus, sive bonæ sive malæ fidei, res immediatè domino restituenda est per se loquendo; quia talis nullum jus in illam rem habet: hinc res accepta a fure vel a possidente bonâ fide, sed sine legitimo titulo, immediatè domino suo tradi debet. Debent tamen mōneri de restitutione jam facta, ne fur in peccato suo perseveret, et ne secunda restitutio fiat.

Nota, restitutionem censeri debite factam domino, quando fit ipsius dministratori, aut ejus negotia gerenti, modo admoneatur dominus de restitutione ipsis facta, et nil obstat, v. g. suspicio, ne forte res non sit perventura ad dominum suum.

Quandonam non debet res restitui illi, a quo legitimo titulo possidetur?

II. R. In his quinque casibus: 1°. Quando res restituenda apparet esse graviter nociva ei, cui restitutio facienda est: ratio est, quod non habeat jus repetendi in hunc finem, nec sit rationabiliter invitus: tum etiam quia ex lege charitatis tenemur impedire malum proximi, saltem quando commodè possumus.

In simili ergo casu res debet reservari, ut congruo tempore restituatur, vel alii tradi tutius conservanda, vel etiam aboleri, si semper maneat æquè nociva.

Hinc si quis habeat librum alterius plane pestilentem, neque ulli utilem, non domino restituendus, sed abolendus est. Idem dicendum de pictura nullius usûs, nisi pravi. Si verò alicui talis liber vel pictura utilis esse possit, sed non domino, consignetur superiori.

Eadem ratione sæpe præstat restituere uxori providæ, quam marito decoctori rei familiaris.

III. 2°. Eleëmosynæ ficto paupertatis titulo acceptæ, sufficienter videntur restitui, si dentur veris pauperibus juxta voluntatem domini: putat tamen Peringuez, quòd si n eleëmosynam data fuisset summa notabilis, illa danti restituenda foret: quia tunc intentio dantis videtur restringi ad personam aut causam particularem.

IV. 3°. Accepta ob opus turpe, sic ut datio & acceptio sit contra justitiam, non potest accipiens retinere, nec etiam (scilicet patrato opere) restituere ei, qui dedit, sed in pios usus sunt convertenda, ut docet S. Thomas 2. 2. quæst. 62. art. 5. ad 2. talis autem pia causa etiam quandoque censeri potest redditio rei acceptæ donatori, quando spes affulget, fore ut donator, exemplo donarii, sit a malo avocandus.

Quo autem jure sic accepta in pias causas expendi debeant, non ita constat: quidam dicunt jure positivo, alii jure gentium, quòd ex communi hominum apprehensione colligitur.

V. 4°. Sed raro, dum ob distantiam domini, vel aliter, nimis graves expensæ faciendæ forent, ut res immediate domino restituatur; tunc enim restitutio quandoque fieri potest pauperibus vel consanguineis domini. Hic casus

fundatur in præsumpta voluntate domini, quæ facilius habetur pro bonæ fidei possessore, cum dominus illi expensas refundere teneatur; sed admodum raro pro possessore malæ fidei.

Ut autem quis prudenter in hoc casu procedat, inquirere debet:

1º. An non speretur postea melior commoditas rem immediate domino restituendi.

2º. An restitutio fieri non possit minoribus sumptibus, restituendo aliam rem æquivalentem.

3º. An sciri non possit, quid dominus, noscens ubi res sit, velit de ea fieri.

4º. An non possit forte restituere creditori domini, aliive ejus locum tenenti.

VI. Quintus casus exceptus & magis ordinarius est hic: si ille, cui debet fieri restitutio, sit omnino ignotus, ait S. Thom. quæst. 62. art. 5. ad 3. debet homo restituere secundum quod potest, dando in eleemosynas pro salute ipsius, sive sit mortuus sive vivus, præmissâ tamen diligenti inquisitione de persona, cui restitutio facienda est.

Quandonam dominus censetur omnino ignotus?

VII. R. 1º. Dominus non censetur omnino ignotus, nisi diligens inquisitio juxta rei gravitatem sit præmissa.

Nec 2º. si dominus solum sit ignotus in particulari, sed sciatur, quod res debeatur uni ex duobus vel pluribus; hi enim, pro rata dubii, rem dividere possunt ac debent.

Nec 3º. si damnum immediate illatum sit pluribus particularibus alicujus communitatis, v. g. civitatis, parochiæ, &c. sed iisdem, quantum potest, restitutio fieri debet proportionate ad damnum, quod quisque passus est.

4º. Nec dominus censetur ignotus, si mercatores, caupones, pistores et similes promiscue defraudaverint in pondere vel mensura, aut per monopolia pretia rerum injuste auxerint, sed debent, in quantum possunt iis ipsis resarcire damna, puta vendendo in posterum minori pretio, majori pondere, &c. uti melius poterunt damna reparare.

5º. Nec est ignotus dominus, si sit defunctus, et noscatur ejus hæres: item si noscatur ille, cui dona domini obvenire debent jure successionis: in his casibus non est licitum ista bona tradere piis causis, sed illi, cui postea advenire debebunt, sumptâ cautione, ne bis cogatur restituere, si forte dominus postea compareat.

An sufficit restitutionem facere creditori ipsius, ad quem res pertinet?

R. Regulariter negativè, excepto hoc casu, quò hescitur dominus, hæres & administrator; quia creditor justè præfertur piis causis, sed non domino, hæredi & administratori ejus.

Quo jure res restituendæ, domino omnino ignoto, expendi debent in piis causis?

R. Videtur esse de jure naturali: idque probatur eodem modo, quo Num. 18. hoc probatum est de bonis inventis. Cantalæ ibidem præscriptæ hîc applicari debent.

VIII. Tantùm addendum est monitum S. Caroli Borromæi parte 2. cap. 17. institutionum Confessariorum; ne sibi vel Ecclesiæ suæ aut Monasterio addicant rem, ejus dominus omnino ignoratur. Quod etiam observari vult in votorum commutatione, & dum pro pœnitentia, Confessarius Missas injungit pœnitenti. Hoc monitum satis continetur in instructionibus Confessariorum hujus Diocesis, Num. 9. ubi habetur; "Caveant etiam Confessarii, ne quæ commoda temporalia sibi, vel suis, occasione confessionis à pœnitentibus aucupentur."

N. 62. DE ORDINE CREDITORUM.

I. Præfertur aliis Dominus rei in se existentis. II. Vel venditor rei non soluto pretio. III. An res vendita maneat hypothecata.

NON refert, cui priùs solvat debitor, quando est in statu, ut possit omnibus suis creditoribus satisfacere, sed quæstio est:

Cui priùs possit aut debeat satisfacere, si non sit in statu ut omnibus satisfaciatur?

I. R. 1°. Certum est quòd res existens in sua specie, ejus dominium non acquisivit debitor, quovis modo eam habeat sive justè, ut pignus commodatum, bona fide emptum, &c. sive injustè, ut furto, rapinâ, &c. debeat reddi domino posthabitis omnibus aliis creditoribus, ita ut si dominus ignotus sit, debeat talis res expendi in pios usus, ut dictum est Num. præcedenti. Ratio est, quòd quælibet res clamet dominum suum, & debitor non possit creditoribus suis satisfacere ex bonis alienis, sed debeat ex propriis.

II. Hinc res empta, & tradita, non soluto pretio, nec assecurato per pignus vel fidejussorem, aut saltem per promissionem emptoris, est venditori præ aliis creditoribus restituenda; quia in casu non transfertur dominium istius rei, sed manet apud venditorem, ut habetur lib. 2. Instit.

tit. 1. § 41. "Venditæ verò res & traditæ non aliter emptori acquiruntur, quàm si hic venditori pretium solverit, vel alio modo ei satisfecerit, veluti ex promissore vel pignore dato.....sed si is, qui vendidit, fidem emptoris secutus fuerit, dicendum est, statim rem emptoris fieri."

Hinc sæpius pro venditore judicatum refert Stockmans decis. 93. ubi addit, quod venditor non censeatur fidem emptoris secutus, si non diu post res emptas facultatibus lapsus sit emptor; si emptor mercibus comparatis statim foro cesserit; si institor seu factor mercatoris vendiderit merces, nisi specialiter expressum sit in ejus mandato; item si venditio facta sit in nundinis.

Pari modo Ecclesia, fiscus, minor retinent jus prælationis in bona sua, quæ per procuratorem sequentum emptorum fidem credito vendita sunt.

Circa idem notat Zypæus, fidem non habitam fere per mores credi solere, si solutio mox fieri debuit; habitam si illa in diem dilata sit.

Nota ex loco juris ante citato, venditorem amittere præferentiam, quando in venditione & traditione rei translatum fuit dominium.

Similiter si res emptæ non sit ampliùs apud emptorem, sed vel alia, quam permutavit, vel pecunia, quam ex rei traditione accepit, venditor non habet privilegium prælationis nec etiam eam vindicare potest ab ulteriore emptore.

III. Inquirendum superest, an res vendita & tradita, non soluto pretio, sic ut venditor emptoris fidem secutus fuerit, sive contentus fuerit ejusdem nudâ promissione, non maneat saltem tacitè hypothecata venditori, ut ideo præferentiam prætereendere possit?

R. In Gallia obtinet juxta art. 3. edicti Regii anno 1669, ut venditor præferatur etiam Regi quoad res immobiliæ, ita ut habeat jus insequendi rem venditam quocumque transierit: quoad res mobiliæ verò habeat præferentiam, quamdiu sunt in manu primi emptoris.

Inter Authores nostrates præferentiam negant Wiggers, Layman, De Cocq, Braunman, Zoësius, &c. quia venditor, sequens fidem emptoris, transfert dominium rei suæ. Deinde, quia illa quasi-hypotheca non fundatur in ullo jure: ergo est merè fictitia.

Lessius tamen, Sylvius, Navarrus, &c. rem illam hypothecatam manere existimant; quia sic æquitas naturalis dictat, & sensus communis ita habere videtur; venditores enim justè solent res venditas statim repetere, si emptor

solvere detrectet. Verùm ad hoc responderi potest, quòd hoc ideo sit, quia vel venditores non sunt secuti fidem emptoris, vel quia res illa magis præstò est ad manum, ut ex ea venditor indemnizationem obtineat.

Finaliter oportet pro similibus consulere locorum consuetudines, & videre, quid usus constans introduxerit.

N. 68. DE ORDINE CREDITORUM, RE NÓN EXTANTE.

I. *Varii creditores* II. *Et hypothecæ.* III. *Ordo restitutionis re non extante.* IV. *Præcedunt privilegiati.* V. *Tum hypothecarii.* VI. *Inter quos prævalet.* VII. *Prior tempore.* VIII. *Exceptiones.* IX. *Sequuntur creditores personales.* X. *Eorum ordo.* XI. *Prius petens solutionem.* XII. *Quid, dum creditori uni solvit præ aliis.* XIII. *An debita ex delicto præferenda debitis ex contractu.* XIV. *Certa incertis.* XV. *Pauper diviti.*

I. CREDITORES possunt esse varii: alii merè personales, seu chirographarii, qui solam debitoris personam obligatam habent; alii hypothecarii, qui personam debitoris ejusque bona obligata habent ratione pignoris aut hypothecæ.

2º. Alii creditores vocantur privilegiati, qui præferentiam habent ex statuto legis, vel æquitate naturali: alii non sunt privilegiati, sed sibi invicem æquales.

II. Alia hypotheca est tacita, quæ nascitur ex statuto legis; alia expressa, quæ statuitur conventionè contrahentium.

Deinde alia hypotheca est generalis, quæ omnia bona debitoris subjecta sunt creditori; alia specialis, quæ hanc aut illam rem in particulari obstrictam tenet.

Observa etiam, quòd pignus distinguatur ab hypothecâ rigorosè sumpta; nam hypotheca est rei immobilis & non traditæ, pignus verò rei mobilis & traditæ in debiti assecurationem. His positis quæritur:

Qualis sit restituendi ordo, dum res in se non ampliùs extat?

III. R. Attendi debent locorum consuetudines, quæ sæpe variant.

IV. 1º. Debita privilegiata sunt solvenda ante omnia alia etiam hypothecata. Sunt autem hæc privilegiata, scilicet expensæ necessariæ & moderatæ funeris pro marito, uxore, liberis & aliis, quos debito tenebatur sepelire. 2º. Expensæ factæ in conficiendo testamento, illo aperiendo,

& faciendo inventario. 3°. Expensæ necessariæ ad conservanda bona debitoris, seu domûs mortuariæ.

Moribus Belgicis etiam privilegiatæ sunt mercedes famulantium, artificum & rerum, quæ ad victum vel medicinam sunt traditæ. Item salaria Medicorum, Chirurgorum, &c. quæ juxta Voëtium quoad morbum postremum computantur.

V. Post privilegiata solvi debent debita hypothecata ante alia non hypothecata, inquantum scilicet hypotheca se extendit; quia hypotheca datur in majorem securitatem solutionis.

Circa hypothecam nota ex Zypæo & Zoësia, quòd in hac patria debeat esse constituta coram Notario & Magistratu loci, in quo hypotheca sita est, & inregistrata in registro ejusdem loci; aliàs non tribuit ullam præferentiam, nec jus reale, nisi sit hypotheca tacita, quæ sine ulla solemnitate vim habet ex lege sive jure.

Quis est ordo inter creditores hypothecarios?

VI. R. Si sint hypothecarii ejusdem temporis, attentâ naturâ rei, præfertur ille, qui habet hypothecam expressam habentibus tacitam tantum, habens generalem habentibus particularem tantum.

VII. Si sint diversi temporis, regulariter præfertur ille, qui tempore prior est juxta regulam 44. juris in 6. "Qui prior est tempore, potior est jure." Idem est, sive prior hypotheca sit generalis sive specialis, sive expressa sive tacita: imò etiamsi res obligata jam esset tradita posteriori.

Hæc prioritas intelligi debet non de tempore debiti contracti aut pecuniæ mutuatæ, sed de tempore quo hypotheca solemniter constituta est. Lege 8. codicis lib. 8. tit. 18.

VIII. Dictum est "attentâ naturâ rei:" item "regulariter;" quia jure communi & consuetudinibus locorum varii casus excipiuntur: sic v. g. Mechliniæ, hypotheca specialis posterior præfertur priori generali, ut refert Christinaeus. Vide Wiggers & De Cocq.

IX. Post creditores hypothecatos veniunt personales sive chirographarii, qui nec sunt privilegiati, nec hypothecarii, inter quos non est servandus ordo prioritatis debiti, sed omnibus pro rata secundum proportionem debitorum & facultatum debitoris, solvendum est æquè primò.

X. Admittitur tamen inter eos hic ordo: debita ex titulo oneroso, vel ex delicto solvi debent ante debita ex titulo gratuito, v. g. promissione, voto, &c. quia in his censetur subintelligi hæc conditio, si commodè & absque injuria alterius possit adimpleri.

Hinc non licet accipere dona aut legata ab illo, qui incapax est ad solvenda debita orta ex titulo oneroso.

Hinc etiam debet hæres defuncti prius solvere debita onerosa defuncti quàm legata etiam pia, & priusquam res voto promissas. Vota tamen prius solvi debent quam legata: quia ligant personam voventis.

An ille creditor, qui prius solutionem petit, aliis præferri debet?

XI. R. 1°. Inter creditores ejusdem ordinis, præferendus est, qui, antequam foro cessum est, prius solutionem petit; quia vi legum præ aliis creditoribus est privilegiatus: "Vigilantibus enim jura subveniunt:" ita ut ipsi debeat totum solvi, etsi cæteris creditoribus ejusdem rationis nil superesset.

2°. Dum omnes creditores ejusdem ordinis, vel simul petunt, vel nullus eorum petit solutionem, tunc cuique pro rata debiti solvendum est, nec tunc gratificationi locus est.

3°. Dum inter creditores est ordo prælationis, posterior petendo solutionem, non acquirit præferentiam præ illis, qui ipsum ordine prælationis præcedunt.

Hinc licet quidem petere solutionem præ cæteris creditoribus, qui jus prælationis non habent, & tali petenti, sive juridicè sive privatim, totum solvere, etsi cæteris ejusdem ordinis nil supersit; non licet tamen fraudulenter eam præjudicio creditorum, qui jus prælationis habent, petere, nec tali petenti cum aliorum injuria solvere.

Non licet etiam debitori monere creditorem, ut petat prior solutionem, & sic totum ei solvat; quia talis monitio est fraudulenta & injuriosa aliis creditoribus, sive sint ejusdem, sive diversi ordinis.

An si debita non valens solvere omnibus creditoribus, solverit uni nullum jus præferentiæ habent, hic creditor teneatur restituere aliis creditoribus, secundum quod ipsi cum illorum præjudicio solutum est?

XII. R. cum Daelman distinguendo: Si ille creditor bonâ fide perrexerit, potest solutum tenere, donec alii viâ juris illud repetant, uti videntur repetere posse per legem 24. lib. 42. digest. tit. 8. Ratio est, quod illud, quod talis creditor accepit, esset proprium debitoris, nec alteri in specie obligatum.

Si verò creditor ille solutionem acceperit, sciens debitorem inde fieri impotentem solvendo aliis creditoribus, tunc videtur restitutioni obnoxius, non præcisè qui alienum accepit, sed quia sic agendo cooperatus est injustæ actioni debitoris.

Inferes, à fortiori restitutioni obnoxios esse, qui munera, & alia gratuito titulo accipiunt ab illis, quos vident inde impares fieri debitis solvendis : unde meritò damnata est a Clero Gallicano anno 1703, sequens propositio : “ Etiam si donatario perspectum sit, bona sibi donata à quopiam, eâ mente, ut creditores frustrentur, non tenetur restituere, nisi eam donationem suaserit vel ad eam induxerit.”

Excipe quæ debitor dat uxori & liberis necessaria ad statum justè acquisitum honestè conservandum.

Item licitè retinet donatarius, si tantundem redonet donatori, ita ut ex dono non minuat facultas satisfaciendi creditoribus.

An debita ex delicto præferenda sunt debitis ex contractu oneroso : an contra ?

XIII. R. Varii variè sentiant : probabilior videtur sententia Sylvi Daelman, Collet, &c. quæ asserit nullum esse ordinem inter illa debita ; quia jus positivum inter illa debita nullibi distinguit, nec unum debitum ex natura sua strictius ligat quam aliud.

An debita certa priùs solvenda sunt quam incerta ?

XIV. R. Planior iterum veriorque videtur sententia Daelman ; scilicet, nullum esse ordinem inter illa debita, quovis modo accipiantur, unde debitum, de quo certò constat, sed cujus dominus ignoratur, æqualiter cum cæteris debitis solvi debet, expendendo illud in pias causas. Si autem incertum sit, an quidquam debeatur certæ personæ, tunc pro rata dubii solvere oportet.

Si tamen spes esset, fore ut aliquando redeat melior fortuna debitori, & simul ut dominus incertus postea compareat, tunc posset debitum illius postponi.

An creditor pauper præferendus est diviti ?

XV. R. Negativè ; quia justitia commutativa personam non respicit, sed æqualitatem rei ad rem. Aliud foret, si creditor pauper esset in tali necessitate, ut charitas eum præferendum dictaret.

N. 64. DE JUSTIS CAUSIS DIFFERENDI RESTITUTIONEM.

I. Causæ differendi restitutionem sunt triplices.

Prænotandum 1º. sub restitutione hic comprehenditur solutionem, compensationem damni & alias satisfactiones.

2º. Causas excusantes quandoque valere pro toto, quandoque pro parte restitutionis tantum, quandoque pro modico tempore, quandoque pro longiori.

3°. Facilius dominum consentire in dilationem debitorum ex contractu, quàm ex delicto.

4°. Aliquam causam, licet non excuset à toto, posse excusare à tanto.

5°. Differentem ex justa causa restitutionem debere habere animum paratum & efficacem voluntatem restituendi.

Quenam igitur sunt causæ, ratione quarum dilatio restitutionis non est peccaminosa?

I. R. Sæpt plurimæ, quæ omnes reduci possunt ad tres quasi classes:

Prima, est consensus creditoris liber & validus, sive ille sit explicitus sive implicitus, modò sufficienter innotescat.

Secunda, est voluntas creditoris rationabiliter præsumpta.

Tertia, est impotentia debitoris non perpetua, sive sit physica, sive moralis. De his ordine agemus.

N. 65. DE CONSENSU CREDITORIS.

I. *Prima gravis necessitas debitoris.* II. *Vel periculum anime.* III. *Detrimentum proprium.* IV. *Aut abusus creditoris.* V. *Lucrum cessans aliquando non debet.* VI. *Aliquando debet.*

QUANDONAM censetur creditor consentire in dilationem restitutionis?

I. R. 1°. Quando debitor in se vel in suis, quos sustentare debet, patitur gravem necessitatem, de qua lib. 50. digest. regula juris 173. ait: "In condemnatione personarum, quæ in id, quod facere possunt damnantur, non totum, quod habent, extorquendum est, sed & ipsarum ratio habenda est, ne egeant."

Hæc intellige, si creditor etiam non sit in necessitate pari vel majori; quia tunc esset rationabiliter invitus circa dilationem, eam juxta ordinem charitatis sibi potius cæteris paribus consulere, quàm alteri debeat.

Dicitur "in gravi;" quia in necessitate extrema omnia ad usum necessaria sunt communia.

II. 2°. Dum imminet gravis necessitas spiritualis debitori, vel suis; modò illud periculum non oriatur ex malitia, sed ex fragilitate, aut pusillanimitate, & non suppetat alia via commoda istud periculum avertendi: ita v. g. differre licet debitori, si alioquin ejus filiæ se prostituerent.

III. 3°. Si debitor alioquin pateretur magnum detrimentum in rebus propriis non debitis; modò iterum creditor

non patiatur simile detrimentum, & debitor possit postea restituere sine tali damno, quale in casu deberet subire.

Nomine detrimenti hinc intelligitur damnum, non tantum in bonis fortunæ, sed etiam in naturalibus, fama, honore, &c.

4°. Si alioquin debitor deberet excidere à statu legitime acquisito. Verum hinc variæ requiruntur conditiones: 1°. Ut creditor non subeat simile periculum: 2°. Ut speretur moraliter restitutio brevi facienda sine tali jactura: 3°. Ut debitor suâ culpâ non conjecerit sese in hoc periculum.

Hinc juxta Sylvium non excusatur ille, qui ludis & ebrietatibus in hanc necessitatem lapsus est; nec ille, qui furtis, usuris, aliove modo injusto, statum suum auxit.

IV. 5°. Dum dominus prævidetur re suâ abusus in sui, vel aliorum perniciem temporalem vel spiritualem. Vide Num. 61.

An est sufficiens causa differendi, si creditor non moveat debitorem?

R. Negativè: quia tempus ipsum aut res restituenda satis monet pro ipso creditore: deinde fortè creditor non reflectit ad debitum, aut ignorat ubi debitor sit, et ideo non monet: fortè tacet ex metu reverentiali, aut timore alterius mali vel incommodi.

An ille, qui ex justa causa restitutionem differt, teneatur de lucro cessante vel damno emergente, quod creditor interea patitur?

V. R. Certò non tenetur, si causa dilationis sit propter ipsum creditorem, v. g. ne re suâ abutatur, &c. quia tunc debitor non est causa, quòd restitutio non fiat, sed ipse creditor.

Eodem modo debitor ex contractu vel ex re accepta tantum, qui non fuit in mora culpabili, non tenetur; quia non fuit injusta causa damni emergentis aut lucri cessantis.

VI. Debitor ex delicto videtur semper teneri; quia illud lucrum cessans aut damnum emergens verè sequitur ex injuria illata, & eatenus voluntarium est, licet hinc et nunc detur justa causa non restituendi; effectus enim potest esse voluntarius respectu voluntatis præteritæ, licet non sit voluntarius respectu voluntatis præsentis, ut dictum est Num. 28. "de Actibus Humanis."

N. 66. DE DILATIONE EX PRÆSUMPTA
VOLUNTATE CREDITORIS.

I. Præsumpta voluntas creditoris ob amicitiam. II. Aut publicam auctoritatem. III. Ut in cessione fori. IV. Quid præstat, dum legitime impetratur. V. Privilegium Clericorum.

QUANDONAM licitè differtur restitutio ob præsumptam voluntatem creditoris?

I. R. 1°. Si ex quibusdam exterioribus signis fundatè colligatur, creditorem esse contentum, ut restitutio differratur, v. g. ex benignitate, amicitia, vel alio speciali affectu.

Item dum præsumi potest, quòd creditor foret contentus, si sciret rationes, ob quas debitor restitutionem differt.

Hæc præsumptio nil prodest, dum creditor solutionem urget: sed tunc vel satisfaciendum, vel dilatio petenda est.

II. 2°. Si ex aliqua causa constet, quòd creditor non sit rationabiliter invitatus circa dilationem, eò quòd sufficiens causa dilationem faciat esse justam, vel quia auctoritas publica ob rationabilem causam supplet consensum creditoris, uti fit in literis moratoriis, gallicè "lettres de ré-tardement," quales etiam sunt "litteræ quinquennales" vel conformitatis, de quibus De Cocq tract. I. cap. 8. sect. 6.

Circa hoc dilationis beneficium observandum est, illud quidem valere in conscientia, sit si debitè obtentum, non tamen plus quàm verba sonant, nec aliter quàm secundum rationem petitiæ dilationis: præterea debet istud beneficium obtineri sine obreptione & subreptione: nec debitor eo uti potest in damnum creditorum, bona sua occultando, amovendo, &c.

Hæc occasione quæritur: Quid dicendum sit de cessione bonorum seu fori, gallicè "faire faillite?"

III. R. Cessio fori est, cum debitor omnibus suis debitis solvendis impar, quæ ipsi supersunt bona creditoribus cedit seu dimittit.

Id autem dupliciter fieri potest: 1°. Impetrando juxta leges & jura beneficium cessionis fori, & sincerè agendo coram iudice. 2°. Illud beneficium non impetrando.

Qui sine impetratione cedit foro, hoc est, vel per fugam, vel per executionem judicialem, ex hac parte nullo modo excusatur à restitutione aut dilatione.

Quid præstat beneficium cessionis fori, dum est legitime impetratum ?

IV. R. Hæc duo : 1°. Quòd debitor propter debita non possit incarcerari ; 2°. Quòd licite retinere possit ea, quæ judex ei assignat, ne ipse vel sui egeant ; nec præter hæc possit quis illum pro debitis aggredi.

Circa hoc statutum est à Carolo V. 20. Octob. 1541. ut qui literas ad cessionem faciendam impetrârunt, eas infra mensem in judicio offerant, cum synopsi jurata omnium bonorum, eademque derelinquant creditoribus dimissâ possessione, &c. Item quòd literæ cessionis debeant committi judici, ut designet, quænam cedenti retinere liceat. Si ad meliorem fortunam redierit, debet creditoribus integre satisfacere : si bona in fraudem creditorum alienaverit, viâ regiâ per leges revocantur.

Hinc graviter illicitum est, abscondere aliqua bona, & alia insuper à judice assignata accipere : ut constat ulterius ex judicio Facultatis Theologicæ Lovaniensis dato 4 Maii 1657, & confirmato in Synodo Namurcensi 1659. Item graviter peccant, qui, cum vident sese foro cessuros, plurima ab aliis credito vel mutuo accipiunt : quia committitur aperta fraus vel dolus malus.

Tenetur etiam cedens foro industriâ, labore et parcimoniâ curare, ut acquirat, unde creditoribus satisfacere possit ; quia debita non sunt extincta, ut vulgò plures putant, sed tantùm sunt dilata.

Neque excusatur, licet cum creditoribus ante composuerit de solvendo v. g. 33 vol 40 in 100 ; quia creditores inviti & coacti componendo accipiunt quantum possunt ; non autem renuntiant juri suo, quod habent ad alteram debitorum partem.

An debitor, si clanculò cedat foro, non obtento beneficio cessionis, potest sibi quædam servare ?

R. Daelman : Nil potest sibi reservare ex illis, quæ injuste aut fraudulenter acquisivit ; sed facta cessione privata, licite sibi reservat necessaria ad tenuiter vivendum. Vide Daelman hoc loco quæst. 5. observ. ultimâ.

V. Finaliter nota, Clericos, etiam prima tonsura tantùm initiatos, non conjugatos, gaudentes privilegio fori, propter debita incarcerari non posse, licet foro non cesserint ; sed statuit Gregor. IX. lib. 3. decret. tit. 23. cap. 3. Clericum

conveniri non posse, nisi inquantum solvere valet, modò idoneam cautionem, id est, juramentum præstet, se soluturum, cum ad pinguiorem fortunam devenerit.

Hoc privilegium concessum est in favorem totius Ordinis Clericalis; cui proinde particularis Clericus valide renuntiare non potest, ut observant Canonistæ.

Hoc privilegio non gaudent Clerici, qui in fraudem creditorum bona sua dissipant, vel fraudulenter se gesserunt pro Laïcis, sicuti generatim fraus destruit effectum privilegii qualiscumque.

N. 67. DE DILATIONE OB IMPOTENTIAM NON PERPETUAM DEBITORIS.

I. *Impotentia.* II. *Physica.* III. *Et moralis.* IV. *Non debet fieri per bona altioris ordinis.* V. *Nisi raro.* VI. *Altiora per inferiora compensantur.* VII. *Monitum.*

QUÆNAM est impotentia, ob quam debitor licite differt restitutionem?

I. R. Est impotentia non perpetua, physica, vel moralis.

II. Impotentia physica est impossibilitas restitutionis statim faciendæ, undecumque oriatur.

III. Moralisis est, v. g. inculpabilis ignorantia debiti, item extrema necessitas, quæ excusat, quamdiu durat, nisi fortè debitor per ipsam rei ablationem creditorem in extremam necessitatem conjecerit.

Dicitur "non perpetua," quia impotentia perpetua non solùm est causa differendi, sed simpliciter à restitutione excusat.

Impotentia moralis aliquando adesse dicitur, dum quis non potest restituere nisi per bona alterius ordinis; hinc quæritur:

Utrùm excusetur à restitutione, qui non potest restituere nisi per bona ordinis superioris?

R. Prænotandum, quòd bonorum naturalium sit triplex ordo: in supremo sunt vita, membra, sanitas, ingenium, &c. in medio sunt honor & fama: in infimo sunt bona fortunæ, divitiæ & res temporales pecuniâ æstimabiles.

IV. Hoc notato, respondetur debitorem non teneri restituere cum jactura bonorum superioris ordinis, quando illa judicio prudentum sunt longè majus detrimentum,

quàm damnū compensandum. Sic per se loquendo non teneris cum jactura propriæ vitæ restituere famam tuam æqualis, nec debes vendere libertatem, ut solvas debita, ut ait S. Thomas 2. 2. quæstione ultima art. 6. ad 3. "Propter pecuniam... persona liberi hominis secundum jura civilia non obligatur, sed solum res; quia persona liberi hominis superat omnem æstimationem pecuniæ."

V. Sed contingere potest, quod bonum altioris ordinis amittendum judicio prudentum minus, vel saltem non magis æstimetur, quàm bonum inferioris ordinis restituendum: sic plura millia aureorum pluris æstimantur, quàm levis infirmitas, aut fama vilis personæ; hoc ergo casu restitutio boni inferioris ordinis fieri debet cum dispendio boni altioris ordinis, alioquin creditor esset rationabiliter invitus.

An si quis restituere non possit bonum altioris ordinis per æquale, teneatur restituere per bona inferioris, si possit?

VI. R. Affirmativè, & hæc est aperta sententia S. Thom. 2. 2. q. 62. art. 2 ad 1. dicentis: "Quando id, quod ablatum, non est restituibile per aliquid æquale, debet fieri compensatio, qualis possibilis est; puta cum aliquis alicui abstulit membrum, debet recompensare vel in pecunia vel in aliquo honore, considerata conditione utriusque personæ secundum arbitrium boni viri. (Et ad 2.) Si non possit famam restituere, debet ei aliter recompensare."

Ratio idem dictat: licet enim vita hominis, membra, fama, &c. sint supra omne pretium, & ita non æstimabilia pretio secundum se; in ordine tamen ad usus humanos pretio æstimari possunt; sic homo potest libertatem vendere, vitam & membra pro stipendio periculo exponere; a fortiori ergo compensari potest & debet injusta ablatio membri, famæ, &c. quâ homo ab usu impeditur, & insuper mœrore affligitur.

VII. Non debet tamen Confessarius promiscuè compensationem illam injungere, quia honorati & nobiles solent eam respicere ut nimis vilem, & eis magis satisfit per petitionem veniæ aut exhibitionem honoris. Pauperiores faciliè talem compensationem admittunt: unde eis fieri debet juxta arbitrium viri prudentis, aut conventionem partis.

N. 68. DE CAUSIS EXCUSANTIBUS A RESTITUTIONE.

I. *Causæ excusantes à restitutione.* II. *Interitus rei.* III. *Præscriptio.* IV. *Impotentia perpetua.* V. *Principali restituente.* VI. *Solutio creditori creditoris.* VII. *Remissio creditoris.* VIII. *Compositio.* IX. *Authoritas judicis.* X. *Compositio cum Pontifice.* XI. *Non excommunicatio creditoris.*

QUÆNAM sunt causæ, quæ excusant à restitutione, obligationem ejus tollendo ?

I. R. Sunt præcipuè novem : quinque se tenent ex parte debitoris, & quatuor ex parte creditoris.

II. Ex parte debitoris sunt quinque sequentes : prima, "interitus rei," dum scilicet obligatus solo titulo rei acceptæ desinit habere rem alterius in se & in æquivalenti. Si tamen res debeatur ex contractu, interitus rei non semper excusat. Vide Num. 42.

III. Secunda est "legitima præscriptio," juxta dicta Num. 30.

IV. Tertia est "debitoris impotentia," scilicet ratione sui perpetua ; ad impossibile enim nemo tenetur.

V. Quarta, dum principalis inter obligatos in solidum restituit, liberatur secundarius, ut dicetur agendo de coperantibus.

VI. Quinta, solutio facta creditori creditoris ; modò debita utriusque sint ejusdem naturæ, nec sint alii creditores priores privilegiati, aut hypothecati. Id tamen non licet creditore invito, nec in foro externo admitteretur, nisi res, quæ restituitur, fuerit obligata secundo creditori, vel causâ debitoris creditor illi alteri sit factus debitor ; ut si gerens ejus negotia mutuum acceperit.

Quænam sunt causæ ex parte creditoris excusantes debitorem à restitutione, obligationem ejus tollendo ?

VII. R. Prima est remissio creditoris, seu ejus, cujus interest, dum habet conditiones requisitas.

Sunt autem hæ quatuor : Prima, ut sit vera remissio debiti, & non merus consensus in dilationem ; hinc compositio cum illo, qui foro cedit, non est remissio, ut dictum est Num. 66.

Secunda, ut remittens possit validè debitum condonare, hoc est, debet simul habere dominium & administrationem rei, quam remittit : unde non valet remissio facta à pupillo,

Religioso, procuratore, &c. nisi habeant id specialiter in mandatis.

Tertia, ut remissio sit spontanea & liberalis: unde non valet illa, quæ fit ex metu, ignorantia, fraude, &c. ut si dicat debitor: non solvam tibi, nisi dimidium vel partem dimittas; quod non rarò contingit in potentibus debitoribus. Idem dicendum ait La Croix, si creditor partem remittat, quia cogitur subire magnas molestias in petendo, sollicitando, diu expectando, &c. item si debitor finxerit se longè pauperiorem, quàm sit, aut aliena falsa motiva attulerit.

Quarta, ut remissio non sit jure irrita: sic Trid. Sess. 24. cap. 12. "de Reform." irritam facit remissionem, quam attentarent facere præsentibus in officio chori, ut absentes reciperent distributionem, etiam in casu, ubi distributio præsentibus accrescit.

VIII. Secunda est libera & spontanea compositio qua creditor cum debitore dubiæ fortunæ liberè omnino convenit de minori summa.

Nota, hanc compositionem non esse similem illi, quam faciunt communiter creditores cum illis, qui foro cedunt; sed esse partialem debiti remissionem; unde requirit easdem conditiones, ac ipsa remissio: nec tenetur debitor licèt postea ad pinguiorem fortunam devenierit, reliquum summæ debitiæ supplere.

IX. Tertia est "authoritas judicis," seu remissio ex legitima causa autoritate judicis debitori facta.

Debet ad hoc judex præter necessariam autoritatem habere legitimam causam, scilicet vel ex delicto saltem juridicè existente, vel ex exigentia boni communis.

2º. Judex non potest inniti falsæ præsumptioni aut probationi: hinc illicitum est tenere id, quod quis sibi per sententiam erroneam aut aliunde injustam adjudicatum novit; quia sententia non transfert dominium, sed tantùm declarat secundùm allegata & probata, cui res competat.

3º. Non sufficit judicem aut jus aliquid dumtaxat permittere aut tolerare, v. g. denegando actionem, sed debet esse vera remissio ipsius debiti: hinc non est judicialis remissio, quando excommunicato non datur actio petendi debitum, nec quando emptori minus quàm ad dimidium decepto, non datur actio, nec quando actio negatur sub præscriptione Carolina, &c.

X. Tertia est compositio cum summo Pontifice quoad bona, quorum incertus est dominus, & incerta est quanti-

tas debiti, ut diximus N. 54. in fine. Pontifex id potest, quatenus habet summam potestatem in bona piis causis destinata, quorum aliqua ad hunc usum applicat, reliqua debitori saltem tanquam pauperi relinquit, supplens ex thesauro Ecclesiae, quod creditori ratione partis debitori relictæ obvenire potuisset.

Circa hanc compositionem notandum, quod si dominus seu creditor postea compareat, debeat ipsi reddi residuum, vel ex quo alter factus est ditior; quia illa compositio non fit cum præjudicio creditoris innocentis, ut notat De Cœq.

An debitor liberatur à restitutione, si creditor ejus excommunicetur?

XI. R. Negative, quia licet jura negent excommunicato actionem debitum juridicè repetendi, privatim tamen illud repetere potest, debetque ipsi solvi; quia non privatim communionem fidelium utili & necessariâ.

Pro causa à restitutione exequente à pluribus additur "compensatio:" sed quid de ea sit, dicetur ubi de furto.

An debitor, qui immemor sui debiti, tantundem donat suo creditori, liberatur à debito?

R. Per se loquendo negative; quia donum gratuitum & debitum ex justitia inter se pugnant.

Dicitur "per se loquendo;" quia si ex signis aut conjecturis colligatur, quod illud velit habere pro soluto, liberabitur: sic qui obligatur ad dandum piis causis, v. g. beneficiatus omittens horas canonicas, si ille immemor sui debiti det eleemosynas, censetur liberatus propter virtuales intentionem omnium dantium eleemosynas, satisfaciendi cuivis obligationi ex peccato vel negligentia contractæ.

N. 69. AN INGRESSUS IN RELIGIONEM TOLLAT OBLIGATIONEM RESTITUTIONIS?

I. *Debitis gravatus illicite profitemur.* II. *Exceptiones.* III. *Professio est valida.* IV. *Non tamen excusat à restitutione.*

I. RESP. 1°. Debitis gravatus per se loquendo illicite Religionem ingreditur, si per hoc restituendo impotens fiat; quia solvere debita, est opus præcepti, & ingredi Religionem, est tantum opus consilii.

II. 2°. Licite Religionem ingredi potest, si manens in sæculo equidem nunquam speratur futurus potens, ut aequaliter creditoribus satisficiat; item si ex diuturniori

mora in sæculo oriretur ipsi grave periculum salutis; item si monasterium in se assumat onus solvendi debita; & tandem si debitor ipse in monasterio æquè potens maneat ad solvendum debita, quàm in sæculo.

III. 3°. Debitis gravatus, licèt illicitè, validè tamen proficitur; quia votum illud est de meliori bono, quantum est ex parte materiæ, licèt non sit tale ex parte voventis: Sixtus V. quidem anno 1587. Bullà CUM DE OMNIBUS, prohibuerat & irritam fecerat professionem ære alieno obstrictorum; sed Clemens VIII. anno 1602, sustulit irritationem Bullæ Sixtinæ, relinquens tamen in suo vigore prohibitiones & pœnas in Sixtina taxatas.

An debitor Religionem professus absolvitur ab obligatione restituendi?

IV. R. Negativè, nisi aliunde adsit impotentia aut alia justa causa.

Ad quid ergo tenetur, qui debitis gravatus Religionem professus est?

R. Tenetur, quantum in ipso est, curare, ut per opera statum suum non dedecentia debitis satisfaciatur, & si ille debitor quædam contulerit monasterio, hæc subjiciuntur oneri restitutionis; quia successio transit cum onere.

Eodem modo, si huic Religioso obveniant quædam legata, dona, stipendia Missarum &c. tenetur ex his satisfacere creditoribus, accedente saltem licentiâ Superioris, quæ meritò præsumitur quoad ea, quæ conceduntur ad honestas recreationes.

An si ipse Religiosus non possit restituere, ad id teneatur monasterium loco ipsius?

R. Dist. Si scienter talem debitorem admiserit, tenetur satisfacere intantum, quantum ipse in sæculo manendo sperabatur aut videbatur satisfactorus; quia eatenus recipientes injustè cooperati sunt illicitæ professioni, ac adeo damno istorum creditorum.

Si autem ignoraverit debitum, non tenetur pro eo solvere, sed ex charitate & æquitate concedere debet isti professo, ut honestâ arte, quantum disciplina monastica permittit, procuret, ut debita solvat.

N. 70. DE COOPERANTIBUS INJUSTITIÆ.

S. Thom. 2. 2. quest. 62 art. 7.

I. *Cooperans peccat.* II. *Et tenetur restituere.* III. *Novem modi cooperandi.* IV. *Dividuntur in positivos & negativos.* V. *Directos & indirectos.* VI. *Ut cooperans teneatur, requiritur culpa.* VII. *Damnum secutum.* VIII. *Et influxus in damnum.*

TRACTATUS hic de cooperantibus admodum necessarius est, non tantum pro materia injustitiæ, sed etiam pro omni specie peccatorum, prout agendo "de Actibus Humanis" Num. 131. insinuatum est.

Quænam oriuntur ex cooperatione injustitiæ?

I. R. 1°. Peccatum injustitiæ, quod aggravatur ratione scandali in sociis cooperantibus, ratione gravitatis injustitiæ, & ratione modi cooperandi.

II. 2°. Onus restitutionis titulo injustæ acceptionis, excepto participante tantum in re bonâ fide: hinc damnata est ab Innocentio XI. hæc propositio 39. "Qui alium movet aut inducit ad inferendum grave damnum tertio, non tenetur ad restitutionem istius damni illati."

Quot sunt modi cooperandi injustitiæ?

III. R. Sunt novem principales, sub quibus cæteri intelliguntur, expressi his versiculis:

"Jussio, consilium, consensus, palpo, recursus,
"Participans: mutus, non obstans, non manifestans."

Quomodo hi novem modi dividuntur?

IV. R. 1°. Sex primi modi dicuntur positivi ex eo, quod influunt in injustitiam per positionem alicujus actûs aut quasi-actûs. Tres reliqui vocantur "negativi" seu "privativi;" quia influunt per negationem actûs ex justitia debiti.

V. 2°. Alii dicuntur "directi," alii "indirecti:" directè censetur in damnum influere, qui expresso actu id vult; ut mandans, consulens, consentiens, palpans, &c. & etiam sæpius receptans & participans: unde modi directi cum positivis sæpe confunduntur. Indirectè influere censetur, qui influendo damnum expressè non vult: & hinc modi indirecti cum negativis confundi possunt.

Quid requiritur, ut quis tanquam cooperans ad restitutionem teneatur?

VI. R. 1°. Requiritur culpa seu injuria formalis contra patientem damnum; id enim requiritur, ut quis teneatur titulo injustæ acceptionis, juxta Num. 42.

Hinc quidquid cooperantem excusat ab omni culpa, ut est ignorantia vel inadvertentia inculpabilis, etiam ipsum liberat ab onere restitutionis.

Excipitur participans in re tantum bonâ fide, qui sine culpa teneri potest titulo rei acceptæ.

VII. 2°. Requiritur damnum effectum secutum, ut dictum est Num. 41.

VIII. 3°. Requiritur influxus in damnum, seu ut cooperans sit causa damni: De quo sit:

N. 71. QUO SENSU COOPERANS DEBEAT ESSE CAUSA DAMNI?

I. *Non quidem physicus sed moralis.* II. *Talis esse potest etsi damnum equidem fuisset positum.* III. *Signa cooperationis.* IV. *Cooperatio dubia.*

I. RESP. hoc sensu: Quòd sua actione debeat verè influxisse in damnum, non quidem physicè, sed moraliter: positivè tamen, ut teneatur uno ex sex primis modis, sed pro tribus ultimis sufficit privativè seu damnum non impediendo, quod ex justitia impedire debebat.

Nota, idem esse influere in damnum, ut fiat, & influere in damnum, ut non reparetur, seu ut restitutio non perficiatur.

Ex principio proposito sequitur, quòd si fur aut alius injustus damnificator, ex mandato, consilio, consensu, &c. v. g. Petri, nullatenus fuerit motus ad inferendum damnum, nec moveatur, ut illatum non restituat, Petrus non teneatur ad restitutionem, etiamsi fur damnum mandatum, consultum, &c. intulerit; quia licet Petrus sic mandando, &c. affectu peccârit contra justitiam, non tamen est vera causa damni; quia influxus non fuit efficax.

An, ut quis sit causa efficax damni, requiritur, ut sine ejus influxu damnum non fuisset positum?

II. R. Negativè; quia causa efficax est, ex qua physice vel moraliter effectus sequitur, sive ille effectus aliunde causatus fuisset, sive non; & ita si Joannes moveat Petrum ad inferendum damnum, teneatur ad restitutionem ut cooperans, licet certissime constet, quòd eodem modo Paulus movisset Petrum, casu quo Joannes id non fecisset.

Quid, si Petrus absque ulla causa cooperante idem damnnum intulisset, eò quòd jam ex se promptus & paratus esset ad illud?

R. Veteres quidam docuerunt, quòd tunc cooperans influit tantum partialiter, adeoque tantum pro parte teneatur restituere: verum nunc communis et vera sententia docet, quòd teneatur ad totum, si Petrus verè motus fuerit ex cooperatione Joannis ad celerius, facilius, animosius, &c. idem damnnum inferendum.

Aliud esset, si malefactor omnimodè paratus inferre damnnum, per illam causam cooperantem nullo modo motus fuisset.

Obj. I. Talis cooperans non est efficax causa damni; quia malefactor ex seipso jam erat causa efficacissima, ut supponitur: ergo, &c.

R. Neg. conseq. quia duæ causæ morales possunt simul concurrere ad eundem effectum, & duo motiva totalia possunt elicere eandem actionem.

Obj. II. Talis cooperans non influit nisi in modum furti accidentalem, v. g. ut citius, animosius, &c. furtum fiat: ergo non debet plus restituere quàm quousque modus fuit damnificativus, neque est causa efficax substantiæ actionis, sed tantum modi seu circumstantiæ actionis.

R. Neg. assump. nam talis cooperans non consulit, v. g. modum furti abstractim, sed furtum sub tali modo: adeoque non tantum in modum, sed etiam in substantiam actionis influit.

Undenam colligitur, cooperantem verè influxisse in damnnum, sive fuisse causam efficacem damni?

III. R. In primis si utatur mediis à cooperante suggestis: item si fecerit aliqua, quæ cooperans suggestit, quæque aliàs non facilè fecisset; & generatim præsumi debet, cooperationem fuisse efficacem, quando nata erat movere animum executoris, & damnnum secutum est, nisi ex circumstantiis eruatur contrarium.

Ad quid tenetur, qui dubitat, an efficaciter in damnnum influxerit?

IV. R. Si dubium sit fundatum, tenetur ad restitutionem pro rata dubii, ut dictum est Num. 54.

Quid, si plures eidem damno cooperati sunt, sed dubitetur, quis fuerit causa efficax?

R. Si cooperati sint ex mutua conspiratione, singuli tenentur suo ordine in solidum, deficientibus aliis.

Si sine mutua conspiratione damnum illatum sit, singuli tenentur secundum ratam dubii, ordinem cooperandi & influxum, ut ex infra dicendis magis patebit.

N. 72. DE MANDANTE.

I. *Mandans est qui movet alium.* II. *Mandato expresso vel tacito.* III. *In sui gratiam.* IV. *Tenetur de damno præviso.* V. *Quid de damno per errorem causato.* VI. *Aut quod patitur mandatarius.* VII. *Quid si scias tuo nomine damnum fieri,* VIII. *Vel ratum habeas.*

QUISNAM ad restitutionem tenetur tanquam mandans?

I. R. Ille, qui suo mandato sive expresso sive tacito movet alterum ad damnum inferendum in sui, hoc est, mandantis gratiam, sive mandans id faciat rogando sive jubendo, sive autoritate polleat sive non.

II. Dicitur: "sive expresso sive tacito;" quia non requiritur, ut mandans expressis verbis actionem damnificativam jusserit, sed satis est, quod aliquo signo manifestaverit suam voluntatem, ex qua alter moveatur, ut in gratiam mandantis damnificet proximum, sive mandans illud damnum explicitè intenderit, sive tantum implicitè in signo manifestativo suæ voluntatis, ut si dominus suis significet sibi gratum fore, si tale furtum committant, aut coram iis conqueratur, quòd nemo factam sibi injuriam ulciscatur; quâ ratione occisio S. Thom. Cantuariensis imputata est Henrico II. Angliæ Regi conquerenti coram Aulicis suis, quòd pacem in Regno suo cum uno Sacerdote habere non posset.

III. Dicitur: "in sui gratiam," & per hoc mandans distinguitur à consulente aliisque cooperantibus.

Additur 3º. "sive autoritate polleat sive non;" quia ut quis teneatur tanquam mandans, non debet esse superior mandatarii, sed sufficit, quod pretio, precibus, dolo vel minis alium moverit ad damnum suo nomine inferendum.

Quantò magis tamen mandans autoritate pollet in mandatarium, tantò magis & facilius solet mandato præsertim tacito alterum movere ad damnum in sui gratiam inferendum.

An mandans tenetur aliquando de damno, quod non mandavit?

IV. R. Affirmativè: tenetur enim de omni damno ex mandato secuto, quando id moraliter sive humano modo potuit prævidere vel timere securum: hinc tenetur herus de morte Petri, si jusserit servo mutilare Petrum, & servus

mutilando Petrum occidat. Item si jubeat succendi horreum Petri & simul comburatur horreum vicini, cujus periculum prævidere poterat, tenetur de utroque incendio. Si mandatarius ex militia sua excedat limites mandati, inferatque damnum, quod prævidere non potuit, de damno, quod excedendo infert, non tenetur mandans: v. g. si mandans jusserit incendere sylvam Petri, & mandatarius Petrum occidat; cum absque occisione posset incendere, mandatarius tenetur de homicidio, non mandans.

Quid, si mandatarius jussus occidere Petrum, per errorem occidat Paulum?

V. R. Aliqui dicunt mandantem teneri de morte Pauli; quia mors Pauli efficaciter sequitur ex mandato; verum hoc alii negant; quia mors Pauli non fuit mandanti voluntaria, cum supponatur, quod illam moraliter non potuerit prævidere.

An mandans tenetur restituere damna, quæ obveniunt mandatario occasione executionis mandati: v. g. jussus est occidere Petrum, qui seipsum defendens mandatarium graviter lædit vel occidit?

VI. R. Si mandatarius liberè & scienter mandatum periculosum acceptaverit, præcipuè pacto pretio, tunc mandans ad nil istorum obligatur; quia scienti & volenti non fit injuria, ut explicatur Num. 37.

Quod si alii patiantur damna, quæ mandatarius non censetur vel non potuit validè condonare, ut si ob crimen mandatarii ejus parentum bona confiscantur, mandans parentibus ad restitutionem tenetur.

Item si mandatarius fuerit a mandante deceptus, fraude inductus, vel moraliter coactus ad acceptandum mandatum periculosum, mandans ei restituere tenebitur.

An tenetur ad restitutionem ut mandans, qui scit alium paratum esse ad damnum suo nomine inferendum & illum non impedit, v. g. cohibendo vel significando quod illud damnum nullatenus velit?

VII. R. Dist. Si ille executor sciat suum propositum esse cognitum isti, cujus gratia damnum vult inferre & iste non contradicat nec obstet, ut potest, tenetur de damno, si non ut "mandans" saltem ut "consentiens;" quia tacito consensu & approbatione censetur alter motus ad damnum inferendum.

Si verò executor nesciat suum propositum alteri esse cognitum, & alter non teneatur illud damnum ex justitia impedire, non tenebitur iste alter ad restitutionem damni;

quia non habetur influxus moralis: quòd si teneatur ex justitia impedire, & non impediatur, tenebitur tanquam "non obstans."

An qui approbat damnum alteri illatum, vel illud ratum habet suo nomine factum, tenetur ad restitutionem?

VIII. R. Non tenetur saltem ut "mandans," si neque expressè, neque tacitè mandaverit; nam approbatio vel ratihabitio non est causa efficax damni jam positi.

Dictum est: "saltem ut mandans," quia qui sic ratum habet damnum suo nomine factum, potest esse causa efficax, quod damnificator non restituat, vel aliud adhuc damnum inferat: proinde talis potest teneri ut consulens, consentiens, &c.

Obj. Regula 10. juris in 6. habet: Ratihabitionem retrotrahi, & mandato non est dubium æquiparari: ergo, &c.

R. Regula hæc præsertim intelligitur de contractibus, qui sequenti ratihabitione confirmantur, & quasi de novo ineuntur.

2º. Ratihabitio comparatur mandato, quoad culpam & pœnas in jure expressas.

N. 73. QUANDONAM MANDANS A RESTITUTIONE LIBER EST?

I. *Causæ excusantes mandantem.* II. *Revocato mandato, potest adhuc teneri ut consulens,* III. *Vel non obstans.*

I. RESP. Quando ejus mandatum non habet tres conditiones Num. 70. requisitas, scilicet 1º. dum excusatur ab omni injuria formali ob ignorantiam, vel inadvertentiam invincibilem; 2º. dum damnum effectum non sequitur, & 3º. dum mandatum ejus nullo modo influxit in damnum.

Ad videndum autem, utrum mandatum in damnum influxerit, oportet attendere præcipue hæc tria: 1º. vim seu gravitatem mandati, 2º. modum & circumstantias mandandi, & 3º. mentem seu animum mandatarii

Quoad animum mandatarii notandum, an motus fuerit mandato, necne; sic potuit, v. g. nudiustertius motus fuisse mandato, & hodie motu proprio mandatum exequi: & contra potest nudiustertius motus non fuisse, & hodie mandato moveri, ac vi illius damnum inferre: consequenter teneretur mandans in hoc posteriori casu, non in priori; hæc etiam in aliis causis positivis locum habent.

An mandans revocando suum mandatum semper liberatur a restitutione?

II. R. Si revocatio sit seria & efficax & innotuerit mandatario cæterisque ei subordinatis ante damni illationem, tunc mandans non tenetur amplius ut "mandans." Vide quæ sunt Num. 28. "de Act. Humanis."

Dictum est: non tenetur amplius ut "mandans," quia potest adhuc teneri sub alia qualitate: ac 1°. quidem sub qualitate "consulentis," si nimirum mandando, simul motiva, media vel modos suggesserit mandatario, aut mandato suo animum mandatarii corruperit, ita ut ille ex damnificationis præmeditatione, media vel modos excogitaverit stante mandato, tunc, si vi illorum mandatarius adhuc procedat ad damnificationem, mandans tenebitur, qua "consulens," ad restitutionem etiam revocato mandato.

III. 2°. Teneri potest sub qualitate "non obstantis," idque ex duabus causis: 1°. quia ex iniquo illo mandato contraxit mandans obligationem ex justitia impediendi omne damnum proximo ex mandato imminens: 2°. si mandans sit superior mandatario aut aliter, ex officio teneatur damnum impedire.

Quid si mandatarium deterrere & impedire non possit?

R. Tenetur tunc monere damnificandum, ut sibi consulat, etiam cum suo damno æquali, si sit spes ita damnum impediendi.

N. 74. DE CONSULENTE.

I. *Consulens.* II. *Consulentes doctrinaliter.* III. *Et consulentes apertè malum.* IV. *Aperiens tantùm opinionem suam non tenetur.* V. *Tenetur docens ex ignorantia culpabili.* VI. *Quid consilium fraudulentum.*

QUISNAM hic intelligitur nomine consulentis?

I. R. Ille, qui alterum movet ad damnum proximo inferendum suadendo, precibus, blanditiis aut promissis, media aut motiva suggerendo, facilitatem aut utilitatem ostendendo, aut etiam injustum factum excusando, vel apparentem justitiam eidem affingendo, &c. non tamen in utilitatem consulentis, ut sic a mandante distinguatur, juxta dicta Num. 72.

Quot sunt classes consulentium?

II. R. Duæ: prima est eorum, qui dant consilium de veritate aut liceitate actionis, v. g. dicendo contractum esse licitum, cum tamen sit illicitus, restitutionem non

debere fieri, cum tamen sit facienda. Tales iniqui consultores fuerunt adolescentes enutriti cum Roboam, de quibus 3. Regum cap. 12. V. 10 & 11.

III. Secunda classis est eorum, qui non consultantur super veritate aut liceitate actionis, sed quasi malitiam actionis supponendo, alicui consilium dant ad malam & injustam actionem executioni mandandam, ut fecit Achitophel 2. Regum c. 16. V. 21. De hoc posteriori modo agemus Num. seq.

Quisnam priori modo consulens tenetur ad restitutionem ?

IV. R. Qui docet simpliciter, bonâ fide dicendo opinionem suam, sibi ita videri, non tamen constare, nec velle, se esse authorem, ut aliquis eam opinionem sequatur, &c. regulariter non tenetur ad restitutionem ; quia hic modus efficaciter non influit in damnum.

V. 2°. Qui docet aliquid esse justum quoad proximum, sic ut dicat illud tutò fieri posse, qualiter intelliguntur communiter dicta Pastorum & Confessariorum, dum suos instruunt ; si illud à parte rei sit injustum, tenebitur docens talem errorem ad restitutionem damni secuti, si erret ex ignorantia culpabili.

Quandonam ignorantia censetur docenti culpabilis ?

R. Quando omisit debitam pietatem, studium aut sufficientem casûs considerationem, prout ejus functio, officium sive professio & magnitudo negotii postulabant, quæ si adhibita fuissent, error ille non accidisset : hinc terribile est, ait Steyaert, docere vel scribere de Jure & Justitia. Applica hic, quæ dicta sunt Num. 43.

Quomodo intelligenda est regula 62. juris in 6. "Nullus ex consilio, dummodo fraudulentum non fuerit, obligatur?"

VI. R. Regula potest intelligi de foro externo, in quo non datur actio contra consulentem, si consilium non fuerit fraudulentum saltem præsumptivè.

Dicunt quidam, quòd ly fraudulentum idem sit ac culpabile : culpa enim lata in jure dolo æquiparatur.

Neesen & Billuart explicant hoc modo : scilicet, quòd dans malum consilium regulariter non teneatur illi, cui consilium dedit, nisi fuerit fraudulentum ; sed quòd teneatur tertio, contra quem consilium dedit ; ratio est, quòd petens & accipiens consilium sit sciens & volens, sicque ipsi injuria non fiat, dum consilium fraudulentum non est ; sed tertius injuriam patitur, qui justè conqueri potest, quòd quis contra ipsum se immisceat consilio dandò in re, quam non

suffioienter novit. Si tamen consulens esset talis ex officio, etiam ipsi consilium petenti teneretur, quia omissione diligentis debite, ipsi injuriam facit.

Hinc collige, quandonam consulens obligetur ad restitutionem illi, cui consilium dat, quandonam tantum tertio, quandonam utrique.

Collige 2°. quod sicut non excusatur ille, qui consulit injustum ex ignorantia vincibili, à fortiori non excusatur Probabilista, qui doceret aliquid practice justum esse, quia illud est speculativè probabile: probabilitas enim minus abstergit malitiam, quàm ignorantia vincibilis. Quod generatim contra Probabilistarum principia est notandum.

N. 75. DE CONSULENTE ACTIONEM CUJUS MALITIA SUPPONITUR.

I. *Consulens supponendo malitiam* II. *Est triplex.* III. *Tenetur ad restitutionem.* IV. *De consulente minus malum.* V. *De consulente ut differatur.* VI. *De consulente majus damnum.* VII. *Nudè narrans factum subtile.* VIII. *Movens exemplo.*

I. SECUNDA classis consulentium juxta numerum superiorem est, qui quasi malitiam actionis supponendo, consilium dant ad malam actionem executioni mandandam.

Quotupliciter id fieri potest?

II. R. Tripliciter: 1°. Precibus, blanditiis aut promissis alliciendo, prout suavitè Herodias filie suæ, ut peteret caput Joannis Baptistæ, Mar. cap. 6. V. 24. hoc modo etiam usa est Dalila respectu Samsonis, Jud. cap. 16. V. 18.

2°. Proponendo actionem injustam sub specie utilitatis, voluptatis vel honoris: sic Caiphas Joannis cap. 11. V. 50. suavitè mortem Christi.

3°. Actionis facilitatem ostendendo, quod præsertim fit suggerendo instrumenta, media, modos, &c. sic Jonadab filius Semmaa fratris David influxit in incestum, quem commisit Amnon cum sorore sua Thamar, 2 Reg. cap. 13. V. 5.

Quomodotaliter consulentes tenentur ad restitutionem?

III. R. Evidens est, quod teneantur tertio, cui consilium injusta fuit causa damni: si tamen abfuerit dolus & fraus, & specialis obligatio rectè consulendi, non tenentur ipsi petenti consilium, quia, ut supponitur, scienter & volenter malum consilium sequitur: jam autem juxta

regulam 86. juris in 6. damnum, quod quis suâ culpâ sentit, sibi debet non aliis imputare.

An consulens minus malum parato inferre majus, tenetur ad restitutionem ?

IV. R. 1°. Qui efficaciter determinato ad inferendum alicui personæ determinatæ majus malum, consulit minus eidem inferendum eo animo, ut majus avertat, quod aliter avertere non potest, non tenetur ad restitutionem istius damni minoris; quia rem damnificandi utiliter gerit. Hoc facto excusari potest Ruben, Genes. cap. 37. v. 22.

Aliud est, si consuleret minus malum pravo animo, puta ut alter facilius vel tutius hoc exequi possit.

2°. Si volenti inferre damnum alicui personæ indeterminatæ, consulit, ut illud inferat, v. g. Petro; tenetur Petro de damno illato; quia est vera causa, cur hic determinatus damnificetur.

3°. Qui parato grave damnum inferre Joanni, consulit ut potius Petro inferat levius, tenetur Petro ad restitutionem; quia est vera causa damni Petro illati: aliud esset, si damnum Joannis aliter averti non possit, damnumque Petri esset tam leve, ut ab ipso in gratiam Joannis contemnendum, vel à Joanne compensandum judicaretur.

4°. Qui volenti inferre damnum Petro & Paulo, consulit ut Paulo parcat, eatenus non facit Petro injuriam, nisi prævideat Petrum idcirco magis damnificandum fore.

5°. Qui capax impedire omne damnum, consulit alicui, ut inferat minus eidem personæ, cui majus fuisset illatum, peccat & ad restitutionem tenetur

An ad restitutionem tenetur, qui parato damnum inferre hodie, consulit, ut illud potius inferat cras ?

V. R. Tenebitur, si verè consulat damnum, non animo impediendi, sed quia cras erit opportunius: item si imprudenter suggerat modum securius vel tutius damnificandi.

Non tenebitur, si consulat dilationem animo impediendi damnum, v. g. quia sperat cras defuturam occasionem, vel furis animum mutandum.

An qui parato inferre damnum quinquaginta florenorum, consulit, ut inferat damnum centum florenorum, teneatur de centum florenis ?

VI. R. Affirmativè, si nimirum minus damnum & excessus ille consulantur per modum unius; quia tunc in totum damnum influit: si autem minus damnum sit disparatum à majori, quod consulitur, videtur fieri posse, ut consulens in illud minus damnum non influat tanquam

“consulens,” attamen influet ordinariè tanquam “consentiens,” & ut talis ad restitutionem tenebitur.

Quid censendum de illo, qui simpliciter narrat modum aliquem, quo impunè, aut subtiliter, v. g. aliquod furtum factum est, aut fieri potest, & aliquis istà cognitione abutatur, ad alterum damnificandum?

VII. R. Si ille advertere non potuerit & debuerit, quemquam ex auditoribus istà cognitione abusurum, sed hoc narraverit instructionis aut recreationis gratià, non tenetur restituere; quia notitia speculativa non est de se mala, imò ad plura potest esse utilis.

Si autem abusum illum moraliter praevidere potuerit, tunc ad restitutionem tenebitur, quia interpretativè censetur dedisse consilium.

Hinc perniciosi sunt libelli linguà vulgari conscripti, similia proponentes, utpote qui indistinctè ad plurimorum manus perveniunt.

An qui solo exemplo movet alium ad damnum inferendum, restituere teneatur?

VIII. R. Negant Salmanticenses, &c. multi alii, ut Billoart, Antoine, affirmant, si imitationem sui exempli moraliter potuerit praevidere; quia talis ponit actionem malam & periculosam ratione circumstantiarum, ex qua praevidere potuit & debuit damnum probabiliter tertio obventurum: deinde æque efficaciter movere possunt exempla, quàm verba, juxta adagium: “Verba movent, exempla trahunt.”

N. 76. QUANDONAM CONSULENS A RESTITUTIONE LIBERATUR?

I. *Efficaciter consilium revocare potest consulens doctrinaliter;* II. *Item qui precibus inducit.* III. *Non ita qui sub specie utilitatis, &c.* IV. *Aut qui media vel modos suggessit.* V. *Disparitas inter mandatum & consilium.*

RESP. Quando consilium ejus non habet tres conditiones requisitas, ut dictum est Num. 73. “de Mandante.”

An consulens revocando consilium suum semper a restitutione liber est?

I. R. 1°. Si consilium consistat in falsa doctrina, & consulens ante executionem damni illud revocet, ostendendo se falsum docuisse, ac rationes & motiva anteriora

dissolvendo sufficienter ad captum potentis consilium, restituere non tenetur; quia tunc efficaciter tollitur causa inferendi, & motio à consulente impressa.

II. 2°. Similiter qui precibus, blanditiis aut promissis damnificationem induxit, & ante damnificationem ostendit & significat, sibi displicere actum, quem suaserat, se mutasse propositum, & revocare promissa, regulariter a restitutione liberatur: quia ita causalitas & vis consilii tollitur, nisi fortè ex corruptione alterius per malum consilium impressa & perseverante damnum inferatur.

Nota simili ferè modo consensum aut recursum ante damni executionem efficaciter revocari.

III. 3°. Consulens sub specie utilitatis, voluptatis aut honoris, simplici revocatione non excusatur a restitutione damni, etiam post revocationem illati; quia non obstante hâc revocatione, manet regulariter tota vis consilii seu pondus rationum, atque earum impressio facta in mente alterius.

IV. 4°. Eâdem ratione consulens ostendendo actionis facilitatem, media, &c. etiamsi ante damnum illatum revocet consilium, adhuc tamen regulariter tenebitur restituere; quia causalitas talis consilii revocatione non tollitur, nisi fortè consulens simul ostenderet modos vel media, quæ suggestit, non esse convenientia, sed periculosa, ita ut alter, iis relictis, excogitârit alia, in quæ consulens non influxit.

Observe, quòd, cùm præsertim ex hoc quarto consulendi modo, v. g. ostendendo furi methodum conficiendi claves, quibus seras aperiat, nata sint sequi alia plura damna, consulens teneatur de omnibus damnis, quæ ex tali consilio committuntur & moraliter prævideri possunt committenda: sicuti & tenetur, qui tradidisset furi instrumenta ad furandum aptata.

V. Observe etiam multo facilius mandatum efficaciter revocari, quam consilium; quia influxus mandati dependet a sola autoritate mandantis; sed influxus consilii, in tertio & quarto casu, revocato consilio, solet perseverare; quia quantumcumque revoces, ipsum maleficium apparet adhuc utile, delectabile, facile, &c. et consequenter alter adhuc movetur tuo consilio, motus utilitate, modis, mediis, &c. ut damnum exequatur.

Ex dictis colligitur, quod consulens non sit liber a restitutione, si postquam damnum consuluit, consulat ejusdem restitutionem, et alter promittat se eam facturum, nisi illa

de facto sequatur ; unde veraciter dicitur " Malum consilium consultori pessimum ;" tanto magis, quod tam strictè ad restitutionem obligatus, sæpe nullam utilitatem ex pravo consilio reportet.

N. 77. DE CONSENTIENTE.

I. *Consentiens.* II. *Tenetur ad restitutionem, dum in damnum influit.* III. *Quod fit dupliciter.* IV. *Scilicet cooperando,* V. *Et partialiter operando, ut dum quis dat iniquum suffragium.* VI. *Etsi sciret jam sufficientia præcessisse.*

QUISNAM hic intelligitur nomine consentientis ?

I. R. Ille, qui suo consensu exterius manifestato, scilicet verbis, risu aut aliis æquivalentibus signis, in actionem damnosam concursu positivo moraliter influit.

Nomine consensûs intelligitur etiam favor, approbatio et suffragium, sive electionis sive resolutionis.

Quandonam consentiens tenetur ad restitutionem ?

II. R. Quando consensus ejus verè in damnum influit, executores animando ut faciat, vel ut animosius, atrocius vel confidentius faciat, quàm sine tali consensu fecisset: sic 3. Reg. consensit Achab, ut Jezabel uxor ejus scriberet literas nomine Regis de occidendo Naboth ; sic etiam suffragantes sententiæ iniquæ, bello injusto, electioni personæ indignæ, &c. influunt in damnum ut consentientes, et ad restitutionem tenentur.

Aliàs, si consensus in opus injustum sit merè internus, vel opus a consensu alicujus nullatenus pendeat, talis consentiens ad restitutionem non tenetur ; quia in opus non influit : sic privata persona audiens bellum injustum esse decretum, injustam sententiam esse latam, &c. et illa approbans, regulariter non tenetur ad restitutionem ; quia quamvis graviter peccet affectu contra justitiam, cum tamen opera illa nullatenus ab ejus consensu pendeant, in eadem consentiendo influere non potest.

Per accidens tamen ratione animationis, consilii, &c. posset similis teneri ad restitutionem, si eatenus consensum aliorum causet, ut contingere natum est, ubi inter cæteros est vir magnæ autoritatis.

Quomodo consensus in damnificationem influit ?

III. R. Dupliciter, scilicet vel tanquam causa partialis

operans, putà cum aliis suffragando electioni indigni, vel tanquam causa cooperans, v. g. si pater dicat filio: per me licet ut fureris, &c.

IV. Consensus hoc posteriori modo regulariter influit, dum ille qui consentit, est superior potens, aut vir magnæ authoritatis, seu generatim talis, cujus dissensus alterum a damnificando deterruisset.

De priori influendi modo quæritur:

An quis per suum suffragium, consentiendo, v. g. electioni indigni ad officium, beneficium, teneatur ad restitutionem, dum sine ejus suffragio equidem per aliorum suffragia indignus electus et promotus fuisset?

V. R. Certum est 1°. Quod talis ad restitutionem teneatur, si valor electionis requiret omnium suffragia; quia tunc singuli causam damni præbent.

2°. Item ad restitutionem tenetur, si suffragium suum dederit, antequam essent sufficientia suffragia data pro electione indigni, etsi certo sciret, alios sufficientia suffragia pro indigno duros; quia ut dictum est Num. 49. qui prævenit damnificationem, etiam prævenit restituendi obligationem.

3°. Item si ignoret numerum suffragiorum pro indigno esse sufficientem, ut si secreto dent vota sua; quia tunc est par ratio suffragantium in initio et in fine.

4°. Item si adhuc foret spes, fore ut alios ab iniquo suffragio posset avocare; quia tunc suffragio suo est causa positiva damni nondum efficaciter illati.

Idem dicendum de eo, qui nollet suffragari tunc, cum videt defectu sui suffragii indignum promovendum, iniquam sententiam ferendam, &c. quia tunc, qui tacet, consentire videtur, cum ex officio teneatur aut impedire aut suffragari.

In his punctis communiter Authores conveniunt: unde proprie tantum controvertitur, an ille, qui certo sciens sufficientia vota jam indigno accessisse, idque irrevocabiliter, suo suffragio illis accederet, teneatur ad restitutionem?

VI. R. Affirmativè cum Wiggers, Daelman, Billuart, &c. contra Lessium, Sylvium, &c. ratio est, quod electio concludatur nomine suffragantium non habito respectu, quis prior vel posterior suffragatus fuerit, ut patet ex eo, quod si solum postremum votum foret simoniacum, tota electio esset irrita: tale proinde suffragium æquè influit in electionem indigni, ac suffragia priora.

Objicies cum Sylvio: Per priora suffragia numero sufficientia res acta est et conclusa: ergo posterior suffragando nullo modo in electionem influit.

R. Negando assump. quia suffragia data nullum jus tribuunt eligendo, nisi post conclusionem electionis et sententiam denuntiatam, quæ omnia fiunt æquè in vim suffragii ultimò dati, quàm priorum.

Iust. Damnum in casu erat positum saltem inchoativè, et impedibiliter: ergo votum hujus nil operatur.

R. Trans. assump. nego conseq. quia per suum votum concurrat ad positionem completam, et in effectu istius damni. Deinde poterat & debebat impedire, saltem ne damnum suo nomine & operatione poneretur, dum aliter impedire non poterat.

Aliud fortè dicendum foret de casu, in quo ex præcedentibus suffragiis res jam irrevocabiler conclusa esset et resoluta executio, non expectato hujus suffragio, utpote ad electionis vel resolutionis valorem non necessario: quamvis enim talis consentiendo peccaret, cum tamen damnum jam plenè et efficaciter datum sit, nullamque vim electioni vel resolutioni istud suffragium addat, illius causa non est; nisi quatenus fortè illius damni executionem impedire posset, quo casu saltem tenebitur ut "mutus," vel "non obstans," aut alios ad faciliùs, animosiùs, &c. illud exequendum movisset; et sic teneretur ut "con-sulens."

An ergo non licet suffragari electioni minùs digni, quando dignissimus eligi non potest, et alioquin eligeretur indignus?

R. Hoc certò licitum est: quia talis suffragans utiliter gerit rem communitalis, & suo suffragio prodest, inquantum potest.

Ex dictis videre est, quàm sit periculosum esse membrum communitalis, ad quam spectat officia vel beneficia conferre, cum sæpe plus ex affectu carnali, quàm ex æqua meritorum ponderatione procedatur. Temerarium tamen foret, statim aliquem accusare injustitiæ, ex eo, quòd suffragium suum non dederit illi, qui vocabatur dignissimus; quia in similibus sæpe variant judicia hominum, ut uni videatur dignissimus, qui ob aliam qualitatem alteri minùs dignus videtur.

N. 78. DE PALPONE.

I. *Palpo tenetur restituere* II. *Licet damnum directè non intendat.* III. *Imò sæpe palpatione revocatâ.*

QUIS hîc dicitur palpo?

I. R. Ille, qui adulatione, laudatione, ignaviæ, aut pusillanimitatis exprobratione, contumeliæ acceptæ exaggeratione, irrisione, susurratione et similibus modis movet alium ad damnum inferendum, vel ad non reparandum illatum.

Modi familiares sic cooperandi sunt dicendo: ignavus es, si hoc patiaris, dedecet te vel statum tuum, perdis honorem, &c. prout non infrequenter accidit in viris militaribus, et nobilibus quibusdam sicarios ad duellum incitantibus. Exemplum præbet Scriptura S. in Jezabel 3. Reg. cap. 21. V. 7. dicente marito suo Achab: "Grandis auctoritatis es, et bene regis Regnum Israel, &c."

II. Nota, non esse necessarium, ut palpones directè intendant alterius damnificationem; sufficit enim quòd prævideant aut prævidere possint et debeant, eam ex iniqua hac agendi ratione sequi posse, quod meritò adverti debet contra detractores, susurrone et similes.

An palpo revocatâ palpatione semper à restitutione liber est?

III. R. Si alterum solummodo moverit adulatione, laudatione, aut simili modo, tunc comparatur consulenti, qui allicit precibus, blanditiis, &c. si vero instigaverit alterum exprobratione ignaviæ aut pusillanimitatis, &c. comparatur consulenti sub specie utilitatis, honoris, &c. unde dicta de revocatione consilii Num. 76. palponi applicari debent.

N. 79. DE RECEPTANTE.

I. *Receptans influit,* II. *Dando recursum,* III. *Aut protectionem.* IV. *Receptans furem quatenus talem tenetur.* V. *Non autem receptans materialiter tantum.* VI. *De occultante furem.* VII. *De receptante ex metu.* VIII. *De intercedente apud judicem.* IX. *De Advocato patrocinante malefactori.* X. *De emente à militibus.*

QUISNAM intelligitur nomine receptantis?

I. R. Ille, qui dando aut promittendo recursum reputationis aut protectionis, malefactori præbet fiduciam aut

securitatem ad damnum inferendum vel non restituendum: gallicè "recéleurs," vocantur, suntque omni fure deteriores: etiam magis solent influere, quam ipse mandans aut consulens.

Quomodo præstatür recursus receptationis?

II. R. Ipsum malefactorem aut ejus instrumenta, vel res furto ablatas recipiendo, occultando, item easdem emendo, distrahendo, &c.

Tales sunt caupones, qui filios-familias alliciunt, pecunias aut alias res a parentibus ablatas occultant, et sæpe sibi vindicant in pretium computationum. Item veteramentarii, qui promiscuè omnia ad ipsos delata vili pretio coëmunt, vel ex hoc solo convicti, quod facilè res illas suspicari potuerint esse furtivas.

Quomodo præstatür recursus protectionis?

III. R. Explicite vel implicite offerendo malefactori munus a manu, v. g. vi defendendo; vel ab obsequio, v. g. ei serviendo; vel a lingua, v. g. verbis defendendo, falsum testimonium pro eo dicendo, &c.

Tales sunt Belli-duces aut Magnates, qui milites aut subditos, furta aut rapinas exercentes fovent ac protegent: item Principes, qui officiales justo majora salaria ac indebita stipendia extorquentes defendunt. Exemplum habetur Judicum cap. 20. ubi Benjamitæ pertinacissimè crimen commissum defendunt.

Quæritur 1°. An tanquam receptans teneatur, qui scilicet recipit hospitio malefactorem, v. g. furem, nil de furto participando?

IV. R. Qui furem "formaliter," seu quatenus talem recipit, obnoxius est restitutioni, dum scilicet ex receptione ei præbetur securitas, fiducia aut ansa ad damnificandum vel non restituendum: qui vero recipit furem "materialiter," seu non quatenus talem, ad restitutionem eatenus non tenetur, nisi ex officio aut aliter ex justitia denunciare aut apprehendere deberet, quo casu tenebitur ut "mutus" vel "non obstans."

V. Recipitur fur materialiter tantum, si hospitio recipiatur ut alius hospes, viator, amicus, aut consanguineus, sic tamen ut id fiat sine ullo respectu vel cooperatione ad maleficium præteritum vel futurum, puta præbendo ei ansam consumendi aut distrahendi ablata.

Quid de illo, qui occultat furem, dum a ministris justitiæ quæritur?

VI. R. Si fur quæratür ad solam captivitatem vel punitionem, sine respectu et spe recipiendi ea, quæ abstulerat,

tunc eum occultans vel ostendens ansam evadendi, non tenetur de ante ablati, nec de iis, quæ fur postea forte auferet, si sic agendo non dederit ei spem recursûs pro futuro.

Si autem fur quæratur, quia adhuc penes illum est res furtiva, ut vel hæc recuperetur, vel alias cogatur ad restitutionem ablatorum, et quam potens est facere, tunc si illum occultando fiat, ut cum re furtiva aufugiat, vel restitutio obtineri non possit, tenebitur talis occultans ad restitutionem; quia est causa damni.

Pariter ad restitutionem tenetur, qui occultat furem inveteratum, aut alium malefactorem, de quo moraliter prævidere potest, quod liberatus nova damna illaturus sit.

Quid si gravi metu coactus quis malefactorem recipiat?

VII. R. Daelman, Braunman, Boudart, &c. quod ruri, dum villici turbas nebulonum in domum suam recipere coguntur, & permittere ut furto ablata abscondant, non censeantur moraliter in furtum influere; quia receptio in domum "se solâ," non contribuit ad furtum: deinde cum id faciant villici metu gravissimorum malorum, domini rerum ablatarum non sunt rationabiliter invitati.

Idem per se loquendo non est de hospite in civitatibus, nec de integra quadam communitate, quia tali causa damnum communiter impediri potest, malefactores apprehendendo et judici tradendo.

Quid dicendum de illis, qui apud judicem pro malefactoribus intercedunt, ut a morte liberentur?

VIII. R. Hoc per se pium esse patet ex Prov. cap. 24. V. 11. "Erue eos qui ducuntur ad mortem." Hæc intercessio in primis pia est, dum crimen per seductionem, inopiam aut similem occasionem subitam et fere non prævisam, commissum est.

Sed illicitum est, intervenire pro aliquo, ut quod sceleris abstulit, sceleris impunitate possideat.

Similiter ex communi consensu Authorum illicitum est intercedere pro homicidis aut furibus malignis et inveteratis; quia pro talibus intercedens posset esse causa scelerum ulteriorum, et ob quamdam speciem recursûs ad restitutionem teneri; unde qui similibus prodesse vellet, de remedio, ne postea ad scelera redeant, providere deberet.

Quid de Advocatis et similibus, qui in iudicio malefactorem defendunt?

IX. R. 1°. Advocatus, qui in causa civili injustitiam clientis contra propriam conscientiam defendit, et per hoc

causa est, quod injuste occupetur vel detineatur alienum, indubiè ad restitutionem tenetur; quia socius est criminis et fraudis.

2°. Advocatus in criminalibus potest (sine fallacia tamen) reum defendere & crimen ejus occultare, in quibus ipsemet reus potest se defendere et excusare, v. g. quando culpa est occulta, aut ne quidem semi-plenè probata, quando non servato juris ordine vexatur, &c. defenditur enim tunc, non ut malefactor; sed ut jus habens: consequenter ab omni restitutione liber est Advocatus, etiamsi fur post liberationem denuò furetur.

Tenetur tamen ex charitate Advocatus furem seriò admonere de restitutione facienda, et curare meliori modo quo potest, ut effectum fiat.

3°. Advocatus, qui per fallacias, falsos testes, aliosve modos injustos furem è manibus judicis liberavit, si inde fiat, quod restitutio impediatur vel novum damnum inferatur, quod prævideri aut timeri debebat, tenetur defectu furis ad restitutionem.

An licitum est emere ea, quæ milites promiscuè venalia offerant?

X. R. Licitum est à militibus emere prædas juste ablatas ab hostibus etiam innocentibus.

Sed qui emit à militibus res alienas injuste ablatas, tenetur easdem restituere dominis, idque tam ratione reparationis, quam injustæ participationis in re; et adhuc minus fas est, ait Steyaert, si a militibus spoliatus, ideo spoliare alios milites.

Licitum tamen est a militibus accipere res, quas in individuo perdidisti: et si res tuæ apud milites cum aliis rebus sint confusæ vel permixtæ, v. g. grana coniecta in communem massam, potes inde accipere tantum, quantum de tuo admixtum est.

N. 80. DE PARTICIPANTE.

I. *Participans est duplex.* II. *Participans tantum in re.* III. *Quo titulo teneatur.* IV. *Exceptio in accipiente solutionem à fure.* V. *Participans in actione est duplex.* VI. *Teneretur si influat.* VII. *Participans ex metu gravi.* VIII. *Quandoque potest excusari.* IX. *Observandum.* X. *Propositio damnata.*

I. OMNIS cooperans est quidem vere participans modo generali; sed præterea specialis est modus, quo quis sine

mandato, consilio, &c. influit participando; estque modus ille duplex, nimirum participando tantum in re, et participando in actione injusta.

Quis dicitur participans tantum in re?

II. R. Ille, qui post furtum commissum accipit partem rei ablatae, sic ut in ipsum furtum non influat, nec in omissionem restitutionis istius furti.

Quo titulo participans tantum in re tenetur ad restitutionem?

III. R. Dist. si bona fide, seu inscius de re furtiva participet, tenetur solo titulo rei acceptae, adeoque non nisi in quantum de re aliena participata habet in se vel aequivalenti: si vero mala fide, seu conscius de re furtiva participet, simul tenebitur titulo injustae acceptionis pro parte scilicet accepta.

An est participans in re, qui a fure, v. g. recipit justam solutionem?

IV. R. In primis non licet accipere in solutionem res, quae adhuc alieno dominio sunt subjectae, v. g. vestes furtivas.

Regulariter tamen licet accipere solutionem ex pecuniis furis, etsi accipiens timeret inter pecunias furis etiam esse furtivas: quia pecuniae illae furtivae per "commixtionem" transierunt in dominium furis, ut colligitur ex lege SI ALIENI NUMMI, 78. digest. "de Solutionibus" l. 46. tit. 3.

Si autem constaret, quod talis non viveret nisi de injuste acquisitis, non esse licitum ab illo solutionem accipere, cum illae pecuniae sint in specie alienae.

Similiter licet regulariter a fure accipere donationem rei, quae non est in specie aliena, per quam tamen fur non fiat impotens ad restitutionem, nec ei ausa detur ad ulterius furandum: multo magis igitur licet illis vendere bona, praesertim immobilia, vel mobilia quae servantur, cum per contractum emptionis minus fiant impotentes, quam per donationes.

Dicta de furibus applicari possunt usurariis, aliisque qui ex injustitia lucrum faciunt.

Quis dicitur participans in actione alterius injusta?

V. R. Est duplex, unus qui accipiendo partem ex re furtiva, eatenus animat fures ad damna inferenda vel non restituenda: hoc fere semper locum habet, dum quis scienter ex re furtiva participat; quia acceptari in casu, est signum cujusdam consensûs.

Alter participans in actione injusta est, qui actioni injustæ per modum con-causæ efficientis cooperatur. Sic ad lapidationem Stephani Actor. cap. 7. V. 57. concurrunt Saulus, ut reflectit S. Augustinus serm. 14. "de Sanctis."

Tales etiam sunt, qui furibus assistunt aperiendo domum, infringendo murum, scalas commodando, portando, sustinendo vel applicando, vigilem aut exploratorem agendo, prædas avehendo, claves adulterinas fabricando, rem usurariorum aliorumque injustorum factorem agendo, &c.

Omnes hujusmodi in actione injusta participantes ad restitutionem teneri, apertum est.

An omnis, qui præstat auxilium operanti injustè, participat in actione injusta et ad restitutionem tenetur?

R. Negativè: quia fieri potest, ut auxilium præstitum nil efficiat, nec influat in injustitiam, v. g. si famulus numeret pecunias, quas dominus daturus est ad usuras.

Similiter non tenetur, si damnum sequatur ex sola malitia operantis, abtantis auxilio, quod ei ob justum finem præstitum fuit, & cujus abusus non potuit moraliter prævideri; ut dum quis viro integræ famæ vendit venenum, quo is alium interficit. Ita etiam excusantur vendentes taxillas, chartifolia, &c.

VI. Pariter si auxilium, quod malefactori præstat, non consistat in actu immediatè causativo injustitiæ, sed tantum mediante malitiâ malefactoris, qui scitur eo mediante damnificationem injustam illaturus; tunc si illa actio conferat ad damnificationem, malefactorem facilitando, aut assecurando, sic conferens auxilium regulariter ad restitutionem tenetur.

Sed difficultas est, quid judicandum sit de illis, qui metu mortis, vel alterius gravis mali quædam auxilia præstant malefactoribus, v. g. commodant scalas, eas deferunt, furem sustentant, &c.?

VII. R. Si tale auxilium per se et quasi immediatè tendat ad ipsam actionem injustam facilitandam, ut evertere muros, ignem in acervum conjicere, furantem sustentare, &c. tale auxilium præstantes nec metu mortis excusantur, quia actiones illæ prout hic et nunc fiunt, sunt vera cooperatio injustitiæ, adeoque intrinsecè malæ, sicque nullo fine cohonestari possunt.

VIII. Si verò illæ actiones non sint de se et immediatè damnificativæ, sed quasi indifferentes, ut commodare scalas, eas deferre, &c. tunc putant Henno, Billuart, alique,

contra *Sylvium*, quod metus mortis aut gravioris mali, quam sit ipsa damnificatio, excuset a culpa et restitutione; quia licitum est ponere actionem secundum se indifferentem ad bonum finem, licet ex malitia alterius inde sequatur damnum tertii, maxime quando bonus effectus est majoris momenti, quam damnum, quod ex illa sequitur per accidens.

Hinc communiter excusant Authores eos, qui gravi metu coguntur recipere fures, eorum instrumenta, vel prædas longius avehere, quia similes actiones, dum ex necessitate fiunt, magis determinantur ad damnum a se avertendum, quam ad alteri nocendum: vel dicendum, quod domini non censeantur rationabiliter inviti, dum similes actiones non nisi cum gravissimis incommodis possunt ab innocentibus evitari.

IX. Notandum pro hac quæstione, multum attendi debere apprehensionem communem prudentum, utrum quis censeatur participare vel non.

2°. Si alio modo possit occurri istis malis, v. g. monendo Magistratum, id fieri debere; alioquin incurri obligationem restitutionis.

3°. Quantò actio ex metu præstita magis appropinquat cooperationi injustæ, tanto majorem debere esse rationem, ob quam quis se habeat permissivè.

X. Obj. Damnata est propositio 51. ab Innocentio XI. in qua dicitur: "Famulus qui subservit hero, deferendo scalam....non peccat mortaliter, si id faciat metu notabilis detrimenti, &c." ergo si metus non excuset a mortali, etiam non excusat a restitutione.

R. Negando conseq. nam illa propositio justè damnata est, 1°. Quia excusat famulum ob metum levis mali, putà "Ne torvis oculis aspiciatur," &c. 2°. Quia excusat illum, qui "multoties hero ita subservit:" nos autem dicimus, metum non esse justam causam, si alio modo possit incommodum vitari, ut potest famulus in dicta propositione, deserendo scilicet istum famulatum.

Obj. 2°. Christiani captivi remigantes in triremibus Turcarum non excusantur a damnis, quæ eorum auxilio inferunt Turcæ, licet illi agant metu mortis: ergo, &c.

R. Negando conseq. quia isti captivi remigando oppugnant rempublicam Christianam, pro qua etiam vitam profundere debent. Quod si tantum ageretur de damno aliquo temporali, putat Daelman, eos non improbabiler excusari posse, sicuti excusantur rustici, qui tempore belli metu mortis avehunt prædas.

N. 81. DE CAUSIS NEGATIVIS.

I. *Causa negativa*. II. *Est triplex*. III. *Mutus*. IV. *Non obstans*. V. *Non manifestans*. VI. *Ut quis ita teneatur, requiruntur quatuor*. VII. *Ut damnum ex non impeditio sequatur*. VIII. *Ut illud culpabiliter impedire neglexerit*. IX. *Ut rationabiliter potuerit impedire*. X. *Ut teneatur ex justitia*. XI. *Observatio*.

QUINAM consentur tanquam cause negative cooperari damno, causalitate nimirum morali & privativa?

I. R. Illi, qui non impediunt damnum, quod impedire rationabiliter possunt, et ex justitia tenentur. Causa igitur negativa consistit in omissione positiva in commissione saltem morali.

Quotuplex est causa negativa damni?

II. R. Est triplex: mutus, non obstans, non manifestans.

III. "Mutus" est ille, qui tacet, cum posset & deberet loqui prohibendo, monendo, reprehendendo, clamando, &c. ne alter damnum faciat, aut ut illatum restituat.

IV. "Non obstans" est ille, qui cum posset & deberet, per auxilium, custodiam, &c. impedire damnum, aut procurare restitutionem, illa tamen omittit.

V. "Non manifestans" est ille, qui cum posset et deberet, non denuntiat malefactorem, ut furtum faciendum impediatur vel factum restituatur.

Quenam requiruntur, ut quis teneatur ad restitutionem tanquam causa negativa damni?

VI. R. Hæc quatuor: 1°. Ut damnum sequatur ob non impeditioem. 2°. Ut culpabiliter impedire omiserit. 3°. Ut rationabiliter potuerit impedire. 4°. Ut ex justitia teneatur impedire.

VII. Defectu primi non tenetur de damno, qui illud impedit ut poterat, et eo non obstante est secutum: nec tenetur ille, qui quidem neglexit impedire damnum, quod tamen non ex negligentia, sed aliunde secutum est: v. g. non custodivit rem contra fures, sed illa periit casu fortuito, incendio, &c.

VIII. Circa secundum, ut damnum culpabiliter impedire neglexerit, repetenda sunt, quæ ante de culpa dicta sunt Num. 42 & 43.

IX. Ratio tertiæ est, quod nemo censetur se velle obligare ex officio vel contractu ad impediendum damnum alterius, quando id non potest sine gravi suo detrimento, nisi illud sit implicite vel explicitè deductum in pactum.

Cæterùm, quandonam ratione illius per accidens impedire non teneatur, morali iudicio prudentum determinandum relinquitur.

X. Ratio quarti est, non posse inveniri rationem restitutionis, ubi non violatur justitia commutativa: unde si tantùm ex charitate, vel alia virtute, à justitia distincta, impedire teneatur, non tenebitur ad restitutionem, quamvis peccet coram Deo. Vide Num. 24. "de Actibus Humanis."

Authoritates SS. Patrum & canones hic objici soliti, vel agunt de obligatis ex officio, vel solùm volunt, quòd contra non impediens sit præsumptio societatis occultæ, et quòd ideo possint puniri.

Ex quo capite oritur obligatio ex justitia impediendi damnum?

R. 1°. Ratione officii: sic tenentur Belli-duces, Magistratus, Tutores, &c.

2°. Ratione contractûs impliciti vel expliciti: sic tenentur custodes urbium, agrorum, sylvarum, &c. Vide ubi de culpa Num. 42. Est etiam obligatio in omni homine, ne per se aut per suos damnum aliis inferatur.

XI. Bene observandum, ne pro causa dumtaxat negativa habeatur, qui ad causam positivam reducendus est, ut v. g. qui a fure, ne obstet verbis vel factis, pecuniam accipit, vel id promittit gratis, dicens v. g. furi: si velis furari non loquar, nec impediam: talis enim non mutus, vel non obstans, sed consentiens dicendus est juxta Num. 77. Qui obligatum ex justitia ad impediendum damnum impedit, item qui obstare vel clamare volentem, licet ad id ex justitia non obligatum, impedit vi, fraude, vel alio modo injusto, tenetur certò ad restitutionem, juxta Num. 41. sed tantùm tanquam causa negativa, nisi impediendo damnificatores animasset, vel securiores reddidisset.

N. 82. DE CONFESSARIO OMITTENTE MONERE PŒNITENTEM DE RESTITUTIONE FACIENDA.

I. *Confessarius furem non monens, non tenetur tertio.* II. *Nisi censeatur consentire.* III. *Vel dicat non esse restituendum.* IV. *Aut è contra.* V. *Monitum pro Confessariis.*

AD quid tenetur Confessarius, qui non monet pœnitentem obligatum restituere, de restitutione facienda?

I. R. Dicendum videtur cum communi sententia contra paucos, quod Confessarius, sive ex officio curam animarum habeat (ut Episcopus & Parochus) sive non, sive inculpabiliter ob inadvertentiam vel oblivionem naturalem, sive culpabiliter ob ignorantiam crassam vel affectatam pœnitentem monere omittat, teneatur postea, si opportunitatem habeat, servato sigillo sacramentali, pœnitentem monere obligationis restitutionis; sed si id non velit vel non possit facere, quod ideo non teneatur restituere tertio, supposito quod Confessarius "merè omiserit" monere pœnitentem de restitutione facienda.

Ratio est, quod Confessarius, nec ex officio, nec ex contractu, nec aliunde teneatur impedire damnum istius tertii, cui restitutio debita est, & consequenter, dum omittit monere non violat jus ipsius, cum tantum teneatur ex officio procurare bonum spirituale ipsius pœnitentis.

An equidem ille Confessarius non tenetur compensare damna suo pœnitenti, si ipse ex non monitione quædam patiatur?

R. Videtur affirmandum cum Daelman & aliis; quia pœnitens accedit ad Confessarium, ut procuret bonum spirituale sine detrimento temporali. Hoc tamen intellige de casu, ubi Confessarius tacendo culpam committit.

II. Dictum est supra: "in supposito, quod merè omiserit," &c. 1°. Quia si pœnitens tanquam dubius de restitutione facienda, Confessarium interroget, et is nil respondeat, ejus taciturnitas reputabitur consilium vel consensus in non restitutionem, adeoque tanquam positivè cooperans ad restitutionem tenebitur tertio.

III. 2°. Quia si Confessarius expressè dicat, non esse restituendum, iterum tanquam consulens aut consentiens ad restitutionem tenebitur: unde debet errorem cognitum dedocere; et si pœnitens interea factus sit impotens ad restituendum, qui alioquin restitisset, tenetur ipse Confessarius restituere; quia consilio suo est efficax causa damni.

IV. 3°. Ob eandem rationem ex justitia obligatur Confessarius, qui pœnitentem culpabiliter obligavit ad restitutionem, ad quam non tenebatur, efficaciter revocare errorem.

4°. Si inculpabiliter dixerit restitutionem non debere fieri ubi debebatur, & debere fieri ubi non debebatur, tenetur ex justitia errorem cognitum dedocere; quia tenetur causam damni inculpabiliter positam revocare, ne aliàs fiat causa culpabilis: non tamen tenetur damnum illatum ante cognitum errorem compensare.

V. Concluditur, Confessarios certos esse debere in dando consilio, dum agitur de materia justitiæ: ad evitandum autem oblivionem, sequantur monitum S. Caroli Borromæi: "Nec eos Confessores imitentur, qui ubi agitur de restitutione, usque ad finem confessionis de ea facienda cum penitente loqui differunt, unde postea non recordantur."

N. 83. DE CUSTODIBUS SYLVARUM, &c. DAMNUM NON IMPEDIENTIBUS.

I. Custodes negligentes tenentur ad restitutionem damni illati.
 II. Et quandoque ipsius mulctæ. III. De corrumpentibus custodes. IV. De fumulantibus.

AN custodes sylvarum, pascuorum, tributorum, &c. tenentur ad restitutionem tanquam cooperantes negativè, si eorum negligentia fiat, quod ligna excendantur, tributa defraudentur, &c.?

I. R. Tales custodes, quorum negligentia est causa damni, peccant contra justitiam ratione officii vel pacti, & contra religionem ratione juramenti præstiti: tenentur etiam ad restitutionem in solidum, deficientibus principalibus.

An etiam tenentur ad restitutionem mulctæ, quam delinquentes solvere debuissent?

II. R. Affirmat Bonæ Spei, Ethica amoris, Collet, &c. negant Sylvius, Lessius, &c. Wiggers, cui adherent Steyaert & Daelman, rectius videtur distinguere; scilicet si mulctæ sint statutæ, non ut puræ pœnæ, sed in ordine ut damna aliquantulum reparentur, tunc custodes tenentur ad restitutionem illarum; quia tunc custodibus injecta censetur obligatio illas conferendi in utilitatem damnum passi, & communiter, ait Steyaert, præsumitur, quod respublica ad mulctas attendat, maxime, dum illæ mulctæ uni tertio elocantur.

Si verò illæ mulctæ constitutæ sint per modum pœnæ, quæ respublica aut Princeps solum intendit impedire damna; tunc non tenentur per se loquendo ad solvendas mulctas, nisi quatenus tacendo, vel easdem connivendo, in causa sunt, quod plura damna inferantur.

An liceat custodibus simulare aut se abscondere, ut damnificantes deprehendantur in flagranti delicto?

R. A peccato immunes sunt, si id faciant, ut damnificantes semel in facto deprehensi efficacius corrigantur.

III. Qui minis, precibus, datâ pecuniâ, aliove modo corrumpunt custodes, ne suo officio fungantur, fiunt rei

peccatorum, quæ custodes committunt, & insuper peccant peccato scandali, tenenturque de damnis, deficientibus furibus, & ipsis custodibus: custodes autem pecuniam acceptantes à damnificantibus, fiunt causæ influentes in damnum positivè, ut dictum est circa finem Num. 81.

Qui non ex officio vel pacto, sed ex sola charitate rem alienam custodit, & furibus taciturnitatem promittit, sive sit data pecunia sive non, fit etiam causa positiva damni, ut ex eodem Num. citato constat.

Notant hic Salmanticenses & Henno, quòd non sit credibile juramentum custodum se extendere eò usque, ut teneantur etiam quædam minima furantem denunciare: qua in re consulenda est consuetudo & sensus juramentum petentis. Magis certum apparet, quòd non debeant denunciare, quando surripiens est in tanta necessitate, ut non possit aliter vitam suam aut suorum servare: sed videndum, an iniquitas non mentiatur sibi.

IV. Prædicta etiam applicabis famulantibus domesticis cum hac exceptione, quòd juxta communioem opinionem Theologorum, illi tantùm teneantur ex justitia impedire furtâ extraneorum, & furtâ aliorum domesticorum solùm ex charitate; nisi fortè res esset specialiter ipsorum custodiæ tradita, aut se specialiter ad illius custodiam obligassent.

N. 84. DE ORDINE RESTITUTIONIS INTER COOPERANTES.

I. Cooperantes tenentur in solidum, vel pro parte. II. Hoc ordine. III. Primo loco rei detentor. IV. Secundo mandantes. V. Tertio executor. VI. Quarto quinque cæteræ causæ positivæ. VII. Idque sine ordine. VIII. Pro rata influxus. IX. Quinto causæ negativæ. X. Earum ordo.

I. PRÆNOTANDUM, quòd non omnis cooperans semper sit causa efficax totius damni, sed aliquando partis tantùm, adeoque tantùm pro illa parte, in quam influxit; ad restitutionem teneatur; qui verò infuit in totum damnum obligatur "in solidum," hoc est ad restituendum totum; intelligendo semper, non absolutè, sed velut conditionatè, hoc est, si alii cooperantes deficient, vel ipse ante alios ad restitutionem teneatur, ut statim videbitur.

An est aliquis ordo restituendi inter cooperantes?

II. R. Affirmativè cum S. Th. quæst. 62. art. 7. ad 2. quia non omnes sunt æque principales in damnificando, sed unus potest esse subordinatus alteri: ergo debent censerì subordinati ordine ad restituendum.

Hic ordo non statuitur secundùm majorem vel minorem influxum, sed secundùm quod aliquis est principalior in facto, ait S. Thomas: unde fieri potest, quòd causa minùs influens quàm altera, teneatur tamen ordine prior ad restitutionem, quàm altera.

Quis est ordo restitutionis inter obligatos in solidum?

III. R. Primo loco, seu ante omnes alios tenetur detentor rei alienæ extantis in se vel in æquivalenti, sive bonâ sive malâ fide acceperit.

Si res aliena nullo modo extet, adhuc primo loco tenetur ille, qui malâ fide eam consumpsit, sive istius rei utilitatem percepit; quia juxta regulam 39. juris in 6. "Pro possessore habetur qui dolo desiit possidere."

Hinc si plures simul malâ fide rem consumpserint, aut de ejus utilitate participaverint, singuli pro rata suæ partis tenentur primo loco.

Excipe 1°. Si mandans concedat executori rem ablatam, aut ejus partem, in mercedem, qui eam consumpsit, absque eo, quòd inde factus sit ditior. 2°. Si mandans jubeat aliis rem consumere, v. g. herus jubet ovem furtivam consumi a famulis suis: in his & similibus casibus mandans tenebitur primo loco; quia in se suscipere videtur onus restituendi præ cæteris.

IV. Secundo loco tenetur mandans, seu qui vi, fraude, minis, precibus, blanditiis, &c. alterum ad damnificandum induxit in sui gratiam, quia, ut ait S. Thomas, est principalis in facto. Quòd si quis his modis alium induceret ad mandandum, tenetur ipse tanquam mandans mandantis restituere ante alium.

Si executor nomine omnium positivè cooperantium damnus intulit, omnes simul tenentur tanquam mandantes, & executor, quâ talis, post ipsos; nisi sit etiam unus illorum, quorum causâ factum est, ut si multi communi consensu in aliquod damnus conspirant, illudque unus nomine omnium exequatur.

V. Tertio loco tenetur executor, quia post mandantem est principalis damni causa, & damnificat mandantis nomine.

VI. Quarto loco, sive post executorem tenentur reliquæ quinque causæ positivæ, scilicet consulens, consentiens, palpan, receptans & participans in actione injusta: ratio

est, quòd hi subserviant executori sicut executor subservit mandanti.

VII. Non videtur in his ullus ordo admittendus contra Danes; sed tenentur æquè primò ad suam partem, quia nullus eorum est causa principalis alteri, nec alteri est subordinatus, nec etiam alteri subservit tanquam ejus instrumentum, sed unusquisque eorum per se in suo ordine agit; sic palpans non est instrumentum consentientis, nec contra.

Potest tamen adhuc fieri, ut unus ex his præ aliis teneatur, ex eo quòd fortè sit mandans respectu aliorum; item fieri potest, ut consulens simul subeat vices executoris: v. g. si Advocatus scienter injustæ causæ patrocinetur, est executor respectu illius, cui consilium dedit, ut talem litem susciperet.

Hinc in casibus quibusdam particularibus bene oportet attendere ad particulares circumstantias, ne à debito ordine aberretur.

An illæ quinque causæ positivæ tenentur omnes æquè multum restituere, ubi omnes ad damnificationem concurrunt?

VIII. R. Negativè, sed quisque tenetur æquè primò ad partem damni majorem vel minorem, prout magis vel minus efficaciter in damnum influxit, quod prudentum judicio moraliter determinandum est.

IX. Quinto loco post omnes causas positivas tenentur causæ negativæ, nempe mutus, non obstans, non manifestans; causæ enim negativæ tantùm tenentur, quia non impediverunt damnum, quod causæ positivæ intulerunt; ergo positivæ tenentur ante negativas.

X. Inter causas negativas communiter hic ordo admittitur, ut mutus & non obstans teneantur ante non manifestantem; quia mutus & non obstans debent per se & immediate damnum avertere: non manifestans verò debet tantùm aliis revelare, ut ipsi avertant.

Hinc custodes & præfecti particulares prius tenentur quàm generales; quia particularibus incumbit immediatè impedire damna: generalibus autem invigilare tantùm, an particulares debite officio suo fungantur.

“Non obstans” quibusdam videtur prius & strictius obligari quàm “mutus;” quia facto damnum efficacius impediri solet, quam verbo.

Ordo impediendi ob particulares circumstantias quandoque immutatur: unde etiam ordo restituendi inter causas negativas facile inverti potest.

N. 85. ELUCIDATIO QUORUMDAM DICTORUM.

- I. *Quid sit teneri primo loco.* II. *Quid secundo loco.*
 III. *Teneri æquè primò.* IV. *De obligatis æquè primò.*
 V. *Quid, dum unus cooperans restituit.*

QUID significat teneri primo loco, secundo, tertio, &c. ut Num. præced. dictum est?

I. R. Teneri primo loco, est aliquem sic obligari, ut ante omnes alios restituere teneatur totum, ad quod primo loco tenetur; ac ipso restituente, vel condonationem à domino obtinente, cæteri omnes fiant liberi; uno verò ex cæteris restituente, ipse eidem totum refundere teneatur.

II. Secundo loco teneri significat, quod debeat restituere ante omnes alios tertio, quarto aut quinto loco obligatos, ita ut si ipse restituat, aut remissionem obtineat, liberentur omnes subæquentes; & si quis ex sequentibus restituat, ipse eidem totum refundere teneatur: ille tamen qui primo loco tenetur, si secundo loco obligatus restituerit, eidem totum refundere tenetur in conscientia, licèt in odium delicti negetur actio: item si ei facta sit remissio, non ideo liber est, qui primo loco tenetur.

Eodem modo dicendum de illo, qui tenetur tertio, quarto aut quinto loco.

Quid est teneri æque primò seu eodem loco?

III. R. Est ad restitutionem obligari æquè immediatè, ita ut nullus teneatur in solidum nisi deficientibus aliis ejusdem loci seu ordinis; & nullo deficiente, singuli obligentur ad aliquam partem juxta proportionem sui influxûs; quòd si aliquis eorum deficiat, cæteri simul ejus partem supplere tenentur: si unus eorum totum restituerit, alii tenentur ei suas partes refundere; si uni sit facta remissio, alii non liberantur à suis partibus seu quotis.

Observandum, quòd æque primò teneri non dicatur hoc sensu, quasi singuli tenerentur ad partes æquales: sed singuli tenentur pro rata influxûs, ut dictum est Num. præcedenti.

Quinam sunt illi, qui æquè primò ad restitutionem tenentur?

IV. R. Sunt illi inter quos non est ordo, quod colligitur ex numero superiori, ut sunt, v. g. plures mandantes inter se: item consulens, consentiens, palpans, receptans, & participans in actione injusta inter se.

Ex dictis resolve sequentia. Joannes causa cooperans totum restituit: an cæteri cooperantes sunt liberi?

V. R. Dist. 1°. Si sit ordo inter eos, & Joannes teneatur ante alios cooperantes, hi erunt liberi: v. g. Joannes est consulens, & alii sunt muti, vel non obstantes.

2°. Si alii cooperantes ordine præcedant Joannem, tenentur ei totam restitutionem factam refundere: v. g. alii sunt mandantes, & Joannes tantum est consentiens.

3°. Si nullus sit ordo inter Joannem & alios, sed omnes teneantur æquè primò, tenentur alii Joanni refundere suas quotas secundum influxum.

Joannes causa cooperans accepit remissionem restitutionis: an alii cooperantes sunt liberi?

R. Dist. eodem modo: si Joannes sit obligatus, vel remissionem obtinet ante alios, alii sunt liberi: si post alios, alii non sunt liberi; si Joannes teneatur eodem ordine cum aliis, alii non liberantur quoad suam partem, sed tantum ab eo, quod amplius non teneantur supplere partem Joannis si ipse deficiat, quam supplere debuissent, si ipsi non fuisset facta remissio.

Tres æquè primò ad restitutionem tenentur: uni fit remissio, secundus partem suam restituere non potest: ad quid tenetur tertius?

R. Tenetur tertius ad restituendam suam partem, & insuper ad mediam partem impotentis. Patet ex dictis.

Ex his colligat Confessarius ad quid obligandus sit pœnitens, qui confitetur se cooperatum esse damno ordine restitutionis secundo, tertio vel pari; scilicet antequam absolvi potest, debet omnino seriò promittere, quod velit omni viâ urgere præcedentes vel pares, ut restituant: Si autem illud efficere non possit, vel qui prius aut pari ordine tenebatur non velit, ipse pœnitens defectum aliorum supplere tenetur.

N. 86. DE INJURIIS IN PARTICULARI, ET EARUMDEM RESTITUTIONE.

I. Ordo honorum & injuriarum.

POSTQUAM in præcedentibus actum est de injuria ac restitutione in generali, de circumstantiis restitutionis, causis excusantibus, & de cooperantibus injustitiæ, agendum nunc est de injuriis in particulari, idque secundum varia bona, in quibus homo injuriam pati potest.

Quot sunt bona, in quibus aliquis injuriam patit, & restitutionem exigere potest?

L. R. Reduci possunt ad quatuor classes.

1°. Bona, quæ dicuntur fortunæ seu temporalia, in quibus homo patitur injuriam per furtum & rapinam.

2°. Bona famæ & honoris, quæ violantur per detracti-
onem, contumeliam, calumniam, judicium temerarium, &c.

3°. Bona corporis, quæ læduntur homicidio, mutila-
tione, stupro, adulterio, &c.

4°. Bona spiritualia tam naturalia, quam supernatu-
ralia, quibus nocentur infertur seductione fraudu-
lentâ, veneno, maleficio, &c.

De horum bonorum injuria ac restitutione velut à mi-
noribus ad majora ascendentes, agemus primò.

N. 87. DE FURTO ET RAPINA.

S. Thom. 2. 2. quæst. 66.

*I. Furtum generatim II. Dividitur. III. Strictè sum-
ptum definitur, IV. Et dividitur in simplex & qualifica-
tum. V. Furti qualificati sunt quinque species: VI. Pe-
culatus, VII. Plagiatus, VIII. Abigiatus, IX. Sa-
cilegium, X. Et rapina. XI. Quæ differt specie à
furto.*

I. FURTO & rapinâ generatim sumptis comprehendere
possunt omnes injuriæ, quas aliquis patitur in bonis tem-
poralibus seu fortunæ, vel in jure ad similia bona: sive
dictæ injuriæ fiant aperte sive occulte, sive commissione
sive omissione, sive operando sive cooperando.

Quomodo dividitur furtum generatim sumptum?

II. R. Tripliciter: scilicet in "occultum," quod est
furtum propriè dictum, "violentum," quod est rapina, &
"fraudentum," quod committitur in contractibus per in-
justas fraudes & deceptiones. Plura huc reducenda vide
in Catechismo Romano ad septimum Decalogi præceptum.

Vox "furtum" igitur accipitur tripliciter, 1°. latissimè
ut supra: 2°. latè, prout comprehendit furtum strictè
dictum & rapinam; 3°. strictè & propriè, de quo hic
potissimum agitur.

Quid est furtum propriè & strictè dictum.

III. R. Est occulta acceptio rei alienæ, invito rationa-
biliter domino.

Dicitur "occulta," scilicet respectu domini vel illorum, qui rem custodiunt, quantum est ex intentione furis, qui intendit accipere rem, domino ignorante.

Dicitur "rei alienæ," & intelliguntur non tantum res mobiles, sed etiam immobiles, & jura: item sive res spectent ad aliquem jure proprietatis, sive tantum quoad usum, custodiam, &c.

Dicitur "acceptio," & intelligitur non tantum ablatio, sed etiam occupatio & detentio.

"Domino," id est ille, cui res aliquo jure subjecta est.

"Invito," sive positivè sive negativè, sive sit invitus simpliciter, sive secundum quid.

"Rationabiliter," id est sic, ut non habeatur justa causa id faciendi independentè à consensu domini.

Quomodo dividitur furtum?

IV. R. In simplex & qualificatum. Simplex est jam definitum: qualificatum est illud, cui adest aliqua qualitas seu circumstantia, ratione cujus augetur ejus enormitas, & bono communi specialiter adversatur.

V. In jure assignantur quinque species furti qualificati, scilicet peculatus, plagiatus, abigiatus, sacrilegium, & rapina.

VI. Peculatus est, dum quis aliquid ex bonis publicis furatur, aut in suos usus convertit: tale crimen est surripere ex ærario publico, falsificatio monetae, rasura pecunie, &c. ejus poena est capitalis.

VII. Plagiatus est, dum quis hominem abducit, ut vendat in servum, prout fecerunt fratres Joseph, Genes. cap. 37. contra hoc crimen statuit Deus Exodi cap. 21. & Deuter. cap. 24. poenam mortis.

VIII. Abigiatus est, dum furtive abducuntur pecora: ad hoc crimine reducuntur furtiva instrumentorum necessariorum ad agriculturam: poena est suspendium.

IX. Sacrilegium est, dum furto auferitur res sacra, vel res profana ex loco sacro, in quo tanquam in asylo vel custodia erat constituta: ad sacrilegium etiam spectat simonia juris divini, item dum solemniter professus aliquid astinet: aut recipit sine venia sui superioris: & generatim, dum res sacra convertitur in usus profanos.

Quid est rapina?

X. Est violenta rei alienæ acceptio invito rationabiliter domino.

Violentia consistit in eo, quod fiat domino aliquo modo præsentè & vidente, & superaddit furto injuriam specialem

in personam domini, sive dominus exterius renitatur sive non renitatur ob impotentiam, metum aut verecundiam.

An rapina specie differt à furto ?

XI. R. Affirmativè: quia licet repugnent virtuti justitiæ eodem modo, nempe per defectum, repugnant equidem sub diversa ratione, cum in rapina interveniat specialis injuria in dominum, propter adjunctam violentiam.

Hinc peccatum rapinæ debet speciatim in confessione exprimi.

N. 88. DE GRAVITATE PECCATI FURTI ET RAPINÆ.

S. Thom. quæst. 66. art. 6.

I. *Furtum & rapina in genere mortalia.* II. *Quandoque venialia.* III. *Quantitas materiæ ad furtum mortale.* IV. *Sufficit stipendium diurnum honesti operarii.*

QUANTUM peccatum est furtum & rapina ?

I. R. Sunt peccata ex genere suo mortalia. Probatur ex 1. ad Corinth. cap. 6. ubi dicitur: " Neque fures..... neque rapaces Regnum Dei possidebunt:" deinde graviter repugnant charitati & justitiæ proximi, tenduntque ad evertendam communem pacem.

Obj. Prov. cap. 6. V. 30. dicitur: " Non grandis est culpa, cum quis furatus fuerit; furatur enim, ut esurientem impleat animam."

R. S. Thom. ad. 1. " dicendum, quod furtum dicitur non grandis culpa duplici ratione: 1º. Propter necessitatem inducentem ad furandum, quæ diminuit vel totaliter tollit culpam, ut infra dicetur. Unde subditur: " Furatur enim, ut esurientem impleat animam." Alio modo dicitur furtum non esse grandis culpa per comparationem ad adulterium: unde subditur de fure, quòd " deprehensus reddet septuplum: qui autem adulter est, perdet animam suam."

Quotupliciter potest furtum fieri veniale ?

II. R. Præcipue duobus modis, scilicet ex imperfecta deliberatione actûs & ex parvitate materiæ.

Prior modus non facile supponitur in actu exteriori ablationis rei alienæ, sed facilius fieri potest in damnificatione, & in actibus internis.

Ratione parvitatatis materiæ furtum, v. g. unius assis est veniale.

Aliqui addunt duos alios modos: 1°. Ex ignorantia leviter culpabili, quod res sit aliena. 2°. Quod dominus in materia gravi non sit multum invitus, vel tantum sit invitus quoad modum accipiendi: verum hi duo modi absolute reduci possunt ad parvitatem materiae: quia licet materia sit in se gravis, in ordine tamen hujus ablationis potest dici levis.

Furtum rei levis potest fieri mortale variis modis, ut postea dicetur.

Quae quantitas requiritur, ut furtum sit mortale ex parte suae materiae?

III. R. Quidam Authores determinant quantitatem respectivè ad personas, quibus damnum infertur, ita ut materia mortalis esse possit, si auferatur à paupere, quae mortalis non foret si auferretur à divite: verum hoc hodie videtur antiquatum, & communiter nunc statuitur quantitas absoluta, non respiciendo an persona, à qua auferitur, sit dives, an pauper; ratio est, quod dives non habeat minus jus in res suas, quam pauperior, adeoque dum aequalis utrimque quantitas auferitur, eatenus non minus infertur injuria ditiori, quam pauperiori.

Cum his consistit, quod ponitens in confessione exprimere debeat, an a paupere, an a divite rem abstulerit: sed hoc non est ratione furti, sed propter incommoda & sequelas, quae ex furto in pauperem commisso profluere solent, ut lucrum cessans, damnum emergens, inedia, dolor, &c. verum haec omnia furto intrinseca sunt.

Si dicas, quod dives non sit ita invitus quoad furtum, v. g. 24 assium: resp. quod praesumatur invitus proportionatim ad materiam: quod si constet dominum non esse multum invitum, tunc quidem fieret veniale, ut supra dictum est, sed independenter an dominus sit dives vel pauper.

Quaenam quantitas videtur absolute sufficiens ad furtum mortale ex parte materiae?

R. Communior & plausibilior sententia habet, quod sufficiat merces seu stipendium diurnum viri honestè arte laborantis, id est tres aut quatuor solidi pro hoc tempore & pro hac patria; quia sicut labor diurnus solet aestimari gravis, ita & stipendium correspondens.

IV. Dicitur: "tres aut quatuor solidi;" quia quantitas illa non potest physicè vel mathematicè determinari, sed moraliter tantum: & fortassis ideo latet, ait S. Augustinus lib. 21. de Civ. Dei cap. ult. agens de peccatis venialibus: "Ne studium proficiendi ad omnia peccata cavenda pigres-

“cat.” Et Enchiridii cap 17. ait. “Sunt quædam, quæ nescire, quam scire, sit utilius.” “Dicitur etiam: “pro hoc tempore et pro hac patria:” quia ubi pecunia est abundantior vel rarior, major vel minor quantitas requiritur, et quo tempore pecunia hic erat rarior, minor quantitas sufficiebat, cum respectivè ad illa soleat augeri vel minui stipendium diurnum operarii.

N. 89. DE PALLIIS AUT EXCUSATIONIBUS FURTORUM.

I. *Licet accipere alienum in necessitate extrema.* II. *Postea quandoque reddendum.* III. *Non licet in necessitate communi.* IV. *Nec etiam in gravi.* V. *Propositio damnata.* VI. *Necessitas pascendi animalia.*

DUO sunt præcipui tituli, sub quibus tegi solent furta, scilicet tituli necessitatis & justæ compensationis. Hinc quæritur:

An liceat in necessitate furari, seu potius, an liceat accipere alienum propter necessitatem?

R. Oportet distinguere triplicem necessitatem, extremam, in qua periclitatur vita, gravem, in qua periclitatur sanitas, aut status, et communem, quam passim patiuntur pauperes. Vide dicta “de præcepto eleëmodynæ” Num. 144.

I. Licitum est accipere alienum sive occultè sive manifeste, in quantum opus est ad subveniendum necessitati extremæ: ratio est, quòd tunc omnia sint communia, ut dictum est Num. 16.

Si id licitum sit ad subveniendum propriæ necessitati extremæ, idem licebit pro necessitate proximi, nisi ipsi possem succurrere ex meis.

Unicus hic casus excipitur, nempe dum per acceptionem alieni, dominus conjiceretur in similem necessitatem.

An censetur esse in extrema necessitate, qui petendo aut mendicando potest suam extremam necessitatem sublevare?

R. Negativè: nemo enim censetur esse in extrema necessitate, qui medio licito potest illam sublevare: nec dici debet istud medium indecorum viro honesto; necessitati enim nil est indecorum: præterea talis prætextus aperiret ostium pluribus furtis et perturbationi reipublicæ.

An ablata ob extremam necessitatem restitui debent?

II. R. Si res ablata transactâ necessitate adhuc extet,

indubiè est restituenda, quia necessitas extrema non confert jus ad rem alienam, nisi in quantum necessaria est ad ipsam sublevandam: unde si ad evitandam mortem usus sis equo alieno, transactâ necessitate, illum reddere debes.

Si res sit consumpta, v. g. vinum, panis, &c. nil restitui debet, etiamsi necessitatem passus ad meliorem fortunam deveniat: excipe, nisi ipse habeat alibi bona, et sic censeatur potius rem alienam accipere mutuò; tunc enim reddi deberet, nec talis est in necessitate extrema simpliciter, sed tantùm secundùm quid.

Quid dicendum de necessitate communi et gravi?

III. R. Apud omnes certum est, quod non liceat accipere alienum ob necessitatem communem.

IV. Nec etiam licitum est accipere alienum ob necessitatem gravem qualemcumque distinctam ab extrema; quia ob talem necessitatem bona non fiunt communia: ratio est, quod cum casus gravis necessitatis sint valde communes, facilè sequeretur reipublicæ perturbatio, si tunc alienum surripere foret licitum.

V. Hinc damnata est hæc propositio 36. ab Innocentio XI. "Permissum est furari, non solum in extrema, sed etiam in gravi necessitate."

Conveniunt tamen Authores peccatum illius, qui ex gravi necessitate furatur, diminui tantò magis, quantò necessitas est major.

Obj. I. S. Thom. non distinguit inter necessitatem gravem et extremam; ergo, &c.

R. Neg. ant. Patet ex art. 7. in "Corp." et ad 2.

Obj. II. Res, quas aliqui superabundanter habent, ex jure naturali debentur pauperum sustentationi, ait S. Thom. atqui id verum est non solum in extrema, sed etiam in gravi necessitate: ergo pauperes, res illas, uptote sibi debitas, accipere possunt in gravi necessitate.

R. Ex argumento sequeretur, quod non solum in gravi, sed etiam in communi necessitate id liceret, quod nemo dixerit. Deinde dum quis aliquid tenetur alteri dare, non ideo alter potest illud surripere: et maximè hîc, ubi non est debitum justitiæ, sed solius charitatis et misericordiæ.

An rustici tenentur ad restitutionem, quorum pecora tempore belli præ necessitate indifferenter comedunt de pascuis alienis?

VI. R. Danes & Steyaert excusant quidem tales à peccato, sed non ab obligatione restitutionis seu potius solutionis; quia censentur depascere alienum per modum mutui.

Daelman excusat eos a peccato et restitutione hoc titulo, quod sint quasi pars exercitûs, et ita jure belli aliena prata depascantur, sicuti ex his pratis subministratur pabulum equis militum. Id verum est, quando invadunt pascua illorum, qui in bello sunt adversarii: quod si invadant pascua illorum, quibuscum in pace sunt, dici potest, quod interveniat aliquis contractus virtualis et universalis, quo damnificatis relinquatur jus compensationis, ut si fortè ad similem necessitatem devenerint, etiam pecora sua in aliena pascua immittere possint.

Similiter ex conventionem generali admitti solet, ut una sylva subministret ramusculos pro conficiendis ligamentis alteri sylvæ, sic ut hæc maneat priori ad similem vicem obligata.

In his et similibus semper cavendum a nocentis non necessariis: alioquin incurritur obligatio restitutionis.

N. 90. DE RECUPERATIONE SEU COMPENSATIONE.

S. Thom. 2. 2. q. 66. art. 3 & 5.

I. Compensatio II. *Est duplex*, III. *Manifesta*, IV. *Et occulta*. V. *Quæ per se semper est illicita*. VI. *Juxta alios per accidens potest esse licita, positis conditionibus*.

QUID est compensatio?

I. R. Dicitur in jure debiti et crediti inter se contributio.

Potest fieri dupliciter, vel tantumdem retinendo, vel tantumdem surripiendo ex rebus debitoris, quantum debitor obligatur.

Quotuplex est compensatio?

II. Duplex, manifesta videlicet et occulta.

Quid est compensatio manifesta?

III. R. Est debiti & crediti inter se contributio sciente debitore: v. g. Joannes debet Petro 100 pro panis, et Petrus debet Joanni 100 pro vino: debitum et creditum compensantur, et satisfactum est utrique.

An compensatio manifesta semper est licita?

R. Si agatur de retinendo rem alteri debitam, eò quod alter mihi æqualem rem debeat, licita est talis compensatio.

Item licitum est recuperare rem suam in flagranti actionis furtivæ, vel quando ea nondum est in loco tuto reposita,

quia id habet rationem justæ defensionis; quinimò plures Authores dicunt, illud etiam licite fieri "cum vi moderata," si res recuperanda in specie extet & aliter recuperari non possit, modò absit scandalum aliaque inconvenientia.

Si verò manifeste accipiatur res ab altero possessa, quia alter rem illam, vel æqualem debet; ordinarie talis compensatio est illicita; quia est contra ordinem juris, & pacis publicæ perturbativa.

Quenam compensatio dicitur occulta?

IV. R. Illa, quæ fit inscio debitore. Potest autem fieri tripliciter: 1°. Recuperando rem suam occulte in individuo ab alio injuste detentam: 2°. Surripiendo occulte a debitore æquivalens rei debitæ, si solvere aut restituere nolit: 3°. Occulte retinendo ex bonis debitoris tantum, quantum mihi debet.

An compensatio occulta est licita?

V. R. S. Thom. art. 5. ad 3. dicit: "Qui verò furtim accipit rem suam apud alium injuste detentam, peccat quidem, non quia gravat eum, qui detinet (& ideo non tenetur ad restituendum aliquid vel ad compensandum) sed peccat contra justitiam communem, dum ipse sibi usurpat rei suæ judicium, juris ordine prætermisso. Et ideo tenetur Deo satisfacere, & dare operam ut scandalum proximorum, si inde ortum fuerit, sedetur."

Hinc eam semper esse illicitam sustinet Steyaert, & alii Lovanienses.

Deinde licet læsio ordinis juris quandoque non esset nisi veniale peccatum; aliæ tamen inordinationes graves inde sequi natæ sunt, ut scandala, infamia, periculum duplicis solutionis, periculum frequentis abusûs contra bonum commune, &c. hinc plerique Authores, etiam illi, qui eam licitam defendunt, dicunt eam in praxi periculosam, ac adeo generaliter dissuadendam.

VI. Sylvius tamen, Wiggers, De Cocq, Billuart, Collet, &c. docent eam per accidens posse esse licitam, positis conditionibus sequentibus.

1°. Ut debitum sit certum & liquidum, seu certò constet, rem esse tuam. Item ut sit debitum ex justitia, non ex charitate aut alia virtute.

2°. Ut non possit aliâ ratione, v. g. viâ juris, recuperari, nisi cum gravi detrimento & incommodo.

3°. Ut absit periculum scandali & infamiæ, ne v. g. sic recuperans habeatur ut fur.

4°. Ut caveatur, ne debitor hoc modo bis solvat aut reddat.

5°. Ut accipiatur res eadem in specie si fieri possit, nec fiat injuria tertio, accipiendo rem ejus, v. g. debitori commodatam.

6°. Ut compensatio non fiat ex re debitoris apud creditorem deposita vel commodata; hoc enim prohibent jura cap. *BONA FIDES* "de deposito:" nec potest fieri compensatio ex re Civitati aut Principi debita, v. g. ex vectigalibus: sic etiam qui condemnatus est ad dandam pecuniam vel quid aliud, non potest uti compensatione.

7°. Ad evadendam difficultatem objectionum, addit Billuart, requiri, ut hæc omnia constent non proprio judicio ipsius compensantis, sed judicio alicujus viri prudentis, ne iniquitas mentiatur sibi.

Verùm tot conditiones & cautelæ, quæ vix unquam adesse omnes possunt, merito arguunt hujus sententiæ infirmitatem: deinde semper militat ratio S. Thomæ, quòd compensans peccet contra justitiam communem, dum ipse sibi usurpat rei suæ judicium, juris ordine prætermisso.

Quidquid sit, certum interim est, famulantes, licet à parte rei stipendium minus acciperent, quam valet labor, quem subeunt, propterea tamen uti non posse compensatione occultâ, ut constat ex hac propositione 37. damnata ab Innocentio XI. "Famuli & famulæ domesticæ possunt occultè heris suis surripere ad compensandam operam suam, quam majorem judicant salario, quod recipiunt." Quod Authores etiam extendunt ad casum, quo famulus coactus fuit ex penuria, &c. pro minori stipendio servire.

N. 91. DE FURTIS MINUTIS.

I. *Furtum rei levis fit grave.* II. *Propter effectum.*
 III. *Vel ex intentione.* IV. *Vel ex coalescentia materiæ.* V. *Propositio damnata.* VI. *Monitum.*

DICTIONUM est Num. 88. furtum ex genere suo esse peccatum mortale, posse tamen est veniale ex imperfecta deliberatione actûs, & ex parvitate materiæ.

An furtum semper est veniale, quando materia, quæ aufertur, est levis?

I. R. Negative: potest enim fieri mortale septem modis sicut quodlibet peccatum veniale ex parvitate materiæ fieri potest mortale, ut videri potest Num. 165. "de Actibus Humanis."

II. Præcipuè tamen furtum leve quoad materiam, fit mortale tribus modis: 1°. Mortaliter peccat auferens materiam levem, habens voluntatem, affectum, aut intentionem auferendi rem notabilem, si occasio adesset.

III. 2°. Peccatur mortaliter toties, quoties quis auferat rem levem intendens per plura minuta furta pervenire ad summam notabilem: sic v. g. qui ex intentione furandi quinque florenos, singulis vicibus abstulisset unum assem, fecisset eatenus 100 peccata mortalia. Ratio est, quòd singula furta proveniant ex intentione mortaliter mala.

Malè proinde resolvit Daelman quæst. 5. observ. 4. quòd talis, licet mortalia peccet ratione intentionis, non committat tamen tot peccata mortaliter, quot committit furta: indubiè enim actus ex intentione mortaliter mala procedens, est peccatum mortale.

IV. 3°. Licet quis nec intentionem habuerit auferendi rem gravem, nec etiam per minuta intenderit pervenire ad summam notabilem, tamen qui ab uno vel etiam a diversis sæpe minuta furatur, peccat mortaliter eo ipso quo advertens, vel advertere potens & debens se pervenire ad materiam notabilem, eandem complet. Unde actus priores erunt peccata venialia ex parvitate materiæ; sed actus, quo completur materia sufficiens ad mortale, erit mortalis; quia ille ultimus actus censetur esse circa materiam gravem, eò quòd priores materiæ coalescant cum ultima, & ita volendo ultimam, interpretativè vult materias priores.

Propter eandem rationem dicendum est, quòd si, v. g. nono furto levi compleverit materiam gravem & mortaliter peccaverit, iterum peccet mortaliter addendo decimum furtum leve, & sic de cæteris. Vide Num. 161. "de Actibus Humanis," ubi etiam dictum est, quomodo materiæ parvorum furtorum coalescant.

V. Circa hanc materiam damnata est ab Innocentio XI. hæc propositio 38. "Non tenetur quis sub pœna peccati mortalis restituere quod ablatum est per parva furta, quantumcumque sit magna summa totalis."

Ex dictis inferes, quòd caupones, mercatores, aut habentes officinam, qui defraudant in numero, pondere vel mensura, etiamsi singulis vicibus tantum intendant leve quid furari, singulis tamen vicibus peccent mortaliter; quia intentio illorum est per tales defraudationes pervenire ad summam notabilem.

Quòd si ab initio illam intentionem non habuerint,

peccant equidem singulis vicibus mortaliter, postquam materiam gravem compleverunt.

Dicunt multi Authores, requiri majorem quantitatem materiæ ad esse mortale, dum per minuta furta a diversis vel ab eodem diversis vicibus res auferuntur: sed id rejicit Braunman tanquam in praxi nocivum, quia ad esse mortale sufficit notabilis quantitas absoluta damni, aut rei alienæ, quæ detinetur injuste.

An dum singuli ex pluribus inferunt eidem damnium leve, quod simul sumptum est grave, materiæ coalescant?

R. Negative, nisi sibi mutuo cooperentur. Vide Daelman quest. 5. "de furto" observ. 4.

An qui summam notabilem per minuta furta accepit, tenetur sub mortali totam restituere?

R. Negative, sed ut sit immunis a peccato mortali injustæ detentionis, sufficit restituere intantum, ut illud, quod retinet, non sit amplius materia gravis.

VI. Notant tamen Authores, id in praxi periculosum: unde Confessarii respectu omnium furum inexorabiles esse debent, & obligare poenitentes ad restitutionem omnium, etiam minorum furtorum, ut sic a majoribus efficacius deterreantur.

Quomodo præctice procedendum sit cum eo, qui confitetur se furatum, videri potest in schemate 7.

N. 92. DE FURTIS QUORUMDAM IN PARTICULARI.

I. *Furta filiorum-familias.* II. *Quandonam mortalia.*
 III. *Et quandonam restitutioni obnoxia.* IV. *Furta conjugum.* V. *Furta parentum in filios.* VI. *Furta famulantium.* VII. *Pro alendis pecoribus.* VIII. *Furta Religiosorum.* IX. *Monitum.*

QUID censendum de furtis filiorum-familias ex bonis parentum?

I. R. Si filius quantitatem notabilem surripiat a parentibus graviter invitis, certum est, illum peccare mortaliter.

II. Dicitur "quantitatem notabilem:" quia omnes admittunt, quòd materiæ quantitas hinc debeat esse major pro peccato mortali, quam dum auferitur aliquid ab extraneis: cujus ratio est, quod proles habeant quoddam jus remotum in bona parentum, quæ post mortem ad ipsos devolvi debent: item quia parentes non ita solent esse invitati.

Dicitur "a parentibus graviter invitis:" pro quo notandum est, eos vel tantum esse invitos quoad modum surripiendi, vel esse invitos etiam quoad substantiam ablatam.

Si sint tantum inviti quoad modum, admitti solet, quod requiratur major quantitas, ut peccetur mortaliter ex parte materiæ, quam dum sunt inviti quoad substantiam: item admittitur, quod si tantum displiceat modus, non ipsa actio, non oriatur necessitas restitutionis.

III. Dum autem parentes simul inviti sunt quoad substantiam, & quantitas est satis notabilis, non sunt excusandi a mortali filii, nec ab obligatione restitutionis.

Pro similibus attendi debet status parentum, an opulenti, an res ipsis angusta sit, &c. item ætas filiorum & finis, in quem ablata consumunt: consuetudo etiam loci, seu quid parentes talis conditionis in tali loco filiis suis concedere soleant, respicienda est.

Maxime etiam attendendus est modus, quo filius utitur in surripiendo: an v. g. effringendo cistas, contrahendo debita nomine parentum falso sigillo, v. g. recipiendo redditus censuum parentibus debitos, &c.

Practice ut plurimum debent obligari aliquam restitutionem vel veniæ petitionem, etsi parentes tantum inviti forent quoad modum; quia hoc est optimum remedium contra relapsum.

Quod si filius-familias teneatur quid notabile parentibus restituere, & non posset, tunc obligandus est, ut in divisione hæreditatis tantumdem permittat a sua portione subtrahi; nisi parentes valide restitutionem remisissent.

An maritus in uxorem, & vice versâ uxor in maritum furtum committere potest?

IV. Affirmative: ille, si dissipet bona invitâ uxore, quorum dominium spectat ad eam, ut sunt paraphernalia & dotalia: uxor verò in pluribus casibus furtum committit, accipiendo occultè & invito marito bona communia. Videri tamen debet, quænam juxta consuetudinem loci permittantur uxoribus, v. g. ad dandas eleemosynas, succurrendum pauperibus consanguineis, honestum ornatum, &c. ut dictum est N. 145 "de Charitate."

V. Etiam ipsi parentes quandoque furtum committunt in filios, surripiendo ex bonis Castrensibus, vel quasi-Castrensibus, quorum dominium & administratio ad filios spectat. Vide Num. 10.

VI. Famuli & ancillæ multoties furto peccant, v. g. dum utuntur compensatione occultâ, ut dictum est Num. 90.

Item si operam debitam non præsent, quod etiam pro aliis operariis reflecti debet.

Insuper furto peccant proportionatim ad gravitatem materiæ, dum esculenta & poculenta pretiosa, vel quæ eis negari solent, in suos usus convertunt, nisi præsumi posset consensus domini, saltem quoad substantiam ablatam, v. g. si dominus id sciens non contradicat, vel rogatus facile concedat, &c.

Interim semper graviter solent esse inviti domini, si famulantes similia surripiant ad dandum vel vendendum extraneis: pariter judicant Authores eos graviter peccare, si bona notabilia invitis dominis dent pauperibus.

Circumstantia aggravans in hac materia est, si famulantes absumant rem eorum custodiæ commissam.

Quid censendum de furtis, quæ famulantes committunt ad alenda pecora, v. g. eis dando plus, quam dominus voluit, vel ea quæ dare prohibuit?

VII. R. Ea sunt peccata, & satis familiaria; & si inde causetur damnum notabile in re familiari, est peccatum mortale & obligatio restitutionis.

Si autem pecora intantum meliorentur, ut dandum quasi compensetur, non erunt obligati ad restitutionem, nec tam facile peccabunt mortaliter.

VIII. Religiosi in hac materia fere similes sunt filiis-familias, ita ut furtum committant, si de re quadam invitis superioribus disponant: sed insuper peccant peccato sacrilegii contra votum paupertatis.

IX. Universale monitum Authorum est, in similibus furtis non esse simulandum, ne multiplicentur, etsi constaret dominos tantum esse invitos quoad acceptionis modum; sed aliquam semper restitutionem injungendam aut petitionem veniæ, vel ut diligentiori curâ & operâ malefacta compensent.

N. 93. DE INJURIIS CONTRA HONOREM ET FAMAM

I. *Fama strictè dicta.* II. *Honor* III. *Differt à fama,* IV. *Et à cultu.*

QUID est fama?

I. R. Sumpta in bonam partem prout de ea hic agitur: "Est communis plurium bona existimatio ac sermo de vita & moribus alicujus."

Dicitur "communis plurium:" quia opinio aut sermo unius hominis de vita & moribus non reputatur simpliciter fama.

Dicitur "existimatio ac sermo:" 1°. quia fama theologice & essentialiter sumpta consistit in sola opinione bona & judicio interno: non videtur tamen fama completa, nisi sermone, id est, verbis exterius spargatur & manifestetur.

2°. Quia fama "formaliter" est in existimatione et sermone aliorum, & si alii habeant æstimationem positivam; (v. g. dum actu est communis rumor de probitate alicujus) dicitur "fama positiva;" si autem de aliquo non habeatur rumor malus, nec etiam bonus, dicitur "fama negativa:" ad hanc unusquisque jus habet, donec probetur malus vel defectuosus.

Additur "de vita et moribus alicujus," ad ostendendum, 1°. Quod fama "radicaliter" sit in ipso homine, cujus dicitur esse fama; quia alii existimant in ipso, de quo est fama, esse fundamentum talis famæ seu existimationis, v. g. quod habeat eas virtutes, quas fama ei tribuit: unde patet, quod alia sit fama vera, alia falsa.

2°. Significatur, quod fama principaliter contineat opinionem virtutis, v. g. quod quis sit castus, justus, &c. secundariò opinionem bonarum qualitatum, tam naturalium, ut quod sit docilis, boni ingenii, &c. quam acquisitarum, ut quod sit doctus, dives, &c.

Quid est honor vulgò respectus?

II. R. Est testimonium nostræ opinionis de excellentia alterius aliquo modo præsentis.

Testimonium illud datur inter homines tribus modis: 1°. Per verba honorifica, v. g. vocando Dominum. 2°. Per actus honorificos, v. g. inclinatione. 3°. Per res exteriores, ut per oblationem munerum, erectionem statuæ, &c.

Erga Deum fit testificatio honoris etiam solâ cogitatione; quia est scrutator cordium.

Nota, illam excellentiam consistere, 1°. in virtute, 2°. in aliis perfectionibus, tam naturalibus quam acquisitis, sicuti de fama dictum est: unde etiam honor "radicaliter" est in honorificato, "formaliter" in honorante.

Quomodo differt honor à fama?

III. R. 1°. Quod fama potissimum consistat in opinione interna plurium de perfectione alicujus; honor in testimonio externo, etiam unius, de excellentia alicujus.

2°. Fama est de absente, honor de præsentis in se aut in alio.

3°. Fama est de perfectione simpliciter, honor de excellentia perfectionis respectivè ad honorantem vel ad alios.

IV. Honor differt a cultu in eo, quod cultus sit honoratio cum submissione honorantis: unde Deus honorat Sanctos, sed eos non colit.

Per quæ læditur honor et fama?

R. Præsertim per hæc tria: honor læditur per contumeliam, sub quæ comprehenduntur irrisio, subsannatio, convicium et improprium.

2°. Fama læditur externè per detractionem, sub qua continentur calumnia et susurratio.

3°. Fama internè læditur per iudicium temerarium, sub quo intelliguntur suspiciones & dubitationes temerariæ.

N. 94. DE CONTUMELIA.

I. *Contumelia* II. *Differt à convicio*, III. *Et improprio*. IV. *Item à blasphemia*.

QUID est contumelia?

I. R. Est injusta et aperta alieni honoris violatio. Fit dupliciter: verbis vel factis.

Dicitur "injusta," ut significetur nec contumeliam esse, nec peccatum, si ex justa causa & autoritate alicui obijciantur verba duriora, v. g. propter correptionem aut disciplinam servatis debitis circumstantiis: & hoc modo Christus Luc. cap. 24. V. 25. appellavit Discipulos "stultos" & "et tardos corde," & Apostolus Galatas "insensatos:" rarè tamen, ut notat S. Thomas art. 2. ad 3. similes obijurgationes adhibendæ sunt.

Dicitur "aperta," quia ut sit contumelia, debet fieri palam personæ præsentis vel quasi præsentis, v. g. dum inhonoratur minister, aut imago alicujus, vel alia res, quatenus ad ipsum spectat. Sufficit etiam, quod persona præsens habeatur in opinione contumeliam facientis, aut quod fiat absenti, eâ intentione, ut ad notitiam illius perveniat.

An contumelia coincidit cum convicio & improprio?

R. Licèt sæpius hæc tria pro eodem sumantur, reipsa tamen distinguuntur.

Contumelia est, dum alicui obijcitur defectus culpæ, ut si alicui injuriosè dicas, quod sit fur.

II. Convicium est, dum obijcitur defectus culpæ vel poenæ tam animi, quam corporis: unde exprobans alicui,

quod sit fur, conviciam et contumeliam facit; sed objiciens alicui, quod sit illegitimus, stupidus, cæcus, calvus, &c. facit conviciam, non contumeliam.

III. Improperium est, dum alicui objicitur sua miseria vel indigentia, ut si alteri objicias suam paupertatem vel auxilium, quod ei præstitisti in necessitate; sic Eccli. cap. 20. de impropere dicitur: "Exigua dabit, et multa improperebit."

Putat interim Sylvius, hæc tria vitia quidem differre ex parte materiæ, ejusdem tamen esse speciei: attamen qualitas vitii objecti in confessione exponi debet, quando notabiliter auget dehonorationem.

Quomodo contumelia differt à blasphemia?

IV. R. Sicut genus à specie, seu sicut magis commune à minus communi; quia omnis blasphemia est contumelia in Deum vel Sanctos, prout habent relationem ad Deum.

Quomodo contumelia differat a detractioe, videbitur infra.

N. 95. DE DIVISIONE ET GRAVITATE CONTUMELIÆ.

I. Dividitur in simplicem & detractoriam. II. Item in formalem & materialem. III. Ex genera suo mortalis. IV. Quandoam in individuo. V. Circumstantiæ attendendæ. VI. Dupliciter fit venialis.

QUOMODO dividitur contumelia?

I. R. Una dicitur simplex, quæ non involvit detractioem, alia dicitur detractoria, quæ continet simul detractioem, v. g. quæ exprobratur crimen occultum, simul lædens famam & honorem.

II. A quibusdam alia dicitur contumelia "formalis," quæ est læsio honoris directè intenta: alia "materialis," quæ continet læsionem honoris, non quidem directè intentionem, sed tamen voluntariam & peccaminosam, v. g. quæ garrulus ex inadvertentia culpabili alienum honorem dilacerat.

Assigna contumeliam sine detractioe, & contra.

R. Si quis injuriosè impingat aliam personam honoratam, lædit ejus honorem, non famam: et contra, dum quis manifestat defectus occultos personæ absentis, lædit ejus famam, sed non semper honorem. Sæpe interim hæc vitia concurrunt.

Cui virtuti opponitur contumelia?

R. Contumelia sicut et detractio per se repugnat charitati et justitiæ proximi.

An omnes contumeliæ sunt ejusdem speciei?

R. Affirmat Henno de contumeliis simplicibus; quia licet honor sit divisibilis, constat tamen partibus ejusdem rationis. Contrarium sustinere videtur Antoine, aliique.

Quantum peccatum est contumelia?

III. R. Est ex genere suo peccatum mortale: quia, "Qui dixerit fratri suo fatue, reus erit gehennæ ignis;" Matth. cap. 5. V. 22. Et ad Rom. cap. 1. contumeliosi ponuntur inter eos, qui digni sunt morte.

Quandonam contumelia est in individuo peccatum mortale?

IV. R. 1º. Quando exprobrans habet intentionem graviter lædendi alterius honorem.

2º. Quando talia objiciuntur, quæ nata sunt lædere graviter honorem proximi, sive adfuerit intentio sive non, modò voluntariè objiciantur, sicuti si quis ex ludo alium incautè graviter percutiens, culpà non caret, ait S. Thomas.

V. Pro circumstantiis contumeliam aggravantibus, attendi debent:

1º. Intentio contumeliam proferentis.

2º. Qualitas personæ contumeliâ affectæ, an sit superior, an sacra, &c. quia tantò gravior est contumelia, quò persona, quæ inhonoratur, est honore magis digna.

3º. Qualitas contumeliam proferentis, & numerus personarum præsentium.

4º. Aggravatur ratione effectuum, v. g. quod simul lædatur fama, oriantur scandala, quod contumeliam passus provocetur ad gravem iram, blasphemias, odium, &c.

5º. Cum voces non ubique & apud omnes in eadem significatione sumantur, sed eadem vox multò pejus sonet in uno loco quam in alio, hinc pro judicanda gravitate contumeliæ, necesse est, ut attendatur apprehensio hominum illius statûs, conditionis & loci; et ita communis appellatio "stulti" non apprehenditur statim ut graviter contumeliosa: Sylvius, Toletus, Soto aliique excusant a mortali contumelia viros et mulierculas infimæ sortis, qui inter rixas se invicem contumeliis onerant, et quælibet effutiunt: quia nulla aut exigua fides habetur similibus dictis, nec inde graviter lædunt, nec læduntur.

Qui autem habent consuetudinem contumelias effutiendi, aliter tractandi videntur, nec sunt tam facilè absolvendi: ratio est, quod soleant dare scandalum præsentibus, et

illos, quibus contumelias inferunt, exacerbare: sic sæpe graviter peccant parentes, qui proles suas solent appellare patibularios, sagas, meretrices, filios diaboli, &c. effectus probat rem, quia videmus quod proles hinc discant contumaciam, iracundiam, inobedientiam, &c.

Docet S. Thomas quæst. 73. art. 3. ad 2. contumeliam secundum se esse gravius peccatum, quam detractionem, inquantum contumelia involvit majorem contemptum proximi; cum tamen fama sit bonum præstantius honore, hinc dum contumelia & detractio considerantur secundum objecta propria, sic erit detractio gravius peccatum, quam contumelia.

Udenam contingit contumeliam tantum esse veniale peccatum?

VI. R. 1°. Ex imperfecta deliberatione, v. g. ex semiplena advertentia, vel ex motu iræ secundò-primo.

2°. Ex levitate materiæ, quæ ponderari debet respectivè ad personam lædentem & læsam; quia eadem materia est gravis respectu unius, et levis respectu alterius: sic dum Plebeius vocat Plebeium stultum, erit levis; et gravis, si subditus vocet prælatum stultum.

Quæst. 72. art. 2. ad 1. docet S. Thom. posse esse sine peccato et pertinere ad Eutrapeliam, quod dicatur aliquod leve convicium, non ad dehonorationem nec contristationem ejus in quem dicitur, sed joci aut delectationis causâ, si debitæ circumstantiæ observentur.

Loco sit. art. 4. docet contumeliam magis oriri ex ira, sicuti detractio oriri solet ex invidia: unde efficacissimum remedium contra contumeliam & detractionem est cavere ab ira, vindicta & invidia.

Quo sensu dicit Christus, Matth. cap. 5. V. 22. "Qui dixerit (fratri suo) fatue, reus erit gehennæ ignis?"

R. Intelligi debet, dum attentis circumstantiis & qualitatibus facti, personæ, astantium, &c. censetur inde honor ac fama alterius notabiliter lædi; & præsertim dum compellatio procedit ex gravi odio vel aversione proximi.

N. 96. DE RESTITUTIONE EX CONTUMELIA.

I. *Restitui debent honor læsus aliaque damna.* II. *Modi reparandi honorem.*

AD quid obligatur, qui alteri contumeliam intulit?

I. R. Ad resarcienda damna inde alteri exorta: damna autem illa sunt, 1°. læsio honoris:

2°. Quandoque læsio seu damnum famæ.

3°. Damnum in bonis fortunæ vel corporis : uti etiam est dolor & alienatio animi illius, qui contumeliæ passus est.

Quomodo restitui debet honor læsus ?

R. Si honor sit læsus privatim, seu inter quatuor oculos, sufficit illuc privatim reparare : si verò sit publicè coram aliis læsus, vel saltem aliis innotuerit, etiam publicè coram aliis est reparandus, ut diminutio dignitatis personæ læsæ resarciatur in opinione eorundem, apud quos læsus est.

Quomodo, qui contumeliam intulit, hoc præstabit ?

II. R. 1°. Per signa honoris, benevolentiae, &c. v. g. alium invitando, honorificè appellando, &c.

2°. Per confessionem suæ ignorantiae & exhibendo debitum honorem, quod præcipuè usuvenit, dum quis ex ignorantia læsit honorem : ita fecit Paulus Act. cap. 23.

3°. Per signa humiliationis, submissionis vel doloris, v. g. petendo veniam, aut excusationem : qui modus observari debet ab inferioribus respectu superiorum, & valde conveniens est inter æquales : raro autem superiores tenentur veniam petere à subditis : “ Ne (ait S. August.) dum nimia servatur humilitas, regendi frangatur auctoritas ;” sed hoc supplere possunt per publica signa benevolentiae et æstimationis.

4°. Si modis prædictis honor restitui non possit, offerri potest compensatio per pecunias, aliosve favores.

Cæterùm quis modus ex præscriptis hic & nunc necessarius sit vel sufficiens, relinquitur prudentiæ Confessarii.

Idem modi serviunt pro reconciliatione proximi & satisfactione personæ offensæ per derisionem, subsannationem, &c.

Ad quid tenetur, qui omittit honorem debitum præstare ?

R. Si in illa omissione involvatur contumelia interpretativa, tunc tenetur, ut supra : si verò sit mera & simplex ommissio honoris, non tenetur ad restitutionem ; quia tantùm læsa est virtus observantiae.

Notant Authores, quod quamvis parentes non exigant summo jure restitutionem a prolibus de contumelia non ita gravi, expediat tamen, ut Confessarii satisfactionem injungant inquantùm possunt ; quia est remedium efficax contra relapsum.

N. 97. DE DERISIONE.

I. *Derisio.* II *Fit variis modis.* III. *Ejus gravitas.*

QUID est derisio?

L. R. Est vitium, quo quis jocando objicit alteri aliquod vitium, ut erubescat.

Dicitur "jocando," & ita quoad modum distinguitur à detractioe, contumelia, &c. quæ fiunt serio.

Dicitur etiam "ut erubescat," quo denotatur finis ac objectum formale derisionis.

Derisio itaque tollit tranquillitatem animi, & parit erubescantiam: & hinc patet, esse speciale peccatum, cum distinctum habeat finem à fine contumeliæ & detractiois.

Derisio, sicut fit variis modis, ita variè nominatur:

II. 1°. Quæ fit ore, verbis, aut cachinnis, dicitur "irrisio;" sic milites irridebant Christum Dominum, Luc. cap. 22. V. 64, dicentes: "Prophetiza, quis est, qui te percussit?"

2°. Si fiat rugato naso, exerendo linguam, contorquendo caput, &c. dicitur "subsannatio;" sic Judæi subsannabant Christum in cruce, Marc. cap. 15. V. 20. "moverentes capita sua."

3°. Si fiat factis, dicitur "illusio," & sic milites, Matth. cap. 27. V. 29. "genu flexo" ante Christum "illudebant ei."

Hi modi tamen specie non differunt; quia conveniunt in eodem fine & objecto formali.

Quantum peccatum est derisio?

III. R. Esse aliquando peccatum mortale, probatur ex Prov. cap. 19. V. 29. ubi dicitur: "Parata sunt derisio-ribus judicia;" & Proverb. cap. 3. V. 34. "Ipse (Deus) "deludet illusores." Contingit autem illam esse mortalem simili modo, quo de contumelia diximus Num. 95.

Gravissimum peccatum est, ait S. Thom. q. 75. art. 2. *irrisio Dei: secundum locum tenet irrisio parentum: unde Proverb. cap. 30. V. 17. "Oculum, qui subsannat patrem, effodiant corvi."*

Tertio loco justorum derisio gravis est, quando est de virtute ipsa, & simplicitate justis, soletque esse valde nociva, utpote homines à bene agendo avertens: exemplum habetur in Anna uxore Tobis senioris cap. 2. V. 22. & in uxore Job cap. 2. V. 9.

Etiam derisio erit peccatum mortale, dum proximum notabiliter offendit & pudefacit, vel alios defectus causat, quales notantur Proverb. cap. 22. V. 10 "Ejice derisorem, et exhibit cum eo jurgium, cessabunt causæ et contumeliæ."

Periculosum etiam est, alterum de levi malo deridere, qui prævidetur inde graviter perturbandus.

Aliàs derisio de levi malo aut defectu, neque multum offendens, sæpe venialis est: imò nullum erit peccatum, si fiat "moderatè," ut derisus à peccato respiscat; item si amici sine periculo offensionis sibi invicem quædam levia jocando objiciant recreationis causâ.

Sed attendendum est, utrùm non adsint tales, qui libenter alios derident, & ad minimam sui derisionem excandescunt.

N. 98. DE DETRACTIONE.

I. *Detractio*, II. *Est occulta*, III. *Et injusta*. IV. *Alienæ famæ denigratio*. V. *Differet specie à contumelia*. VI. *Ejus divisio*. VII. *Pro praxi*.

QUID est detractio?

I. R. Est occulta et injusta alienæ famæ denigratio seu læsio.

II. Dicitur "occulta," saltem respectu illius, cui detrahitur, quantum est ex intentione detrahentis et sic distinguitur à contumelia.

III. Dicitur "injusta," eodem modo, quo dictum est de contumelia, Num. 94.

IV. "Alienæ famæ denigratio seu læsio," ut significetur, quod fama non debeat tota tolli, sed sufficiat, quod minuatur vel obscuretur: quantòque plus de fama minuitur, tantò majus est detractionis peccatum.

Notari tamen debet, quod ut quis sit reus peccati detractionis, non debeat fama actu esse diminuta, sed satis sit, quod ille per verba infamantia aut aliter posuerit causam, licèt infamia per accidens non sit secuta.

Quomodo def actio differt a contumelia?

V. R. Præcipuè dupliciter: 1º. Quoad modum, quod detractio fiat occultè, et contumelia apertè: 2º. Penes objectum; quia contumelia directe lædit honorem, et detractio famam. Ex quibus patet, detractionem specie differre a contumelia.

Quomodo dividitur detractio?

VI. R. Eodem modo ut contumelia. Unde vide Num. 95.

An omnes detractiones sunt ejusdem speciei?

R. Id controvertitur sicut de contumelia. Qui negant, dicunt famam constare partibus inter se specie distinctis, ita ut pars famæ, quâ quis reputatur "castus," specie differat a parte famæ, quâ dicitur "justus," adeo ut lædens famam in dictis materiis duplex specie peccatum committeret.

Huic respondent, qui affirmativam partem sustinent, quod defectus pudicitie et justitie, considerati in ordine ad læsionem famæ, se habeant pure materialiter, sicut species argenti vel auri se habent materialiter ad furtum commissum.

VII. Quidquid sit de ista speculatione, omnes admittunt pro praxi, unam detractionem esse notabiliter graviolem alterâ; ac adeo in confessione exponendum esse, in qua materia et quomodo detractio commissa sit.

N. 99. DE GRAVITATE DETRACTIONIS.

I. Est peccatum mortale ex genere. II. Variè augeri potest. III. Fit dupliciter veniale.

CUI virtuti repugnat detractio?

R. Repugnat charitati et justitie commutativæ.

Quantum peccatum est detractio?

I. R. Est ex genere suo peccatum mortale: dicitur enim Proverb. cap. 24. V. 9. "Abominatio hominum detractor;" & ad Rom. cap. 1. "Detractores contumeliosi" dicuntur "digni morte." Item "detractores Deo odibiles."

II. Gravitas detractionis multis modis augeri potest; ac
1º. quo defectus, qui manifestatur, est magis probrosus.
2º. Quo persona, cui detrahitur, est dignior, maximè si fama ejus sit aliis necessaria vel utilis, ut si Pastor: item quo detrahens magis obstrictus est personæ læsæ, v. g. si filius detrahat parentibus.

3º. Quo defectus vel crimen, quod revelatur, magis divulgari natum est, v. g. si detrahat coram gaurulis, vel per libellos famosos, quod etiam in foro externo graviter solet puniri.

4º. Eo gravior est, quo magis est persuasiva, ut dum detrahens affectat sincerè et prudenter loqui.

5º. Quo majora mala ex ea resultant, ut si infamia redundet in communitatem aut familiam, filia impediatur a convenienti matrimonio, operarius rejiciatur ut minus fidelis, &c.

6°. Quo plures fuerunt presentes, qui audiunt detractionem.

7°. Quo finis detractionis est magis perversus: hinc qui detrahit ex odio vel invidia, magis peccat, quam qui ex garrulitate.

8°. Caeteris paribus etiam gravior peccat, qui falsum imponit, quam qui revelat verum.

Undenam contingit detractionem esse peccatum veniale?

III. R. Ex imperfecta deliberatione et ex levitate materiae.

Circa imperfectam deliberationem certum est, posse fieri venialem, v. g. ob ignorantiam aut inadvertentiam non graviter culpabilem: verum maximè attendi debet, an detrahitio non sit voluntaria in causa, quod saepe locum habet respectu garrulorum et garrularum, qui propterea non facile a mortali sunt excusandi.

Quomodo detrahitio fit venialis ob levitatem materiae?

R. Quando ipsa est tantum leviter nociva famae illius, cui detrahitur.

Ad hoc cognoscendum videri debet, quid et quo sensu, sive qua intentione dictum sit, item de quali homine dictum sit, an sit integrae famae in illa materia, an sit respectu ipsius leviter vel graviter probrosam, an communiter ut leve soleat accipi. Plura collige ex sequentibus.

N. 100. DE MATERIA DETRACTIONIS.

I. *Materia detractionis* II. *Est peccatum probrosum.* III. *Etsi tantum veniale.* IV. *Vel materiale.* V. *Item defectus probrosi.* VI. *Nomina generalia.* VII. *Et vitium in genere.* VIII. *Debet res esse probrosa illi, cui detrahitur.* IX. *Item respectu audientium.* X. *Attendenda.* XI. *Casus primus.* XII. *Casus secundus.*

QUIDNAM vocatur materia detractionis?

I. R. Omne illud, ex cujus manifestatione sequitur injusta alienae famae ablatio vel diminutio.

Dupliciter dividi potest materia detractionis: scilicet in illam, quae versatur circa delicta, seu peccata probrosa; et 2°. in illam, quae versatur circa defectus probrosos, sive voluntarii sint, sive involuntarii.

II. Igitur, ut peccatum sit materia gravis detractionis, debet esse graviter probrosum, v. g. dicere de honesta filia, quod sit fornicata.

III. Et quidem peccatum veniale potest esse materia gravis, quando nempe reputatur graviter probrosum, ut si quis diceret Pontificem vel Episcopum esse mendacem, seu habere mentiendi consuetudinem.

IV. Eodem modo peccatum tantum materiale, quando connotat defectum aliquem graviter probrosum, potest esse materia gravis: et ita graviter detraheret, qui diceret de filia honesta, quod violentum omnino stuprum sit perpessa; quia hoc facto multo vilior habetur.

Quando autem peccatum non habetur ut graviter probrosum, tunc, etiamsi sit mortale, est tantum materia levis detractionis, v. g. si quis de plebeio in hac patria diceret, quod fuerit ebrius.

Nota hic contra quosdam rudiores nil excusare, sive peccatum sit vere commissum, atque defectus vere subsistat, sive non: licet enim dicatur verum, adhuc fama alterius leditur injuste, quamdiu occultum est, quod revelatur.

Et hoc adeo verum est, ut sit pura detractio, dum sine causa revelatur alterius crimen occultum, licet alter ob illud crimen incurrisset infamiam juris: talis enim adhuc jus habet, ut non reputetur palam malus, qui nihil palam mali gessit.

Quinam defectus dicuntur esse materia detractionis?

V. R. Quicumque defectus occulti probrosi, quales sunt defectus natalium; quod quis sit illegitimus, spurius, quod habeat notam infamiae in familia, quod propinquus ejus sit v. g. suspensus.

Inter defectus hic etiam computabis revelationem, qua quis dicitur carere bona qualitate, v. g. dicendo: non est tam pius, non est tam doctus, tam modestus, &c. imò ipsa taciturnitas de aliquo quandoque importat defectum, ut videbitur infra.

VI. Nomina generalia vitiorum etiam sunt materia detractionis, v. g. dicendo: est avarus, libidinosus, iracundus, superbus, &c. debet tamen distingui significatio vocis: quia quandoque nomen generale tantum sumitur pro propensione ad actum sine actu, et hoc non est ita probrosum, v. g. dicere: est iracundus, sed iram moderatur. Aliquando nomen generale importat frequentiam actuum, quod magis probrosum est, v. g. "est libidinosus."

VII. Gravis saepe materia detractionis est in his et similibus modis; "Si vellem dicere quae scio, ipsum pudore afficerem. Novi aliquid, quod nemo de illo suspicatur. Multa scio, sed tacere jubet charitas." Talia

dieta ordinariè magis nocent famæ, quam si defectus aut vitium in particulari explicaretur; quia præbent ansam suspicandi quæcumque probrosa obvia in particulari, quorum forte nulla subest ratio.

Quomodo illa, quæ sunt materia detractionis, debent esse probrosa?

VIII. R. Ex dictis habetur, quod manifestatio criminis vel defectûs sic debeat esse probrosa, ut bona existimatio de tali homine sit nata lædi in animis audientium.

Ex quo sequitur, quod materia detractionis debeat esse probrosa: 1°. Illi, cui detrahitur, reddens eum in æstimatione viliozem.

IX. 2°. Respectu illorum, qui detractionem audiunt, ita ut mutare nata sit bonam æstimationem, quam habent de alio.

Hinc volens judicare de gravitate detractionis, debet attendere:

X. 1°. Locum ubi dicitur; quia v. g. in Italia ebrietas est probrosa, libido non item; in Belgio contrarium est.

2°. Conditionem personarum, tam detrahentis, quam illius, cui detrahitur; quia quod uni est probrosum, v. g. Sacerdoti, Prælato, &c. non ita est respectu alterius, v. g. Laïci, aut hominis communis sortis. Item quod asseritur ab uno, qui noscitur mendax, non tam multum lædit famam, quam quod asseritur a viro gravi.

3°. Similiter oportet attendere mores temporis, secundum quos aliquid, quod jam est graviter probrosum, olim non fuit tale, vel è contra. Pro cæteris circumstantiis vide dicta "de Contumeliis" Num. 95.

Joannes detrahit, et erroneè putat esse graviter probrosum, quod communiter et ab audientibus reputatur leviter probrosum, quomodo peccat?

XI. R. Peccat graviter ex conscientia erronea, sed non tenetur sub gravi ad restitutionem.

Joannes detrahit, et ipse cum auditoribus rectè judicat esse tantum leviter probrosum, quod tamen unus vel alter auditor ex sua simplicitate ut graviter probrosum accipit: quomodo peccat Joannes?

XII. R. Videtur tantum peccare leviter; quia non dependet ab opinione unius vel duorum, an aliquid sit graviter vel leviter probrosum, sed ab opinione communi hominum: sicuti non peccaret mortaliter fur unius assis, licet aliqui judicarent assem esse materiam gravem.

No. 101. UNDENAM CESSET INJUSTITIA
DETRACTIONIS?

I. *Cessat injustitia detractionis.* II. *Si infamandus consentiat.* III. *Si amiserit jus ad famam.* IV. *Si adsit justa causa.* V. *Triplex publicitas:* VI. *Juris,* VII. *Facti,* VIII. *Et famæ.*

I. RESP. Injusta non erit detractio, consequenter nec detractio propriè dicta, si adest unum ex istis tribus:

II. 1°. Si proximus non sit invitus, quod ejus fama lædatur, vel consentiat in ipsam læsionem; sic dicebantur Patres Societatis Jesu consentire, ut peccatum sive defectus eorum immediatè denuntiaretur superiori sine prævia monitione fraterna.

III. 2°. Quando proximus amisit jus ad famam pro tempore & loco, ubi revelatio fit: v. g. si crimen proximi sit vere publicum.

IV. 3°. Si aliquid reveletur ex justa & rationabili causa: sic non tantum licitè, sed etiam ex obligatione revelatur & denuntiatur Confessarius, qui sollicitavit pœnitentem ad turpia.

Ratio primi est, quod homo sit dominus suæ famæ; adeoque possit consentire in sui diffamationem.

Hoc tamen non licet sine justa causa; quia præcipit Ecclesiasticus cap. 41. V. 15. "Curam habet de bono nomine;" unde nec licet infamare consentientem sine justa causa. De infamatione sui postea latius agetur.

Quomodo quis amittit jus ad suam famam?

R. Id fit aliquando per publicitatem criminis aut defectus.

Quotplex est hæc publicitas?

V. R. Distingui debet triplex, scilicet publicitas "juris, facti & famæ, seu communis rumoris."

VI. Publicitas "juris," est notitia, quæ habetur ex sententia lata a Judice, vel ex confessione aut convictione nocentis, facta in judicio.

Dicitur "in judicio;" quia confessio aut convictio nocentis, quæ fit extra judicium, non facit publicitatem juris, sed quamdam publicitatem facti.

VII. Publicitas "facti" dicitur, quando delictum ita est commissum, vel defectus ita est expositus, ut moraliter loquendo occultari vel ignorari non possit, v. g. quando crimen est patratum publicè in fore vel in alio

publico; ut incestus adulterinus Absalonis 2. Reg. cap. 16. V. 22.

Dicitur etiam publicum seu notorium facti, quando indicia de crimine commisso sunt tam vehementia, ut illud a communitate ignorari non possit, v. g. si quis domi retineat mulierem suspectam, & ejus proles alat.

Notari semper debet, quousque notorium facti se extendat, aut restringatur; quia haberi potest, v. g. respectu unius collegii tantum, respectu unius familiæ, vel viciniæ tantum, respectu unius parochiæ tantum, vel respectu omnium unius tractûs aut regionis.

VIII. Publicum seu notorium famæ sive rumoris (ut distinguitur contra notorium juris & facti) dicitur id, quod ex relatione pervenit ad majorem partem communitatis, vel saltem ad tot personas communitatis, ut moraliter impossibile sit impedire, ne perveniat ad majorem partem communitatis: dicitur etiam "publicum per injuriam."

N. 102. DE PUBLICITATE EXCUSANTE.

I. *Excusat publicitas sententiæ publicè denuntiatae.* II. *Exceptio.* III. *Non semper excusat confessio aut convictio rei.* IV. *Aut publicitas facti.* V. *Exemplum.* VI. *Publicum per injuriam.* VII. *Publicitas habet tempus.* VIII. *Sæpe peccatur contra charitatem.*

QUÆNAM publicitas abstergit injustitiam detractionis?

I. R. 1º. Publicitas juris "denuntiata publicè sententiâ," facit ut revelatio criminis non sit contra justitiam, quovis loco manifestetur; quia per talem sententiam reus privatur jure ad famam pro omni loco: Judex enim reum punit publicè, ut sit aliis ad terrorem; & ita intendit eum spoliare famâ omni loco, quod licitè potest, sicuti quandoque licitè spoliat vitâ.

Dicitur "sententiâ publicè denuntiata;" quia si sententia sit lata secretè vel intra certum collegium aut conventum, erit contra justitiam idem facinus revelare extraneis; quia sic condemnatus servat jus ad famam pro extraneis, & sæpe talis revelatio detraheret ipsi communitati.

II. Nota, etiam per accidens fieri posse, prædictam revelationem esse contra justitiam, etsi sententia publicè lata sit: 1º. Si tertia persona innocens inde diffametur; casus est: Joannes habet fratrem habitantem loco procul dissito, ad quem infamia Joannis non erat perventura;

sed aliquis infamiam Joannis illic spargit, inde ejus frater infamatur. 2°. Si ipse diffamatus vel quis tertius ex ulteriori revelatione detrimentum injustè patitur.

III. R. 2°. Si juris publicitas proveniat non ex sententia publicè lata, sed ex confessione aut convictione nocentis in judicio, non erit contra justitiam illud detegere in eodem loco, vel in alio vicino, quo ejus notitia inevitabiliter erat perventura: in aliis autem locis id revelare est contra justitiam.

Ratio est, quod talis reus adhuc retinet jus ad famam, cum illo jure necdum sit privatus per publicam auctoritatem: unde talis infamia tantùm est effectus confessionis, convictionis, incarcerationis, &c. quæ non magis jus ad famam tollunt, quam ipsa facti notoritas.

IV. Eodem modo si quid notum seu publicum sit notoritate "facti," non est contra justitiam illud ulterius revelare ipso in loco, vel in locis vicinis, quo inevitabiliter erat perventura illa notitia: in aliis autem locis id divulgare, est contra justitiam; quia talis non aliter amittit jus ad famam nisi in quantum facto suo publico juri isti renunciasse censetur: hæc jus ad famam non amittit, nisi in quantum notoritas facti postulat.

Qualis est species publicitatis, quod aliquis de familia sit, v. g. publicè flagellatus?

V. R. Respectu flagellati est publicitas juris per sententiam publicè latam.

Respectu aliorum de familia non est nisi publicitas facti, ad quam Judex se habet permissive, cum sint innocentes: unde alibi manifestare, quod consanguineus talis vel talis sit flagellatus, est vera detractio & contra justitiam, si illud ibidem non sit de tali inevitabiliter publicum.

VI. R. 3°. Si aliquid sit publicum famam seu per injuriam, dicendum est, certè esse contra justitiam, dum talis infamia spargitur in locis, ubi res occulta est, idque sive injustus rumor istam infamiam ad illa loca erat divulgaturus, sive non; quia talis per crimen vel defectum occultum non amittit jus ad famam, nec famam censetur restituere.

Imò juxta Steyaert, De Cocq, Daelman, &c. contra justitiam est crimen vel defectum injuriam publicam narrare in eodem loco "nescientibus:" quia hoc nil aliud videtur esse, quam continuare & augere injuriam a primis detractoribus illatam. Oppositum sustinent Lessius, Herincx, & Peringuez.

Dictum est "nescientibus;" quia illud narrare iis, qui jam noscuntur illud scire, per se non est illicitum; nisi forte per novam relationem reddantur certiores, aut nova gravis circumstantia addatur.

Intelligi etiam debet de crimine aut defectu a parte rei subsistente; nam extra controversiam est, non licere ulterius divulgare crimen vel defectum alicui falso impositum.

An licet omni tempore referre illud, quod est, aut fuit publicum?

VII. R. Tempus eodem modo distingui debet, sicut jam distinctus est locus, ubi aliquid publicum est, nimirum 1°. Si quid publicum fuerit per sententiam publice latam, videtur illud esse publicum pro omni tempore, saltem ut non sit contra justitiam illud referre quovis tempore.

2°. Si alio modo sit publicum "juris" vel "facti," tantum videtur esse publicum pro eo tempore, quod importat ipsa publicitas, non pro alio: sicut publicum loci tantum est publicum pro eo loco, quem ipsa publicitas moraliter afficit.

3°. Sicut publicum per injuriam non censetur publicum pro ullo loco, ita nec censetur publicum pro ullo tempore.

VIII. Nota, in præcedentibus tantum actum fuisse, an revelatio criminis vel defectus publici sit contra justitiam; sæpissime enim illicita est, quia est contra charitatem, quam malitiam quisque facile intelliget, si consideret hanc regulam: "Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris."

N. 103. DE JUSTIS CAUSIS REVELANDI OCCULTA.

S. Thom. quæst. 73. art. 2. in Corp.

I. *Justæ causæ revelandi.* II. *Zelus justitiæ.* III. *Justum præceptum.* IV. *Bonum fidei vel Religionis.* V. *Bonum commune.* VI. *Bonum privatum delinquentis.* VII. *Quandoque bonum privatum tertii.* VIII. *Sub certis conditionibus.* IX. *Exempla.* X. *Aliquando præceptum est revelare.*

AN aliquando licitum est detegere aliqua occulta infamantia?

I. R. Affirmativè: quia datur bonum altioris ordinis & rationis, quam bonum famæ, potissimum alicujus privati; unde concludit S. Thom. "Si quidem verba, per quæ

“fama alterius diminuitur, proferat aliquis propter aliquod bonum, vel necessarium, debitis circumstantiis observatis, non est peccatum, nec potest dici detractio.”

Ob quas causas licet revelare occultum aliquid infamans?

II. R. 1°. Licet ex zelo justitiæ crimen verum et justè puniendum deferre ad legitimum Judicem: sic etiam potest Judex, servato juris ordine, occulta subditorum peccata manifestare.

III. 2°. Licet ob justum præceptum superioris: sic juxta Bullam Gregorii XV. potest, imò debet pœnitens denunciare Ordinario loci Confessarium, qui pœnitentem in confessione vel occasione confessionis sollicitavit ad turpia, vel cum pœnitente illicitos & inhonestos sermones habuit, quod non judicaretur semper licitè fieri posse, omisso ordine correptionis fraternæ, nisi præceptum foret. Circa hanc causam vide N. 216 & 217. “de Sacram. Pœnitentiæ.”

Præterea allegantur sequentes casus, in quibus tamen, si tempus permittat, observari debet ordo correptionis fraternæ.

IV. 3°. Licet, si crimen vel defectus vergat in detrimentum fidei vel religionis, ut si quem noveris suspectæ doctrinæ, qui occultè spargat hæreses, vel hominem luxuriosum, aut aliter vitiosum, qui aspirat ad Ordines Sacros, poteris superioribus revelare vitia, quibus ille in ordinibus constitutus scandalo Ecclesiæ vel detrimento foret.

V. 4°. Licet, si vergat crimen in detrimentum reipublicæ sive communitatis, v. g. si quis velit prodere patriam: sic Mardocheus lib. Esther c. 12. detexit conspirationem Bagathæ & Tharæ adversus Regem.

VI. 5°. Quando revelatio delicti vel defectus tendit efficaciter ad procurandum bonum ipsius delinquentis, vel ad evitandum malum ejusdem; sic tamen ut effectus bonus ex revelatione proveniens prævaleat effectui malo ex eadem revelatione secuturo, hoc est detrimento famæ: hinc licitè manifestantur peccata filiorum parentibus, et subditorum superioribus, ut efficacius emendentur: sic etiam licitè cum quadam infamia adhibentur testes in correptione fraternæ.

VII. 6°. Licitè aliquando revelatur occultum infamans, quando crimen vel defectus tendit ad damnum spirituale vel temporale alicujus particularis, nisi detegatur; quia bonum etiam privatum innocentis præferri potest bono privato nocentis.

VIII. Ut tamen id liceat, requiritur: 1°. Ut malum

immediate ex alterius crimine sequatur, id est, ut ipsa criminosa sit occulta sit nociva vel nocitura.

2°. Ut detrimentum non possit aliter impediri, & per revelationem prudenter prævideatur impediendum.

3°. Ut bonus effectus, seu malum, quod sic avertitur, compenset effectum malum, seu infamationem proximi.

4°. Ut non plus nec pluribus manifestetur, quam necessarium est ad impedienda mala.

IX. Hinc sub præmissis conditionibus, licet secundam Steyaert aliosque communiter monere patrem-familias de furacitate aliisque vitiis famuli & ancillæ vergentibus in damnum spirituale vel temporale familiæ.

Item sic licet indicare puellæ occulta vitia juvenis, et e converso, si inde gravia mala immineant, casu quo matrimonium ineatur, præcipue si sit periculum damnationis animarum.

Sic etiam licet monere aliquem, ut vitet consortium perversi hominis; ne ipse pervertatur, ut fecit Christus manifestans hypocrisim Phariseorum ad cantelam audientium.

Pariter si quis te falsò infamet, vel in judicio accuset, licet detegis ejus occulta mendacia & perjuria, ut probes eum esse calumniatorem, fidemque non esse adhibendam ejus dictis: non potes tamen alia ejus crimina revelare, uti multi nimis laxè docuerunt, de quibus Steyaert in appendice ad Wiggers Tom. I. ratio est, quod non plus liceat manifestare, quam necessarium est ad impedienda mala, ut supra dictum est: hinc crimen vel defectum revelare non licet, si aliter malum avertere possis, v. g. simpliciter dicendo, talem esse indignum, ineptum, &c. vel etiam dissuadendo, ne talis ad officium, beneficium, &c. assumatur.

An aliquando est præceptum revelare occulta infamantia?

X. R. Affirm. præcipue in his casibus. 1°. Dum aliquis ex officio vel præcepto superioris denunciare tenetur, ut de Confessario solicitante.

2°. Dum crimen vergit in detrimentum fidei, Religionis aut Reipublicæ.

3°. Dum vergit in damnum spirituale ipsius delinquentis aut alterius.

4°. Dum crimen cedit in damnum etiam tantum temporale innocentis notabiliter gravius, quam jactura famæ.

Attendi tamen debent conditiones supra posite, item conditiones præcepti correptionis fraternæ, præcipue ut sine gravi incommodo proprio revelare possit.

N. 104. QUIDAM CASUS CIRCA REVELATIONEM OCCULTORUM.

I. De historicis. II. De crimine oblitterato. III. De revelatione causâ consilii, IV. Vel solatii. V. De revelatione inter conjuges. VI. Detrahitur defunctis. VII. Item non nominando personam. VIII. Item simul narrando pœnitentiam. IX. Quid de inquisitione in defectus famulantium.

AN licet Historicis ob historiæ integritatem quælibet infamantia scriptis mandare?

I. R. Non est dubium, quin liceat de iis, quæ publica sunt per sententiam publicè latam: sed quæ occulta sunt vel tantum per injuriam publicata, illa injustè ab iis scripto mandantur.

Circa reliqua publica Authores communiter Historicis aliquid plus concedunt ob historiæ integritatem, & ad instructionem ac terrorem aliorum; maxime cum illa, quæ scribant, quasi in conspectu orbis terrarum publicè facta sunt.

AN est contra justitiam narrare nescientibus, vel in memoriam reducere crimen, quod quidem fuit publicum, sed jam oblivione deletum est?

II. R. Hoc ut plurimum est contra charitatem, & etiam contra justitiam, nisi fuerit publicum per sententiam publicam: quod si in casu sententiæ publicæ defectuosus jam acquisierit bonam famam, revelatio etiam poterit esse contra justitiam, si audientibus detur occasio judicandi eum adhuc esse defectuosum.

AN licet occultum revelare ad petendum consilium vel auxilium?

III. R. Affirmativè, si res sit satis notabilis, & consilium vel auxilium sit necessarium: non licet tamen plus quam necessitas postulat, curando, ut parcatur famæ, quantum fieri potest, v. g. petendo consilium ab iis, quibus persona infamanda maneat ignota.

AN idem licet revelare amico solatii gratiâ?

IV. R. Videtur negandum; quia bonum consolationis humanæ nunquam, vel rarè, est tale vel tantum, ait Steyaert, ut ideo proximus jacturam famæ subire debeat: Deinde istud bonum aliâ via aptius obtineri potest per virtutem fortitudinis, confugiendo ad Deum, " Qui est

“ Pater misericordiarum, & Deus totis consolationis.” 2 ad Corinth. cap. 1.

An conjuges licite revelent sibi invicem vitia occulta domesticorum?

V. R. Dist. Si notitia illorum non spectet ad debitam familiæ gubernationem, erit semper detractio; si autem ad eam spectet, tunc talis revelatio licita est, in quantum est necessaria pro mutuo consilio aut auxilio ad mala aver-tenda; hinc si unus conjugum satis efficaciter malum aut damnum possit impedire, illicite illa revelat comparti.

An est detractio revelare occulta vitia vel defectus defunctorum?

VI. R. Affirmativè: Præterquam enim quod sæpe vivi eorum posteri inde infamantur, ipsi mortui possident famam apud vivos, & sicut sunt in gloriosa recordatione, ita in eos committitur ignominiosa detractio.

Qualiter peccat, qui narrat occultum crimen, non nominatâ personâ in particulari?

VII. R. Si ex narratione nulla persona dignosci vel in suspicionem venire possit, non peccat: si autem cadat in aliquam communitatem, tunc conformiter ad probrositatem criminis revelati peccat: sic v. g. dicendo: in tali Ordine nulla est disciplina, in tali parochia sunt varii adulteri, in tali Monasterio est aliquis facinorosus, &c. plerumque graviter peccatur; non est tamen detractio gravis, si dicatur, in aliqua urbe esse nefarios homines, quia hoc nullius particularis, nec etiam communitatis famam graviter lædere censetur.

An detrahit, qui narrando crimen occultum alicujus, simul narrat ejus pœnitentiam?

VIII. R. Regulariter loquendo affirmativè: & quidem graviter, si crimen sit graviter probrosum; ratio est, quod notitia pœnitentiæ ordinariæ non absterget infamiam & sinistram opinionem, quam crimen attulit: potest tamen aliud fieri quando pœnitentia talis ac tanta esset, ut longe superaret infamiam, & eam omnino deleteret, v. g. in casu Petri Christum negantis.

An est detractio revelare crimen occultum illius, qui jam infamis est?

R. Affirmativè, si nova revelatio infamiam priorem augeat, vel novam afferat: illud autem contingit dupliciter.

1º. Quando revelatur reiteratio seu multiplicatio criminis infamantis, quod v. g. mulier secundò sit adulterata.

2°. Idem magis fit, dum de infami in uno genere narratur occultum infamans in alio genere priori non connexum, v. g. de infami quoad furtum dicere, quod sit adulter.

Ceterum, si vitium secundò narratum sit connexum illi, de quo jam est infamis, vel equidem non mutet æstimationem audientium circa illum infamem, tunc non erit detractio: v. g. si dixeris de noto adultero, quod scripserit literas amatorias; de ebrioso, quod bona dilapidet, rixetur, &c.

Quid de hac praxi, quâ, dum domestici mutant domicilium, pater vel mater-familias, cui operas suas volunt elocare, inquirat apud illos, apud quos habitaverunt, in mores & conversationem eorum?

IX. R. Braunman, quod hæc praxis in se non sit improbanda, cum illa inquisitio non præsumatur se extendere, nisi ad defectus ordinarios, qui non infamant, & quos scire convenit ad bonum regimen familiæ.

Certum interim est, quod non liceat revelare defectus occultos infamantes, qui non nocent, nisi ipsi peccanti; nec etiam promiscuè licet revelare illos, qui familiæ nocuerunt; quia famulantes mutando locum sæpe mutant animum & occasionem peccandi.

N. 105. DE MODIS DETRAHENDI.

I. *Octo modi detractionis.* II. *Imponens.* III. *Augens.* IV. *Manifestans.* V. *Quid si uni tantum probo ac prudenti.* VI. *Quid si nil asserat.* VII. *In mala vertens.*

QUOT sunt modi detrahendi?

I. R. Communiter assignantur octo expressi his versibus:

“Imponens, augens, manifestans, in mala vertens.”

“Qui negat aut minuit, reticet, laudatve remissè.”

Quatuor modi expressi priori versu dicuntur “directi,” non ex parte voluntatis, sed ex parte actûs, qui actus directè impetit famam, potestque ex parte voluntatis esse indirectus tantum.

Eodem sensu quatuor modi contenti posteriori versu dicuntur “indirecti.”

Nota contumeliam iisdem præcise modis committi posse. Explica prædictos modos.

II. R. "Imponens" hoc est, imponendo alicui crimen vel defectum falsum, vel vero crimini aliquid falsi superaddendo.

Hic modus importat calumniam, & continet mendacium perniciosum, etsque cæteris gravior: sic uxor Putipharis detraxit Josepho, Genes. cap. 39. & duo senes Susannæ, Daniëlis cap. 13. & impia Jezabel Naboth, 3. Regum eap. 21.

Calumnia non est, dum quis alicui imponit crimen falsum, quod putat esse verum aut contra; quia calumnia involvit mendacium.

Circa impositionem criminis falsi pertinent duæ propositiones condemnatæ ab Innocentio XI. scilicet 43. "Quidni non nisi veniale sit detrahentis auctoritatem magnam sibi noxiam, falso crimine elidere." Et 44. "Probabile est non peccare mortaliter, qui imponit falsum crimen alicui, ut suam justitiam vel honorem defendat."

III. "Augens" est, qui verum & notum audientibus dilatat, seu infamiam superaddit: hoc autem fit, 1º. Augendo delicti gravitatem, v. g. dicendo de leviter ebrio, quod fuerit notabiliter talis. 2º. Numerum augendo, ut si quis de eo, qui semel tantum fornicatus est, dicat eum ter fornicatum esse. 3º. Illud crimen pluribus adscribendo: sic quotidie experimur, quod jam suo sæculo deplorabat S. Augustinus Epist. 138. nunc 77. videlicet, quòd si quis Clericus in peccatum grave, præsertim carnale lapsus sit, detractores traducant omnes Clericos ut tales.

4º. Confirmando opinionem, suspicionem vel dubitationem audientium, seu ipsos reddendo certiores de crimine vel defectu. Addi potest cum Steyaertio, nimis frequenti & acerbâ rememoratione efficiendo, ut infamia diutiùs duret.

Nota augentem esse simul sæpe imponentem quoad aliquam partem infamiæ, & peccare eatenus peccato mendacii perniciosi.

Quomodo peccat ille, qui detrahit in materia levi, quam materiam auditores ulterius divulgando augent ad materiam gravem?

R. Per se loquendo tantum peccat venialiter: peccabit tamen mortaliter, casu quo prævidere potuit & debuit, auditores sic ulterius divulgaturos, quod sat frequenter contingit.

IV. "Manifestans" est, qui injustè alterius verum & occultum crimen vel defectum nescientibus revelat.

Circa hunc modum quæritur quomodo peccet, qui alterius crimen vel defectum verum & occultum, graviter probrosum, narrat uni viro probo & prudenti?

V. R. Supposito, quod non adsit ulla justa causa, sustinent Authores communiter, esse peccatum mortale, etiamsi periculum non sit, ne ille vir ulterius divulget, nec aliud incommodum timeatur.

Ratio est, quod censeatur grave in materia diffamationis amittere famam, & male audire apud unum virum gravem, juxta vulgare proverbium: "Bono probari malo, quam multis malis."

Probatur ulterius: judicium temerarium in re gravi est peccatum mortale, licet illud exterius non prodatur: atqui tamen non est nisi judicium unius hominis de malo proximi probroso: item contumelia gravis, etiam inter quatuor oculos tantum commissa, est mortalis: ergo à fortiori dicta manifestatio est peccatum mortale.

Obj. Fama est notitia & existimatio publica: ergo non aufertur per hoc, quod reveletur aliquid uni prudenti.

Respondet S. Thom. quæst. 73. art. 1. ad 2. "Si uni soli aliquis de absente malum dicat, corrumpit famam ejus, non in toto, sed in parte:" cum autem in casu pars illa famæ sit notabilis, si non extensivè, saltem intensivè, facilè patet quomodo illam partem auferens peccet graviter.

Fatendum interim, injuriam longè minorem esse ex hoc quod non nisi unius, & quidem probi ac prudentis conscientie arcanum sit commissum: unde subjungit Steyaert, si quid aliunde accedat, quod culpam minuat, v. g. solatii aut doloris mitigandi causa, facilè fieri potest, ut non sit mortale: & sic sæpe vera est aliorum sententia, nempe Cajetani, &c.

An & quomodo peccat ille, qui revelat crimen proximi, non assertivè, sed tanquam dictum ab aliis? Casus frequens est; fertur seu audivi illud de tali homine, non affirmo, nec credo sic esse.

VI. R. Est modus blandè, sed impie detrahentium, nec ullo titulo excusabilis: quod si in aliquo particulari casu auditores hanc speciosam garrulitate non prævideantur movendi ad aliquod malum credendum vel suspicandum, fieri potest, sed rarè, ut talis modus non sit peccatum, vel tantum sit veniale.

VII. Quartus modus est "in mala vertens," quod fit narrando rem veram tanquam malam, cum tamen mala

non sit, vel etiam interpretando factum alterius in sinistram partem, cum tamen bene vel saltem non male factum sit; vel dicendo, illud malo fine factum fuisse.

Hic modus valde familiaris est invidis & susurratoribus, qui plerumque calumniam aut iudicium temerarium detractioni superaddunt: exemplum habetur in Judæis perverse interpretantibus vitam Joannis Baptistæ & ipsius Christi Domini.

N. 106. DE MODIS DETRAHENDI INDIRECTIS.

I. *Qui negat*, II. *Aut minuit*, III. *Reticet*, IV. *Laudatve remissè*. V. *Alii modi ex S. Bernardo*.

I. PRIMUS modus detrahendi indirectus est, "qui negat" alterius recte facta, virtutes, dotes, qualitates bonas, &c. hinc quasi impedit famam bonam proximi, tollendo fundamentum, & facit, ut auditores bonam existimationem de eodem non concipiant vel amittant; exempla familiaria sunt dicendo: non habet talis pietatem, quam quidam credunt, non habet doctrinam, &c.

II. Secundus modus est, "qui minuit," seu extenuat bona facta aut bonas qualitates proximi: hinc nocet famæ eodem modo, quo præcedens, sed non tam acriter, nimirum minuendo fundamentum bonæ famæ: huc reducitur frequens & pestilens detrahendi modus, quo narrando quædam laude digna, extenuat per frigidum illud "sed" vel nisi," dicendo v.g. "Filia est honesta, sed": unde adagium:

Si nisi non esset, perfectus quilibet esset:

Sed pauci visi, qui caruere nisi.

III. Tertius modus est, "qui reticet," hoc est, tacet eo loco ac tempore & in iis circumstantiis, ut ejus silentium à præsentibus accipiatur pro confessione delicti vel defectus proximi. Exempla sunt: Joannes in consortio audit detrahi Petro in quodam vitio, & contradicit: detrahitur Petro in alio vitio & tacet, nec interrogatus respondet: vel audiens detrahi pluribus, unum defendit & de aliis interrogatus respondet: "Linquamus illos, de illis taceo"; aliquis tibi dicit; "Talis Presbyter fuit coram te ebrius," & taces, cum tamen scias esse falsum.

Nota ergo, quòd "reticens" non sit solùm causa negativa, uti "mutus" ad injustitiam; sed quòd etiam positive

influat, ut patet in exemplis: qui enim pure negative se habent, ponendi sunt in quodam gradu audientium detractionem; de quibus Num. 106.

IV. Quartus modus est, "qui laudat remisse" seu frigide, nil aut parum laude dignum proferendo de illo, quem tamen vult videri laudare: unde fit, quod audientes colligant, illum nihil aut parum habere, quod laude dignum sit. Hinc dixit Aulus Gellius: Turpius est frigide laudari, quam graviter vituperari.

V. Varios præterea detrahendi modos egregie exponit S. Bernardus serm. 24. in Cantica dicens: "Alii quidem nude & irreverenter, ut in buccam venit, virus evomunt detractionis: alii quodam fuce simulatæ verocundiæ malitiam adumbrare conantur, mittunt alta suspiria, vultu mœsto & voce plangenti egreditur maledictio; & quidem tantò plausibilior, quantò creditur, ab his, qui audiunt, corde invito, & magis condolentis affectu, quam malitiose proferri: doleo, ait, vehementer pro eo, quod satis eum diligam, & nunquam potui de hac re corrigere illum. Et alius: Bene istud noveram, sed per me nunquam innotuisset; at quoniam res patefacta est, veritatem negare non possum, dolens dico, revera ita est."

Hos modos vocat S. Bernardus pestes detractionum.

Quamvis juxta Sylvium aliosque omnes, isti modi sint ejusdem speciei, unus tamen est altero multò gravior, quam obrem distincte sunt in confessione exprimendi. Vide Num. 98.

N. 107. DE INFAMATIONE SUI-IPSIUS.

I. *Seipsum infamare*, II. *Sepositâ justâ causâ*, III. *Per se repugnat liberalitati*. IV. *Per accidens etiam justitiæ*, V. *Aut aliis virtutibus*. VI. *Ut fieri potest in peccante publicè*.

AN licet seipsum infamare revelando suum crimen vel defectum verum, sed occultum?

I. R. Id, sepositâ justâ causâ, non licet, monente Ecclo. cap. 41. V. 15. "Curam habe de bono nomine." Ratio est, quod multò minùs liceat prodigere famam, quàm bona fortunæ.

Cum tamen homo dominium habeat suæ famæ, ex causa leviori potest seipsum infamare, quam proximum.

II. Dictum est, "sepositâ justâ causâ;" quia hac subsistente, nullum est peccatum; imò virtuosum esse potest, si fiat sine scandalo, vitæ periculo & aliorum injuria, ad

sui humiliationem & divinæ misericordiæ exaltationem ; ut fecit S. Augustinus in 13 libris confessionum.

Cui virtuti adversatur indiscreta sui infamatio ?

III. R. Per se loquendo solummodo virtuti liberalitatis per excessum, puta prodigalitatē, & ut apparet, per se tantum veniale peccatum est.

IV. Per accidens tamen, seu ratione alicujus circumstantiæ fieri potest, ut peccet contra justitiam, aut aliam virtutem, & sit peccatum mortale.

Sic contra justitiam est, 1°. Si se infamando simul infamet alios, v. g. suam familiam. 2°. Si per hoc reddat se inhabilem ad ea, quæ ex justitia præstare tenetur, ut contingere potest in Parocho aliisque Superioribus. 3°. Si se infamando cooperetur injustitiæ alienæ, v. g. sic se exponendo periculo mortis injuste inferendæ.

V. Sic etiam specialiter repugnat charitati sui-ipsius, dum fama est tibi necessaria ad bona spiritualia propria, v. g. si ex infamia fieres magis effrænis ad crimina repetenda.

Similiter simul adversatur charitati proximi, aliique virtuti, si infamia tua impediatur, ne possis prodesse proximo, cui ex charitate aliave virtute prodesse teneris, aut si teipsum infames cum scandalo proximi.

Si quis se infamet manifestando peccatum suum cum complacentia ejusdem, v. g. gloriando de actibus libidinosi, simul contra castitatem peccat.

VI. Putat Steyaertius, quod enormiter peccans publice, simul committat speciale peccatum grave propriæ infamationis: atque ita multæ malitiæ involvi solent in enormibus peccatis publicis, ut scandali, infamiæ, &c.

Ex dictis liquet, multò minùs licere seipsum infamare per crimen vel defectum falsum. De qua infamatione plura apud Authores.

N. 108. DE AUDIENTIBUS DETRACTIONEM.

S. Thom. quest. 73. art. 4.

I. Peccant auditores. II. 1°. Qui tenentur specialiter impedire. III. 2°. Etiam alii, qui sunt triplicis generis. IV. Qui influunt in detractionem. V. Qui de ea tantum internè delectantur. VI. Qui merè non impediunt. VII. Hi peccant plerumque venialiter tantum. VIII. Quandoque etiam mortaliter.

AN est peccatum audire detractionem ?

I. R. Distingui debet duplex classis audientiam scilicet in audientes, qui tenentur specialiter impedire detractionem, et in eos, qui non obligantur specialiter impedire.

II. Qui specialiter tenentur impedire, v. g. ratione officii vel status, peccant proportionatim ad gravitatem infamiae, contra justitiam, si omittant impedire sine justa causa.

III. Auditores, qui non tenentur specialiter impedire, dividuntur in tres classes, prout scilicet modus audiendi diversus est.

IV. Prima classis est eorum, qui influunt sive cooperantur detractioni, interrogando de aliorum defectibus, colloquendo, ridendo, aut aliter exterius applaudendo, quo fit, ut alter moveatur ad detractionem inchoandam vel continuandam: hi proinde peccant contra justitiam, tenenturque suo ordine ad restitutionem. Peccant praeterea peccato scandalii respectu detractoris; quia consentiunt ejus peccato tanquam causae inductivae, item respectu aliorum audientium, si adsint.

V. Secunda classis est eorum, qui nullo modo influunt in detractionem; sed tamen detractio eis placet "internè," et de eadem in corde delectantur, v. g. quia odio habent illum cui detrahitur: hi peccant solo affectu contra justitiam: unde non tenentur ad restitutionem. Peccant etiam contra charitatem respectu detractoris & audientium, scilicet contra praecipuum correptionis fraternae, casu quo potuerunt detractionem impedire; item tunc peccant contra charitatem respectu ipsius, cui detrahitur, non impediendo damnum ejus famae.

VI. Tertia classis est eorum, qui nec externè influunt, nec internè delectantur de detractione, sed tamen non resistunt; & negligunt detractorem corripere, ubi poterant et debebant: hi peccant contra charitatem respectu detrahentis et audientium, item respectu illius, cui detrahitur: sed non peccant contra justitiam, unde nec tenentur ad restitutionem.

VII. Decet S. Thom. art. 4. in "Corp." quod hi plerumque peccent tantum venialiter, nimirum, si ex magna verecundia aut pusillanimitate non audeant corripere, vel corripere non possint sine notabili suo incommodo; quia praecipuum correptionis fraternae ordinarie non obligat cum gravi corripientis incommodo.

Possunt tamen quandoque peccare mortaliter: 1°. Dum ex officio tenentur detractionem impedire: 2°. Si sit valde atrox infamia aut ex illa grave malum immineat detractori, vel illi, cui detrahitur.

VIII. 3°. Si omittant corripere ex timore mundano, ut si amicitiam favoremque detrahentis plus timeant perdere, quam Deum offendere, prætermittendo correptionem, ad quam hic & nunc graviter obligantur.

An audiens detractionem semper peccat?

R. Negativè, si audiat sine complacentia et exterius resistat, prout potest & debet, vel justas non resistendi causas habeat.

Porro variæ possunt esse causæ excusantes ab impedienda detractione, quales sunt omnes illæ, quæ excusant à correptione fraterna, quas vide Num. 147. "de Virtutibus." Sæpius etiam excusatur scrupulosus, qui ob scrupulos ineptus est ad judicandum, an urgeat præceptum correptionis, an non, ut diximus Num. 192 "de Actibus Humanis."

Observant etiam Authores, non semper expedire, ut incerta detractio statim abrumpatur; quia aliqui sic incipiunt narrare, quasi mirabilia dicturi, cum autem totum dixerint, non nisi communia, levia aut nulla apparent: si hi ab initio impediti fuissent, facilè reliquissent pejorem opinionem in animis audientium, quam si narrationem compleverint. Vide latius schema 6. quomodo Confessarius procedere debeat cum illis, qui se accusant, quod audiverint detractionem.

N. 109. DE MODIS IMPEDIENDI DETRACTIONEM.

I. *Modi impediendi detractionem.*

QUIBUS modis audiens impedit detractionem?

I. R. Varii pro variis circumstantiis ab Authoribus afferuntur.

1°. Per auctoritatem compescendo, si auctoritate valeat audiens.

2°. Fraternaliter corripiendo, quod præsertim locum habet inter æquales.

3°. Convincendo falsitatis, si possit, vel aliter efficiendo, ut fides non habeatur dictis detrahentis.

Pro hoc modo notandum quod si adhibeatur apud garrulos, rudes, vel suæ salutis incurios, oporteat habere quamdam certitudinem convincendi detractorem; alioquin enim facilè detractor inducetur ad detractionem magis probandam; hinc regulariter improbanda est hæc coram similibus loquendi methodus: fortè non est ita, ut dicis,

illa non possunt tam bene sciri: multa dicuntur, quæ postmodum inveniuntur esse falsa: ego ista non credo, nec alii debent ista credere: coram timoratis tamen et intelligentibus tales modi valere possunt.

4°. Modus generaliter bonus est, ostendere vultum tristem cum quadam indignatione, juxta illud Prov. cap. 25. V. 23. "Ventus aquilo dissipat pluvias, et facies tristes linguam detrahentem:" aut aliter exteriori signo manifestare, quod detractio displiceat, v. g. recedendo. Hi modi tamen non semper sufficerent ad excusandum superiorem, qui ex justitia detractionem impedire tenetur.

5°. Modus ingeniosus & suavis est divertere sermonem ad alia etiam jocosa, vel incipere narrare quid aliud ex abrupto: his modis excelluisse dicitur Thomas Morus, dignissimus Angliæ Cancellarius.

6°. Referendo bona de illo, cui detrahitur, vel ejus dicta aut facta excusando aut bene interpretando: verum hic modus iterum valere potest apud intelligentes, non apud rudes, qui inde potius excitabuntur ad probandum, quod malâ intentione facta sint, &c.

Quisnam autem ex prædictis modis in particulari casu congruus sit, ex circumstantiis, statu & qualitate tam audientis, quàm detractoris determinari debet.

Observat hâc occasione Steyaertius, quod iidem ferè modi sint obstandi turpiloquiis, quibus audiendis eodem modo peccari solet, ut audiendo detractionem, præter alios inordinatos effectus.

N. 110. DE RESTITUTIONE RATIONE DETRACTIONIS.

I. *Obligati ad restituendam famam.* II. *Quid de detrahente ex ignorantia inculpabili.* III. *An obligatio ista transeat ad hæredem.* IV. *Restitui debet ipsa fama injustè oborta.* V. *Cui restitutio facienda.* VI. *Apud quos.* VII. *Et qualiter.*

QUIS debet famam restituere?

I. R. Omnis ille, qui alienam famam injustè læsit, sive sit ipse detractor sive cooperans detractioni, mandando, consulendo, corridendo, applaudendo, &c. vel etiam non impediendo, dum ex justitia tenebatur impedire.

An si quis ex ignorantia inculpabili detraxerit, teneatur ad restitutionem?

II. R. Satis certum est, quod talis, simul ac errorem

suum apprehendit, teneatur ex justitia impedire, ne infamia illa ulterius serpat, ut colligitur ex Num. 43. circa finem.

Quod si ulterioris divulgationis periculum non sit, patat Daelman, necesse non esse, ut talis retractet suum verbum apud illos, quibus inculpabiliter crimen vel defectum revelavit: verum omnino dicendum videtur, quod ad hoc teneatur; quia infamia quamdiu manet in mente aliorum, tamdiu nocere censenda sit: ergo talis relinquendo malam opinionem in mente aliorum, censetur causa moralis perseverantis infamiae.

Ex dictis sequitur, talem, si post errorem cognitum non retractaverit verbum suum, teneri de damnis post cognitum errorem secutis: damna tamen stante errore inculpabili oborta restituere non tenetur, quia sunt ipsi involuntaria.

An hæres detractoris tenetur ad restitutionem, si detractor moriatur, antequam restitutionem fecerit?

III. R. Per se loquendo non tenetur ad restitutionem famæ: quia illa obligatio est personalis, adeoque non transiens ad hæredes.

Si pro fama fieri debeat compensatio pecuniaria, ad eam tenetur hæres, sicut & ad reparanda alia damna ex detractioe secuta; quia hæc pertinent ad obligationem realem, quæ transit ad hæredem.

Quid restitui debet ob detractioem?

IV. R. 1°. Restituenda est fama injuste læsa efficaciter & statim atque moraliter fieri potest.

2°. Restitui debent omnia damna realia, quæ ex detractioe injuste obvenierunt, & quæ detractor potuit ac debuit prævidere: talia sunt v. g. dum per detractioem quis impedit alterum à lucro, officio, beneficio, &c. pro quibus casibus considerari debet ipsa spes, ut ante dictum est: item si fuerit causa, ob quam filia perdat conveniens matrimonium, vel ob quam famulus aut ancilla perdat stipendium, sive non possit elocare operas suas, aut debeat minoris elocare, &c.

Nota, dictum esse: "Damna, quæ ex detractioe injuste obvenierunt;" quia detractor non tenetur reparare damna, quæ alter juste patitur, v. g. si sparserit in vulgus alium esse furem, unde contingat, quod Judex eum mittat in carcerem, spoliet bonis, &c. non tenetur detractor de illis damnis; quia supponitur potuisse juste illud crimen deferre ad Judicem; ac adeo licet injuste egerit spargendo crimen in vulgus, effectus tamen ex illa infamatione secutus fuit justus.

Cui fama restitui debet?

V. R. Ipsi infamato, sive vivat sive sit defunctus: item illis, in quos infamia redundavit.

Damna realia restitui debent hæredi infamati jam defuncti; quia hæres succedit in jura illius.

Apud quos fama restitui debet?

VI. R. Apud omnes illos, apud quos injuste læsa est ex mea detractio, sive immediate sive mediate, alioquin enim non restitueretur fama integre.

Qualiter fama restituenda est?

VII. R. Efficaciter seu cum effectu, id est, sic ut infamia ex animis illorum, ad quos sive immediatè sive mediate pervenit, quantum possibile est, evellatur.

Observari tamen debet ordo, ut ante de cooperantibus dictum est, ita ut principali detractore restituente, liberetur minùs principalis, &c.

N. 111. DE MODIS RESTITUENDI FAMAM.

I. *Modi restituendi famam.* II. *Restituenda est cum jactura propriæ famæ.* III. *Et aliquando etiam vitæ.*

Quomodo fama restituenda est?

I. R. Cum juxta numerum superiorem restitutio famæ ita fieri debeat, ut quantum possibile est infamia proximi cum effectu tollatur: hinc debet detractor adhibere & Confessarius injungere talem modum, qui hic & nunc judicatur efficax, & non qui detractori est facilior.

Si detractor falsum revelaverit aut vero noto falsum superaddiderit, aperte declaret, se falsum dixisse, deceptum fuisse, &c. quod etiam probare debet per testes, per argumenta, offerendo etiam juramentum, & præstando, si opus est.

Si hoc fieri non possit, quia verum revelavit, dicat se injuste egisse, se alteri intulisse injuriam, se errasse, vel augeat famam alterius in alia materia.

Si modis prædictis fama reparari nequeat, potest etiam adhiberi oblatio compensationis pecuniariæ, honorum aut favorum, v. g. amicabile conversatio, invitatio, &c. quæ ostendunt, quòd hominem istum probum ac virtuosum habeat: item adhiberi potest petitio veniæ, quatenus infamatus obligationem restituendi libere velit condonare.

An potest detractor, qui revelavit verum, dicere se esse mentitum aut falsum dixisse, hoc prætextu, quòd in Scriptura S. omnia peccata vocentur falsitates seu mendacia?

R. Ita sustinent Bannes & pauci alii, sed hoc rejiciunt cæteri communitè; quia Scriptura S. hoc dicit de quadam falsitate practica: auditores verò illa dicta accipiunt pro falsitate speculativa, & ita habetur restrictio pure mentalis & mendacium artificiale. Licet tamen in casu dicere se injustitiam commisisse, ut supra dictum est.

An detractor tenetur restituere cum jactura famæ propriæ?

II. R. Affirmative, quia in pari causa potior est conditio innocentis, quam nocentis: aliud esset, si fama detractoris necessaria foret bono publico, ait De Cocq; quia bonum privatum postponi debet publico.

An detractor tenetur restituere cum periculo vitæ?

III. R. Si mors immineat diffamato ex impositione criminis falsi, extra controversiam est, quin detractor teneatur illud revelare cum certa sua morte: v. g. si captivus spe vitæ aut libertatis imposuerit socio crimen falsum capitale.

Similiter, aiunt Braunman, De Cocq & plures alii, tenetur detractor cum periculo vitæ revocare detractionem quoties-cumque ex detractione imminet alteri injusta mors, aut grave malum reipublicæ; quia his casibus damnum innocentis vel reipublicæ prævalere debet damno detractoris.

Alioquin propter meram famam alicujus privati non est per se loquendo obligatio restituendi cum periculo vitæ; quia hic est casus, ubi bona inferioris ordinis restitui non debent cum damno superioris ordinis.

Circa prædicta notat Collet, quòd si detractor infamando se, vel se conjiciendo in periculum vitæ, equidem non esset liberaturus innocentem, potius debeat tacere; quia non est obligatio ad actum inutilem cum tanto suo incommodo.

Plura videri possunt in schemate quinto, ubi nota, quosdam modos restituendi famam læsam per manifestationem veri, valere quidem apud simplices, v. g. dicendo se injuste fecisse, se errasse, &c. sed non ita valere apud nasutos & intelligentes; facile enim illi inferent, verum esse, quod dictum fuerat; alioquin, aiunt, deberet detractor dicere: se esse mentitum, aut falsum esse, quod dixerat.

N. 112. DE CAUSIS EXCUSANTIBUS A RESTITUTIONE FAMÆ.

I. *Causæ excusantes.* II. *Impotentia.* III. *Condonatio.*
IV. *Si fiat publicum sine injuria.* V. *Si infamia sit deleta.* VI. *Mutua compensatio.* VII. *Casus.*

QUÆNAM causæ excusant à restitutione famæ?

I. R. Communiter assignantur sequentes :

II. 1°. Impotentia physica vel moralis.

III. 2°. Condonatio alterius valida, quam sic exprimit S. Thomas quæst. 73. art. 4. "Nostri arbitrii est detrimentum famæ nostræ pati, nisi hoc vergeret in periculum aliorum:" hinc condonatio foret invalida, si ab infamia tua pendeat infamia aliorum, vel fama tua necessaria sit ad præstanda proximo ea, quæ ipsi ex officio debes.

IV. 3°. Excusat ipsa inutilitas restitutionis, si aliâ viâ, quod erat occultum, jam factum sit publicum sine injuria.

Si verò sit factum publicum per injuriam, non liberatur detractor à restitutione. Vide N. 102.

V. 4°. Excusatur detractor, si fama aliâ viâ sit redintegrata, vel infamia sit oblivione deleta.

Hic tamen attendi debet, rarum esse, quòd infamia tota deleatur; adeoque detractorem manere obligatum pro parte non deleta. Ab alia parte interim anxie cavendum, ne detractor volendo restituere, sopitum ignem suscitet, & infamiam faciat reviviscere.

Practicè observandum, plurimum valere ad acquirendam novam famam, & abstergendam infamiam, si infamatus pia exercitia, Sacramenta, &c. publicè frequentet; his enim ostenditur, vel falsum esse quod divulgatum erat, vel saltem animum non adhærere vitio divulgato: meritò igitur Confessarius suadebit hæc illis, qui se detractionibus lædi conqueruntur.

Eadem frequentatio etiam efficax est ad reparanda scandala antea vitæ licentiosæ, ebrietatum, libidinum, &c. unde Pastor fructuosè admodum oves erraticas ad similia opera inducit.

VI. 5°. Excusat infamatio mutua per modum compensationis post factam utrimque detractionem: "Varia enim crimina mutuâ compensatione delentur." ait Innoc. III. lib. 5. decr. tit. 16. cap. 7.

Hinc tamen ne concludas, quòd si Joannes sit infamatus à Petro, possit Joannes vicissim Petrum infamare, sed solùm, quòd si Joannes & Petrus se mutuò infamaverint, licèt peccaverint, tamen neuter teneatur alteri famam restituere, nisi alter etiam restitutionem faciat.

Supponitur hic detractio utrimque moraliter æqualis; alioquin si unus notabiliter plus læsisset quam alter, teneatur ille de isto excessu.

Observat Braunman, tales nihilominus obligari ex lege charitatis, tum ad avertenda scandala, tum ne ira crescat in odium, tum propter alias utilitates maximè spirituales, propter quas necessaria est cuilibet fama sua. Atque ex illis rationibus, ad reparationem reciprocã urgendi sunt à Confessario.

Nota, nullum esse totaliter excusatum à restitutione famæ, tamdiu quam aliquis modus possibilis superest; sed uno facto impossibili, ad alium oportet descendere.

VII. An sufficienter restituit famam & absolvi potest, qui dictum suum tantum vult retractare coram Notario, & eã conditione, ut Scriptura hæc non legatur nisi post mortem?

R. Negative: colligitur ex Num. 60. circa finem Corollarii.

Quid si detractor assignat in locis publicis scedulas, sine nomine suo, quibus declaret, quòd infamia, v. g. fornicatio Joannæ inique sparsa, sit falsa, an satisfacit?

R. Negative, sed ordinariè novam detractionem committit, vel priorem auget.

Finaliter considera, quam facile committatur detractio, & quam difficulter fiat debita restitutio: hinc deplorant Herincx, Petrus Marchantius, De Cocq, &c. paucissimos esse, qui hoc vitium debite æstiment, pauciores, qui debite de illo conterantur, & vix ullos, qui famam restituant.

N. 113. DE SUSURRATIONE.

I. *Susurratio.* II. *Dissolvit amicitiam veram.* III. *Difert à detractione.* IV. *Estque gravior detractione.* V. *Ejus circumstantiæ.*

QUID est susurratio?

I. R. Est oblocutio mala & secreta de proximo ad dissolvendam veram amicitiam.

II. Dicitur "ad dissolvendam veram amicitiam;" quia

dissolvere amicitiam inordinatam & in malo fundatam, v. g. inter fures, inter concubinam & concubinarium, non est susurratio, sed opus charitatis.

III. Patet, susurrationem fine suo differre specie à detractio; quia illius finis formalis est tollere amicitiam.

Quantum peccatum est susurratio?

IV. R. Est ex genere suo peccatum mortale, Eccli. dicente cap. 28. v. 15. "Susurro & bilinguis maledictus:" & quidem susurratio gravius peccatum est, quam detractio & contumelia; qui vera amicitia est bonum majus, quam fama aut honor, dicente Eccli. cap. 6. "Amico fideli nulla est comparatio."

Potest tamen esse veniale ex imperfecta deliberatione, item ex parvitate materiæ, seu nocuenti, quod amicitia infertur.

Quænam circumstantiæ debent attendi in peccato susurrationis?

V. R. 1º. An sit simul detractio; nam hanc communiter includit; id cognoscat Confessarius petendo quid dixerit, & vice versâ cognoscat, an detractio non sit simul susurratio, petendo ob quem finem detraxerit.

2º. Petendum est inter quales voluerit amicitiam dissolvere, an inter parentes & proles, inter maritum & uxorem, inter fratres & sorores, &c. tantò enim gravior est susurratio, quantò amicitia inter illas personas est magis necessaria.

3º. Inquiri debet ad quem finem susurratio facta sit: habet enim susurro quandoque fines enormes, v. g. perveniendi ad adulterium, impediendi conveniens matrimonium, &c.

4º. Attendi debent damna & mala ex susurratione secuta vel secutura, qualia sunt divortia, lites, dispendia rei familiaris, perturbatio familiæ, filiorum exhæredatio, infausta matrimonia; ad quæ resarcienda obligatur ipse susurro.

Cui virtuti repugnat susurratio?

R. 1º. Repugnat directe charitati.

2º. Si fiat fraude, dolo, mendaciis, detractioibus, aliisve modis injustis, etiam repugnat justitiæ.

3º. Repugnat isti virtuti, juxta quam debet inesse ipsa amicitia, v. g. pietati, si per susurrationem instigetur filius adversus patrem.

Ultimo meminerint superiores, ne nimis facile credant delatoribus, nisi illos probe noverint. "Clandestinas &

“susurratas delationes, ait S. Bernardus lib. 4. “de consideratione” cap. 6. non recipias, & hanc generatim “velim constituas regulam, ut omnem, qui palam veretur “dicere, quod in aure locutus est, suspectum habeas; “quod si, te judicante, dicendum coram renuerit, delator “rem iudices, non accusatorem.”

N. 114. DE JUDICIO TEMERARIO.

S. Thom. 2. 2. quæst. 60.

I. *Judicium temerarium.* II. *Temeraria opinio.* III. *Suspicio.* IV. *Dubitatio.* V. *Unde sic vocentur.*

QUID est iudicium temerarium, quatenus est diminutivum famæ alterius?

I. R. Strictè sumptum est assensus firmus, quo absque sufficienti fundamento aliquod malum vel boni defectum de proximo iudicamus.

Dicitur “strictè sumptum;” quia in vulgari sermone etiam latius solet sumi pro quacumque existimatione de proximo sine sufficienti motivo: & sic sub illo comprehenditur temeraria opinio, suspicio & dubitatio.

Quid est opinio temeraria?

II. R. Est assensus infirmus de malo proximi conceptus sine sufficienti motivo.

III. Suspicio temeraria est propensio intellectûs ad assensum de malo proximi sine sufficienti motivo.

IV. Dubium sive dubitatio temeraria est suspensio assensûs circa probitatem proximi sine rationabili causa.

Secundùm ergo minorem vel majorem firmitatem assensûs, statui possunt quasi quatuor gradus, ut primus sit dubitatio, secundus suspicio, tertius opinio, quartus iudicium.

Quare illa quatuor vocantur temeraria?

V. R. Quia formantur sine sufficienti motivo: unde non erit iudicium temerarium, dum sufficiens ratio sic iudicandi adest: sic v.g. vidisti hominem furantem; sine temeritate iudicas eum esse furem: vidisti eum abscurrentem è domo, ubi furtum commissum est; sine temeritate suspicaris, ipsum esse furem.

Bene notandum, quod quanto magis ascenditur ad assensum certum, tanto majora indicia seu motiva requirantur, ut non committatur temeritas.

Hinc ratio, quæ est sufficiens ad dubitandum sine temeritate, non est semper sufficiens ad suspicandum idem malum, multò minùs ad judicandum.

Notandum etiam, motiva, quæ in uno casu sufficiunt ad suspicandum vel judicandum sine temeritate, in alio casu non sufficere: sic si noveris quempiam ebriosum, est ratio dubitandi vel suspicandi de ejus castitate: sed idem non facit una ebrietas: item si deprehendas juvenem petulantem solum in tenebris cum filia, meritò suspicaris malum; non item si noveris eos meditari conveniens matrimonium.

Ut ergo cognoscatur temeritas, considerari debent qualitates personæ, de qua formatur dubitatio, suspicio, opinio aut judicium: deinde attendi debent locus, tempus aliæque circumstantiæ: et tunc maturè expendere, quid ex indiciis positis prudenter possit inferri: casu autem quo plùs inferatur, quam indicia merentur, eatenus proceditur temerariè.

Undenam oriuntur temeraria judicia, suspiciones, &c.?

R. Observat S. Thom. art. 3. in "Corp." oriri præcipuè ex his tribus:

- 1º. Ex eo, quod aliquis judicans in se ipso malus sit.
- 2º. Ex eo, quod aliquis malè afficiatur erga alterum.
- 3º. Ex longa experientia; unde senes solent esse maxime suspiciosi; quia multoties experti sunt aliorum defectus.

Ex his tribus causis sola tertia excusat intantum, inquantum experientia argumentum subministrat.

Ad alterutram ex duobus prioribus causis reduci possunt superbia, levis credulitas, curiositas, &c.

N. 115. DE GRAVITATE PECCATI JUDICII TEMERARII.

- I. *Judicium temerarium est ex genere suo peccatum mortale.*
- II. *Idem est de temeraria dubitatione, &c.*
- III. *Repugnant justitiæ.*
- IV. *Estque obligatio restitutionis.*

QUANTUM peccatum est, judicium temerarium, quantum diminuit famam proximi?

I. R. Est ex genere suo peccatum mortale. Probatur ex Jacobi cap. 4. V. 11. "Qui detrahit fratri, aut qui judicat fratrem suum, detrahit legi & judicat legem."

Probatur etiam à ratione: detractio est ex genere suo peccatum mortale; atqui judicium temerarium est velut detractio seu infamatio interna, cum per illud destruamus in mente nostra bonam existimationem, quam de proximo habere debemus: ergo, &c.

- An idem dici debet de opinione, suspicione vel dubitatione temerariis, quod sint ex genere suo mortalia?

II. R. Affirmativè; quia per ista etiam graviter lædi potest bona existimatio, quam de proximo habere debemus: sic v. g. graviter injuriosum est proximo, si de ipso sine fundamento dubites, utrùm non habeat consuetudinem bestialitatis.

Obj. S. Thom. quæst. 60. art. 3. in "Corp." dicit: "Triplex est gradus suspitionis: primus quidem gradus est, ut homo ex levibus indiciis de bonitate alicujus dubitare incipiat; & hoc est veniale & leve peccatum."

Item quodlibeto 12. art. 35. dicit: "Suspicio autem est quid imperfectum in genere judicii, et ideo non est mortale ex genere, quamvis si fiat ex odio, erit aliquando mortale."

R. S. Thom. non ponit gradus, prout illos numero præcedenti statuimus, sed eos considerat ex parte principii seu voluntarii: unde citata verba intelligenda sunt de suspicione temeraria repentina & non plenè deliberata, quod patet ex eo, quod dicat, "dum homo dubitare incipit," item "imperfectus est motus:" patet etiam ex ratione, quam adfert ex S. Aug. scilicet "quod talis suspicio pertineat ad tentationem humanam, sine qua vita ista non ducitur." Quæ de suspicionibus plenè deliberatis intelligi non possunt.

Cui virtuti repugnant temerarium judicium, suspicio, &c.?

III. R. Repugnant justitiæ strictæ dictæ; quia proximus jus habet, ut bonus, vel saltem non malus reputetur, nisi adsit legitima causa.

Obj. Justitia juxta S. Thom. quæst. 58. art. 8. versatur circa actiones externas: atqui illud judicium, suspicio, &c. sunt mere interna: ergo, &c.

R. Neg. cons. dicitur enim justitia principaliter versari circa actiones externas ex eo, quod illis effective lædatur jus alienum: secundariò tamen versari potest circa actiones internas, cum etiam illis jus alienum lædi possit, ut supra de judicio temerario, suspicione, &c. ostensum est.

An ergo ex temerario judicio, suspicione, &c. oritur obligatio restitutionis?

IV. R. Affirm. debet autem ista restitutio fieri deponendo istud judicium, suspicionem, &c. et redintegrando pristinam bonam existimationem.

N. 116. DE REQUISITIS UT JUDICIUM TEMERARIUM SIT PECCATUM MORTALE.

I. Requisita ut sit peccatum mortale. II. Sufficiens deliberatio. III. Materia gravis, IV. Et gravis temeritas.

QUÆNAM requiruntur, ut judicium temerarium sit peccatum mortale?

I. R. Hæc tria: 1°. ut adsit sufficiens deliberatio actûs.
2°. Ut sit in materia gravi, hoc est, circa peccatum vel defectum graviter probrosum.

3°. Ut committatur gravis temeritas, seu, ut sit notabilis disproportion inter motiva et ipsum judicium.

Ex quibus colligitur, judicium temerarium posse tripliciter esse peccatum veniale, si nimirum unum ex tribus requisitis deficiat.

Undenam judicatur, sufficientem adfuisse advertentiam sive deliberationem?

II. R. Id colligi debet ex regulis communibus tradi solitis de voluntario; eodem enim modo hic ratiocinandum, sicut de aliis cogitationibus malis.

Bene notandum, judicium, suspensionem, &c. distingui à pura cognitione seu representatione cujusdam rei, v. g. imaginando sibi, aliquem fecisse homicidium, vel supponendo, quid contingeret, casu quo talis homicidium commisisset, &c. hæc non sunt judicia, neque peccata: sed quædam tentationes, quæ tanquam inanes debent negligi vel abjici: si quis iis inhæreat cum complacentia peccati representati, esset delectatio morosa, non judicium temerarium.

An ut judicium temerarium sit peccatum, requiritur actualis advertentia, quâ quis advertat indicia esse revera insufficientia?

R. Negativè: sed sufficit, quod quis advertat, aut advertere possit et debeat se suspicari grave malum de proximo, & ex odio, contemptu, vel pravo habitu non sufficienter retractato negligat advertere ad indiciorum insufficientiam; nam tunc temeritas illa satis est voluntaria in causa, in mala nempe affectione.

Scrupulosis interim & timoratis proximo bene affectis meritò proponitur hæc regula, ut non existiment se in hac materia graviter delinquere, nisi plenè advertentes, suspensionem versari in materia gravi & procedere ex levibus motivis, eam voluntariè continuaverint.

Quidnam hic censeri debet materia gravis?

III. R. Perinde ac in detractone, scilicet vel defectus vel peccatum graviter probrosum. Vide Num. 100.

Quandonam censetur committi gravis temeritas?

IV. R. Quando indicia seu motiva multum deficiunt ab eo, ut moverent virum prudentem ad assensum: unde si indicia parum tantum deficiant, habebitur tantum levis temeritas & peccatum solum veniale.

Cæterum in hac materia maximè necessarium est confugere ad iudicium morale, ut gravitas temeritatis cognosci possit, oportetque varias attendere circumstantias, tum personæ judicantis, tum personæ circa quam fuit iudicium, an sit gravis vel levis, timorata an dissoluta, senex vel juvenis: loci etiam, an publicus an secretus, clausus vel apertus: temporis, an nocturnum an diurnum, tenebrosum an lucidum: modi, an petulanter an modeste, &c.

Insuper nota, quod temeritas, quæ gravis est, casu quo quis iudicet, non ideo gravis sit, si quis tantum opinetur, suspicetur vel dubitet.

Nota 2°. Iudicium verum posse esse temerarium, sicuti assertio vera potest esse mendax: v. g. si rationes veritatis non sint iudicanti notæ.

Nota 3°. Errorem vulgi putantis, se non temere processisse, quando postmodum deprehendit rem ita se habere, prout iudicaverat.

N. 117. OBSERVANDA A CONFESSARIIS.

I. *Observanda a Confessariis.* II. *Remedia contra iudicia temeraria.*

QUÆNAM Confessarius attendere debet, circa iudicia temeraria, & similia?

I. R. 1°. Quærere debet, an fuerit iudicium, opinio, suspicio, vel dubitatio, & quousque deliberata.

2°. Quale malum de proximo iudicaverit, opinatus fuerit, &c. hoc enim pertinet ad objectum ipsius peccati.

3°. Ob quas causas, sive ex quibus iudicaverit, opinatus fuerit, &c. ut inde cognoscat gravitatem temeritatis.

4°. Quamdiu illis inhæserit; quia sunt peccata mere interna.

5°. Undenam oriantur ista iudicia, suspiciones, &c. an non forte ex odio, invidia, aut simili passione; an non forte ex eo, quod pœnitens ipse malus sit, cujus rei signum est, si pœnitens quasi ex propria experientia noscat causas, connexionem & sequelas peccatorum, de quibus iudicaverat.

6°. An ex illis judiciis nulla alia mala secuta sint, an personam, de qua judicaverat, non offenderit, ei non detraxerit, vel contumeliam fecerit, &c.

Quænam sunt remedia contra judicia temeraria, suspensiones, &c.?

II. R. 1°. Cognoscere seipsum, & considerare proprios defectus & peccata.

2°. Facta alorum dubia & incerta in bonam partem interpretari, juxta doctrinam S. Bernardi Sermone 56. in Cantica dicentis: "Cave, ne sis alienæ conversationis curiosus explorator, aut temerarius judex, etiamsi perperam quid actum deprehendas, nec sic judices proximum, magis autem excusa. Excusa intentionem, si opus non potes: putà ignorantiam, putà subreptionem, putà casum: quod si omnem omnino dissimulationem rei certitudo recuset, suade nihilominus ipse tibi, & dicitote apud te ipsum: vehemens nimis fuit tentatio: quid de me illa fecisset, si accepisset in me similiter potestatem?"

3°. Etiam multum valet recogitare Deum sibi reservasse judicium, omnium occultorum: unde dicit Apostolus: "Nolite ante tempus judicare, quoadusque veniat dominus." Vide plura in particulari apud Du Jardin "de officio Sacerdotis" parte 2. Sect. 15. apud Marchantium "in Horto Pastorum," & S. Francisc. Sales. "Introd. ad vitam devotam" parte 3. cap. 28.

N. 118. DE INTERPRETATIONE DUBIORUM.

S. Th. quæst. 60. art. 4.

I. *Non dubia rerum,* II. *Sed personarum benignè interpretanda.* III. *Pro cautela.* IV. *Potest supponi id, quod est deterius.* V. *Cavenda tamen nimia morositas.* VI. *Remedia.*

QUOMODO dubia debemus interpretari?

I. R. Dist. Dubia de rebus, seu quæ versantur circa res independentes à probitate proximi, non sunt in bonam partem interpretanda, sed suis æstimanda motivis.

II. Dubia circa personas, seu quæ concernunt proximi probitatem, sunt in meliorem partem interpretanda, saltem negativè: hoc est, debemus in dubiis istis vel benignè judicare, vel à judicando abstinere.

Ratio est, quod juxta vulgatum axioma, "quisque præsumendus sit bonus, donec probetur malus;" atque

ita non tantum postulat charitas, sed etiam justitia propter periculum temeritatis.

Obj. I. Dubia de nobis ipsis possumus interpretari in deteriorem partem: ergo etiam dubia de proximo; quia proximum tantum diligere debemus sicut nos ipsos.

R. Disparitas est, nullum esse periculum committendæ injustitiæ, dum nos ipsos judicamus, quale est, dum in dubiis judicamus de proximo.

Obj. II. Dubia de rebus non sunt in meliorem partem interpretanda: ergo nec dubia de personis.

R. Disparitas est, judicium de rebus nemini esse injuriosum: judicium autem de personis sine sufficienti motivo est illis injuriosum.

Obj. III. Inter homines sunt plures mali, quam boni: ergo possum communiter accidentibus dubia prudenter in deteriorem partem interpretari.

R. S. Thom. art. 4. ad 3. Melius est, quod homo frequenter fallatur habens bonam opinionem de aliquo malo homine, quam quod rarius fallatur habens malam opinionem de aliquo homine bono; quia ex hoc fit injuria alicui, non autem ex primo.

An ergo est peccatum, si quis claudat exactius cistam aut cubiculum, quia homo ignotus ibidem versatur?

III. R. Negativè: licite enim quis adhibet cautelas opportunas, absque eo, quod aliquem judicet aut male de eo suspicetur.

IV. Pro hac re notanda sunt verba S. Thom. ad 3. "Interpretari aliquid in meliorem partem vel deteriorem, contingit dupliciter: uno modo per quamdam suppositionem (supponendo deterius, sed non ideo sic judicando) & sic cum debemus aliquibus malis adhibere remedium sive nostris sive alienis, expedit ad hoc, ut securius remedium apponatur, quod supponatur id, quod est deterius; quia remedium, quod est efficax contra majus malum, multo magis est efficax contra minus malum. Alio modo interpretatur aliquid in bonum vel malum, diffiniendo sive determinando, &c."

Juxta primum modum pater filiae prudenter prohibet consortium juvenis, quia potest ab eo seduci; viator prudenter parat arma ad occursum hominis ignoti, quia potest esse latro. Sic Job nil mali judicans de filiis suis, offerebat holocausta pro singulis, dicens cap. 1. v. 5. "Ne forte peccaverint filii mei:" sic etiam pro cautela & non aliter dicit regula 8. juris in 6. "Semel malus, semper præsumitur malus."

V. Cavendum tamen, ne quis per nimiam morositatem & nimias castelas domesticos suos irritet, contristetur, aut factis suis defamet, prout faciunt isti, qui nemini volunt fidere.

An dubia etiam positivè in meliorem partem interpretari debent?

R. Est quidem consultum & charitati consentaneum de proximo bene judicare positive: in casu tamen veri & rationabilis dubii, suspendere actum judicii et dubitare non est illicitum.

Quibus mediis juvatur homo ad dubia proximi in meliorem partem interpretanda?

VI. R. 1°. Repellendo illa dubia tanquam inania et impertinentia.

2°. Accusationes apparentes elidendo per excusationes, juxta modum S. Bernardi citatum Num. præcedenti.

3°. Excitando affectum veræ charitatis respectu illius, de quo dubia obveniunt.

N. 119. DE INJURIIS IN CORPUS PROXIMI. DE SUICIDIO.

S. Thom. 2. 2. quest. 64. art. 5.

I. *Suicidium privata auctoritate nunquam est licitum.* II. *Suicida tripliciter peccat.* III. *Monitum.*

VARIA sunt, quibus infertur injuria in corpus proximi, nempe suididium, homicidium, mutilatio, adulterium, stuprum, fornicatio, raptus, et quæ sub his continentur, ut duellum, abortus, verberatio, incarceration, &c. quæ respective prohibentur quinto Decalogi præcepto: "Non occides;" vel sexto: "Non mæchaberis."

Quid est suididium?

R. Suididium est, dum quis citra auctoritatem Divinam jubentem, vel permittentem, sibi mortem infert.

An licitum est, seipsum occidere?

I. R. Seipsum directe et ex intentione occidere, seclusâ auctoritate divinâ, gravissimum est peccatum.

Probatum 1°. ex præcepto "Non occides;" si enim vi istius præcepti non liceat occidere proximum, multo minus seipsum, cum quilibet sit maxime proximus sibi.

2°. Interficere seipsum est contra inclinationem naturæ,

VOL. II.

quia quælibet res seipsam conservat, et adversus noxia tuetur: exceptio autem contra illam inclinationem admitti debet, nisi eam constet ab Authore naturæ esse factam.

II. Suicida igitur peccat in Deum, qui sibi dominium vitæ & necis reservavit: peccat etiam in rempublicam, cujus membrum ipsâ invitâ aufert: et in seipsum, lædendo jus custodiendæ vitæ suæ, quod ipsi à Deo inabdicabiliter concessum est, item lædendo charitatem, quâ quisque seipsum diligere debet.

S. Hieronymus scribens in cap. 1. Jonæ, videtur docere, pro servanda castitate licitum esse, seipsum interficere: sed in hoc puncto ab ipso cum S. Augustino & S. Thoma est recedendum.

Ad SS. Virgines, quæ, ne violarentur, seipsas occidisse leguntur, dicendum cum S. Augustino, eas id fecisse instinctu Spiritûs Sancti. Quidam eas excusant ratione ignorantia, quæ respectu ipsarum potuit esse saltem non graviter mala.

III. Quantum ad instinctum Spiritûs Sancti sive divinam auctoritatem ad se vel alios occidendum, rectè monet Petrus Marchantius, illam non posse præsumi, sed de ea debere apertissimè constare; quia in similibus facile fraus et illusio dæmonis potest intervenire.

Ex dictis patet, nunquam licitos esse erga seipsum actus per se mortiferos, qui ex se et propriâ naturâ tendunt ad mortem, ut jugulatio, strangulatio, sumptio veneni, &c.

An Judex, qui reus est mortis, potest seipsum licitè occidere, sicut potest alios reos occidere?

R. Negative: quia ille judex non est judex sui-ipsius, sed ab aliis judicandus est.

An Judex potest condemnare alium reum, ut seipsum occidat?

R. Videtur negandum; quia talis potestas non est reipublicæ necessaria, cum suppetant alii modi reos puniendi: nec constat Deum hanc potestatem reipublicæ concessisse.

Hinc docent Authores, condemnatum ut fame pereat, non posse abstinere à cibo clanculariè oblato, nec sumere venenum, ad quod sumendum condemnatus foret.

An licet prosilire in fluvium, in quo certè submergendus est, ad baptizandum infantem alioquin sine Baptismo moriturum?

R. Negative, quia immediatus effectus talis saltûs est sui-ipsius occisio; & prolis baptizatio ex eo nullo modo

sequitur, sed tantum ex applicatione materiæ & formæ. Tenemur quidem ad succurrendum tali puero nos periculo mortis exponere juxta Num. 138. "de Charitate:" sed aliud est se mortis periculo exponere, aliud se occidere.

An licitum est prosilire à turri ardenti, ad evitandas acerbiores combustionis pœnas, dum neutro casu spes est mortem evadendi?

R. Versimiliter affirmative; saltem tum, si prosiliendo à turri mortem suam non acceleret: ratio est, quod saltus ille sit immediate fuga majoris mali, mortis nempe acerbioris: unde videtur se posse habere permissive ad mortem minus acerbam, quæ inde sequitur.

N. 120. DE SUICIDIO INDIRECTO.

I. *Illicitum est suicidium indirectum.* II. *Licet austeritates moderate.* III. *Non tamen immoderate.* IV. *Causæ excusantes à suicidio indirecto.* V. *An reus possit fugere.*

AN licet seipsum indirecte occidere, seu aliquid agere vel omittere, unde mors sequatur, etsi non intenta?

I. R. Per se loquendo negative: quia sic mors equidem esset in causa, seu interpretative voluntaria, ac adeo peccaminosa, nisi sufficiens ratio sic agendi adsit.

Igitur suicidii rei sunt, 1°. qui levibus de causis se conjiunt in discrimen mortis, ut v. g. funambuli temerarii, vel sumentes venena ad ostentationem, nisi ita noverint per antidotum periculo occurrere, ut illud sit moraliter remotum.

2°. Qui mortem sibi accelerant per crapulam, ebrietatem, potum vini adusti, immoderatas passiones, &c.

3°. Ægroti recusantes remedia ordinaria probabilius profutura et non obfuturâ, si ex eorum neglectu mors immineat.

Notandum, præfatos eò magis peccare, quo mortem magis accelerant, & quamdiu sunt in isto statu sibi graviter nocendi, tamdiu esse in continuo peccato mortali, & absolute indignos.

An peccant, qui per austeritates dies suos minuunt?

II. R. Rarum est, moderatâ vitæ austeritate dies minui, quin potius vita prolongatur. Deinde licet quædam austeritates aliquantulum vitam abbreviarent, si tamen moderatæ sint, licitæ sunt: quia refrænatio carnis et multiplex utilitas spiritualis, quæ inde immediate sequitur, superat hunc effectum malum: id etiam probat communis praxis Sanctorum.

III. Austeritates tamen immoderate sunt illicitæ tanquam hominis occisivæ, nec unquam illis opus est ad fines principales. Immoderate autem censeantur, sub quibus natura conservari non potest, vel homo impotens redditur ad debita opera peragenda: et tantum adest, ut per illas corpus spiritui subjiciatur, quin potius impediatur, ne præ languore spiritui obediat.

Notandum ex SS. Philippo Ner. et Francisco Sal. pluris æstimandos illos, qui carnem, rationis moderamine castigantes toti sint in intellectu coercendo, et voluntatæ suæ divinæ subjicienda et conformanda, quam illos, qui, neglectâ animi curâ, solum corpus affligere volunt.

2°. In austeritatibus suscipiendis unumquemque pendere debere à nutu et directione Confessarii sui, non obstante quâcumque propriâ imaginatione, et voluntate.

IV. Dictum est initio Num. "Nisi sufficiens ratio sic agendi adsit:" et hinc non culpandi, sed plurimum laudandi sunt Pastor ministrans Sacramenta peste infectis cum periculo infectionis, miles manens in statione cum periculo vitæ ob bonum commune, &c.

Similiter non peccat miles, qui primus murum ascendit, ignem pulveri tormentario injicit ad evertendam turrim, quamvis inde videat se certò occidendum.

Probabiliter etiam excusandus videtur, qui in navi inimica positus ignem in pulverem tormentarium injicit, ut navis et hostis pereat etiam cum certâ sui interfectione, si inde sequatur patriæ libertas, secus, si inde non sequatur, ex eo, v. g. quod adhuc multæ aliæ naves hostium super sint.

Culpandus tamen foret ille miles, qui in propria navi manens idem faceret, ne ipse cum navi veniat in potestatem hostium.

Pro ratione hic applicandum principium S. Th. "Una actio habet duplicem effectum," &c. de quo postea.

An condemnandus vel condemnatus potest vel debet fugere è carcere, si possit sine violentia?

V. R. Si esset innocens, regulariter deberet fugere, nisi aliud suadeat bonum Reipublicæ, aut Religionis: sic plures Martyres, licet evadere possent, in carceribus manserunt.

Si vero sit reus, docetur communiter, talem posse fugere, sed tamen ad fugam non teneri: quod non teneatur fugere, probatur ex eo, quod mors non sequatur ex non fuga, sed ex crimine commisso: quinimò putatur, reum posse suâ sponte se judici sistere, ut Deo et reipublicæ satisfaciatur.

Quod possit fugere, probatur ex eo, quod fuga sit medium ad vitam servandam: nimium autem naturali inclinationi repugnaret, si tale medium adhibere non liceret: & hinc quidam existimant, eum ad hoc etiam posse effringere carcerem & vincula.

Suicida non reputatur, qui se interire sinit, quia non potest vitam nisi mediis extraordinariis servare, v. g. pretiosissimis medicamentis, gravissimis doloribus, &c. sic etiam Monialis non tenetur exire claustro, ut pro sanitate obtinenda aërem mutet.

An Carthusianus teneatur abstinere ab esu carnium cum periculo vitæ, vide resolutum N. 46. "de Legibus."

Quid dicendum sit de facto Samsonis, Eleazari & Razis, vide Daelman t. 5. q. 4. observ. 11.

N. 121. DE HOMICIDIO.

S. Thom. 2. 2. quest. 64.

I. *Homicidium.* II. *Irrationalia licet occidere.* III. *Sensus præcepti non occides.* IV. *Exceptiones.*

QUID est Homicidium?

I. R. Est voluntaria & injusta hominis occisio. Prohibetur tum jure naturali, tum positivo divino: "Non occides."

An præcepto "Non occides" etiam prohibetur occisio animalium irrationalium?

II. R. Negativè: Deus enim Gen. cap. 9. id expressè concessit: "Omne quod movetur & vivit, erit vobis in cibum."

Notat tamen S. Thom. quòd animalia occidendo crudeliter committatur quædam inordinatio; nam animalia non crudelitati nostræ, sed usui sunt relicta. Hanc crudelitatem etiam condemnat Scriptura Saera Proverb. cap. 12. "Novit justus jumentorum suorum animas: viscera autem impiorum crudelia."

An esus carnium fuerit licitus ante diluvium, disputatur: Sylvius existimat eum fuisse licitum, religiosiores tamen ab eo abstinuisse.

Explica præceptum "Non occides."

III. R. Illo præcepto non tantum prohibetur homicidium, sed etiam mutilatio, vulneratio, verberatio, &c. & quidquid ordinem dicit ad læsionem personæ proximi.

Indirectè præcipitur mansuetudo, patientia, concordia,

charitas, beneficentia, &c. ut explicat Catechismus Romanus parte 3. de quinto Decalogi præcepto.

An omnis omnino hominis occisio prohibetur hoc præcepto?

R. Negativè; sed illa, quæ fit autoritate privatâ, Deo non jubente nec permittente: hinc in definitione homicidii dictum est, quòd sit "injusta" hominis occisio.

Quenam ergo hominis occisio hoc præcepto non prohibetur?

IV. R. Illa, quæ fit autoritate divinâ: sic 1°. Non peccavit Abraham, qui jussu Dei voluit occidere filium suum Isaâc, Gen. cap. 22.

2°. Nec respublica, quæ occidit malefactores, cum Deus similiter hanc potestatem reipublicæ dederit ob honorem commune, ut probabitur Num. sequenti.

3°. Nec justè belligerantes occidendo hostes: hanc enim potestatem divinitus datam Scriptura Sacra, Patres et timoratissimorum Principum usus abundè probant. Conditiones belli justi vide breviter "in Analogia Bæcani" cap. 18. quæst. 1.

N. 122. AN AUTHORITY PUBLICA LICEAT OCCIDERE MALEFACTORES?

I. *Respublica licitè occidit malefactores* II. *Reipublica multum noxios.* III. *Etiam fures.* IV. *Nunquam tamen innocentem.* V. *Nisi quasi indirectè.* VI. *Mittendo innocentem, ad tyrannum.*

I. RESP. Non solùm licet, sed etiam præceptum est autoritate publicâ et servato juris ordine occidere facinorosos, reipublicæ perniciosos, quales sunt latrones, incendiarii, sacrilegi, fures, &c. Est contra Waldenses damnatos in Concilio Later. tertio.

Probatur ex concessione divina, facta Exod. cap. 22. V. 18. "Maleficos non patieris vivere." Et ad Rom. cap. 13. V. 4. "Si malum feceris, time; non enim sinè causa gladium portat: Dei enim Minister est, vindex in iram " si, qui malum agit."

Accedit etiam ratio naturalis, quæ dictat membrum amputandum, dum ex eo imminet corruptio totius: jam autem ex perniciosis istis malefactoribus imminet corruptela et perturbatio reipublicæ: ergo, &c.

An respublica potest pro libitu quoscumque malefactores occidere?

II. R. Negativè; sed tantùm reipublicæ multùm noxios; unde non est hic attendende gravitas seu malitia peccati secundùm se, sed nocumentum, quod infert reipublicæ.

Hinc justæ sunt leges militares pœnam mortis decernentes pro culpis secundùm se levibus, pro parva inobedienciâ, neglecta custodia, levi furto, &c. quia ex hujusmodi delictis, etsi sint secundùm se levia, gravissima reipublicæ mala obarirentur, nisi severissimè prohiberentur.

An pro simplici furto licet hominem occidere?

III. R. Affirmativè, dam istud est reipublicæ graviter periculosum: atque hoc probat praxis tribunalium.

Nec refert, pœnam non videri proportionatam delicto, dam pro damno rei temporalis aliqua vitâ privatâ; nam ex ante dictis observari potest, pœnam non infligi pro ablatione rei alienæ temporalia secundùm se, sed ob nocumentum, quod infertur paci et tranquillitati reipublicæ.

Obj. S. Thom. 2. 2. quæst. 66. art. 6. ad. 2. dicit: Pro furto, quod irreparabile damnum non infert, non infligitur secundùm præsens judicium pœna mortis, nisi ut furtum aggravetur per aliquam gravem circumstantiam.

R. S. Thom. tantum dicit, uno tempore, secundùm antiqua jura imperialia, furta simplicia non fuisse morte pœnita.

Accusant plerique Authores Scotum in 4. dist. 15. quæst. 3. quasi docuisset non licere fures occidere, nec alios quàm in veteri lege expressè. Verum Herimex, Henno, alique Scotistæ conantur eam explicare, et ad locum citatam respondent, ut nos respondimus ad S. Thom.

An licet authoritate publicâ occidere innocentem?

IV. R. Nullo casu licitum est directè innocentem occidere, nisi Deus id expressè jusserit: hinc ob Dei expressum mandatum solum excusantur Israëlitis occidentes, omnes inventos in urbe Jericho ab infante usque ad senem, Jos. cap. 6. V. 21. Sic etiam excusatur David, dum 2. Regum c. 21. tradidit septem filios Saülis, ut crucifigerentur à Gabaonitis pro peccatis Saülis defuncti. Simile quoque mandatum dedit Deus Saül respectu Amalecitarum 1 Reg. cap. 15. V. 3.

An equidem non licet reipublicæ indirectè occidere innocentes?

V. R. Licetum est reipublicæ justa de causa aliquid facere vel omittere, ex quo mors innocentis sequitur, non intendendo illam; quod est quasi indirectè occidere.

Sic princeps justè obsidens civitatem, licitè explodit et evertit turrim, in qua sunt innocentes, si aliter civitatem

expugnare non possit : quia Princeps ille utitur jure suo, et ita non potest ei imputari effectus præter intentionem secutus.

VI. Similiter si tyrannus obsidens civitatem, minetur eam totaliter evertere, nisi ad ipsum mittatur aliquis innocens: resolvunt communiter Authores, quod respublica possit ipsum innocentem mittere, imò tradere tyranno, non ex intentione, ut ab eo occidatur, sed ex intentione ut patria liberetur: hoc modo excusat S. Thomas Simonem, qui duos filios Jonathæ misit Triphoni 1. Machab. cap. 13.

Imò videtur in casu ille innocens obligatus ad exponendum vitam suam pro bono communi; et juxta Daelman reus fieret gravis peccati in rempublicam, si recusaret ad tyrannum ire.

Aliud foret, si ille innocens nullo modo esset subditus illius loci; quia extraneus pro republica aliena mortem subire non tenetur. Posset tamen respublica talem extraneum in sua ditione latitantem compellere exire cum mortis periculo.

Obj. I. Ex illa missione sequitur mors innocentis, et liberatio civitatis tantum ex mutata voluntate tyranni: ergo, &c.

R. Ex illa missione mortem innocentis non sequi immediatè, sed ex mala voluntate tyranni: dum autem effectus malus non sequitur, nisi mediatè, non debet bonus nisi mediatè sequi.

Obj. II. Non liceret in casu innocentem tradere bestiis, neque codices sacros tyranno profanandos: ergo, &c.

R. Negando conseq. disparitas est pro priori, bestias naturaliter sævire et devorare; et ita, qui hominem bestiis objiciunt, directè illum occidunt: tyrannus verò agit liberè, et ita ipse, non mittens, directè occidit.

Pro secundo disparitas est, per profanationem librorum sacrorum fieri injuriam ipsi Deo & Religioni, quæ multò gravior est, quàm quælibet injuria reipublicæ inferenda: deinde codices sacri sunt altioris ordinis, nec ordinantur ad salutem reipublicæ, sed ad salutem animarum: membra autem communitatis ordinantur ad salutem temporalem communitatis.

Accedunt in confirmationem exempla varia SS. Martyrum, qui mori præelegerunt quàm codices sacros tradere in manus tyrannorum, ut videre est in Martyrologio Romano, die secunda Januarii et undecimâ Februarii.

Ob eandem rationem putatur, illicitum esse mittere tyranno virginem stuprandam; quia pudicitia virginis non ita ordinatur ad rempublicam servandam, ut vita innocentis subditi. Præterea in casu virginis est periculum proximum, ne libidini consentiat, quale periculum non est in casu

innocentis occidendi, ut propterea respublica se potius permissivè habere possit in casu innocentis, quam in casu virginis.

N. 123. DE JUDICE FAMOSO.

S. Thom. q. 64. art. 6. ad 3. & q. 67. art. 2.

I. *Si judex privatim noscat innocentem, non potest eum ad mortem damnare.*

FAMOSA est quæstio, quid agere debeat Judex, si privatâ scientiâ noscat aliquem esse innocentem, qui tamen in judicio probatur reus?

Certum est, ab isto Judice adhibendam esse omnem diligentiam & industriam, ut liberet innocentem, v. g. avertendo actorem, monendo testes privatim, eos exactius examinando, ut possit inveniri contradictio, prout fecit Daniel pro Susanna: vel curando, si possit sine scandalo, ut innocens fugâ elabatur, vel remittende eum ad superiorem judicem, quem moneat de falsitate, et cui se testem veritatis offerat, &c.

Quid, si adhibitis his mediis, innocentem liberare nequeat (qui casus, ut patet, fere metaphysicus est) & nisi eum morti adjudicet, graves perturbationes in republica sunt excitandæ?

R. Schola Thomistica communiter cum S. Th. Alexandro de Ales, Steyaert, Danes, &c. sustinet, judicem non peccare, si ferat sententiâ mortis in illum innocentem secundum allegata & probata. Ratio eorum est, quod in casu Judex non occidat, sed falsi testes.

I. E contra Sylvius & cæteri plerique Authores docent, talem Judicem posse quidem contra privatam suam scientiam judicare secundum allegata & probata in casibus civilibus, sed non criminalibus, ubi agitur de pœna mortis, membro amittendo, aut simili graviore.

Probatur hæc sententiâ ex lege naturali & generali, Exod. cap. 23. V. 7. "Insontem & justum non occides." Et eodem cap. V. 2. "Non sequeris turbam ad faciendum malum, nec in judicio plurimorum acquiesces sententiæ, ut à vero devies."

2º. Respublica non habet à Deo potestatem occidendi nisi malefactores reipublicæ multum noxios: atqui innocens licet probatus reus, non est reipublicæ noxius: ergo, &c. Sic omnes admittunt à republica occidi non posse in-

nocentem ad mandatum tyranni, alioquin patriam eversuri: ergo nec à judice in casu ad servandum juris ordinem.

Obj. I. Potest Judex ex dictis sic procedere in causis civilibus: ergo & in criminalibus.

R. Disparitas est, quod respublica ratione alti domini disponere possit de bonis temporalibus subditorum, quando id exigit reipublicæ necessitas: disponere autem non potest de vita vel membris hominis, nisi ex concessione divina, quæ concessio pro casu controverso nullibi legitur esse facta.

Obj. II. Exigit ordo juris, ut Judex procedat secundum allegata & probata: ergo, &c.

R. Antecedens verum est, dum judex fert sententiam de iis, quæ plenè subsunt reipublicæ dispositioni, à qua suam potestatem accepit. Deinde non dicimus à judice posse judicari contra allegata & probata (quod contrariatur ordini juris) sed judicio supersedendum esse, quod in casu juris ordinem non evertit.

Obj. III. Respublica videtur habere potestatem occidendi probatos reos; quia Deut. cap. 17. V. 6. Deus dedit Judicibus hanc regulam: "In ore duorum aut trium testium peribit, qui interficietur:" & cap. 19. V. 15. "In ore duorum aut trium testium stabit omne verbum:" ergo, &c.

R. Negand. antec. Ad verba objecta dicendum, ea optimè intelligi in sensu negativo: "Nemo condemnetur, nisi sub duobus aut tribus testibus." Id probant verba sequentia in textu priori: "Nemo occidatur, uno contra se testimonium dicente;" & verba præcedentia in textu posteriori: "Non stabit testis unus contra aliquem."

Deinde etsi acciperentur in sensu positivo, intelligi deberent hoc modo, quod duo vel tres testes sufficiant, ut Judex de veritate allegatorum concludat, & secundum ea procedat, nisi aliquid obstet, prout in casu obstat scientia privata.

Obj. IV. In casu judex non occidit, sed falsi testes, juxta S. Thomam: ergo, &c.

R. Negando assumpt. nam judex ferendo sententiam, mandat innocentis occisionem; adeoque mortem verè intendit et in eam influit.

Obj. V. Judex petendo juramentum ab eo, quem scit pejeraturum, non est causa perjurii: ergo ferendo sententiam mortis in innocentem, non ideo est causa mortis.

R. Disparitas est, quod, ut dictum est, judex per sententiam mandat occisionem innocentis; sed in casu objecto judex non mandat juramentum, sed tantum ad instantiam

partis admittit illud et offert præstandum, sic ut juraturus maneat liber ad non jurandum : verùm innocens in nostro casu absolutè cogitur mori.

N. 124. DE HOMICIDIO AUTHORITYATE
PRIVATA.

S. Thom. quæst. 64. art. 3.

I. *Privatus illicitè occidit.* II *Maritus adulterum.* III. *Factum Moysis.* IV. *Phineës.* V. *Aod, Jahel, &c.*

AN nunquam licitum est occidere hominem auctoritate privatâ ?

I. R. Nunquam id licet : & ita privatus nequidem occidere potest malefactores reipublicæ multùm noxios ; quia Deus hanc potestatem non concessit privato, sed tantùm reipublicæ, et illis, qui ejus vices gerunt.

Nec obstat, à quolibet privato occidi posse “ bannitos,” seu à republica vel Principe proscriptos ; quia “ banniti” non occiduntur privatâ auctoritate, sed publicâ, quam respublica vel Princeps ob gravissimas rationes unicuique tanquam ministro suo committit.

II. Non obstat etiam, leges civiles permisisse patri filiam, & marito uxorem occidere in adulterio deprehensam, ac ipsum etiam adulterum ; dicendum enim, vel leges hujusmodi cædes non approbasse ut licitas, sed pro foro externo permisisse impunitas ob justum patris vel mariti dolorem ; vel leges illas tanquam iniquas per jus canonicum correctas esse.

Quid judicandum de facto Moysis, qui Exod. cap. 2. occidit Ægyptium percutientem quemdam de Hæbreis fratribus suis ?

III. R. S. August. lib. 22. contra Faustum cap. 70. docet, Moysen ex nimio & inculto zelo hunc Ægyptium occidisse : verum quæst. 2. in Exod. censet eum id ex Dei admonitione vel inspiratione fecisse, quod colligit ex Act. cap. 7. V. 25. præterea S. Thom. hanc responsionem probans, aliam ex S. Ambrosio adfert, scilicet Moysen occidisse Ægyptium defendendo eum, qui injuriam patiebatur, cum moderamine inculpatæ tutelæ.

IV. Quantum ad factum Phineës Num. cap. 25. satis patet ex eodem loco, quod occiderit scortantes auctoritate divinâ : auctoritas enim illa ibidem data erat iudicibus

Israël: cum autem Phinees esset filius Summi Sacerdotis, ad eum hoc iudicium pertinebat, sicut ad alios Judices, ait S. Thomas.

V. Ad facta Aod, Jabel, Judith, &c. dici potest, vel fuisse specialiter inspiratos, vel saltem attentâ istorum temporum sævitiâ bellandi, morumque duritate, facta illa multum extenuari. Dum Scriptura ea laudat, plus sæpe laudantur ob circumstantiam quandam laudabilem eis annexam, quam quia in se laudabilia sunt.

N. 125. DE DEFENSIONIBUS OCCISIVIS.

I. *Injustus invasor vitæ II. Licet occiditur, III. Servato moderamine inculpatae tutelæ. IV. Conditiones hujus moderaminis. V. Probatur sententia ex S. Augustino. VI. Ex Catechismo Romano. VII. Ex Jure Canonico. VIII. Ex rationibus S. Thomæ.*

AN licet vitam suam defendere cum occisione injusti invasoris?

I. R. 1°. Certò non licet occidere "justum invasorem" vitæ, Judicem, Scabinos, &c. qui justè ad mortem condemnant.

2°. Nec licet occidere Judicem, testes aut accusatores, à quibus injusta imminet sententia, ut constat ex propositione 18. condemnata ab Alexandro VII. "Licet interficere falsum accusatorem, falsos testes, ac etiam judicem, à quo iniqua certò imminet sententia, si alia via innocens non possit damnum evadere." Ratio condemnationis est, quod similis aggressio non fiat per vim; sed sicuti invaditur via juris, licet inique, ita via juris medium est, quo se defendat; quod si non possit, opus est christiana fortitudine et patientia, dicendumque cum Psalmista Psalm. 16. "Propter verba labiorum tuorum ego custodivi vias duras."

Quæritur itaque, an, dum quis injustè invaditur per vim, v. g. à latrone, nec aliter mortem evadere potest, quam injustum invasorem occidendo, licet sic sese defendat, ut ex defensione mors invasoris sequatur?

II. R. Negant Boudart, Van Roy & alii pauci: dubitat Steyaert, Pauwels, & continuator Tournellif: veram Estius, Sylvius, Wiggers et alii communiter affirmant, modò servetur moderamen inculpatae tutelæ.

Quandonam servatur moderamen inculpatae tutelæ?

III. R. Hæc pbrasis desumpta est ex Innocentio XI. cap. SIGNIFICASTI. Extra leg. 5. tit. 12. & Alexand. III. cap. SI VERO "de sententia excommunicationis." Requirit autem sex conditiones.

IV. Prima: Ut ipsa defensio fiat non ad sumendam vindictam, sed ad propulsandam injuriam: contra hanc conditionem peccat, qui se defendit ex ira, odio aut vindicta.

Secunda: Ut invasus non utatur majori vi defensivâ, quàm sit opus ad avertendam mortem intentatam: hinc si invasus evadere possit fugiendo, clamando, excutiendo invasoris arma, vulnerando, &c. illicitè se defendit cum occisione invasoris.

Tertia: Ut vera vis inferatur: aliàs non foret defensio, sed aggressio: et ut defendens vim illatam repellat vi similis generis.

Hinc non potes prævenire & occidere illum, qui solis minis tibi mortem intentat, neque latronem tibi obvium nil in te actu molientem; neque etiam eum, qui dolo, insidiis aut calumniâ tibi mortem inferre conatur, putâ falsum accusatorem, falsum testem, &c. ut constat ex propositione damnata supra citata.

Hæc tamen non ita intellige, quasi invasus expectare debeat, donec invasor primum ictum dederit, sed sufficit, eum aliquid agere, quo censeatur moraliter invadere, v. g. si jam stringat ensem, dirigat sclopetum, &c.

Quarta: Ut effectus bonus defensionis prævaleat, aut saltem adæquet effectum malum: alioquin deesset justa causa. Vide id latius apud De Cocq & Daelman.

Quinta: Ut effectus malus non sequatur immediatè et directè, et effectus bonus tantùm mediatè et indirectè, quia hoc asset facere malum, ut eveniat bonum. Hinc non licet projicere infantem in puteum, ut baptizetur.

Sexta: Ut mors invasoris non intendatur, neque ut finis, neque ut medium, neque ut effectus defensionis; quia cum illicitum sit privatâ autoritate hominem occidere, illicitum quoque est, quòd invasus intendat invasorem occidere.

Positis his conditionibus, nullum est peccatum, nequidem contra charitatem (ut commuis habet sententia) vitam suam cum occisione injusti invasoris defendere; nisi fortè invasor esset persona necessaria vel multùm utilis reipublicæ, aut alia circumstantia occurreret, quæ dictaret vitam invasoris præferendam esse vitæ invasi.

V. Probatum hæc sententia 1º. ex S. Augustino quæst.

84. in Exod. dicente: "Intelligitur ergo tunc non pertinere ad homicidium, si fur nocturnus occidatur; si autem diurnus, pertinere; quia si oriatur sol super eum, poterat discerni, quòd ad furandum, non ad occidendum venisset."

Legem autem illam non debere judicari "judicialem" tantum, patet ex eo, quòd textus S. Aug. relatus sit in Jus Canonicum leg. 5. tit. 12. cap. 3. quod jus principaliter spectat forum conscientiae. Insuper ratio, quam dat S. Aug. petitur ex natura rei: unde lex illa Exodi partim naturalis erat, dictans talem non esse reum homicidii.

VI. Probatum 2º. ex Catechismo Romano, qui explicans præceptum "Non occides," sic habet: "Si quis salutis suae defendendae causam, omni adhibitam cautione, interemerit alterum, hanc legem non teneri satis patet."

VII. Probatum 3º. Clemens V. leg. 5. tit. 4. cap. unico dicit: "Si furiosus, aut infans seu dormiens hominem mutilet vel occidat, nullam ex hoc irregularitatem incurrit, et idem censemus de illo, qui mortem aliter evitare non valens, suum occidit vel mutilat invasorem;" atqui secundum præsentem juris dispositionem omnia omnino homicidia peccaminosa habent annexam irregularitatem: ergo, &c.

VIII. Probatum 4º. ex rationibus S. Thomae q. 64. art. 7. quarum prima est, quòd secundum jura liceat vim vi repellere: secunda, quia per se loquendo et cæteris paribus, tenetur homo plus providere vitae propriae, quam alienae: tertia et præcipua ratio est, quia occisio invasoris in casu non est voluntaria, eo quod sit præter intentionem: cum enim ex tali defensione æque immediate sequatur propria conservatio, ac mors invasoris, licet se ita defendere intendendo effectum bonum, et se permissive habendo ad effectum malum.

N. 126. SOLVUNTUR OBJECTIONES.

OBJ. I. Lex "non occides" est generalis, nec legitur Deus casum hunc de occidendo invasore excepisse: ergo, &c.

R. Negando consequens: quia hic casus defensionis non eget excipi, eò quòd illa lege non comprehendatur: qui enim moderamine servato se defendit, licet occidat physice, non tamen occidit moraliter: occidere enim moraliter importat aliquem e medio tollere, intendendo ejus mortem.

Inst. Atqui occidit moraliter. Probatur: quia voluntarie ponit actionem certò causativam mortis: ergo, &c.

R. Negando conseq. ratio est, quòd non ponat actionem causativam mortis, quatenùs causativam mortis, sed quatenùs sùt defensivam: cum enim justam causam habeat ponendi defensionem, hinc non est moralis causa mortis: nihil enim prohibet, ait S. Thom. unius actùs esse duos effectus, quorum alter sit solum in intentione, alius verò præter intentionem. Exemplum poni potest in Medico, qui præcipit aperiri venam infirmo, ex qua apertione certò scit secuturum animi deliquium, quod revera ipse nollet, si aliter infirmus posset sanari: in hoc casu Medicus vult salutem infirmi "ut finem," emissionem sanguinis "ut medium:" deliquium autem istud nullo modo vult, nisi ut aliquid simul sequens præter intentionem suam, quod non censetur moraliter velle.

Inst. II. Qui vult causam per se alicujus effectùs, saltem indirecte vult effectum in ea causa per se contentum: ergo qui in casu vult talem defensionem, vult saltem indirecte alterius occisionem.

R. Ex assumpto ad summum sequitur, quòd talis istum effectum velit physice et materialiter, sed non sequitur, quòd istum effectum velit moraliter et imputabiliter; quia ut effectus sit voluntarius et imputabilis, requiritur obligatio non ponendi causam; jam autem sic se defendens habet justam causam ponendi illam actionem.

Obj. II. Invasus in casu intendit mortem invasoris. Probatur: actio invasi non est defensiva, nisi quatenùs occisiva: ergo intendendo actionem defensivam intendit mortem.

R. Negando ass. ejusque probationem: quia tantum verum est, quòd intendat actionem defensivam, quæ simul quidem est occisiva, sed eam ut talem non intendit. Defendens ergo in casu intendit conservationem vitæ "ut finem," et actionem defensivam "ut medium" necessarium; quæ defensio, cum habeat duos effectus, justa de causa habet se. permissive ad effectum malum, et intendit effectum bonum; unde etiam negandum est, actionem non esse defensivam nisi mediante morte.

Inst. Atqui actio illa intenditur ut est occisiva. Probatur: quia ideo invasus potiùs sclopetum dirigit ad caput aut cor invasoris, quam ad brachia vel pedes, ut ictus sit occisivus: ergo, &c.

R. Negando subseq. ejusque probationem; ideo dirigit

sclopetum ad caput aut cor, eò quòd ictus non esset aliter satis defensivus propriæ vitæ; quòd si ictus directus, v. g. ad crura, esset satis defensivus, tali casa dirigendo ictum ad caput vel cor, excederet moderamen, et peccaret.

Obj. III. Si licet sic occidere, licet etiam intendere mortem; quia licet velle id, quod licet facere.

R. Distinguendo assump. probationis: licet velle id, quod licet facere, quando id in se licitum est, concedo assump. quando tantùm consequitur actum licitum, et ab eo quis excusatur defectu voluntarii, nego assump. sic licitum est Confessario se permissive habere ad motus turpes, qui oriuntur ex auditione confessionis; non tamen licet eos intendere.

Obj. IV. S. Augustinus lib. 1. "de libero arbitrio" cap. 5. dicit: "Quo pacto illos defendam, qui interficiunt, ne interficiantur, non invenio." Et ad Publicolam Epist. 154. "De occidendis hominibus, ne ab iis occidatur, non mihi placet consilium, nisi forte sit miles, &c."

Similiter S. Ambrosius lib. 3. Offic. cap. 4. dicit: "Mihi non videtur, quòd vir christianus quærere sibi vitam alienâ morte debeat, qui etiamsi in latronem armatum incidat, ferientem referre non possit, ne dum salutem defendit, pietatem contamineat." Similia habet lib. 3. in Lucam cap. 22.

R. S. Thom. utrumque locum S. Augustini dicit intelligi debere de iis, qui intendunt occidere, ne ab aliis occidantur.

Deinde verba prioris textûs juxta novissimam editionem Parisiensem, non sunt S. Augustini, sed S. Evodii, cui respondet S. Augustinus: "Multò minùs ego invenire possum cur hominibus defensionem quæras, quos reos nulla lex tenet." Replicat autem Evodius: "Nulla fortasse, sed earum legum, quæ ab hominibus leguntur; nam nescio, utrum non aliquâ vehementiore ac sacratissimâ lege teneantur." Hanc distinctionem quidem in sua generalitate approbat S. Aug. sed non ut absolute veram, sed solummodo ut fidentem et sublimia quædam petentem, inchoatam tamen minusque perfectam; nec eam applicat occisioni invasoris.

Alii dicunt, ipsum S. Augustinum fateri lib. 1. Retractionem cap. 9. quòd in libris de libero arbitrio plus disputative, quàm assertive loquatur, prout etiam patet ex eo, quòd in citatis locis nihil admodum finaliter resolvat.

Ad locum ex Epistola ad Publicolam respondetur, in eo agi de questione, an invasus debeat invasorem occidere, & quidem ut apparet ex textu, invasorem, qui sine interfectione repelli potest, cui questioni rectè respondet S. August. sibi non placere consilium de occidendis hominibus.

R. Ad S. Ambrosium, quòd improbet occidere aliquem animo vindictæ, vel intendendo mortem: alioquin sequeretur ex verbis ejus non esse licitum se defendere contra invasorem vitæ referiendo, quod falsum est.

Alii docent, S. Ambrosium utroque loco prohibere defensionem, non ut in se malam, sed ut minus perfectam sub lege Evangelii: ubi ex his modis solvi possunt plures alii textus SS. Patrum relati apud Authores.

N. 127. COROLLARIA CIRCA DEFENSIONEM OCCISIVAM.

I. *Defensio occisiva non est præcepta.* II. *Licitum tamen etsi causa data.* III. *Exceptio.* IV. *Licet defendere vitam proximi.* V. *An invasus teneatur ad restitutionem.*

AN ex sententia, quæ docet invasum posse, non est consequens eum teneri ad defensionem occisivam?

I. R. Negativè, quia præceptum conservandæ propriæ vitæ non obligat, ut tali medio extraordinario servetur: si tamen solummodo consideretur vita invasi, certum est, invasum debere vitam suam præferre vitæ invasoris secundum ordinem charitatis: verùm si attendatur bonum virtutis christianæ, ut dictum est Num. 139. "de Charitate," putà quòd occasione occisionis invasoris sequatur ejus æterna damnatio, item quòd invasus se exponat periculo excedendi moderamen, charitas potius inclinatur (licet non obliget) ut invasus à tali defensione absteineat, nisi forte sciret se esse in peccato mortali, diffideret de vera contritione, aut foret persona reipublicæ necessaria, &c.

An licet invaso sic se defendere, si invasori causam invadendi dederit verbis vel factis?

II. R. Affirmativè, seposità necessitate spiritali extremâ invasoris; quia propter talem causam invasionis datam, invasus non remittit jus se defendendi, nisi foret bannitus, seu à republica proscriptus, cujus occidendi unusquisque potestatem accepisset.

III. Dictum est "Seposità necessitate extremâ spiri-

“ tuali invasoris :” quia si invasor sit amens vel ebrins, qui scitur esse in peccato mortali, & postea speretur ejus poenitentia, regulariter illicitum erit talem occidere ; quia debemus pro tali animam ponere, ut dictum est Num. 138. “ de Charitate.”

An licet contra injustum invasorem defensione occisivâ tueri vitam proximi ?

IV. R. Per se loquendo affirmative ; quia istud auxilium præstitum proximo invaso est justum, cum sit cooperari operi licito proximi.

Non tamen tenemur per se loquendo ita defendere vitam proximi invasi, nisi invasus foret pater, mater aut proximus consanguineus, vel persona reipublicæ multum utilis, &c. ratio patet ex dictis initio Num. scilicet quod ipse invasus non teneatur sic defendere vitam propriam.

Hinc communiter resolvunt Authores, nequidem prætorem, licet ex justitia teneatur defendere vitam subditorum, obligari cum propriæ vitæ periculo defendere vitam alicujus privati invasi : atque ita habet communis apprehensio.

An tenetur ad restitutionem, qui injustum vitæ invasorem occidit ?

V. R. Non tenetur, si moderamen non excesserit : quòd si moderamen excesserit, aliter scilicet quàm affectu merè interno, tenebitur ; quia eatenus est injusta occisio.

Monent De Cocq, aliique hanc quæstionem non esse publicè tractandam coram populo, ne homines vulgares dictam occidendi licentiam nimium extendant, et quia rarò fit sine peccato, cum facile excedatur requisitum moderamen.

N. 128. DE DEFENSIONE OCCISIVA CAUSA PUDICITIÆ CONSERVANDÆ.

I. Illicita est occisio invasoris pudicitia. II. Tenetur tamen invasus resistere.

AN licet se defendere cum occisione invasoris pudicitia ?

I. R. Sententia negativa sicut hodie est communior, ita etiam verior et practice tenenda videtur.

Probatur 1°. quia pudicitia vel sumitur pro virtute animi ; & hæc ab invitis auferri non potest : unde dicebat S. Lucia tyranno : Si invitam jusseris violari, castitas mihi duplicabitur ad coronam : vel sumitur pro integri-

tate corporis et hæc est inferioris, quàm vita hominis: adeoque præferri non potest vitæ invasoris; proinde pudicitiam sic acceptam defendens cum occisione invasoris, non servaret moderamen inculpatae tutelæ.

Probatur 2°. ex S. Aug. lib. 1. "de libero arb." cap. 5. dicente: "Legem quidem (erat lex civilis, quâ invasores pudicitia occidebantur impune) non reprehendo, quæ tales impunè permittit interfici; sed quo pacto illos defendam, qui interficiunt, non inveno."

Adde, quod inter Sanctas, quas colit Ecclesia, nullæ legantur hæc defensione usæ, quamvis indubiè aliquando occasio adfuerit. Nec etiam reperitur casus hic exceptas à generali lege "non occides."

Obj. I. In jactura pudicitia periculum est consentiendi libidini alienæ, nisi occidatur invasor: ergo licite occiditur.

R. Cum Steyaertio, quòd in corruptionibus istis violentis major soleat esse horroris, quam delectationis sensus pro parte saltem superiori, seu voluntate, esto in parte sensitiva aliquid forte illecebræ interveniat: unde periculum istud non est ita propinquum. Ita etiam censuit S. Augustinus lib. 1. "de Civitate Dei" cap. 25. dicens: "Nullo modo hoc facit animus, ut consentiat libidini carnis suæ alienæ libidine concitata, qui Deo potius ejusque sapientia, quam corporis concupiscentia subjectus est."

Dato etiam, periculum consensûs esse proximum, non licet facere certum peccatum occisionis, ut evitetur incertum. "Quis enim ita desipiat, inquit S. Augustinus citatus, ut dicat: jam nunc peccamus, ne forte postea peccemus: jam nunc perpetremus homicidium, ne forte postea incidamus in adulterium."

Obj. II. Mulier non potest, nequidem metu mortis, velle permittere se violari, ergo licite se defendit occidendo invasorem.

R. Negando conseq. ratio est, quod velle permittere se violari, sit consentire in sui violationem, adeoque peccare.

Obj. III. Pudica mulier mallet mori, quam corpore fœdari: ergo pudicitia pluri facienda est, quam vita.

R. Dato antecedente, nego cons. quod enim pudica mulier possit eligere potius pati mortem, quam fœdari, non est quia pudicitia pluri fieri debet quam vita, sed quia non tenetur vitam conservare medio tam odioso & periculoso: aliud autem est, non conservare vitam, aliud occidere. Hec sensu intelligi potest id, quod dicit S. Ambrosius lib. 3. officiorum: "Periculam pudoris bonis feminis

“morte gravius est:” vel dici potest, quod S. Pater tantum velit pudicam feminam malle mori, quam alienæ libidini consentire.

Obj. IV. S. Augustinus lib. contra mendacium dicit: esse minus malum mentiri ad tuendam pudicitiam quam ad servandam vitam: atqui vita potest defendi cum occisione invasoris: ergo & pudicitia.

R. Textus S. Augustini, quo mirè lætantur adversarii, evidenter agit de pudicitia, ut est virtus animi.

II. Notandum, quod licet persona, cujus pudicitia invaditur, non possit invasorem occidere, teneatur tamen omni modo possibili resistere, fugiendo, clamando, manibus pedibusque reluctando, &c. nec licet ei, etiam metu mortis quieto corpore manere; quia hoc esset actui turpi cooperari.

Monet de Cocq ex de Lugo in praxi rarè credendam esse oppressionem violentam, quæ sit sine omni peccato ex parte feminæ.

De osculis et tactibus impudicis, in quibus omnimoda intervenire potest violentia, dicendum, quod etiam postea se defendere possit persona vim passa, v. g. fugienti infligendo alapam; non quidem ad vindictam sed ad ostensionem indignationis, ut sic pro futuro terreatur aggressor impudicus.

N. 129. DE DEFENSIONE OCCISIVA CAUSA HONORIS VEL FAMÆ.

I. *Illicitum est occidere invasorem honoris vel famæ.*

AN licet occidere injustum invasorem honoris vel famæ?

I. R. Nulli unquam licet, cujuscumque conditionis sit, honorem aut famam defendere cum occisione injusti invasoris.

Probatur 1°. Honor & fama radicaliter sumpta ab invito auferri non possunt; quia sic consistunt in qualitatibus tam naturalibus, quam supernaturalibus: formaliter sumpta consistunt in testificatione & æstimatione aliorum: ista autem testificatio et æstimatio sunt bona nimis fragilia & mutabilia, quam ut vitæ hominis comparari possint.

Probatur 2°. occidere in tali casu est vindictam sumere, non se defendere; quia occidendo non conservat famam et honorem, utpote jam ablatum; sed solum acquirit falsum quemdam honorem apud mundanos.

Probatur 3°. ex condemnatione sequentium propositionum.

“ 1°. Fas est viro honorato occidere invasorem, qui nititur calumniam inferre, si aliter ignominia hæc vitari nequit. Idem quoque dicendum, si quis incutiat alapam vel fuste percutiat, et post impactam alapam vel ictum fustis fugiat.” Est trigesima inter damnatas ab Innocentio XI.

“ 2°. Est licitum Religioso vel Clerico calumniatorem gravia crimina de se vel de sua Religione spargere minantem occidere, quando alius modus defendendi non suppetit, uti suppetere non videtur, si calumniator sit paratus vel ipsi Religioso vel ejus Religioni publicè et coram gravissimis viris prædicta impingere, nisi occidatur.” Est decima septima inter damnatas ab Alexandro VII.

Obj. Vir honestus mallet mori, quam vivere sine fama & honore: ergo, &c.

R. Dist. assumptam; meritò mallet mori, quam perdere famam et honorem ex propria culpa, concedo assumptum: merito mallet mori, quam amittere famam et honorem sine sua culpa per aliorum detractiones & calumnias, nego assumpt.

Licitum tamen est moderate famam et honorem suum defendere, ut fecit S. Paulus adversus Pseudo-Apostolos 2. ad Cor. cap. 10. & varii alii Sancti, præcipuè ubi honor Religionis id exigebat.

N. 130. DE DEFENSIONE OCCISIVA CAUSA BONORUM TEMPORALIUM.

I. *Non licet occidere ob bona temporalia.*

AN licet occidere injustum invasorem bonorum temporalium?

I. R. Negativa certa est. Probatur 1°. Ex eo, quod bona temporalia sint longè inferioris ordinis, quam vita; adeoque peccatur contra quartam conditionem Num. 125. requisitam ad moderamen inculpatae tutelæ.

Probatur 2°. quia Deus ipse Exod. cap. 22. prohibuit occidi furem diurnum, eo quod discerni tunc posset, quod ad furandum, non ad occidendam venisset.

Conformiter leges civiles non permittunt occidi furem diurnum, nisi se telo defendat, neque etiam furem nocturnum, si quis sine suo periculo eidem parcere potuerit. Leg. 44. digest. tit. 8. lege 9.

Confirmatur responsio ex condemnatione sequentium propositionum per Innocentium XI. "Regulariter occidere possum furem pro conservatione unius aurei." Est trigesima prima.

"Non solum est licitum defendere defensione occisiva, quæ actu possidemus, sed etiam ad quæ jus inchoatum habemus, et quæ nos possessuros speramus." Est trigesima secunda.

"Licitum est tam hæredi, quam legatario, contra injustè impediens, ne vel hæreditas adeatur, vel legata solvantur, se taliter defendere; sicut et jus habenti ad cathedram vel præbendam contra eorum possessionem injustè impediens." Est trigesima tertia.

Obj. I. Cap. INTERFECISTI. lib. 5. Decret. tit. 12. dicitur: Si sine odii meditatione te tuaque liberando hujusmodi diaboli membra interfecisti.....Si aliquid jejulare volueris, bonum est tibi, et eleemosynam fac largiter: ergo licet occidere ob bona temporalia.

R. Neg. conseq. quia verba "te tuaque liberando" summi non debent disjunctivè, sed copulativè, ut verba præ se ferunt: unde non est ibi sermo de invasore bonorum temporalium tantum, sed etiam vitæ.

Ad cap. OLIM "de restitutione spoliatorum," & cap. DELICTO "de sententia excommunicationis" in 6. respondetur, in illis tantum agi de defensione contra invasorem, non de occisione ejus: licitum certè est invasorem repellere, et sua defendere; sed non ideo licet occidere.

Obj. II. Sententia hæc fovet malitiam furum cum perturbatione reipublicæ et oppressione bonorum: ergo, &c.

R. 1º. Retorquendo argumentum: sententia opposita viam aperit homicidiis et animum addit sanguinariis cum perturbatione reipublicæ, et æterna damnatione animarum.

2º. Nostra sententia non prohibet omnem defensionem, et justitia publica supplet id quod deest defensioni privatorum: quod si hinc inde aliquis ejus vigilantiam effugiat, hoc per accidens est, et curari non solet.

Deinde satis multi semper inveniuntur, qui res suas acriter defendunt etiam cum occisione invasoris, et ita fures terrent, ut opus non sit, eos sententiâ favorabili instigare.

Obj. III. Bona fortunæ sunt necessaria ad vitam: atqui licitum est defendere vitam cum occisione invasoris: ergo etiam bona fortunæ.

R. Dist. assumptum: si per bona fortunæ necessaria intelligantur divitiæ, nego assumptum: falsum enim est

eas ad vitam esse necessarias: si verò per bona fortunæ necessaria intelligantur id, sine quo vita hinc et nunc servari non potest, v. g. panis extremè indigenti, tabula naufraganti, admitti potest assumptum: tunc enim verisimile est, licitum esse rem istam defendere cum occisione invasoris; quia est moralis invasio ipsiusmet vitæ.

N. 131. DE GRAVITATE ET DIVISIONE HOMICIDII.

I. *Gravitas homicidii.* II. *Ejus malitia.* III. *Dividitur in simplex et qualificatum.* IV. *Quale est parricidium.* V. *Sacrilegium.* VI. *Latrocinium.* VII. *Assassinatus.*

QUANTUM peccatum est homicidium?

I. R. Est ex genere suo peccatum valde grave, et unum ex quatuor clamantibus in Cœlum: Gen. cap. 4. V. 10.

In quo consistit malitia homicidii?

II. R. 1°. In eo, quod homicida sibi usurpet jus, quod Deus sibi reservavit, et ex consequenti violet quodammodo imaginem Majestatis Divinæ; ad imaginem enim Dei factus est homo: Gen. cap. 9. V. 6.

2°. Violat jus occisi, privando eum vitâ, cujus custodiendæ inabdicabile jus habebat; et ejus animam fortè periculo damnationis exponit. Reus etiam esse potest variorum aliorum damnorum, de quibus in sequentibus.

3° Peccat in rempublicam, cujus membrum ipsa invita aufert.

Quomodo dividitur homicidium?

R. 1°. Ex parte actus voluntatis dividitur in directum et casuale: hoc subdividitur in casuale simpliciter seu purè, et in casuale secundum quid: prius est, quod neque in se neque in causa est voluntarium: & tale homicidium defectu voluntarii non est peccaminosum. Posterius est, quod non quidem in se, sed in causa est voluntarium, ac adeo etiam peccaminosum.

III. 2°. Dividitur ex parte circumstantiarum in homicidium simplex et qualificatum, quale est suidium, parricidium, sacrilegium, latrocinium, assassinatus, homicidium maleficum, abortus, homicidium in duello, &c.

Quid est homicidium simplex?

R. Est injusta hominis occisio sine ulla enormi circumstantia.

Quid est parricidium?

IV. R. Propriè significat cædem patris : sed generaliter sumi solet etiam pro matricidio, uxoricidio, fratricidio, sororicidio ; item pro cæde prolium et propinquorum, item pro cæde Regis aut Principis et cujuslibet personæ, cui ob superioritatem debetur pietas, observantia aut obedientia.

Hinc ad parricidas reducuntur mulieres procurantes abortum, sive fœtus animatus sit, sive non : item quæ impediunt, quominus ex concubitu concipere possint.

Quid est sacrilegium seu homicidium sacrilegum ?

V. R. Est illud, quod committitur cum profanatione rei, loci, aut personæ sacræ : v. g. occisio Sacerdotis aut Religiosi, vel homicidium in loco sacro commissum.

Quid est latrocinium ?

VI. R. Est illud, quod committunt latrones vias publicas obsidentes.

Quid est assassinatus ?

VII. R. Est cædes facta per sicarios conductos, vel ex insidiis aut conjuratione : conductor vocatur "assasinator;" et executor sive conductus dicitur "assasinus." De his statuit Gregorius XIV. quod nullo gaudeant azylo.

N. 132. DE DUELLO.

I. *Duellum.* II. *Dividitur in simplex & solemne.* III. *IV. Ejus malitia.* V. *Numquam est licitum,* VI. *Nisi auctoritate publicâ.* VII. *Restitutio ratione duelli.*

QUID est duellum ?

I. R. Est duorum vel plurium certamen ex condieto, statuto loco et tempore, citra publicam auctoritatem, deliberata voluntate susceptum cum periculo occisionis.

Hinc si duo sine omni condieto vel sine temporis et loci determinatione in iram erumpentes arma sumant & pugnent, non erit propriè dictum duellum.

Censetur tamen veri nominis duellum, si duo incipientes rixari, v. g. in templo dicant sibi invicem : Non est locus idoneus ad dirimendas querelas, eamus foras, vel egrediamur in proximam plateam, et ita certamen committant. Item si dicant : digladiemur primo, qui ad pugnam commodior occurret loco : quia in his satis determinatur locus, tempus, &c. addit Collet, esse duellum, si statuatur digladiari, ubicumque solus soli occurret.

Duellum non est, si pugna suscipiatur sine periculo occisionis : sufficit tamen periculum morale, quale est, si

pugna suscipiatur sub hac conditione: "Sistemus ad primam effusionem sanguinis."

Arma etiam, quibus pugnatur, debent in his circumstantiis esse moraliter occisiva, qualia sunt selenstam, ensis, culter, lapides, graviora ligna, &c. si solis fiat manibus, tale periculum subesse non judicatur.

Quomodo dividitur duellum?

II. R. In simplex et solemne; item in publicum et occultum?

Solemne est, in quo adhibentur certæ cæremoniæ, ut designatio armorum, electio patrinorum seu secundantium, assumptio testium, &c. Simplex est, quod fit sine istis cæremoniis.

Quo jure prohibitum est duellum?

R. Jure naturali, positivo divino et humano, tam civili quam Ecclesiastico.

In quo consistit malitia duelli?

III. R. In eo, quod uterque duellantium se conjiciat in periculum damnationis æternæ, prodigat vitam suam et alienam, ac privatâ auctoritate conetur occidere: provocans insuper reus est gravis scandali in provocatum, patrones & testes.

An duellum semper est illicitum?

IV. R. Duellum privata auctoritate quovis prætextu susceptum, sive ostentationis virium, sive honoris aut famæ defendendæ causa, semper est illicitum: ratio est, quod pro his nunquam liceat occidere. Susceptum ad quæstionem obscuram dirimendam, vel ad jus aut veritatem indagandam, est insuper superstitio vel tentatio Dei.

Obj. Si vir nobilis aut militaris duellum non acceptet, habebitur pro infami: ergo, &c.

R. Esto talis haberetur, non ideo liceret duellum suscipere, cum juxta N. 129. illicitum sit occidere injustum invasorem famæ vel honoris: sed et quam maximè falsum est, in recusatione duelli inveniri aliquid verè infamans: unde statuerunt Principes nostri anno 1610. 27 Februarii in hunc modum art. 4. "Quoniam pleraque dælla ortum habent ex falsa opinione, quasi de genere timore impediuntur, qui manna sua injurias aut convicia non vindicant: declarant Principes falsam esse eam opinionem: honorem injurias passorum sub suam protectionem recipiunt, et ne quis exprobrat, sub suæ indignationis et arbitraria pœna vetant." Idem renovatum est anno 1660. 19 Augusti, art. 5.

Pro Gallia statuerunt S. Ludovicus, Henricus IV. et Ludovicus XIV. ut qui duello configunt, tanquam læsæ divinæ et humanæ Majestatis rei habeantur, eorumque corpora feris projiciantur.

Hinc etiam meritò condemnavit Alexand. VII. hanc propositionem: "Vir equestris ad duellum provocatus, potest illud acceptare, ne timiditatis notam apud alios incurrat."

Anduellum autoritate publica initum potest esse licitum?

V. R. Affirmativè, scilicet possunt Principes de certo loco ac tempore convenire, ut unus vel plures utrimque determinati pugnent ad terminandum justum bellum, cujus exitus incertus est, ut ita multitudini parcatur; neque hoc est propriè dictum duellum, sed quædam species justii belli pro republica.

An ille, qui alterum in duello occidit vel mutilat, tenetur ad restitutionem?

VI. R. Si occisus vel mutilatus, nulla vi, fraude vel dolo inductus, libere duellum acceptaverit, & juri restitutionis valide cedere potuerit, non videtur occisor vel mutilator ad restitutionem teneri; quia censentur sibi mutuò restitutionem remittere: secùs dicendum, si vi vel fraude fuerit pertractus, aut juri suo cedere valide non potuerit.

N. 183. DE PŒNIS DUELLANTIUM.

I. *Pœnæ duellantium.* II. *Excommunicatio reservata.*
 III. *Negatio sepulturæ Ecclesiasticæ.* IV. *Irregularitas.*
 V. *Pœnæ civiles.* VI. *Observanda à Confessario.*

QUÆNAM sunt pœnæ duellantium?

R. Sunt variæ, tam Ecclesiasticæ quam civiles, eæque gravissimæ.

I. Prima, vi Concilii Trid. Sess. 25. "de Reform." cap. 19. excommunicantur domini temporales, qui locum in terris suis inter Christianos ad duellum concedunt.

Etiam excommunicantur, qui pugnam commiserunt, et eorum patrini: atque hi omnes incurrunt pœnam perpetuæ infamiæ ac proscriptionis omnium bonorum.

Item excommunicantur, qui consilium in causa duelli tam in jure quam in facto dederint, necnon spectatores, scilicet de industria et ex proposito.

II. Quamvis autem Conc. Trid. dictam excommunicationem nemini reservaverit, id tamen fecit Pius IV. motu

proprio anno 1560. Deinde Gregorius XIII. anno 1582. Bulla AD TOLLENDUM extendit prædictas pœnas ad duella etiam non solemnia.

Clemens VIII. Bulla ILLIUS VICES anno 1592. antè datas constitutiones confirmavit, extenditque ad duellum sive publicum sive privatum; licet etiam pugna effectum commissa non fuerit, si hoc per ipsos non steterit.

III. Secunda pœna per Tridentinum statuta est, ut si in ipso conflictu decesserint, perpetuò careant sepultura Ecclesiastica, etiamsi (ait Manuale Mechliniense) ante obitum signa pœnitentiæ dederint: Imo etiamsi à Sacerdote sacramentaliter absoluti essent.

Authores communiter resolverunt, illum, qui in duello, accepto vulnere, non statim, sed altero tantum die moritur, sepultura Ecclesiastica privari non debere; quia talis non potest dici "in ipso conflictu decessisse;" verum Benedictus XIV. in Bulla DETESTABLEM de anno 1752. statuit Ecclesiastica sepultura privandum quemcumque mortuum ex vulnere accepto in duello, sive mortuus sit in loco conflictus sive alibi, aufertque Episcopis potestatem super hac pœna dispensandi. Si tamen duellum occultum sit, sepultura Ecclesiastica privari non debent; quia crimina occulta pœna publica puniri non debent. In dubio recurrendum est ad Ordinarium.

IV. Tertia pœna est, qua in duello hominem occidens incurrit irregularitatem Summo Pontifici reservatam.

V. Secundum edictum Archiducum Alberti & Isabellæ de anno 1610. renovatum 26. Octobris 1626. duellantes plectuntur morte, tam acceptantes quam provocantes, item confiscatione bonorum.

Art. 2. provocantes declarantur infames, privantur omni statu, honore, ac pensione, et media pars bonorum addicitur fisco.

Denique qui nuntia aut literas provocationem continentes detulerint, aut duellantes quomodocumque fuerint auxiliati aut eos comitati, capite plectuntur & bonorum confiscatione.

Quomodo se geret communis Confessarius cum duellante, qui ex vulnere inflicto versatur in articulo mortis, et petit absolvi?

VI. R. Ex parte reservationis vel excommunicationis nil impedit, quominus eum absolvat; quia in articulo mortis nulla est reservatio; sed quam efficacissimè inducendus est, ut omnem animi rancorem & spiritum vindictæ depo-

nat, respiciens in exemplum Christi: deinde ubi tempus moram patitur, imponi ei debet ut præstet cautionem vel etiam juramentum, quo, si convalescat, velit stare mandatis Ecclesiæ, et absolutè resarcire omnia damna illata parti læsæ, si quæ debeat.

Generatim autem Confessarius à poenitente confitente duellum, inquirere debet, 1º. An fuerit provocatus, an provocans. 2º. Quæ sit utriusque personæ qualitas. 3º. An et quanto tempore odium foverit. 4º. An alium in duello occiderit, &c.

Notandum absolvi non posse milites, officiales, nobiles, &c. qui in præparatione animi semper parati sunt ad suscipiendum duellum, quodcumque ipsis offertur: si tamen dispositi videantur, in particulari interrogandi non sunt, an oblata occasione adhuc idem facerent; sed potius durè increpandi sunt, ponendo eis ob oculos enormitatem peccati, et periculum, cui se exposuerunt, perdendi corpus & animam: & solidè confortandi, ne de cætero id attentare audeant.

N. 134. DE ABORTU.

I. *Abortus.* II. *Tempus animationis fœtus.* III. *Pro praxi.* IV. *Non licet procurare abortum.* V. *Nequidem indirectè.* VI. *An pro salute matris.*

QUID est abortus?

R. Est præmatura ejectione fœtus, quem mulier in utero gestat.

I. Ad abortum propriè dictam sufficit fœtum esse conceptum, sive animatus sit, sive non: hinc impedire, ne fœtus concipiatur, ut fecit Onan Genes. cap. 38. non est abortus propriè dictus, nec subjacet poenis statutis contra procurantes abortum, licèt ob similitudinem malitiæ ad abortum reducatur. Similiter ad abortum non spectat abactio fœtus jam corrupti.

Quandonam censetur fœtus animari?

II. R. Id est incertum: multi hodie fœtum animari volunt ab ipso conceptionis initio, alii tertio, alii quarto die post conceptionem: unde quotiescumque fœtus ex utero pellitur, incertum est, an non expellatur fœtus animatus.

Fœtum diu ante partum animari, certum est ex quotidiana experientia, cum multi ex utero matris exsecti diu supervixerint: unde meritò Innocentius XI. damnavit hanc propositionem: " Videtur probabile, omnem fœtum,

“quamdiù in utero est, carere anima rationali; et tunc primum incipere habere eandem, cum paritur, ac consequenter dicendum erit, in nullo abortu homicidium committi.”

III. Quantum ad pœnas incurrendas, ut quid certi in praxi habeatur, communiter censent Authores, eas incurri à procurante abortum post quadragesimum diem, conceptionis, si sit masculus, et post octogesimum diem si sit femella, & ubi dubitatur, utrum sit mas an femella, præsumitur esse mas pro foro conscientiae: hanc esse praxim S. Pœnitentiariæ testatur Navarrus in ea diu multumque versatus, ad tit. “de Homicidio” leg. 5. concilio 42.

An aliquando licet procurare abortum?

IV. R. Directè et ex intentione procurare abortum, est gravissimum peccatum, sive fœtus animatus sit, sive non.

Probatum: quia procurare abortum repugnat speciei humanæ et naturali fini seminis, quod ex se ordinatur ad generationem, speciei humanæ propagationem ac conservationem; adeoque sicuti propterea pollutio semper est illicita, multò magis semper illicita erit procuratio abortûs.

Hinc meritò Innocentius XI. damnavit hanc propositionem num. 34. “Licet procurare abortum ante animationem fœtûs; ne puella deprehensa gravida occidatur aut infametur.”

An procuratio abortûs est propriè dictum homicidium?

R. Si fœtus sit animatus, dubiè est homicidium propriè dictum, et quidem tantò gravius, quod animam infantis insuper æternaliter perdere natum sit. Itaque talem abortum procurans, fit obnoxius irregularitati aliisque homicidii pœnis.

Si fœtus non sit animatus, (quod semper incertum est) non est homicidium propriè dictum, sed tantum reductivè, quatenus, ut loquitur Tertullianus in Apologetico cap. 3. “Homicidii festinatio est prohibere nasci.” Hinc procurans talem abortum committeret quidem peccatum in malitiâ simile homicidio, pœnas tamen homicidii non incurreret.

An saltem non licet causare abortum indirectè?

V. R. Regulariter peccat graviter, qui facit id, ex quo prævidere potest et debet secuturum abortum, licet illum non intendat formaliter; quia abortus ita secutus est voluntarius in causa, nisi ratio gravis ponendi talem causam excuset.

Hinc rea est abortûs coram Deo mulier ferens gravia pondera, inordinate laborans, nimium saltans, violenter

irascens aut quid simile agens, ex quo prævidere potest et debet abortum secuturum. Idem dic de viro graviter percutiente mulierem pregnantem, &c.

An licet matri sumere pharmacum ad sui conservacionem, ex quo simul periculum est abortus?

VI. R. Si pharmacum istud directe & ex natura sua ordinetur ad expellendum foetum sive animatum, sive inanimatum, & etiamsi certa videatur utriusque mors, si non abhibeatur istud remedium, & isto adhibito probabile sit, matrem servari posse, adhuc tamen illicitum est tale pharmacum sumere, ut Authores communiter resolvunt: quia hoc est directe procurare abortum, quod nunquam licet.

2°. Si foetus sit animatus, vel debitetur, an sit (quod dubium semper subest) nullo modo liceat abhibere pharmacum directe curativum matris cum periculo mortis foetis; quia tenetur mater exponere vitam corporalem pro vita spiritali prolis existentis in extrema necessitate.

Quid si, nisi sumatur pharmacum, mater certo sit moritura simul cum foetu & absque baptisate?

R. Steyaert in hoc supposito speculativo iniquum non videri, si servetur quæ potest, & perire sinatur, qui erat periturus.

Verùm quoad praxim dicendum cum Daelman, istud suppositum vix unquam posse esse certum; nam non constabit, mortuâ matre foetum non posse excindi vivam, neque certe sciri potest, an mater sine tali remedio forte supervictura non sit, cum in similibus expertissimi medici sæpe fallantur. Deinde si hoc suppositum semel practice admitteretur, jam fingeretur periculum & certitudo, quæ non subsunt, & ita sæpe daretur ansa foetum expellendi.

Conveniunt interim Authores, quod si sit æquale periculum foetui, sive remedium sumatur sive non, tunc liceat matri illud sumere, quia ex hoc non infertur foetui majus periculum, & consulitur vitæ matris.

Si constare posset, foetum non esse animatum, & mater, nisi remedium sumat, sit moritura; tunc admitti posset, matrem uti posse medicamento, quod est directe curativum matris, & per se non tendit ad abortionem, quamvis periculum sit, ne inde abortus sequatur, modo mater alio remedio salvari nequeat, quia tunc abortio foret solum permessa, non procurata. Si tamen periculum mortis non immineret matri ex morbo naturali, sed aliunde, v. g. quòd prævideatur occidenda, vel in partu moritura, tunc tali remedio nullo modo uti posset.

Plura circa abortus modumque voluntarios præsertim impediendi, videri possunt apud Clarissimum Cangiāmilā in Embryologia Sacra.

N. 135. DE PÆNIS PROCURANTIUM ABORTIUM.

I. *Quid sit procurare abortum.* II. *Pœna statuta à Sixto V.* III. *Moderamen per Gregor. XIV.* IV. *Observanda à Confessariis.* V. *De sectione matris vivæ.* VI. *De baptismo occisivo.*

I. PRÆNOTANDUM, quod procurare abortum, sit studio & ex proposito efficere per se vel per alium, ut fetus præmaturè ex utero pellatur: unde non dicitur simpliciter procuratio abortus, si tantum casualis sit, sive indirecte tantum voluntarius in causa remota, cui effectus per accidens conjungitur; sed requiritur, ut intendatur abortus vel tanquam medium, vel tanquam finis, saltem quantum est ex natura actionis.

Modi autem quibus abortus procuratur, sunt varii, ut potionibus, medicamentis, venenis, apertione venæ, ferendò grave pondus, violenter irascendo aut saltando, aliisque sexcentis modis, quos excogitat nequitia & vesana libido.

Caveat Confessarius, ne pœnitentem doceat in similibus: unde dum hac super re interrogari debet pœnitentis, incipiat Confessarius petendo generaliter, v. g. "quomodo hoc factum est?"

Quas pœnas incurrunt procurantes abortum?

R. 1°. Causantes abortum solum indirecte eum formaliter non intendendo, non videntur incurrere pœnas in procurantes abortum latis, quia "procurare," ut supra dictum est, importat studiosè & de industria efficere, ut fetus præmaturè ejiciatur.

II. 2°. Sixtus V. Bulla EFFRENATAM 16 Novembris 1588. decernit, omnes, qui procurant abortum fetus animati, sive inanimati, effectu secuto, item qui sterilitatis potiones propinaverint, vel quominus fetus concipiatur, impedimentum præstiterint, vel his criminibus quovis modo cooperati fuerint, incurrere omnes pœnas in omni jure contra homicidas voluntarios latis; & insuper subjiçat eosdem ipso facto irregularitati & excommunicationi, excepto mortis articulo, Summo Pontifici reservatis: item privat eos officiis & beneficiis, & ad ea obtinenda in posterum inhabiles reddit.

III. Hanc bullam Sixti V. moderatus est Gregorius XIV. bulla SEDES APOSTOLICA data 9 Julii anno 1591. & dictas pœnas irregularitatis, excommunicationis, & alias a Sixto latas restrinxit ad eos tantum, qui procurant abortum fœtus animati, aut illi quovis modo cooperantur: deinde declarat ab hoc casu & censura annexa Episcopum & quemlibet Confessarium ab Episcopo ad hunc casum specialiter deputatum absolvere posse.

Itaque debet Confessarius observare statuta & instructiones Diœcesis, in qua confessiones audit. Pro Diœcesi nostra instructiones habent N. 12. "Advertendum, quod nullus, quamvis potestatem absolvendi à reservatis habeat, absolvere possit ab hæresi, neque a procuratione abortus fœtus animati, pro quibus delictis specialis facultas requiritur."

Notant Authores, cum in bulla Sixti V. dicatur "effectus secuto," dictas pœnas non incurrere illum, qui conatus est procurare abortum, aut ad abortum inducere, si ille effectus secutus non fuerit.

Leges civiles pro abortu ante animationem fœtus quoad mulierem statuerunt pœnam exilii, post animationem pœnam mortis.

In Conc. Ancyrano ad annum 310. Can. 21. statuta fuit mulieribus abortientibus 10 annorum pœnitentia: ante illud debuerunt manere in pœnitentia tota vita.

Quænam observanda sunt circa confessionem & absolutionem illius, qui abortum procuravit?

IV. R. 1°. Quærenda est qualitas personæ, quæ in se vel in alia abortum procuravit.

2°. Qualitas & numerus personarum, per quas procuratus est abortus; quia fortè nefario scandalo sunt inductæ.

3°. Quanto tempore intenderint abortum, quia non nisi longo temporis tractu similia crimina committi solent, quo durante plurima crimina patrantur propter volitiones ejusdem criminis diversas & interpolatas, propter repetitos conatus, &c.

Circa absolutionem videndum 1°. an excommunicatio sit incursa.

2°. An sublata sint occasiones proximæ peccatorum, quæ ferè conjunctæ sunt huic peccato, ut incestuum, sacrilegiorum, concubinatûs, &c.: nam procurantes abortum his criminibus obnoxii esse solent.

3°. An satisfecerit, vel saltem paratus sit satisfacere

pro damnis ratione abortûs secutis: v. g. quòd hæreditas ad aliam familiam idcirco transitura sit.

Abortui affinis est oppressio prolis (in variis Diocesi- bus reservata) quæ est homicidii vel paricidii species, qua quis liberos suffocat, aut quocumque modo enecat, sive omnino voluntariè & directe, sive casualiter & secundum quid, ut fieri solet, v. g. quando tenellos infantes collocant secum in eodem lecto, qui regulariter à peccato mortali excusari non possunt propter oppressionis periculum.

Simile peccatum committunt, qui, ut honori suo consu- lant, proles clam natas alibi exponunt cum periculo, ne fame vel frigore moriantur, aut à bestiis devorentur: item parentes, quorum negligentia vel incuria proles in aquam vel in ignem ruunt, vel quorum proles moriuntur defectu debitæ educationis: item obstetrices, quæ defectu debitæ scientiæ causa sunt mortis foetus & sæpe etiam matris. De quibus omnibus fusiùs agit Chapeauville "de casibus reservatis." cap. 10.

An licet secare matrem vivam, ut baptizetur proles aliquis sine baptismo moritura?

V. R. Si cum fundata spe servandi matrem vivam (quæ spes aliquando subesse creditur, ut videri potest in elato Gangiamila) ea sectio fieri non possit, illicita est, quid- quid sperari possit de salute prolis; quamvis enim pro salute prolis vitam suam exponere debeat mater, non potest tamen propterea ei vita adimi, neque ideo ipsa con- sentire ut adimatur.

Si verò mater prægnans moriatur, non tantam potest, sed & debet ea sectio fieri, & quidem, Chirurgo aliisque peritis deficientibus, à Pastore, ut proles baptizetur.

An licet projicere puerum in fluvium, ut baptizetur, si dicitur baptizari non possit?

VI. R. Negativè; quia illa projectio, ut supponitur, est de se occisiva prolis, & effectus bonus, scilicet bap- tismus prolis, sequitur ex ea tantum mediatè, mediante ni- mirum prolatione formæ & intentione baptizandi, ubi effectus malus, videlicet occisio, sequitur immediatè.

Præterea disputatur, utrùm talis baptismus sit validus, quam quæstionem vide Num. 8. "De Sacramento Bap- tismi."

N. 136. DE MUTILATIONE.

S. Thom. 2. 2. quæst. 65. art. 5.

I. *Mutilatio* II. *Est illicita privatâ authoritata.* III. *Nisi ob necessitatem corporis.* IV. *Non licet ob vitam spiritualem animæ.*

I. MUTILATIO est, qua corpus privatur membro aliquo, vel saltem ejus usu.

An licet seipsum vel alium mutilare?

R. Potestas publica, sicut potest ex justa causa privare vita, ita etiam potest privare membro.

II. Privata autoritate nemo seipsum vel alterum mutilare potest, nisi necessarium sit ad salutem corporis; quia sicut homo non est vitæ, ita nec membrorum dominus.

III. Itaque dum membrum nocivum est toti corpori, potest ipse sibi vel alter de ipsius licentia illud amputare, cum membrum sit pars totius corporis humani, adeoque sit propter totum: unde disponendum est de membro corporis, prout expedit toti; sic licet resecare membrum putridum, gangrænâ infectum, ne inficiatur totum corpus.

Similiter licet amputare membrum etiam sanum, dum aliter saluti corporis subveniri non potest: quod v. g. manus sit indissolubiliter affixa domui ardenti; hinc etiam excusatur Flavius Josephus, qui, data sibi à judice optione, an mallet sibi amputare manum unam, an ambabus truncari, elegit sibi unam manum præcidere, ut ipse refert l. 2. "de Bello Judaico" c. 27.

An licitum est propter vitam spiritualem animæ seipsum vel alterum mutilare?

IV. R. Negative; quia vita spiritualis semper aliis mediis servari potest: plerumque etiam mutilatio inefficax & inutilis est ad istum finem; cum sæpe concupiscentia sic non mansuetior, sed molestior fiat. Hinc culpatur Origenes, qui seipsum castravit verosimiliter ad evitandam suspicionem cum altero sexu, eò quod mulieres doceret.

Obj. I. Christus Matth. cap. 19. commendat Eunuchos, "qui seipsos castraverunt propter Regnum Cælorum."

R. Id intelligitur de castratione mystica seu spirituali, quæ fit non per membri abscissionem, sed per voluntariam continentiam, maximèque per continentiæ votum, præsertim solemne.

Obj. II. Matt. cap. 5. præcipitur: "Si oculus tuus dexter scandalizet te, erue eum, & projice abs te:" ergo, &c.

R. Intelligitur sensu literali improprio, ita ut oculus, manus, &c. non accipiantur pro membris corporis, sed metaphoricè pro re tam grata & necessaria, quam scilicet oculus, manus, &c. quæ est nobis occasio peccandi.

Ex dictis patet, graviter illicitum esse castrare aliquem lucri gratia, vel ob suavitatem vocis.

Notandum ex S. Thoma loco cit. in "Corp." ad abscisionem membri corrupti requiri consensum illorum, qui mutilantur: quòd si isti sint irrationabiliter invitì, sufficere tunc posse consensum superiorum, v. g. patris, matris, tutoris, &c.

Dictum est: "si sint irrationabiliter invitì;" quia nemo debet consentire in sui mutilationem, si illa fieri nequeat sine acerbissimis doloribus: v. g. in excisione calculi & præcisione cruris: talia enim sunt media extraordinaria ad servandam vitam.

N. 137. DE VERBERATIONE ET INCARCERATIONE.

S. Thom. quæst. 65. art. 2 & 3.

I. *Verberatio*, II. *Et incarcerationio.*

AN licet aliquem verberare?

I. R. S. Thom. "Non licet, nisi per modum pœnæ propter justitiam: nullus autem justè punit alterum, nisi ejus jurisdictioni subjectus sit: & ideo verberare aliquem non licet, nisi habenti potestatem aliquam super illum, qui verberatur."

Ita causâ correptionis & disciplinæ licitè potest verberare pater filium: idem est de magistro & tutore aliisque vices patris, alteriusve similem potestatem habentis, gentibus.

An licet marito verberare uxorem?

R. Affirmativam lubenter amplectuntur & practicant Germani & rudiores nostrates. De mediocri verberatione admitti potest, si uxor graviter delinquat, & aliâ viâ non speretur corrigenda: sed casus hic perquam rarus est: unde uxorem verberare, ad barbariem referunt Galli, & politiores nostrates: atque eis magis placet dictum Epis-

tolæ inter opera S. Bernardi: "Malam uxorem potius
"risu quam haculo castigabis." Ratio est, quod uxor non
sit viri serva, sed socia, & cum eo una caro.

An licet aliquem incarcerare?

II. R. S. Thom. art. 8. "Incarcerare aliquem vel qua-
"litercumque detinere, est illicitum, nisi fiat secundum
"ordinem justitiæ, aut in pœnam, aut ad cautelam ali-
"cujus mali vitandi."

Quamvis parentes non possint jure incarcerare filios,
possunt tamen ad tempus illos domi recludere disciplinæ
gratiâ.

Nota, peccata mutilationis, verberationis, incarcerationis,
&c. non tantum repugnare charitati, sed etiam jus-
titia; quia per ea læditur jus, quod quilibet habet liberè,
integre & sine dolore membris suis utendi.

Art. 4. probat S. Thom. peccatum hujusmodi injuria-
rum, occisionis, mutilationis, incarcerationis, &c. tanto
(cæteris paribus) gravius esse, quanto injuriam passus,
vel propinquitatis vel alio quocumque societatis humanæ
vinculo pluribus est conjunctus; quia injuriæ illæ redun-
dant etiam in plures istas personas.

N. 138. DE PŒNIS ET OBLIGATIONIBUS HOMICIDARUM ET MUTILANTIUM.

I. *Pœnæ civiles homicidii*, II. *Suicidii*, III. *Et mutila-
tionis*. IV. *Pœnæ Ecclesiasticæ*. V. *Obligationes*. VI.
Quoad damna spiritualia. VII. *Et personalia*.

QUÆNAM sunt pœnæ homicidii?

I. Pœnæ civiles sunt mors, eò turpior & acerbior, quò
homicidium gravius fuit ex parte modi vel personæ occisæ.

II. Moribus nostris, ait Zypæus, cadavera eorum, qui
sibi mortem intulerunt, aguntur in furcam, nisi arguantur
phrenesi aliqua capti, aut satis mentis cõpotes non
fuisse, similive causa affecti.

III. Mutilatores puniri solent mulcta pecuniaria; ali-
quando, dum crimen est enorme, & ex machinatione com-
missum, condemnantur ad pœnam talionis.

IV. Pœnæ Ecclesiasticæ contra homicidas statutæ,
sunt irregularitas ex delicto per solum Papam auferibilis,
& quandoque, ubi occisio injusta non est, irregularitas
defectu lenitatis.

Præterea in Diocesi nostra et plerisque aliis, homicidium voluntarium est casus Episcopo reservatus. De quo vide Tract. "de Pœnit." Num. 206.

Pœnas juxta Canones penitentiales olim imponi solitas refert S. Carolus Borromæus.

Olim etiam homicidæ communione Eucharistia privabantur; sed hodierna praxis Romana (cui se conformant cæteræ Ecclesie orbis Christiani exceptâ Gallicanâ) damnatis ad mortem ante diem supplicii, vel saltem ipso die supplicii, summo mane communionem concedit. Ita etiam statuit Synod. Prov. Mechl. tit. 7. cap. 6. "Ultimo quoque supplicio afficiendis temporativè de sacra Eucharistia provideatur."

Quædam damna considerari debent in homicidio et mutilatione?

V. R. Triplicis generis, scilicet spiritualia, personalia, et realia.

Damna spiritualia sunt, quod occisus privetur ultimis Sacramentis aliisque subsidiis spiritualibus; item tempore merendi & satisfaciendi Deo pro peccatis.

VI. Pro damnis istis tenetur homicida satisfacere per sacrificia, orationes, elemosynas aliaque pia opera in refrigerium animæ occisi: atque hic reperiri obligationem propriè dictam sustinent Steyaert, Antoine, et plures alii contra Wiggers, quia eo gravior est, quo magis subito occisus extinctus fuit: imo Daelman et Peringuez consent, non tantùm charitatis, sed etiam justitiæ esse eam obligationem, cum quilibet baptizatus jus habeat percipiendi extrema Sacramenta, quibus occisus per injuriam homicidæ privatur.

Practicè igitur Confessarius homicidæ injungere debet, ut stabiliter quædam opera satisfactoria faciat in refrigerium animæ occisi.

Quænam restitutio facienda est pro damno personali?

VII. R. In primis, cum per injustam occisionem vel mutilationem, directè illata sit injuria ipsi personæ læsæ ipsiusque consanguineis, tenetur per se loquendo lædens pro eo satisfacere per significationem doloris, petitionem repæ, aliaque signa (attentâ utriusque conditione) submissionis & placationis erga læsum aliosque, in quos injuria personalia redundavit.

2°. Lædens indubiè tenetur in conscientia solvere multam pecuniariam à judice ei impositam in pœnam.

3°. Disputatur, an judice multam non imponente, te-

neatur lædens præter restitutionem damnorum realium ad aliquam compensationem pecuniariam exhibendam læso, ejusve hæredibus pro damno personali.

Verius & S. Thomæ conformius videtur, lædentem ad id teneri, juxta Num. 67. Ingenui interim compensationem illam respuere solent.

Ubi lædens luit pœnam talionis, communiter sustinent Authores, cessare tum obligationem compensandi damnum personale; quia pœna ista publica ordinatur, ut injuriæ personali satisfiat, prout etiam eâdem satisfit injuriæ illatæ reipublicæ: verum per eam non extinguitur obligatio compensandi damna realia, de qua nunc agendum.

N. 139. DE RESTITUENDO DAMNO REALI EX HOMICIDIO ET MUTILATIONE.

I. *Damna realia* II. *Restitui debent.* III. *Secundùm spem lucri faciendi.* IV. *Non deducto labore.* V. *Sed bene expensis funeris.* VI. *Ordinariè suaderi debet compositio.*

I. DAMNA realia sunt, quæ obveniunt in rebus fortunæ, ut lucrum cessans & damnum emergens.

Quænam damna realia resarcire debet occisor vel mutilator?

II. R. Omnino omnia, quæ ex homicidio vel mutilatione obvenerunt, sive hæc mortem antecedant, ut impensæ in medicos, medicamina, alimenta pretiosiora; sive mortem sequantur.

An lædens tenetur restituere totum lucrum, quod occisus vel mutilatus forte fecisset?

III. R. Negativè; sed tenetur restituere in quantum æstimari poterat spes lucri faciendi juxta arbitrium viri prudentis.

Pro hac spe taxanda attendi debent ætas, robur, complexio, peritia, artificium, status, modus vivendi & lucrandi, verisimilitudo lucri obtinendi & similia: detrahi autem debent expensæ, quas læsus facere debuisset in obtinendo lucro, sese alimentando, &c.

Circa mutilatum attendi etiam debet, an nunc æquè commodè alio modo lucrari non possit.

An deduci potest æstimatio laboris, quem læsus præstare debuisset pro lucro obtinendo?

IV. R. Negativè, estque communis sententia; quia læsus paratus erat præstare illum laborem sponte, & sine

ullo onere suæ familiæ aut hæredum, et sine diminutione rerum suarum. Deinde si æstimatio laboris deduci posset, plerumque pro lucro cessante nil restituendum foret.

Quomodo taxari debet rata seu portio temporis, si occisus equidem brevi fuisset moriturus?

R. Dist. Si erat brevi moriturus naturaliter, aut alio modo non injusto, taxari debet lucrum ad ratam istius temporis brevioris; si autem erat occidendus injustè, non debet respici tempus brevius, sed quamdiu moraliter judicabatur supervicturus & lucrum facturus; quia qui prævenit injustam damnificationem, etiam prævenit restituendi obligationem, ut diximus Num. 49.

An homicida tenetur restituere expensas funeris occisi?

V. R. Probabilius negativè; nisi inquantum forte occasione mortis præmaturæ nunc majores essent faciendæ; quo ca subhomicida teneretur ad auctarium istud; ratio est, quod cum ordinariè expensæ illæ semel faciendæ essent, hæredes in hac parte nullum patiantur damnum.

Notandum, quod si vulneratus moriatur non ex vulnere, quod non erat de se mortale, sed ex sua negligentia, vel ex imperitia Medici, mors et damna secuta non possint imputari vulneranti; ac adeo non teneatur ad aliam restitutionem, quam de vulnere et mutilatione: quod si dubium sit, an ex vulnere, an ex negligentia læsus mortuus sit, præsumitur ex vulnere obiisse.

VI. Observandum etiam, sæpe difficile esse, ne dicam impossibile, in particulari determinare, quantum præcisè restitui debeat ab homicida vel mutilatore: unde ordinariè consulenda est transactio seu compositio inter lædentem & læsum ejusve hæredes: si verò talis compositio obtineri non possit, debet homicida vel mutilator satisfacere juxta arbitrium viri prudentis.

N. 140. QUIBUS FACIENDA SIT RESTITUTIO DAMNORUM REALIUM.

I. *Restitui debent læso vel ejus hæredibus.* II. *Non aliis.*
 III. *Excepto bino casu.* IV. *Nequidem creditoribus occisi.* V. *Etsi censum vitalitium percipientibus.* VI. *Quid si homicida remittatur* VII. *Etiam damnum reale.*

QUIBUS, ratione homicidii vel mutilationis, facienda est restitutio damnorum realium?

I. R. Ipse laeso, qui si mortuus fuerit, restitutio facienda est ejus hæredibus, qualescumque illi fuerint, sive necessarij, ut sunt filij, parentes et uxor, sive voluntarij, ut fratres, patrui, nepotes vel etiam extranei, sive sint hæredes ab intestato, sive ex testamento: ratio est, quod hæres quicumque universalis representet personam defuncti, et succedat in omnia jura ejusdem. Ita sustinent Wiggers, Peringuez. &c. contra Lessium et Billuart.

An homicida etiam tenetur aliquid rependere aliis consanguineis vel pauperibus, quos alebat occisus: item an tenetur creditoribus occisi, si inde aliquid patiantur?

II. R. Per se loquendo non tenetur; quia omnis actio occisi adversus homicidam transit ad hæredes, non ad alios, etsi consanguineos vel creditores.

Dictum est "per se loquendo;" quia admittendæ videntur duæ exceptiones.

III. Prima: si occisus alebat parentes ob paupertatem, qui jam ali non possunt, tenetur homicida id supplere; quia occisus in casu tenebatur parentes alere; atque etiam (si haberet) moriens relinquere, ut alerentur. De uxore idem dicendam: et ita passim judicatur, ait Steyaertius.

Secunda: si homicida occidisset, v. g. Joannem ex intentione, ut pauperes privarentur eleemosynis, vel ut creditores Joannis privarentur solutione: tenetur nrisque resarcire damna; quia per vim injustam ipsos impedivit ab obtinenda solutione aut lucro eleemosynæ.

An saltem homicida non tenetur restituere creditoribus occisi, casu quo ejus hæredes non solvant, et occisus certò solvisset?

IV. R. Negative, nisi in casu secundæ exceptionis positæ: ratio est, quod homicida satisfaciat, si restituit, quæ debet, hæredibus occisi: quod si illi non satisfaciunt creditoribus occisi, hoc provenit ex malitia ipsorum, non homicidæ.

Obj. I. Homicida medio injusto, utpote violenta occisione, impedit creditores à solutione, pauperes ab eleemosynis: ergo, &c.

R. Neg. antec. ratio est, quod dum homicida intentionem non habet nocendi creditoribus, pauperibus, &c. non censeatur illis vis illata, sed dumtaxat occiso.

Ob. II. Intentio nil mutat in opere externo: atqui seclusa intentione, opus externum non est injustum respectu creditorum, pauperum, &c. ergo nec tale erit posita intentione ista.

R. Negando conseq. ut enim opus externum, quod de se injustum est, fiat injustum respectu creditorum, &c. non est necesse, ut mutetur in se, sed sufficit, quod contra illos dirigatur; quia tunc læditur jus ipsorum: unusquisque enim jus habet, ne alter contra ipsum media injusta adhibeat.

Monent interim Authores, si homicida prævideret, hæredes non soluturos, eam tum regulariter debere ex charitate monere creditores, ut præveniant tales hæredes.

An homicida non tenetur satisfacere creditoribus, qui redditum vitalitium percipiebant ab occiso?

V. R. De eo major potest esse quæstio, ait Steyaert: videtur tamen ipsi, nec illis restitutionem deberi ex eo, quod redditus isti similibus casibus sint obnoxii, & in eorum constitutione id quoque considerari soleat.

An, si homicida vel mutilator moriatur aut occidatur, tenentur eorum hæredes ad prædicta damna restituenda?

R. Affirmativè, inquantum hæreditas se extendit seu gravari potest.

An homicida sive hæres ejus liberatur ab onere restitutionis, si læsus moriens dicat, se eidem injuriam remittere?

VI. R. Communiter negativè, quia talis remissio solum intelligitur quoad offensam & rancorem, seu quod vindictam non quærat, ad quam remissionem læsus tenetur ex lege charitatis, ut dictum est N. 133. "de Charitate:" non verò intelligitur de remissione damnorum.

Quid si læsus dicat, se etiam remittere damna realia?

VII. R. Si læsus ille possit validè remittere, ex eo, v. g. quod non debeat ex justitia impendere laborem aut industriam pro familia sustentanda, liberatur homicida: si non possit validè, non liberatur. Si autem remissio sit quidem valida, sed simul illicita, seu inofficiosa, v. g. quia ex pietate alios alere tenebatur, meritò Confessarius talem remissionem dissuadebit, quia illicita est: si verò vulneratus, et ejus hæredes sint divites, suadebit Confessarius damnorum realium remissionem.

N. 141. DE CONFESSARIO HOMICIDÆ.

I. *Observanda in Confessione.*

QUOMODO in tribunali pœnitentiæ cum homicida se geret Confessarius?

I. R. 1°. Inquirat ab eo, ob quam causam seu finem homicidium sit commissum, an ob justam defensionem vitæ, servando moderamen inculpatae tutelæ, vel illud non servando, &c.

2°. An occiderit ex subitanea passione, an ex inveterato odio, simul interrogando de tempore, quo illud odium duraverit, quoties renovatum fuerit, &c.

3°. An nullæ blasphemiae, contumeliae, aut imprecationes præcesserint: item an crudelitatem aut fœditatem in corpus occisi exercuerit.

4°. An fuerit directè voluntarium: quo casu est simul casus reservatus.

5°. Quæ media adhibuerit, an occiderit dolosè et ex insidiis, maleficio aut lentâ tabe, quod maximè locum habet in mulieribus homicidis: an socios adhibuerit; nam tot insuper peccata scandali commisit, quot socios adhibuit.

6°. Inquirenda est qualitas occisi: v. g. si sit propinquior, consanguineus, est parricidium, si clericus, sacrilegium, habetque annexam excommunicationem majorem Summo Pontifici reservatam.

Tandem inquirat Confessarius damna causata secundùm dicta Num. præcedentibus, ut debitam restitutionem injungat.

His debitè examinatis, Confessarius homicidæ gravitatem criminis sui proponat; item pœnas, tum civiles, tum Ecclesiasticas, quarum se reum fecit, et inducat, ut contritionem concipiat tanto crimine dignam, impositaque salutari pœnitentiâ (præsertim quæ diu duret, ut observatum est Num. 131.) eum ritè depositum absolvat, si potestatem habeat ab hoc crimine absolvendi.

Normam quamdam pœnitentiæ homicidis imponendæ ex Comitolo referunt De Cocq cap. 4. sect. 13. Schoonaerts alique.

N. 142. DE INJURIA STUPRI ET FORNICATIONIS.

I. *Stuprum* II. *Et fornicatio*. III. *Injuria stupri*.
IV. *Ejus obligatio*.

QUID est stuprum?

I. R. Est defloratio virginis (id est nondum corruptæ) extra matrimonium, sive illa defloratio sit violenta sive voluntaria. Ita Theologi communiter.

Quid est fornicatio ?

II. R. Est copula soluti cum soluta corrupta. De turpitudine et malitia horum peccatorum agitur in Tract. "de Temperantia:" hinc autem de injuria eorundem.

Notandum, stuprum à quibusdam aliter accipi: 1°. à Juristis, qui vocant stuprum omnem concubitum violentum, sive mulier virgo sit, sive non. Sed Theologi hunc concubitum referunt ad raptum, speciem luxuriae: 2°. aliquando accipitur, sed rarius, pro omni concubitu illicito, ut Num. cap. 5. v. 13.

3°. Henno, et quidam alii accipiant stuprum pro violenta deforatione virginis: dicunt autem esse violentiam, si virgo inducatur per metum cadentem in constantem puellam, vel etiam per metum reverentialem, v. g. si stuprator sit superior, vir potens et magnæ autoritatis: item si virgo inducatur per fraudulentam promissionem matrimonii, aut magnæ dotis: quinimo reputatur apud illos violentia, si adhibita fuerint extraordinarias et sæpe repetitæ blanditiæ, importunitates, &c.

Quibus fit injuria ratione stupri ?

III. R. 1°. Gravis fit injuria virginis, si per vim, fraudem vel metum ab ipsa dos virginitatis auferatur.

2°. Gravis etiam fit injuria parentibus virginis, præsertim si stuprum fiat ipsis invitis, vel cedat in eorum opprobrium; habent enim ipsi jus custodiæ, juxta illud Eceli. cap. 7. "Filiæ tibi sunt? serva corpus illarum."

3°. Injuria fit ipsi proli (ad quam talis actus de se tendit): bonum enim proles exigit, ut nascatur ex parentibus conjugatis.

IV. Hinc sequitur stuprum inducere obligationem:

1°. Erga virginem corruptam. 2°. Erga ejus parentes. 3°. Erga prolem ex stupro secutam.

Pro distincta autem obligatione stupri cognoscenda, attendi debet, quomodo fuerit peractum: unde procedemus secundum has quatuor distinctiones.

Prima, si stuprator virginem defloraverit spontè vel liberè consentientem. Secunda, si hoc fecerit vi vel fraude. Tertia, si sub promissione matrimonii. Quarta, si proles sit secuta.

Ex dicendis facili methodo detegat Confessarius penitentis obligationem, non solum ratione stupri, sed etiam simplicis fornicationis, raptus, incestus et sacrilegii.

De circumstantia virginitatis, an in confessione exprimenda sit, diximus Num. 124. "de Actib. Hum.

N. 143. DE RESTITUTIONE EX STUPRO, SI VIRGO LIBERE CONSENSERIT.

I. *Restitutio virgine consentiente.* II. *Sed invitis parentibus.* III. *Quid de augmento dotis.*

I. SI virgo ejusque parentes liberè in stuprum consentiant, stuprator ad nihil ipsis tenetur; quia supposito etiam, quod juri suo cedere nequeant, cedere quidem possunt juri restitutionis damnorum; et huic censentur cedere consentiendo.

II. Si virgo consentiat, sed parentes sint inviti vel inscii; tunc copulâ manente occultâ, iterum ad nil obligatur stuprator.

Si vero copula innotescat solis parentibus, tenetur stuprator parentibus pro injusto dolore satisfacere veniæ petitione, honoris exhibitione, &c.

Si stuprum ulterius divulgatur, tenetur insuper stuprator meliori modo quo potest, infamiam tollere & impedire.

Nota, parentes censi invitos, non solum dum positivè resistunt, sed etiam dum facti inscii sunt; nisi fortè scienter periculum proximum committendi stupri negligant, v. g. dum permittunt familiarem conversationem filiæ suæ cum impudico adolescente.

An in casu, quo parentes inviti sunt, tenetur stuprator ad augmentum dotis, quam parentes nunc majorem dare coguntur, ut filia conveniens ineat matrimonium?

III. R. Divisi sunt Authores: qui affirmant, dicunt, non solum filiam jus habere, ut convenienter nubat, sed etiam parentes. Qui negant, dicunt parentes tale non jus habere, nisi dependenter à jure et voluntate filiæ, quæ, si velit, potest sine injuria parentum manere inupta, vel nubere sibi inferiori.

Practicè ob probabilitatem utriusque sententiæ videtur stuprator obligari ad aliquod augmentum dotis juxta arbitrium viri prudentis, maxime si deflorator sit dives et corrupta pauperior, idque certo ex lege charitatis, si illa deflorata ob amissam virginitatem & carentiam dotis sit in periculo se prostituendi: cum enim stuprator concausa sit, tenetur ad illa mala præcavenda: quod Confessarii attendere debent, ut monet Wiggers, nec aliter corruptores facillè absolvendos esse, aiunt de Cocq. & Braunman.

N. 144. AD QUID TENRATUR, QUI VIRGINEM VI VEL FRAUDE DEFLORAVIT?

I. Obligatio virgine vi vel fraude corrupta. II. Quis si alteri æquè commodè nupserit.

PRÆNOTANDUM, vim hic considerri posse duplicem, "physicam," seu veram et realem violentiam, et "moralem," quæ infertur, dum virgo ad copulam adigitur metu, v. g. metu mortis vel etiam gravi metu reverentiam, ut si corruptor sit superior vel vir magnæ authoritatis: item importunis & vehementibus sollicitationibus, amplexibus similibusve turpibus actibus, quibus excitata puella ante invita, tandem consentit.

Aliud est de blanditiis, precibus & similibus adhiberi solitis: tales enim ordinariæ sollicitationes rarissime æquivalent vi vel dolo, ut cum aliis notat De Cocq, cum femina facile, conceptâ irâ et asperitate, sollicitatorem possit repellere.

R. Itaque qui vi, fraude, vel gravi metu virginem defloravit, præter peccatum fornicationis, etiam gravissimè peccat contra justitiam in ipsam virginem, cujus virginitatem injuste aufert; quod hic practicè certo attendi debet. Consideranda hic etiam est injuria parentibus & familiæ illata, juxta Num. 142.

I. Quantum ad obligationes, quas stuprator contrahit:

1°. Tenetur reparare omnia damna & mala secuta, cum illorum omnium sit vera & injusta causa.

2°. Tenetur etiam ad damnum personale, seu ablationem virginitatis, si virgo illud exigat; quis alioquin præsumitur illud non velle, ut fere in honestioribus contingit. Vide Num. 138.

3°. Tenetur ad congruam satisfactionem honorariam tam parentibus, quam virgini, veniæ petitione, &c.

4. Si damna reparari nequeant, nisi oppressum ducendo in uxorem, stuprator eam ducere tenetur, etiam ante sententiam Judicis; quod si illa matrimonium recuset, equidem stuprator omnia damna, in quantum possibile est, compensare tenetur.

5. Si corrupta alteri nubat, qui eam propter amissam virginitatem malè tractat, dimittit, &c. iterùm tenetur corruptor illa mala & damna compensare ad arbitrium viri prudentis.

Eadem omnino dicenda sunt de illo, qui virginem quidem non corrumpit, sed talia fecit, unde corrupta creditur: imo etiamsi puella non esset virgo, modo talis antea haberetur.

Quid, si corrupta aliud æquè favorabile matrimonium iniverit, ac si corrupta non fuisset?

II. R. Per se loquendo tunc corruptor liberatur à restitutione damnorum realium, cum tunc nulla supponantur sequi. Aliud foret, si corrupta jam quædam accepisset in compensationem damnorum, vel de illis convenisset, aut per sententiam Judicis ipsi adjudicentur quædam bona stupratoris; illa enim retinere & prætere potest corrupta, & post mortem, ejus hæredes.

Similiter liber erit corruptor à restitutione damnorum realium, si aliter contingat illa ratione stupri non sequi, quia, v. g. res mansit occulta, aut puella ante tempus nubendi est mortua.

N. 145. AD QUID TENEATUR, QUI VIRGINEM CORRUPIT SUB PROMISSIONE MATRIMONII?

I. *Obligatio, dum intervenit promissio matrimonii, est ducere corruptam,* II. *Casibus quibusdam exceptis.*

NOTA, hic sub promissione matrimonii etiam intelligi posse matrimonium fecte initum: unde utrique casui sequentia applicari possunt.

I. R. Qui igitur sub promissione matrimonii vera vel ficta extorsit copulam à virgine, tenetur "regulariter" eam ducere, etiam ante sententiam Judicis. Ita Theologi communiter.

Quomodo autem stuprator ex turpi promissione obligari possit in conscientia, examinabitur in Tract. "de Contractibus."

Infer 1º. Non sufficere mulierem sic corruptam dotare, vel pecuniis damnum resarcire, si ipsa non consentiat.

2º. Non esse licitum stupratori Religionem ingredi; quia ex justitia tenetur ad matrimonium, nisi forte corrupta alià satisfactione vellet esse contenta.

3º. Parentes juvenis non posse impedire tale matrimonium, cum ad id teneatur ex justitia.

4º. Neque licitum esse, corruptam eludere matrimoni-

um differendo per annos & annos ; quia tales promissiones censentur fieri pro primo tempore commodo.

Dictum est supra "regulariter;" quia casus quidam excipiuntur, quibus deflorator corruptam non tenetur ducere, etiamsi id promiserit.

II. 1°. Si stuprata postmodum fornicetur cum alio.

2°. Si se finxerit virginem, nobilem, &c. cum talis non esset.

3°. Si promissio matrimonii ita fuerit ficta, ut fictionem puella facilè advertere potuerit, v. g. ex minis, exaggerationibus, inconstantia, verborum ambiguitate, aut magna disparitate conditionis; quia in similibus circumstantiis puella non decepta, sed seipsam decepisse censetur.

4°. Si puella nolit ei nubere, vel parentes eam nolint stupratori tradere.

5°. Si ex illo matrimonio prudenter timeantur majora mala, ut graves discordiæ inter familias, exhæredationes, grave scandalum, &c.

6°. Si superveniat impedimentum dirimens indispensabile, ut si stuprator cum alia contraxerit, solemniter professus sit, &c. Impedimentum moraliter auferibile stuprator auferre tenetur.

Quid dicendum sit, si quis emisit votum simplex castitatis aut ingrediendæ Religionis, & postea sub promissione matrimonii puellam defloret, require in Tract. "de Sponsalibus."

An equidem in casibus istis exceptis, stuprator non tenetur defloratæ reparare damna?

R. Non tenetur ordinariè in prima, secunda & tertia exceptione; nec, ut videtur, etiam in quarta; in quinta & sexta exceptione obligatur.

N. 146. AD QUID TENEATUR STUPRATOR PROLE SECUTA.

I. *Obligatio prole secuta, est eam legitimare.* II. *Et alere*
III. *Quid, si proles fuerit exposita.*

I. R. CUM parentes debeant prolibus suis 1°. legitimam nativitatem, 2°. convenientem alimentationem, & 3°. religiosam educationem; hinc tenetur stuprator in primis ad prolem legitimandam, si fieri possit, & majora mala non obstant, quod onus etiam contrahit corrupta consentiendo corruptioni.

Quisnam tenetur alere prolem ex stupro vel alia copula illicita natam?

II. R. Si quis vi vel fraude mulierem induxit ad copulam, ipse solus tenetur alere prolem ab initio: item tenetur ad omnia damna & expensas ratione partus secutas, quia mulierem tali modo seducendo, omnia opera in se suscepisse censetur.

Si verò utriusque voluntario consensu res acciderit, tenetur mater, juxta quod Scholastici communiter tradunt, alere prolem primo triennio, deinceps verò pater, donec proles sibi possit providere. Deducunt ex jure positivo: unde hi versus glossæ in capit. 2. "de conversione infidelium:"

"Mater alit puerum trimum trimoque minore, "

"Majorem verò pascere patris erit."

Si alteruter ab obligatione deficiat vel impotens fiat, alter tenetur ad totum.

In foro externo mulier præsumitur seducta, si aliàs honeste vixerit: (quod tamen respectu conjugate adulterantis non obtinet) & ex hac præsumptione juris, pater à die nativitatæ condemnari solet ad alendam prolem, et compensanda damna ac sumptus puerperii: item cogitur puellam ducere vel dotare. Hinc notat Collet, puellam teneri ad refundendum quidquid per judicem sub falsis præsumptionibus sibi adjudicatum novit.

Aliud foret, si judex in poenam delicti sententiam tulisset, non habita ratione falsarum præsumptionum.

Quid, si proles fuerit exposita, et alibi, v. g. in Hospitali educetur?

III. R. Tenebitur secundum statim dicta pater vel mater vel uterque simul, restituere Hospitali expensas educationis ante omnem sententiam judicis; et ad hoc à Confessario obligari debent, nisi forte alatur proles ex fundatione pauperum sibi competente, et insuper ipsi parentes vere pauperes sint.

Monet Steyaert illos, qui curam similis Hospitalis habent, non debere nimis rigide invigilare in illos, qui proles exponunt, propter abortuum et infanticidiorum pericula.

Nota, mulierem vi aut fraude seductam ad copulam, quandoque ratione cooperantis ad expositionem prolis, posse contrahere restitutionis obligationem, quam non habeat ex copula violenta.

Observandum, licet prudenter obstetrices tempore partus petant nomen patris proli nascituræ ex illicito concubitu, ut proli de sustentatione ex ea parte provideri possit; (in jure enim fides habetur assertioni juratæ mulieris, præsertim in partu factæ, modò ita nominatus agnoscat se cum ea rem habuisse, aut mulier hoc ipsum docere possit, ut fusiùs videri potest apud Christianæum ad consuetudines Mechl. tit. 18. art. 4.) tamen ne vitæ corporali & sæpe spiritali proli noceatur, aliaque incommoda vitentur, prudenter ordinavit anno 1632. Episcopus Gandavensis pro sua diœcesi, ne obstetrices differant fungi officio suo, & juvare puerperas, causâ eliciendi nomen patris, quando ex illicito concubitu conceperunt: verùm id tempestivè Pastori loci obstetrices insinuent, ut hic veritatem hanc indaget, & proli sic providendum curet.

N. 147. DE CONFESSARIO STUPRATORIS AUT FORNICATORIS.

I. *Observanda à Confessariis.*

QUENAM Confessarius observare debet circa stuprum aut fornicationem?

I. R. Confessarius, dum audit copulam perfectam seu completam extra matrimonium, inquirat: 1°. An proles sit secuta, an secutura? si dicatur neque secuta, neque secutura; tunc prudenter et circumspectè petatur, unde nam id sciat? ut si fortè abortus procuratus sit, pœnitens dicat; si procuratus non sit, non addiscat.

Si autem deprehendatur secuta aut secutura proles; circa secutam instruat pœnitens de obligatione illam alendi; circa secuturam verò prudenter et fortiter monendus est, ut curet ne quid mali fœtui contingat, sed ut salvus in lucem edatur, et tempestivè ei de Baptismo provideatur. Monendus etiam, ne proles nata exponatur aut aliter negligatur: item ut legitimetur, si fieri potest, et majora mala non obstant.

2°. Inquirat Confessarius, an vi vel fraude aut importunitatibus æquivalentibus vi mulierem induxerit: an sub promissione matrimonii: item ostendat obligationes respectu corruptæ, ut numeris præcedentibus explicatum est.

Reflectat etiam Confessarius, sæpe contingere, prolem non sequi, eo quod impediatur conceptio peccato Onan, de quo Gen. cap. 38. v. 9.

Circa adolescentes libidinosos etiam reflectendum, an non sint ex illis deperditis, qui, cum filiam occultè seduxerunt, palam apud suos de turpi facto gloriantur, et ita seductam omni honore et famâ spoliant nefariâ detractatione.

Similiter circa mulieres impudicas observari debet, eas aliquando adolescentulis teneræ ætatis et sæpe ignorantibus abuti ad libidinem per vim, dolum aut fraudem, quæ sine dubio reæ sunt stupri, gravissimi scandali, &c.

3º. Generatim in omnibus peccatis luxuriæ inquirendæ sunt circumstantiæ tum personæ confitentis, tum personæ quæcum, vel circa quam peccatum est, an sit libera, conjugata, voto obstricta, consanguinea, &c.

4º. Quoad peccata extrema luxuriæ inter duas personas, quærere debet Confessarius, an personæ illæ simul cohabitent in eadem domo; quia ablato semel pudore, periculosissima est similis commoratio, et ideo ordinarie sine dissimulatione debent separari. Ulterius tunc petendum, quamdiu sic cohabitaverint, quæ Sacramenta frequentaverint, &c. ut latius docetur in Tr. "de Pœnit."

N. 148. DE INJURIA ET RESTITUTIONE EX ADULTERIO.

I. Adulterium II. Infert injuriam comparti, III. Etiam consentienti; IV. Item prolibus & heredibus. V. Ejus obligatio prole non secutâ, VI. Et prole secutâ, VII. Et marito suppositâ. VIII. Quid, in dubio an sit spuria.

I. ADULTERIUM est alieni thori violatio. De ejus malitia agitur in Tract. "de Relig." Num. 288.

Proba per adulterium committi veri nominis injuriam.

II. R. Probatur: quia dicit Apost. 1. ad Cor. cap. 7. v. 4. "Mulier potestatem sui corporis non habet, sed vir. " Similiter autem & vir sui corporis potestatem non habet, " sed mulier." Igitur qui commiscetur uni ex conjugatis, facit veram injuriam alteri seu comparti: proinde si utraque pars adulterans sit conjugata, singula committit duplicem injuriam, scilicet in compartem propriam et in compartem alterius.

III. Nec injuria tollitur per hoc, quòd compars adulterantis consentiat in adulterium, ut patet ex condemnatione hujus propositionis 50. per Innocentium XI. "Copula " cum conjugata consentiente marito, non est adulterium,

“adeoque sufficit in confessione dicere, se esse fornicatum.” Ratio est, conjugatos in mutua corpora habere jus inabdicabile propter bonam proli.

Consensus interim facit, ut cesset obligatio satisfaciendi parti consentienti.

IV. Præterea adulterium per se injuriosum est prolibus legitimis sive aliis hæredibus.

Ad quid tenentur adulteri?

R. Dist. tripliciter: vel proles non sequitur ex adulterio, vel sequitur, vel dubium est, utrùm ex eo secuta sit, an non.

V. Si non sequatur proles, ad nullam restitutionem tenentur adulteri, nisi ut exhibeant satisfactionem honorariam petendo veniam, ostendendo dolorem, præstando favores, &c. si nimirum adulterium innotescat comparti, et speretur humiliatio futura grata.

An potest injungi satisfactio pecuniaria in compensationem?

R. Negativè: id enim leges prohibent l. 2. codicis, tit. 6. lege 18. Ne maritis tribuatur species vel occasio lenocinii; si tamen inde secuta fuerit mariti infamatio aut alia damna, illa compensare tenentur.

Ad quid tenentur adulteri prole secuta?

VI. R. Si quis alienam uxorem abusus fuerit vi vel fraude, tenetur ipse solus ad proliæ alimentationem, et ad omnia alia damna restituenda, conformiter ad id, quod dictum est Num. 144.

Si autem res utriusque libero consensu acciderit, tenetur utraque pars adulterantium pro rata ad alendam prolem aliaque damna, & unâ deficiente, altera tenetur in solidum.

Quid, si tunc adultera communi voluntate cum adultere prolem spuriam marito supponat, aut eam à legitimis separare nequeat sine gravioribus malis, prout ordinariè contingit?

VII. R. Obligantur in solidum adulter et adultera, ad resarcienda damna, quæ marito et legitimis prolibus obveniunt ex sustentatione proliæ spurie, item ex hæreditatis portione et ex donationibus proli spurie factis à patre putativo ejusve consanguineis in damnum prolium legitimarum. Quòd si proles legitimæ non sint, adulter et adultera ex suppositione proliæ spurie tenentur illis, quibus bona mariti alioquin cederent.

Quid, si adultera valens prolem spuriam separare à legitimis sine gravioribus incommodis, equidem illam supponit marito?

R. Si tunc adulter non consentiat, sed è contra dissuadeat et renitatur, videtur ipsa sola teneri de damnis prædictis; quia sola videtur ipsorum causa injusta.

Quid, si dubium sit, an proles nata sit ex adulterio, an non?

VIII. R. Conveniunt Authores, si proles moraliter certo non sit mariti, sed tantum dubium sit, utrum sit ex adulterio Petri, an ex adulterio Pauli, debere illos adulteros inter se ad ratam dubii prolem alere, et omnia damna reparare cum ipsa adultera.

Si autem dubium sit, an proles sit ex copula legitima, an ex copula adulterina, communis modernorum Authorum sententia est, adulterum teneri pro rata dubii ad alimentandam prolem et alia damna resarcienda; planè enim iniquum videtur, si maritus innocens totum onus subire deberet, et adulter reus, qui æqualem causam posuit, ab omni onere liberetur.

Lessius, Herincx, Wiggers aliique insistentes principiis probabilismi sustinuerunt, adulterum in casu ad nihil teneri. Rationes eorum sunt: 1°. Quòd in dubio melior sit conditio possidentis. 2°. Quòd nemo teneatur aliquid solvere et se spoliare re suâ, nisi ei constet se debere. 3°. Quia proles in dubio potest se reputare legitimam, donec probetur spuria: ergo etiam adulter potest eam reputare legitimam, et consequenter nihil debet.

R. Ad 1. responsum est Num. 28.

Ad 2. dicitur, majori jure maritum reponere posse, se non teneri ad alimentationem prolis, quia innocens est, et non constat eum debere.

Præterea præsumptio stat contra delinquentem: adeoque præsumptio damni stat contra adulterum: ipsi proinde, non marito, incumbit probare damnum ex suo adulterio non esse secutum.

R. Ad 3. Neg. conseq. Disparitas est, dispositionem legum et infantis innocentiam exigere, ut infans se reputet legitimum, donec probetur spurius: at è contra meretur crimen adulterii, ut adulter se debitorem reputet, nisi probet, se in damnum non influxisse.

Cæterum quamvis talis proles in foro externo non reputetur spuria, cum tamen secundum se dubie spuria sit, videtur, si fundatè de sua conditione dubitet, pro rata dubii ad restitutionem teneri prolibus legitimis aut hæredibus.

N. 149. MODUS RESTITUENDI DAMNA EX-ADULTERIO.

I. Quomodo adultera conjugata restituere possit. II. Non tenetur adulterium manifestare.

EX dictis Nam. superiori constat, adulterum et adulteram teneri in toto, vel in parte pro rata dubii restituere marito, prolibus legitimis vel hæredibus damna ratione prolis adulterinæ vel dubie talis secuta: verum modus restituendi, notanter respectu adulteræ conjugatæ, sæpe difficilis est; unde quæritur:

Quomodo adultera conjugata prædicta damna reparatura sit?

I. R. Si habeat bona paraphernalia seu sibi propria, aut alia, de quibus libere potest disponere, debet ex illis dare marito et prolibus legitimis usque ad damni compensationem.

Si verò nulla talia bona habeat, vel non sufficientia, adhiberi potest unus ex modis allegandis, prout circumstantiæ expedire dictaverint.

1º. Ut adultera singulari diligentia administret rem familiarem, & omni possibili parcimoniâ de solitis corporis, vestium et recreationum sumptibus detrahat, quantum status et valetudo permittunt.

2º. Ut eleemosynas, quas juxta statum suum facere potest, applicet spurio intertinendo: conetur etiam à marito impetrare facultatem dandi aliqua pauperi consanguineo occulto.

3º. Allaboret, ut prolem spuriam sumptibus quam potest minimis, inducat ad statum aliquem ei convenientem, v. g. Religiosum in monasterio, cui modica vel nulla dos datur, vel conetur impetrare ei quoddam officium, &c.

Item caute inducat, si possit, maritum, ut filiis legitimis plura bona distribuat, quam spuris.

Quid, si prædictis modis damna reparari nequeant: an tunc adultera tenetur marito vel proli spuris revelare adulterium occultum?

II. R. Regulariter negativè: tum quia ex revelatione facta marito, nata sunt sequi gravissima mala, odia capitalia, turbatio familiæ, &c. tum quia hæc revelatio spurio facta se solâ inutilis est ad damna avértenda; cum proles juxta communem sententiam non debeat credere matri asserenti eam esse spuriam: atque ita resolvit Innoc. III. extra lege 5. tit. 38.

Præterea fama est bonum altioris ordinis, quam res temporales : adeoque damna ista cum jactura famæ reparari non debent.

Observat tamen Collet, adulteram, si jam antea non esset famæ integræ in hac materia, et ex revelatione sperari posset bonus effectus, teneri ad revelationem ; quia istud damnum famæ meritò postponi debet bono, quod ex revelatione sequitur. Vide Num. 67.

Similiter si ageretur de bono Religionis, aut de bono communi regni, tenetur adultera declarare prolem spuriam cum periculo famæ et etiam vitæ.

An expediens non est, si Confessarius de consensu adulteræ post ejus mortem prolem spuriam declaret ?

R. Nec hoc probandum ; nam præter pericula ipsi et proli spurix inde imminencia, deberet, ne habeatur ut violator sigilli, habere signaturam defunctæ, ad probandum consensum datum : sed tali Scripturæ non major fides adhibebitur, quam matri vivæ, sicque vix unquam hoc utile esse poterit.

Quid judicandum de facto adulteræ, quæ nullo modo potens avertere damna à prolibus legitimis, morti vicina, convocatis omnibus prolibus, declaravit, unam ex illis esse illegitimam, ac petit, vellentne eam nominari, aut innominatam cum cæteris hæreditatem dividere ? Quo audito omnes sibi mutuò condonarunt : quia quisque metuebat sibi.

R. Authores, matrem in illo casu (quem Avenione suo tempore contigisse scribit Alciatus) iniquè processisse : 1°. Quia diffamavit proles legitimas, reddens eas suspectas illegitimitatis. 2°. Quia illa condonatio et remissio fuit invalida, eò quòd facta esset ex metu gravi injustè incusso.

De penis adulterii videri potest De Cocq.

N. 150. DE INJURIA IN BONIS SPIRITUALIBUS.

I. *Bona spiritualia*, II. *Naturalia*, III. *Et supernaturalia*. IV. *Lædens in naturalibus tenetur restituere*. V. *Item lædens in supernaturalibus*. VI. *An teneatur conversationi allaborare*.

I. BONA spiritualia, ut dictum est N. 86. sunt duplicia, naturalia scilicet et supernaturalia.

II. Naturalia sunt intellectus, voluntas, memoria, scientiæ & artes, & usus istorum.

III. Supernaturalia sunt gratia, virtutes infusæ, & alia dona supernaturalia, status pius, religiosus, & similia.

An homo pati potest injuriam in naturalibus animi bonis?

R. Affirmativè: quia quilibet jus habet liberè utendi facultatibus istis naturalibus: qui ergo alterum injuste impedit ab illo usu, veram infert ei injuriam.

IV. Hinc qui veneno, philtis, maleficio, similive medio injusto aliquem sensu, memoriâ, intellectu, aliove usu spiritualis potentiæ privavit, vel vi aut fraude induxit ad aliquid sumendum, ex quo tale nocumentum secutum est, peccavit graviter contra justitiam, et ad restitutionem obligatur.

Quid ex tali injuria restituere quis tenetur?

R. 1°. Tenetur ex justitia causam nocumenti tollere, & mala inde imminetia impedire, si sit in ejus potestate, & mediis licitis impedire possit.

2°. Tenetur ad restitutionem omnium damnorum realium, quæ inde secuta & secutura sunt, v. g. lucrum cessans, ex eo, quod non possit jam officium aut opificium exercere, vel in posterum futurus sit minùs aptus ad illud exercendum.

3°. Probabiliter etiam tenetur satisfacere pro damno personali secundùm arbitrium viri prudentis, consideratâ utriusque conditione, juxta dicta N. 67 & 138.

An homo injuriam pati potest in bonis animi supernaturalibus?

R. Affirmativè, dum nempe quis vi, fraude, metu, aliove modo injusto inducitur in peccatum, vel abducitur à bono opere, vel decipitur falsâ doctrinâ.

Nec obstat, scienti & volenti non fieri injuriam; quia in casu non est plenè sciens, nec plenè volens, sed est saltem invitus secundùm quid, propter deceptionem aut violentiam. Vide Num. 37.

Qui igitur alterum vi, fraude aut metu in peccatum inducit, non solùm peccat peccato scandalii, sed etiam peccato contra justitiam isti alteri debitam.

Ad quid restituendum tenetur, qui ita nocuit proximo?

V. R. 1°. Tenetur ex justitia vim, fraudem, omnemque aliam causam amovere, quantum licitè potest.

2°. Tenetur restituere omne damnum temporale, si

quid ex deceptione vel violentia passus est seductus: prout etiam restituere tenetur damnum, quod inde passus est tertius, ut si quis alium vi vel fraude pertraxerit ad furandum.

An tenetur ex justitia allaborare conversioni ejusdem seducti?

VI. R. Regulariter non tenetur, quia amotâ vi, fraude, &c. cessat injuria, & seductus restituitur libertati suæ: unde si ulterius in peccato pergat, jam plenè sciens & volens in eodem pergat.

Dictum est "regulariter;" quia si seductus vi aut fraude in peccato illo hæreat tenaci consuetudine aut animi pusillanimitate ex vi aut fraude contracta; videtur seductor ex justitia obligari ad allaborandum consiliis, adhortationibus, precibus per se aut per alios conversioni seducti: quia seductor est etiam injusta causa hujus nocuenti, quod ablata vi aut fraude non auferitur.

Dictum est supra in responsione, injuriam fieri ei, qui vi, fraude, metu, aliove modo injusto inducitur in peccatum; quia qui sine vi, aut fraude, solis suasionibus, precibus aut malo exemplo alium in peccatum inducit, peccat quidem peccato scandalii; sed non facit illi injuriam, & consequenter ipsi ad nullam restitutionem tenetur; quia scienti & omnino libere volenti non fit injuria: tenetur tamen talis ex charitate plus quam alii curare, ut alter à peccato resurgat.

Excipe, si inductus sit superior; quia ille ex justitia tenetur impedire peccatum sui subditi.

Si quis alium induxerit in peccatum injustitiæ contra tertium, tenetur isti tertio ad restitutionem, & applicari debent principia de cooperantibus.

Ex dictis patet, in quanta mala se conjiciat qui alios in peccata inducunt; cum difficillimum sæpe sit, voluntatem semel ad peccatum allectam reducere ad virtutem; quod maxime verum est de illis, qui juventutem sæpe nondum doli capacem impudicitis corrumpunt, vel pravis erroribus imbuunt, quod Confessarii attendere debent, præsertim in Confessione ancillarum & famulorum, qui luxuriæ dediti pueris condormiunt.

N. 151. DE AVOCANTE ALIQUEM A RELIGIONE.

I. *Avocans à Religione*, II. *Si vi vel fraude*, III. *Tenetur ad restitutionem seducto*. IV. *Et monasterio*. V. *De avocante professum*.

AD quid tenetur, qui alium à religione avertit seu avocatur?

I. R. 1°. Qui solis precibus aut suasionibus, nullo adhibito medio injusto, avocatur aliquem à religione, volentem ingredi vel profiteri, nemini facit injuriam: ac adeo non tenetur ad restitutionem: verum si id faciat sine justa causa, aut ex malo fine, graviter peccat, et incurere potest excommunicationem. Vide Concilium Tridentinum Sess. 25. "de Regularibus" cap. 18.

II. 2°. Qui vi, fraude, aliove modo injusto impedit novitii seu candidati ingressum, aut facit ut egrediatur, peccat contra justitiam in ipsum candidatam & in ipsum monasterium seu religionem.

III. Respectu seducti tenetur amovere vim vel fraudem, eumque libertati restituere, & si quod damnum passus sit, illi resarcire.

IV. Respectu monasterii, tenetur ei compensare damnum, quanti nempe valebat spes commodi temporalis, quod ex labore, industria, donatione, &c. expectabatur, deductis expensis sustentationis, et habitâ ratione mutabilitatis voluntatis ejusdem candidati: ratio est, cuilibet jus strictum competere, ne vi, fraude, aliove modo injusto à consecutione alicujus boni impediatur.

Ad quid tenetur, qui professum à religione avocatur?

V. R. 1°. Peccat graviter contra virtutem religionis, & etiam contra justitiam, licet avocet professum plenè scientem & volentem: quia religio jus strictum habet in personam professam: unde ex justitia debet ei suadere reditum.

Non tamen peccat contra justitiam in ipsum Religiosum; quia plenè scienti & volenti non fit injuria.

An tenetur monasterio restituere spem commodi temporalis, quod sperari poterat ex isto Religioso?

R. Billuart alique contra Henno negativè; quia professus non tenetur ex justitia, velut mancipium Domino, laborare & lucra facere, sed solùm ex obedientia vel religione: adeoque eatenus non peccatur contra justitiam.

R. 2°. Qui vi, metu, fraude, aut alio medio injusto abducit professum à religione, tenetur 1°. ex justitia suadere reditum: 2°. tenetur vim, fraudem omnemque aliam causam injustam amovere: 3°. tenetur reparare omnia damna, quæ religio ex Religiosi absentia, & Religiosus ipse patitur.

Si professus redire nolit, an seductor ejus loco monasterium intrare tenetur?

R. Negativè: quia status Religionis est summæ perfectionis & magnæ difficultatis: unde debet esse liberissima electionis.

Ex dictis initio Numeri patet, licitum esse ex justa causa dissuadere religionis ingressum, & nondum professo egressum, ut si quis aliquem videat religioni ineptum, si in illa religione non vigeat regularis disciplina, si parentes proliis auxilio graviter egeant, si laboret aliquo impedimento, v. g. corporis infirmitate. Licet etiam parentibus, (idem dic de Confessariis & Directoribus spiritalibus) si prudenter dubitent de viribus vel constantia suorum, illos ad tempus non longum retinere & probare; & quidem sic fieri expedit: verum graviter peccant, si eos exponant periculis peccandi, vel alliciant per se aut per alios ad voluptates aliave illicita, ut sic eos à proposito avertant.

TRACTATUS

DE

CONTRACTIBUS IN GENERE,

ET

DE USITATIONIBUS

IN SPECIE.

PROŒMIUM.

CUM Contractibus transferantur & acquirantur rerum dominia, variæ obligationes nascantur, & injustitiæ in illis multipliciter committantur: hinc notitiam eorum non solum ad Juridicos, sed etiam ad Theologos spectare dignoscitur.

De Contractibus in genere scienda sunt præcipue hæc quatuor: 1°. Quid sit Contractus, & quot modis perficiatur: 2°. Quomodo dividatur: 3°. Quænam ad valorem Contractus requirantur, & 4°. Quinam sint Contractuum effectus. Post illa agemus "de usitationibus Contractibus in specie."

N. 1. QUID CONTRACTUS ET QUOT MODIS FIAT.

I. *Contractus latè & strictè sumptus.* II. *Obligatio.* III. *Contractus perficitur* IV. *Re,* V. *Verbis,* VI. *Scripturâ,* VII. *Et consensu.*

QUID est Contractus?

I. R. Contractus generatim sumptus, est duorum vel plurium in idem placitum consensus, in alterutro saltem obligationem pariens.

Contractus verò strictè sumptus definitur l. 50. digest. tit. 16. lege 19. "Ultero citroque obligatio." Hæc definitio ab Authoribus admitti solet in sensu casuali, quia contractus obligationem causat; non in sensu formali:

unde ejus sensus sic exponitur : actus externus inducens reciproce obligationem justitiæ ex consensu partium.

Contractus generaliter sumptus coincidit cum "pacto," sed non contractus stricte sumptus : hinc contractus gratuiti & alii, ex quibus in una dumtaxat parte nascitur obligatio, pacta potius, quam contractus stricte dicti reputari debent. Quandoque tamen confunduntur.

Quid est obligatio ?

II. R. Est vinculum juris, quo unus alteri astringitur ad aliquid faciendum vel omittendum. De hac agatur infra, ubi "de effectibus Contractuum" Num. 11.

Ex dictis notari potest, quod consensus sit velut causa efficiens & forma contractus, & obligatio sit quasi effectus ejusdem.

Quot modis contractus solet perfici ?

III. R. Generaliter quatuor modis, scilicet re, verbis, scripturâ & consensu.

IV. Dicitur contractus perfici "re," quando ad ipsum plene perficiendum requiritur traditio ipsius rei, v. g. in donatione, mutuo, deposito, commodato, &c.

V. Dicitur perfici "verbis," dum pro illo perficiendo necessaria est determinata verborum forma, et antiquitus dicebatur "stipulatio:" v. g. si unus dicat "promittis?" et alter respondeat "promitto:" si dicat "fide jubes?" et alter replicet "fide jubeo."

VI. Dicitur perfici, "scripturâ" quando contractus non est ratus, nisi conscribatur, sive illud proveniat ex voluntate contrahentium, sive ex consuetudine, sive ex dispositione juris sic requirentis et aliter factum irritum reddentis, v. g. testamentum; vel concedentis tempus resiliendi seu pœnitendi, ut jura loquuntur.

An, dum contrahitur cum intentione contractum roborandi per scripturam faciendam, contractus ille sit ratus, et inde oriatur obligatio ad non resiliendum antequam conscribatur ?

R. Sepsitâ dispositione juris aliter factum irritum reddentis, aut concedentis tempus resiliendi, id pendet ex voluntate seu mente contrahentium : unde :

Si contrahentes noluerint concludere contractum nisi scripturâ muniatur, antequam conscriptus sit, resilire licet.

Si contrahentes voluerint se invicem obligare, etiam antequam scriptura fieret, ita ut scripturam, intenderint dumtaxat tanquam instrumentum, quo contractus probari possit in foro externo : tali casu contractus ille obligat, sicut cæteri contractus nudi independentes à scriptura.

Mens contrahentium colligi debet, vel ex ipsa declaratione suptrahentium, vel ex signis aut circumstantiis, v. g. si apponerint penam in resilientem, censetur contractus rarus, antequam sit conscriptus.

Observandum, juxta articulum 19. edicti perpetui Alberti & Isabelle statutum esse, omnem contractum de re excedente valorem 300 florenorum fieri debere scripto sub propria contrahentium signatura, vel coram Notario & testibus, aut alia publica persona, secundum quod qualitas contractus exigit: scriptum istud solum fidem facere in foro externo, adeo ut iudices nullam aliam probationem per testes admittere possint.

Hinc edictum proprie tantum probationem concernit, non ipsum valorem contractus. Ita Herincx, De Cocq, &c. Vide etiam Anselm. comment. ad edictum perpetuum.

VII. Dicitur contractus perfici "consensu," non quasi in aliis contractibus consensus non requireretur; sed quia solo consensu legitimo signis manifestato peragitur sine re, verbis & scriptura: tales contractus sunt emptio, locatio & plerique alii.

N. 2. DE DIVISIONE CONTRACTUUM.

I. Contractus dividitur in explicitum & implicitum. II. Innominatum & nominatum, III. Stricti juris & bonæ fidei, IV. Nudum & vestitum, V. Firmum, irritum & rescindibilem, VI. Purum & non purum. VII. Absolutum & conditionatum, VIII. Gratuitum & onerosum. IX. Horum differentia.

QUOMODO dividitur Contractus?

I. R. 1º. Dividitur in explicitum seu formalem, et implicitum seu virtualem.

Explicitus seu formalis est ille, quo contrahentes expresse de re aliqua conveniunt, v. g. dicendo: "Vendo tibi hanc rem pro tali pretio."

Implicitus seu virtualis est, dum sine expressa conventionione suscipitur tacite obligatio justitiæ ex facto aliquo licito: v. g. ex acceptatione alicujus officii, diciturque "quasi-contractus."

II. 2º. Dividitur in contractum nominatum & innominatum.

Innominatus est, qui non habet speciale nomen; hujus sunt quatuor species, scilicet: "Do ut des: facio ut facias: do ut facias: facio ut des."

De Cocq & Collet docent, in contractibus innominatis aliquem resilire posse, licet ex sua parte compleverit: v. g. dedi Titio pecuniam ut iret Romam: hanc repetere possum etiam juridicè, si nondum iverit, nec expensas fecerit, nec contractus sit vestitus, de quo statim.

Nominatus dicitur, dum habet in jure speciale nomen, quo ab aliis distinguitur, v. g. emptio, venditio, societas, mutuum, &c. de quibus postea specialiter agetur.

III. 3°. Dividitur in contractum stricti juris et bonæ fidei.

Dicitur contractus stricti juris, qui est strictioris interpretationis et difficulter recedit à tenore verborum, ut stipulatio, census, mutuum, donatio, &c.

Bonæ fidei vocatur, qui patitur latiore interpretationem secundum æquum & bonum. Notat De Cocq ex Gudelino, "De jure novissimo," lib. 3. cap. 13. omnes pene actiones & contractus moribus Belgicis esse bonæ fidei.

IV. 4°. Dividitur in contractum nudum & vestitum.

Dicitur nudus ex eo, quod non habeat robur in jure, quo vestiatur, eique proprium est, quod ex illo non detur actio in foro externo, quamvis pariat obligationem naturalem in foro conscientie: consuetudo tamen variorum locorum in Belgio habet, ut notat Zypæus, ex contractu nudo etiam dari actionem in foro externo, modò possit probari.

Contractus vestitus est conventio innixa alicui fundamento, vi cujus parit actionem in foro externo: talia fundamenta sunt, si contractus sit legitimè conscriptus, si res sit tradita, si additum juramentum, si initus coram testibus, &c.

V. 5°. Dividitur in contractum firmum, irritum & rescindibilem, seu, ut vulgò loquuntur, irritandum.

Firmus est, qui validus est & robur habet: irritus, qui invalidus est & robur non habet, sive ob jus naturæ, sive ob jus positivum, sive ob inhabilitatem contrahentium, &c. rescindibilis seu irritandus dicitur, qui licet validus sit, potest tamen rescindi ad arbitrium partis læsæ, manente alia parte obligata, si prior voluerit.

VI. 6°. Dividitur in contractum purum & non purum.

Purus dicitur is, cui nullum additur accidens, hoc est, qui fit sine conditione, modo, &c.

Non purus dicitur ille, cui additur aliquod accidens: quod cum sit quintuplex, etiam quinque species contractus non puri assignantur.

Primus dicitur "ad diem," cum ipsi præfigitur dies, ante quem non oritur obligatio solvendi, vel rem tradendi, vel ante quem non datur actio.

Secundus dicitur "ad demonstrationem," dum apponitur in contractu aliquod signum demonstrans rem, de qua, vel personam, cum qua contrahitur: v. g. vendo Joanni cognato meo crucem argenteam in tali cista positam: contractus hic dupliciter est demonstrativus.

Tertius dicitur "modalis," sive "sub modo," dum ei additur modus, sub quo contractus obliget; v. g. do tibi 50 florenos ad emendos libros.

Quartus dicitur "causalis," sive "ad causam," dum additur ratio, ob quam contractus factus est: v. g. lego tibi hoc prædium, quia meus cognatus es.

Quintus est "conditionatus," seu "sub conditione," dum ei apponitur aliqua conditio.

Nota, contractum dici dupliciter conditionatum: scilicet vel latè, ex aliquo accidenti addito; vel strictè, ex conditione suspensiva: unde,

VII. 7°. Dividi potest contractus in absolutum & conditionatum, nimirum sub conditione suspensiva.

VIII. 8°. Dividitur contractus in gratuitum seu lucrativum, & onerosum.

Gratuitus est, dum nil rependitur pro eo, quod datur, ut simplex promissio & donatio.

Onerosus vocatur, dum pro eo, quod traditur, aliquid rependitur, ut emptio, locatio, &c.

IX. Hoc interest inter contractus gratuitos et onerosos: 1°. Quòd onerosi sint firmiores. 2°. Quòd onerosi injiciant obligationem reciprocam, nisi jus impediatur in una parte, ut fit in contractu cum minorenni. 3°. Quòd de substantia contractus gratuiti sit quædam animi liberalitas. 4°. Quòd in gratuitis interpretatio magis fieri debeat in favorem liberaliter agentis.

Præterea aliqui contractus onerosi sunt in utilitatem utriusque contrahentium, quales numerantur novem, scilicet emptio, cui relativè opponitur venditio; locatio, cui relativè opponitur conductio; census, cambium, emphyteusis, feudum & assecuratio.

Aliqui sunt ad utilitatem solius accipientis, videlicet, hi quinque, mutuum, commodatum, sub quo precarium, pignus, hypetheca et fidejussio.

Depositum est ad utilitatem solius dantis: spensiq ac ludus cedunt in utilitatem alterutrius indeterminatè.

N. 3. DE REQUISITIS AD VALOREM CONTRACTUS.

I. *Requisita ad valorem contractûs.* II. *Quinam habiles ad contrahendum.*

QUÆNAM requiruntur ad valorem contractûs?

I. R. Hæc quatuor: 1°. Ut contrahentes sint habiles ad contrahendum.

2°. Ut res sit capax & apta, ut hujusmodi contractui subjiciatur.

3°. Ut contrahentes præsent legitimum consensum.

4°. Ut observetur forma substantialis à jure vel consuetudine ad valorem requisita.

Ex quadruplici igitur causa contractus potest esse invalidus.

Quinam sunt habiles ad contrahendum?

II. R. Omnes illi, qui liberam habent bonorum administrationem, scilicet quousque hæc facultas administrandi se extendit.

Facultas hæc in rebus alienis vel habetur ex concessione Domini: et tunc voluntas Domini attendi debet: vel habetur à lege, jure, aut superiore, et tunc pendet ex legibus et probatis consuetudinibus.

Inhabiles ergo sunt ad contrahendum amentes, furiosi, perfectè ebrii, infantes ante usum rationis, et Religiosi solemniter professi.

Notandum, potestatem contrahendi sæpe per jura positiva esse limitatam, vel etiam ad tempus aut in perpetuum, quandoque suspensam aut impeditam, v. g. respectu pupillorum, minorennium, prodigorum, &c. pro quibus necessario attendi debent locorum consuetudines & jura municipalia.

N. 4. QUOUSQUE PUPILLI, &c. HABILES SINT AD CONTRAHENDUM.

I. *Pupilli.* II. *Puberes & minorenes.* III. *Tutela & curatela.* IV. *Quandonam desinat.* V. *Ante septennium contrahunt invalidè.* VI. *Quandonam validè de jure communi.* VII. *Mores Belgici.* VIII. *De obligatione naturali pupillorum.* IX. *Beneficium restitutionis in integrum.*

I. PRÆNOTANDUM, pupillos propriè censerè, qui curâ parentis, potissimum defuncti, sunt destituti usque ad tempus pubertatis.

Horum aliqui sunt infantes, scilicet usque ad septimum ætatis annum completum : alii infantia proximi, quorum ætas propior est infantia, quam pubertati : alii dicuntur proximi pubertati, masculi quidem post annum decimum cum dimidio, feminæ post annum nonum cum dimidio.

II. Pubertas incipit in masculis completo decimo quarto anno, in feminis completo duodecimo. Postea dicuntur minores seu minorenes usque ad completum annum vigesimum quintum, ex quo incipiunt dici majores.

III. Pupillis datur tutor, minoribus curator. Officium tutoris finitur pubertate : curatoris, completo anno vigesimo quinto. Hodie tamen passim receptum est, ut tutela non finiatur pubertate, sed in curatela (inter quam et tutelam nunc distinctio vix agnoscitur) transeat, etiam sine novo decreto.

IV. Moribus nostris expirat tutela ante annum 25. per Matrimonium & Ordines sacros : intellige quoad bonorum administrationem, non ita generatim quoad distractionem prædiorum seu immobilium, ut videre est apud Christianæum ad consuetudines Mechlin. tit. 19. art. 27. Idem est de iis, qui ob mercaturam aliasve causas citius veniam ætatis obtinuerunt, ut habet idem articulo 28.

Moribus quoque Belgicis, minoribus, etiam invitis, curator datur : ac etiam officium tutelæ competit parenti superstiti.

His præmissis, quæritur, quousque pupilli et minores habiles sint ad contrahendum ?

V. R. Pupilli, nondum expleto septennio, inhabiles sunt ad contractus civiles ; quia vel ratio ipsis deest, vel nimis infirma est : unde lib. inst. 3. tit. 20. §. SED QUOD " de inutilibus stipulationibus " dicitur : " Infans et qui infantia proximus est, non multum à furioso distant ; quia hujusmodi ætatis pupilli nullum habent intellectum. "

His verbis significari videtur, pupillos infantia proximos etiam inhabiles esse ad contrahendum : Herincx tamen & Billuart censent, hos validè contrahere in suum commodum ; quia ibidem subditur : " Sed in proximis infantia propter utilitatem eorum, benignior juris interpretatio facta est ; ut idem juris habeant, quod pubertati proximi. "

VI. Contractus initi sine autoritate tutoris cum pupillis pupertati proximis, puberibus & minorennibus sunt validi : 1°. Si sint in ipsorum commodum. 2°. Si res ex contractu tradita ipsorum dolo interierit. 3°. Si contrac-

tum juramento confirmaverint; & 4°. Si contractus sit factus à professoris religionem. Hæc de jure communi.

Similiter juxta Lessium validè contrahunt de bonis castrensibus & quasi-castrensibus sine autoritate tutoris.

Ut autem pupillus aut minorennis alienare possit rem immobilem, aut mobilem pretiosam, ut sunt gemmæ, vasa aurea, argentea, &c. quæ servando servari possunt, requiritur decretum judicis. Per alienationem intelligitur venditio, donatio aut pignoratio, servitutis impositio, cessio juris, &c.

VII. In Belgio pleraquæ consuetudines habent, ut contractus omnes pupillorum ac minorum non teneant sine autoritate tutoris initi, nisi inquantum illis sunt utiles. Ita refert Christinæus cit. tit. 19. art. 22.

Quæstio est, an pupilli & minores contrahentes in eum incommodum sine consensu tutoris, non teneantur obligatione naturali, seu in conscientia?

VIII. R. Id controvertitur: De Coeq alitque sustinent, pupillos infantia proximos nequidem naturaliter obligari; ut nec pupillum, qui mutuum accepit, aut qui contraxit cum ipso tutore, aut qui alienasset sine autoritate tutoris immobilia, vel mobilia pretiosa; quia leges talibus contractibus resistunt. Verum quantum ad alios contractus, licet pupilli non obligentur civiliter, patant tamen eos obligari naturaliter, si jam sint minores aut pubertati proximi: probant ex lege SI PUPILLUS lib. 35. digest. tit. 2. & lege l. lib. 46. tit. 2. item ex eo, quod si tali contractui pro pupillo accessisset fidejussor, hic obligetur civiliter: ergo pupillus obligatur naturaliter; quia ex contractu undique nullo non potest oriri obligatio civilis in fidejussore. Legibus oppositis conatur respondere Bilhuart.

Notant Authores, quod pupillus pubertati proximus aut minor contrahens cum majori sine autoritate tutoris, non obligetur majori valtem civiliter, sed majorem sibi obliget, jure ita statuente: " Ut Minoribus ætas in damnis subveniret, & in prosperè gestis non obsesset." Unde dicuntur contractus hujusmodi claudicare ex una parte.

IX. Pupillis et minoribus ex contractu valido notabiliter læsis conceditur beneficium restitutionis in integram, de quo diximus Num. 32. " de Jure et Justitia."

Varia insuper disputantur de habilitate prodigorum, filiorum-familias et uxorum ad contrahendum, sicut et de

habilitate contrahendi inter pupillum & tutorem, inter curatorem et clientem, inter medicum et ægrum durante morbo, et inter advocatum et clientem durante lite, quæ scire spectat ad Jurisperitos.

Quoad maritum et uxorem, conformiter ad decisionem 55. Domini Stockmans, vir liberè alienat mobilia non solum acquisita, sed etiam ab uxore allata: item juxta Christinæum per mores Mechl. potest vir alienare invitâ uxore immobilia stante matrimonio conquisita, modò id non fiat ad fraudandam uxorem: sed mores Lovanienses & Bruxellenses solum permittunt, ait De Cocq, ut conquisita possit maritus alienare, in quibus mulier simul vestita non est.

N. 5. DE CAPACITATE REI AD CONTRACTUM.

I. *Rei capacitas pro contractu.* II. *Non omnis contractus illicitus est invalidus.*

UNDENAM provenit rem non esse capacem seu aptam, ut certo contractui subjiciatur?

I. R. Id aliquando provenit ex jure naturæ, ut in contractu simoniaco, ubi simonia est juris divini; item in contractu de re furtiva vel impossibili.

Aliquando id provenit ex jure solum positivo, aut ex voluntate alicujus particularis: sic distributiones chori non possunt condonari non residentibus, nec bona fidei commissa alienari, licet quis acquisierit eorum dominium.

An omnis contractus illicitus etiam est invalidus?

II. R. Omnis contractus illicitus etiam est invalidus, ei ideo sit illicitus, quia est de re illicita facienda: an verò et quomodo possit fieri validus, re illicitâ jam factâ, vide dicta Num. 59. "de Jure et Justitia," et dicenda "de Contractu sub conditione turpi."

Alioquin non omnis contractus illicitus semper est invalidus, v. g. promissio aut donatio prodiga: ratio est, quod possit quis excedere in debito usu et dispensatione rei suæ, licet propterea non excedat limites potestatis suæ, in rem ipsam.

N. 6. DE CONSENSU REQUISITO AD CONTRACTUM.

I. *Consensus ad contractum debet esse reciprocus*, II. *Externus*, III. *Et serius*. IV. *Internus in externa contractûs*. V. *Non in executionem*. VI. *Nec in susceptionem obligationis*. VII. *Excepto matrimonio*. VIII. *Et fortè sponsalibus*.

QUALIS consensus requiritur ad valorem contractûs?

R. Reciprocus & externus, legitimus ac serius, internus & liber.

Quomodo consensus contrahentium debet esse reciprocus?

I. R. Per hoc, quod reciprocè consentiant in obligationem: sic in onerosis singula pars acceptat obligationem, et consentit in suam propriam: in gratuitis verò una pars consentit in obligationem, & altera pars acceptat consensum prioris in obligationem.

Unde consensus contrahentium debet etiam esse simultaneus: patet etiam nequidem promissionem aliquam obligare "in ratione contractûs," nisi sit acceptata, idque defectu consensûs acceptantis.

Dicitur "in ratione contractûs;" quia promissio obligare potest ex virtute Religionis "in ratione voti," quod Deus acceptat: idque locum habet etiam in promissione merè interna, v. g. ad pias causas.

Quomodo consensus debet esse externus?

II. R. Per signum externum sufficienter consensum exprimens: sufficit autem quocumque signo manifestetur, nisi dum certa solemnitas, tanquam forma substantialis hujusmodi contractûs, à jure vel consuetudine præscripta est.

III. Debet etiam consensus externus esse serius, ita ut signa externa indicent serium animum contrahendi, ac adeo sese obligandi: hinc est, quod unus dicendo alteri: "Dabo tibi hoc," non semper obligetur ex justitia ad hoc præstandum; quia verba ista sæpe tantum important propositum, seu affectum hoc aliquando faciendi.

Qualis debet esse consensus internus?

R. Prænotandum, consensum internum posse respicere tria sequentia: 1°. Ferri potest in seriam positionem externorum contractûs. 2°. In susceptionem obligationis. 3°. In executionem obligationis contractûs.

In quod ex istis tribus ferri debet consensus internus?

IV. R. Certum est, saltem requiri consensum internum in seriam positionem externorum contractûs; qui consensus est causa formalis & constitutiva contractûs: deinde debet esse actus humanus, adeoque voluntarius.

V. Certum est, non requiri consensum internum in executionem obligationis contractûs, ita ut, etiamsi contrahens nunquam intenderet exequi obligationem contractûs, nihilominus contractus sit validus; quia consistant hæc duo, quod quis se obliget aut sit obligatus, et velit adimplere seu exequi obligationem.

Disputatur autem, an requiratur consensus interius in susceptionem obligationis, seu, utrùm si externa seriò contrahens, interne dicat: "Nolo contrahere, nolo obligari," contractus ille sit validus?

VI. R. 1°. Talis contractus semper judicatur validus in foro externo:

2°. Sic contrahens tenetur in conscientia ante omnem sententiam judicis reparare damna, quæ alteri parti ex facto iste contractus subierunt: imò per accidens tenebitur tali contractui stare, ob scandala, aliaque incommoda amovenda.

3°. Videtur ille contractus etiam esse in se validus, ita ut tali modo contrahens teneatur vi contractûs præstare id, de quo conventum est. Ita sustinent plerique Lovanienses, contra Van Roy, Tournelli aliosque.

Probatur hæc sententia: tunc contractus debet dici in se validus, quando ponuntur omnia ejus essentialia: at qui ponendo seriò omnia externa, ponuntur omnia ejus essentialia. Probatur: nec jus gentium, nec jus positivum plus ad valorem contractûs requisivit: ergo saltem contractus, qui reipublicæ dispositioni subjacent, per solam positionem externorum sunt in se validi. Nec obstat ad contractum essentialiter requiri consensum: qui enim seriò ponit externa contractûs, habet intentionem efficacem contrahendi & se obligandi; quia scienter & voluntariè proferendo verba, quibus ex hominum institutione obligationem annexam novit, consentit in obligationem, saltem interpretativè, et illa intentio more interna, qua non vult contrahere, est inefficax.

Præterea, altera opinio videtur contraria publicæ tranquillitati, quia juxta illam manent incerta rerum dominia, cum sciri non possit, an contrahens tecum consenserit interne in obligationem contractûs.

Excipitur tamen matrimonium, quod externa seriò

contractum cum animo non contrahendi vel se non obligandi, invalidum est in conscientia.

Quare potius matrimonium sic contractum invalidum est, quam cæteri contractus?

VII. R. Quia contractus matrimonii non ita subjacet potestati reipublicæ, ut cæteri contractus: unde nec respublica hinc consensum supplere potest. Deinde cum contractus matrimonii inducat vinculum indissolubile animorum & amoris perpetui, graviaque alia onera adferat, æquum fuit, ut non tantum verbis exterioribus, sed etiam consensu interiori, & maxime libero contraheretur, alioquin validum non foret.

VIII. An pro valore sponsalium præter verba serio prolata etiam requiratur consensus internus in obligationem, non ita constat. Affirmat Daelman aliique; quia sponsalia inducunt obligationem ineundi contractum matrimonii indissolubilem, ut propterea videantur debere sequi conditiones contractus matrimonialis.

Sed Pontius, Pauwels aliique id negant; quia de sponsalibus est par ratio, sicut de aliis contractibus; cum ex legitima causa, ut cæteri contractus, dissolvi possint.

N. 7. DE ERRORE ET DOLO IN CONTRACTU.

I. *Impedientia liberum consensum.* II. *Error.* III. *Error circa substantiam.* IV. *Error circa accidens redundans in substantiam.* V. *Error antecedens & concomitans.* VI. *Error substantialis irritum facit contractum.* VII. *Non error circa accidens tantum.* VIII. *Dat tamen interdum causam rescissionis.* IX. *Quandoque actionem quanti minoris.*

QUÆNAM impediant liberum consensum in contractu?

I. R. Illa, quæ causant involuntarium sive positivum, sive negativum, sive simpliciter, sive secundum quid. Præcipua autem, quæ solent impedire libertatem consensûs, sunt error seu dolus, et metus.

An omne, quod causat involuntarium in contrahente, vitiat contractum?

R. Negativè, sed requiritur, ut causet involuntarium in contrahente rationabiliter invito: hinc metus justè incensus non vitiat contractum.

Quomodo distinguitur error in ordine ad contractum?

II. 1°. In errorem circa substantiam et in errorem circa accidens.

2º. Error circa accidens alius redundat in substantiam, alius non.

3º. Aliquis error venit ex dolo alterius contrahentium, alius non est ex dolo, sed vel à tertio, vel à casu fortuito.

4º. Alius error est antecedens, alius concomitans seu incidens respectu contractûs.

Quis error dicitur circa substantiam?

III. R. 1º. Illa qui est circa rem, de qua contrahitur, v. g. si emas vitrum pro gemma: talis est etiam error circa personam in contractu matrimonii.

2º. Dicitur quoque error circa substantiam, quando erratur circa naturam contractûs: v. g. si putes sibi donari, quod tibi venditur.

3º. Est error circa substantiam, si erretur circa motivum substantiale contractûs: v. g. dare eleēmosynam ficto pauperi, donare alicui, tanquam consanguineo, qui consanguineus non est.

Aliud dicendum si error sit tantum circa motivum impulsivum contractûs: v. g. dare eleēmosynam alicui, quia vere pauper est, sed simul putatur consanguineus.

4º. Vocatur etiam error circa substantiam, quando erratur circa accidens redundans in substantiam.

Quis error dicitur circa accidens redundans in substantiam?

IV. R. Tunc, quando accidens à contrahente principaliter intenditur, sive quando illud accidens est objectum principale consensûs omnium contrahentium in similibus circumstantiis: v. g. quis intendit emere equam juniorem ad fœtum inde obtinendum, et venditur annosa fœtui inepta, est error circa accidens redundans in substantiam. Idem est, si quis emat medicinam emortuam, licet sit utroque casu nulla substantiæ differentia.

Quis dicitur error antecedens respectu contractûs, quis concomitans?

V. R. Antecedens est, qui dat causam contractui, ita ut sine illo contractus non fuisset initus.

Concomitans, seu incidens est ille, qui non dat causam contractui, sed solum facit, ut libentius aut carius contrahas, v. g. cariori pretio emas.

Error ex dolo dupliciter committitur: 1º. Dum alter positive causat errorem dictis aut factis, mentiendo ad decipiendum. 2º. Dum alter tacendo occultat vitium rei, quod debebat revelare, de quo specialiter N. 25. "de emptione-venditione."

Quomodo error & dolus vitiant contractum?

VI. R. Error circa substantiam rei, naturam contractûs, motivum substantiale, aut circa accidens redundans in substantiam, reddit contractum ipso facto irritum jure naturæ, idque sive error sit ex dolo sive non, sive sit antecedens sive concomitans contractum: ratio est quòd sub hujusmodi errore nullus sit consensus, nec actualis, nec virtualis in substantiam præsentis contractûs.

VII. Error qui est solummodo circa accidentia non redundans in substantiam, non reddit contractum ipso facto irritum, neque ex jure naturæ, neque ex jure positivo, idque si hujusmodi error sit ex dolo, sive non, sive sit antecedens, sive concomitans; ratio est, quòd similis error non tollat actuale voluntarium consensus in substantialia contractûs: patet in matrimonio, ubi quis contrahit cum paupere quam putat esse divitem.

Aliud foret, si contractus esset initus sub isto accidente, tanquam conditione suspensivâ; quia tunc simul cum substantia rei ingreditur motivum substantiale contractûs.

Collige, si deceptus errore merè accidentali velit stare contractui, decipientem teneri illum adimplere ante omnem sententiam judicis.

An contractus ex errore circa accidens tantum est rescindibilis ex parte decepti?

Notandum, hic agi tantum de errore circa accidens, quòd considerari solet in hujusmodi contractu, et consideratum non fuit.

VIII. R. 1°. Si hujusmodi error sit antecedens et ex dolo alterius contrahentium, contractus (excepto matrimonio, quòd est indissolubile) est rescindibilis ad arbitrium illius, qui dolum passus est; nam fraus et dolus cuiquam patrocinari non debent.

Præterea sic deceptus habet actionem adversus deceptorum "in id, quòd interest decepto non decipi:" hoc est, habet jus repetendi non tantum rem aut pretium datum, sed etiam petere potest compensationem omnium damnorum, quæ ex simili contractu secata sunt: v. g. si dolo vendentis emeris ovem morbidam, quæ tuas infecit, jus habes exigendi damnum inde causatum, et vendens tenetur illud restituere.

IX. 2°. Si hujusmodi error sit quidem antecedens, sed non ex dolo alterius contrahentium, conveniant Authores, deceptum habere actionem "quanti minoris:" hoc est, habere jus, ut tantò minus solvat, quanti minoris rem emisset vitio cognito.

An verò deceptus possit contractum rescindere, supposito rem adhuc integram esse, dissentiant Authores: affirmant Lessius, Bonacina, &c. negant Antoine, Daellman, aliique. Quidquid de eo sit, ait Danes, jus positivam rescissionem non concedit, sed dantaxat actionem "quanti minoris."

Excipiant tamen Authores, qui pro negativa stant, promissionem gratuitam et donationem liberalem, qui contractus rescindantur; quia actionem "quanti minoris" non admittunt. Ob eandem causam etiam excipiuntur sponsalia, tam etiam ob hanc, quòd majorem libertatem requirant.

3°. Si hujusmodi error sit concomitans sive incidens tantum, contractus non est rescindibilis, saltem privatâ auctoritate, idque sive ille error proveniat ex dolo alterius, sive non. Ratio est, quod cum error ille non dederit causam contractui, non sit ratio, quare deberet infirmari.

Interim, si error sit ex dolo alterius, deceptus habet adversus deceptorum actionem "quanti minoris:" si sine dolo alterius, videtur equidem alter obligatus ad redigendum contractum ad æqualitatem, cum jus naturæ debitam æqualitatem rei & pretii requirat.

N. 8. DE METU CIRCA CONTRACTUM.

I. *Metus*. II. *Alius levis*. III. *Alius gravis*. IV. *Absolutè*. V. *Vel respectivè*. VI. *Justus vel injustus*. VII. *Contractus gratuiti ex metu injusto sunt invalidi*. VIII. *Onerosi sunt validi*. IX. *Etiam jure civili*. X. *Paucis exceptis*. XI. *Sunt tamen rescindibiles*. XII. *Quid de metu levi*. XIII. *Excipiuntur fœdera publica*. XIV. *Quid si metus incussus sit à tertio*.

I. **METUS** est mentis trepidatio, instantis vel futuri periculi causâ.

Quomodo metus distinguitur in ordine ad contractum?

R. 1°. In metum levem & gravem: metus reverentialis potest esse levis vel gravis.

II. Metus dicitur levis, quo timetur malum leve, vel grave, sed non verisimiliter impendens.

III. Gravis est, quo timetur malum grave versimiliter impendens, sive illud malum sit grave in se & absolutè, sive sit tantum grave respectivè seu respectu personæ timentis.

IV. Metus dicitur absolutè gravis, quo timetur malum secundùm se et absolutè grave verisimiliter imminens, ut est v. g. mors, mutilatio, exilium, infamia, gravis jactura bonorum, &c. et idem est, sive hoc malum imminet ipsi personæ timentæ, sive ejus parentibus, conjugæ, aut liberis.

Hic metus dicitur cadere in virum constantem; quia talis metus solet movere virum constantem etiam ad peccandum, absque eo quod perdat denominationem viri constantis.

V. Metus dicitur respectivè gravis, quo, licet non moveretur vir constans, moveretur tamen meticulosus, puer, femina, senex, &c.

2º. Metus alius oritur ex causa naturali, ut à morbo, incendio, tempestate: alius à causa libera, putà ab homine.

VI. Metus ab homine incussus dividitur in eum, qui est juste incussus, & in eum, qui est injuste incussus: item in eum, qui incussus est ad extorquendum consensum, & in eum, qui non est incussus ad extorquendum consensum.

Deinde metus vel incutitur ab illo, quocum initur contractus, vel ab aliquo tertio, quocum non initur contractus.

Quid requiritur, ut metus sit juste incussus?

R. 1º. Jus in incutiente; 2º. justa causa; et 3º. ut nil plus committatur, quàm jus permittit.

Quid facit metus circa contractum?

R. Seponimus hic contractum matrimonii & sponsalium, de quibus suo loco.

1º. Contractus initus ex metu proveniente à causa naturali, est validus; quia contrahenti est simpliciter voluntarius, neque ei fit ulla injuria.

2º. Propter eandem rationem contractus etiam validus est, qui initur ex metu à causa libera juste incusso.

3º. Contractus initus ex metu gravi à causa libera injuste incusso, sed non in ordine ad extorquendum consensum, etiam validus est, saltem si non ineatur cum ipso metum incutiente: v. g. si invasus à sicariis, in auxilium tuum appelles transeuntes, et eis promittas 100, promisso teneris.

Si autem contractus ineatur cum ipso incutiente metum, vel metus gravis sit injuste incussus in ordine ad extorquendum consensum dicendum:

VII. 1º. Contractus, cujus objectum est sola liberatio à vexatione, seu injusto metu, est jure naturæ invalidus: idque verum est, sive metus sit gravis, sive levis, sive

iacussus sit ad extorquendum consensum, sive non, modò in hoc posteriori casu contractus ineatur cum incutiente metum.

Ratio est, quod iste vexans teneatur ex justitia cessare ab illo injusto metu: adeoque non possit illam cessationem vendere, sive aliquid recipere ut cesset: et ita deest materia, de qua possit valide contrahi.

VIII. 2°. Contractus utrimque onerosi, in quibus præter liberationem à metu datur res pro re aut pro pretio, jure naturæ sunt validi, licet initi sint ex gravi metu injuste incusso ad extorquendum consensum: sic valet venditio equi facta justo pretio, licet metu mortis coactus fueris ad vendendum.

Ratio est, hic haberi legitimum titulum & justam materiam, de qua contrahitur: præterea habetur sufficiens consensus, cum illa, quæ fiunt ex metu, sint simpliciter voluntaria.

Obj. I. Hujusmodi consensus non est liber: ergo non sufficit ad contractum. Probatur antecedens: est ex metu injusto.

R. Dist. prob. Est ex metu injusto, tanquam ex causa moraliter movente ad consensum; conc. ass. Est ex metu injusto tanquam ex causa efficiente consensum, nego assumptum: Est enim voluntas libera, quæ in casu efficit consensum: Verum quidem est, quod incutiens talem metum lædat jus contrahentis & libertatem accidentalem contractûs, ita ut ex justitia teneatur amovere metum & reparare damna alteri parti ex injusto metu oborta: sed non lædit libertatem contractûs essentialem.

Obj. II. Leg. 50. digest. tit. 17. regula 116. juris habet: "Nihil consensui tam contrarium est.....quam vis & metus," ergo, &c.

R. Regula ista non agit de consensu sufficiente ad naturam contractûs, sed de consensûs spontaneitate ac plena libertate: quam, quia excludit vis & metus, idcirco consensus revocabilis est, dum contractus est rescindibilis.

An contractus isti utrimque onerosi ex metu gravi, &c. de quibus ultimò dictum est, sunt etiam validi jure civili?

IX. R. Affirmativè: Probatur ex leg. 4. inst. tit. 13. § 1. ubi dicitur: "Si metu coactus.....stipulanti Titio promisisti, palam est, jure civili te obligatum esse.

Item lib. 4. digest. tit. 2. lege 21. dicitur: "Si metu coactus adii hæreditatem, puto me hæredem effici, quia quamvis, si liberum fuisset, noluissem, tamen coactus

“volui; sed per prætorem restitendus sum, ut absti-
nendi mihi potestas tribuatur.”

Sic etiam multi similes contractus dicuntur in jure rescindibiles, & de quibusdam præcipit jus, ut infirmen-
tur: ergo isti contractus de se validi sunt; quod enim in-
validum est, rescindi aut infirmari non debet.

X. Quidam tamen ex illis contractibus juxta consue-
nem Theologorum & Jurisperitorum sententiam jure posi-
tivo irriti sunt.

1°. Autoritas tutoris per metum extorta; l. 26. digest.
tit. 28. lege 1.

2°. Jurisdictio per metum extorta; hoc tamen Lessius
& alii negant.

3°. Dotis promissio aut solutio; lib. 4. digest. tit. 3.
lege 21.

4°. Traditio aut promissio rerum Ecclesie; extra lib.
2. tit. 24. cap. 2.

5°. Professio Religiosa; extra lib. 1. tit. 10. cap. 1.

6°. Matrimonium & forte Sponsalia, de quibus suo loco.

7°. Absolutio à censuris Ecclesiasticis.

Priores sex casus expressit Glossa in cap. ABBAS, “de
“iis quæ vi:” his versibus:

“Tutor, judicium, dos, Sacrum, copula, votum:

“Hæc sex vi facta, de jure scias fore nulla,

“Cætera jus patitur, sed postea restituatur.”

An contractus jam dicti, validi de jure naturæ & posi-
tivo, sunt etiam firmi?

XI. R. Negativè; sed sunt rescindibiles ad nudam
metum passi, si metus sit gravis & det causam contractui,
& sit injustè incussus in ordine ad extorquendum consen-
sum.

Probatur ex textu juris ante citato, ubi dicitur: “Per
“prætorem restituendus sum,” variisque aliis legibus:
ratio harum legum est, injuriam læsæ libertatis exigere,
ut res ponatur in pristino statu, ne alioquin injuria in suo
effectu continuetur, & ne lædens ex sua nequitia commo-
dum reportet.

Quod si metus non sit incussus in ordine ad extorquèn-
dum consensum, Bonacina aliique putant, tunc contractus
illos non esse rescindibiles: alii tamen cum De Lugo
sentiunt esse rescindibiles & videtur colligi ex lib. 4.
digest. tit. 1. lege 4. ubi dicitur deprehensum in flagitio,

qui jure non poterat occidi, si quid promiserat propter metum, posse per hoc edictum juvari.

XII. Quantum ad metum levem injustè incussum, qui dat causam contractui, multi Authores volunt, idem esse dicendum, sicut de metu gravi: in foro tamen externo ex metu levi non datur actio sive ad rescindendum, sive ad excipiendum, nam ut habet regula 13. "Juris" lib. 50. digest. tit. 17. "Vani timoris justa excusatio non est." Hoc ita in jure statutum est, ne lites & fraudulentæ exceptiones nimium multiplicarentur, et quia non præsumitur, metum levem dedisse causam contractui: si autem in particulari casu metus levis causam contractui dederit, præsumptio debet cedere veritati, maximè in foro interno, aiunt Theologi.

XIII. Excipe hinc fœdera publica, quæ ex causa metus gravis & injustè incussi non redduntur rescindibilia, sed jure gentium firma habentur, ut ita aliquis habeatur bellorum finis. Interim qui bello injusto aliquid extorsit, debet illud restituere: quia non obstante isto fœdere, manet in se injustum.

An antedicta conclusio, quæ contractus ex metu gravi, &c. rescindi potest, vera est, dum contractus initus est cum aliquo tertio ignorante metum incussum; v. g. cogis Petrum, ut emat agrum à Joanne ignorante tuam coactionem?

XIV. R. Affirmativè: dicitur enim lib. 4. digest. tit. 2. lege 14. § 3. "In hac actione non quæritur utrùm is, qui convenitur, an alius, metum fecit, sufficit enim hoc docere metum sibi illatum vel vim:" unde in casu, Petrus potest contractum rescindere cum Joanne, & Joannes tenetur rescissionem admittere: deinde cogens tenetur de damnis, tam quæ Joanni, quam quæ Petro inde oriuntur, quia est illorum causa injusta.

Ratio asserti est, quod metu coactus ob illam injuriam retineat jus ad rem ipsam, ita ut ad quosvis transeat, maneat hoc vitio affecta. Colligitur ex eadem lege §. 5.

Nec obest, jus positivum non concedere restitutionem, dum contractus initus est ex dolo circa qualitatem accidentalem causato ab aliquo tertio, ut dictum est circa finem Num. 7. hoc enim ideo est, quod dolus ille non lædat voluntarium perfectum circa substantiam contractus, prout facit metus. Præterea dolus & error per diligentiam & circumspectionem facilius caveri possunt, quàm metus.

N. 9. DE JURAMENTO CIRCA CONTRACTUM,

I. *Juramentum*, II. *Regulariter servandum*, III. *Contractus validos confirmat*, IV. *Invalidos aliquando*, V. *Sed datur restitutio in integrum*, VI. *Differentia obligationis*, VII. *Quid, si juramentum sit coactum*.

I. NOTA 1°. hic non agi de juramento nuda assertorio, quale est, v. g. "juro me hoc tibi vendere:" nec hoc juramentum non magis contractum roborat aut irrevocabilem facit, quam si adjectum non esset; sed agitur de juramento promissorio, quo jurat se contractum servaturum, nunquam revocaturam, &c.

II. 2°. Juramentum sive firmet contractum, sive non, est validum & servandum, quandoque servari potest sine peccato & sine damno alterius, nisi jus irritum reddat, non solum contractum, sed etiam juramentum; sicut Conc. Trid. Sess. 25. "de Regularibus" cap. 16, irritam facit omnem renuntiationem novitii, etiam juratam, nisi facta sit prout ibidem prescribitur; item matrimonium ex metu gravi, &c. contractum, etiam juratum, Capit. SIGNIFICAVIT; extra "de eo qui duxit," lib. 4. tit. 7.

3°. Juramentum in ordine ad contractum, potest esse accessorium, vel per se stans. Juramentum validum et solo tantum inducit obligationem virtutis religionis: unde ex valido juramento super contractu manente invalido, non oritur nisi obligatio religionis: proinde alter in conscientia, rem ex tali contractu, nec accipere poterit nec retinere.

Quid facit juramentum adjectum contractui valido?

III. R. Eundem confirmat vestiendo, & nascitur duplex obligatio, scilicet una religionis ex juramento, & altera justitiæ ex contractu, quæ transit ad hæredes, nec tollitur, etsi juramentum relaxaretur.

Quid facit juramentum adjectum contractui invalido?

IV. R. 1°. Contractus jure naturæ irritus & illicitus non firmatur juramento, ipsumque etiam irritum est; quia juramentum non potest esse vinculum iniquitatis,

2°. Contractus jure naturæ irritus, sed non illicitus, juramento quidem non firmatur, sed ipsum, si sit validum, & per se stans, servandum est; alter tamen rem contractus nec recipere nec retinere potest, ut supra dictum est.

3°. Si contractus sit rescindibilis propter injuriam aut turpitudinem commissam ab eo, cui jurabatur vel qui juramentum acceptabat, addito juramento, manet contractus

adhuc rescindibilis; v. g. si contractus sit extortus vi, metu injusto, vel dolo; sed tamen juramentum erit sæpe validum, adeoque servandum: hujusmodi tamen juramenta ita firma non sunt, quin faciliè dispensationem admittant.

4°. Si contractus sit irritus aut rescindibilis ex jure positivo primario et principaliter propter bonum commune, talis contractus juramento non firmatur, nec ipsum juramentum validum est; quia tam illud, quam contractus est contra bonos mores, adeoque sunt illicita: sic nulla obligatio oritur ex contractu matrimoniali jurato, si inter contrahentes sit impedimentum dirimens, etiam juris tantum Ecclesiastici.

5°. Contractus, qui inducunt obligationem naturalem, sed qui jure positivo irriti sunt quoad obligationem civilem in bonum contrahentis, accedente ejus juramento firmantur; sic confirmantur contractus pupillorum, minorænnium, &c. de quibus Num. 4. Item omnia pacta nuda, de quibus Num. 2. aliaque, quibus jus non assistit nec resistit.

V. Notandum interim quoad pupillos et minores aliosque similes, illis in Belgio & aliis plerisque locis concedi beneficium restitutionis in integrum etiam adversus contractus juratos, obtentâ relaxatione juramenti ab Episcopo: quia sæpe præsumitur tales personæ vi aut fraude ad jurandum inductas fuisse. Vide De Cocq "De contrahentibus" sectione 5.

6°. Si contractus sit irritus solo jure positivo ob bonum privatum et utilitatem contrahentis, sic ut ex eo non nascatur obligatio naturalis, (quales contractus vide. Num. 4.) tunc controversitur, utrum accedente juramento contractus confirmetur, seu validus fiat, ita ut inducat obligationem justitiæ.

R. Hærenx alique negant; quia juramentum neque est neque facit contractum, nec inducit vinculum justitiæ, sed tantum Religionis: admittunt tamen juramentum valere, & conventiones ex Religione servandas esse.

Alii è contra sustinent, hos contractus sic firmari, ut etiam inducant obligationem justitiæ; quia jurans se contractum non revocaturum, cedit ipso facto favori sibi per leges concessæ: positâ autem hâc cessione, perinde est, ac si non esset amplius jus talem contractum irritum reddens.

Hæc posterior sententia, ait Billuart, non solum communior, sed & conformior videtur praxi omnium tribunalium, etiam civilium, in quibus communiter dicitur juramentum supplere defectum ætatis, & ex tali contractu conceditur actio.

Quid interest, an contractus valeant ex justitia, an ex Religione tantum?

VI. R. Multum interest: nam si obliget ex Religione tantum, relaxato juramento, ad nihil tenetur.

2°. Obligatio talis contractus non transit ad hæredes.

3°. Qui juraverat, potest repetere quod solvit, & alter tenetur reddere: contrarium his tribus contingit, ubi habetur obligatio justitiæ.

Quid, si juramentum sit coactum?

R. Juramentum obligat, si sine peccato & præjudicio tertii servari potest: metus interim injustus facit, ut dispensatio facile concedatur. Vide Num. 153. "de Religione."

VII. Quid, si ulterius fuerit coactus jurare, se non petiturum juramenti relaxationem?

R. Illud juramentum videtur invalidum; quia tale juramentum vergeret in deteriorem exitum: quamvis enim possit esse licitum non petere dispensationem, obligatio tamen ad illam non petendam nocet bono communi, ex eo quod latrones tunc sine remedio extorquerent & nocerent.

N. 10. DE FORMA SUBSTANTIALI SEU SOLEMNITATE CONTRACTUS.

I. *Solemnnitas contractus.* II. *Alia accidentalis.* III. *Alia essentialis.* IV. *Undenam dignoscantur.*

QUID est forma substantialis contractus?

I. R. Sunt quidam ritus seu solemnitates, quæ secundum leges in quibusdam contractibus adhiberi debent, ut certus numerus & qualitas testium.

Quomodo dividuntur istæ solemnitates?

II. R. In essentielles & accidentales. Accidentales sunt, quæ quidem requiruntur, ut contractus licitè inea- tur, sed non ut validè, ut v. g. "Banna" respectu matrimonii: unde generatim sine istis contractus est simpliciter validus.

III. Essentiales sunt, quæ ad contractus valorem requiruntur ex juris positivi dispositione: jus autem id facit, vel reddendo contrahentes inhabiles ad sic contrahendum, uti v. g. inhabiles sunt ad contrahendum matrimonium consanguinei et affines in tertio et quarto gradu; vel præscribendo formam, sine qua contractus validus esse non possit, uti Tridentinum præscripsit præsentiam Parochi et testium pro matrimonio.

Undenam dignoscitur, aliquam solemnitatem esse essentialem?

IV. R. Præsertim ex his tribus: 1°. Ex tenore legis; ut si lex dicat contractum aliter celebratum esse ipso facto nullum, irritum, nullius valoris, et similia. Item ex fine legis respiciente bonam communitatem et bonos mores.

2°. Ex praxi et stylo curiæ, in qua contractus forum sortitur: si hæc constanter illum contractum sine ista forma habeat tanquam invalidum.

3°. Ex communi Doctorum et interpretum sententia.

Ex opposito colliges, quandomam solemnitas aliqua censi solum debeat accidentalis.

Deinde observa, jus positivum quandoque solum prohibere contractum absque eo, quod ullo modo eam irritam reddat, ut matrimonium tempore clauso; quandoque relicta obligatione naturali solum denegare actionem in foro externo, ut in pactis nudis; quandoque ipsam contractam irritum reddere, v. g. testamentum non scriptum.

An contractus, cui deest forma substantialis à jure præscripta omnino invalidus est, sic ut nequidem obliget naturaliter seu in foro conscientiæ?

R. Certum est, varios contractus ex hoc capite omnino invalidos esse, sic ut nullam post se relinquunt obligationem: sic irritum est matrimonium cum impedimento dirimente contractum, professio religiosa ante annum 16. completum, &c.

An dentur contractus, qui, licet civiliter irriti sint, obligent tamen naturaliter, disputatur: aliquid jam de iis dictum est Num. 4. et adhuc dicetur, ubi "de testamentis minus solemnibus."

N. 11. DE EFFECTIBUS CONTRACTUUM.

I. *Effectus contractuum.* II. *Præcipui sunt actio, III. Et obligatio,* IV. *Quæ dividitur,* V. *In naturalem tantum,* VI. *Civilem tantum,* VII. *Et mixtum.*

QUINAM sunt effectus contractuum?

I. R. Principales sunt, obligatio et actio. In quibusdam effectus est translatio domini; alii dant solum usum; in aliis sunt adhuc effectus quidam speciales, ut in sponsalibus impedimentum publicæ honestatis, &c.

Quid est actio?

II. R. Est jus persequendi in judicio, quod sibi debetur.

Quomodo dividitur actio?

R. Principalis divisio est in actionem realem et personalem.

Realis est, quâ quis jus habet in iudicio persequendi rem suam adversus quemcumque, qui eam possidet et restituere potest: hæc actio etiam vocatur "vindicatio," à vindicando seu asserendo sibi dominium aut jus, quod habet in rem.

Personalis est, quâ quis jus habet in iudicio agendi contra debitorem. Dicitur etiam "conditio," à condicendo diem alicui ut compareat in iudicio, gallicè "ajourner:" in hac actione non supponitur actor habere jus in re à debitore possessa sicut in actione reali.

Nota, has duas actiones sæpe esse simul in eodem: sic Dominus rei furtivæ habet adversus furem utramque actionem, et vocatur "actio mixta."

Quid est obligatio?

III. R. Ut dictum est Num. 1. est vinculum juris, quo quis alteri obstringitur ad aliquid faciendum aut omitendum.

Quomodo dividitur obligatio?

IV. R. In naturalem tantum, civilem tantum, et in naturalem et civilem simul, quæ dicitur "obligatio mixta."

V. Naturalis tantum est obligatio in conscientia ex natura rei orta, quæ non parit actionem in foro externo; hæc essentialis est contractui valido, adeo ut omnis contractus validus pariat obligationem saltem naturalem.

VI. Civilis tantum est illa, quæ dat in foro externo actionem, ob aliquam præsumptionem falsam: sed non obligat in conscientia: et hæc est accidentalis contractui.

VII. Mixta est, quæ obligat in conscientia ex natura rei, et insuper parit actionem in foro externo. Hæc oritur ex plerisque contractibus.

An contractus rescindibilis, seu, ut aiunt, irritandus, efficit aliquam obligationem?

R. Affirmativè, nempe quamdiu rescissus non est, parit obligationem naturalem, respectu unius absolutam, si alter contractum teneat firmum; et respectu alterius conditionatam, scilicet adimplendi condiciones contractus, si non legitimè rescindatur: sic qui causavit metum aut dolum, plerumque stare tenetur contractui absolutè, si passus metum velit; et metum passus tantum tenetur conditionatè, nempe si contractum rescindere nolit.

N. 12. DE OBLIGATIONE CONTRACTUS NON PURI ET CONDITIONATI.

I. *Obligatio contractus non puri.* II. *Ad diem.* III. *Ad demonstrationem.* IV. *Sub modo.* V. *Ad causam.*

I. NUMERO 2. descripti sunt plures contractus non puri, quorum obligatio, cum non sit æquè clara ac contractus puri, de ea hic specialiter inquiritur :

Quomodo & quando obligat contractus ad diem ?

R. Statim parit certam obligationem ; sed debitor non tenetur satisfacere ante præfixum diem : v. g. promitto tibi 30. ad diem Paschæ.

II. Contractus "ad diem" incertum seu tempus incertum resolvitur in conditionatum : v. g. promitto dare 30. cum navis ex Indiis advenerit, hoc est, si navis advenerit.

III. Contractus "ad demonstrationem" vitiatur et invalidus est, si in demonstratione sit error circa personam, substantiam, aut circa ipsum contractum, vel si demonstratio addita sit velut conditio strictè suspensiva : alioquin error circa quædam accidentalia in demonstratione non vitiat contractum : hinc invalidus est hic contractus : "lego tibi pecuniam, quam Joannes mihi debet," si Joannes nullam mihi debeat : è contra validus est, si dicam : "do tibi equum, quem emi Parisiis," licèt alibi emerim.

IV. Contractus "sub modo" seu "modalis" obligat statim tanquam contractus absolutus, obligatque ad modum honestum & possibilem.

Quid, si modus ille non servetur, an acceptum sub tali modo retineri poteat ?

R. Distinguendo : si modus adjectus sit tanquam causa finalis seu à qua suspenditur consensus, contractus non est validus, casu quo modus non servetur, & acceptum reddi debet : talis sæpe judicatur esse modus appositus contractui utrimque oneroso, item qui cedit in utilitatem dantis : v. g. das pinguem eleēmosynam alicui, modò pro te recitet rosarium, audiat Sacrum, &c.

Si vero modus apponatur contractui tantum secundario, & tanquam onus accipientis, ac in ejus utilitatem, censetur modus non esse causa finalis contractus : unde donatio tenet, licèt modus ille non impleatur : ita valet donatio novi anni, modo bene studeat, etsi modus ille non impleatur ; quia in casu primarium erat "donare : " nec etiam

modus ille adjici solet ut strictæ obligationis, sed potius instar monitionis, de fine à dante intento.

Notandum, quod licet modus non sit causa finalis contractus, ac adeo contractus valeat illo non servato, si tamen adjiciatur ut stricte obligatorius, tunc acceptans, si modum non servet, teneatur restituere, quantum intarest modum non servari, atque ad eum servandum à judice compelli possit: casus est, si quis relinquat legatum, modo legatarius celebret certum numerum Missarum.

Quandonam autem modus sit causa finalis, quandonam non, item quando adjiciatur ut strictè obligatorius & quandonam non, maxime ex intentione aliisque circumstantiis discerni debet.

V. Contractus "ad causam" seu "causalis" nullus est, casu quo causa finalis non subsistat; si sola desit causa impulsiva, contractus valet, quia est tantum error circa accidens, nec inde supponitur suspendisse consensum: sic valida est donatio eleemosynæ pauperi facta pio; sed invalida est, si fiat ficto pauperi.

An causa potest esse tantum impulsiva, si talis sit, ut sine ea non promisisses aut donasses?

R. Affirmativè: quia cum eo consistit, te interim absolute promisisse aut donasse: sic generatim validæ sunt promissiones & donationes liberè & absolute factæ ideo principaliter, ut alterius animum & gratiam lucrareris, licet reipsa ejus benevolentiam non obtinueris.

Si dubium sit, an causa fuerit finalis an impulsiva, tunc quando disponens intendebat favere isti in cujus gratiam disposuit, præsumitur causa solum fuisse impulsiva.

N. 13. DE MODO OBLIGANDI CONTRACTUS
CONDITIONATI.

I. *Conditiones varia.* II. *De præterito, præsentis & futuro.*
 III. *Necessaria,* IV. *Contingens,* V. *Et impossibilis.*
 VI. *Modalis,* VII. *Et suspensiva.* VIII. *Honesta &*
turpis. IX. *Conditio de præterito aut præsentis.* X.
De futuro necessario. XI. *Non suspendit contractum.*
 XII. *Impossibilis reddit jure nature irritum.* XIII.
Idem est de turpi. XIV. *In matrimonio & testamentis.*
 XV. *Habentur pro non adjectis.* XVI. *Honesta de fu-*
turo contingente. XVII. *Ordinarie suspendit contractum.*
 XVIII. *Usque ad conditionis eventum.* XIX. *Quem*
tenentur contrahentes expectare. XX. *Casus.*

QUOTUPLICES sunt conditiones, quæ adjiciuntur
contractibus?

I. R. 1°. Dantur conditiones de præterito, de præsentis
& de futuro.

2°. Alia est necessaria, alia contingens, alia impossibilis.

3°. Alia est modalis, alia suspensiva seu resolutive.

4°. Conditio alia est honesta, alia turpis, alia indifferens.

Tandem alia dicitur repugnare substantiæ contractûs,
alia non, de quibus specialiter in Tract. "de Matrimonio."

II. Conditio de præterito est v. g. hæc: "contraho
tecum, si non commisisti tale crimen." De præsentis
hæc: "si jam sis hæres tuæ amitæ." De futuro hæc:
"si pater meus consensum daturus sit." Hæc ultima
proprie est suspensiva.

III. Conditio dicitur necessaria, cujus eventus est in-
fallibilis, v. g. "si Deus existat," quæ est necessaria ab
intrinsicis; vel "si Anti-Christus venturus sit," quæ est
necessaria ab extrinsecis.

IV. Conditio dicitur contingens, quæ est de re, quæ
potest fieri & non fieri, v. g. do tibi 20, si cras pluatur.

V. Dicitur impossibilis, quæ est de re, quæ fieri non
potest, ut si dicam: do tibi 100, si volaveris.

VI. Conditio dicitur modalis, quæ injicitur onus aliquod
contrahenti, sed non suspenditur consensus, sive valor
contractûs. Vide numerum præcedentem.

VII. Suspensiva est, qua suspenditur valor absolutus
contractus usque ad eventum conditionis adjectæ, & tunc
resolvitur contractus in absolutum, validum aut invali-
dum: atque hinc hæc conditio resolutive vocatur.

Undenam dignosces, conditionem esse modalem an suspensivam?

R. Aliquando ex ipsa expressione conditionis, aliquando ex natura & circumstantiis contractus, & maximè ex mente contrahentium aliquo modo manifestata.

Si inquisitis omnibus dubium perseveret, præsumitur conditio esse suspensiva.

VIII. Conditio honesta est, quæ aliquod bonum continet, & nullum bonum impedit. Turpis est, quæ vel continet peccatum, vel impedit aliquod bonum, vel in jure tanquam talis reputatur.

Quid efficiunt conditiones appositæ contractibus?

IX. R. 1°. Contractus initus sub conditione de præterito vel præsentis nullo modo suspenditur, sed si conditio subsistat, est statim validus; si non subsistat, invalidus.

2°. Contractus initus sub conditione de futuro necessario cognito ut tali, etiam non suspenditur, sed censetur purus, nisi quod hæc conditio quandoque efficiat, ut contractus sit velut "ad diem certum," de quo Num. superiori: v. g. vendo tibi equum, si die Paschæ sol oriatur.

X. Ratio est, quod conditio necessaria futura æquivalet conditioni præsentis propter certitudinem eventus.

Dictum est "cognito ut tali;" quia si contrahens bonæ fide putaret, eam conditionem esse contingentem, contractus maneret suspensus usque ad conditionis positionem, cum talis tunc sit intentio contrahentis.

XII. 3°. Contractus initus sub conditione impossibili, jure naturæ est invalidus; quia qui vult suspendere consensum à conditione, quæ impleri non potest, non censetur velle contrahere sed nugari.

XIII. Eodem modo contractus initus sub conditione turpi de futuro, nullam jure naturæ obligationem inducit, antequam conditio ponatur; quia conditio turpis, cum sit illicita, censetur moraliter impossibilis & talis in jure vocatur.

XIV. Dictum est utroque casu "jure naturæ" contractum non valere, quia jure positivo in matrimonio, item in testamentis, legatis aliisque ultimis voluntatibus, conditiones impossibiles & turpes, quæ non repugnant substantiæ contractûs, habentur pro non adjectis, nec contractum irritum reddunt: ita statuit pro matrimonio Greg. IX. lib. 4. decret. tit. 5. cap. ultimo: pro testamentis autem habetur lib. 35. dig. tit. 1. lege 3. item inst. lib. 2. tit. 14. § 10.

Qua ratione contractus isti jure naturæ irriti possunt jure positivo esse validi?

XV. R. Quantum ad testamenta, cum testamenti factio sit versimiliter juris positivi, vel saltem respública ex justa causa de bonis subditorum disponere possit, satis patet, quomodo ex dispositione juris positivi acquiri possit dominium rerum testamento juræ naturæ invalido relictarum.

Quantum ad matrimonium, videtur Pontifex præsumpsisse à contrahentibus similes conditiones tantum adjici ut modales; vel si adjecerint ut suspensivas, eas non adjectas seriò, nec inde suspensum fuisse consensum. Cæterum si necessariò suum consensum à simili conditione suspendissent, matrimonium in foro conscientiæ foret invalidum; quia Pontifex hic consensum supplere nequit.

Dictum est supra: "antequam conditio" (tarpis) "po-
"natur;" quia alia est quæstio, an posito opere turpi, alter obligetur ex justitia dare rem promissam, quam quæstionem vide N. 55. "de Jure & Justitia."

XVI. 4°. Contractus sub conditione de futuro contingenti & honesta, ordinariè suspenditur usque ad conditionis eventum: ratio est, quod per talem conditionem suspendatur consensus, adeo ut contrahentes nolint se obligare, nisi illa conditione posita.

XVII. Dictum est "ordinariè;" quia si contrahentes vellent (quod rarum est) ex nunc valere contractum, modò conditio posita adimpleatur, contractus ex nunc valeret, si conditio postmodum ponatur; tunc enim non valor contractus, sed tantum valoris notitia penderet à conditionis eventu: v. g. si quis diceret: ex nunc vendo tibi equum, si pater meus, cum redierit, consentiat.

An consensus, adimpletâ conditione, debet renovari?

XVIII. R. Negativè, sed contractus, posita conditione, statim fit absolutus sine novo consensu: ratio est, quod contrahentes voluerunt contractum tunc valere. Deinde alioquin contractus conditionatus, non esset contractus, sed tantum promissio contrahendi, quod nullus admittit.

An idem dicendum sit de matrimonio, vide suo loco.

An contractus jam dictus nil efficit in præsentî?

XIX. R. Efficit in primis hoc, quod uterque contrahentium obligetur expectare conditionis eventum, item quod neuter possit eventum fraudulenter impedire, nec etiam resilire ante conditionis eventum: ratio est, quia ex tali contractu oritur jus conditionatum respectu utriusque.

Quid censendum de hoc casu : Petro legata sunt 400, si ducat Mariam in uxorem, & ipsa ei matrimonium recuset ?

XX. R. Legatum debetur Petro : dicit enim regula 66. juris in 6. " cum non stet per ipsam, ad quem pertinet, quominus conditio impleatur, haberi debet perinde, ac si impleta fuisset."

Idem resolvitur lib. 45. digest. lege 85. § 7. si alter contrahentium malitiosè impediverit conditionis eventum. Ex natura rei videtur teneri secundum verisimilitudinem conditionis ponendæ, si eam malitiosè non impedivisset; ac indubiè tenetur amovere omnem fraudem, & rem restituere in pristino statu, si possit, & tunc conditionis eventum acceptare.

Quid, si de eadem re eodem modo contraxeris cum Joanne sub conditione, postea cum Petro sub alia conditione, & conditio cum Petro sit prior purificata : an res Petro tradenda est ?

R. Negativè : nam ex eo, quod prior impleatur conditio cum Petro, non ideo cessat contractus cum Joanne; imò posterior contractus cum Petro invalidus est, inquantum repugnat contractui cum Joanne inito.

DE CONTRACTIBUS

IN SPECIE.

N. 14. DE PROMISSIONE.

I. *Promissio* II. *Est liberalis*, III. *Deliberata & spontanea*. IV. *Fidei obligatio*. V. *Acceptata*. VI. *De re licita & possibili*.

QUID est promissio ?

I. R. Est liberalis, deliberata ac spontanea fidei obligatio acceptata, de re licita & possibili.

II. Dicitur "liberalis;" quia promissio est contractus gratuitus, non onerosus.

III. Dicitur "deliberata;" non quòd debeat esse prudens & matura, sed quòd debeat esse ex plena deliberatione & directè voluntaria, prout requiritur ad valorem voti.

Additur "spontanea;" quia debet excludi omnis extorsio facta metu etiam levi, errore, dolo, vi aut fraude, quæ omnia sunt contra naturam contractus gratuiti.

Si autem metus ex quo oritur promissio fuerit juste incussus, valebit promissio, non in ratione contractûs gratuiti, sed onerosi; similiter si metus incussus non fuerit ad extorquendam promissionem, rata erit promissio, (nisi fiat ipsi metum injustam incutienti, juxta N. 8.) sic valent vota in periculis Deo facta; quia tunc metus non est causa promissionis.

IV. Dicitur in definitione "fidei obligatio," per quod distinguitur promissio à donatione, quæ est "rei donatio:" item à simplici proposito, quod non imponit obligationem.

Notandum, vulgariter sæpe dici "promissionem," quæ à parte rei non est nisi "pollicitatio" seu promissio incompleta, quia non acceptata: vel nisi simplex propositum, etiam tunc, quando utuntur verbo promittere, spondere, &c.

Hinc rectè monet Steyaert; "non ex verbis solis, sed ex circumstantiis sumendum an sit promissio: non enim quodlibet "promitto" vel "dabo" mox inducit hoc vinculum: civilitas, jactantia, affectus ostendendi firmum propositum, fortiorve assertio, &c. sæpe promuntur potius quàm detur fides: Sæpius adhuc fides aliqua datur, sed facile occurrentibus aliis rationibus revocabilis. Pro rigida obligatione inter homines communiter expressius aliquid requiritur in promissione."

V. Dicitur "acceptata;" quia alioquin non est plurimum in idem placitum consensus, adeoque nec contractus. Deinde non potest in altero oriri aliquod jus ad obligationem prioris, nisi alter hoc voluerit, vel obligatio oriatur ex natura rei; jam autem obligationes contractuum non profluunt ex natura rei, sed quasi ex privata & voluntaria lege, quam sibi faciunt contrahentes: ergo acceptatio jure naturæ videtur necessaria.

Acceptatio fieri potest etiam inter absentes, v. g. per litteras, nec requiritur ut fiat expressis verbis dicendo, v. g. "accepto;" sed satis est, promissarium, v. g. nutu talia signa edere, ut ex illis testes, si adessent, possent probare cum promissione acceptasse.

Porro acceptatio validè etiam fieri potest ab aliquo tertio, qui specialem vel generalem commissionem habet à promissario: item in sequentibus casibus: 1°. Validè acceptat pro alio, qui est sub ejusdem potestate, v. g. filius pro patre, & servus strictè dictus pro domino, non famulus pro Hero: 2°. Qui alterius curam gerit, ut pater pro filio, tutor pro pupillo; 3°. Qui ex promissione absenti

facta reportat aliquod commodum vel onere aliquo liberatur, v. g. uxor pro marito, creditor pro debitore, socius pro socio, &c. 4^b. Quilibet valide acceptat pro loco pio, Ecclesia, civitate, mensa pauperum & similibus. Ut tamen acceptatio illa sit valida, debet intentio promittentis ad acceptantem dirigi.

An est sufficiens acceptatio, si promissio fiat presentis & tacenti?

R. Affirmative: quia in gratiosis secundum regulam 49. juris in 6. "qui tacet consentire videtur."

An hæredes possunt acceptare promissionem viventi factam, sed ab eo non acceptatam?

R. Negative, quia promissio non est ad eam directa.

Collige ex dictis, promissionem ante acceptationem esse ad nutum promittentis revocabilem, nisi jura aliter dispo-
suerint, ut statuerunt de promissione facta infanti, item civitati ad restaurandas ejus ruinas.

VI. Finaliter in definitione additur: "de re licita & possibilis," quia ad illicitum vel impossibile nemo tenetur."

N. 15. DE OBLIGATIONE PROMISSIONIS.

I. *Promissio strictè dicta* II. *Obligat ex justitia*. III. *Idque in re gravi sub gravi*. IV. *Quædonam cesset promissio*. V. *An pereat res promissa*.

QUALIS & quanta est obligatio promissionis?

I. R. Utrumque controvertitur. Varii cum Cajetano sustinent promissionem solum obligare ex virtute fidelitatis seu veracitatis, idque tantum sub peccato veniali, excepto casu, quo promissarius notabile damnum inde incurreret, adeo ut juxta hos Authores, non adimplens promissionem, videatur solum mendacium committere.

II. Verum alii sustinent tanquam certum, veram & completam promissionem inducere in promissore obligationem justitiæ ad promissionem implendam, saltem quantum est de se, & consequenter, ubi res promissa est gravis, etiam esse gravem obligationem.

Hoc tamen advertit De Cocq cum aliis, requiri paulò majorem quantitatem ad materiam gravem in promissionibus, quàm in furto aut aliis contractibus onerosis, eò quòd promissarius minùs invitus censeatur, si res gratis promissa non præstetur.

III. Probatur posterior sententia: promissio onerosa confert promissario verum jus ad rem promissam: ergo etiam promissio liberalis; quia promittens liberaliter æque consentit & confert acceptanti jus ad rem, quam promittens

onerose, si sit promissio stricte dicta, de qua sola hic agitur. Hinc etiam in foro externo parit actionem exigendi rem tanquam ex promissione debitam.

Obj. Promissio definitur "obligatio fidei," &c.: argo obligat tantum ex fidelitate, non ex justitia.

R. Negando conseq. ratio est, quod fidelitas sit generalis aliqua virtus, quæ inest quidem omni contractui, sed non sola, obligatque secundum illam virtutem, cui conjungitur, sive sit religionis, ut in voto, sive justitiæ, ut in promissione, aliisque contractibus. Sic Deus dicitur "fidelis," dum reddit "coronam Justitiæ 2." ad Timoth. cap. 4.

Cæterum admittit Daelman aliique communiter, sententiam Cajetani, licet in se nimis generalem, practicè tamen sæpe veram esse, eo quod promittens tantum censetur proponere, vel sese tantum velle obligare sub levi, ut Num. superiori ex Steyaertio dictum est.

Si autem promissor addat promissioni juramentum, si promittat stipulando, si coram Notario & testibus, aut sub signatura Chirographi, vel dicat: obligo me quantum possum, similesve circumstantiæ concurrant, erit obligatio justitiæ secundum se gravis, quæ etiam transit ad hæredes promissoris, sicut ab aliâ parte jus acquisitum promissario etiam transit ad ejus hæredes.

Quomodo cessat obligatio promissionis?

IV. R. 1°. Absolutè cessat promissio per liberam promissarii remissionem: 2°. Si res promissa sit impossibilis, damnosa, illicita aut inutilis. 3°. Si sit promissio mutua, & alter fidem non servet; frangenti enim fidem, fides servari non debet juxta regulam 75. Juris in 6. 4°. Potest promissor revocare promissionem ob insignem ingratitude nem promissarii, vel ob immortales inimicitias. 5°. Generatim potest revocari promissio, dum supervenit talis mutatio status aut rerum, ut promissor non censetur se voluisse obligare in tali eventu: sic v. g. desinit promissio facta papperi, si ipse promittens in paupertatem incidat. Ratio est quod promissio non obligat ultra intentionem promittentis: deinde lex in simili casu cessat per epykiam: ergo à fortiori promissio, quæ solam est adinstar legis private.

Id etiam verum est, etsi promissio foret jurata; quia juramentum censetur adhiberi sub iisdem exceptionibus, sub quibus facta est promissio.

Quomodo promissio cesset, si fuerit "Ad causam, ad demonstrationem, &c." colligi potest ex Num. 12.

An obligatio promissionis tunc semper cessat, quando supervenit talis mutatio, quam si prævidisset promissor, noluisset promittere?

R. Negativè: si nimirum illam facilè prævidere potuerit, aut non sit mutatio notabilis respectivè ad promissionis negotium: hos enim casus non censetur promissor tacitè excepisse.

Nec obest, quod si prævidisset, promittere noluisset; quia cum eo consistit, eum equidem de facto promisisse; non enim à voluntate, quæ fuisset, sed à voluntate, quæ de facto fuit, pendet obligatio, alioquin vix ulla subsisteret promissio.

An, pereunte re promissâ, liber est promissor?

V. R. Si res determinata fuerit promissa, regulariter liber est promissor; quia ad hanc rem intentionem suam restrinxit: si tamen periisset ejus culpâ latâ vel dolo, vel fuerit in mora culpabili, adhuc tenebitur promissor. Idem est, si ex ejus dolo aut mora culpabili res fuerit facta impossibilis, illicita, inutilis, &c.

N. 16. DE DONATIONE.

I. *Donatio* II. *Dividitur in liberalem & antidoralem*, III. *Puram et non puram*, IV. *Verbalem et realem*. V. *In donationem inter vivos*, VI. *Et mortis causâ*.

QUID est donatio?

R. Est liberalis alicujus rei datio.

Dicitur "liberalis;" quia donatio strictè sumpta excludit ex parte donantis prævium debitum justitiæ, etsi fortè interveniat quoddam debitum gratitudinis, pietatis, &c. tunc tamen non poterit dici "pure liberalis."

Vera est donatio, quæ fit ad complendam promissionem: quia illa in suo fonte est liberalis, scilicet in promissione gratuita.

Dicitur "datio;" quia omnis datio naturâ suâ est translativa domini, nisi quod per leges generatim requiratur, ut translatio domini non fiat, nisi traditio rei accedat: et hinc donatio ante traditionem parit solum jus ad rem.

Sub donatione comprehenditur liberalis remissio debiti.

Observa, donationem, uti promissionem, debere esse spontaneam et acceptatam.

Quomodo dividitur donatio?

II. B. 1°. Dividitur in pure liberalem et in antideralem seu remuneratoriam: hæc supponit aliquod debitum gratitudinis, pietatis, &c. et ideo dici nequit pure liberalis, ut initio hujus Numeri dictum est.

III. 2°. Alia donatio est pura seu absoluta, alia non pura, de quibus Num. 12.

IV. 3°. Dividitur in donationem verbalem seu incompletam, quam non comitatur rei traditio; et in realem seu completam, quæ res de facto traditur.

4°. Donatio famosè dividitur in donationem inter vivos et in donationem mortis causâ.

Quid est donatio inter vivos?

V. R. Illa, quæ quis sic donat, ut velit rem, se vivente, esse absolutè et irrevocabiliter alterius. Hæc est donatio ante defuncta, ac de ea hic agitur.

Donatio mortis causâ est illa, qua quis sic donat, ut non velit rem esse absolutè et irrevocabiliter alterius, nisi post suam mortem, ut contingit in testamentis, legatis, &c. de quibus postea.

Quomodo differt donatio à promissione?

R. In eo, quod promissio completa tantum conferat jus ad rem, donatio autem completa jus in re; 2°. Quod donatio etiam incompleta conferat aliquod jus strictius quam promissio, sitque magis firma ac irrevocabilis.

N. 17. QUINAM VALIDE DONARE POSSINT.

I. *Quinam valeant donare.* II. *Quid vir uxori & contra.* III. *Quid pater filio.* IV. *Quid minor curatori.* V. *Quid novitius.* VI. *Invalide dantur omnia bona presentia & futura.* VII. *Item summa excedens 500 solid.* VIII. *Edictum an. 1753.* IX. *Edictum an. 1771.* X. *Donatio revocabilis ob ingratitudinem donatarii.* XI. *Ob natam prolem.* XII. *Et si fuerit inofficiosa.*

I. RESP. Omnes illi, qui habent dominium rei donande et liberam ejus administrationem: verùm usus ac consuetudo inspicere debet. Quid donare possint uxores, filii-familias et similes, colligitur ex Num. 10. "de Jure et Justitia."

II. De donationibus inter maritum et uxorem sic habet lex 1. digest. l. h. 24. tit. 1. "Moribus apud nos receptum est ne inter virum et uxorem donationes valeant: hoc autem receptum ne mutuo amore invicem spoliantur, donationibus non temperantes, sed profusa erga se liberalitate."

Hæc lex in variis Belgii locis quoad plura usu servari solet, nisi quod juxta multos Authores ratæ sinantur donationes quædam minoris momenti inter eosdem; item donationes juramento firmatæ: item si mors donantis intercedat, vel si donatio facta sit ad remunerandam aliquam qualitatem in altero conjuge, v. g. quod sit nobilis, multum industrius, &c. Videri potest Stockmans decisione 60.

III. Similiter per legem 11. Codicis leg. 8. tit. 54 statutum est, ne pater valeat aliquid donare filio non emancipato, sed bene si emancipatus sit. Ratio est, quia filius non emancipatus fictione juris est una cum patre persona, et quidquid acquirit, regulariter acquirit patri.

Interim tales donationes iterum valebunt, si fiant filio non emancipato intuitu belli v. g. vel studii; quia bona statim fiunt castrensia; aut ratione fidelitatis vel obsequii; quia donatio est remunerationis: item si pater addat donationi juramentum.

IV. Pariter circa minores statuit Carolus V. edicto de 4. Octobris 1540. art. 8. ut donationes ab ipsis factæ curatoribus, eorumve liberis aut concubinis, sive sint donationes inter vivos, sive mortis causa, sint irritæ, quamdiu nimirum curatela durat, nec rationes sunt redditæ. Excipe si tutor sit pater, mater, avus, avia, frater aut soror. Moderatæ liberalitates erga tutores permittuntur. Vide Anselmo ad edictum perpetuum.

V. Quantum ad novitios, statuit Concil. Trid. sess. 25. de Regularibus cap. 16.; "Nulla novitii renunciatio vel obligatio antea facta, etiam cum juramento, vel in favorem cujuscumque piæ causæ valeat, nisi cum licentia Episcopi sive ejus Vicarii fiat intra duos menses proximos ante professionem." Idque ideo, ne fortè novitius bonis suis destitutus minus libere vel invitatus profiteretur. Potest tamen valide conficere testamentum, quia per illud non destituitur bonis suis, ac illud revocat, dum placet.

VI. Plerique Authores docent, irritam esse donationem inter vivos, qua quis alicui donat omnia sua bona tam futura, quam præsentia; quia sic privatur potestate testandi, quod in jure turpe æstimatur. Aliud esset, si donatio illa facta sit causa mortis, quia hoc casu adhuc potest instituere hæredem, qui detrahere posset "falcidiam," de qua postea.

Quidam existimant, prædictam donationem valere, si sit juramento firmata, vel facta sit ad pias causas; quod tamen negat Bugnion lib. 2. cap. 6. "de Legibus abrogatis."

VII. Jure communi etiam invalida est donatio excedens summam 500 solidorum, nisi fiat cum insinuatione, seu notificatione apud Magistratum seu judicem domicilii donatoris, & inscriptione in registro.

Quantum ad valorem solidi, existimat Stockman decisione 110, eum valere binos ducatus aureos hongaricos, quorum 72. ejusdem generis libram auri conficiunt, conformitor, ut putat, legi QUOTIESCUMQUE lib. 5. codicis "de susceptoribus."

VIII. Statutum autem est edicto die 15. Septembris anni 1753. Bruxellis emanato art. 17. "Volumus, ut donationes & legata in pecunia parata, item mobilium aut pro talibus habitorum, facta manui mortuæ aut alicui personæ, quæ est membrum communitatis religiosæ, etiamsi relicta essent ad certa onera vel in forma foundationis, sint subjecta solemnitatibus ordinariis requisitis pro validitate actorum inter vivos, vel ultimæ voluntatis respectivè. Insuper ordinamus, ut, quando una dispositio vel plures simul factæ ab eadem persona excedunt valorem 500 florenorum semel, vel 25 florenorum annuè, debeat talis dispositio insinuari & inregistrari coram judice loci domicilii istius, qui eadem reliquit, idque tempore vitæ suæ sub pœna nullitatis absolutæ... & quantum ad dispositiones specierum designatarum hoc articulo quæ solæ vel simul junctæ excedunt summam 1000 florenorum semel, aut 50 florenorum annuè, necesse erit petere litteras nostræ authoritatis (vulgò "Octroi") sub pœna nullitatis absolutæ."

IX. Donationes & legata, quæ præcedenti articulo adhuc permittebantur, prohibita fuerunt respectu domuum & personarum religiosarum edicto de 13 Maii anni 1771. art. 3. exceptis solis pensionibus vitalitiis in favorem alicujus personæ religiosæ creatis, quæ tamen juxta art. 11. ejusdem edicti summam 50 florenorum excedere non possunt.

Donatio excedens valorem 300 florenorum perfici debet Scripturâ, ut dictum est in fine N. 1.

An donatio quandoque potest revocari?

X. R. Omnis donatio, etiam inter vivos, revocari potest præcipue ob tres causas: 1°. Ob ingratitude donatarii juxta legem 10. codicis lib. 8. tit. 56. Casus sunt 1°. si donatarius donatorem atrocibus injuriis affecerit: 2°. si manus impias in eum injecerit: 3°. si vitæ ejus insidiatus fuerit: 4°. si grave damnum bonis ejus intulerit; 5°. si conditiones donationis non adimpleverit: 6°. si donatorem

inopiâ pressum non adjuverit. Quod ultimum bene notandum pro simplicioribus, qui sepe ante tempus esse exuunt donando omnia prolibus, aut aliis, à quibus tum negliguntur.

XI. 2°. Donatio revocari potest, si donatori insperato nascatur proles; ita lex §. loco statim citato, dicens: " Si unquam libertis patronus filios non habens, bona omnia vel partem aliquam facultatem, fuerit donatione largitus, & postea susceperit liberos; totum, quicquid largitus fuerat, revertatur in ejusdem donatoris arbitrio ac ditione mansurum."

XII. 3°. Generaliter revocatur omnis donatio inofficiosa, hoc est, quæ facta est contra debitum pietatis officium, præcipue parentum erga filios v. g. si parens tam multum donaverit, ut proles non habeant portionem legitimam, de qua, ubi "de Testamentis." Ita decernitur lege l. tit. 29. lib. 3. codicis: & quidem si donatio inofficiosa sit facta extraneis, revocatur in totum: si verò facta sit aliis prolibus, tantum revocatur quoad portionem legitimam.

Juramentum additum donationi inofficiosa non obligat; quia ipsa donatio est peccaminosa.

N. 18. DE ULTIMIS VOLUNTATIBUS SEU TESTAMENTIS.

I. Testamentum. H. Legatum. III. Codicillus. IV. Fideicommissum. V. Donatio mortis causâ.

DONATIO mortis causâ descripta N. 16. sub se comprehendit testamentum, legatum, codicillum, fidei commissum & simplicem donationem mortis causâ.

Quid est testamentum?

I. R. Definitor lib. 28. digest. tit. 1. lege 1. " Voluntatis nostræ justa sententia de eo, quod quis post mortem suam fieri vult."

Dicitur "justa sententia," id est, solemniter & conformiter ad leges facta, ut excludantur omnes dispositiones minus solennes, privatae, &c.

Dicitur "de eo, quod quis post mortem suam fieri vult," ad significandum, testamentum tantum post mortem vires accipere, unde Apostolus ad Hebr. cap. 9. ait: "Mors necesse est intercedat testatoris."

Quid est legatum?

Quid est legatum?

II. R. Definitur: "ultima voluntatis dispositio, quæ testator aliquid donat alicui non hæredi." Sæpe etiam sumitur pro re illa aut pecunia, quæ legato relicta est.

Quid est codicillus?

III. R. Codicillus est quasi parvus codex testamenti. et definitur: "quædam ultimæ voluntatis dispositio, quæ sine hæredis institutione testator aliquid fieri vult post mortem suam."

Fit communiter ad aliquid supplendum, minuendum, vel mutandum in testamento.

Quid est fidei commissum?

III. R. Est ultimæ voluntatis dispositio, quæ in hæredem vel legatarium transfertur dominium rei vinculatam, hoc est, cum obligatione rem illam vel ejus partem transferendi in aliquem tertium, qui fideicommissarius nuncupatur.

V. Dictum est initio Numeri, "donationem mortis causâ" generatim sumptam, sub se comprehendere quatuor species jam descriptas, et simplicem donationem mortis causâ: hæc autem regulariter constituitur inter præsentem mutuo consensu propter cogitationem mortis: unde quoad suum initium est adinstar contractûs, quoad effectum verò habet speciem ultimæ voluntatis, ut patet ex definitione data Num. 16.

N. 19. OBSERVATIONES CIRCA PRÆCEDENTIA.

I. *Mores Belgii differunt à jure communi.* II. *Differentia testamenti & fideicommissi.* III. *Substitutio.* IV. *Observanda circa legata.* V. *Circa donationem mortis causâ.* VI. *Falcidia.* VII. *Trebellianica.* VIII. *Legitima.*

I. ANTE omnia observandum, leges & mores Belgii, præsertim in materia testamentaria, plurimum differre à jure communi: unde quæ Lessius, Wiggers, aliique in hac materia secundum jus commune tradunt, longè aberrant à veris regulis, quas secundum leges et mores nostros in testamentis observare oportet.

Ita olim Jure Romano pro testamento requirebantur septem testes omni exceptione majores, item institutio hæredis: pro codicillo autem quinque testes, inter quos etiam admittebantur mulieres, &c. Verum hodie in Belgio illa abrogata sunt, & consuetudine nunc factum est, ut codicillus & testamentum plane sint idem, habeantque

easdem omnino solemnitates, nec requiratur hæredis institutio, sed omnia bona relinqui possint per legata aut fideicommissa: ita si quis faciat codicillum instituto hærede, valebit ut testamentum: si conficiat testamentum nullo hærede instituto, valebit tanquam codicillus, ait Stockmans decisione 2.

II. Quomodo differt fidei commissum a testamento?

R. In eo, quòd in fideicommissò datur dominium vinculatum, adeo ut hæres aut legatarius bona fideicommissi post mortem suam relinquere debeat personæ in fideicommissò determinatæ; unde non potest eadem bona alienare; nec gravare, nec in hypothecam tradere: & si gravaverit, potest successor gravamina illa in conscientia rejicere.

Fideicommissum quandoque extenditur ad plures generationes, quod ex tenore verborum, quibus confectum est, colligi debet. Ex quibus causis cessare possit fideicommissum, requiri debet a jurisperitis.

III. Quid est substitutio?

R. Est additio secundi hæredis facta ab ipso testatore in testamento, casu quo prior hæres hæreditatem non velit, vel non possit acceptare: unde substitutio toto cælo differt a fideicommissò; quia per substitutionem nullum onus injicitur hæredi, nec hæreditas vinculatur ut fit in fideicommissò. Vide plura apud Daelman et alios.

IV. Quid observandum circa legata?

R. 1°. Legatum non transit ad hæredes legatarii, casu quo illè ante legatorem moriatur.

2°. Adversus legata potest hæres uti falcidiâ; sed eâ uti non potest legatarius.

3°. Legatum gaudet jure accrescendi, ita ut si duobus conjunctim legetur, uno moriente, pars ejus accrescat alteri.

4°. Legata non debentur, nisi deducto ære alieno.

5°. Ea quæ necdum sunt, sed futura sunt, legari non possunt, ut fructus ex agro proventuri; digest. 32. tit. 1. lege 17.

6°. Si res aliqua nominatim legata sit, v.g. hic equus, & non inveniatur in hæreditate, nec dolo hæredis deesse probetur, peti non potest ex testamento; secus si res in genere legata fuerit leg. 31. digest. tit. 1. lege 32. § 5.

7°. Res aliena legari potest, ita ut hæres teneatur eam emere et tradere legatario, vel si id non possit, debeat legatario dare illius rei æstimationem, lib. 6 codicis tit. 37. lege 10.

V. Quid notandum circa donationem mortis causâ?

R. 1°. Revocari potest, prout quævis ultima voluntas.

2º. Implicitè censetur revocata, si ob periculum mortis sit facta, & illud jam cessaverit: item si donatarius ante donationem moriatur.

3º. Si donator adjiciat juramentum, vel promittat se non revocaturum, transit donatio illa in donationem inter vivos, ait De Cocq.

Faber, Anselmo, aliique putant, donationem causa mortis non subjacere solemnitatibus testamentariis: verum id videtur contra mentem edicti perpetui, quod non sola testaments, sed quascumque ultimas voluntates istis solemnitatibus adstringit: atqui donatio causâ mortis est quædam species ultimæ voluntatis; ergo, &c. Ita in tribunalibus passim judicari testatur Wynants.

Ultimò notandum, ne conventio inter vivos, v. g. contractus ante-nuptialis, confundatur cum donatione mortis causâ: potest enim quis ex nunc donare aut promittere rem suam post mortem tantùm tradendam, sic ut ex nunc oriatur obligatio: quo casu non erit donatio mortis causâ, etsi res tantùm post mortem tradenda sit; sed erit donatio inter vivos: quia donatio mortis causâ nullam parit obligationem ante mortem.

Igitur non omnis mentio mortis in donatione, aut dilatio præstandi rem ad mortem usque, facit donationem esse mortis causâ; sed tunc solum, quando mors primaria seu finalis donandi causa est, ait Stockmans decisione 45. num. 2.

VI. Quid est falcidia?

R. Est lex lata a Falcidio tribuno plebis lib. 2. inst. tit. 22, quâ hæres aut hæredes simul possunt accipere ex hæreditate quartam partem liberam, antequam obligentur solvere legata relicta.

Falcidiæ usum in Belgio obtinere, testatur Stockmans decisione 38. & Authores passim.

VII. Falcidiæ similis est portio Trebellianica, ita dicta, quia Senatûs-Consulto Trebelliano statuitur, ut, si hæres ita sit gravatus fideicommissis, ut ei quarta pars hæreditatis non maneat salva, possit hæres tunc ille accipere quartam partem liberam, & reliqua bona tradere fideicommissariis.

Usum Trebellianicæ etiam obtinere in Belgio, adstruit Author cit. decis. 39. ubi etiam ostendit, undenam proveniat rarior ejusdem usus.

Eodem loco docet, Trebellianicam admitti, si hæres neglexerit inventarium: atque idem videtur dicendum de falcidia.

Falcidiam non obtinere adversus legata in pias causas facta, existimat De Cocq.

VIII. Quid est legitima?

R. Per legitimam intelligitur triens seu tertia pars portionis debitæ ab intestato, si non sint plures, quam quatuor proles: si autem sint plures, quam quatuor proles, tunc legitima constituit medietatem portionis debitæ, quæ in jure dicitur "Semis."

In hoc liberorum numero computandus est is, qui hæreditati renuntiavit: non tamen is, qui legitimè est hæredatus.

N. 20. DE SOLEMNITATIBUS TESTAMENTORUM.

I. *Scriptum*, II. *Clausum*, III. *Et apertum*. IV. *In Belgio observandæ consuetudines homologatæ*. V. *Is deficientibus standum edicto perpetuo*. VI. *Notarius*. VII. *Cujus loco veniunt Pastor & Vice-Pastor*. VIII. *Subscriptio*. IX. *Ordo necessario servandus*. X. *Prælectio*. XI. *An liceat scribere abbreviando*. XII. *Casus*. XIII. *Alter*. XIV. *Quomodo faciendâ mutatio circa testamentum*. XV. *Quid de nuda soedula ei adjecta*.

I. PRÆNOTANDA est divisio testamentorum in scriptum & nuncupativum: scriptum subdividitur in apertum & clausum.

Nuncupativum est quod fit vivâ voce inter testes sine scriptura saltem authentica. Hujusmodi testamenta nullo modo in hac patria admitti, assertit Wynants decisione 175.

II. Clausum est, quo testator scripto de rebus suis disponit, sic ut non indicet Notario & testibus, quomodo disponerit, sed solum declarat hoc scripto ultimam suam voluntatem contineri, qua declaratione positâ, testator, testes & Notarius extrinsecus, seu in dorso, subscribunt ac subsignant.

III. Apertum dicitur, dum coram Notario aut alia persona debite qualificata & testibus testator ultimam suam voluntatem apertè & distinctè declarat; debetque prælegi testibus, ac subsignationes fieri debent interiùs; ut in sequentibus magis declarabitur.

Quenam solemnitates observandæ sunt pro valida confectione testamenti?

R. Id deducitur ex edicto perpetuo Alberti & Isabelle emanato anno 1611. in quod edictum commentarium cum pluribus interpretationibus eorundem Principum edidit sæpe cit. Anselmo: in hoc autem edicto statuitur,

IV. 1°. Art. 11. si dentur consuetudines loci homologatæ, hoc est, decreto Principis comprobata, observanda est tes-

tamentorum forma ab hujusmodi consuetudine præscripta.

Quòd si hujusmodi consuetudines variant in loco domicilii testatoris, & in loco, ubi res sita est; tum juxta art. 13. citati edicti videri poterunt sequendæ consuetudines loci, ubi res sita est: verùm hodie, ait Stockmans decisione 9, sine hæsitatione judicamus, sufficere solemnitates, quæ obtinent in loco confectionis, ut ubique et quoad omnia bona vim habeat testamentum. Ita valet testamentum a Brabanto factum Leodii secundum leges Leodienses, ubi testator non debet subscribere, idque etiam de bonis sitis in Brabantia.

Si tamèn, inquit idem Author, quædam requirantur ad valorem testamenti non tanquam solemnitates extrinsecæ, sed veluti solemnitates substantialem testamenti dispositionem intrinsece informantes, ut si consuetudo loci requirat certam ætatem ad testandum, tum sequendæ forent solemnitates istæ, quæ vigent in loco sitûs bonorum.

Ita Mechliniæ in testamentis, quibus unus conjugum alterum instituit hæredem, præsentem esse debent duo Scabini urbis; quæ solemnitas ita necessaria est, ut si quis instituat conjugem hæredem, & condat testamentum communi ritu eo in loco, ubi hæc solemnitas non requiritur, v. g. Bruxellis, dictum testamentum non sit habiturum effectum in bonis ditionis Mechliniensis.

Similiter si consuetudo, ubi testatoris bona sita sunt, prohibeat ea alienare, testator de iis disponere non poterit existens in loco, ubi similis consuetudo non viget: ita v. g. Flander existens in Brabantia non plus quam de tertia parte bonorum hæreditariorum in Flandria sitorum disponere validè poterit.

Consuetudines Principis decreto non comprobatæ, cedere debent edicto perpetuo.

V. 2º. Ubi non sunt tales consuetudines, standum est solemnitatibus præscriptis in eodem edicto, juxta quod requiritur:

1º. Ut in conficiendo testamento adsint ad minus duo testes omni exceptione majores, hoc est, masculi, non infames et puberes, qui nempe impleverunt annum 14. ætatis. Monachus potest esse testis etiam sine sui Superioris licentia, ut habet Stockmans decisione 5.

Deinde testes non possunt ex testamento aliquam utilitatem reportare: ex quo consequens est, hæredem universalem non posse adhiberi tanquam testem necessarium, nec etiam executorem universalem, qui est loco hæredum:

aliud est de executore particulari, qui est nudus minister. Vide Stockmans decis. 7. Si legatarius sit testis necessarius, testamentum quidem valet, sed ipse legato suo excoedit; quia detracto ejus testimonio, non superest legitima probatio pro isto legato: atque ita judicatum refert idem Auther decisione 6.

Denique cavendum, ne in testes assumantur filii aut domestici hæredum, aut alii, qui ratione consanguinitatis aut status utilitati hæredum studere solent; quia licet in rigore testes esse possint, in jure tamen hac super re difficultates exoriri possunt.

Hinc pro securitate etiam in testes admitti non debent Amanuenses aut domestici Notariorum, nec exteri loci, ut observat Anselmo citatus §. 9. & 10; debent etiam noscere & videre testatorem tempore testationis.

VI. 2°. Requiritur, ut adsit Notarius, qui testamentum scribat, aut saltem scriptum subsignet.

Nota, non posse Notarium excipere testamentum nisi in ea Provincia, in qua admissus est. Quod si aliquis se gerat pro Notario, ac pro tali publice habeatur, qui tamen nunquam fuit creatus vel admissus, acta ejus judicabuntur invalida; quia non habet titulum coloratum. Vide Anselmo juxta edictum Caroli V. die 4. Octob. anni 1540. Debet Notarius noscere testatorem, vel, si ipse non venerit, debent testes eum ipsi notificare, atque de eo in testamento expressa mentio fieri debet; alioquin judicabitur invalidum. Juxta edictum autem Caroli V. anni 1553. possunt Pastor et Vice Pastor Notarii officio fungi, & in ea qualitate testamentum scribere aut scriptum subsignare.

VII. Sub Pastore vel Vice-Pastore comprehenditur deservitor perpetuus, item verosimillimè ille, qui mortuo Pastore constituitur; non verò quivis Confessarius aut Pastor alterius Parochiæ.

Pastor & Vice-Pastor non solum in necessitate, sed etiam præsentè & invito Notario testamentum scribere possunt: monet tamen Manuale Mechliniense, ne citra necessitatem se huic negotio facillè ingerant, tum ne in materia hac delicata errores committant, tum ut suspiciones & odia evitent.

Notandum, juxta art. 12. edicti perpetui, Tabelliones seu Notarios Pastores & Vice-Pastores nihil sibi, suisque consanguineis usque ad quartum gradum inclusivè juxta jus civile computandum, adscribere posse in testamentis, quibus suam auctoritatem interponunt.

“Attamen juxta Anselmo §. 46. non prohibentur adscribere ecclesie, vel etiam sibi in favorem ecclesie, modò res apud Ecclesiam vel piam causam perpetuò sit mansura, licèt usus aut ususfructus Pastoris sit: ut si quis relinquat certam summam pro anniversario annuè celebrando in sua Parochia. Caveri interim debet omnis avaritiæ suspicio.

Quòd si contrà fiat, testamentum propterea non erit invalidum; sed sic relictum Notario vel Curato aut eorum consanguineis non debetur, ut de legatario teste dictum est.

Notandum etiam, Pastorem vel Vice-Pastorem, qui testamentum conscripsit, Protocollum seu minutam nullatenus à se abdicare posse, ut monet Manuale Mechliniense.

Curandum etiam, ut secundum Principum nostrorum edicta testamentum debito sigillo muniatur.

VIII. 3°. Requiritur, ut testator ipse suo testamento subscribat, prout etiam subscribere debent testes; quòd si aliquis eorum scribere non noverit vel præ infirmitate non possit, debet ille per signum aut notulam, v. g. crucem, subsignare; debetque in calce testamenti sub pœna nullitatis expressa fieri mentio, quòd interrogati, an scribere possent, responderint se scribere non posse. Quòd si illi nequidem notulam apponere potuerint, illud etiam in testamento exprimi debebit.

IX. Ordo autem in subsignatione necessariò servandus est hic, ut 1°. subsignet Testator, 2°. Testes, 3°. Notarius, vel Pastor, aut Vice-Pastor

X. Antequam testamentum subsignetur, debet illud (si apertum sit) clara & distincta voce prælegere Notarius aut Pastor vel Vice-Pastor, quamvis non sub pœna nullitatis, ut declaratum refert Anselmo §. 18.

Formam conscribendi testamenta & codicilli suppeditat Manuale Pastorum hujus diocesis.

An valet testamentum scriptum notis, cyfris aut abbreviationibus?

XI. R. Juxta Anselmo §. 26. debet testamentum sub periculo nullitatis scribi integris dictionibus litteralibus sine abbreviaturis, notis, vel characteribus tam in summis, quam in aliis: unde v. g. mille non possunt exprimi cyfris 1000, sed dictione litterali: (flandricè “duyzènd,” gallicè “mille,"): dici tamen Wynants decisione 171. ubi abbreviatio non potest afficere ipsam dispositionem eam diminuendo, augendo aut immutando, sed solum applicabilis est ad clausulas consuetas, solitasque adjici de stylo Notariorum tum testamentum inde non subijci vitio nullitatis.

XII. Testator calcem testamenti nomine et cognomine subscripserat, et postea illud "clausum" in manibus Notarii tradidit dicendo, contentam esse ultimam suam voluntatem, ac testes et post ipsos Notarius subscripserunt, testator verò non : quæsitum fuit, utrùm testamentum subsisteret?

R. Respondit Conc. privatum 10 Februarii anno 1613. et 16 Martii anno 1623. non subsistere, sed in testamento clauso necessarium esse, ut primò testator, dein testes & post eos Notarius exterius, seu in dorso subscribant.

XIII. Testator testamentum ipse scripserat : deinde non in aversa, sed interiori paginâ non prælectum signari fecit à Notario et testibus hâc formâ : "declaro, quod in hac charta scripsi, meum esse testamentum, cui nunc "coram vobis subscribo."

R. Fuit declaratum validum in Junio anno 1653, ut refert Stockmans decisione 11 ; ubi etiam habet, valere testamentum scriptum in charta complicata non obsignata, ubi testatio tota peracta est in dorso ejusdem folii et munita signaturâ testoris, Testium, et Notarii, intus verò destituta solemnitatibus, sed exarata integre manu testatoris, ita ut non dubitaretur de fide scripturæ interioris, quæ tamen prælecta non fuerat testibus ; quia, ut ait, subsistit testamentum relativum ad Scripturam non cohærentem et alibi depositam, modò de fide ejus Scripturæ satis constet : ergo et in casu à fortiori.

XIV. Quid faciet testator, si post testamentum factum quidpiam mutare libuerit ?

R. Mutatio fieri non potest in testamento facto, sed vel fiat ex integro, vel per codicillum, adhibitis iterum solemnitatibus ad testamentum requisitis.

XV. Hinc non satis securè executioni ultimæ suæ voluntatis prospiciunt, qui circa testamentum solemniter confectum mutant aliquid per nudam scedulam adjectam, prætermisissis solemnitatibus : dicitur enim aresto revisionis in Conc. Brabantiaë declaratum, non nasci obligationem ex tali scedula, quamvis etiam testator in testamento solemniter declarasset, se velle habere ratum et pro dispositione ultimæ suæ voluntatis, quidquid per scedulam adjectam sub signatura propriæ manûs in eo explicaret aut mutaret.

Sustinet tamen Anselmo ad edictum perpetuum §. 8, si testator in perfecto et solemniter testamento declaraverit, se velle, ut epistola, quâ Gaïo & Seïo mille reliquerat, vices codicillorum obtineret, ratam esse et firmam dispositionem factam per nudam epistolam ; quia cum solemniter testamen-

tum posterius sit ipsâ epistolâ, ex ipso solemnî testamento constat de voluntate legantis, item de quantitate & nomine legatarii: quo casu illa epistola fit pars, portio & accessio testamenti perfecti.

N. 21. DE TESTAMENTIS QUIBUSDAM SPECIALIBUS.

I. *Testamentum peste infecti*, II. *Militis* III. *Clausum*. IV. *Apud acta*, V. *Coram principe*, VI. *Inter liberos*.

INQUIRENDA quaedam restant de testamentis exceptis, uti sunt testamentum tempore pestis, militis, clausum, apud acta, coram principe, inter liberos, ad pias causas & minus solemne.

I. An solemnitates antedictæ requiruntur in testamentis peste infectorum?

R. Negativè, sed etiam mulier potest hic esse testis: item satis est, testamentum conscribi ab illo Sacerdote, qui expressè constitutus est pro peste infectis: valet etiam testamentum reciprocum conjugum sic factum, licet tantum una pars sit infecta, nec requiritur in illo casu supra dicta præsentia duorum Scabinorum Mechliniæ. Vide Anselmo §. 44, 45. et sequentibus.

II. Quid de testamento militis?

R. Agitur de illo, quod facit miles existens in castris, non in præsidio, aut hibernis. Ad hujus validitatem satis est, si quovis modo, voce, vel scripto voluntatem suam declaret; modò probari possit per duos testes etiam non rogatos. Lib. 29. digest. tit. 1. lege 35.

III. Quænam observanda sunt in testamento clauso?

R. 1°. Testator ipse per se aut per alium scribit testamentum.

2°. Scriptum intus solus signat testator.

3°. Testamentum sic paratum clauditur & obseratur sigillo, filo, aut vittâ: tum testatur illud tradit Notario, declarans suam ultimam esse voluntatem quod etiam dorso inscribitur, ac tum in eodem dorso illud subsignant 1°. Testator, 2°. Testes. 3°. Notarius.

Plura de testamento clauso vide apud Stockmans decisione 13. item ea, quæ dicta sunt in casibus Num. præcedenti positis.

IV. Quid de testamento apud acta?

R. Testamentum "apud acta" dicitur, "quod fit coram duobus Scabinis, vel pluribus de Magistratu, & scribitur à graphiario, seu actuario, veluti aliæ scripturæ publicæ et actus judiciales:" nec pro illo testamento ulla alia solemnitas debet observari, quàm in reliquis scripturis et actis publicis; et licet aliqui aliquando requisiverint signaturam Scabinorum, eam tamen non esse necessariam asserit Stockmans decisione 10.

Testamentum factum coram Principe, vel principi per libellum supplicem insenuatum, sine ullis aliis solemnitatibus validum est et firmum; quia Principis auctoritas supplet abunde solemnitates juris.

Similiter testamentum factum coram Episcopo sinè ordinariis solemnitatibus valet; quia habet jurisdictionem, & est dignior sæculari, ait Anselmo §. 38.

VI. Testamentum "inter liberos" dicitur, quod fit à parentibus aut ab alterutro eorum, vel ab uno ascendentium, in favorem liberorum. Hoc non comprehenditur edicto perpetuo, ut declaratum est à Conc. privato 3. Augusti anni 1619.

Undè subsistit hoc testamentum juxta Wynants decisione 178. si parens manu propria testamentum scripserit, non notis, sed plenis litteris, ac significaverit, licet nullos testes adhibuerit. Quidam tamen volunt, à testatore exprimi debere tempus conditi testamenti, nomina filiorum, et portiones unicuique eorum assignatas.

Si autem parens manu aliena illud scribi curaverit, et tantum subscripserit, valebit dummodo saltem duos testes adhibuerit.

Sustinent Anselmo §. 27. si in testamento inter liberos commissa sit notabilis inæqualitas, tunc hoc testamentum non censi privilegium, sed consuetis et ordinariis solemnitatibus subjici.

N. 22. DE TESTAMENTIS MINUS SOLEMNIBUS.

I. *Testamentum minus solemnne,* II. *Ad causas profanas.*
III. *Ad pias causas.*

I. AN testamenta solemnitatibus jure civili requisitis destituta, sunt valida?

R. Varii recentiores juris interpretes volunt, testamenti factionem esse pure juris civilis, adeo ut, si solemnitates à jure requisitæ defuerint, testamentum penitus nullum sit, nullaque inde oriatur obligatio.

Quòd autem testamentum ex solo jure positivo vim habeat, probant ex eo, quòd ex voluntate testatoris nullum hæredi jus acquiritur: non ante mortem, cum juxta omnes voluntas testatoris sit usque ad mortem ambulatoria: non post mortem; quia ipsa morte testator jure rerum suarum exiit, adeoque tum jus nullum in hæredem potest transferre.

Daelman hanc sententiam quoad substantiam amplectitur, sed diverso fundamento.

Multi distinguunt inter testamentum ad pias causas, et ad causas profanas.

II. Quantum ad testamentum minus solemne ad causas profanas, etiam Steyaert, Braunman, Collet, alique sustinent, inde nullam oriri obligationem, contra Sylvium, Wiggers, De Cocq aliosque, qui ex illo naturalem obligationem inde oriri putant.

Billuart laboriosè tentat inire viam mediam, dicendo, tale testamentum esse validum, in quantum hæres institutus potest hæreditatem acceptare et retinere, donec per sententiam judicis rescindatur testamentum.

Pro praxi videtur statuendum hoc modo: sedulo examinandum, utrum solemnitas, quæ deest, fit vere essentialis, vel an tantum adferat periculum nullitatis: si posterius, potest dici tale testamentum esse validum, donec per sententiam declaretur invalidum.

Si desit solemnitas vere essentialis, non videtur hæres institutus hæreditatem posse acceptare; quia verisimilius tale testamentum penitus nullum est: cum tamen sententia Sylvi aliorumque, qui ex tali testamento obligationem naturalem oriri putant, non sit omnino improbabilis, deberet hæres ab intestato ad ratam dubii partem aliquam dare hæredi instituto, legatariis, aliisque.

III. Quantum ad testamentum ad pias causas, multi censent illud esse privilegiatum, nec subjacere solemnitatibus juris civilis, sed tantum juris canonici relatis cap. RELATUM "de testamentis," quod solum requirit duos testes, ut per eos voluntas testatoris probari possit.

Unde Anselmo ad art. 12. edicti perpetui §. 61. asserit: huc usque usu immemoriali et in viridi observantia obtentum & observatum est tam in foro civili, quam Ecclesiastico, ut donata ad pias causas debeant judicari juxta canones: atque ita ipsos A catholicos judicasse refert eodem loco.

Probat etiam ibi citat. Author, testamenta ad pias causas non comprehendi edicto perpetuo; quia generalis

illa dispositio edicti non sufficit ad tollendum Privilegium piæ causæ, sed specialiter idipsam debuisset edicto comprehendere; illudque confirmat rescripto ipsorum Principum dato 28 Julii anno 1621.

Hinc testamentum minus solemne invalidum quoad profana, manet juxta hanc sententiam validum quoad pia legata; atque illud manifeste colligitur ex isto Principum rescripto. Estque hodie in Belgio admissum, fatente Stockmans decisione 40. num. 1, quod quis mori possit pro parte testatus, et pro parte intestatus.

Interim in foro externo certè declarabuntur invalida testamenta ad pias causas, si in eis non observetur edictum anni 1753, relatum N. 17.

N. 23. DE HIS, QUI TESTARI AUT HEREDES INSTITUI POSSUNT.

I. *Testari non possunt.* II. *Carentes usu rationis.* III. *Quid de cæco,* IV. *Prodigo,* V. *Usuariis,* VI. *Illegitimis,* VII. *Impuberibus,* VIII. *Clericis.* IX. *Religiosis,* X. *Damnatis ad mortem.* XI. *Heredes institui non possunt spurii.* XII. *Quid de illegitimis naturalibus.* XIII. *De piis causis.* XIV. *Quandonam liberi exheredari possunt.*

I. QUIBUS licitum est testamentum condere?

R. Generatim omnibus illis, qui sufficientem rationis usum, & rei, de qua testantur, dispositionem liberam habent.

II. Hinc testari non potest sufficienti rationis usu destitutus, infirmus delirans, aut sanus amens: et si contingat, ut inter testandum ratio infirmi deficiat, non licet in testamento scribendo pergere.

Amens habens lucida intervalla, potest testari, quando sufficiens rationis et judicii lux in intervallo observatur.

III. An cæcus testari potest?

R. Affirmativè, et quidem solemnitatibus ordinariis, ut docet Stockmans decisione 16. ad majorem tamen cautelam prudenter adhibetur tertius testis, sicut olim Jure Romano in testamento cæci adhibebatur testis octavus.

IV. Prodigus testari non potest, nisi dispensat cognatis suis aut egenis juxta prudentiæ regulas: sed in variis locis præterea requiritur consensus Magistratûs, vel curatorum ipsius prodigi.

V. Usurarius publicus testari non potest, nisi antè restituerit, vel sufficientem cautionem præstiterit de restitutione facienda.

VI. Circa illegitimos et spurios variant locorum consuetudines: in Brabantia testari non possunt, nisi habeant proles legitimas, vel rescripto Principis fuerint etiam ad id legitimated, vel saltem Principis consensum obtinuerint: sed illis succedit Princeps: ita expressè habent consuetudines Lovanienses & Antuerpienses. Consuetudines Mechl. tit. 18 art. 2. simplicibus illegitimis seu naturalibus testari permittunt coram scabinis: verum spuris ex adulterio aut alio damnato legibus coitu procreatis leges testari inhihent, ibidem art. 1. Consuetudines Alostans rubricà 21. art 5. generatim statuunt bastardum posse de bonis suis disponere per testamentum ad unam tertiam.

Quibusdam in locis, ut in Brabantia, indulto Principis opus est, ut quis testamento disponat de bonis feudalibus, at observat Perezus. In Gallia quoque bona extraneorum, jure, ut aiunt "Albinatus," spectant ad Regem, exceptis bonis legatorum, mercatorum habentium animum ad sua revertendi, Regnicolarum, &c. Vide Pontas verbo TESTAMENTUM casu 11. & 12.

VII. Impuberes generatim testari non possunt, id est, masculi ante 14, puella ante 12. annum ætatis completum; sufficit tamen, ultimum diem esse inchoatum.

Puberes verò, etsi sub patria potestate existant, testari possunt in Brabantia de bonis castrensibus, & quasi castrensibus, item de bonis adventitiis sine patris consensu.

Verum de proprietate illa, quam proles obtinent jure devolutionis dissoluto per mortem parentum matrimonio, testari aut disponere nullomodo possunt, ut ait Stockmans decisione 8.

Mechliniæ requiritur plena pubertas, id est, 18 annus completus in masculo, & 16 in puella, ut citra auctoritatem tutorum testari possint. Vide consuetudines Mechlinienses tit. 19. art. 24.

VIII. Clerici sæculares hodierno usu validè testantur, etiam de preventibus Ecclesiasticis: sed meminerint strictæ obligationis quam habent, expendendi superflua preventuum Ecclesiasticorum in pios usus. Vide Num. 13. "de Jure & Justitia."

IX. Religiosi solemniter professi testari non possunt, nisi sint Episcopi. De Novitii testamento vide Concilium Trid. sess. 25. "de Regularibus" cap. 16.

X. Denique quidam prohibentur testari ob delictum, ut rei criminis Læsæ Majestatis, damnati ad mortem tum civilem, tum naturalem: rea tamen morienti in custodia, sua

jura sunt salva, ait Zoësius, nisi sit crimen, quod etiam post mortem movetur, veluti crimen Læsæ Majestatis.

Quinam possunt institui hæredes? -

XI. R. Generatim omnes domini capaces, etiam infantes et amentes, nisi quidam speciali lege prohibeantur.

Generalis regula viget in Brabantia, ait Stockmans decisione 67. spurios liberos nec succedere propinquis, ne quidem patri aut matri, nec vicissim ipsis succedere parentes aut propinquos ullos, sed exclusis omnibus succedere fiscum: possunt tamen quædam ipsis donari aut legari ad moderatam alimentacionem.

Quòd si fortè per rescriptum Principis sint legitimated, non aliud consequuntur, ait dictus Author decis. 68. quàm ut possint institui hæredes a parentibus; minimè verò, ut præteriti querelam instituere aut supplementum legitimæ, vel gravati fideicommissio, legitimam deducere possint.

XII. Illegitimi naturales jure communi succedunt matri ab intestato, etiam ex asse, si nullas alias proles habeat: si verò alias proles habuerit, tunc ab intestato æqualiter participabunt cum illis, nisi fortè mater illustris sit; sed patri ab intestato non succedunt: verum hæc in Belgio non sunt universaliter recepta; consuetudines v. g. Mechl. titulo 18. art. 3. negant illegitimis jus succedendi ab intestato sive in recta, sive in transversali linea.

Per testamentum illegitimi dicti naturales, hæredes institui possunt tum ab extraneis, tum a parentibus, si hi legitimas proles non habeant: quod si legitimas habeant, tenentur singulæ relinquere ad minus unam legitimam hæreditatis.

XIII. Circa pias causas, seu manus mortuas, hæredes instituendas, videri debet edictum anni 1753. citatum N. 17. in quo habetur art. 17: "Non erit necesse inregistrare vel indultum (Octroi) petere pro dispositionibus pecuniariis, vel rerum mobilium, quæ excedunt antedictas summas (scilicet art. 17.) quando fient in favorem alimentacionis pauperum in hospitalibus, in ægrotoriis, vel pro mensa pauperum erecta in Parochiis, pro scholis charitatis, pro Universitate Lovaniensi, pro instructione seu studiis infantium, vel pro ædificiis aut locis per civitates acquirendis ad utilitatem publicam."

Si bona immobilia relinquerentur in favorem pauperum, aliosve fines statim dictos, sub hac clausula, ut si pia causa ea obtinere non possit, pretium ex iis divenditis ei detur, valeret dispositio juxta Wamesium consilio 459.

An liberi exhæredari possunt?

XIV. R. Liberos exhæredari posse, in confesso est apud omnes, idque varias ob causas, quæ habentur novella 115. cap. 3 & 4, & apud De Cocq sectione 4. "de Testamentis," quæ causæ ferè reducuntur ad nefariam ingratitude[m] erga parentes, v. g. si manus violentas injecerint, si machinati sint mortem parentis, si accusaverint in judicio, &c.

Item juxta edictum Caroli V. die 4 Octobris anni 1540, confirmatum a Philippo V. 29 Novembr. anni 1623. exhæredari possunt filii familias minores 25 annis, qui insciis aut invitis parentibus matrimonium contraxerunt.

Non comprehenduntur ea constitutione filii familias majores 25 annis, dummodo consilium parentum requisierint, sed neque ii, quorum matres ad secundas nuptias convolarunt.

Si parentes irrationabiliter consensum denegaverint, & superiores re cognita consensum parentum suppleverint, pœna edicti non habebit locum, ait Zypæus lib. 5. notitia juris Belgici.

Consultò abstinetur in testamentis a terminis "exhæredo, secludo," &c. propter difficultates, lites ac acerbitates, quæ inde oriuntur, dum causa allegata non est sufficiens: sed potiùs persona simpliciter omittatur et prætereatur, nil dicendo, dum secundum justitiam et charitatem hoc fieri potest.

N. 24. DE REVOCATIONE ET EXECUTIONE TESTAMENTI.

I. *Testamentum cessat* II. *Revocatione testatoris,* III. *Licet juratum.* IV. *Aut promissione firmatum,* V. *Quomodo revocatio fiat.* VI. *Rescinditur inofficiosum.* VII. *Apertio testamenti.* VIII. *Hæres non debet acceptare hereditatem.* IX. *Beneficium inventarii.* X. *Quomodo impetrandum.* XI. *Non ubique obtinet.* XII. *Executor testamenti.*

QUOMODO cessat testamentum?

I. R. Præcipuè duobus modis, scilicet revocatione facta a testatore & rescissione facta a judice.

II. Quantum ad revocationem testatoris, ea est testamenti conditio, ut revocatum statim omnes vires amittat, sive sit "Privilegiatum, apud acta, coram Principe, &c." sive sit commune; quia voluntatis hominis ambulatoria est usque ad mortem.

Similiter testamentum conjugum reciprocum revocari potest: 1°. Mutuo consensu; 2°. Etiam altera parte inscisa, invita vel prænortua, idque etiamsi adjecta foret promissio de non revocando, aut additum foret, mutationem sine mutuo consensu fieri non posse. ~~Laorum tamen~~ aut favorem in illo ab altera parte præstitam revocans perdit in quibusdam locis.

Nota, hic non agi de pactis antenuptialibus; quibus v. g. alterutri conjugum superstiti assignatur certa portio, ususfructus, particulare prædium, &c. quæ pacta secundum se valide sunt & irrevocabilia.

Quid si testamentum juramento sit confirmatum?
III. R. Debet juramentum servari, dum potest sine salutis dispendio: interim si mutet aut revocet, semper valide aget, & potest hæres institutus testamento secundo, quo prius juratum revocatur, in conscientia hæreditatem acceptare & tenere; quia hæres prioris testamenti jurati non acquisivit jus ex isto testamento.

Quid, si promiserit se non revocaturum, & promissionem illam juramento firmaverit?

IV. R. Equidem valide revocabit: verum disputatur, utrum illa promissio sit obligatoria, & jus conferat ad hæreditatem hæredi instituto in priori testamento; adeo ut hæres posterioris testamenti teneatur restituere, quod isti juri æquivalet; quam questionem vide apud Daelman "de Testamentis" observatione ultimâ.

Nota interim, aliud esse, si ex nunc promittam rem meam alicui post mortem tantum tradendam, aliud, si simpliciter promittam me non revocaturum testamentum: ex priori enim promissione oritur jus ad rem meam, adeo ut, si eam consumam, teneam isti juri reddere æquivalens; estque talis promissio propriè donatio inter vivos. At si tantum promittam, me non revocaturum testamentum, tunc alteri, quamdiu vivo, nullum jus in rem meam confero; sed solum me censeor obligare ad rem illam testamento relinquendam, si me moriente sit adhuc integra. Vide Daelman eodem loco.

Quomodo revocatur testamentum?

V. R. Ad revocationem testamenti moribus antiquis requirebatur quædam solemnitas, sed hodie nudâ contrariâ voluntate testatoris satis declaratâ, etiam sine nova hæredis institutione testamentum revocatur: v. g. si testator dicat coram testibus, se velle mori intestatum, si laceret, si scindat testamentum, vel si hoc jubeat, si cancellationem faciat, si ruperit ligamen seu filum testamenti clausi, aut

rumpi jusserit, &c. verum in aliquibus locis usus habet, ut revocetur coram Notario & testibus.

Quandonam testamentum a iudice rescinditur?

VI. R. Jure Romano, dum aliqua proles erat præterita sine causa in testamento parentum, vel non habebat integram legitimam salvam, proles illa habebat actionem, quæ vocabatur "Querela inofficiosi testamenti," & iudex causa cognita propter legitimam rescindebat testamentum. Hodiedum moribus Belgicis adhuc debetur proli- bus legitima, ita ut in jure eam possint exigere et ejus supplementum petere, si integra relicta non sit, ac eatenus quasvis donationes & dispositiones parentum rescindere.

Quomodo testamentum debet aperiari?

VII. R. Olim requirebatur iterum quædam solemnitas; sed hodie, sit Stockmans decisione 13. nulla solemnitas exigitur in aperiendo testamento, quando in eo confi- ciendo Notarius adhibitus fuit.

Specialiter statuitur in Belgio edicto de 6 Decembris 1586. ut omnia testamenta infra 40 dies a morte testa- toris communicentur hæredibus et aliis interesse habenti- bus, inquantum illos respective concernunt.

Quid observandum circa executionem testamenti?

VIII. R. Hæres sive ab intestato, sive ex testamento, sive necessarius sive non necessarius, potest acceptare vel repudiare hæreditatem; item potest eam acceptare pure & simpliciter, vel sub beneficio inventarii, nisi forte tes- tator id prohibuerit.

Minimum tempus, quod huc hæredi concedi solet ad de- liberandum, an velit hæreditatem acceptare, est spatium 100. dierum, maximum 9 mensium: medium tempus ar- bitrio judicis relictum est.

Quid si debita defuncti excedant vires hæreditatis?

R. Si hæres adierit hæreditatem absque beneficio in- ventarii, per creditores cogi potest ad omnia debita testa- toris persolvenda, nec amplius ei liberum erit hæredita- tem repudiare.

IX. Dicitur sine beneficio inventarii; quia hoc benefi- cium præstat, 1º. Ut hæres non teneatur plus solvere, quam ferunt vires hæreditatis; 2º. Ut possit detrahere falcidiam & trebellianicam, de quibus Nº. 19. 3º. Ut possit deducere expensas funeris testatoris, & ipsius in- ventarii. 4º. Ut circa ordinem & præferentiam credito- rum non debeat esse sollicitus.

Quomodo obtinetur beneficium inventarii?

X. R. Juxta art. 30. & sequentes edicti perpetui hoc beneficium a solo Principe impetrari debet intra trimestre a morte testatoris.

2°. Debet inventarium scribi ac perfici intra 4. dies a litteris impetratis.

3°. Ante bonorum apprehensionem debet præstari cautio super mobilibus inventis.

4°. Debet infra 50 dies obtineri actio citatoria, quâ omnes creditores citentur, ut præferant actiones, & ut vulgò aiunt, præventiones suas, easque probent infra sex menses, si in patria; infra annum, si extra patriam de-
gant: eo elapso, a præventionibus secluduntur, et coguntur expectare reliquum, si forte quid supersit aliis expeditis.

5°. Facta proclamatione, mobilia vendantur, et eorum pretium mox inter creditores distribuitur sub cautione restituendi, si necesse fuerit.

6°. Elapso tandem anno, hæres tenetur declarare, an velit continuare inventarium: si affirmet, proceditur ad venditionem immobilium. Potest autem hæres sub justâ taxatione sibi recipere immobilia, tradendo pretium creditoribus: item potest durante anni lapsu sub cautione recipere rerum fructus.

Quid si defunctus prohibuerit, ne hæreditas adiretur sub inventario?

R. Voluntas defuncti observanda est, modo hæres non sit in gradu descendentium, ait edictum art. 15.

XI. Jure consuetudinario beneficium inventarii non obtinet Gandavi, nec in Hannonia, nec in patria Namurcensi, saltem quoad immobilia.

Beneficium hoc non conceditur, nisi hæc conditione, si non existat alius hæres, qui hæreditatem simpliciter adire velit.

XII. Circa executorem testamenti notari potest, alium esse universalem, cui facta est potestas totam voluntatem defuncti exequendi, alium esse particularem, cui solum concessum est exequi partem v. g. quæ ad funus pertinent, vel pia legata, &c. et ita plures executores statui possunt. Quòd si executor non nominetur in testamento, executio ipsa devolvitur ad hæredes. Plura vide apud De Cocq, Daelman, aliosque.

DE CONTRACTIBUS ONEROSIS.

N. 25. DE EMPTIONE-VENDITIONE.

I. *Emptio-venditio.* II. *Ad eam tria requiruntur:* III. *Merc.* IV. *Pretium,* V. *Et consensus.* VI. *Ad transferendum dominium etiam traditio.*

QUID est emptio-venditio?

I. R. Est contractus, quo res aliqua per mutuum consensum pretio commutatur.

Contractus hic completus duos alios quasi partiales continet, scilicet ex parte unius "venditionem," quæ est "datio mercis pro pretio, & ex parte alterius "emptionem," quæ est "datio pretii pro merce: et inde unus vocatur "venditor," alter "emptor."

Patet contractum emptionis-venditionis esse utrumque onerosum; nempe ex parte venditoris est obligatio tradendi rem venditam emptori, & ex parte emptoris, persolvendi pretium, de quo conventum est.

II. Patet etiam ad emptionem-venditionem tria requiri: 1°. mercem, 2°. pretium, 3°. consensum.

Quid intelligitur nomine mercis?

III. R. Intelligitur omne id, quod pretio mensurari & alienari potest, sive sint res corporales, ut ager, domus, grana, &c. sive incorporales, ut jura, actiones, &c.

Quid est pretium mercis?

IV. R. Est mensura valoris ipsius mercis.

Quale pretium intelligitur in definitione emptionis-venditionis?

R. Pecuniarium, illudque determinatum, & ita emptio-venditio differt à permutatione; nam permutatio est "pactio mercis pro merce," adeo ut in permutatione valor unius mercis sit mensura valoris alterius mercis: in emptione-venditione autem pecunia est mensura valoris mercis.

Quomodo perficitur contractus emptionis-venditionis?

V. R. Per se loquendo sufficit solus consensus contrahentium sine traditione, scripturâ aut certâ verborum formâ ut nascatur obligatio justitiæ, neque liceat alterutri contrahentium altero invito resilire.

VI. Attamen (statuentibus ita legibus) ante traditionem mercis non transfertur illius dominium, nisi res vendita foret Civitati Ecclesiis aliisque piis causis, ut dictum est Num. 23. "de Jure et Justitia:" Imò nec dominium

transfertur ante solutionem pretii, etsi traditio mercis facta sit, nisi venditor censeatur in domini translationem consensisse secutus fidem emptoris, ut sæpe fit, aut in fidem solutionis acceptaverit pignus vel fide-jussorem. Vide Num. 62. "de Jure et Justitia."

Sufficere tamen potest traditio ficta, ut diximus N. 23. "de Jure et Justitia."

Ex dictis collige, rem uni venditam, sed nondam traditam injuste quidem vendi alteri, sed non validè, si alteri simul fiat traditio; quia prior venditio sine traditione tribuit tantum jus ad rem, nec abstulit venditori dominium; unde potest adhuc illud valide transferre in alterum.

Si tamen posterior emptor mala fide processerit, sciens nimirum rem illam jam alteri venditam; posset prior emptor eam sibi vindicare, ut dictum est Num. 23. "de Jure et Justitia."

N. 26. DE PERICULO ET COMMODO REI VENDITÆ.

I. Res vendita, II. Et nondum existens sub dominio emptoris, III. Si indeterminata, perit venditori. IV. Si determinata, emptori. V. Idem dic de melioratione et deterioratione rei et de ejus fructibus.

CUINAM res vendita perit ?

I. R. Seditis pacto, culpa & mora, res perit emptori, si per traditionem aut aliter dominium rei in ipsum translatum sit.

II. Si vero res vendita necdum translata sit in dominium emptoris, v. g. quia nondum facta est traditio, tunc distinguendum est scilicet :

III. Vel res non est in individuo determinata, v. g. emuntur sex oves ex grege, eas non designando; & tunc res vendita perit venditori, quamdiu manet in individuo indeterminata.

Similiter perit venditori res vendita & determinata, sed nondum ponderata, numerata aut mensurata, v. g. si emeris ex aliquo vase decem pocula olei, & necdum mensurata sint; si vas pereat, ad nihil teneberis.

Idem dic de venditione conditionata; quia ante purificationem seu eventum conditionis periculum & detrimentum rei pertinet ad venditorem.

IV. Vel res absolutè vendita, etsi nondum tradita, est in individuo determinata; et tunc, saltem juxta jus commune,

res vendita perit emptori, etiam ante traditionem: ita si quis emerit hunc equum, qui fortuito moritur, perit emptori, quamvis ei nondum traditus sit.

Si alicubi juxta leges aut consuetudines loci aliud observetur, hoc statutum juris communis cessat, etiam pro foro conscientias.

Excipiuntur etiam in jure communi quidam casus, in quibus res vendita et determinata, ante traditionem perit venditori.

Primus est, si aliter inter partes expresse conventum sit.

Secundus, si venditor fuerit in mora rem venditam tradendi.

Tertius, si culpa venditoris res perierit aut deteriorata fuerit.

Quartus, si res ante traditionem fuerit confiscata ob delictum venditoris.

Quintus, si venditor affirmaverit, rem diutius posse conservari, et tamen corrumpatur ante traditionem: vel etsi non affirmaverit, sciens tamen rem non duraturam, emptorem non admonuerit, cui tunc venditor obligatur, quantum ejus intererat admonitum fuisse.

Dum ex duobus rebus una disjunctivè venditur, v. g. ex duobus equis unus, non determinando uter; si ante traditionem pereant ambo post venditionem absolute factam, emptor tenetur solvere pretium promissum: si vero alteruter dumtaxat pereat, perit venditori, qui tenetur residuum tradere emptori. lib. 18. digest. tit. 1. lege 34.

V. Sub iisdem distinctionibus resolvendum est, dum queritur, cui res vendita deterioretur aut melioretur ante traditionem.

Pari quoque modo resolvendum videtur, cuiam res vendita fructificet: sunt tamen varii, qui volunt, dum res in individuo determinata est vendita, fructus pendentes tempore venditionis quidem esse emptoris, sed non fructus natos post venditionem, nec rei incrementum sequens: verius tamen est, etiam illa incrementa ad emptorem pertinere, ut sustinent Lessius, Sylvius, Billuart, &c.

Quando pretium non est solutum, nec pro soluto habitum, sic ut emptor sit in mora solvendi, censent Sylvius, Lessius & communiter Theologi, nihilominus fructus omnes statim à peracto venditionis contractu esse emptoris; alioquin enim venditor ideo fructus perciperet, quia emptor est in mora solvendi, quod usuram sapit. Si quod venditor interesse ex mora emptoris patiat, hoc reparare tenebitur emptor.

Huic ultimæ conclusioni multi Juristæ contrarii sunt: unde in Gallia, qui rem frugiferam emit creditò, percipit quidem fructus, sed tenetur pretii interesse solvere, etiamsi res per accidens nullos fructus ferat, ut si domus vel non elocetur, vel non nisi pretio longè minori elocari possit.

In praxi meus contrahentium & consuetudo loci attendi debent.

An venditor posset adjicere pactum, quo utilitatem rei venditæ aut ejus emolumentum percipiat, donec solvatur pretium?

R. Distinguendo: potest adjicere pactum, quo percipiat utilitatem rei venditæ, & periculum ipsius rei maneat penes ipsum usque ad illius traditionem faciendam, dum solvetur pretium. Sed non potest post traditionem factam, donec solvatur pretium, rem vendendo creditò, exigere ejus utilitatem, sepositis titulis extrinsecis mutui; quia pro dilata solutione percipere convinceretur; nisi fortè res tantò minoris fuerit vendita, aut alio modo utilitas illa compensetur.

N. 27. DE PRETIO EMPTIONIS-VENDITIONIS.

I. *Pretium est duplex.* II. *Legitimum.* III. *Et vulgare.*
IV. *Quod est triplex.* V. *Summum, medium & infimum.*
VI. *Quantitas justii pretii.* VII. *Peccant qui pretium non servant.* VIII. *Item qui fraude vel dolo pluris vendant.*

QUOTUPLEX est pretium rerum?

I. R. Duplex, scilicet legitimum et vulgare.

II. Pretium legitimum seu legale dicitur, quod lege Principis aut Magistratùs statuitur.

III. Vulgare, quod communi hominum ea in re peritorum æstimatione statuitur, spectatis rerum qualitibus, variisque circumstantiis.

Quænam est differentia inter pretium legitimum & vulgare?

R. Prima est, quòd legitimum statuatur lege, vulgare communi hominum æstimatione.

Secunda est, quòd legitimum consistat in indivisibili, vulgare habeat suam latitudinem.

Quotuplex distinguitur pretium vulgare?

IV. R. Triplex, videlicet summum, medium & infimum.

V. Summum est illud, supra quod res vendi non potest; infimum, infra quod res emi non potest; medium, quod mediat inter summum et infimum: sic v. g. si summum

pretium equi sit 100, et infimum 80, medium erit ab 80 usque ad centum.

Quali pretio emendum vel vendendum?

R. Si res non habeat pretium legitimum, servandum est vulgare.

Si res habeat pretium legitimum tam ex parte emptoris, quàm venditoris; illud servandum est, modò lex illud statuens sit rationabilis, et adhuc vigeat.

Si verò res habeat pretium legitimum, sed taxatum in gratiam emptoris tantùm, ut solet (supposito semper, legem esse rationabilem et adhuc vigere), tunc quidem pluris vendere non licet, sed tamen licet minoris emere: sic tempore caritatis annosæ, pretium taxari solet à Magistratu.

Quòd si pretium legitimum taxatum sit in gratiam venditoris tantùm; tunc emptori minoris emere non licet, sed tamen licet pluris vendere; sic v. g. Censuistæ non licet emere jus censuale sex florenorum et quinque assium infra 100 florenos, licet tamen pluris vendere.

Si res habeat pretium legitimum et vulgare, utrum servari debet?

R. Ordinariè legitimum: aliquando tamen licebit sequi vulgare, si legitimum vel contineat manifestam injuriam, vel contrarià consuetudine sit abrogatum, sicut consuetudo legem tollit.

Undenam cognoscitur quantitas justii pretii rerum?

VI. R. Vel ex lege, putà quoad pretium legitimum, vel ex communi hominum æstimatione quoad pretium vulgare.

Notandum autem, pro justitia pretii non debere attendi valorem et dignitatem mercis in se, seu physicam; nam sic v. g. pulex pluris valet, quàm ingens summa auri; sed considerari debet valor rei moralis, qui spectat ad usum convictumque humanum.

VII. Collige ex dictis 1°. non tantùm peccare contra justitiam & teneri ad restitutionem, qui non servat pretium legitimum, set etiam qui non servat pretium vulgare, ut si quis emat infra pretium infimum, vel vendat supra summum, nisi adsint tituli excusantes, de quibus Num. seq.

Peccat etiam contra charitatem vendens pauperi indigenti pretio summo, et emens à simili paupere pretio infimo.

VIII. 2°. Justitiam lædunt & ad restitutionem tenentur, qui fraude vel dolo aliove modo injuste inducunt emptorem ad emendum majori pretio, quàm aliàs emisset, licèt non supra pretium summum: ratio est, quòd

quivis jus habet ne dolo vel fraude inducatur ad emendum pretio rigoroso, quando posset emere inferiori. Hac in parte non facilè excusandi, qui mendaciis et forte perjuriis, extorquent summum pretium, nisi mendacia sint talia, ut ob ea merces non pluris aestimentur, qualis solet esse mendax querela venditoris de parvitate lucri, vel mendacia sint communiter nota velut omnia venditorum stratagemata.

3°. Peccant eodem modo, qui, dum rem pretio infimo vendiderunt, sciunt occultè sibi comparare pretium summum, vel emptorem decipiendo in numeratione pecuniæ, vel in pondere aut mensura.

Quinimò venditor, qui tali fraudulentâ (quasi nempe viliori pretio venderet quàm alii) avocarat emptores ab officinis aliorum, reus videtur injustitiæ erga eosdem, et teneri de damno, quod inde isti patiuntur; quia quisque jus habet, ne dolo vel fraude impediatur a lucro sperato.

“Mos venditorum plus initio exigentium, quàm pretium justum, etiam summum, neque generatim culpandus, neque probandus est, inquit Steyaert:” consuetudo in aliquo foro “nota” excusare potest; sed nec illam licet excedere: et si emptor ignarus supra justum offerat, nequidem illud acceptandum.”

N. 28. DE TITULIS EXCEDENDI PRETIUM.

I. *Tituli excedendi pretium.* II. *Aliqui generales.* III. *Alii speciales.* IV. *Ut lucrum cessans.* V. *Damnum emergens.* VI. *Periculum.* VII. *Auctio publica.* VIII. *Non utilitas emptoris.* IX. *Neque quòd res sit spontè oblata.* X. *Quid de rebus pretium non habentibus.*

I. AN dantur aliqui tituli, ob quos licet emere infra pretium infimum, vel vendere supra summum?

I. R. Affirmativè; aliqui autem sunt generales seu communes, alii speciales, de quibus hic agitur.

II. “Generales” sunt, dum per quasdam supervenientes circumstantias mutatur pretium vulgare currens in pretium vulgare majus aut minus: v. g. ex multitudine vel paucitate emptorum, copia vel inopia pecuniæ, abundantia vel raritate mercium, &c.

Ex hujusmodi titulis generalibus res quidem pluris vendi aut minoris emi potest, quàm antea alioquin valebat: sic v. g. sæpe post bella & vastationes, item in fine nundinarum res quædam emuntur viliori pretio, & in numero militum transitu venduntur carius, quàm paulo

antè; sed non potest ideo res pluris vendi aut minoris emi, quàm nunc de facto valeat juxta pretium vulgare commune, quod attentis illis causis a communi æstimatione taxatum est.

Quinam sunt tituli speciales, ob quos licet pluris vendere vel minoris emere, quàm res alioquin valet pretio vulgari?

R. Sunt præcipuè quatuor:

III. Primus est *lucrum cessans*, sub quo comprehenditur etiam spes cujusvis utilitatis aut commodi extrinseci pretio æstimabilis, uti si merces, quas in aliud tempus servare decreveram, quo pluris valituræ sunt, nunc vendam in tui gratiam.

IV. Sed oportet notare, *lucrum cessans*, ob quod pretium rei exceditur, æstimari solum debere deductis expensis in rei conservatione faciendis, item attento periculo, cui res longiori tempore servanda subicitur, &c.

V. Alter titulus est *damnum emergens*, sub quo intelligitur quodvis onus et incommodum, ac privatio cujusvis commodi pretio æstimabilia, et extrinseca contractui emptionis-venditionis; ut si nunc vendas in gratiam emptoris merces, quas postea cogaris emere carius: sic etiam emptor emere potest infra pretium infimum, si v. g. emens rem Mechliniæ cogatur in gratiam venditoris quærere eam Gandavi.

VI. Tertius est *periculum pretio æstimabile*, quod venditor vel emptor in gratiam alterius subiret.

Cæterùm hi tres tituli intelligendi sunt sub his conditionibus: 1°. Ut verè proveniant ex præsentem emptione-venditione: et hinc v. g. venditor compensare non potest expensas, quas imprudenter fecit in acquirendis mercibus. 2°. Ut non vendatur pluris, nec ematur minoris, quàm valeat æstimabilitas *lucris cessantis*, *damni emergentis* aut *periculi*. 3°. Ut emptio-venditio fiat ad instantiam alterius: et hinc non potest pluris vendere, qui non in gratiam emptoris, sed ad subveniendum propriis necessitatibus vendit, quamvis ex hac venditione patiatur *lucrum cessans* aut *damnum emergens*.

VII. Quartus titulus est in auctionibus publicis, de quibus infra specialiter.

An est titulus justus pluris vendendi rem, quia ipsi emptori est valdè grata, utilis aut necessaria.

VIII. R. Negativè: quia illa singularis utilitas, necessitas, &c. pertinent ad emptorem, non ad venditorem: adeoque emptor ea emere non debet. Alia ratio est, quòd

valor seu pretium rerum venalium æstimari debet ex utilitate ac necessitate communi, non ex necessitate aut utilitate alicujus privati. Utinam hæc doctrina, quæ est S. Thomæ, et communis et certa, etiam esset communiter in praxi recepta!

Aliquando, sed rarò, licitum esse potest pluri vendere, si res sit specialiter grata ipsi venditori, v. g. quia rara, antiqua aut memorialis a majoribus accepta; quia vendens subit aliquam molestiam in carentia rei suæ, hocque in gratiam emptoris, quod videtur aliquid pretio æstimabile, saltem si affectus venditoris erga rem illam sit rationalis.

An justus titulus est minoris emendi, ideo quòd venditor necessitate pressus, rem vendere vel venalem offerre cogitur?

IX. R. Negativè: nam tanti valet per se res oblata, quàm non oblata, cum ultronea oblatio nil mutet circa valorem mercium.

Quo ergo sensu verum est commune dictum: "Merces ultro oblatæ vilescunt?"

R. Sensus non est, eas per se vilescere, ut dictum est, sed tantum vilescere per accidens.

1°. Quia quandoque ultro offeruntur ob paucitatem aut defectum emptorum, vel ob abundantiam mercium: unde contingit, ut ex communi hominum æstimatione minuatur pretium vulgare.

2°. Quia quandoque res illa non tanti valet emptori, qui ad emendum sollicitatur, v. g. quia res ipsi parum utilis est, vel ex emptione patitur lucrum cessans aut damnum emergens.

3°. Quandoque ob periculum defectus latentis aut palliatæ præstantiæ.

4°. Quia tunc merces solent emi pretio infimo aut circiter, ubi aliàs expectando opportunitatem emptorum solent vendi pretio medio et quandoque summo.

Quomodo procedendum in rebus, quæ nec pretium legitimum, nec vulgare habent, quales sunt picturæ et gemmæ rariores, canes venatici, &c.

X. R. Sylvius, Wiggers, alique communiter docent, in similibus consulendos esse earum rerum peritos, et ex eorum judicio statuendum esse pretium vulgare, quo res illæ vendantur; quod pretium solet esse magnæ latitudinis.

An licitum est, ut venditor et emptor, nescientes justum rei pretium, interim contrahant pretio certo?

R. Affirmativè; si uterque fideliter procedat: quia si æqualiter ignorent, uterque se exponit æquali periculo damni, et voluntariè sic contrahendo, cedit juri suo.

N. 29. DE TITULO ANTICIPATÆ AUT DILATÆ SOLUTIONIS.

I. *Dilata vel anticipata solutio.* II. *Sunt tituli ficti per se.*

CONTINGIT sæpe, rem creditò vendi, et propterea solvi pretium summum, cùm paratâ pecuniâ facilè venderetur pretio medio aut infimo: similiter ob anticipatam solutionem rem emi pretio infimo, quæ alioquin venderetur medio vel summo; hæc secundum se injusta non sunt; sed quæritur:

An, dum res creditò venditur, licitum sit ob dilatam solutionem augere pretium supra summum vulgare; vel ob anticipatam solutionem licitum sit rem emere infra infimum pretium vulgare?

II. R. Id per se illicitum est, ut docet S. Thom. 2. 2. quæst. 78. art. 2. ad 7. "Si aliquis velit carius vendere res suas, quàm sit justum pretium, ut de pecunia solvenda emptorem expectet, manifestè usura committitur; quia hujusmodi expectatio pretii solvendi habet rationem mutui: unde quidquid ultra justum pretium pro hujusmodi expectatione exigitur, est quasi pretium mutui, quod pertinet ad rationem usuræ. Similiter etiam si quis emptor velit rem emere vilius, quàm sit justum, eo quòd pecuniam ante solvit, quàm possit ei res tradi, est peccatum usuræ; quia etiam ista anticipatio solutionis pecuniæ habet mutui rationem, cujus quoddam pretium est, quod diminuitur de justo pretio rei emptæ."

In confirmationem hujus doctrinæ vide etiam propositionem 41. damnatam ab Innocentio XI.

Dictum est, "id per se illicitum esse;" quia si ex dilata vel anticipata solutione oriatur verum damnum emergens; lucrum cessans, vel periculum extraordinarium mercis aut pretium amittendi, vel molestiæ pretio æstimabiles subeundæ forent ex tali dilatione aut anticipationem, tum posset justo titulo res vendi supra summum vel emi infra infimum pretium.

N. 30. DE SCIENTE PRIVATIM PRETIUM
AUGENDUM VEL MINUENDUM.

I. *Privatim sciens pretium augendum vel minuendum potest emere vel vendere pretio currenti, II. Seposita vi & fraude, III. Et abusu scientiæ à Magistratu.*

AN privatim sciens pretium mercis brevi augendum aut minuendum, potest justè eam pretio currenti emere vel vendere non monito altero contrahente?

I. R. Affirmativè, modò absit omnis vis & fraus; quia pretium currens est pretium justum, & nondum mutatum; per privatam enim scientiam non mutatur pretium commune, quod confirmari potest ex facto Joseph. Gen. cap. 41. qui in Ægypto coëmit frumentum pretio communi, divinâ revelatione certus, pretium esse augendum ob futuram sterilitatem.

Obj. Talis v. g. emptor inducitur errore formali; quia si scivisset pretium minuendum, non tanti emisset rem: ergo talis venditio est nulla.

R. Negando conseq. quia talis error non est circa substantiam, sed circa accidens omnino extrinsecum, nec etiam causatus est à venditore, & ideo error iste nihil nocet contractui, sicuti juxta omnes nihil nocet, si error sit in utroque contrahente.

Obj. II. qui scit debitorem suum non esse solvendo, aut mercem suam brevi corrumpendam, non potest debitum istud, nec mercem vendere pretio communi: ergo nec mercem, cujus pretium novit brevi minuendum.

R. Negando conseq. Disparitas est, quòd debitum istud sit in se vitiatum sicut et ista merx, quæ ex vitio intrinseco corrumpenda est: verùm in nostro casu merx nullo vitio affecta est, et scientia alicujus particularis non mutat pretium commune, ut dictum est.

Aliud foret, dum communiter scitur pretium minuendum; quia tunc illarum rerum pretium ex communi existimatione jam censetur diminutum.

Notandum 1°. Venditorem facilè peccare in casu contra charitatem, præsertim si uni et eidem venderet magnam copiam similium mercium, conservaturo easdem magno suo detrimento.

II. 2°. Venditorem peccare contra justitiam, si vi, mendaciis aut blanditiis insolitis emptorem inducat ad emendum similes merces, et idem est de emptore respectu venditoris.

Quid, si aliquis v. g. Consiliarius regius aut scabinus, novisset scientiâ particulari officii sui, pretium esse minuendum, monetam mutandam, & similia?

Respondet Braunman, eos merces suas, prout ante solebant, vendere et pecunias similiter exponere posse; propterea enim nihil in ordinario suo negotiandi modo ex justitia obligantur immutare, & justè sese conformant communi cursui, ne aliàs deterioris essent conditionis, quàm alii de communitate.

III. Ad fraudem tamen, inquit, spectare videtur & injustitiam, si scientiâ illâ præter ordinarium modum abuterentur in privatorum incommodum; v. g. si simul et semel merces plurimas pretio currenti venderent, vel magnam pecuniæ minuendæ quantitatem secundum valorem currentem in mercibus emendis exponerent, aut cum alia specie non minuenda permutarent: quia tali modo abutendo ista scientiâ peccant contra debitum sui officii in gravamen subditorum, quod est injustum.

Idem a fortiori dicendum juxta Billuart, si ex industria differant promulgationem edicti, ut ita sibi aut suis consulant; vel si amicos moneant de pretio mercium aut valore monetæ minuendo; quia illicitum est revelare ad utilitatem aliquorum, quod ex officio tenebantur tacere, ne alii inde damnificarentur.

N. 31. DE EMPTIONE-VENDITIONE DEBITORUM LIQUIDORUM.

I. *Debita liquida* II. *Non possunt minoris emi,* III. *Secluso damno emergente, &c.*

1. PRÆNOTANDUM 1°. debita activa, seu actiones minoris emi non posse merè ob dilatam solutionem secluso lucro cessante, damno emergente, &c. ut constat ex N. 29.

2°. Si debitum non sit liquidum, sed quodammodo litigiosum, adeo ut difficultates vel expensæ subeundæ sint, vel imminet periculum extraordinarium solutionis obtinendæ, similisve circumstantia pretio æstimabilis concurrat, licet tunc istud debitum minoris emere, quanti scilicet istæ difficultates prudenter æstimari possunt.

Quæstio tota in eo est, dum debitum est liquidum, sed difficilis solutionis v. g. ob morositatem debitoris, utrum ille, qui ob specialem amicitiam aut favorem debitoris solutionem sine difficultatibus obtinere potest, debitum

istud emere possit minoris æquè ac alii, qui difficultates subire deberent.

II. R. Videtur sententia negativa probabilior, quam defendunt Wiggers & Daelman contra Lessium aliosque: ratio est, quia istud debitum habet pretium certum & legitimum, tantum scilicet, quanti sonat; adeoque debet emi pretio legitimo, nisi obstant difficultates aut alii justii tituli allegati: atqui respectu hujus emptoris, qui sine difficultate solutionem obtinere potest, nullus est titulus: ergo, &c.

III. Pro quo notandum, simile debitum secundum se non habere nisi pretium legitimum; solumque habere pretium vulgare minus, quando consideratur ut conjunctum cuidam periculo aut damno: verùm illud pretium vulgare non est absolutum, sed solummodo respectivum, nempe respectu illorum, qui pericula, aut difficultates subire debent. Patet hoc exemplo: Qui emit debitum, v. g. 100 aureorum solvendum post duos annos, debet dare pretium legitimum, si non habeat titulum lucri cessantis, &c. ubi si alii emant, quibus inde lucrum cessat, &c. possunt illud minoris emere, et tantò adhuc minoris unus præ alio, si uni præ alio majus lucrum cesset.

Obj. I. Si istud debitum publicè exponeretur venale, multò viliùs venderetur: ergo etiam ille, qui ex speciali favore scit obtinere solutionem sine difficultatibus, potest illud minoris emere.

R. Negando conseq. quòd enim publicè minoris venderetur, ideo est, quia habet etiam pretium vulgare: sed cum illud sit solummodo respectu illorum, qui difficultates subire debent, ut statim dictum est, propterea locum non habet in nostro casu.

Obj. II. Talis habet justum titulum minoris emendi: probatur; quia illa amicitia vel favor est prætio æstimabilis, spectatque ad ejus industriam & bonam fortunam; ergo justè potest minoris emere.

R. Negando assumptum: quia licèt admittatur, talem amicitiam & industriam esse pretio æstimabilem in ordine ad acquirenda officia aliosque favores; nunquam tamen potest esse justus titulus, ut propterea aliqua res aut actio villiori pretio ematur, quàm in se valeat; sed observari debet æqualitas pretii ad mercem, ne alioquin justitia lædatur.

Ex dictis collige, quid dicendum sit de ministris Principum & quæstuariis publicis minoris ementibus debita Principum & communitatum ab eorum creditoribus: hi enim certò injustitiam committere videntur, cum vi offi-

cui omnibus solvere tenentur, & ordinariè in causa sint, quòd veris creditoribus non solvatur: & si sibi possint procurare solutionem, possunt etiam aliis, ad quod ex justitia tenentur.

N. 32. DE SUBHASTATIONE.

I. *Est quod offertur à concurrentibus.* II. *Seposità fraude tum ex parte venditoris,* III. *Tum ex parte emptoris,* IV. *Et officialium.* V. *An liceat rem retrahere.*

QUID est subhastatio, seu venditio sub hasta?

R. Est venditio publica, ad quam invitantur emptores voce præconis vel affixione schedulæ aut catalogi rerum venalium. Vocatur etiam auctio publica; quia posterior adauget pretium prioris, ascendendo nimirum, ut communiter fieri solet.

Quodnam est justum pretium in subhastatione?

I. R. Illud, quod offertur à concurrentibus seposità fraude & dolo: unde licet res plaris vendatur aut minoris ematur, quàm valet extra subhastationem, etsi etiam magna foret illa inæqualitas, adhuc justa erit emptio-venditio; quia in simili contractu venditor et emptor utrimque se liberè subjiciunt æquali periculo perdendi aut lucrandi.

Quænam fraudes lædunt justitiam pretii in subhastatione?

II. R. Ex parte venditoris injustitia committitur:

1º. Si unam rem exponat pro alia, vel defectuosam pro integra.

2º. Si subornet fictos emptores, qui pretium augeant, vel ipse augeat in rem suam; quia tunc soli emptores incurrunt periculum damni carius emendo, et fit simul venditor et emptor, quod admitti non potest.

III. Ex parte emptorum injustitia committitur:

1º. Si plures conspirent & determinent pretium, ultra quod non ascendunt.

2º. Si procurent, ut licitatio citiùs finiatur, et detur "proficiat" ante tempus.

3º. Si vi, dolo vel fraude alios emptores avertant ab auctione vel ab emendo; si autem solo rogatu aut simplici suasionem avertant alios, dicit Collet aliique, tales non peccare saltem contra justitiam, modò emant pretio justo, licet infimo.

IV. Lædi etiam potest justitia ex parte officialium:
 1°. Si præco, qui proclamât, citiùs aut tardiùs rem uni adjudicet, quàm fieri solet aut convenit.

2°. Si auctionem instituunt tali tempore, quo sciunt paucos futuros emptores, ut ita ipsi aut amici eorum possint villiori pretio emere.

V. An peccat contra justitiam venditor, qui rem venalem retrahit ideo, quia ob paucitatem vel teporem licitantium vendenda est infimo vel infra infimum pretium?

R. In venditionibus rerum immobilium, cum illæ soleant perfici auctoritate publicâ, videndum est, quid potestas publica circa illas venditiones ordinaverit.

Si auctiones sint institutæ ea tacitâ conditione, ut res omnes finaliter sint vendendæ; tunc injustum videtur rem retrahere titulo nimis exigui pretii, eò quòd sic soli ementes exponantur periculo damni emendo nimis carè; & ita tolleretur æquitas hujus contractûs.

Videri tamen debet, utrùm alicubi id lex particularis fortè non permittat. Usus etiam diuturnus, & taciturnitas judicis attendi debent, ut videatur, num fortè praxis illa retrahendi sit tacitè approbata.

N. 33. DE DEFECTIBUS REI VENALIS.

I. *Defectus circa substantiam.* II. *An licet vendere res mixtas.* III. *Defectus circa quantitatem, aut qualitatem.* IV. *Scienter vendens defectuosam pro integra peccat.* V. *Idem dic de emente rem pretiosam pro vili.* VI. *Exceptiones.*

AN licet vendere rem defectuosam, non aperiendo vitium?

R. Juxta S. Thom. 2. 2. quæst. 77. art. 2. defectus potest esse vel circa substantiam, vel in quantitate aut in qualitate.

¶ I. Defectus est circa substantiam rei, dum venditur "quid pro quo," seu una res pro alia, a qua specie distinguitur: si ergo res, quæ venditur sit substantialiter diversa a re, quam emptor intendit emere, contractus ille est nullus, ut dictum est Num. 7.

Sæpe interim difficile est pro contractu emptionis-venditionis discernere, quandonam una res sit substantialiter diversa ab alia. In his, dicit Daelman, magis attendi debet species rei moralis, prout servit humanis usibus, quàm

species physica: & hinc, ait, vendi aliquando posset validè una res physicè distincta ab illa, quam intendit emptor, si eundem omnino usum habeat eisdemque producat effectus, & de cætero justum pretium observetur.

II. Similiter potest quandoque licitum esse vendere rem mixtam: v. g. aliquis habet merces optimi valoris, ita ut si eas purè vendere velit, cogatur eas vendere infra infimum pretium: tunc si eis misceat alias merces minoris valoris, aut aliam rem, donec virtute & efficaciam moraliter æquivalent alii mercibus ejusdem speciei, licitè id facit juxta Daelman aliosque, modò vendat pretio communi.

Sæpe tamen periculum mali in eo est, cum ab una parte venditores quasi constituentur judices in propria causa, & cupiditas lucri facilè merces proprias nimis magno æstimet; & ab alia parte ista mixtio repugnet fidei & sinceritati negotiationis: dum emptores intendunt emere merces puras: unde antedicta mixtio sæpe est illicita, licet non semper sit contra justitiam.

III. Alter defectus rei venalis est circa quantitatem aut qualitatem: res dicitur defectuosa circa quantitatem, quando deficit in pondere, mensura vel numero.

Res defectuosa circa qualitatem potest esse talis, ut defectus ille redundet in substantiam, vel in substantiam non redundet, de quibus vide Num. 7. His præmissis,

IV. R. 1°. Qui scienter vendit rem defectuosam sive in substantia, sive in quantitate aut qualitate tanquam integram, hoc est, eodem pretio ac si foret integra, peccat contra justitiam & ad restitutionem tenetur; quia committit fraudem in damnum proximi, nec servat æqualitatem pretii ad rem.

2°. Qui ex ignorantia inculpabili vendit rem defectuosam pro integra, non peccat quidem, sed ubi resciverit, tenetur damnum compensare emptori, nisi bonâ fide vendendo declaraverit emptori, se nolle suscipere periculum vitii; si quod fortè lateat, tunc enim emptor censetur emere suo periculo.

V. Quod in utraque hac conclusione de venditore dictum est, intelligi etiam debet de emptore, qui emeret rem integram aut pretiosam pro vili seu defectuosa, v. g. gemmam pro vitro; militant enim eædem rationes.

VI. Observat tamen Daelman, dum res pretiosa v. g. liber pretiosus, venalis exponitur apud Veteramentarios seu illos, qui res antiquatas solent divendere; tunc non videri semper injustum, si ematur infra pretium, quod

alioquin res illa haberet; quia dum sic venalis exponitur, censetur antiquum suum pretium amisisse, & pretium suum accipere ex iudicio emptorum officinas similes frequentantium, ferè ut de auctionibus publicis dictum est: idem est, ait idem Author, si quis v. g. librum suum jam detulerit ad officinam animo vendendi solam chartam.

Hinc passim ab Authoribus asseritur, dum quis detulit fascem herbarum ad vendendum pro pabulo v. g. equorum, licitum est illas herbas emere pretio communi, quo ab aliis ad talem usum emerentur, quamvis emptor noverit in illo fasciculo latere herbas pretiosas & medicinales.

Dictum est Num. 7. errorem circa qualitatem aut quantitatem, hoc est circa mera accidentia, si sit antecedens & ex dolo alterius, reddere contractum rescindibilem: si autem error non sit ex dolo alterius, deceptum tantum habere actionem " quanti minoris." Sed jam difficultas exoritur, quandonam dolus committi censeatur; unde quæritur:

N. 34. QUANDONAM DEFECTUS REI SIT APERIENDUS?

I. *Dolus positivus*, II. *Et negativus*. III. *Aperienda sunt vitia occulta & noxia.*

PRÆNOTANDUM, dolum in occultando rei defectu posse committi dupliciter, scilicet positivè & negativè.

I. Positivè committitur, dum injustis verbis aut factis, v. g. mendaciis aut fuco, venditor conatur occultare vitium rei.

Nota, hic non accusari eos, qui generaliter laudant merces suas, eas aliquantulum fucant, & meliores extrinsecus ponunt; quia dolus ille est communis & communiter notus emptoribus.

II. Dicitur dolus negativè committi, dum quis non aperit defectum rei, quem aperire tenebatur.

Prænotandum 2°. alium defectum esse occultum, alium manifestum, alium nocivum aut periculosum emptori, alium non nocivum nec periculosum. His notatis,

R. 1°. Si venditor interrogetur ab emptore de vitio suæ mercis, tenetur illud declarare, saltem si sit alicujus momenti, nisi venditor aperte declaret, se nolle vendere mercem, nisi prout est.

2°. Si vitium rei sit occultum, sed non damnosum aut periculosum emptori, non tenetur venditor illud aperire:

debet tamen de pretio minnere, quanti res minoris valet propter vitium : ratio est, quòd tunc servatur debita æqualitas inter pretium & mercem, nec ullum damnum causatur.

Similiter si vitium rei sit apertum, non debet venditor illud declarare *saltem ex Justitia*, modò procedat bonâ fide & sine simulatione, nec veneat pluris, quam res valeat attento vitio. Tenetur tamen quandoque vitium aperire *ex charitate*, v. g. dum videt emptorem ex sua simplicitate id non advertere, indeque incursum aliquod damnum : ratio est quia damnum, si quod in casu oriatur emptori, non potest adscribi dolo venditoris, sed imprudentiæ emptoris, quam corrigere est officium charitatis.

III. 3°. Si vitium rei venalis sit occultum, & simul emptori nocivum vel periculosum, tenetur venditor, etiam non interrogatus, tale vitium ex justitia aperire : ratio est, quòd in casu damnum, non imprudentiæ emptoris, sed deceptioni venditoris adscribi debet. Unde in casu venditor tenetur reparare omnia damna, quæ ex illa venditione emptori oborta sunt : ac insuper contra justitiam peccavit, si non diminuerit de pretio, quanti res minoris valebat ob vitium latens.

Nota ex S. Thoma, rem non censi noxiam aut inutilem emptori ex eo, quòd ea non possit uti ad fines suos, modò sine suo gravamine, etiam detecto vitio, possit illam eodem pretio vendere aliis, quibus utilis est.

N. 35. DE NEGOTIATIONE.

S. Thom. 2. 2. quæst. 77. art. 4.

I. *Negotiatio* II. *Est licita*. III. *Ejus tituli*. IV. *Est tamen periculosa*. V. *Est prohibita Clericis et Monachis*, VI. *Sive per se, sive per alios negotientur*. VII. *Quaedam licita sunt*.

QUID est negotiatio ?

I. R. Est actio, qua quis sibi merces comparat eo animo, ut eas immutatas cum lucro vendat aut permutet.

Hinc non est negotiatio, si quis aliquid emat usui suo, licet illud postea mutata voluntate vendat cum lucro : neque est negotiatio stricte dicta, si quis emat v. g. boves macros, ut impingatos revendat.

An negotiatio est licita ?

II. R. Affirmativè, ut constat ex communi doctrina & usu universali : ratio est, eam esse reipublicæ ejusque mem-

bris sine ullius præjudicio multum proficuum & pene necessariam. Nec obstat, lucrum esse negotiationis finem: nihil enim prohibet, lucrum referri ad finem aliquem honestum.

Quinam sunt tituli, ob quos mercatores possunt percipere lucrum ex rebus iisdem immutatis?

III. R. 1°. Quia emunt illas pretio minori & fortè infimo, & vendunt majori quandoque summo.

2°. Quia, sive sint mercatores in grosso, ut aiunt, sive minutim merces suas vendant, varios habent titulos pretio æstimabiles, quales sunt interesse suarum pecuniarum, pericula & expensæ, quas subire debent in mercibus congregandis & conservandis, labor & industria, quibus serviunt ementium commodo. Vide Daelman.

IV. Verum quidem est, negotiationem esse periculosam, quia sæpe præbet occasionem fraudandi, mentiendi, jurandi, &c. sed hæc sunt vitia hominis, non artis, ait S. Thom.; unde negotiatio non est occasio proxima "per se," sed solùm per accidens respectu aliquorum, in quibus avaritia, cupiditas lucri immoderata, aut similis vitiosa animi affectio prædominatur.

Quandonam in negotiatione committatur injustitia, cognoscitur ex contractibus, quibus peragitur: hi autem consistere solent in emptione-venditione.

Estne negotiatio aliquibus prohibita?

V. R. Affirmativè, scilicet Clericis & Monachis, ut constat ex variis Canonibus, quos innovavit Conc. Trid. sess. 22. cap. 1. "de Reformatione."

Nomine Clericorum veniunt juxta Sylvium non tantùm, qui sacris Ordinibus initiati sunt., sed etiam simplices Beneficiati, & primâ tantùm tonsurâ iusigniti, saltem si habitum Ecclesiasticum gestant.

Indubiè hæc prohibitio obligat sub gravi culpa, si agitur de negotiationis professione: aliàs per unum aut alterum actum non videntur graviter peccare, modò negotiatio non sit turpis & absit scandalum; quia "negotiarî" videtur sonare habitum seu frequentiam.

An licitum est Clericis vel Monachis negotiari per alios?

VI. R. Negativè; militant enim eadem rationes, cùm, quod quis per alium facit, per seipsum facere censeatur. Deindè Benedictus XIV. omnem controversiam sustulit, dum litteris suis Apostolicis datis 25 Februarii 1741. declaravit, nullam negotiationem, aliàs Clericis prohibitam, posse ab iisdem sub alieni nominis velamine exerceri, eosque iisdem pœnis obnoxios fecit, quæ à sacris Canonibus constitutæ sunt contra Clericos negotiatores.

In Synodo Provinciae Mechliniensis anni 1607. tit. 18 cap. 5. statuitur: "Clerici Beneficiati vel in Sacris constituti decimas, census, prædia aut terras alienas non conducant quæstus faciendi gratiâ, neque ullam negotiationem sæcularem exercent sub pœna arbitraria."

Licitum interim est Clericis et Monachis 1º. Si negotiis sæcularibus se immisceant ad sublevamen pauperum, pupillorum & similium miserabilium personarum.

2º. Si recreationis gratiâ, aut ne otio torpescant, artem aliquam honestam exercent, etsi per accidens ex arte illa aliquod reportent lucrum.

3º. Si ad tempus negotia gerant, ut propriæ inopiæ subveniant, vel se aliâ sint oneri: sic olim Monachi spertas conficiebant & vendebant, ut se sustentarent; & Apostolus Act. cap. 18. v. 3. artem scenofactoriam exercuisse legitur.

4º. Si agros proprios colant, eorum fructus vendant, ex iis nutrant animalia, quæ vendant, Aliud est, si alienos agros conducerent; nisi fortè paucos, dum sine illis propriis commodè excolere nequeunt. Sicut autem Clericis & Monachis illicitum est pro se negotiari, ita illis illicitum agere proxenetam, sive negotiari pro aliis.

An & quousque negotiatio prohibita sit Nobilibus, Jurisperitis inquirendum relinquimus.

N. 36. DE MONOPOLIO.

I. *Monopolium*. II. *Variè committitur*. III. *Ex privilegio potest esse licitum*. IV. *Impedientes ne aliorum merces advehantur*. V. *Conspirantes de certo pretio*. VI. *Quid liceat non cooperanti*.

I. QUID est monopolium?

R. Monopolium, prout illud accipiunt Theologi, est machinatio unius plurimave in unum conspirantium, ut ipsi soli certum genus mercium vendant, vel vendant certo pretio.

II. Monopolium igitur potest assignari duplex: unum dum efficitur, ut unus vel pauci, aliis exclusis, vendant certum genus mercium: secundum, dum plures conspirant inter se non vendere, vel etiam non emere, nisi certo pretio.

Monopolium primum iterum tripliciter committi potest ;
 1°. Dum unus vel pauci quidam obtinent privilegium à Principe ad certas merces vendendas.

2°. Dum unus aut pauci coemunt omnes merces certi generis.

3°. Dum impediunt, ne istius generis merces in patriam advehantur.

An monopolium est licitum ?

III. R. Privilegium à Principe vel republica concessum alicui, ut solus vel cum paucis vendere possit certum genus mercium, est licitum, si justis causis nitatur, putà quòd aliàs negotiatio in similibus negligeretur, quòd bonum commune inde augeatur, &c. exemplum familiare habetur in Bibliopoli sive Typographis, qui ex privilegio quandoque soli vendunt certos libros, ut ita compensare possint expensas impressionis. Item in opificibus nostris, qui soli certum opificium possunt exercere ; idem etiam concedi solet, quia quispiam invenit quamdam artem, aut aliunde invexit.

Qui coemunt ferè omnes merces ejusdem generis, ut inducant raritatem, & hinc pro libitu caritatem, certò peccat contra charitatem, ac etiam contra justitiam legalem, seu contra bonum commune.

Imò Sylvius, Henno, Daelman, Collet, aliique probabiliter docent, similes etiam peccare contra justitiam commutativam ; quia in causa sunt, quòd res, quæ satis abundantes forent secluso isto monopolio, nunc majori pretio emi debeant, idque injustè ; quia supponitur sciri, merces sufficientes detineri ab istis emptoribus ; & interea per eorum morositatem aut pertinaciam tollitur ab emptoribus libertas tales res emendi pretio moderato aut minori. Aliud fortè dici posset, si unus aut plures occultè multas similes merces coemptas detinerent ; quia abundantia mercium non cognita, non influit in æstimationem pretii vulgaris : Collet tamen eos etiam injustitiæ accusat, quia per coemptionem & suppressionem mercium causa sunt, quòd mercibus pretium justò majus imponatur, attentà earundem abundantia.

Aliud est de iis, qui merces suas servant in illud tempus, quo eas cariores fore prævident, modò caritatem hac arte non inducant.

Quod fecit Joseph Gen. cap. 41. coëmens grana in Ægypto, id factum non fuit ad inducendum caritatem, sed

ad providendum bono communi & ex potestate regia : deinde raritas granorum non provenit ex coemptione Joseph, sed ex sterilitate annorum sequentium.

Quomodo peccant, qui impediunt, ne merces talis vel talis speciei aliunde advehantur ?

IV. R. Dist. si impediunt vi aut fraude, vel externos mercatores pecunia corrumpant, ut ejusmodi merces non advehant, peccant contra justitiam, & tenentur ad restitutionem incolis quibus causa sunt, quòd merces debent carius emere, item aliis mercatoribus, quos à mercibus comparandis injuste prohibuerunt.

Si sine vi aut fraude impediunt advectionem, peccant tantum contra charitatem & utilitatem communem graviter vel leviter secundum subjectam materiam : imò contingere potest, ut nullo modo peccent, si nempe extraneorum mercium adventus causa foret, cur cives merces suas pretio legitimo vendere, onera & vectigalia solvere nequeant, &c.

Semper interim reflectendum, peccari contra justitiam, si efficiatur, ut pretium ascendat ultra summum, quod aliquin convenienter merces haberent.

Quomodo peccant, si plures mercatores conspirent non vendere vel non emere nisi certo & determinato pretio ?

V. R. Si conspirent non vendere, nisi supra summum, vel non emere nisi infra infimum, apertum est eos utroque casu peccare contra justitiam, & ad restitutionem teneri : & 1°. quidem tenentur, qui sic vendiderunt aut emerunt : 2°. iis deficientibus alii conspirantes ; 3°. Singuli tenentur in solidum deficientibus aliis.

Si conspirent de certo pretio, manendo intra latitudinem pretii justii, constat eos peccare contra charitatem & contra justitiam legalem ; sed quæstio est, an etiam contra justitiam commutativam.

Negant Sylvius, Steyaert, Daelman, &c. affirmant Braunman, Collet, &c. dantque hanc rationem, unumquemque jus habere, ne cogatur emere summo pretio, aut vendere infimo, ad quod per tale monopolium cogitur.

Hoc monopolii genus sæpe invenire est in conductione decimarum, & in emptione juris cædendi sylvas seu ligandi, &c.

Hujus quoque monopolii rei sunt artifices, qui inter se

conveniunt de non consummando opere, quod unus ipsorum inchoavit; item si conspirent inter se de non elocanda sua opera nisi certo pretio.

Similiter si curent spargi falsos rumores, merces interiisse, naves submersas esse, &c. ut ita augeantur pretia rerum.

An aliquis, qui non est particeps monopolii ab aliis initi, potest vendere aut emere pretio per monopolium introducto?

R. Daelman & Billuart probabilius negant; quia pretium est injustum secundum se, saltem si sit supra vel infra pretium justum, quod alioquin res illa haberet: & hoc præcipue verum videtur, quando sciuntur sufficientes merces adesse.

VI. Hinc juxta hos Authores etiam non excusatur ignorans monopolium factum; sed tenebitur tanquam bonæ fidei possessor, ubi resciverit, restituere.

N. 37. DE EMENTE AUT VENDENTE NOMINE ALTERIUS.

I. *Negotiorum gestor.* II. *Sepositâ concessione Domini.*
III. *Nihil sibi retinere potest.* IV. *Res emptæ pecuniis alienis.*

AN proxeneta seu negotiorum gestor, vendens supra, aut emens infra pretium sibi constitutum à suo principali, potest excessum illum sibi retinere?

I. R. Si vendat supra, vel emat infra pretium justum, tenetur proxeneta ad restitutionem, ut ex antedictis satis constat.

II. 2°. Si servaverit pretium justum, videri debet, an Dominus explicitè vel implicitè concedat illum excessum in stipendium aut præmium diligentis, attendendo id, quod in similibus casibus communiter fieri solet a mercatoribus.

III. Si nihil horum, dicendum, proxenetam non posse excessum sibi retinere, quia nullum habet titulum; Dominus enim determinando pretium, tantum voluit, ut non emeret supra, nec infra venderet.

Quid si proxeneta sibi emat rem pretio designato a Domino, & postea eam vendat tanquam suam pretio majori?

R. Per se loquendo id potest fieri licitè positis his duabus conditionibus. 1°. Ut post adhibitam moralem diligentiam non sit inventus alius, qui plus pro re illa offerret; quia voluntas Domini est, ut non vendat minoris, sed pluris si possit: 2°. Ut rem verè, et non fictè sibi emat, hoc est, ut subeat periculum rei, et ut solvat taxatum a Domino pretium, etsi res pereat, vel tanti postea non vendatur.

Inferes ex dictis, sartores, quibus commissio data est emendi pannum & cætera necessaria conficiendis vestibus, non posse sibi retinere, si emerint infra taxam, nequidem titulo temporis in illa emptione perditum, sive lucri cessantis; quia præterquam quòd illa temporis insumptio modica esse solet, censentur (seclusâ peculiari conventionem) sese ad id gratis offerre: nec Dominus præsumendus est ipsis emptionem commissurus, si sciret illos eo prætextu compensationem facturos: neque etiam illos excusare solet, quòd venditor dicit, se vendere pretio medio vel infimo in gratiam sartorum.

Non sunt tamen condemnandi sartores, aliive, si ex eo quòd frequenter eandem officinam adeunt, recipiant hinc inde quædam munuscula, aut novum annum, ut vulgò vocant; modò tamen, (quod seriò notandum) non emant ideo cariori pretio, aut merces viliores.

Ad quem pertinet res empta pecuniis alienis, an ad emptorem, an ad eum, cujus est pecunia?

IV. R. Si quis emerit rem nomine illius, cujus est pecunia, pertinet res illa ad Dominum pecuniæ: si emerit nomine proprio, v. g. ex pecunia apud se deposita, res est ementis, ut expressè habet lex 6. cod. lib. 3. tit. 32; excipiuntur communiter res emptæ pecuniis Ecclesiæ, pupilli, minoris, vel militis; quæ res sic emptæ ad eos respectivè pertinent.

Cui debetur res successivè vendita duobus?

R. 1°. Si neutri sit tradita, debetur priori; quia qui prior est tempore, potior est jure, juxta regulam 15. juris in 6.; deinde prior acquisivit jus ad rem illam, non secundus, qui solum habet actionem personalem, quatenus deceptus est, & ita talis res non potest tradi secundo emptori sine injuria prioris.

2°. Si res secundo emptori sit tradita, manet regula-

riter ipsius; quia acquisivit ejus dominium, et prior habet actionem personalem adversus vendentem. Ita decernit lex 15. codicis lib. 3. tit. 32.

Dictum est *regulariter*; quia si secundus emptor processerit malâ fide sciens rem jam esse alteri venditam, jura ipsum non juvant, sed prior emptor rem evincere poterit. Imò secundus emptor sponte rem priori emptori tradere tenebitur, si vendentem ad sibi vendendum induxerit; quia tunc est injusta causa damni, saltem cooperans. Item si prior pretium solverit, et secundus nec solverit, nec asscuraverit, nec venditor ejus fidem secutus fuerit; quia hoc casu secundus non acquisivit dominium.

N. 38. DE RE NON VENDIBILI.

I. Res invendibiles, II. Quibus homines uti non possunt sine peccato, III. Aut saltem communiter abutuntur, IV. Vendere rem indifferentem non licet sine justa causa.

QUÆNAM vendere non licet?

I. 1°. Res spirituales aut spiritualibus concomitanter aut consequenter annexas. Vide N. 201. *de Simonia.*

2°. Ea quæ justâ lege prohibentur.

3°. Ea quibus emptor non potest uti sine peccato, vel quæ moraliter ad nocendum destinantur.

Licetne vendere rem, qua emptor abusurus est ad peccatum?

II. R. 1°. Nullo modo licet vendere rem, qua emptor uti non potest sine peccato, v. g. philtrea, idola, picturas obscenas, &c.

Perinde est, sive res illæ ex natura sua, sive tantùm ex modo aut formâ sint deputatæ ad peccatum. Si autem peccatum illud cederet in damnum tertii, venditor etiam teneretur ad restitutionem, deficiente emptore.

III. 2°. Etiam non licet vendere res, quibus homines communiter abutuntur ad peccatum, nisi venditori constet, eas hic et nunc emi ad finem bonum: sic non licet vendere venenum, nisi illis, de quibus non est suspicio

mali usûs; neque licet vendere libros prohibitos, nisi illis, qui noscuntur habere veniam eosdem legendi.

IV. 3°. Si quis vendat rem de se indifferentem illi, qui scitur, vel verisimiliter putatur eâ abusus ad peccatum, etiam peccat, nisi justa causa subsit propter quam se possit habere permissivè ad peccatum alterius.

Ratio est, quòd quisque debet saltem ex charitate impedire peccatum alterius, dum potest sine suo incommodo: deinde quia illicitum est alteri subministrare materiam peccandi sine justa causa.

Quænam est justa causa, ob quam se quis potest permissivè habere ad peccatum alterius?

R. 1°. Si abusus ille non improbetur, sed toleretur a republica ob aliquam publicam causam, v. g. si tempore belli hæretici occupent patriam, licebit illis vendere et coquere carnes diebus jejunii; quia cum ob publicam causam illis permittatur in patria esse, etiam illis permittitur vivere more suo. Aliud dicendum de hæreticis, qui ob causam aliquam privatam v. g. mercaturam, alicubi versantur inter Catholicos.

2°. Admittitur etiam licitum esse vendere res in magna quantitate seu in *grossa*, ut aiunt, illis personis qui prævidentur quandoque illas vendituri aliis, qui rebus illis abusuri sunt: sic etiam braxator licitè vendit cerevisiam tabernariis, quamvis hi prævideantur venditari aliis, qui se inebriabunt.

Ratio est in his casibus, res illas tantùm remotè & mediantibus aliis personis, venire ad eos, qui rebus istis abusuri sunt: unde primi venditores sunt solùm causa remota, non moralis illorum abusuum.

3°. Licitum quandoque esse potest etiam immediatè vendere illis, qui prævidentur abusuri, dum aliqua ratio majoris momenti occurrit, ob quam se possit habere permissive ad peccatum alterius; ita si ebriosis minentur hospiti mortem, comburere domum, gravem mutilationem, vel blasphemiam aut alia gravia mala timeantur, nisi potus detur, ratio sufficiens est negligendi peccatum ipsorum; similiter si furens irâ mihi intentat mortem, nisi ipsi vendam gladium aut cultrum, quo alium prævidetur occisurus, vendere possum.

Notandum cum Daelman, ut causa sit justa, eam debere conferri cum propinquitate et magnitudine periculi istius peccati, quod committet abusus: pro quo attendi

debet, an venditio proxime disponat, aut notabiliter influat in peccatum abutentis, & an illud sit grave an leve.

Notandam etiam, vendentem sine justa causa peccare peccato scandali; & insuper eâdem specie peccati, qua peccat emptor, quatenus ejus peccato cooperatur.

N. 39. DE DISSOLVENDA EMPTIONE-VENDITIONE.

I. *Emptio-venditio tunc dissolvitur* II. *Per læsionem ultra dimidium.* III. *Rescissio raro admittitur.* IV. *Pro conscientia.* V. *Retractus.* VI. *Gentilitius, & feudalis.* VII. *Conditiones.* VIII. *Vitia & fraudes.*

QUIBUS de causis dissolvitur emptio-venditio:

I. R. 1°. Per mutuum consensum, re adhuc integrâ; per quas enim causas res nascitur, per has etiam dissolvitur.

2°. Rescindi potest ob dolum, errorem, metum & defectum rei venditæ, de quibus actum est in præcedentibus.

II. 3°. Quod hic præcipuè inquiritur, dissolvi potest emptio-venditio per læsionem ultra dimidium: item per retractum flandricè *vernaederinge*, gallicè *retraire*.

Quandonam dicitur esse læsio ultra dimidium?

R. Juxta Zoësium et jurisperitos communiter, tunc dicitur venditor lædi ultra dimidium, quando res valet pretio infimo vel legitimo v. g. decem florenis, & venditur infra quinque.

Emptor autem censetur lædi ultra dimidium, quando res valet pretio summo aut legitimo v. g. decem florenis, et venditur infra viginti. Sufficit in his excessus ultra dimidium, etiam modicus,

Theologi plerique dicunt, emptorem esse læsum ultra dimidium, si rem valentem pretio summo decem florenis emat supra quindecim.

Quod remedium habet læsus ultra dimidium?

R. Juxta legem 2. codicis lib. 4. tit. 44. item lege 3. decret. extra tit. 17. cap. 3 & 6. læsus habet actionem coram iudice rescindendi talem emptionem-venditionem.

III. Observat tamen *Stoekmans* decisione 137. & *Bignion* lib. 3. cap. 66. moribus hodiernis tantum solere admitti in jure allegationem & probationem deli ex proposito, et inde actionem *Quanti minoris*, sed vix unquam rescissionem.

Maxime autem hæc rescissio negari solet in emptione ex subhastatione conformiter ad consuetudines Antuerpienses tit. 60.

IV. Certum interim manet, lædentem semper teneri in conscientia ad ponendam æqualitatem inter rem & pretium, sive rescissio detur sive non, etiam dam læsio est minor, quam ad dimidium: quod enim jura non dederint actionem ex minori læsione, ideo est, ne nimium lites multiplicarentur; non autem ad protegendas injustitias.

Notandum est, actionem talium læsionum præscribi termino 10 annorum juxta edictum Alberti & Isabelle anni 1611. art. 29.

Quid est retractus?

V. R. Est jus contractum emptionis-venditionis cum alio initum, intra certam tempus rescindendi, et rem immobilem eodem pretio ad se revocandi: vel est jus prælationis, quod habet proximus consanguineus, aut Dominus feudalis ad rem immobilem venditam.

Quomodo dividitur retractus?

R. In retractum gentilium, & feudalem.

VI. Gentilitius est jus prælationis competens consanguineo venditoris, etiam mulieri, ad retrahendam sibi rem venditam extraneo vel remotiori consanguineo.

Feudalis est jus simile, quod habet in aliquibus locis Dominus directus seu feudalis, ut retrahat sibi bona feudalia alienata.

In quibusdam locis adhuc datur alius retractus ex servitute activa: scilicet ille, qui habet servitutem activam, v. g. qui habet jus transeundi ad aquas per agrum alterius, potest retrahere istum agrum alteri venditum.

Quenam sunt conditiones legitimi retractus?

VII. R. 1°. Debet omnis retractus fieri sub eodem pretio, quo res ante fuit vendita.

2°. Utens retractu gentilium debet retrahere rem animo sibi tenendi, non alteri, idque sine fictione, quod etiam in jure cogitur jurare: salvo, quod postea mutatâ voluntate non prohibeatur vendere rem illam, quam verè

sibi retraxerat: ipse verò, qui utitur retractu feudali potest retrahere in favorem amici, item potest jus suum vendere, vendendo scilicet rem, cui feudum est subiectum.

3°. *Retractus gentilitius* debet intentari intra annum & diem à die investituræ; & intra tempus sex hebdomadarum, dum fiunt publicationes venditionis in locis consuetis; quod tempus currit etiam contra minores et absentes.

Feudalis retractus in variis locis fieri debet intra 40 dies. Plura a Jurisperitis require.

Quænam fraudes committantur in retractu?

VIII. R. 1°. *Retrahentes quandoque peccant ut monopolistæ*, dum scilicet deterrent alios emptores minando se rem retracturos, ut ita viliori pretio veneat, et consequenter vili pretio retrahere possint.

2°. Alia est iniquitas retrahentium, dum rem fictè pro se, revera autem pro aliis, retrahunt: tales committunt perjurium et injustitiam in illum, a quo sic rem eripiunt, quia in retractu gentilitio non habent jus ita procedendi.

3°. *Vice versâ venditor et emptor quandoque fraudem committunt*, dum ex conspiratione in contractu fite apponunt tales condiciones, quæ solent deterrere eos, qui habent jus retractûs, v. g. empta est domus 1000 florenis, et venditor et emptor jubent in contractu scribi 1300, ut retrahens deterreatur. Hic dolus in jure vocatur *stellionatus*, estque contra justitiam; quia per mendacem fictionem alius impeditur a jure suo vel justo lucro, quod poterat facere, rem venditam viliori pretio retrahendo: possunt tamen dari modi justî, quibus retractus redditur difficilior seu minus gratus.

N. 40. DE MUTUO ET USURA.

S. Thom. 2. 2. quest. 78.

I. *Mutuum* II. *Est contractus onerosus*, III. *Quo res constans pondere, &c.* IV. *Usuque consumptibilis*, V. *Transfertur in dominium alterius, Cum obligatione reddendi, &c.* VI. *In pecuniis valor extrinsecus*, VII. *In aliis intrinsecus attendi debet.* VIII. *Qui mutuum dare possint, Vel accipere.*

QUID est mutuum?

R. Mutuum dupliciter accipitur, nimirum vel pro ipso contractu mutui, vel pro ipsa re, quæ mutuo datur.

I. Contractus mutui definitur: contractus onerosus, quo res constans pondere, mensurâ, vel numero, usuque consumptibilis, transfertur in dominium alterius cum obligatione reddendi aliam rem ejusdem speciei & bonitatis.

II. Dicitur *contractus onerosus*, & quidem utrimque; quia mutuator à se alienat rem, quam mutuo dat, & mutuarius suscipit onus reddendi similem rem ejusdem speciei & bonitatis.

III. Dicitur *quo res constans pondere, mensurâ vel numero*; quia, cum debeat postea reddi res ejusdem speciei & bonitatis, id convenienter fieri non possit, nisi res mutuo data sit ponderata, mensurata vel numerata.

V. Dicitur *usuque consumptibilis*; quia si res illa usu non consumeretur, tunc potius fieret contractus commodati, locati, conducti, &c. sic v. g. ager & domus non traduntur mutuo, sed venduntur, locantur, &c. imò debet res illa esse consumptibilis quasi unico actu saltem principali, hoc est, debet res esse talis, ut ejus principalis usus sit ipsa rei consumptio, saltem respectu ipsius utentis, licet adhuc maneat in rerum natura; tales res sunt panis, vinum, cibus & potus, pharmaca & pecuniæ; quia licet aliquis talibus etiam uti possit ad ostentationem, avaritiam, &c. tamen earum rerum usus principalis est consumptio, sicuti & ipsa pecunia alienando consumitur, saltem respectu alienantis: vestes autem & similia utensilia, quæ usu teruntur, non dicuntur res usu consumptibiles; quia non consumuntur unico actu.

V. Additur *transfertur in dominium alterius*; et per has particulas mutuum differt à commodato, pignore, deposito & locatione, quibus dominium non transfertur.

Finaliter additur *cum obligatione reddendi*; & ita mutuum differt à donatione: *aliam rem*; & denotatur non esse obligationem reddendi rem eandem, quamvis eadem reddi possit ex eo, quòd mutuarius v. g. jam non indiget re mutuatà: si autem alia reddatur, debet esse *ejusdem speciei*, alioquin non esset mutuum, sed permutatio vel emptio-venditio: debetque esse *ejusdem bonitatis*, ut servetur æqualitas.

Quænam bonitas rei in redditione mutui est attendenda?

R. Rei bonitas seu valor est duplex, unus in se, intrinsecus, alter extrinsecus.

VI. In pecuniis attenditur valor extrinsecus seu pretium à Principe taxatum, non respiciendo ipsum metallum: et ita qui mutuum accepit v. g. 100 patacones, tenetur in pecuniis reddere summam valore extrinsecò æquivalentem 100 pataconibus, sive aureos reddat, sive solidos, &c. sive valor interea creverit vel decreverit. Hoc quantum ad justitiam, seposità alià conventionem: honestas etiam facile aliud postularet, quæ dicat mutuatori reddendum esse id, quod ipsi utilius est, & sine notabili damno mutuarii præstari potest.

VII. In aliis rebus v. g. granis, cibo, potu, &c. attenditur valor intrinsecus, seu ipsa bonitas rei in se: & ita, qui 100 modios tritici mutuo accepit, tenetur ex justitia 100 modios æqualis bonitatis reddere, sive pretium tritici interea creverit, sive decreverit. Intelligi hæc iterum debent quantum est ex natura contractus mutui, seposito alio pacto. Quænam verò pacta licitè adjici possint, ex postea dicendis colligi poterit.

Quinam possunt mutuum dare, & quinam accipere?

VII. R. Mutuum dare possunt, qui rei mutuatæ dominium habent & liberam administrationem, nisi certa lege prohibeantur.

Quantum ad accipientes mutuum, notandum ex Senatûs-consulto Macedoniano, filios-familias cogi non posse ad reddendum mutuum, quod sine consensu patris ipsis datum est, dum adhuc erant sub patria potestate, nisi in casibus quibusdam exceptis, quos vide apud Daelman, qui

etiam notat ex Tuldano; hoc Senatûs consultum in hac Patria locum habere saltem tunc, dum mutuator sciebat, filium-familias mutuo abuti ad luxum.

Si Curator vel Administrator Ecclesiæ, civitatis, pupilli, &c. mutuum acceperit pro cliente, mutuator jus non habet pecuniam mutuatam a cliente exigendi, nisi docere possit, pecuniam versam esse in ejus utilitatem: habet tamen mutuator actionem adversus Curatorem vel Administratorem. Ità lib. 21. digest. tit. 1. lege 27. & lib. 5. codicis tit. 39. lege 3.

No. 41. DE DEFINITIONE ET DIVISIONE USURÆ.

I. *Usura variè accipitur.* II. *Propriè sumpta definitur:*
III. *Lucrum indebitum,* IV. *Immediatè proveniens ex mutuo.* V. *Dividitur in mentalem & realem,* VI. *Aper-
tam & palliatam,* VII. *Compensatoriam,* VIII. *Pœ-
nalem* IX. *& lucrosam* X. *Moderatam & excessivam.*

QUID est usura?

I. R. Usura variè accipitur; aliquando enim sumitur pro fructu rei, aliquando pro usu rei, sive bono sive malo: sic homo vivens dicitur habere usuram temporis, usuram lucis, id est, usum.

2°. Usura, prout de ea hic agitur, sumitur vel pro contractu usurario, vel pro lucro vitioso, quod quis ratione mutui accipit.

Sumpta pro contractu definiri potest: contractus mutui cum expressa, vel tacita obligatione reddendi aliquid indebiti supra sortem.

II. Sumpta verò pro lucro, prout ordinariè accipitur, definiri potest: lucrum indebitum immediatè proveniens ex mutuo.

III. Nomine *lucri* venit quidquid exigitur ultra sortem et aliàs indebitum est, sive illud sit pecunia, sive munera, officia, beneficia, onera, obligationes, &c.

IV. Dicitur *immediatè*, quia si auctarium in mutuo proveniat ratione alterius tituli mutuo extrinseci, putà damni emergentis, lucri cessantis, aut periculi extraordinarii sortis, non est usura.

Similiter usura non est, dum occasione mutui mutuatarius omninò liberaliter aliquid donat mutuatori.

Quomodo dividitur usura?

V. R. A Theologis dividitur 1°. in realem & mentalem. *Mentalis* est sola voluntas accipiendi usuras. *Realis* est lucrum usurarium sub expresso vel tacito pacto acceptum aut accipiendum: si sit acceptum, erit *realis completa*: si verò adhuc sit accipiendum, erit *realis incompleta*.

VI. 2°. Dividitur in apertam & palliatam: aperta est, dum mutuatarius expressè & formaliter obligatur ad solvendam usuram: palliata dicitur, quando lucrum supra sortem solvitur prætextu alicujus speciosi tituli a parte rei non subsistentis.

VII. Ad hæc Juristæ usuram dividunt in compensatoriam, pœnalem & lucrosam. Compensatoria est, qua fit compensatio damni emergentis, lucri cessantis, vel alterius justi tituli, & hæc per se licita est.

VIII. Pœnalis est dum mutuator aliquid exigit ultra sortem a mutuatario in pœnam, quòd fuerit in mora reddendi sortem suo tempore.

IX. Lucrosam dicunt, quæ ante definita est, et quæ sicut & pœnalis, planè illicita est, ut infra probabitur.

X. 3°. Eam dividunt in moderatam et excessivam: moderata dicebatur jure civili, si non excedebat 12 in 100; aliàs dicebatur excessiva.

Moderata olim fuit tolerata jure communi, ut patet ex variis locis digestorum, et inde male docuerunt illam esse licitam Calvinus & Molinæus, dum exigitur, non a paupere, sed a divite aut mercatore, qui rem familiarem ex pecuniis mutuatis amplificant.

No. 42. QUO JURE USURA SIT PROHIBITA.

I. *Usura prohibita est* II. *Jure naturali*, III. *Positivo divino*, IV. *Canonico*, V. *& civili*.

I. RESP. Usura propriè dicta omni jure prohibita est, hoc est, jure naturali, jure positivo divino, canonico et civili.

II. Eam esse prohibitam jure naturali, ex eo probatur, quia est contra jus naturæ bis vendere idem, vel vendere,

quod non existit aut non est suum : atqui usurarius unam ex his facit : quia vel accipit lucrum usurarium pro re mutuata v. g. pecunia ; et tunc vendit bis idem : quia recipit pro eadem pecunia sortem & auctarium ejus.

Vel accipit lucrum pro usu rei mutuatae, et tunc vendit, quod non existit, vel quod suum non est ; vendit, quod non existit, quia in re usu consumptibili, ipse usus absolutus & independens non distinguitur ab ipsa re, hoc est, non aestimatur, nec compensatur seorsim à re ipsa : vel si distingui possit, vendit quod non est suum : quia vendit usum rei non suae, utpote cujus dominium in mutuatarium transtulit.

III. Usura etiam prohibita est jure positivo divino, tam veteri quàm novo ; Psalm. enim 14. v. 1. quærit Propheta : *Domine, quis habitabit in Tabernaculo tuo ?* et respondet v. 5. *Qui pecuniam suam non dedit ad usuram.* Et Lucæ cap. 6. v. 35. dicit Christus : *Mutuum date, nihil inde sperantes* : unde Conc. Lateran. III. pronuntiat : *Usuram utriusque testamenti pagina detestatur.*

IV. Usura manifestè prohibetur jure Canonico, ut patet ex loco statim citato : item Clementinarum lib. 5. tit. 5 cap. unico dicitur : “ Si quis in illum errorem inciderit, ut “ pertinaciter affirmare præsumat, exercere usuras non “ esse peccatum, decernimus eum veluti hæreticum esse “ puniendum.”

V. Usuras etiam prohibitas fuisse jure civili, videtur ex eo colligi, quòd usurarios habuerit tanquam infames. Edicta Belgica etiam usuræ vitium prohibent, ut edictum 10 Aprilis 1510, 3 Januar. 1545, 8 Maii 1606.

Obj. I. Licet aliquid exigere pro usu domûs, agri, &c. ergo etiam pro usu rei mutuatae.

R. Negando conseq. Disparitas est quòd in priori casu non transfertur dominium, sicuti in posteriori casu : unde mutuator non potest aliquid exigere pro usu rei mutuatae, quia usus rei pertinet ad eum, cujus est res.

Nec dicatur, mutuatore etiam posse reservare dominium rei mutuatae, concesso solo ejus usu : negatur enim id fieri posse ; in rebus enim unico actu consumptibilibus usus absolutus et independens, qualis in mutuo conceditur, non distinguitur à dominio, ut dictum est Num. 34. *de Jure et Justitia.*

Quòd si dicas posse concedere usum dependentem et revocabilem, quem loco citato diximus à dominio distingui,

R. In primis id esse extra questionem; cum tunc non sit amplius mutuum, de cuius ratione est, ut transferat dominium simul et usum; præterea plus perderet mutuator in hoc supposito, quam lucraretur; nam posset tantum aliquid recipere pro usu revocabili, quem concedit, et nil pro dominio, quod sibi reservat, addeque minus deberet recipere, quam contulit; nam usus facti revocabilis per se minus aestimabilis est, quam dominium.

Obj. II. Mutuator non tenetur dare mutuum; ergo dum illud facit in gratiam alterius, qui inde lucrum percipit, justè participare potest de eodem lucro.

R. Neg. conseq. quia ob gratiam sibi factam obligatur quidem mutuarius etiam ad invicem gratiam reddendam mutuatori ex virtute gratitudinis, sed non ad solvendas usuras aliquo pacto.

Obj. III. Scienti et volenti non fit injuria; ergo si mutuarius consentiat in auctarium, non fiet ipsi injuria.

R. Dist. ass. Plenè volenti non fit injuria, conc. ass. Non plenè volenti, nego ass. Jam autem mutuarius non est plenè volens; consentit enim vel ex metu, vel ad redimendam vexam, &c.

Obj. IV. Leges civiles permittunt usuras, ac etiam usurariis ad eas exigendas dant actionem, ut videtur est lib. 4. codicis tit. 32; ergo, &c.

R. Neg. conseq. Ratio est, quòd jus civile tantum toleraverit usuras ad evitanda majora mala, non verò approbaverit ut licitas, ut patet ex constitutione 83. Leonis imperatoris, quæ sic habet: "Qui antea usurarum spe ad mutuandum pecuniam prompti fuerant, post latam legem, quòd nil lucri ex mutuo percipere possint, in eos qui pecunijs indigent, difficiles ac immites fuerunt; et sic propter redundantem in humana vitia pervertitatem, non modò non profuit legis virtus, sed obfuit: quamquam igitur ex se legem culpæ (quod quidem etiam absit) nequeamus, propterea tamen quòd humana natura ad illius sublimitatem non perveniat, egregium illud præscriptum abrogamus."

Cæterum si quædam leges civiles permiserint usuras propriè dictas, illæ per jus canonicum correctæ sunt.

N. 43. DE ALIIS TITULIS FICTIS, SEU PALLIIS
USURÆ.

I. *Tituli ficti.* II. *Labor mutuandi.* III. *Ordinaria difficultas recipiendi sortem.* IV. *Carentia pecunie.* V. *Obligatio non repetendi sortem ad tempus.* VI. *Utilitas pecunie præsentis.* VII. *Debitum gratitudinis.*

I. TITULI sive prætextus, sub quibus usuram palliare conantur, numerantur etiam sequentes :

- 1°. Labor mutuandi pecunias.
- 2°. Imaginaria difficultas recipiendi summam capitalem.
- 3°. Carentia pecunie.
- 4°. Obligatio non repetendi sortem ad certum tempus.
- 5°. Utilitas pecunie præsentis major, quàm absentis,

&c.

An licet aliquid exigere ultra sortem pro labore mutuandi ?

II. R. Negativè : quia labor ordinarius, intrinsecus omni mutuo, non magis est pretio æstimabilis, quàm actio sive labor donandi, vendendi, &c. similia enim constituunt essentiam talium contractuum.

Si obeundus foret labor aliquis extraordinarius ad numerandum, scribendum obligationes, &c. deberet mutuatarius mutuatorem servare indemnem ; sed talia mutuo extrinseca sunt.

An licet aliquid exigere in mutuo ob difficultatem recipiendi summam capitalem ?

III. R. Non licet ob difficultatem ordinariam, vel illam, quam quis sibi imaginatur, v. g. quod sors in manibus mutuatarii non sit æque salva, quàm in manibus propriis, quòd mutuatarius possit bello, fulmine aut aliis infortuniis depauperari, &c. ratio est, quia in aliis negotiis aut contractibus talia merè possibilia non solent movere hominem prudentem : neque propterea omitteret quis vendere dilatâ solutione, ob quam solam tamen non licet vendere pluris, ut dictum est N. 29.

Licetne aliquid recipere in mutuo ratione absentis seu carentis pecunie suæ ?

IV. R. Negativè ; patet ex condemnatione propositionis 41. per Innocentium XI. quæ sic habet : " Cum numerata pecunia pretiosior sit quam numeranda, &

“ nullus sit, qui non majoris faciat pecuniam præsentem quàm futuram, potest creditor aliquid ultra sortem à mutuatario exigere, & eo titulo ab usura excusari.”

Ratio est pecuniam absentem & præsentem ejusdem esse valoris sepositis extrinsecis, damno emergente, lucro cessante, periculoque extraordinario sortis.

V. Eodem modo obligatio non repetendi sortem intra certum tempus, titulus non est exigendi aliquid auctarium: id etiam probat condemnatio propositionis 42. ab Alexandro VII. “ Licitum est mutuanti aliquid ultra sortem recipere, si se obliget ad non repetendam sortem usque ad certum tempus.”

VI. Vanus etiam titulus est imaginaria utilitas pecuniæ præsentis; sepositis enim extrinsecis mutui, pecunia præsens ac absens æquè utilis, seu potius inutilis est mutuatario.

An licitum est ratione mutui aliquid exigere tanquam debitum, non ex justitia, sed ex gratitudine, benevolentia, honestate, &c.?

VII. R. Negativè, ut constat per condemnationem propositionis 42. per Innocentium XI. “ Usura non est, dum ultra sortem aliquid exigitur tanquam ex benevolentia aut gratitudine debitum, sed solum si exigitur tanquam ex justitia debitum.”

Ratio est, idem esse, ex quacumque obligatione detur auctarium, modò detur sine titulo justo. Præterea si id liceret, facilè omnes usuræ excusarentur, & ipsi usurarii parùm curabunt, sive ex gratitudine sive ex justitia detur.

Docet tamen S. Thom. quæst. 78. art. 2. ad 2. in mutuatario oriri quamdam obligationem amicitiae, scilicet *spontaneam*; unde ad 3. dicit; “ Si munus ab obsequio vel à lingua non quasi ex obligatione rei exhibetur, sed ex benevolentia, quæ sub æstimationem pecuniæ non cadit, licet hoc exigere, accipere & expectare.”

Dicit autem *exigere & expectare*, non quasi mutuator aliquid, licet tenue, jus prætere tendere posset, sed expectando & exigendo a mutuatario tanquam ab amico, qui pro mutuo accepto, gratiam liberaliter & libenter reddit.

N. 44. DE TITULIS USURÆ DISPUTATIS.

I. *Tituli disputati.* II. *Obligatio frequentandi officinam,*
 III. *Remutuandi.* IV. *Dauidi beneficium.* V. *Agendi*
quod debet. VI. *Emicatus percipiendi.* VII. *Exceptio.*
 VIII. *Appositio pœnæ.* IX. *Sub certis conditionibus,*
 X. *Pactum legis commissorie.*

I. Q. AN est usura dare mutuum sub obligatione, ut mutuarius teneatur frequentare officinam mutuatoris?

II. R. Cum Dauidem probabiliter affirmativè: quia talis obligatio indebita est; dicere autem, mutuarius ad id obligari ex gratitudine, non est generaliter verum, cum possint esse alii, quibus magis obstringetur: & quamvis tales non essent, equidem illa obligatio non potest deduci in pactum, sed gratitudo debet esse libera.

Q. AN est usura mutuum dare eâ conditione, ut mutuarius mutuato si remutuet?

III. R. Juxta S. Thom. art. 2. ad 4. "Licet mutuantibus, simul aliquid aliud mutuum recipere, non autem licet eum obligare ad mutuum in posterum faciendum." Hinc licitum videtur mutuum dare sub conditione, ut alter remutuet *statim* aliam rem, quam sine incommodo mutuate potest; quia tunc nulla obligatio imponitur.

Sed si adiciatur pactum, quo mutuuario injicitur onus remutuandi *in posterum*, dum mutuator petet, erit usura; quia tale onus est pretio æstimabile & indebitum.

Q. AN est usura, si detur mutuum sub conditione, ut mutuarius teneatur mutuatori aut ejus amico conferre beneficium Ecclesiasticum, officium sæculare aut aliquid simile?

IV. R. Affirmativè; si injiciatur obligatio mutuatorio: & quidem in casu beneficii est etiam simonia; quia in illo casu mutuum, quod est temporale, ad minus motivum est conferendi spirituale, adeoque committitur simonia, ut constat ex propositione 55. damnata ab Innocentio XI.

Si nulla injiciatur obligatio, sed petatur officium aut beneficium à mutuatorio tanquam ab amico, per se loquendo id posset esse licitum: sed tamen in praxi vix admittendum; quia, ut ait Wiggers, hæc pacta amicitiae circa officia vel beneficia conferenda ratione mutui speciem mali habent, & facile sub illis usura & simonia pallian-

tur. Et sanè, actiones hujusmodi cum formali stipulatione apprehenduntur ex natura sua plus obligationis inducere, quàm amicitia & gratitudinis leges per se adferunt, etiamsi verbis fiat protestatio de præstandis omnibus tantùm ex amicitia. Unde etiam in foro externo similia pacta condemnarentur, tanquam usuraria & simoniaca.

Licetne mutuo adjicere pactum, ut mutuarius faciat id, ad quod ex justitia tenetur?

V. R. Affirmativè: nam tunc non imponitur nova obligatio, sed mutuator tantùm redimit injustam vexam mediante mutuo, vel tantùm inducit ad agendum id, ad quod alter tenetur: ita licet dare mutuum cum pacto, ut alter solvat debita, desistat ab injusta lite, restituat injuste ablata, &c. aliud foret, si vellet novam prorsus obligationem à priori distinctam injicere, ut si mutuarium vi mutui obligaret ad jurandum se satisfacturum debito.

Utrum verò sit usura, si mutuans vi mutui obliget mutuarium ad id, ad quod solum tenetur ex charitate, vel ex alia virtute distincta à justitia, dubitatur: existimat Billuart usuram esse si per hoc pactum mutuans intendat propriam utilitatem: secus si tantum intendat utilitatem mutuarii, v. g. ut avertatur à peccatis; quia tunc illa obligatio non debet censi mutuatio onerosa nec pretio aestimabilis.

An, dum mutuarius in assecurationem sortis dat mutuatori pignus frugiferum, mutuator fructus pignoris sibi retinere potest supra sortem, quam postea recipiet?

VI. R. Negativè: pignus enim manet mutuarii, adeoque ipsi fructificat: unde mutuans retinendo fructus, lucraretur ex mutuo.

VII. Duo tamen casus excipiuntur in jure, quibus licet accipere fructus pignoris salvâ sorte: primus est, si feudatarius habeat mutuum à Domino directo, vel aliquid aliud ipsi debeat, & in assecurationem ipsi tradet feudum pro pignore, fructus pignoris cedunt Domino directo jure sic interpretante; feudum sub tali conditione collatum esse: ita lib. 3. decret. tit. 20. capitul. 1. Idem statuit de emphyteusi Alexander III. cap. *CONQUÆSTUS de Usuris*.

Alter casus habetur l. 5. decret. t. 19. c. 16. quo gener potest percipere fructus pignoris, quod ipsius socer in assecurationem dotis postea numerandæ dedit, jure interpretante, socerum illos fructus dare liberaliter.

An licet contractori inire pactam cum mutuuario ut, si præfinito tempore non reddat sortem, in pœnam suæ moræ solvat v. g. quinq; in centum?

VIII. R. Sæpius titulis extrinsecis lucri cessantis, damni emergentis, &c. Daelman aliique id sustinent illicitum: Steyaert dicit esse periculosum. Accedit, in foro externo appositionem pœnæ haberi usurariam. Interim plures alii sustinent, licitè posse apponi pœnam de consensu utriusque, servatis tamen conditionibus sequentibus.

IX. Prima est, ut mutuarius fuerit in mora culpabili reddendi sortem; quia sine culpa non potest infligi pœna; hinc mutuarius sine sua culpa factus impotens solvendo, ad nihil tenetur.

Secunda; Debet pœnæ esse moderata & proportionata culpæ.

Tertia: Debet mora esse notabilis; quia unus aut alter dies non est ratio, ob quam mutuarius debeat saltem totâ pœnâ puniri.

Quarta: Debet esse recta intentio mutuantis, hoc est, ut non apponatur pœna animo usurario, sed unice ad excitandam diligentiam mutuarii. Prævæ intentionis signa sunt, si mutuator mallet mutuarium potius incurrere pœnam, quàm statuto tempore reddere sortem. Si non curet, an mutuarius possit solvere vel non solvere, modò ipse accipiat lucrum pœnæ. Si de industria talem terminum reddendi præfigat, quo scit aut suspicatur, mutuarium non fore in statu solvendi, &c.

Quid dicendum de pacto legis commissoriæ in pignore, quo mutuarius aut aliter debitor obligatur cedere pignus creditori, si non solvat statuto tempore?

X. R. Pactum hoc tam jure civili quàm canonico est prohibitum: an verò etiam jure naturali prohibitum sit, disputatur: existimant Sylvius, Billuart, &c. jure naturæ licitum esse, si serventur conditiones pœnæ conventionalis supra dictæ.

An hic contractus est usurarius: Joannes mutat Petro centum aureos ad decem annos sub hoc pacto, ut, si intra decem annos alteruter moriatur, Petrus mutuarius sit liber: si autem ambo supervixerint, Petrus debeat reddere quinquaginta ultra sortem?

Respondent Sylvius, Billuart aliique negativè; quia non est propriè contractus mutui, cum mutuarius non

obligetur reddere sortem, nisi conditionatè; potestque vocari contractus innominatus, *do ut des*. Deinde in illo contractu justitia servari potest, dum auctarium, quod Johannes accipit, non superat periculum amittendæ sortis.

N. 45. DE TITULIS VERIS ACCIPIENDI AUCTARIUM.

I. *Tituli veri*. II. *Damnum emergens*. III. *Lucrum cessans*.
IV. *Conditiones servandæ*. V. *Casus*.

I. TRES communiter assignantur tituli, ob quos mutuatori licet aliquid exigere supra sortem, scilicet damnum emergens, lucrum cessans, & periculum extraordinarium sortis.

Justitia horum titulorum in eo fundatur, quòd mutuator qui mutuat in gratiam mutuatarii, subire non debeat aliquod damnum vel onus pretio æstimabile, cum beneficium non debeat nocere benefactori.

Quodnam dicitur damnum emergens?

II. R. Est detrimentum, quod quis patitur in rebus propriis & habitis, seu in rebus, quas actu habebat ante detrimentum, v. g. si defectu pecuniæ, quam mutuo dedit, collabentem domum reparare non possit, vel pro ea reparanda res suas viliori pretio vendere cogatur.

III. Lucrum cessans dicitur, nocumentum quod aliquis patitur in rebus habendis seu speratis: v. g. si defectu pecuniæ, quam mutuo dedit, non possit negotiari, ex quo pingue lucrum obtinuisset vel non possit emere agrum, ex quo fructus percepisset.

Quænam conditiones requiruntur, ut ratione damni emergentis aut lucri cessantis liceat aliquid ultra sortem exigere?

IV. R. Prima est, ut mutuum sit verè causa damni emergentis aut lucri cessantis: unde non est titulus, si facile alias pecunias habere possis ad evadendum nocumentum.

Secunda: Debet lucrum aut damnum esse verisimile, & non purè imaginarium: item debet occasio lucrandi aut periculum damni moraliter esse præsens & pretio æstimabile: unde non sufficit lucrum aliquod vel damnum merè possibile.

Tertia: Non potest mutuator plus exigere, quàm valet

spes lucri aut periculum damni, quæ attentis omnibus moraliter sunt consideranda.

Quarta: Passim Authores requirunt, ut compensatio lucri cessantis non exigatur statim dato mutuo: quia in mutuanti 100 statim reddantur pro lucro cessante 10, non mutuavit 100, sed tantum 90: unde postmodum exigendo 100 committeret injustitiam.

Quinta: ut præmoneatur mutuatarius, seu potius ab initio pactum ineatur de ejusmodi damno aut lucro cessante compensando; alioquin ad nil tenebitur mutuatarius, saltem ex justitia.

Ratio est, contractum mutui esse gratuitum, exceptâ obligatione reddendi sortem, adeoque omnia in eo contenta censentur gratuita, secluse pacto in contrarium. Deinde mutuatarius forte noluisse accipere mutuum sub tali onere, vel forte potuisset ab alio accipere sine tali onere. Postremò mutuatario relinqui debet libertas in se suscipiendi onus aut periculum, v. g. ponendo hypothecam, fidejussorem, &c.

Excipe tamen 1°. Si mutuatarius, qui est vir magnæ autoritatis vel princeps, cogat mutuatorem mutuum dare; tunc enim cogendo esset causa damni per injuriam, quæ supplet pactum: 2°. Si mutuatarius sit in mora culpabili reddendi sortem; illa enim mora culpabilis censetur habere vim contractûs taciti, ex quo mutuatarius obligatur de omni eventu inde secuto, ut colligitur ex lib. 4. digest. de eo, quod certo loco.

Potest autem illud pactum de damno aut lucro compensando iniri dupliciter: 1°. Nil certi determinando, sed sic, ut mutuatarius teneatur compensare tantum, quantum eveniet; & si nullum eveniat, ad nil teneatur.

2°. Iniri potest sic, ut determinetur aliquid certum et moderatum solvendum à mutuatario pro damno emergente aut lucro cessante incerto: et hoc etiam justè fieri potest, modò attendatur valor et æstimatio moralis spei lucri et periculi damni.

Joannes mutat Petro mille, quos habebat otiosos, nec destinaverat ad lucrum, nisi quòd in ipsa mutatione cogitet de lucro faciendo: an justè potest exigere auctarium?

V. R. Negativè: quia cogitatio de lucro sic faciendo non est nisi in fraudem, sive est cogitatio de lucro imaginario et mere possibili; adeoque deficit secunda conditio supra requisita.

Joannes mutuat. 1000; quibus negotiando ad annum lucratus fuisset 10 in 100, quantum exigere potest, ratione lucri cessantis?

R. Non potest exigere 10 in 100, sed quanti valebat spes lucri faciendi, adeoque forte 5, 6, 7, vel 8 in 100.

Objicitur adversus prædicta S. Thom. q. 78. art. 2. ad 1. dicens: "Recompensationem damni, quod consideratur in hoc, quod de pecunia non lucratur, non possit in pactum deducere; quia non debet vendare id, quod nondum habet, et potest multipliciter impediri ab habendo;" ergo mutuator nil potest exigere, ratione lucri cessantis.

R. Neg. consequ. quia S. Thom. tantum loquitur de lucro remoto, seu mere possibili, non de lucro verisimili et pretio æstimabili: vel vult S. Thom. mutuantem non posse exigere totum lucrum, quod sperabat, ad æqualitatem; quia lucrum in spe minus valet, quam lucrum in re. Deinde mens S. Thom. satis patet 2. 2. quest. 62, art. 4. in *Corp.* ubi dicit: "Debet compensari damnum, si dampnificet aliquem impediendo, ne adipiscatur, quod erat in via habendi: et tale damnum non oportet re compensare ex æquo; quia minus est aliquid habere in virtute, quam habere actu."

No. 46. DE PERICULO SORTIS.

I. *Periculum sortis.* II. *Ordinarium.* III. *Et extraordinarium.* IV. *Hoc est, titulus exigendi auctarium.* V. *Sub certis conditionibus.*

I. PERICULUM sortis distinguitur in ordinarium et extraordinarium.

II. Ordinarium est mutuo intrinsecum; et consistit in eo, quod aliquis careat præsentia pecuniæ suæ, quod res mutuatarii possint incendio, &c. perire. Hoc periculum non est pretio æstimabile, cum non sit probabile, sed remotum et mere possibile. Deinde hoc periculum satis compensatur per hoc, quod periculum interitus rei mutuatae transit ad mutuatarium.

III. Periculum extraordinarium est mutuo extrinsecum, estque illud, quod affert metum probabilem nunquam recuperandi sortem, aut saltem non sine notabili difficultate, v. g. quia mutuatarius est pauper, dubiæ fidei, lusor, prodigus, exercet commercium periculosum in mari, &c.

An periculum extraordinarium sortis est iustus titulus exigendi aliquid supra sortem?

IV. R. Affirmative, estque communis, et ut videtur, practicè certa sententia; quia periculum hoc est pretio æstimabile, æque ac periculum damni emergentis: si enim amitteretur sortis, esset mutanti damnum emergens: ergo periculum amittendæ sortis est periculum damni emergentis: jam autem omnes admittant aliquid posse exigi pro periculo damni emergentis: ergo, &c.

Hinc notat Steyaert in appendice ad Wiggers, omnia ferè argumenta contra pactum de periculo extraordinario, moveri similiter posse contra pactum de periculo damni emergentis vel lucri cessantis.

V. Sunt interim quædam conditiones servandæ, ut hoc titulo mutator justè paciscatur de auctario.

Prima: Ut periculum sit verum, non fictum et probabiliter imminens, non commune et ordinarium.

Secunda: Ut mutator non exigat plus, quàm prudentium iudicio periculum æstimatur.

Tertia: Ut mutuario relinquatur libertas in se suscipiendi periculum, si velit et possit, ponendo v. g. hypothecam aut fidejussorem.

Ubi mutuatarius est omnino pauper, charitas obligat, vel ad dandam eleemosynam loco mutui, quando ejus indigentia gravis est; vel ubi mutuum sufficit, ad dandum saltem sine auctario, non obstante periculo sortis.

Obicitur famosum capitulum NAVIGANTI L. 5. Decret. tit. 19. in quo dicit Gregorius IX.: " Naviganti vel eunti ad nundinas certam mutuans pecuniæ quantitatem, pro eo quòd in se suscipit periculum aliquid recepturus, usurarius est censendus;" ergo, &c.

R. Quidam dicunt, legi debere: *usurarius non est censendus*: quòd colligant ex verbis immediatè sequentibus: *Ille quoque qui dat decem solidos, &c. non debet ex eo usurarius judicari*: ubi particula *quoque* adstruit conformitatem secundæ enuntiationis cum priore.

Alii dicunt, Pontificem tantùm loqui de periculo ordinario et communi, quale communiter est in navigante vel eunte ad nundinas.

Tandem aliqui respondent, Pontificem agere de eo, qui affectat dare mutuum, et in se vult periculum suscipere, non relinquens libertatem mutuario ponendi fidejussorem, hypothecam, &c. adeo ut mutuatarius que-

dammodo cogatur pacisci de periculo sortis, quod est illicitum.

Obj. II. Fur ad nihil tenetur ratione periculi extraordinarii, cui rem furtivam exposuit: ergo nec mutuatarius.

R. In primis hoc argumentum etiam militat contra periculum damni emergentis, quod tamen omnes admittunt esse justum titulum.

2°. Disparitas est in casu furis inter Dominum et furem, non præcessisse pactum de assicurando periculo extraordinario, quale pactum supponitur intercessisse inter mutuatores et mutuatarios.

Inst. Violentia, seu injuria juris supplet pactum: ergo manet paritas.

R. Dist. ass. violentia supplet pactum necessarium, sive quoad damna realia, concedo ass. Supplet pactum liberum, sive quoad periculum damni, nego ass. Dicendum itaque violentiam quidem supplere pactum pro damno realiter secuto, et lucro realiter cessante, sed non pro periculo eorumdem. Patet evidenter in periculo damni emergentis, quod sedulo pacto, neque fur neque violentus mutuatarius tenetur compensare. Vide latius Daelman.

No. 47. DE RESTITUTIONE USURARUM.

I. Usurarius tenetur restituere sicut fur. II. De dominio usurarum.

AD qualem restitutionem tenetur usurarius?

II. R. Tenetur sicut fur, vel malæ fidei possessor: hinc juxta S. Thom. q. 78. art. 3. in *Corp.*

Tenetur 1°. restituere res per usuram extortas, vel iis non exstantibus, æquivalens.

2°. Si res usurariæ apud ipsum sint melioratæ, debet eas restituere cum omni melioratione.

3°. Debet restituere lucrum cessans et damnum emergens, aliaque quæ patitur ille, à quo res usurariæ sunt extortæ.

4°. Si res usuraria sit frugifera, ut domus, ager, &c. debet usurarius restituere omnes fructus ex tali re perceptos, naturales, civiles et mixtos, non tamen merè industriales. Vide latius N. 49. et seq. *de Jure et Justitia.*

Quibus debent res usurariæ restitui?

R. Iis, à quibus sunt extortæ, vel eorum hæredibus, vel his non superstitis (hoc est diligenter inquisitis et non inventis) erogari debent pauperibus aut aliis piis causis. Vide N. 61, *de Jure et Justitia*.

An res usurariæ transeunt in dominium usurarii?

II. R. Per se loquendo negativè, non magis, quàm res furtivæ transeunt in dominium furis.

Titulo tamen contractûs validi, v. g. emptionis infra justum pretium ob anticipatam solutionem, res contractûs transit in dominium usurarii sic contrahentis.

Per accidens etiam, ut res furtivæ, ita usuræ transire possunt in dominium usurarii, scilicet per confusionem aut commixtionem cum rebus usurarii.

Certum interim manet, usurarium teneri ad æquivalens istarum rerum: et ille, à quo res extortæ sunt, habet non tantùm jus ad rem, sed etiam jus in re ad totum cumulum, cui res suæ admixtæ sunt, ut inde extrahat tantùm, quantum de suo admixtum est.

Hæredes usurariorum ad restitutionem teneri, certum est: sed non ita certum, an hæredes usurarii (idè est de hæredibus cujuscumque alterius debitoris) teneantur in solidum, hoc est, uno hærede deficiente, alter teneatur ad totum?

R. Affirmat Sylvius cum antiquioribus Canonistis: negant Cajetanus, Pontas, Collet, Billuart et plures alii, qui dicunt, quemlibet hæredem tantùm teneri ad partem, juxta portionem, quam ex hæreditate accepit, nisi bona hæreditatis fuissent pro istis debitis hypothecata, vel hæredes delicto defuncti cooperati fuissent, vel ex parte læsi facta sit contra defunctum litis contestatio ante ejus mortem. Vide latiùs dictos Authores.

No. 48. DE COOPERANTIBUS USURÆ.

I. *Cooperantes usuræ.* II. *Licet petere mutuum a mutuaturo sub usura.* III. *Deponens pecuniam apud usurarium.*

QUINAM tenentur ad restitutionem usurarum tanquam cooperantes?

I. R. Omnes illi, qui efficaciter influunt in usuras fovendo, adjuvando, &c. qui omnes, deficiente usurario,

tenentur ad restitutionem in solidum: quia sunt causa efficax damni; et idem est, sive acceperint aliquid commodam sive non.

Tales sunt negotiorum gestores seu proxenetae usurariorum, famuli, qui praesunt mensae usuariae, notarii, qui conscribunt contractus usurarios, &c.

Addit Sylvius, ad restitutionem teneri Magistratus, Judices aut Principes, qui per sententiam, statutum aut legem in causa sunt, quod feneratorum exigunt tauras, vel non restituant, vel etiam efficiunt, ut mutuatarii repetere non possint usuras solutas.

Qui in republica tolerant usurarios ad evitanda maiora mala, ex hoc capite non sunt culpandi, modo adsit sufficiens ratio, ob quam se possint habere permissivè.

An licet accipere vel petere pecuniam mutuo sub usura?

II. R. Nunquam licet inducere aliquem ad mutuum sub usura: quia hoc foret ipsi praebere occasionem peccandi, adeoque peccatum scandalum.

Licet tamen ex justa causa mutuum petere ab illo, qui praevidetur non mutuaturo nisi sub usura: quia petitur res de se licita, et quam mutuator licitè prestare potest: quod autem ipse peccet exigendo usuras, provenit ex malitia ipsius, ad quam petens se habet permissivè ob justam causam, v. g. suam vel alterius sublevamen, cui aliter sine incommodo subvenire non potest.

Obj. I. Dare mutuum ad usuram est intrinsecè malum; ergo non licet petere mutuum à mutuaturo sub usura, sicuti non licet petere ab alio ut mentiatur, furetur, &c. quia sunt intrinsecè mala.

R. Negando consequent. Disparitas est, quod mentiri et furari sunt secundum se mala, adeoque licitè peti non possunt: sed mutuum dare est secundum se licitum, et tantum vitatur in casu ratione circumstantiae modi mutuationis, nempe quòd fiat sub usura, ad quod petens se habet permissivè.

Obj. II. Non licet petere juramentum à pejeraturo, nec solutionem maleficii ab illo, qui praevidetur soluturus novo maleficio, licet ageretur de notabili commodo potentis: ergo nec in casu.

R. Negando consequent. in primis disparitas est in casu perjurii, suam petendi juramentum deficere, cum ex perjurio veritas occulta non deveniat in notitiam, atque de-

ficat justa ratio. In casu verò maleficii, quod alio maleficio prævidetur solutum iri, acciperetur beneficium à dæmone: non est autem licitum à dæmone beneficia recipere, cum ea omnia nocentiora sint vulneribus; bene verè ab hominibus, etiam peccatoribus, ut fit in casu mutui usurarii.

An licet pecuniam suam deponere apud usurarium?

III. R. cum S. Thom. quæst. cit. art. 4. ad 3: "Si quis committeret pecunias suas usurario non habenti alias, unde usuras exerceret, vel hâc intentione committeret, ut inde copiosius per usuram lucraretur, daret materiam peccandi, unde et ipse esset particeps culpæ: si autem aliquis usurario alias habenti, unde usuras exerceat, pecunias suas committat, ut tutius serventur, non peccat, sed utitur homine peccatore ad bonum."

No. 49. DE PŒNIS USURARIORUM.

I. *Pœnæ usurariorum publicorum.* II. *Notanda à Confessariis.*

QUÆNAM sunt usurariorum pœnæ?

I. R. In usurarios manifestos, seu publicos publicitate juris aut facti, statutæ sunt pœnæ præcipuè sequentes;

1°. Infamia, & ex consequenti irregularitas: hinc similes inhabiles sunt ad beneficia & officia.

2°. Privatio Sacræ Communionis.

3°. Privatio Sepulturæ Ecclesiasticæ.

4°. Non admittuntur ad oblationes super Offertorio Missæ faciendas.

Notandum tamen, Pastores non debere has pœnas infligere, nisi post sententiam Judicis, vel consulto hac super re Episcopo seu Ordinario.

5°. Testamentum usurarii manifesti, si præviè usuræ non sint solutæ, aut præstita sit debita cautio de solvendis, nullum est, ut dictum est agendo *de Testamentis*.

Denique pro Clericis statuta est suspensio ab officio & beneficio, & pro Laicis excommunicatio, sed utrobique tantum sententiæ ferendæ.

Pro Confessario usurarii notanda sunt sequentia.

II. 1°. Non licet usurarium manifestum absolvere, nisi prius publicè, quoad potest, restituat, vel saltem publicè,

v. g. inter testes, cautionem præstat de usuris restituendis.

2°. Si sit in articulo mortis, & sit paratus ea præstare, sed tempus non patiat moram, debet jurare, se ea præstiturum; & ita admitti poterit ad confessionem & absolutionem.

3°. Non est satis, usurarium dare aliqua millia pauperibus aut aliis piis causis; sed debet restitutio usurarum, quantum possibile est, fieri illis ipsis, à quibus extortæ sunt, vel eorum hæredibus.

Denique notandum, usuram esse satis frequentem apud mercatores & divites: & si Confessarius peritus sit, eosque accuratè interroget, multos illius reos deprehendet, qui minimè fortè se reos putabant.

N. 50. DE CONTRACTU MOHATRA, EMPTIONE CUM PACTO REDIMENDI, &c.

I. *Contractus mohatra* II. *Est usurarius*. III. *Propositio damnata*. IV. *Emptio cum pacto redimendi*. V. *Regulariter est illicita*. VI. *Non tamen venditio cum pacto retrovendendi*.

QUID est contractus mohatra?

I. R. Contractus hic continet duos alios partiales contractus emptionis-venditionis, sic ut in prima venditione imponatur obligatio ineundi secundam; quod fit hoc modo: Joannes indigens pecuniis, petit à Petro mutuum: Petrus vult quidem juvare Joannem, sed cum suo luero: unde dicit Joanni: ecce vendo tibi, v. g. hunc equum, vel hunc agrum creditò, ut solvas post annum pretium summum v. g. centum florenos, & tamen mihi eandem rem statim revendas pretio infimo, puta nonaginta florenis, quos ego statim tibi numerabo.

Singulus ex his duobus contractibus seorsim consideratus est licitus; quia licet vendere pretio summo, & emere pretio infimo.

II. Sed dum illi contractus inveniuntur cum eodem simul, & de industria, degenerant in virtuale mutuum usurarium; nam non initur in casu emptionis-venditionis, ut Joannes acquirat sibi rem emptam, sed ut Joannes sub titulo talis emptionis obtineat pecuniam mutuum sibi necessariam.

III. Hinc Innocentius VI. damnavit sequentem propositio-

nana: "Contractus mohatra licitus est, etiam respectu ejusdem personae, & cum contractu retro-venditionis praevis inito cum intentione lucri."

Quidam propositionem damnatam evitari putant, si inquantur isti duo contractus absque eo, quod injiciatur emptori obligatio revendendi; vel injiciatur quidem illa obligatio, sed intantum diminuat de pretio in priori venditione, quanti moraliter aestimatur onus obligationis injectae: sed dicendum cum Daelman, propositionem, prout jacet, condemnare semper contractum mohatra, quodcumque initur cum contractu retro-vendendi cum intentione lucri.

Ex his collige, ex pluribus contractibus seorsim licitis exurgere posse unum usurarium, praesertim si plures illi non casu, sed ex industria & pacto quodam in unum junguntur.

1°. Dicitur est supra: *dum illi contractus ineuntur cum eodem*; quia cum diversis personis sine usura duplex ille contractus iniri potest, scilicet cum una contractus emptionis, & cum altera venditionis.

2°. Dicitur est *de industria*; quia dum merè per accidens & diverso tempore cum eadem persona contractus illi ineuntur, usura ab illis abesse potest.

An licet emere rem cum pacto, ut venditor illam in gratiam emptoria redimere teneatur?

IV. R. Daelman, Billuart aliique dicunt, contractum illum in casu quodam metaphysico posse esse licitum; at esse maxime periculosum, nec in praxi admittendum.

V. Ratio est, quod sub tali contractu omnis ferè usura posset palliari: sic v. g. si Joannes emat à Petro agrum 1000 florenis, & Petrum habet obligatum, ut post 5 annos redimat eundem agrum refuso pretio, & Joannes interim fructus percipiat; manifestum est, hoc non esse nisi virtuale mutuum usurarium; & fructus esse pro auctario sortis.

Sub certis tamen conditionibus contractus hic posset esse licitus, cum sit veri nominis emptio-venditio, quae emptor acquirit dominium rei, ejusque periculum subit: sed cum injiciatur onus venditori, debet illud ab emptore compensari, item redemptio aequari valori rei prout tunc erit; item deberet emptor non intendere lucrum, sed fructus perceptos computare in partem solutionis faciendae, &c. quae omnia non nisi in casu metaphysico practice observabuntur.

VI. Licitus tamen est contractus venditionis cum pacto retro-vendendi in gratiam solius venditoris, seu licitum est mihi vendere rem obligando emptorem, ut eandem mihi revendat intra certum tempus: ut constat ex communi praxi & legibus, secundum quod census hodieum creari debent redimibiles ex parte venditoris. Sic etiam voluit Deus Levit. cap. 25. ut populus Israel haberet facultatem redimendi suas possessiones.

Ratio idem probat, cum quisque sit arbiter rei suæ vendendæ juxta modum placitum, dummodo servetur justum pretium, & non agatur contra leges.

In hoc pacto iterum cavendum, ne fiat ad palliandam usuram, debetque res vendi minoris; quia gravamen retro vendendi, quod emptori imponitur, est pretio æstimabile.

N. 51. DE MONTIBUS PIETATIS.

I. *Montes pietatis*, II. *Italici*, *Belgici* & *mixti*. III. *Sunt liciti*.

QUID sunt montes pietatis?

I. R. Per montes pietatis intelligitur quædam collectio sive acervus pecuniarum, aliarumve rerum usu consumptibilem in finem, ut pauperes, necessitate urgente, inde mutuum accipiant sub aliquo pignore.

II. Hi montes sunt multiplicis generis: quidam sunt ex eleemosynis & legatis piis collecti, & dicuntur *Italici*, quia originem habuerunt Perusii in Italia anno 1450: alii defectu eleemosynarum collecti sunt ex pecuniis ad census acceptis, & dicuntur *Belgici*, quia in Belgio erecti anno 1619 sub Alberto & Isabella Belgii Principibus: alii sunt *mixti* collecti, scilicet partim ex eleemosynis, partim ex pecuniis ad census levatis.

In montibus primi generis dominium totius cumuli pecuniarum est penes communitatem pauperum, in quorum gratiam collatæ sunt, & quibus solis proinde debent dari mutuo. In montibus secundi generis est penes communitatem omnium mutuo indigentium: in montibus tertii generis est partim pauperum, partim mutuo indigentium.

An licet in montibus pietatis aliquid recipere supra sortem sine usura?

III. R. Quamvis ad montes primi generis, Deo X. non solum approbavit eos ut licitos et pios, sed etiam declaravit, nec mali speciem præ se ferre, nec illo pacto improbari, dum pro necessariis impensis ipsorum montium et ministrorum aliquod moderatum recipitur ultra sortem absque lucro eorundem montium.

Eandem ratione defendi possunt montes secundi et tertii generis, nisi quòd, cum constant pecuniis ad census levatis, longè majus interesse solvi debent, quam in montibus Italicis. Vide plura apud Herincx, De Coeq. Daelman, &c.

Quid censendum de lombardis?

R. Lombardi erant usurarii publici, pro majore parte oriundi ex Italia regione *Longobardia*. Tanta usura exigebant, ut anno 1600, edicto nostrorum Principum statui debuerit, ne plus exigere, quam 22 in 100: cum verò erectione montium res ipsorum non amplius ita succederent, inceperunt mutuum dare sub iisdem conditionibus, sub quibus montes pietatis: et ita vixis in locis fuere approbati, modò in se acciperent census et obligationem dandi mutuum cuique petenti sub sufficienti pignore, et ratione expensarum, &c. acciperent auctarium, prout Princeps aut Magistratus iudicaret convenire.

No. 52. DE CONTRACTU SOCIETATIS.

I. *Contractus societatis* II. *Tripliciter iniri potest.* III. *Servatis conditionibus.*

QUID est contractus societatis?

I. R. Societas generatim est pactum de communi fine obtinendo: Societas negotiationis, de qua hic agitur, passim definitur: duorum vel plurium conventio contribuentium aliquid ad commune lucrum. Perinde est, sive contribuant pecuniam, sive industriam aut laborem, sive aliam rem pretio æstimabilem. Illi, qui hunc contractum iniverunt, vocantur socii.

Quotupliciter iniri potest contractus societatis?

II. R. Tripliciter: 1º Quando singuli conferant pecuniam, industriam et laborem, et dicitur societas ejusdem rationis.

2°. Quando singuli conferunt aliquid diversi, v. g. unus pecuniam, alter industriam, tertius laborem.

3°. Quando unus confert unum ex tribus prædictis, et alter duo reliqua, v. g. unus pecuniam et alter industriam et laborem.

Estne licitus contractus societatis?

R. Affirmativè, cum sit communis quædam negotiatio. Requiritur tamen quædam conditiones, quæ fere in hoc collimant, ut inter socios maneat vera ratio societatis, et proportio inter damnum et lucrum, qualis est inter partes a singulis collatas, &c. Conditiones illæ reduci possunt ad sequentes.

III. Prima: Ut negotiatio, ad quam initur societas, sit licita.

Secunda: Ut negotiatio, ad quam traditur v. g. pecunia, non sit ficta, sed vera et talis, ex qua natum sit sequi lucrum; alias non foret societas, sed mutuum.

Tertia: Ut singuli conferant aliquid pretio æstimabile.

Quarta: Ut lucrum et damnum sint communia.

Quinta: Ut lucrum et damnum dividantur inter socios proportionatè ad partem, quam quisque contribuit, seu secundùm proportionem geometricam. De modis, quibus dissolvitur societas, videri potest De Cocq et continuator Neesen.

No. 53. DE DIVISIONE LUCRI AC DAMNI INTER SOCIOS.

I. *Quomodo lucrum dividendum.* II. *Dum unus confert pecuniam et alter suas operas,* III. *Vel eas confert quasi elocando.* IV. *Quomodo damnum dividendum.*

QUOMODO dividendum est lucrum inter socios?

I. R. Si societas ineatur primo modo (prout passim initur) ita nimirum, ut singuli conferant pecuniam aut merces, v. g. grana, item laborem et industriam; debet lucrum societatis inter socios dividi eâdem proportione, quâ pecuniam contulerunt, ita ut duplo plus accipiat, qui duplo plus pecuniæ contulit, et triplo plus, qui triplo plus contulit.

Hæc assertio certissima est tribus casibus:

1°. Quando socii eâdem proportione, quâ contulerunt

pecuniam, etiam contulerunt laborem et industriam, quæ res morali iudicio determinanda est.

2°. Quando socius, qui plus laboris et industriæ contulit, quam pro rata suæ partis collatæ requirebatur, id gratuitò et liberaliter fecit in gratiam sociorum, quod frequenter accidit.

3°. Quando industria et labor seorsim æstimantur, et solvuntur ex massa communi, sive illa præstentur a sociis, sive ab aliis: unde itinerationes, famuli, equi, currus, naves, &c. si forsan a socio sint adhibita in gratiam sociorum, ipsi ex communi massa solvi solent, ac si extraneus illa præstitisset.

Extra hos tres casus, si unus majorem laborem aut industriam adhibeat, quam pro rata ejus partis requiritur, debet etiam amplius participare de lucro communi, ut ex jam dicendis patebit.

Si societas ineatur secundo aut tertio modo, ita nimirum, ut unus sociorum conferat pecuniam, alter industriam aut laborem, vel utrumque simul; observandum tunc est, laborem et industriam in societate considerari posse dupliciter: 1°. Dum labor et industria non considerantur quantum valent in se cum respectu ad pecuniam ab altero collatam, sed in quantum valent in ordine ad lucrum, quod præstant societati, et ita convenitur, ut pro labore et industria accipiat, v. g. unam secundam aut tertiam partem lucri: et in hoc casu propriè non est societas, sed ille, qui confert laborem aut industriam, elocat suas operas pro mercede incerta.

2°. Labor et industria considerari possunt, in quantum valent in se et cum respectu ad pecuniam ab altero collatam, ita ut labor ab uno sociorum præstitus æquivalet secundum se summæ pecuniæ ab altero collatæ, vel medietati, &c. His positis,

II. R. 2°. Si unus sociorum conferat pecuniam, et alter industriam aut laborem hoc posteriori modo considerata, debent socii finita societate dividere lucrum secundum proportionem partium, quas contulerunt: unde si unus contulerit 1000 florenos, et alter operas valentes 500 florenis, et finita societate inveniantur 3000 florenorum, prior socius habebit 2000, et alter 1000: quia idem est, sive secundus socius contulerit 500 florenos, sive laborem, qui secundum se valet 500 florenis: si enim contulisset 500, et labor fuisset ab extraneo præ-

titas, dividissent lucrum societatis proportionatim ad partes collatas: ergo etiam nunc ita dividendum est.

III. R. 3° Si verò unus sociorum conferat pecuniam, et alter industriam aut laborem priori modo considerata, debet socius, qui contulit pecuniam, finitâ societate sortem suam extrahere liberam, et lucrum, quod superest, dividere cum altero (qui tantum est apparenter socius) secundum proportionem, de qua convenerunt.

Hunc contractum plerumque ineunt mercatores cum suis institoribus (vulgò factoribus:;) non enim volunt eos admittere ad societatem, dum nil pecuniæ conferunt: sed ut sint diligentiores, dant eis in mercedem partem lucri, quo fit, ut si res bene succedat, multò plus accipiant, quam eorum opera mereatur; si malè, multo minus accipiant.

Quomodo dividendum est damnum societatis?

IV. R. Ut jam dictum est de lucro communi, ita resolvendum est de communi damno: undè in casu primæ et secundæ responsionis debent socii ferre damnum pro rata partium collatarum.

In casu verò tertiæ responsionis, cum tunc propriè non sit societas, sed conductio operarum, totum damnum videtur spectare ad illum, qui pecuniam contulit: hic tamen non tenetur alteri, qui operas suas pro parte quadam lucri collocavit, ad compensationem istarum operarum, si nullum lucrum obtingat; quia alter pro mercede suarum operarum habuit spem lucri verè pretio æstimabilem.

Obj. contra prædicta: pecunia est de se sterilis: ergo qui solam contulit pecuniam, nil poteat in societate lucrari, quod est contra secundam et tertiam responsionem: Probatum conseq. quia res de se sterilis nil confert ad lucrum, quod occasione ipsius obtinetur per industriam alterius.

R. Neg. conseq. Ratio est, pecuniam simul ac conferitur in societatem, et applicatur cum industria sociorum, frugiferam fieri: et cum res societatis debeant considerari tanquam communes, pecunia, quæ à socio collata fuit, fit communis, sicut et industria, quæ ab altero collata est, communis fit; et proinde pecunia communis per industriam communem producit etiam lucrum sociis commune, quamvis sepositâ industriâ pecunia sit de se sterilis.

Obj. II. S. Thom. quæst. 78. art. 2. ad 5. dicit: " Ille

“qui committit pecuniam suam mercatori vel artífici per modum societatis cujusdam non transfert dominium pecuniæ suæ in illum, sed permanet ejus; ergo societas nunquam dividenda est, sed conferenti restituenda.”

R. Neq. conseq.: quia S. Thom. tantum vult, eum non transferre à se dominium pecuniæ totaliter, ac si desineret totaliter esse ipsius, ut sit in mutuo, de quo ibi agit; intentio enim ipsius est solummodo probare, dum talis in societate lucratur, illum non lucrari ex re aliena, sed ex re propria; quod etiam verum est, etsi dominium pertineat ad omnes socios simul.

Deinde verba S. Thom. applicari possunt contractui societatis apparentis, de quo egimus in responsione tertia.

De societate animalium consulti possunt De Cocq; Braunian, aliique.

No. 54. DE CONTRACTU TRIPLICI.

I. *Contractus triplex* II. *Est usurarius, si ineatur cum eodem persona.* III. *Licit successive.* IV. *An duo primi sint usurarii.*

QUID est contractus triplex?

L. R. Sic vocatur, quia componitur ex tribus diversis contractibus, scilicet ex contractu societatis, assecurationis sortis, & emptionis-venditionis lucri incerti pretio certo: v. g. Joannes tradit Petro mercatori mille aureos ad negotiationem: sed Joannes captus esse certus de sua sorte, inquit contractum assecurationis cum eodem Petro, dando v. g. 50 aureos, ut ipse suscipiat in se omne periculum sortis: deinde quia probabilis spes affulget lucrandi 100 aureos, illud lucrum speratum vendit Joannes Petro 60 aureis. Ita Joannes securus est de sua sorte, & de 80 aureis supra sortem recipiendis.

Forma hujus contractus videri potest apud De Cocq.

An contractus triplex est licitus?

II. R. Contractus triplex illicitus est, ac usurarius, si partiales illi contractus ineantur cum eodem persona; quia degenerant in virtuale mutuum usurarium. Videri possunt pro hac sententia Sylvius, Henno, De Cocq, Daelman, Billuart, &c. Videtur etiam prohibitus & damnatus in Bulla Sixti V. que incipit DETESTABILIS; & que videri potest apud De Cocq, Daelman, &c.

Obj. I. Cum *Lesio*: Bulla *DETESTABILIS*, non est in Belgio publicata, nec recepta: ergo, &c.

R. In primis hoc falsum est; nam à Paulo V. in Belgio recipi mandata est, ut testatur Synodus Antuerpiensis sub Miræo anno 1610. tit. 5. cap. 12.: quantum autem Illust. Malderus laboraverit, ut contractum hunc aboleret, refert Anselmo in Treboniano Belgico cap. 46.

Deinde talis Bulla non indiget publicatione, cum prohibeat rem intrinsecè malam, contractum scilicet usurarium. Vide Num. 5. *de Legibus*.

Obj. II. Cap. *INTER VESTRAS* lib. 4. tit. 19. jubet Innocent. III. ut si vir sit decoctor aut tendat ad inopiam, dos uxoris alicui mercatori committatur, ut de parte honesti lucri onera matrimonii vir sustentare possit: atqui hoc non videtur fieri posse absque contractu triplici.

R. Negando subsumptum: intentum enim Pontificis est tantum, ut dos mulieris exponatur majori securitati, quam erat in manibus mariti, quod potest fieri tradendo dotem alicui prudenti mercatori ad negotiationem; licèt enim tunc dos etiam alicui periculo exponatur, hoc tamen erit longè minus, quàm dum est in manibus mariti decoctoris.

Obj. III. Singulus ex istis tribus contractibus seorsim consideratus est justus: ergo etiam simul sumpti erunt justii. Probatur conseq.: ex propositionibus veris non fit nisi copulativa vera: ergo ex tribus contractibus justis non fit nisi contractus justus.

R. Negando utramque conseq. Disparitas est, quòd veritas propositionum consistit in indivisibili, adeo ut ad propositionis veritatem requiratur, ut planè conveniat cum suo enuntiato: sed pro justitia contractus sufficit æqualitas moralis, quæ suam habet latitudinem; fit autem ex ista latitudine, ut facilius justitia contractuum evertatur, dum unus inicitur ab uno extremo, & alius ab alio extremo, ac ita injustè commisceantur.

Præterea una propositio vera non potest destruere naturam alterius propositionis veræ: sed unus contractus destruere potest naturam alterius, ut patet in contractu mohatra.

Dictum est in conclusione, contractum triplicem esse illicitum, dum inicitur *cum eadem persona*; quia licitus est, si partiales contractus ineantur cum diversis personis, v. g. cum uno contractus societatis, cum altero assecura-

tionis, & cum tertio venditiones lucri incerti, modo in singulis servetur debita æqualitas, quæ procul dubio servari potest.

An, si partiales contractus ineantur cum eadem persona successivè, seu diversis temporibus, degenerant in mutuum usurarium?

III. R. Quibusdam videtur negandum, si ineantur independentè ab invicem & sine industria eos conjungendi; quia contractus venditionis supremo pretio, et emptionis infimo, si fiant diverso tempore et sine industria, liciti sunt, ut dictum est Num. 50. Nihilominus videtur probabilius affirmandum; quia primus contractus semper perseverat, quamdiu durat societas, adeoque semper cum posterioribus coalescet, si tempore societatis illi ineantur; atque hinc patet responsio ad rationem fundamentalem aliorum: quia in isto casu contractus venditionis antea initus totaliter desiit, quando initur secundus. Unde cum illo non coalescit, ac adeo non degenerat in unum alium contractum mutui.

An licet cum eadem persona inire duos primos contractus, societatis scilicet et assecurationis sortis?

IV. R. Negat Daelman, quia per contractum assecurationis certus est de sua sorte, & insuper aliquid habet ultra sortem, nimirum spem lucri pretio æstimabilem: sicque usura sub illis duobus contractibus facilè palliari posset. Billuart tamen, Collet aliique duos illos contractus ut licitos defendunt ex eo, quòd conferens pecuniam adhuc verè intendit negotiationem: cum, si alter non negotietur, nullum possit habere lucrum: aliud est in contractu triplici; sive enim alter negotietur sive non, conferens pecuniam semper certus est de sua sorte et lucro. Unde reprobatò contractu triplici, adhuc in rigore duo primi contractus defendi possent: attamen etiam illi, factibus omnibus, in praxi improbandi sunt.

No. 55. DE CENSIBUS.

I. *Census*. II. *dividitur*. III. *in reservativum*. IV. *& consignativum*, V. *Realem*, VI. *Personalem*, VII. *& mixtum*. VIII. *Hypotheca census*, IX. *Potest differre à re censu gravata*. X. *Census pecuniarius*, XI. *Fructuarius*, XII. *Perpetuus*. XIII. *& temporalis*. XIV. *Redimibilis*.

QUID est census?

I. R. Census tripliciter accipi potest: 1°. Pro pensione annua, 2°. Pro jure ad illam, & 3°. Pro contracta censuali, de quo hic potissimum agitur, & definitur: Contractus, quo emitur & venditur jus percipiendi pensionem ex re vel persona alterius utili vel frugifera.

Emptor census, seu ille, qui gaudet jure pensionem percipiendi, vocatur censuista vel censualista.

Venditor census, seu ille, qui gravatur onere solvendi pensionem, vocatur censuarius.

Quanam in contractu census est res empti?

R. Est jus ad pensionem annuam: pretium vero rei empti est summa capitalis, quæ pro jure isto datur: unde contractus census est velut species emptionis-venditionis.

Quomodo dividitur census?

II. R. 1°. Ex parte modi, quo constituitur, in reservativum & consignativum.

2°. Ex parte materiæ seu fundi, super quo constituitur, in realem, personalem & mixtam.

3°. Ex parte materiæ seu pensionis solvendæ, in pecuniarium et fructuarium.

4°. Ex parte durationis, in temporalem et perpetuam.

5°. In redimibilem et irredimibilem.

Quid est census reservativus?

III. R. Est ille, quo quis rem suam utilem aut frugiferam transfert in alterum quoad dominium directum & utile, reservato sibi jure percipiendi ex ea pensionem: talis erat census, quem Joseph Gen. cap. 47. constituit in omnibus terris Ægyptiorum, præterquam Sacerdotum; & hujusmodi communiter sunt census dominicales, flandrius *Heerlyke Chynsen*, gallicè *Cens seigneuriaux*. Stockmans tamen decisione 80. dicit, in censu dominicali domi-

nium directum non tradi, sed solum utile. De justitia censûs reservativi dubium non movetur.

Quid est census consignativus?

IV. R. Est ille, quo quis super bonis suis, vel etiam propriâ personâ consignat alteri jus ad pensionem annuam, retento dominio directo & utili, flandricè *Rente*: atque de eo præcipuè hic agitur.

Porro census consignativus acquiri potest vel donatione, ut si Princeps alicui concedat jus percipiendi quotannis pensionem ex suis redditibus: vel emptione-venditione, ut si quis certâ summâ pecuniæ emat jus percipiendi annuam pensionem ex re vel persona alterius utili vel frugifera.

Quid est census realis?

V. R. Ille, qui constituitur super re frugifera alterius sive mobili, sive immobili, v. g. super agro, domo, grege, &c.

Notandum, pro censu reali 1°. onus censuale comitari rem, super qua census constitutus est, ad quemcumque res illa transeat: adeo ut re pereunte pereat etiam census, et eâ diminutâ diminuatur.

2°. Ut census sit realis, eum debere constitui super re expressa, et cum inhæredatione seu realizatione per Magistratum loci vel Curiam feudalem, ita ut unâ ex his duabus conditionibus deficiente, census non sit realis, sed personalis, quantumvis censuarius dicat: obligo omnia mea bona, vel talem domum.

Ut parcatur sumptibus inhæredationis, multi ejus loco recurrunt ad *condemnationem voluntariam*, quæ fieri debet & inregistrari apud Magistratum loci, in quo inhæredatio facienda fuisset: durat autem per 30 annos tantum, tuncque iterum renovanda est.

Quid est census personalis?

VI. R. Est ille, qui constituitur immediatè super persona, quæ seipsam obligat ad solvendam alteri pensionem annuam: unde illa persona debet habere sive bona sive lucra, ex quibus solvat annuam pensionem: et inde obligatio personalis censûs, tanquam debitum reale censuarii, transit ad hæredem ejusdem.

Quid est census mixtus?

VII. R. Est ille, qui constituitur super re et persona simul, ita ut obliget immediatè tam personam, quam bona,

sive est census realis et personalis simul: et tales hodie in Belgio ordinariè creantur ad majorem securitatem.

An hypotheca census est quid idem cum re censui subjecta?

VIII. R. Affirmativè, saltem ordinariè; quia juxta vulgarem sermonem ista duo confundi solent: & hoc sensu rectè dicitur: hypothecâ censûs purè realis totaliter perente, perit census.

IX. In rigore tamen loquendo, res censui subjecta & hypotheca censûs differunt in hoc, quòd res censui subjecta sit illa, ex qua solvenda est annua pensio: hypotheca verò sit illa, quæ in securitatem juris censualis assignatur censualistæ, ita ut res hypothecata pro censu reali possit esse diversa a re ejusdem censûs: et hoc sensu intelligi debent Lessius alique dicentes: res censûs realis non est hypotheca, item hypothecâ censûs realis perente, non perit census.

Quid est census pecuniarius?

X. R. Est is, quo pensio solvenda est in pecuniis.

Quid est census fructuarius?

XI. R. Ille, quo pensio solvenda est in fructibus, v. g. tritico, vino, &c. et hic aliquando determinatus est, v. g. dum solvendi sunt tres modii tritici; aliquando indeterminatus, dum tantummodo pars aliquota, v. g. quarta aut quinta pars fructuum est designata.

Notandum, Philippum II. edicto die 15 Martii anni 1571. prohibuisse, ne in posterum in Belgio emeretur census fructuarius, eò quòd pretia istarum rerum assepe mutantur, et sic facilè injustitia committi possit.

Quid est census perpetuus?

XII. R. Est ille, qui de se seu vi contractus non expirat, sed semper durat; et hujusmodi census communiter creantur.

Quid est census temporalis?

XIII. R. Ille, qui sponte expirat certo tempore: et hic aliquando restrictus est ad certum et determinatum tempus, v. g. ad vicennium, aliquando durat ad certum sed indeterminatum tempus, v. g. ad vitam unius vel alterius personæ, diciturque census vitalitius.

Quid est census redimibilis?

XIV. R. Ille, qui redimi potest ad nutum censuarii, vel censuistæ, vel utriusque:

Redimibilis ex parte censuarii dicitur ille, quem cen-

sumptus extinguere potest per refusionem sumptus capitalis; et huiusmodi esse debent omnes census censuati, qui hodie in Belgio creantur: imò census censuati irredimibiles, si vendantur, potest censuarius eodem pretio retrahere emptionem, quod flandricè dicitur *Calengieren*, gallicè *mettre à l'amende*, ut patet ex edicto Caroli V. die 21 Februarii anni 1528.

An autem census, præsertim frumentarii, redimibiles sint nec ne, ex consuetudinibus locorum cognosci debet. Consulti etiam potest *Stockmanns decisio* 71.

Census redimibilis ad nutum emptoris seu censuiste, dicitur ille, dum censuista cogere potest censuarium, ut summam capitalem refundat & censum extinguat.

Utrumque redimibilis est, dum censuarius potest summam capitalem censuiste reddere, et vicissim censuista potest censuarium ad reddendum cogere.

Quid est census irredimibilis?

R. Est ille, qui refundendo summam capitalem extingui non potest, nisi de consensu censuiste. Huiusmodi communiter sunt census reservativi.

No. 56. AN CENSUS SIT LICITUS.

I. *Census est licitus.*

I. RESP. Affirmativè, sive sit census realis, sive personalis, sive mixtus, sive perpetuus, sive temporalis.

Probat: in censu emitur jus percipiendi pensionem ex re vel persona alterius utili vel frugifera: atqui illud jus est pretio æstimabile, æque ac jus percipiendi fructus ex aliquo agro: ergo contractus censualis æque licitus est, ac emptio agri.

Præterea census non est illicitus jure civili vel Ecclesiastico.

Bulle Pii V. quidem prohibet census personales et mixtos: sed hæc in Belgio recepta non est, ut docent *Lessius*, *Daelman* aliique.

Obj. I. Persona censu gravata non est utilis: ergo super eam immediatè jus censuale fundari non potest.

R. Dist. antec. persona non est utilis quoad substantiam considerata, concedo ant. non est utilis ratione sui laboris, industriæ, aliorumve proventuum, nego antec.

Obj. II. Censur videtur virtuale mutuum: ergo, &c.

R. Neg. antec.: quia ex natura contractus censuralis sors alienatur *irrevocabiliter*, quod destruit naturam contractus mutui, ut ex ejus definitione patet.

Obj. III. Vendens censum vendit jus, quod non existat, ergo, &c.

R. Etsi jus illud non existet, antequam vendatur, ipsa tamen venditione creatur, prout contingit in jure servitutis, dum vendo alteri jus transeundi per meum agrum. Deinde jus illud antecedenter existat eminenter apud venditorem, qui jus habet percipiendi quicquid provenit ex re vel persona sua.

Obj. IV. Non videtur in contractu censur servari æqualitas, quia v. g. post quinquaginta annos canones seu pensiones excedent summam capitalem censur, ergo in emptione censur non servatur justum pretium.

R. Neg. conseq. quia in emptione censur non emuntur ipsæ pensiones 50 v. g. annorum, sed jus ad pensiones, sicuti in emptione agri non emuntur ipsi fructus agri, sed jus ad illos; jus autem illud non tanti valet, quanti valet summa pensionum v. g. 50 annorum, sicuti in emptione agri, dominium agri non tanti valet, quanti valet summa fructuum, v. g. 50 annorum: unde etsi in emptione censur pretium non æquivalet omnibus pensionibus, quas fortè accepturus est censurista; æquivalet tamen juri percipiendi annuas pensiones, quod jus ob varia pericula communi æstimatione minoris valet, quàm pensiones receptæ.

Eadem ratione probari potest, licitum esse censum temporalem etiam ad determinatum tempus, dummodo longum, v. g. 20 annorum.

Dixi *dummodo longum*; nam morali hominum judicio tanti valet jus ad pensiones brevi tempore certe percipiendas, v. g. duorum aut trium annorum quanti valent pensiones ipsæ, unde de censu temporali ad tempus determinatum rectè monet Toletus, observandum esse, ne sub eo pallietur usura, sortem mutui cum lucro per partes brevi recipiendo sub nomine pensionum censuralium.

No. 57. DE CONDITIONIBUS AD JUSTITIAM
CENSUS CONSIGNATIVI.

I. *Conditiones jure natura requisite.* II. *Ad justitiam census sunt quatuor.* III. *Pretium censuum in Belgio.*

I. PLURIMAS conditiones requisivit Pius V. in sua Bulla CUM ONUS APOSTOLICUM; sed constitutio illa, ut dictum est Num. precedenti, non viget in Belgio, nisi quoad eas conditiones, quas etiam requirit jus naturæ, & de quibus, ceteris prætermisissis, in sequentibus agemus.

II. Jure igitur naturæ requiritur 1°. Ut census sit irredimibilis ex parte censuiste, seu ut non irrevocabili-
liter alienetur, ut ita census non degeneret in mutuum.

2°. Ut census constituatur super re aut persona propriæ censuarii; quia nulla est venditio rei non meæ.

3°. Ut constituatur super re aut persona utili vel frugifera; quia super re sterili jus frugiferum fundari non potest.

Non tamen requiritur, ut res singulis annis fructifera, adeo ut, si res uno anno non redderet fructus, liber esset censuarius à pensione isto anno solvenda; quia pensio annua non debetur ex ipsamet fructibus rei, sed census imponitur super ipsa re, seu jure proprietatis rei frugiferæ.

Aliud esset, si fortè censuista deberetur pensio ex ipsamet fructibus ejusdem rei, aut pars aliquota fructuum rei, ut Gen. cap. 47.

Ex quibus sequitur, censuarium tempore belli teneri ad annuos Canones, quantumvis res censui subjecta, v. g. ager, ratione belli nullos fructus daret, nisi auctoritate publicâ pensio pro illo casu remitteretur.

Quid, si res census purè realis partialiter pereat aut sterilis evadat?

R. Sæpè culpa censuarii & pacto assicuratiæ, si jus ad fructus annuam pensionem equare non possit, non valet census quantum ad istum excessum; valet tamen ad ratam, quâ res est frugifera, & ad ratam pensio annuâ solvi debet.

Quarta conditio est, ut servetur justum pretium, quod similiter ac in emptione-venditione petendum est vel ex

legibus, & dicitur legitimum; vel ex communi æstimatione, et dicitur vulgare.

III. Porro legibus hujus patriæ statutum est sub pœnâ nullitatis contractûs, ut non possit census perpetuus altius constitui, quàm ad nummum 16. seu ad 6. cum una quarta in 1000; potest tamen censuarius minus dare, quia taxatio illa facta est in gratiam venditorum, prout hodie dum communiter census minori pretio constitui solent.

Quid, si census emptus sit pretio justò minori, sive constitutus sit supra 6. cum una quarta in 100?

R. In primis certò reduci debet ad pretium justum, quod fiet diminuendo pensionem annuam, & restituendo pensiones, quâ parte pretium justum excedunt: sed & probabilius est, talem contractum esse omnino nullum; quia Philippus II. edicto suo 5 Martii 1571. art. 1. statuit, ut ad constitutionem reddituum pecuniariorum edicta sua rigide observentur sub pœnâ usuræ & nullitatis. Hoc tamen intellige de redditibus seu censibus perpetuis non vitalitiis.

Pretium autem justum censûs vitalitii certâ lege definiri non potest, sed attendi debent ætas, complexio, &c. illius, super cujus vita constituitur: unde si constituatur super vita hominis decrepiti aut valetudinarii, pensio annua sæpe statuitur ad 10 in 100.

No. 58. DE CENSU UTRIMQUE REDIMIBILI ET IRREDIMIBILI.

I. *Census redimibilis ex parte venditoris licet.* II. *Non ex parte emptoris.* III. *Utrisque irredimibilis de se licitus est.*

AN licitus est census utrimque redimibilis?

I. R. Licetum esse censum redimibilem ex parte venditoris seu censuarii, extra dubium est, cum cuique liberum sit quam voluerit conditionem apponere venditioni rei suæ, si non obstant leges: imò edictis Principum Belgii non admittuntur alii, ut dictum num. 55.

II. At de censu redimibili ex parte emptoris seu censuiste, acriter disputatur. Multi cum Lessio eum saltem speculativè ut licitum defendunt: sed plures cum Sylvio,

Steyaertio, Daelman illum absolutè reprobant, tanquam usurarium: quia census ille nil aliud videtur esse, quam virtuale mutuum; census enim non distinguitur a mutuo, nisi penes hoc, quod censuista abdicat a se *irrevocabiliter* ipsam sortem: ergo ubi censuista potest repetere sortem, non est amplius census, sed mutuum.

Obj. I. Census saltem purè realis, & redimibilis ex parte emptoris, non est mutuum. Probatur; quia si res censualis pereat, perit census; atqui pereunte pignore, non perit obligatio mutui: ergo, &c.

R. Neg. antec. census enim ille convenit cum mutuo sub aliquo pignore, cujus periculum in se suscipit mutuator: in hoc enim censu nil aliud ago, quàm dare certam summam pecuniæ mutuataro, eâ conditione, ut mihi aliquod pignus assignet, quo pereunte, liberetur ab onere reddendi sortem. Sicut ergo mutuans, quamvis in se periculum pignoris suscipiat, adhuc usurarius est, si quid ultra sortem exigat; ita etiam usurarius est censuista in casu. Nec dicas, periculum istud esse pretio æstimabile; quia periculum istud non est nisi ordinarium, cum soleat assumi hypothecca tam secunda, ut periculum pereundi non sit ullius pretii.

Obj. II. Census redimibilis ex parte venditoris non degenerat in virtuale mutuum: ergo nec census redimibilis ex parte emptoris.

R. Disparitas est, quòd in priori casu pecunia seu sors detur *irrevocabiliter*, adeoque non potest esse mutuum: sed in posteriori casu sors datur revocabiliter sicut in mutuo; censuarius enim tenetur reddere pecuniam pro pecunia, quod est verum mutuum, ut ex ejus definitione patet.

Obj. III. Possum emere à te censum 1000 florenorum eâ conditione, ut infra aliquod tempus emas à me domum tanti valentem: ergo possum emere censum eâ lege, ut infra aliquod tempus eum redimas.

R. Disparitas est, quòd in casu posito non obligaris dare mihi pecunias, quia illas accepisti, sed propter domum venditam: unde per accidens est, te obligari mihi ad 1000, & non ex natura secundi contractûs; quia poterat ista domus pluri vel minoris valere: sed in censu redimibili ex parte emptoris teneris reddere pretium sive pecunias, quia illas accepisti.

An licitus est census utrimque irredimibilis?

III. R. Censum ex parte emptoris irredimibilem esse debere, constat ex dictis: an verò etiam irredimibilis esse possit ex parte venditoris, quaeritur. Insistendo juri naturæ, hoc non videtur illicitum, talesque solent esse census reservativi, quos nemo injustitiæ arguit. Accedit, venditorem juris sui, quod in alterum transferre vult, esse dominum: poterit ergo illud alienare, vel in perpetuum adempto sibi jure redemptionis, vel illo sibi reservato.

In Belgio tamen vetitum est, ne census consignativi creentur irredimibiles ex parte venditoris, ut dictum est Num. 55; non quasi jure naturæ essent illiciti; sed quia publici interesse prædia libera possideri, & debitorum posse exonerari, ut dicit Gadelians *de Jure Novissimo* lib. 3. cap. 3. num. 28.

No. 59. DE CENSU PUPILLARI ET SCHEDULIS OBLIGATIONUM.

I. *Census pupillaris* II. *Est usurarius*, III. *De schedulis obligationum.*

I. CENSUS pupillaris est, quo pecunia pupillorum traditur alicui sub aliquo lucro singulis annis recipiendo cum obligatione pecuniæ illam reddendi integram, quando pupillus ad majorem ætatem pervenerit, vel certam ætatem assumpserit.

An census pupillaris est licitus?

II. R. Negative, sed manifestam continet usuram; cum enim pecunia non alienetur irrevocabiliter, degenerat in mutuum usurarium.

Pluribus etiam constitutionibus synodalibus hic census reprobatus est tanquam usurarius, præsertim in I Synod. Provinc. Mechl. anno 1570.

In Belgio item edictum regium 1 Junii 1587 census illos proscripsit, vultque contra eos, qui similes census inquit nomine pupillorum, item contra Notarios, qui ejusmodi instrumenta conficiunt, tanquam contra usurarios procedendum esse, & declarat ejusmodi contractus esse nullos & irritos.

Eosdem census jam antea 16 Junii anno 1564 usurarios esse, resolverat Facultas Theologica Lovaniensis, ut refert Molanus *de piis Testamentis* cap. 74.

Quid censendum de schedali obligationum?

III. R. Dist. Si sors pecuniaria tradita sit *irrevocabi-*
liter, ita ut non maneat in potestate tradentis unquam
sortem repetere, tunc est verus census personalis: si
autem sors sit tradita *revocabi-*liter, est verum mutuum,
& proinde tunc nihil supra sortem exigi potest, nisi titulo
damni emergentis, lucri cessantis vel periculi extraor-
dinarii sortis.

Ex principio posito resolvi possunt casus sequentes:

Johannes dat certam summam pecuniæ Petro sub hæc
pacto, ut vel post annum restituatur cum interesse, ut
vocant, v. g. 5. in 100, vel certè tum ponatur idonea
hypotheca pro reditu.

R. cum Stoyaertio: Quandoquidem Petrus dando hy-
pothecam, pecuniam absolutè retinere potest, verus est
census seu reditus, initio quidem personalis, postea trans-
iurus in realem vel mixtum: censuista enim tantam
potest agere alternativè, vel ad sortis restitutionem, vel
ad constituendam hypothecam.

Bectè tamen monet Braunman, si talis esset status
debitoris, ut statuto tempore idoneam hypothecam dare
non possit, eum tunc a creditore moraliter cogi ad red-
dendam sortem: & ita repetitio sortis penderet ab arbi-
trio creditoris, & fieret mutuum, & interesse, quod soci-
peret, foret usurarium.

Debitor scripsit, se 1000 aureos accepisse ad reditum
a Sempronio, & annum interesse se soluturum ad ratam
6. in 100, donec pecunia restituatur. Alius scripsit, se
accepisse mutuum pecuniam, & soluturum interesse an-
nuum, usque dum ei visum fuerit sortem reddere.

R. Refert Stockmans decisione 74, utramque formu-
lam ab usura immunem judicatum esse in Concilio Bra-
bantis: in priori enim verba illa: *donec pecunia restitu-*
atur, interpretanda sunt de restitutione facienda arbitrio
debitoris, cum id fiat ex natura reditus, quem partes se
constituere dixerunt.

In posteriori, cum restitutio sortis etiam relinquatur
arbitrio debitoris, contractus ille pro reditu habendus est,
licet contrahentes *mutuum* vocaverint: potius enim re-
spici debet, quid actum sit, quam ipsum nomen *mutui*.
Aliud foret, si syngrapha conscripta esset hoc modo:
Debitor accepisse mutuum pecuniam, & soluturum annuè
id. quod interest, donec pecunia sit restituta. Id. vix ab

usura eximi potest inquit citatus Author; cum enim syngrapha dicat esse mutuum, & restitutio pecuniæ nullius arbitrio expressè adscripta sit, accipi debet secundum naturam contractûs mutui, scilicet petente creditore.

Formulam conscribendi censum personalem, seu schedulam obligationis, vide Num. 254. *de Sacramento Poenitentiae*.

No. 60. QUÆNAM PACTA CENSIBUS ADJICERE LICEAT?

I. *Quæ pacta sint licita.* II. *Pactum de redimendo eadem monetâ.* III. *Licet rem censui subjectam alienare.*

I. **RESP.** Certum est, illicitè illis adjici pacta, quæ destruant naturam contractûs censualis: & ita illicita sunt omnia pacta, quæ contractum censualem degenerare faciunt in mutuum usurarium.

Alia pacta si leges positivæ illa non prohibeant, adjicere licet, præsertim dum pactum adjectum per aliquod æquivalens compensatur a censuista, v. g. æquale periculum suscipiendo; vel dum obligatio pacti simul cum jure pensionis annuæ emitur intra limites justii pretii.

Quid dicendum de hoc pacto: Solves mihi annuè 4. in 100; sed si sex septimanis post terminum solutionis elapsum non satisfeceris, solves 5. in 100?

R. Hoc pactum est illicitum; quia debitori injicitur onus plus solvendi ob moram dilatæ solutionis, quod prohibitum est in utroque foro: aliud foret, si pactum sic iniretur: Solves annuè 5. in 100. sed si solveris intra sex septimanas, solves tantum 4; cum enim quinque sint justum pretium, favor impenditur debitori vigilantanti.

An in emptione censûs licet obligare censuarium, ut, casu quo census redimere vult, redimat eadem monetâ, quâ fuit emptus?

R. Per se loquendo id est illicitum; quia censuario imponitur grave onus, quod per aliud æquivalens supponitur non compensari.

II. Per accidens tamen hoc posset esse licitum: 1º. Si certum sit, valorem istius monetæ non fore immutandum, vel æquale dubium sit, an augendus sit vel minuendus, &

non sit grave censuario eandem monetam reddere, vel istud onus alio modo compensetur, 2°. Si censualista statuisset suas pecunias servare usque ad tempus augmenti, & ad instantiam censuarii illas citius alienet.

Licitum est contractui apponere clausulam, ut, antequam sit redemptio, teneatur censuarius medio anno aut trimestri monere censuistam, ut sibi providere possit occasionem pecunias suas alibi applicandi.

Si census redimatur anno nondum elapso, non debet solvi tota pensio annua nisi ad ratam temporis, præterquam si aliter ab initio conventum esset.

Licet census passim redimi debeat in eodem valore, in quo constitutus fuit, etsi valor pecuniæ interea creverit vel decreverit; circa antiquissimos tamen redditus, dum pecunia erat valde rara, aliter statuerunt Principes Belgii anno 1587.

In Belgio etiam consuetudines habent, ut census redimi non possit per partes, nisi hac super re in contractu facta fuerit specialis stipulatio.

An censuarius potest rem censui subjectam alienare?

III. R. Potest, nisi contrarium pactum justè sit initum: debet tamen censuarius de eo monere censuistam, quandoquidem multum ejus intersit noscere personam & qualitatem ejus, a qua debeat pensionem recipere, & possit sibi consulere.

No. 61. DE EXTINCTIONE CENSUUM.

I. *Census tripliciter extinguitur.* II. *Non præscribuntur census dominicales,* III. *Nisi quoad canones,* IV. *& formam;* V. *Emptitii totaliter præscribuntur.*

QUOT modis census extinguitur?

I. R. Tribus modis, scilicet 1°. extinctione totalis hypothecæ juxta dictum N. 55. 2°. Præscriptione, & 3°. redemptione seu refusione summæ capitalis.

II. An omnes census præscribi possunt?

R. Negativè: nam præscribi non possunt census dominicales, sic statuentibus legibus. Rationem reddit Stockmans decisione 80: quia qui talem censum voluit, hypothecam non tam sibi possidet (cum dumtaxat habeat dominium utile) quàm Domino directo. Exceptio erit,

sit idem Author, si tantum cessatum sit in solutione censuum, sed contradictum etiam a possessore fundi fuerit; & ab oppositione possessoris & scientia ac patientia Domini fluxerit longissimum tempus.

III. Deinde in censibus dominicalibus præscribi possunt annui canones ultra 30 annos debiti.

IV. Verosimiliter etiam in censibus dominicalibus præscribi potest quota, mensura, genus monete, frumenti aut animalis, vel aliud quid accidentarium, quo non absorbetur ipse census, sed mutatur tantum forma; ut refert idem Author statim citatus.

V. Alii census non dominicales, sed emptitii, in Belgio tam quoad summam capitalem, quam Canones cessos præscribuntur tempore 30 annorum: unde censuarius, a quo tempore 30 annorum census non fuit petitus, ad nihil amplius tenetur. Ut tamen præscriptio sit legitima, requiritur bona fides et titulus: ac ita constanter judicari, testatur Stockmans decisione 81. & statuunt pleræque Belgii consuetudines.

Juxta edictum quintæ Martii anno 1571. censuarius, qui debet Canones seu Pensiones, v. g. 7 vel 8 annorum, cogi non potest ad solvendo plures Canones, quam trium annorum, nisi censuista juridice interpellaverit censuarium, vel hic dilatione petita se soluturum sponderit: ita habent variæ Belgii consuetudines. Hoc tamen tantum locum habet pro foro externo, non pro foro conscientie. Vide N. 31 *de Jure et Just.*

Porro moribus nostris censetur censuarius in censibus dominicalibus satis monitus, dum Dominus aut Toparcha die & loco ordinario expectavit, ut annuos Canones reciperet.

Cætera, quæ spectant ad hanc materiam, præsertim quoad redemptionem, & rem, super quâ census constitui potest, videri possunt apud jurisconsultos Belgicos, Zypæum in notitia juris Belgici, Anselmo in Treboniano Belgico, Stockmans in suis decisionibus: ex Theologis verò apud De Cocq. continuatorem Neesen, Brauman, &c.

No. 62. DE CAMBIO.

I. *Cambium*. II. *Differt à mutuo*. III. *Dividitur in reale*, IV. *& siccum*. V. *Reale subdividitur* VI. *In manuale*, VII. *& locale*.

QUID est cambium?

I. R. Est permutatio pecuniæ cum pecunia aliquo modo diversa, cum lucro campsoris.

Dicitur *aliquo modo diversa*, scilicet vel quoad quantitatem, si moneta data sit minor, accepta major: vel quoad qualitatem, ut si una pecunia sit permixta, altera vetita, una integra, altera rasa: 3°. quoad speciem, ut si pecunia data sit aurea, accepta argentea: 4°. Quoad locum, ut si pecunia numeretur Bruxellis, & recipiatur Parisiis.

Campsor, item nummularius argentarius, bancarius, &c. dicitur ille, a quo petitur permutatio pecuniæ; qui autem petit, campsarius dicitur.

Quomodo cambium differt a mutuo?

II. R. Prima & præcipua differentia est, quòd cambium est permutatio pecuniæ cum pecunia, mutuum sit commutatio alicujus rei fungibilis pro obligatione postea reddendi rem ejusdem speciei & bonitatis. Hâc ratione cambium etiam differt a censu, qui est permutatio pecuniæ pro annua pensione, item ab emptione-venditione, quæ est permutatio pecuniæ pro merce.

2°. Cambium fit tantum in pecunia, mutuum etiam in aliis rebus fungibilibus.

Tertia, in cambio debet reddi res diversa, saltem quoad locum, in mutuo res non debet esse diversa.

Quomodo dividitur cambium?

III. R. In reale seu verum, & siccum seu fictum.

Reale est vera & realis permutatio pecuniæ, adeoque cum lucro legitimo.

IV. Siccum est, quod non est vera, sed tantum ficta permutatio pecuniæ, idque cum lucro injusto.

Dicitur autem siccum, quia sicut terra sicca caret humore necessario ad productionem fructuum, ita cambium siccum caret justo titulo ad producendum lucrum.

Quomodo subdividitur cambium reale?

V. R. In manuale seu minutum, & locale seu per litteras: unde dicuntur litteræ cambiales, flandricè *wisselbrieven*, gallicè *lettres de change*.

VI. Manuale est lucrosa permutatio pecuniæ cum alia præsentem quidem seu in eodem loco & quasi de manu ad manum, sed diversa quoad quantitatem, qualitatem aut speciem, ut si permutem auream pro argentea, minorem pro majori, permissam pro vetita, patriam pro extranea, &c.

VII. Locale est lucrosa permutatio pecuniæ absentis cum præsentem, vel præsentis cum absente in alio loco per nummularios seu bancarios (campsorum factores) solvenda; ut si campsor det hic Mechliniæ pecuniam, ut Parisiis eam recipiat, vel si recipiat hic pecuniam, ut mediantibus litteris cambialibus eam det Parisiis: hujusmodi cambium valde utile & familiare est mercatoribus, ut ubique possint habere pecunias sine periculo & onere translationis.

No. 63. DE JUSTITIA LUCRI IN CAMBIO REALI.

I. *Justitia lucri cambii realis.* II. *Ejus titulus.* III. *In campore ex officio.* IV. *De campore per accidens.* V. *Casus.*

AN in cambio reali lucrum est justum?

I. R. Affirmativè, et probatur ex praxi totius orbis, nullâ lege prohibente, imò jure pontificio approbante nedum ut rem licitam, sed & necessariam. Ita Pius V. bulla IN EAM.

Quo titulo lucrum in cambio reali est justum & licitum?

II. R. Pro clariori intelligentia notandum, alium esse camporem ex officio publicâ vel privatâ auctoritatâ legitimè suscepto, alium esse camporem per accidens.

III. Titulus specialis in campore ex officio est, quòd ille ratione hujusmodi officii impeditur a lucro aliter faciendo, sustinet expensas, suscipit laborem, industriam et pericula pro conquirendis variis speciebus pecuniarum, et similiter pro pecuniarum translatione reali vel virtuali, habendo ubique correspondentes.

Cæterum, cum hæc in gratiam indigentiam cambio sus-

cepta, pretio aestimabilia sicut, ipsam officina camporis est justus titulus lucri cambialis.

Nec obstat interdum camporem id facere sine labore et incommodo, imò cum suo commodo; nam hoc per accidens est, ejusque industriæ et bonæ fortunæ adscribi debet.

Major difficultas est, si aliquis per accidens tantum camporem agit, idque sine labore et incommodo; an ille lucrum ex simili cambio exigere possit?

IV. R. Daelman & Billuart sustinent, talem nihil exigere posse defectu tituli: Salamanticenses è contra volunt, talem etiam habere justum titulum; nimirum quia commoditas illius pecuniæ præ alia, morali judicio est pretio aestimabilis, et in cambio locali intervenit virtualis pecuniarum translatio, quam nullus tenetur gratis alteri præstare.

Bradman dicit, si duo egeant cambio, Joannes v. g. egeat pecuniis Parisiis, quas habet Bruxellis, et Petrus egeat Bruxellis, quas habet Parisiis, tunc neutrum posse aliquod lucrum exigere, si sibi mutuam indigentiam indicent; quia sibi mutuò eandem utilitatem præstent: si verò sibi invicem necessitatem suam non indicent, sed unus alterum præveniat, tunc rogatus posset a rogante lucrum exigere.

Si tamen leges Principis aut Republicæ vetent particularibus cambire, non amsim excusare etiam in conscientia, inquit Steyaert, putemque contra Wiggers esse locum restitutioni; quia contractus est nullus. De hoc ultimo tamen alii Authores dubitant, incerti an lex illa sit irritum faciens, an prohibens tantum.

Admittit interira Daelman, eam, qui habet patationes zelandicos, aut pistolas gallicas similesve species, posse aliquod auctarium supra pretium legitimum recipere, si eas permutet cum alia specie; quia præter pretium legitimum, priores illæ species in ratione mercis habent aliud pretium vulgare, Principe sciente et non contradicente.

An licet nummos, qui hic minoris valent, transferre in locum, ubi plura valent, v. g. in Patriam Leodientem, ut inde captetur lucrum?

R. cum Steyaretio: pecuniis istis uti secundum valorem currentem non est absolutè illicitum, hominibus sibi invicem remittentibus: si quis tamen occasione similis lucri captandi implet hanc patriam pecuniis, quæ seriùs

aut citius abrogandæ videntur ob valorem internum non satis æquum, id injustum est contra rem publicam, ideoque & legibus puniri solet.

No. 64. DE CONDITIONIBUS AD JUSTITIAM LUCRI CAMBIALIS REQUISITIS.

I. Sunt tres præcipuè conditiones, II. Unde dignoscatur cambium siccum. III. Casus. IV. Usurarium est cambium ad nundinas, V. Seu Francofurtense, VI. item Byzantinum.

QUÆNAM conditiones requiruntur, ut lucrum in cambio sit justum?

I. R. Præcipuè hæ tres: prima ut servetur justum pretium cambii, ne excedatur æqualitas contractûs cambialis: justum autem pretium hic est, quod vel ex lege, vel ex consuetudine locorum, vel communi æstimatione peritorum in ea re taxatur: quod cùm a variis circumstantiis dependeat, frequenter mutatur.

Secunda, ut nihil exigatur ex sola dilatione solutionis campsarii; quia aliàs foret usurarium.

Tertia, ut cambium sit reale et non siccum.

Udenam dignoscitur cambium esse siccum?

II. R. Si campsarius nec alio loco, nec determinatæ speciei pecuniam sibi numerari petat, sed id a campsores fingatur, ut videatur habere titulum lucri cambialis.

In qualem contractum resolvitur cambium siccum?

R. In contractum mutui; hoc enim solum petit hujusmodi campsarius, nimirum a campsores habere pecunias postea reddendas.

Nec quidquam facit, campsores numerasse pecuniam a parte rei diversam quoad speciem vel locum, a pecunia postea reddenda: quia respici non debet, quid fecerit campsores, sed quid voluerit campsarius; ex sola enim voluntate campsores non perficitur contractus cambii.

An igitur cambium siccum est mutuum usurarium?

R. Affirmativè, nisi forte excusetur ex pacto super titulis damni emergentis, &c.; nam cambium siccum est merum mutuum, idque sub lucro.

III. Quid dicendum de hac praxi: quis hic in Belgio ad cambium petit v. g. 100 pistolas in auro, reddendas in

Germania, ubi plaris valent: interim campsor stipulatur de certo lucro cambii, et insuper obligat campsarium, ut in Germania reddat 100 pistolas in auro?

Respondet Braunman hanc praxim videri corruptelam; non enim servatur æqualitas, cum campsor supra lucrum, quod debetur ratione cambii, recipiat insuper id, quod pistolæ in Germania plaris valent, sicque peccatur contra primam conditionem.

Quid dicendum de cambio, quod vocatur ad nundinas?

IV. R. Nundinæ vocantur forenses mercatorum conventiones in præcipuis orbis emptoriis, ad quas de trimestri in trimestre conveniunt mercatores causâ commercii, et pecunias, quas unus alteri dedit ad cambium in primis nundinis solvendas, prolongant ad nundinas sequentes; solentque tunc mercatores pro rata longioris temporis augere lucrum cambii.

Hoc cambii genus, etsi inter mercatores commune, usurarium est; quia exigitur aliquid ex sola dilatione solutionis campsarii, quod est contra secundam conditionem.

V. Vocatur hoc cambium Francofurtense, eò quod Francofurti bis in anno solemnnes nundinæ celebrantur circa Pascha & in Septembri, in quibus fiunt solutiones cambiorum.

Quid dicendum de cambio Bysantino?

VI. R. Cambium Bysantinum seu Placentinum, eò quod in istis urbidus non sit copia mercatorum, sic fit: dantur v. g. Mechliniæ pecuniæ ad cambium, et campsarius obligatur illas restituere Bysantii aut Placentiæ vel alibi, ubi pecunias non habet, & ideo campsarius campso-rem rogat, ut in illo loco ipse per suam factorem jubeat sibi fieri solutionem, qui factor postea eandem summam per recambium remittit Mechliniam a campsariorum solvenda cum lucro duplicis cambii.

In praxi dicendum est, illud cambium esse siccum, adeoque peccari contra tertiam conditionem.

Ratio est, quia, dum campsor intelligit a campsariorum eum in illo loco pecunias non habere, satis noscit, pecuniam finaliter reddendam fore Mechliniæ, ubi numerata est; adeoque fingitur esse cambium locale; nec campsarius quærit alibi pecunias, nec intentio campso-ris est eas alio transferre, sed eas hic dare et recipere cum lucro, quod est merum mutuum usurarium.

De recambio, item cambio recursæ, vide De Cocq, Braunman, &c.

No. 65. DE LOCATIONE-CONDUCTIONE.

I. *Locatio-conductio.* II. *Obligaciones locatoris.* III. *Obligaciones conductoris.*

QUID est locatio-conductio?

I. R. Est conventio de usu, fructu rei, vel opera personæ pro certo pretio ad tempus concedendis.

Qui dat pretium conductor item locatarius, alter verò locator nuncupatur.

Locatio-conductio affinis est emptioni-venditioni: unde quæ de emptione-venditione dicta sunt, hic in memoriam sunt revocanda; differt tamen ab ea, quòd in locatione-conductione non transfertur rei elocatæ dominium, sed solus usus vel fructus: unde periculum rei locatæ manet penes locatorem.

Quænam sunt obligationes locatoris?

II. R. 1º. Tenetur rem vel operas locatas conductori præstare: unde peccant contra justitiam operarii et famuli multum negligentes.

2º. Tenetur ad expensas necessarias pro reparatione, utilitate et usu rei elocatæ.

3º. Tenetur ad onera et tributa rei locatæ imposita, nisi aliter conventum sit, vel aliter habeat loci consuetudo, aut res locata sit frugifera, et onera imposita sint fructibus.

4º. Tenetur remittere pensionem pro eo tempore, quo fructus vel usus rei elocatæ cessat absque culpa conductoris, nisi iterum consuetudo loci aut conventio aliud habeat.

Similiter propter sterilitatem magnam vitio rei sine culpa coloni, seu casu fortuito aut vi tempestatis, hostili depopulatione, &c. contingentem, pro rata remissio pensionis facienda est, nisi ubertate præcedentis vel subsequentis anni valeat sterilitas compensari.

5º. Tenetur aperire occulta et nociva vitia rei locatæ: alioquin si celet aut occultet, tenetur reparare damna inde conductori obvenientia juxta Num. 34.

6º. Tenetur per se loquendo rem non locare illis, qui eam abusuri sunt ad peccatum conformiter ad dicta Num. 38.

7°. Tenetur non repetere rem locatam antequam terminus locationis effluerit, nisi fuerit specialis causa hoc concedens, quales in jure quatuor assignantur: si conductor per triennium non solverit, re conductâ abutatur, domus ipsi locatori incipiat esse necessaria ad inhabitandum, vel reparari nequeat inhabitante conductore.

Ad quid tenetur conductor seu locatarius?

III. R. 1°. Tenetur non uti re conductâ ad alium finem, quam ad quem eam conduxit, nisi ex præsumpta voluntate locatoris.

2°. Tenetur rem conductam ante tempus non dimittere absque justa causa, vel certè debet integrum pretium solvere, de quo conventum est.

3°. Debet finito conductionis tempore reddere rem elocatum locatori integram et incolumem.

4°. Tenetur pro rei conductæ conservatione eam curam adhibere, quam diligentiores adhibent in suis rebus ejusdem generis; adeoque tenetur ex culpa lata & levi, non ex levissima, multò minùs ex casu fortuito.

5°. Tenetur solvere pretium locationis, de quo tacitè vel expressè conventum est.

Plura, quæ hic tractantur ab Authoribus, ferè juridica sùnt, et plurimùm diversa secundum diversas leges et consuetudines locorum: sic moribus nostris contra jus commune plerumque obtinet, ut conductio præferatur emptioni.

Quæ pertinent ad elocationem et administrationem bonorum Ecclesiasticorum, ex Synodo Prov. Cameracensi & Mechliniensi simul collecta videri possunt in supplemento Neesen quæst. 9. dubio 4. Videri etiam potest Zypæus in notitia Juris Belgici, paragrapho de rebus Ecclesiæ non alienandis.

No. 66. DE EMPHYTEUSI ET FEUDO.

I. *Emphyteusis*, II. *Feudum*, III. *Eorum differentia*.
IV. *Quid laudimium*.

QUID est Emphyteusis?

I. R. Est contractus, quo rei immobilis dominium utile alteri (*Emphyteutæ*) conceditur, sub onere pensionis annuæ solvendæ Domino directo.

Dicitur *rei immobilis dominium utile*, quibus articulis differt a locatione, quæ potest esse tam rei mobilis, quam rei immobilis; nec transfert ullum dominium, sed solum usumfructum.

Deinde emphyteusis dari solet ad longum tempus, imò nihil impedit, quominus sit perpetua. Emphyteuta etiam ordinariè habere solet obligationem rem meliorandi plantatione arborum, &c. unde latinè *implantatio* aut *insilio* dicitur.

Quid est feudum?

II. Est contractus, quo rei immobilis dominium utile transfertur in alterum (feudatarium seu vasallum) sub onere fidelitatis & obsequii personalis præstandi Domino directo.

III. Differt feudum ab emphyteusi, quòd huic inest onus pensionis realis, illi onus obsequii personalis. Quòd si in feudo interdum jungatur aliquod reale in recognitionem domini directi, miscetur eatenus aliquid de emphyteusi.

In emphyteusi succedunt etiam feminae; in feudo jure communi soli masculi, sed in Belgio passim etiam feminae.

IV. Quovis modo emphyteusis alienetur, debet a novo emphyteuta pro admissione Domino directo solvi jus dominicum, quod *laudimium* dicitur, & nunc usu ferè communi est solutio duplicis canonis. Quomodo feudum relevari debeat, & qualiter præstari juramentum fidelitatis (a quo Ecclesia quidem excipitur, sed substitui ei per morem debet aliquis, quem hominem morientem vocant) cujus præstationem & unà subjectionem complectitur *homagium*, videri potest apud Zypæum in notitia Juris Belgici tit. *de Feudis*.

Plurima, quæ spectant ad hanc materiam, repetenda sunt a locorum consuetudinibus, quæ nusquam magis, quam in hoc negotio variantur.

No. 67. DE COMMODATO, PRECARIO ET DEPOSITO.

I. *Commodatum*, II. & *precarium*. III. *Obligaciones commodantis*, IV. & *commodatarii*. V. *Depositum*. VI. *Obligaciones depositarii*. VII. *Casus*.

QUID est commodatum, ut est contractus?

I. R. Est rei alienius quoad usum solum gratuita concessio ad certum tempus.

Quid est precarium ut est contractus?

II. R. Est rei alicujus quoad usum solum gratuita concessio ad nutum concedentis revocabilis.

Precarium igitur non differt a *commodato*, nisi quòd possit quovis tempore repeti a concedente: hinc & *precarium* dicitur; quia accipiens semper censetur *precari*, ut rem retinere possit.

Dictum est utrobique *ut est contractus*; quia *commodatum* & *precarium* sæpe sumuntur pro re *commodata* & *precarid* data.

Quænam est obligatio *commodantis*?

III. R. 1°. Tenetur aperire occultum vitium rei *commodatæ* utenti periculosum; alioquin tenetur de damno secuto.

2°. Tenetur ad extraordinarias expensas rei *commodatæ* necessarias, v. g. ad curandum equum absque culpa *commodatarii* læsum.

3°. Tenetur ante tempus implicite vel explicitè præfixum (nisi urgeat necessitas non prævisa) rem *commodatam* non repetere: alioquin tenebitur *commodatario* de damno secuto ex intempestiva revocatione ejusdem.

Quænam est obligatio *commodatarii*?

IV. R. 1°. Non utendi re *commodatâ*, nisi ad usum sibi concessum, aut saltem cui prudenter judicet *Dominum* concessurum.

2°. Rem *commodatam* expensis suis statuto tempore reddendi non deterioratam, nisi quatenus necessarid accidit ex usu concesso.

3°. Tenetur ad expensas ordinarias et modicas, ad rei *commodatæ* conservationem necessarias.

4°. Tenetur ad diligentissimam rei *commodatæ* custo-

diam, si (ut fieri solet) commodata sit in commodum solius commodatarii: adeoque tenetur ex culpa levissima. In precario tenetur accipiens solummodo ex culpa lata vel dolo. Si autem commodatum (quia ei v. g. adjungitur locatio-conductio) cedat in utilitatem utriusque, tenetur accipiens ex culpa lata & levi, non tamen ex levissima. De casu merè fortuito non tenetur, nisi interveniat pactum, culpa vel mora. Vide Num. 42. *de Jure et Justitia.*

Quid est depositum?

V. R. Est contractus, quo res alteri traditur, & ab eo suscipitur custodienda ac integra reddenda.

Quænam sunt obligationes depositarii, seu illius, qui rem custodiendam suscipit?

VI. R. 1°. Tenetur depositum servare eâ fide, quâ conservare solet res proprias; unde tenetur ex culpa lata tantùm, si gratis rem custodiendam suscepit. Reliqua vide Num. 42. *de Jure et Justitia.*

2°. Tenetur rem sine mora reddere Domino eam repenti, nisi prævideretur eâ abusus, vel expensæ in conservanda re deposita factæ nondum sint restitutæ, &c. Vide Num. 61. *de Jure et Justitia.*

3°. Debet eam reddere in eo statu, in quo accepit.

4°. Re illâ uti non potest sine licentia Domini deponentis: quod si sine licentia tacita expressa aut rationabiliter præsumpta re illâ utatur, tenetur de damno secuto.

Quid, si quis pecuniis apud se depositis utatur, & utendo lucretur?

VII. R. Lucrum restituere non tenetur, cum sit fructus industria: si tamen Dominus sit rationabiliter invitus, utendo peccat, & damnum, si quod inde sequitur, tenetur compensare.

Quando deponens, ait Billuart, usum pecuniæ non interdicat depositario verbo vel signo, censetur ordinariè, aut saltem præsumitur non curare, nec esse valde invitus: unde vix aut ne vix peccat depositarius iis quasi mutuis utens ad suas necessitates vel negotiationem, modò sit paratus eas repenti statim reddere absque ullo ejus damno. Ratio est, quòd hoc potiùs commodo quàm damno deponentis cedit, cum ejus pecunia manens apud depositarium, maneat periculo deponentis; secùs si expendatur a depositario cum certitudine eam rependi, quando placuerit.

No. 68. DE CONTRACTIBUS QUIBUSDAM
MINORIS MOMENTI.

I. *Fidejussio*, II. *Assecuratio*, III. *Transactio*, IV. *Mandatum*, V. *Negotiorum gestio*, VI. *Pignus*, VII. *Hypotheca*.

QUID est fidejussio?

I. R. Est contractus, quo quis se obligat ad alienam obligationem implendam, si eam non adimpleat debitor principalis.

Fidejussor per se loquendo non potest conveniri ad solvendum, nisi *excusso principali*, vel saltem constiterit, eum non esse solvendo.

Aliud est, si fidejussor (ut fieri solet) beneficio ordinis & excussionis renuntiaverit, seu se debitorem æquè principalem constituerit, aut per leges aliter statuatur. Alias insuper exceptiones adfert Stockmans decisione 103.

Debitor tamen principalis fidejussorem tenetur indemnem servare.

Fidejussor autem jure communi in tribus casibus petere potest a fidejussione absolvi: 1°. Si debitor sua bona dilapidet, ita ut immineat periculum fidejussori: 2°. Si fidejussor jam diu fidejusserit, & hoc temporis spatio debita solvere potuerit: 3°. Quando fidejussor ad solvendum est damnatus, statim, antequam solvit, agere potest in debitorem ut ipsam liberet & indemnem servet.

II. Fidejussioni affinis est *assecuratio*, estque alieni periculi in se susceptio.

Differt tamen a fidejussione, quòd hæc solùm locum habeat in debitis ex contractu, illa sit respectu cujuscumque rei periclitantis. Item fidejussio est tantum obligatio accessoria supponens principalem; *assecuratio* autem est obligatio principalis: ita ut, si ex aliqua capite liberetur debitor, putà pupillus, qui sine venia tutoris contraxit, non idèo liberetur *assecurator*.

Quid est transactio?

III. R. Est conventio utrimque onerosa, quâ res dubia & incerta componitur inter partes.

Per transactionem bonâ fide celebratam, controversia

ultimatè finitur tam in foro interno, quàm externo, etsi postea instrumenta probationis invenirentur.

Dicitur utrimque *onerosa*; & ita differt a compositione amicabile, per quam pars debiti aut juris gratis remittitur.

Quid est mandatum?

IV. R. Est contractus, quo committitur & gratis suscipitur obligatio aliquid agendi in commodum alterius.

Dicitur *gratis*; quia si susciperetur pro mercede, ut a Procuratore & Advocato transiret in locationem operarum.

Mandato affinis est negotiorum gestio, quâ nempe quis absentis & ignorantis negotia utiliter gerenda suscipit velut ex commissione ejus rationabiliter præsumpta. Vide Antoine.

Quid est pignus?

VI. R. Est contractus, quo res mobilis obligatur creditori in securitatem debiti, ita ut possit ex eo solutio peti, si debitor non solvat.

Quid est hypotheca?

VII. R. Contractus, quo res immobilis obligatur creditori in securitatem debiti.

No. 69. DE LUDO ET SPONSIONE.

I. *Ludus* II. *Est per se licitus.* III. *Quomodo in eo peccetur mortaliter,* IV. *& quandonam obligatio restitutionis.* V. *Sponsio.*

QUID est ludus ut est contractus?

I. R. Est conventio, quâ ludentes decernunt certum præmium victori solvendum.

II. Ludum generatim sumptum, prout est jucundum aliquod dictum vel factum ad animi relaxationem, licitum esse posse, extra controversiam est: imò in defectu ludi posse peccari, docet S. Thom. 2. 2. quæst. 68. a. 4.

Posito verò ludum secundum se licitum esse, etiam licitum esse potest ludi contractus, quo victori præmium aliquod decernitur, modò sit moderatum; quia si præmium sit adeo magnum, ut ejus amissio paupertatem aut tristitiam causare nata sit, destrueretur finis intrinsecus ludi, qui est delectatio.

Ex quibus capitibus contingit in ludo generaliter sumpte peccari mortaliter?

III. R. Ex his potissimum: 1°. Si ludus sit per se illicitus vel turpis, ut ludi obsceni vel cum periculo vitæ.

2°. Si sit jure positivo graviter prohibitus. De prohibitione juris positivi consule Daelman & Anselmo in Treboniano Belgico.

3°. Si ludenti vel aliis sit occasio proxima peccati mortalis, ut perjurii, blasphemie, gravium rixarum, &c.

4°. Si graviter negligantur officia proprii status.

5°. Si ludatur cum gravi damno aliorum; v. g. cum periculo insufficientiæ ad solvenda debita, aut alendam familiam.

6°. Si interveniat vis aut fraus in grave alterius damnum.

7°. Potest esse peccatum mortale propter vehementiam affectus, seu quod quis finem suum ultimum in lusu constituat. Vide Num. 5. de *Actibus Humanis*.

Quibus casibus in ludo, ut est contractus, peccatur contra justitiam, & victor tenetur ad restitutionem?

IV. R. 1°. Si victus non habeat rei dominium & liberam administrationem.

2°. Si victor, cum esset notabiliter peritior altero, eundem fraude, nempe simulando imperitiam suam, induxerit ad ludendum.

3°. Si contra leges ludi usus sit aliquâ fraude; nisi lusores hanc sibi mutuo censeantur condonare, aut sit ex illis astutiis, quas ex consuetudine ludus patitur.

4°. Generaliter videtur non posse per ludum lucrari, qui non potest perdere, ut rectè explicat Wiggers.

An victus tenetur in conscientia solvere, quod ludo amisit?

R. Affirmativè, si ludo non vetito amisit.

Quod si ludo vetito amisit, juxta leges potest reperire in judicio, quod amisit: ex quo consequens est, victum, si necdum solverit, posse in conscientia servare: quia juxta regulam juris in 6. *Qui ad agendum admittitur, est multò magis ad excipiendum admittendus*.

Existimat tamen Daelman leges istas esse antiquatas & abrogatas, cum jam ex nullo lusu sive vetito sive licito dari soleat actio in foro externo; quod si verum

est, cessat exceptio, & manet obligatio naturalis in conscientia.

Lucrum ex ludo legibus positivis solum vebito acquisitum, retinere licet donec per sententiam Judicis ordinata sit restitutio. De ludis latius vide De Cocq & Daelman.

Quid est sponsio, *vulgò certatio*, *flandricè* Weddinge, *gallicè* Gageure?

R. Est contractus, quo aliqui de veritate vel de eventu alicujus rei contententes, præmium decernunt ei qui veritatem fuerit assecutus.

Ut contractus sit justus, necesse est, ut res, de qua contenditur, eodem sensu ab utroque accipiatur, utriusque sit æquè incerta, aut saltem fiat aliquatenus incerta per alterius contradictionem, nisi forte alter certitudinem expositam remitteret.

Deinde abesse debet fraus simulata incertitudinis, & tandem requiritur, ut leges sponsionem non prohibeant. Consule Herinx & Anselmo in Treboniano Belgico cap. 79.

No. 70. DE TRIBUTIS ET VECTIGALIBUS.

I. *Tributum*. II. *Vectigal*, III. *Gabella*. IV. *Tria requisita*: V. *Legitima autoritas*, VI. *Justa causa*, VII. & *debita proportio*.

NOMINE tributi & vectigalis generatim & passim intelligitur omne id, quod Principi aut Reipublicæ a privatis solvi solet ad sustentationem Principis vel communia onera ferenda.

I. At strictè loquendo tributum significat pensionem a subditis proportionatè ad media præsertim prædialia solvendam.

II. Vectigal autem propriè significat pensionem solvendam pro rebus, quæ exportantur aut importantur in provinciam aut civitatem.

III. Alio nomine tam tributum quàm vectigal vocari solet *gabella*: sed nomina hæc confundi solent.

Quænam requiruntur, ut tributum seu vectigal sit justum?

IV. R. Hæc tria: 1°. *Legitima autoritas* in eo, qui imponit. 2°. *Legitima causa*. 3°. *Debita proportio*.

V. Quod ad primam conditionem attinet, hæc per se loquendo est tantum in supremo Principe; in Principibus vasallis solum ex concessione aut præscriptione. Civitates etiam possunt imponere civibus quædam onera ad bonum commune, quæ vocari solent *Collectæ*.

VI. Quod ad justam seu legitimam causam attinet, ea est duplex, scilicet publica necessitas vel utilitas & justa vindicta: ad publicam necessitatem vel utilitatem spectat debita alimentatio Principis, militum, reparatio urbium, &c.: ex justa vindicta potest aliquando imponi tributum subditis, qui rebellarunt, tum ad eorum punitionem, tum ad compensationem damnorum in ipsis subjugandis factorum.

Ad justam quoque causam spectat, ne tributa exigantur ad alienos usus, aut voluptuarios sumptus Principis, qui modum excedunt, prodigas largitiones, aliasque inutiles expensas.

VII. Tertium requisitum est, ut servetur debita impositionis proportio juxta conditionem singulorum, ita ut illi qui pluribus abundant, aut plus de communitate lucrantur, plus contribuant; & deinde si causa aliquos singulariter tantum concernat, singulariter graventur.

Ex quo ulterius sequitur, injustum esse, si aliquis absque causa merè pro arbitrio a tributis eximatur.

Item tributum imponi debere iis rebus, ex quibus non æquè gravantur pauperes, quàm divites: atque ideo in Jure Canonico & civili prohibitum est tributo gravare res, quæ ad necessarium familiæ usum emuntur aut advehuntur. Hinc Cajetanus docuit, iniqua esse vectigalia, quæ imponuntur rebus usualibus, ut vine, cerevisiæ, sali, &c.

Verùm hæc sententia rejicienda est tanquam falso innixa fundamento; falsum enim est, pauperes similibus vectigalibus semper plus gravari, quàm divites: revera enim, ait Steyaert, magis gravantur divites, qui vinum bibunt vel meliorem cerevisiam, & alia pretiosiora consumunt, ubi pauperes vilioribus victitant. Adde, divites multis aliis uti, quæ vectigalibus subjecta sunt, & quibus pauperes carent.

Aliud foret, si omnia vel præcipua vectigalia imponerentur solis usualibus, & quidem illis, quibus pauperes æquè ac divites indigent, v. g. sali, pani, &c. & ad hoc genus impositionum videntur respexisse quidam antiquiores.

Quantum ad leges civiles & Ecclesiasticas hujusmodi vectigalia prohibentes, dicendum, leges istas intelligi sub hac exceptione, nisi insufficientia sint vectigalia, quæ aliunde colligi possunt.

No. 71. DE OBLIGATIONE ET DEFRAUDATIONE VECTIGALIIUM.

I. *Solutio tributorum obligat in conscientia.* II. *De fraudantibus vectigalia.* III. *Temperamentum* IV. *Steyartii* V. *Non omnibus placet.* VI. *Emens merces fraudatas* VII. *Non videtur teneri ad vectigal,* VIII. *Nisi fuerit cooperatus.*

AN solutio tributorum & vectigalium obligat in conscientia?

R. Affirmativè, ut constat ex Apostolo ad Rom. cap. 3: *Subditi estote, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam. Ideo enim & tributa præstatis: ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum servientes. Reddite ergo omnibus debita: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal.*

Nec obstat, pœnam apponi solere contra fraudantes; nam adjectio pœnæ non tollit legis obligationem, sed potius eam confirmat & urget. Vide Num. 38. *de Legibus.*

Dices: equidem tantum sequitur, vectigalia esse solvenda, quando exiguntur; sed non sequitur, illicitum esse, illa fraudare, dum telonia transimus & exactores nil petunt?

R. Negando ass. *regulariter loquendo*; nam sicut teneor solvere debitum contractum, non tantum quando creditor illud exigit, sed etiam casu quo per oblivionem exigere omittit, ita similiter cum vectigal sit debitum, spontè solvendum est; vectigal enim non debetur, quia exigitur; sed exigitur, quia debetur.

Ita etiam ruit paritas, quam urgent contrariæ sententiæ patroni, neminem nempe teneri sponte suâ addicere bona sua Fisco: disparitas enim est; quòd in hoc casu sit mera pœna, quæ non debetur, nisi quia exigitur; vectigal exigitur, quia debetur.

Dictum est *regulariter loquendo*: quia posset esse exceptio, dicit Billuart, si Princeps declararet, aut attentâ consuetudine satis constaret, tributum non esse solvendum, nisi exigatur.

An licet defraudare vectigalia, si sint probabiliter injusta?

R. Existimat Billuart, de tributis dubiis idem resolvendum esse sicut de debitis dubiis, nempe solvenda esse ad ratam dubii. Multi tamen generaliter respondent, esse integrè solvenda, tum quia in dubio standum est præcepto superioris instantè præcipientis, tum quia Princeps sæpe habet causas occultas: denique, ut deducit Stèyaert, ex altera sententia gravissima incommoda sequi nata sunt.

Quid dicendum de iis, qui vectigalia defraudarunt?

R. In conscientia tenentur ad restitutionem, quandoquidem peccarint contra justitiam & jura Principis violarint.

II. Restitutio hæc Confessarios quidem multùm cruciat; sed id etiam in aliis restitutionibus sæpe locum habet: quapropter oportet eos esse constantes, & penitentes ad restitutionem sine remissione obligare: & certè vel agitur de fraudatoribus ex professo, & hi omnino ad restitutionem sunt obligandi; vel agitur de illis, qui unà tantùm aut alterà vice defraudarunt: & tunc cùm restitutio non sit valde notabilis, non erit etiam valde difficilis. Adde, respectu horum, ut dicit Daelman, posse aliquando præsumi de benignitate Principum pro remissione restitutionis. Quandoquidem hi quotam suam, vectigalia passim solvendo, moraliter contribuisse censentur.

Quid dicendum de istis vectigalibus, quæ nunc tam alta sunt, quia ea multi defraudant, futura alioquin leviora, si omnes solverent?

III. R. Pro solutione hujus difficultatis ex Sylvio Stèyaertius aliquod temperamentum suggerit controversiâ 8. quæst. 2. in appendice ad comment. Wiggers, scilicet hoc, quòd quis intantum defraudare possit de istis vectigalibus, quantum prudenter judicat, se jam plus gravari, quàm aliàs gravaretur, si omnes solverent.

IV. Sed temperamentum hæc non omnibus placet: In primis, quia sic privatus quisque constituitur judex in determinanda parte onerum, quam ferre debet: 2°. Quia sic leges vectigalia tam alta constituentes manifestè eluduntur & inutiles sunt, ut ex ipso exemplo, quòd Stèyaert adducit, evidens est; quid enim juvat, Principem imponere v. g. vectigal duplum, ex eo quòd ferè medieta

communitatis defraudet, si altera medietas in conscientia tuta sit solvendo simplum? Certè ex tali impositione nihilò ditior erit Princeps.

Unde dicendum videtur, cum illa vectigalia aucta justa sint ex parte Principis, (Princeps enim ea tam alta exigere cogitur ad providendum bono communi) ea etiam in conscientia solvenda esse, si non ad extremum apicem, saltem moraliter. Dicere, mercaturam agi non posse, si omnia vectigalia solvantur, communiter sunt querelæ hominum plus æquo lucrari volentium.

An & quousque Ecclesiastici a tributis & vectigalibus eximantur, vide in Tract. *de Religione* Num. 196. & 197.

An si quis emat mercem, cujus vectigal novit venditorem defraudasse, ille teneatur istud solvere in defectu venditoris?

V. R. Negativè; quia vectigal non est onus reale, sed personale: & hoc satis certum est, dum pro vectigali non debetur certa pars mercis sed pecunia.

VI. Quòd si pro vectigali debeatur aliquota mercis pars, v. g. decima, adhuc juxta Billuart probabilius est, emptorem non teneri, quia licet juxta quosdam tunc sit onus reale, quamdiu equidem pars ista separata & tradita non est, venditor retinet istius partis dominium, adeoque eam validè in emptorem transferre potest.

Nec obstat, inquit idem juxta cap. 33 *de Decimis*, fructus nondum decimatos alienari non posse sine onere decimarum: respondetur enim jus ita disposuisse de decimis, non verò de tributis.

Nota tamen, non solùm mercem venditam, sed omnia bona venditoris hypothecata Principi, ut ex eis, si velit, possit suum vectigal recuperare.

VII. Nota etiam, quamvis emptor non peccet præcisè ex hoc, quòd emit talem mercem, nec teneatur restituere vectigal, si tamen sic emendo moveat alterum ad iterum defraudandum, eum posse peccare & teneri ad restitutionem ut cooperatorem damni.

Quid dicendum de rebus, pro quibus quidem non exigitur vectigal, sed simpliciter prohibentur evehi vel invehi in Provinciam aut Civitatem, vulgò *contrebandes*?

R. Inhibitio hæc dupliciter fieri potest, scilicet vel primariò ad bonum commune: & tunc illæ leges communiter obligant sub gravi, ut ex materia & pœnis appositis colligitur conformiter ad dicta *de Legibus* N. 43. & 44. vel

inhibitio primariò facta est in favorem alicujus opificii, prout quandoque introductio certarum mercium in civitatem prohibita est ratione privilegiorum, quæ iis vel illis opificiis concessa sunt: & tunc juxta quosdam talis inhibitio non est propriè lex, sed potius privilegium, introductionem sub mulcta impediendi.

Cæterum in hac materia sedulò notandum, illos frequenter peccare mortaliter, qui hanc negotiationem exercent, ex hoc capite, quòd prohibeatur sub pœna mortis; quia non licet se tanto periculo exponere pro lucro temporali: item quando se armis contra custodes defendere intendunt.

No. 72. DE JUDICIIS PUBLICIS.

I. *Judicium publicum.* II. *Conditiones ex parte Judicis,*
III. *& ex parte litigantium.*

S. Thom. 2. 2. quæst. 60.

QUID est judicium publicum seu forense?

I. R. Est legitima apud Judicem tractatio controversiæ, & per sententiam ejusdem determinatio.

Quænam conditiones ex parte Judicis requiruntur?

II. R. Juxta S. Th. requiruntur hæ tres: 1º. Ut Judex habeat jurisdictionem in eum, quem judicat: 2º. Ut fiat ex inclinatione justitiæ, non ex pravo affectu, odii, favoris, &c.; 3º. Ut fiat secundum regulas prudentiæ.

Quænam conditiones requiruntur ex parte litigantium?

III. R. 1º. Requiritur justa causa: 2º. Ut non recusent rationabilem viam pacis: 3º. Ut mala & incommoda ratione litis timenda non prævaleant gravitati causæ. Quapropter, quia rarè omnes istæ conditiones adsunt, Apost. 1. ad Cor. cap. 6. v. 7. litigantes arguit dicendo: *Jam quidem omnino delictum est in vobis, quòd judicia habeatis inter vos.*

Hinc liquet, ob summa incommoda lites vitandas esse, etiam tantùm consulendo utilitati privatæ, ut observat Steyaert, unde nec ipsi causidici pro se litigare solent.

Hoc etiam incommodi est, inquit Daelman, signanter pro Pastoribus, quòd, dum litigiosi sunt, salutem parochianorum parum soleant allaborare.

Judicium publicum esse actum justitiæ, extra dubium est, cum tendat in hoc, ut jus suum cuique servetur aut reddatur.

No. 73. DE OFFICIO ET OBLIGATIONE
JUDICIS.

I. *In Judice requiritur* II. *Sufficiens scientia* III. *& legitima autoritas.* IV. *Munera acceptare non potest,* V. *Nec quidem levia,* VI. *Nec post sententiam.* VII. *Quid si malè judicaverit,* VIII. *Nec peccat judicando in statu peccati mortalis.* IX. *In criminalibus res debet esse liquida.* X. *Non ita in civilibus.*

QUÆNAM qualitates in Judice requiruntur?

I. R. Præcipuè duæ, nempe sufficiens scientia, & legitima autoritas.

II. Ob defectum prioris tenetur officium Judicis non acceptare, aut ab acceptato desistere, nisi fortè per consilium alienum posset suam insufficientiam supplere.

III. Ob defectum legitimæ autoritatis acta Judicis invalida sunt: defectus autem ille dupliciter contingit, videlicet absolutè & respectivè: absolutè, quando jurisdictionem nunquam habuit, vel ab ea excidit: v. g. si Judex sit excommunicatus non toleratus. Respectivè, quando personæ vel causæ judicandæ ipsius jurisdictioni non subsunt.

Nota tamen, valida esse acta Judicis habentis titulum coloratum cum communi errore populi, ut habetur lege *BARBARIVS* digest. lib. 3. *de Officio prætoris.* Vide latius Billuart, item Num. 106. *Sacramento Pœnitentiæ.*

Quid faciendum fit Judici, dum privata scientia novit rem aliter se habere, quàm in Judicio probatum est, colligi potest ex dictis Num. 123. *de Jure & Justitia.*

An licitum est Judici acceptare munera ab alterutra parte litigantium?

IV. R. Non est quæstio de justo stipendio sive a publica, sive a partibus solvendo; id enim indubiè licitum est acceptare; sed agitur de muneribus sponte & gratuito oblatis ad captandam Judicis benevolentiam; dicimus autem id esse prohibitum tum legibus tum juramento communitè in his partibus a Judice præstando, saltem si munera sint notabilia & ante sententiam offerantur.

V. Quantum ad exigua, quæ in bellariis, poculentis aut æducentis consistunt, etiam aliqui nihil mali in eo apprehendant, rectè tamen monet Wiggers, Judicibus integris etiam a talibus abstinendum esse; quantumvis enim levia nata sunt animos etiam integerrimorum, movere, nec ad aliam spem dantur.

VI. Post sententiam, Authores liberalius procedere solent: sed nec res ista tuta est; quia etiamsi munera post sententiam dentur, tamen in eam influere possunt, in quantum Judex ex spe illorum obtinendorum moveri possit: & quævis in sententiam jam latam non influent, equidem præparant animum Judicis pro futuro: atque ideo Consiliarius Curie Brabantie id expressè prohibitum est.

An Judex teneatur restituere, quod pro sententia iusta vel iniusta accepit, colligitur ex N. 55 & 56. de Jure & Justitia.

Ad quid teneatur Judex, qui aliquam sententiam tulit?

VII. R. Si ex malitia vel imperitia aut negligentia culpabili acciderit, tenetur parti læsæ, quanti ipsius interest, malè fuisse judicatum; secus, si sine culpa Theologica contigerit. Vide Num. 43. de Jure & Justitia.

VIII. An peccat Judex, ferens sententiam in peccato mortali?

R. Negativè, contra Wiclef & Huz damnatos in Conc. Const.: hocque sufficienter innuit Apostolus, superioritatem agnoscens in potestatibus etiam discipulis.

Quid requiritur ut Judex sententiam ferre possit?

IX. R. In criminalibus nunquam sententiam ferre potest, nisi res sit liquida & plene probata: unde probabiliter tantum reum damnare non potest.

X. In causis civilibus, si res sit utriusque probabilis, debet eam adjudicare illi, qui jus habet probabilius, vel ad ratam dubii facienda est divisio; talis enim est omnium litigantium sensus, nec Judex a republica vel partibus potestatem habet aliter procedendi: quòd si re scrupulosè examinata, maneat jus utriusque æquè probabile, partes inducenda sunt ad compositionem, alioquin debet iudicio supersedere.

Huc spectat propositio damnata: "Probabiliter existimatur, Judices posse judicare juxta opinionem etiam minus probabilem."

No. 74. DE ACCUSATORE ET DENUNTIATORE.

I. *Accusatio judicialis*. II. *Differt à denuntiatione*. III. *Quinam teneantur accusare aut denuntiare*. IV. *Non est per se servanda correptio fraterna.*

QUID est accusatio judicialis strictè dicta?

I. R. Est criminis alicujus ad Judicem legitima delatio vindictæ publicæ causâ cum obligatione crimen probandi.

Hinc si accusator in probatione deficiat, condemnatur saltè ad expensas.

II. Dictum est *cum obligatione crimen probandi*: atque in hoc maxime accusatio differt à denuntiatione.

Est autem duplex denuntiatio, una extrajudicialis, seu evangelica, quæ fit superiori tanquam patri ad emendationem delinquentis, & in ea servandæ sunt conditiones correptionis fraternæ: altera judicialis, quæ crimen defert ad superiorem tanquam Judicem ad illud puniendum aut coercendum. De hac hic potissimum agitur.

Quandonam quis tenetur judicialiter accusare aut denuntiare?

III. R. Quidam tenentur ex officio vel contractu, item quandoque ex speciali præcepto superioris; tuncque videndum, quousque obligatio officii, contractûs, vel præcepti rationabiliter urgere videatur.

His sepositis, ut privatus teneatur accusare vel denuntiare, requiritur 1°. Ut crimen vergat in detrimentum multitudinis temporale vel spirituale. Si tantum vergat in damnum ejusdem particularis, non tenetur, nisi bonum aut defensio innocentis notabiliter præponderet malo punitionis nocentis.

2°. Ut nocumentum videatur avertendum hac via & non alia, quæ illius loco convenienter adhiberi potest.

3°. Ut sis certus de crimine.

4°. Ut ex accusatione vel denuntiatione non immineat tibi grave malum, vitæ, honoris aut rerum tuarum: nisi tamen gravis & urgens reipublicæ necessitas damno tuo aut tuorum meritò sit præferenda.

Nota, accusationem juridicam rariùs esse necessariam,

cùm plerumque per juridicam denuntiationem sufficienter succurri possit bono communi. Imò simplex delatio sæpe suadenda; nam denunciator juridicus tenetur Judici insinuare testes, ex quibus appareat crimen probandum.

An accusans vel denuntians judicialiter crimen occultum, peccat, si non serset regulas ordinis correptionis fraternæ, dum malefactor privatim posset emendari?

IV. R. Conveniunt Authores, illum non peccare contra justitiam, quando crimen potest sufficienter probare, nisi fortè illud novisset sub secreto naturali, tanquam Consultor, Advocatus, &c. Ratio est, quòd servatur ordo debitis justitiæ vindicativæ, quæ non ad emendationem delinquentis, sed ad bonum commune per punitionem rei ordinatur. Aliud est in correptione fraternæ, quæ pro objecto habet solam emendationem peccantis.

Si tamen foret spes emendationis & mali avertendi, nec multùm interesset boni communis, ut reus puniatur, accusans aut denuntians peccaret contra charitatem non præmissâ correptione fraternâ.

Quandonam accusator aut denunciator desistere tenetur?

R. 1º. Quando deprehendit accusatum esse innocentem.

2º. Cùm crimen incipit esse dubium, & tale manet post diligentem inquisitionem.

3º. Cùm videt se probare non posse, nisi forte denuntiatio esset via ad emendationem delinquentis aut ad nocendum avertendum.

No. 75. DE TESTIBUS.

I. *Quomodo Clericus testificari potest.* II. *Tenetur quis testari.* III. *Dum est juridicè citatus.* IV. *Exceptiones.* V. *Ad quid teneatur recusans testimonium.* VI. *Item qui falsum testatus est.*

AN & quomodo Clericus potest testificari?

I. R. Synod Diœces. Mechlin. tit. 17. cap. 5. sic statuit: "Clericus coram Judice laïco testimonium dicturus, vel quodcumque juramentum præstiturus, (quod etiam sine nostra, vel alterius Ecclesiastici legitimi Superioris licentia ei non licet) in manibus Personæ Ecclesiasticæ juramentum præstet."

Quandonam quis testificari tenetur?

II. R. Dum testis requisitus est a Jure suo competente, tenebitur testimonium ferre.

1°. In his, in quibus citra requisitionem, sponte tenebitur testari, v. g. si sit ad liberandum innocentem.

III. 2°. In criminalibus contra reum, dum secundum ordinem juris interrogatur, puta in manifestis, & in his, de quibus infamia vel semiplena probatio processit. Item dum crimen vergit in detrimentum Reipublicæ, tunc aliter obviari non potest. Præterea si procedatur via accusationis, & delictum plene probari possit, testis citatus tenebitur testificari; alias enim nemo accusare audeat.

IV. Excipitur obligatio sigilli sacramentalis, etsi inde salus Reipublicæ penderet: item obligatio secreti naturalis, dum reus consilii petendi gratia crimini suum aliquando manifestavit: hæc tamen gravi Reipublicæ aut proximi detrimento cedere debet.

Excipitur etiam, si ex meo testimonio ego ipse grave damnum incarterem: nisi iterum damnum Reipublicæ aut proximo longè gravius meo immineret.

An testis recusans testimonium debitum teneatur ad restitutionem?

V. R. Non teneatur, si non fuerit legitime interpellatus; quia nemo privatus ante juridicam citationem teneatur ex justitia commutativa in gratiam alterius testimonium ferre.

Hinc passim inferunt Auctores, non teneri ad restitutionem, etsi occultet aut aliud se subducit, antequam legitime citatus est.

Major est difficultas de illo, qui, postquam legitime citatus est, se subducit aut aliter testimonium declinat; an ille peccet contra justitiam & ita ad restitutionem teneatur.

R. Sylvius, Daelman, Billuart, &c. negant, sed quod alter, in cujus favorem testari jubetur, ex præcepto superioris jus strictum non acquirit: quia verum dicere aut silere est libera mea actio, cujus solus sum Dominus: unde, inquit, si testimonium non feram, inobediens ero, sed non injustus.

Wiggers cum aliis affirmat, datque hanc rationem, Reipublicam ratione alti dominii, quod habet in sua membra & in functiones eorum sibi necessarias, posse subdito invito imponere tale munus, ita ut ex justitia teneatur illud administrare, quando bonum publicum ita exigit.

Ad quid teneatur, qui falsum testimonium tulit?

VI. R. Si scienter id fecerit vel ex ignorantia graviter

culpabili, tenetur reparare omnia damna inde secuta. Quomodo teneatur, si ex culpa levi vel inculpabiliter contigerit, colligitur ex N. 43. & 44. *de Jure et Justitia*.

Nota, ad falsum testimonium pertinet dubium pro certo, & certum pro dubio asserere.

Quod quis pro dicendo vero testimonio accepit, retinere non potest; quia vel est ex justitia debitum, ut sustinet Wiggers, vel est actio, quæ non est pretio æstimabilis. Vide Num. 56. *de Jure et Justitia*.

Aliud est, si quidpiam accipiat pro itinere, damno vel lucro cessante.

No. 76. DE REO.

I. *Observanda circa reum.*

QUÆNAM præcipuè observanda sunt circa reum in criminalibus?

I. R. 1°. Si reus non interrogetur juridicè, non tenetur Judici respondere; sed potest per appellationem aut aliter licitè subterfugere: mentire tamen nunquam potest.

2°. Si reus interrogetur juridicè, tenetur Judici veritatem exponere, quam ab eo secundum formam juris exigit, idque sub mortali, ut docet S. Thomas; quia unusquisque tenetur obedire sub mortali suo Superiori legitime & necessariò præcipienti in ordine ad bonum commune: atqui Judex ita necessariò præcipit, cum reus sine propria confessione non possit condemnari: ergo, &c.

Ob eandem rationem videtur reus debere fateri veritatem, etsi aliàs foret spes evadendi, ut sentiunt communiter Authores contra Lessium aliosque.

Cæterùm Judex in criminalibus interrogat secundum juris ordinem, dum hæc tria concurrunt. 1°. Ut sit Judex competens rei. 2°. Ut præcesserit vel infamia, vel indicia competentia, vel probatio semi-plena, seu assertio unius testis omni exceptione majoris: 3°. ut hujusmodi probatio reo aperiatur, ut ita sciat, in quo statu existat.

3°. Qui pressus tortura falsum crimen sibi imponit, ob quod est morte plectendus, videtur peccare mortaliter tanquam suicida, utpote velut falsus testis in causa vitæ. Ita Navarrus, Daelman aliique contra Lessium, &c.

4°. Accusatus sive juste sive injuste, non potest ca-

luminosè se defendere imponendo falsum crimen accusatori aut testibus, vel etiam adhibendo fraudem aut dolent; potest tamen prodere crimina illorum occulta, si prosint ad infirmanda ipsorum testimonia; quia jus habet se defendendi, cum tanto suo damno eorum crimina occultare tenetur.

An reus condemnatus vel condemnandus possit fugere è carcere, &c. vide Num. 120 *de Jure et Justitia*,

No. 77. DE ADVOCATO.

I. *Advocatus tenetur quandoque patrocinari gratis.* II. *An possit tueri causam mere probabilem.* III. *Ejus obligatio erga partem adversam,* IV. *& erga clientem.*

I. DOCET S. Thom. 2. 2. quæst. 71. Advocatum aliquando teneri patrocinium gratis suscipere tanquam opus misericordiæ: quandoque autem ad id tenetur, colligendum est ex dictis Num. 144. *de Charitate*; est enim eadem ratio sicut de eleemosynâ aliisque operibus misericordiæ.

Obligatio Advocatorum fere exprimitur in formulâ juramenti ab eis præstandi, quæ videri potest apud Neesen.

An Advocatus suscipere potest causam mere probabilem?

II. R. Juxta omnes tueri potest causam probabiliorē & moraliter æquè probabilem: deinde etiâ minus probabilem, si eliens sit reus vel possessor.

Quinimò verisimiliter, etiamsi eliens sit actor, modò eum de statu suæ causæ & periculo admoneat; quia actor habet probabile jus, quod est pretio æstimabile; adeoque illud in judicio prosequi potest.

Obj. Hæc sententiâ videtur velle inducere Judicem ad judicandum secundum opinionem minus probabilem: ergo, &c.

R. Negando ass. sed speratur, fore ut in decursu litis examinando merita causæ clientis, hæc demonstretur probabilior, aut saltem æquè probabilis.

Præterea non ex sententiâ Advocati, sed Judicis, jus inter partes definitur: quod autem Advocato apparet minus probabile, potest Judici apparere probabilius.

Si Advocatus initio credens causam justam, in pro-

causa deprehendat esse injustam, debet eam deserere, & eum, cujus causam agit, ad cedendum inducere.

III. Advocatus peccat contra justitiam in partem adversam si utatur falsitatibus, si eam inducat ad injustam transactionem, si injustis dilationibus & cavillationibus vexet vel impediat, ne ipsa jus suum prosequi possit, &c. Tenetur Advocatus ex justitia erga clientem;

IV. 1°. Habere competentem scientiam, quæ valeat merita causæ cognoscere.

2°. Antequam patrocinium suscipit, æquitatem causæ examinare.

3°. Clienti indicare causæ æquitatem vel injustitiam, probabilitatem, & consequenter periculum amittendi.

4°. Clienti præstare fidelitatem: cui aversatur collusio cum parte adversa.

5°. Præstare debitam diligentiam, ne plus justè lis protrahatur, aliterve indebitas expensas aut damna cliens patiatur.

6°. Ne accipiat honorarium justè majus, scripturas nimium extendendo disputationibus superfluis & inutilibus descriptionibus. Plura, quæ judicia publica concernunt, vide apud De Cocq, Steyaert, Daelman, &c.

No. 78. DE JUSTITIA DISTRIBUTIVA ET ACCEPTIONE PERSONARUM.

I. *Justitia distributivæ* II. *Opponitur acceptio personarum.* III. *Quandoque cum debito restitutionis.* IV. *Non habet locum.*

I. JUSTITIA distributiva potissimum versatur in distributione officiorum publicorum, tum Sæcularium, tum Ecclesiasticorum, & communium onerum, ut vestigialium & tributorum.

Solet esse inter superiores & subditos, supponitque obligationem in distribuyente, sed non strictum jus in iis, quibus distributio facienda est. Vide Num. 4. *de Jure & Justitia.*

Quodnam vitium opponitur justitiæ distributivæ?

II. R. *Acceptio personarum*; estque debitæ proportionis in distributione bonorum onerumque communium

violatio ex respectu ad personas, eorumque qualitates ad eum finem impertinentes.

An & quale peccatum est acceptio personarum?

R. Dum cum justitia distributiva concurrat aliquod particulare jus. Potest autem illud jus competere vel privatis vel Reipublicæ.

Competit privatis, dum bona communia directè & immediatè in bonum privatorum communitatis destinata sunt ex lege, consuetudine vel voluntate superioris aut donatoris, ut distribuantur juxta certam proportionem indigentiae, meritorum, &c. Hinc qui ea male distribuit, tenetur privatis ad restitutionem.

Competit Reipublicæ, dum bona communia primario ordinata sunt ad commune bonum, ut Officia publica, vel Ecclesiastica Beneficia, &c.: qui ergo ea male distribuit promovendo indignos, tenetur Reipublicæ vel Ecclesiæ ad restitutionem, non aliis, quos male præterivit, nisi simul concurreret particulare jus, v. g. ratione concursus.

An, qui ad Officia publica, vel Beneficia movet non quidem indignum, sed minus dignum neglectis dignioribus, teneatur ad aliquam restitutionem, vide Num. 229. *de Religione.*

IV. Notandum, cum justitia distributiva supponat obligationem in distribuyente, vitium acceptionis personarum locum non habere in pure gratuitis: seu in iis, quæ quis ex pura liberalitate facit & hinc non est acceptio personarum in Deo, dum gratias suas, quas nemini debet, æqualibus peccatoribus inæqualiter distribuit.

In quibus materiis acceptio personarum potissimum locum habeat, consuli possunt Sylvius & Wiggers.

INDEX.

TRACTATUS DE JURE ET JUSTITIA.

	PAGE
De Virtutibus Cardinalibus generatim, ...	3
De Prudentia, ...	4
De vitis Prudentis oppositis, ...	5
De definitione Justitiæ, ...	6
De subjecto Justitiæ, ...	8
De Jure, ...	9
De divisione Juris, ...	10
De dominio, ...	11
De subjecto dominiæ, ...	12
De dominio uxorum et filiarum sub patria potestate, ...	14
De dominio Religiosorum, ...	16
De dominio Clericorum sæcularium, ...	17
An Clerici ex Justitiâ, an ex charitate tantum teneantur sub- petua erogare in pias causas?	19
An Clerici, servatis patrimonialibus, vivere possint de Ec- clesiasticis?	21
De objecto dominiæ humani, ...	23
De modis acquirendi dominiæ, ...	24
De acquisitione dominiæ rei, quæ non habet dominiæ, ...	25
De bonis inventis et incertis, ...	26
De Thesauris, ...	28
De alluvionibus, pascuis et sylvis communibus, ...	31
De acquisitione dominiæ in animalia, ...	33
An ventio sit licita?	34
De acquirendo dominiæ rei, quæ habet Dominum, ...	36
De Prescriptione, ...	37
De re non apta et titulo prescriptionis, ...	38
De possessione requisita ad prescriptionem, ...	39
De bona fide requisita ad prescriptionem, ...	41
De fidei, quæ bonæ fidei adversatur, ...	42

INDEX.

	PAGE
De tempore ad præscriptionem requisito, ...	45
An præscriptio transferat dominium in conscientia? ...	46
De præscriptione Carolina, ...	47
De remedio adversus præscriptionem, ...	49
De Usufructu, ...	50
De Usu, ...	52
De Servitute, ...	54
De Possessione, ...	55
De Injustitia, ...	57
De Restitutione, ...	59
De necessitate restitutionis, ...	60
De titulis restitutionis, ...	61
De requisitis ad titulum injustæ acceptionis, ...	62
De culpa requisita ad titulum injustæ acceptionis ..	65
De obligatione reparandi damnum ratione contractus impli- citi, &c.	68
De quantitate obligationis restitutionis, ...	71
De quantitate restitutionis faciendæ titulo rei acceptæ, ...	73
De recuperando pretio bonâ fide dato, ...	75
De fructibus rei bonâ fide possessæ, ...	79
De expensis deducendis à possessore bonæ fidei, ...	80
De quantitate restitutionis faciendæ titulo injustæ acceptio- nis, ...	82
De æstimatione rei restituendæ titulo injustæ acceptionis, ...	84
De fructibus restituendis à possessore malæ fidei, ...	87
An possessor malæ fidei possit deducere expensas?	88
De damno restituendo titulo injustæ acceptionis, ...	90
De restitutione faciendâ a possessore dubiæ fidei, ...	91
An accepta ob opus malum sint restituenda?	92
An accepta ob opus aliunde debitum sint restituenda? ...	94
Ubi restituendum et cuius expensis, ...	95
Quomodo restituendum?	96
Quando restituendum?	98
De peccato et onere illius, qui non restituit statim, ...	98
Corollarium, ...	100
Cui restituendum?	102
De ordine Crëditorum, ...	105
De ordine Crëditorum re non exstante, ...	107
De justis causis differendi restitutionem, ...	110
De consensu Crëditoris, ...	111
De dilatione ex præsumpta voluntate Crëditoris, ...	113
De dilatione ob impotentiam non perpetuam debitoris, ...	115
De Causis excusantibus à restitutione, ...	117
An ingressus in Religionem tollat obligationem restitutionis, ...	119
De Cooperantibus injustitiæ, ...	121
Quo sensu Cooperans debeat esse causa dâni, ...	122
De Mandante, ...	124
Quandonam Mandans à restitutione liber est, ...	126
De Consulente, ...	127

INDEX.

	PAGE
De Consulente actionem, cujus malitia supponitur, ...	129
Quandonam Consulens à restitutione liberatur, ...	131
De Consentiente, ...	103
De Palpone, ...	136
De Receptante, ...	136
De Participante, ...	139
De causis negativis, ...	143
De Confessario omittente menere penitentem de restitu- tione facienda, ...	144
De custodibus sylvarum, &c. damnum non impediens, ...	146
De ordine restitutionis inter Cooperantes, ...	147
Elucidatio quorundam dictionum, ...	150
De Injuriis in particulari, et earundem restitutione, ...	151
De Furto et Rapina, ...	152
De gravitate peccati Furti et Rapinae, ...	154
De Palliis aut excusationibus furtorum, ...	156
De Recuperatione seu compensatione, ...	158
De Furtis minutis, ...	160
De Furtis quorundam in particulari, ...	162
De injuriis contra honorem et famam, ...	154
De Contumeliis, ...	166
De divisione et gravitate Contumelias, ...	167
De restitutione ex Contumelia, ...	169
De derisione, ...	171
De detractione, ...	172
De gravitate detractionis, ...	173
De materia detractionis, ...	174
Undenam cesset injustitia detractionis, ...	177
De Publicitate excusante, ...	178
De justis causis revelandi occulta, ...	180
Quidam casus circa revelationem occultorum, ...	183
De modis detrahendi, ...	185
De modis detrahendi indirectis, ...	188
De infamatione sui ipsius, ...	189
De audientibus detractionem, ...	190
De modis impediendi detractionem, ...	192
De restitutione ratione detractionis, ...	193
De modis restituendi famam, ...	195
De causis excusantibus à restitutione famae, ...	197
De Susurratione, ...	198
De Judicio temerario, ...	200
De gravitate peccati Judicii temerarii, ...	201
De requisitis, ut Judicium temerarium sit peccatum mortale, ...	203
Observanda à Confessariis, ...	204
De interpretatione dubiorum, ...	205
De injuriis in corpus proximi, <i>De Suicidio</i> , ...	207
De Suicidio indirecto, ...	209
De Homicidio, ...	211
An autoritate publicâ liceat occidere malefactores, ...	212

INDEX.

	PAGE
De Jure famose, ...	216
De Homicidio auctoritate privati, ...	217
De defensionibus occisivis, ...	218
Solvuntur objectiones, ...	220
Corollaria circa defensionem occisivam, ...	223
De defensione occisiva causa pudicitie conversandae, ...	224
De defensione occisiva causa honoris vel fame, ...	226
De defensione occisiva causa honorum temporalium, ...	227
De gravitate et divisione homicidii, ...	229
De Duello, ...	230
De penis duellantium, ...	232
De Abortu, ...	234
De penis procurantium abortum, ...	237
De Mutilatione, ...	240
De verberatione et incarcerationis, ...	241
De penis et obligationibus homicidarum, ...	242
De restituendo damna reali ex homicidio et mutilatione, ...	244
Quibus facienda sit restitutio damnorum realium, ...	246
De Confessione homicide, ...	247
De injuriâ stupri et fornicationis, ...	248
De restitutione ex stupro, si virgo libere consensit, ...	250
Ad quid teneatur, qui virginem vi vel fraude defloravit, ...	251
Ad quid teneatur, qui virginem corrumpit sub promissione matrimonii, ...	252
Ad quid teneatur stuprator prole secuta, ...	253
De Confessione stupratoris aut fornicatoris, ...	
De injuria et restitutione ex adulterio, ...	
Modus restituendi damna ex adulterio, ...	
De injuria in bonis spiritualibus, ...	
De advocante aliquem à Religione, ...	

TRACTATUS DE CONTRACTIBUS.

IN GENERE.

Quid Contractus et quot modis fiat, ...	
De divisione Contractuum, ...	
De requisitis ad valorem Contractus, ...	
Quibusque pupilli, &c. habiles sint ad contrahendum, ...	
De capacitate rei ad Contractum, ...	
De consensu requisito ad Contractum, ...	
De errore et dolo in Contractu, ...	
De metu circa Contractum, ...	279
De jramento circa Contractum, ...	281
De forma substantiâ seu solemnitate Contractus, ...	283
De effectibus Contractuum, ...	287
De obligatione Contractus non puri et conditionati, ...	289
De modo obligandi Contractus conditionati, ...	291

INDEX.

DE CONTRACTIBUS.

IN SPECIE.

	PAGE
De promissione, ...	294
De obligatione Promissionis, ...	296
De Donatione, ...	298
Quomodo validè donare possint, ...	299
De ultimis voluntatibus seu testamentis, ...	302
Observationes circa precedentia, ...	303
De Solemnitatibus Testamentorum, ...	306
De Testamentis quibusdam specialibus, ...	311
De Testamentis minus solemnibus, ...	312
De his, qui testari aut heredes institui possunt, ...	314
De revocatione et executione Testamenti, ...	317

DE CONTRACTIBUS ONEROSIS.

De Emptione venditione, ...	321
De Periculo et Commodo rei vendite, ...	322
De Pretio Emptionis venditionis, ...	324
De titulis excedendi pretium, ...	326
De titulo anticipato aut dilato solutionis, ...	329
De sciente privatim pretium augendum vel minuendum, ...	330
De Emptione venditione debitorum liquidorum, ...	331
De Subhastatione, ...	333
De defectibus rei venalis, ...	334
Quandonam defectus rei sit aperiendus, ...	336
De Negotiatione, ...	337
De Monopolio, ...	339
De Emente aut Vendente nomine alterius, ...	342
De re non vendibili, ...	344
De dissolvenda Emptione-venditione, ...	346
De Mutuo et Usura, ...	349
De definitione et divisione Usuræ, ...	351
Quo jure Usura sit prohibita, ...	352
De aliis titulis fictis, seu palliis Usuræ, ...	355
De titulis Usuræ disputatis, ...	357
De titulis veris accipiendi auctarium, ...	360
De periculo sortis, ...	362
De restitutione Usurarum, ...	364
De cooperantibus Usuræ, ...	365
De penis Usurarium, ...	367
De contractu Mohatra, Emptione cum pacto redimendi, &c. ...	368
De Montibus pietatis, ...	370
De contractu Societatis, ...	371
De divisione Lucri ac Damni inter Socios ...	372
De contractu triplici, ...	375
De Censibus, ...	378

INDEX.

	PAGE
An Census sit licitus, ...	381
De conditionibus ad Justitiam Censuum consignativi, ...	383
De Censu utrimque redimibili et irredimibili, ...	384
De Censu pupillari et scedulis obligationum, ...	386
Quenam pacta Censibus adjicere liceat, ...	388
De extinctione Censuum, ...	389
De Cambio, ...	391
De Justitia lucris in Cambio reali, ...	392
De conditionibus ad justitiam lucris Cambialis requisitis, ...	394
De Locatione-conductione, ...	396
De Emphyteusi et Feudo, ...	397
De Commodato, Precario et deposito, ...	399
De Contractibus quibusdam minoris momenti, ...	401
De Ludo et Sponsione, ...	402
De Tributis et Vectigalibus, ...	404
De obligatione et defraudatione Vectigalium	406
De Judiciis publicis, ...	409
De officio et obligatione Judicis, ...	410
De Accusatore et Denuntiatore ...	412
De Testibus, ...	413
De Reo, ...	415
De Advocato, ...	416
De Justitia distributiva et acceptione Personarum.	417

FINIS INDICIS.

THEOLOGIA
MORALIS ET DOGMATICA

REVERENDI ET ERUDITISSIMI DOMINI

PETRI DENS,

IN UNIVERSITATE LOVAN. S. THEOLOGIE LICENTIATI, ECCLESIE METROPOL. S. RUMOLDI MECHLIN. CAN. GRAD. ET ARCHIPRESB. NECNON SEMINARII ARCHIEP. PRÆSIDIS, ETC.

EDITIO NOVA, ET ABSOLUTISSIMA,

QUIPPE CUI NUNC PRIMUM ACCEDUNT

EPITOME EX OPERIBUS BENEDICTI XIV. NECNON ET VARIE SUMMORUM

PONTIFICUM, PRÆSERTIM

VERO EJUSDEM PONTIFICIS CONSTITUTIONES, LITERÆ ENCYCLICÆ ETC.

TOMUS IV.

COMPLECTENS

TRACTATUS DE VIRTUTE RELIGIONIS, IMMUNITATE ECCLESIASTICA, SIMONIA, BENEFICIIS ECCLESIASTICIS, ET VIRTUTIBUS JUSTITIÆ ANNEXIS.

DUBLINII:

EX TYP. RICHARDI COYNE,

IN VIA VULGO DICTA CAPEL-STREET; TYPOG. ET
BIBLIOPOL. R. C. COLL. MAYNOOTH.

MDCCCXXXII.

EMINENTISSIMO

AC REVERENDISSIMO DOMINO,

DOMINO

THOMÆ PHILIPPO,

S. R. E.

PRESBYTERO CARDINALI

DE

ALSATIA DE BOUSSU,

ARCHI-EPISCOPO MECHLINIENSI, &c. &c.

PATERNA tua, EMINENTISSIME DOMINE, Benevolentia, quâ Seminarium tuum indivulsè prosequeris, quâ non solùm in temporalibus ejus te exhibes Benefactorem, sed & maximè in Spiritualibus exemplarem Directorem, r̄os cogit universos ad gratitudinem & admirationem : Pietatem enim & Clericalem Honestatem Exemplo tuo commendas & Autoritate confirmas : Studii ardorem accendis, dum ipse in persona ad Seminarium descendis, & in Examinibus generalibus, quæ per plures dies integros protrahuntur, præsens singulorum profectum & eruditionem exploras & scripto notas ; ac tandem in Vineam Domini & ad sacras Functiones non nisi magis Idoneos & Digniores assumis & mittis.

Paterna illa, inquam, Benevolentia fiduciam mihi adauget, ut audeam has Doctrinæ Theologicæ paginas sub umbone paternæ tuæ Protectionis consignare: Eadem quippe his foliis expressa Doctrina est, quæ ab alumnis calamo excipienda in Seminario tradita est breviter pariter & simpliciter, methodo Tyronibus & discentibus accommodâ, per Interrogationes, quæ attentionem acuunt, disposita, Responsioni immediatè adjungimus rationem ejus fundamentalem desumptam, juxta morem S. Thomæ Scholasticorum Principis, ex ratione naturali, & ubi materia exigit, ex Scriptura Sacra vel autoritate infallibili.

Objectiones paucas, quæ magis ad veritatis elucidationem deserviunt, subnectimus.

Denique certa ab incertis discernimus; & quid ex eo praxi certum resultet, notamus, quod incipientibus Theologiæ Studiosis non tantùm utile judicamus, sed prorsus etiam necessarium.

Scholæ quidem nostræ consuetudo habet, ut à Professoribus tradatur doctrinâ calamo excipiendâ, hanc dictandi vel scribendi praxim non abrogamus, sed adjuvamus. Dictata enim hæc jam prelo excusa, absque labore scribendi obtinentur securius. Pretiosissimi enim temporis, quod in dictando & scribendo assumitur, usuram lucrifacimus, dum Professores in explicatione magis progredi possunt, ut ita ab eis quatuor aut quinque annorum decursu, juxta Leges & Statuta Seminarii, integra Theologia tradi queat. Nec refragamur si Professores posterius quidquam in nostris Dictatis immutandum aut corrigendum reprehendant, ut easdem

correctiones scripto excipiendas tradant, non enim nostra sed meliora laudamus & amamus.

In speculativarum Quæstionum contentione non immoramur; verumtamen in illis speculativis quidquid reducibile ad praxim Confessoriorum continetur, notamus.

Deinde quæ practicè necessaria aut utilia sunt Pastoribus & Animarum Directoribus, quæque in aliis Scriptoribus vel non, vel sparsim reperiuntur, laboriosè exaravimus.

Primò typis tradidimus Tractatum de Virtute Religionis & Virtutibus annexis, eò quòd Tractatus iste à quibusdam (puta *Neesen*, *Steyerert*, &c.) prætermittatur; à multis aliis obiter & perfunctoriè percurratur, qui tamen in re morali recensendus est inter præcipuos.

Prosequemur, Deo dante, ad Editionem aliorum Theologiæ Tractatum, si præsens Editio ad bonum Seminarii nostri utilem successum invenerit.

Suscipe igitur, EMINENTISSIME DOMINE, Opusculum hoc; meque cum Seminario tuo & alumnis ejus sub benevola Protectione tua & paterna Benedictione conserva, qui indesinenter Deum Omnipotentem oramus & exoramus ut EMINENTIAM SUAM nobis totique Ecclesiæ diu servet incolumem.

E Seminario 12 Januarii 1758.

PETRUS DENS,
Præs. Seminarii Mechlin.

7

APPROBATIO.

JAM fermè à sæculo in lucem prodiit "Theologia" potissimum "Moralis" ac "Practica ad mentem SS. Augustini & Thomæ exposita," per Rev. adm. ac vener. Virum Dominum ac Magistrum LAURENTIUM NEESEN. Quàm felici successu excepta fuerit, testati sunt Theologi omnes, qui eam pervolverunt; testantur reiteratæ editiones quamplurimæ, Mechliniæ, Lovanii, Bruxellis, Leodii, ac postremo Antuerpiæ; testantur & fructus uberrimi, quos idem Auctor LAUR. NEESEN, Archi-Episcopalis Seminarii per annos 40 Præses dignissimus, & in Ecclesia Metropolitana Canonicus Theologalis, inter Alumnos suos operatus est; qui passim omnes, Theologiæ hujus adminiculo ad curam pastoraalem efformati, præclari facti sunt in vinea Domini Operarii, ac Verbi Dei præcones zelosissimi.

Porro huic "Theologiæ" deerant partes aliquot, sive Tractatus, quos Præses laudatissimus, anno 1679 è vivis sublatus, ineditos reliquerat: atque imprimis "Tractatus de Jure & Justitia." Hunc autem in gratiam Alumnorum ejusdem Seminarii edidit Vir æquè venerandus, nec minoris eruditionis Professor Rev. adm. D. PHILIPPUS BERTRAND, Successor NEESENI in Canonicatu & Præbenda Theogali, ac postmodum etiam Cantor in Ecclesia Metropolitana.

Nihilominus ad Cursus hujus Theologici complementum, desiderabatur adhuc Pars aliqua elucidanda, eaque non infima: nimirum "Tractatus de Virtute Religionis," aliisque annexis, nec non de Vitiis ei oppositis. Hunc porro, quem priùs infatigabili zelo ac labore conceperat, tum vivâ voce tum calamo explanaret, quo altiùs hujus

Seminarii alumnorum memoriae imprimatur, hocce Libro ceu Supplemento, luci dedit Rev. adm. ac venerabilis Dominus PETRUS DENS, S. T. L. prœlaudati Seminarii Præses, nec non in Æde Metropolitana Can. Grad. & Archipresbyter. Ad hæc Quæstiones aliquot Theologicas, jam olim à LAUR. NEESEN minùs dilucidè seu non satis appositè ad hodiernam Scholasticorum methodum pertractatas, clariùs secundùm Doctrinam S. M. Ecclesiæ expressit, atque subinde correxit.

Hunc itaque "Tractatum de Religione," cum annexis, insigni eruditione ac sermonis claritate conscriptum, multiplicibus & ad praxim necessariis Questionibus refertum, libenter pervolvi; nihilque in eo reperi, quod Fidei Catholicæ, Constitutionibus Apostolicis, tutioribus Moralis Christianæ principiis, aut bonis moribus adversetur.

Quapropter illum jure merito typis censeo committendum; nullatenus dubitans quin Studii Theologici cultoribus, ac præsertim Seminarii hujus Archi-Episcopalis alumnis futurus sit utilissimus, quo sese ad obeundas aliquando functiones pastorales ritè disponant, idemque Seminarium in suis alumnis magis magisque pergat proficere: prout jam dudum sub Eminentissimi Cardinalis Archi-Episcopi atque Pastoris primarii protectione ac vigili curâ effloruerit. Quod faxit Deus!

Dat. Mechliniæ die xv Aprilis 1758.

*J. F. FOPPENS, S. T. L. Metrop. Eccles.
Can. Grad. Archidiac. ac Libr. Censor.*

TRACTATUS

DE

VIRTUTE RELIGIONIS

ALIISQUE VIRTUTIBUS JUSTITIÆ ANNEXIS.

QUÆSTIO I.

N. I. DE VIRTUTIBUS JUSTITIÆ ANNEXIS IN GENERALI.

S. Thom. 2. 2. quæst. 80.

I. Octo Virt. annexæ justitiæ, quæ appellantur partes justitiæ potentiales.

QUÆ sunt virtutes justitiæ annexæ ?

I. Resp. S. Th. octo præcipuas enumerat virtutes justitiæ annexas ; nimirum " religionem, pietatem, observantiam, veritatem, gratiam, vindicationem, liberalitatem, & amicitiam seu affabilitatem ;" quas virtutes appellat partes justitiæ potentiales ; quia videlicet cum justitia in aliquo conveniunt, quod sint ad alterum ; & in aliquo à ratione justitiæ deficiunt, sive totam virtutis justitiæ potentiam non assequuntur ; eò quod non reddant alteri, quod ei debetur, secundum æqualitatem : & quidem " religio, pietas & observantia" deficiunt à justitia, inquantum non possunt reddere æquale ; reliquæ virtutes præfatæ deficiunt à ratione justitiæ, inquantum continent debitum non strictè dictum, sed solum debitum morale sive ex honestate virtutis. De his virtutibus aliisque, quæ ad prædictas reducuntur, agemus cum S. Thoma in sequentibus.

QUÆSTIO II.

N. 2. DE VIRTUTE RELIGIONIS.

S. Thom. 2. 2. quæst. 81.

DE EJUS DEFINITIONE.

1. *Definitio Relig.*

QUID est virtus Religionis?

I. R. Definitur; "Virtus exhibens cultum debitum Deo tanquam primo omnium principio." Rectè etiam ab aliis definitur: Virtus inclinans voluntatem ad tribuendum cultum Patriæ Deo debitum. Religio est virtus supernaturalis charitati connexa.

Vox "Religio" alio quandoque sensu accipitur, prout fit in his expressionibus; Religio Catholica, Status Religionis, &c.

Et vulgariter cultus Dulæ & Hyperdulæ nuncupatur cultus religiosus, de quibus in tertia parte.

N. 3. DE OBJECTO VIRTUTIS RELIGIONIS.

S. Thom. quæst. 81. art. 5.

I. *Objectum mater. est cultus.* II. *Objectum formale est ratio Debiti.* III. *Objectio.* IV. *Sentent. Scholæ Augustiniaræ.* V. *Sentent. Thomist. Deus est Religionis.* *Objectum cui.* VI. *Objectio.* VII. *Quomodo Cultus supererogationis dicatur Deo debitus.*

QUOD est objectum virtutis Religionis?

I. R. Objectum materiale proximum virtutis Religionis est "Cultus Divinus," sive actus honorationis & reverentiæ Dei: cultus enim ille se habet per modum materiæ ad virtutem Religionis, ait S. Thom. art.

II. Objectum formale Religionis est "ratio debiti ad Deum," sicuti objectum formale justitiæ, cujus religio est pars potentialis, respicit rationem debiti. S. Thom. art. 5; utrumque objectum exprimit his verbis: "Cultum Deo debitum." Intellegitur autem debitum legale, quod tantum est, ut nunquam possit ei reddi æquale, quia Deo non potest tantum exhiberi, quantum ei debetur; verumtamen

sufficiens secundum quandam considerationem humanæ facultatis & divinæ acceptionis. S. Th. art. 5. ad 3.

III. Objicitur: Virtus Religionis colit Deum propter infinitam ejus excellentiam, sicuti charitas diligit Deum propter ejus infinitam bonitatem; ergo Religio habet pro objecto materiali Deum, & pro formali excellentiam divinam, ergo est virtus Theologica.

IV. R. Ob hoc argumentum Van Roy de rel. q. 2. cum schola Augustiniana admittit excellentiam Dei esse objectum formale Religionis.

V. Thomistæ verò sustinent, objectum formale esse rationem debiti, excellentiam autem Dei esse fundamentum istius debiti, & posse nuncupari rationem formalem Religionis remotam, non proximam. Similiter dicunt, Deum non esse objectum *quod* seu materiale Religionis, sed Deum esse finem seu objectum, *cui* Religio defert cultum. Igitur ad argumentum respondetur, negando paritatem in antecedente assumptam: ratio autem disparitatis est, quod actus, quibus Deus colitur, immediatè non attingant Deum ut objectum, sicuti actus virtutum Theologicarum. S. Th. 5. in c.

Itaque colimus Deum propter ejus excellentiam, sed mediante ratione debiti, sive quia et cultus debetur; diligimus autem Deum immediatè propter ejus bonitatem, nec attenditur propriè ratio debiti.

VI. Quomodo omnis cultus Religionis potest dici Deo debitus, cum dentur opera supererogationis, quibus colitur Deus; putà votum castitatis?

VII. R. Cum Wiggers quòd omnia opera nostra rectè dicantur Deo debita, quia sumus omnimodè servi Dei: cum tamen Deus non exigat omnia illa opera, quoad exercitium actûs, tanquam debita ex præcepto speciali, hoc sensu quædam opera dicuntur supererogationis; nam opera puræ liberalitatis in homine respectu Dei non dantur: deinde cultus ille Deo debitus dicitur, quia nulli alteri debetur aut tribui potest.

N. 4. RELIGIO EST VIRTUS MORALIS.

S. Thom. q. 81. art. 5 & 6.

I. *Religio non est Virtus Theolog.* II. *Est dignissima inter morales.* III. *Objectio.* IV. *Cultus ob alia attributa divina est Religionis.*

I. Ex dictis sequitur, quòd Religio non sit virtus Theologica, cum non habeat Deum tanquam objectum proxi-

mum, sed quòd sit virtus moralis, una & distincta ab aliis, quia habet objectum morale distinctum ab objectis aliarum virtutum. S. Thom. quæst. 81. art. 3 & 4.

II. Deinde consequitur, quòd sit virtus inferior Theologicis, at excellentior cæteris moralibus, quia Religio, licet non immediatè, ut Theologicæ, attamen magis de propinquo quàm aliæ morales, accedit ad Deum S. Thom. art. 5 & 6. Religio interim convenit cum pietate, cum gratitudine & cum observantia in Deum, quòd sit quædam excellens pietas, gratitudo vel observantia. S. Th. 2. 2. quæst. 106. art. 1. ad 1.

III. Obj. 1. Reg. "Melior est obedientia quàm victimæ." ergo virtus obedientiæ est melior virtute Religionis.

R. Negando consequentiam: nam Textus S. Scripturæ agit de casu, in quo actus obedientiæ poni debèbat ex præcepto divino, actus verò Religionis non præcipiebatur. In hoc supposito melius est facere actum obedientiæ quàm Religionis, non ob majorem præstantiam, sed ob circumstantiam majoris necessitatis sive præcepti urgentis.

IV. An, quando Deus colitur ob sapientiam aliave attributa divina, ille cultus vocari debeat Religionis?

R. Affirm. Nam infinita Dei excellentia non ponitur hic ut attributum distinctum, sed prout includit omnia attributa Divina, quatenus concurrunt ad rationem primi principii; Deus enim producit omnia & gubernat sapientiâ, voluntate & potentiâ Bonitatis suæ. S. Thom. quæst. 81. art. 3. ad 1. "Subjectum" virtutis Religionis est voluntas naturæ rationalis creatæ.

N. 5. DE ACTIBUS RELIGIONIS.

S. Thom. q. 81. art. 7. & q. 82.

I. *Divisiones act.* II. *Duo actus interni.* III. *Cultus externus & internus est in præcepto.* IV. *Objectio.* V. *Explicatur Joan. 4. venit hora, &c.*

I. ACTUS Religionis alii sunt interni, alii externi, item quidam sunt elictii, quidam imperati.

II. S. Th. quæst. 82. duos actus internos assignat "devotionem & ordinem;" actus autem externos recenset "adorationem, sacrificium, oblationem, votum, juramentum, adjurationem, & Dei laudes." Potest interim oratio esse externa & vocalis, & è contra actus aliqui, qui dicuntur externi, possunt perfici internè, E. C. Vota interna.

III. Uterque cultus externus & internus est in præcepto, quia totus homo cum corpore & anima debet Deo servire S. Thom. quæst. 81. art. 7. juxta illud Ps. 83. "Cor meum & caro mea exultaverunt in Deum vivum."

IV. Obj. Joan. 4. Christus dicit Samaritanæ: "Venit hora & nunc est, quando veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu & veritate," &c. Ergo à nova Lege excluditur cultus externus.

V. R. Neg. conseq. Solùm excluditur cultus judæicus & figurativus, ita ut adorare in "spiritu & veritate" opponatur adorationi, quæ fiebat in sacrificiis "carnalibus & figurativis," quæ à N. L. secludi debent.

Similiter in Ps. 39. "sacrificium & oblationem noluisti," solùm significatur, sacrificia veteris Legis aliquando esse abolenda.

N. 6. DE ACTIBUS RELIGIONIS ELICITIS.

S. Thomas q. 81. a. 1. & 4. & q. 82.

I. *Devotio est actus elicitus à Relig. II. Actus eliciti moraliter. III. Objectio prævenitur. IV. Voluntas colendi Deum est actus Religionis propriè dictus.*

QUI sunt actus Religionis eliciti?

I. R. "Devotio est actus proximè & realiter elicitus à virtute Religionis.

II. 2º. Juxta S. Thom. a. 1. ad 1. oratio, adoratio, genuflexio similesque actus, qui primam speciem bonitatis sumunt à virtute Religionis, possunt dici actus moraliter eliciti à Religione; quia secundùm rationem suæ speciei pertinent ad reverentiam & honorem Dei. S. Th. a. 4. ad 2.

III. Nec obstat, quòd virtus Religionis sit in voluntate, illi autem actus sint eliciti ab aliis potentiis, quia ut notat Bannes, dupliciter dicuntur actus elici ab aliqua virtute, primò realiter simul & moraliter, secundò moraliter tantùm, dum scilicet actus physicè ab alia potentia eliciuntur, sed ex fine & honestate istius virtutis movente.

IV. Saurez & Wiggers contendunt interponere alios actus immediatè à Religione elicitos, nempe volitiones colendi Deum, quas volitiones dicunt per se non habere rationem cultus divini: verùm illud videtur ineptum & alienum à mente S. Thomæ q. 82. a. 1 & 2. ubi velle sive voluntatem colendi Deum docet esse actum devotionis;

igitur illæ volitiones dici debent actus Devotionis : repugnat etiam rationi Theologicæ actus proximè à virtute liberè & debitè elicitos privari honestate istius virtutis.

N. 7. DE ACTIBUS RELIGIONIS IMPERATIS.

S. Thom. quæst. 81. art. 4.

I. *Actus religionis imperati.* II. *Studere & laborare possunt esse actus religionis.* III. *Explicatur Textus Jac. 1.*

QUINAM dicuntur actus religionis imperati?

I. R. Qui ab alia virtute eliciuntur, & ex honestate religionis simul perficiuntur.

Ita eleemosyna erit actus religionis imperatus si simul ordinetur in augmentum cultûs divini.

Simili modo intelligi potest S. Augustinus dicens quòd Deus colatur Fide, Spe & charitate; quia scilicet Religio imperat sive utitur illarum actibus ad colendum Deum: vel etiam quia Virtutes Theologicæ imperio suo causant actus Religionis. S. Thom. q. 81. a. 5. ad 1.

II. Collige ex dictis, quòd studium, labor & omnes actus voluntarii in Deum referibiles, possint esse actus religionis vel elicitos vel imperati, dum scilicet ordinantur in Dei gloriam, honorem & reverentiam. S. Thom. q. 81. a. 4. ad 2. Juxta illud 1. ad Cor. 10. "omnia in gloriam Dei facite."

III. In hunc sensum S. Thom. q. 81. a. 1. ad 1. accipit & explicat verba Jac. 1. "Religio munda est visitare pupillos & viduas," &c. Nimirum, eò quòd religio hos actus imperet.

N. 8. DE DEVOTIONE.

S. Thom. quæst. 82.

I. *Definitio Devotionis.* II. *Larga acceptio.* III. *Devotio erga Sanctos.* IV. *Ascetici Nomen Devotionis aliter accipiunt.*

QUID est Devotio?

I. R. Est "actus religionis, quo homo promptâ voluntate se offert Deo ad illi serviendum," sive ut S. Thom. q. 82. a. 1. ad 1.: est actus voluntatis hominis offerentis se Deo ad ei serviendum.

II. Nomen "Devotionis" quandoque tam latè accipitur, ut attribuatür actibus aliarum virtutum, charitatis, obedientiæ, &c.

III. Imò devotio etiam dicitur in ordine ad Sanctos; verùm eatendùs non est actus religionis seu Latriæ, sed Dulciæ; quo sensu quis dicitur devotus erga Divam Virginem.

IV. Ascetici, & vulgus devotionem sumunt non tam pro simplici actu, quàm pro promptitudine & fervore affectûs ad cultum divinum. In hac acceptione de devotione scribit S. Franc. Salesius, introduct. ad vit. dev. parte 1. cap. 1, 2 & 3.

N. 9. DE MEDITATIONE.

I. *Definitio Meditat.* II. *Aptior Meditat. per sensibles repræsentationes fit.* III. *Quid sit ecstasis.* IV. *Contemplatio absque Phantasmatis.*

I. QUID est Meditatio?

R. Est "attenta & continuata rerum divinarum consideratio; sive cogitatio, eum in finem instituta, ut inde mox acquirantur pii affectus, & tempore opportuno operationes."

S. Thom. q. 82. a. 3. pro iisdem hinc habet meditationem & contemplationem; differunt interim à studio, prout observat S. Franc. Sal. p. 2. c. 5.

Materiam, sive objecta meditationis subministrat prælaudatus S. Franc. Sales. Introduc. ad vit. dev. lib. 1; & methodum ac conditiones meditationis explicat lib. 2.

II. Cum eodem S. Franc. & S. Thom. q. 82. a. 3. ad 2, observare licet, quòd propter nostram imbecillitatem, nobis, quibus sensibilia sunt magis nota, communiter ea meditatio sit aptior & magis conveniens, quæ per aliqua sensibilia repræsentatur: qualis est E. C. meditatio vitæ, Passionis & mortis Christi Domini, repræsentando nobis facta præterita.

Potest autem meditatio, vel contemplatio, aut oratio mentalis, in tantùm rapere attentionem internam, ut fiat in homine abstractio à sensibus externis, ita ut sensus externi nihil operentur, neque per objecta externa moveantur; qui meditandi vel orandi modus vocatur III. "ecstasis vel excessus mentis," qui sæpius accidit in sanctis piisque hominibus.

IV. Ea verò meditatio vel contemplatio, quæ ab anima adhuc conjuncta corpori mortali fit, abstractim non solùm à sensibus externis, sed etiam ab internis, id est, sine cooperatione phantasie, ita ut anima sola operetur per lu-

men & species quasdam divinitus infusas, videtur esse miraculosa, vel saltem valdè extraordinaria; nam juxta Philosophos intellectus in mortali corpore existens naturaliter operari non potest, nisi mediante phantasiâ. Interim hic contemplationis modus in anima Christi certissimè fuit; in quo probabiliter etiam participavit B. M. V.; ita ut, corpore dormiente, anima vigilaret, oraret, & operaretur: quidam adjungunt Joan. Bapt., & juxta hunc modum explicant raptum S. Pauli in Cælum.

N. 10. DE EFFECTIBUS DEVOTIONIS.

S. Thom. quæst. 82.

I. *Effectus per se est Lætitia spiritualis.* II. *Vita Devotorum lætitiâ habet.*

QUI sunt effectus Devotionis?

I. Respondet S. Thom. q. 82. a. 4: primò & per se est delectatio spiritualis, sive lætitia mentis; secundariò & per accidens est tristitia, quæ est secundùm Deum. Idem prosequitur S. Thom. 2. 2. quæst. 180. a. 7.

II. Justissimè igitur S. Franc. Salesius pag. 1. c. 2. invehitur in homines mundanos, qui devotionem, sive devotorum hominum vitam aspernantur, veluti tristem, tetricam, luctuosam, & molestam; cum horum spiritualis lætitia cordis superet omnem mundanam delectationem verè difficilem, & inconstantem, quam mox consequitur amaritudo & melancholia; hinc dicunt Sap. 5. v. 7. "Ambulavimus vias difficiles," &c.

QUÆSTIO III.

N. II. DE ORATIONE.

S. Thom. q. 83.

I. *Definitio Orationis.* II. *Definitur à Causis.* III. *Divisiones orationis.*

I. QUID est Oratio Theologis?

R. Est "Mentis in Deum elevatio cum petitione decentium."

Est autem oratio juxta S. Thom. a. 1. ad 3, actus rationis practicæ, ad quem concurrunt desiderium voluntatis, & petitio intellectûs; adeo ut sit locutio quædam ad Deum motiva, non simplex narrativa.

Oratio est actus religionis, inquantùm homo orando profitetur suam dependentiam, & Dei providentiam ac excellentiam, saltem in actu exercito.

II. Oratio latiùs sumpta, ut comprehendat etiam alios religionis actus, describitur à Canisio: "Mentis in Deum elevatio, per quam vel mala deprecamur, vel bona nobis aliisque petimus, vel Deo benedicimus."

III. Dividitur oratio in "mentalem" seu "internam," & in "vocalem;" item in "singularem," & "communem," & in "publicam, & privatam."

Oratio mentalis est, quæ perficitur internè.

Oratio vocalis est, in qua oratio mentalis voce vel signo exprimitur: ita ut oratio vocalis includat mentalem; sicuti peccatum oris involvit peccatum cordis.

N. 12. DE NECESSITATE ORATIONIS.

S. Thom. q. 83. art. 2.

I. *Oratio est necessaria necessitate Medii & præcepti.* II. *Duo errores vitandi.* III. *Objectio.* IV. *Oratio sæpe est Medium obtinendi ex Dei Decreto.* V. *Objectio.* VI. *Per Orationem reddimur idonei accipere.* VII. *Utilitates Orat.*

An oratio est necessaria ad salutem?

I. R. Oratio adultis est necessaria ad salutem necessitate medii & præcepti; ratio est, quòd adultis aliqua media ad salutem sint necessaria, quæ Deus statuit impertiri solis orantibus; nimirum secundùm ordinariùm à Deo constitutum ordinem salvandi homines adultos.

Probatur ex S. Aug. lib. 2. de dono pers. c. 16. dicente: "Constat Deum alia etiam non orantibus, sicuti initium Fidei; alia non nisi orantibus præparasse, sicut usque in finem perseverantiam." Plures de hac re SS. PP. sententias legito apud Sylvium ad quæst. 83. art. 2.

II. Duos errores hîc evita, Massiliensium dicentium, solam orationem sufficere ad salutem; & Pelagianorum docentium, orationem non esse necessariam.

III. Obj. in oratione vel petimus id, quòd Deus vult nobis dare; vel petimus id, quòd non vult nobis dare: si

prius, oratio est inutilis; si posterius, oratio est impia: ergo etc.

IV. R. In oratione petimus ea, quæ speramus Deum velle nobis dare: verumtamen ideo oratio non est inutilis, sed è contra utilis, ut obtineamus precibus nostris, quod Deus ante sæcula donare disposuit, ait S. Thom. art. 2. in c. & ad 2.: nam Deus quosdam effectus voluntate etiam absolutâ decrevit executioni mandare, sed non nisi mediantibus orationibus nostris; ita ut oratio sit medium necessarium. Ex eo intellige, quomodo orando non agatur contra fidem immutabilitatis Dei.

V. Obj. Deus benevolus est, & paratus dare nobis quæcumque bona: ergo oratio saltem non est necessaria.

VI. R. Deus paratus quidem est bona dare, & multa præstat non petita; sed aliqua non præstat nisi petentibus prout oportet, secundum illud Matth. 7, "petite & accipietis:" per orationem enim reddimur idonei bona à Deo accipere, ait S. Thom. in 4. d. 15. q. 4. a. 1. & q. 3. ad 3. Illi autem, qui non orant, sæpè non sunt idonei, sive sunt indispositi ad recipiendum ea, quæ dare paratus est Deus.

VII. Porrò orando exponimus desideria nostra Deo, non ut Deum doceamus, ait S. Thom. loco citato ad 2: sed ut affectum & intellectum nostrum dirigamus in illum; & ut nos agnoscamus indigentiam nostram; & ut recognoscamus, Deum esse bonorum nostrorum auctorem S. Thom. 2. 2. q. 83. art. 2. ad 3. Et ut fiduciam accipiamus recurrendi ad Deum.

Collige ex his, quomodo oratio sit utilis, prositque nobis; non autem Deo: nihil enim nos Deo reddere possumus, nisi honorem & gloriam.

N. 13. DE PRÆCEPTO ORATIONIS.

S. Thom. q. 83. art. 3.

I. *Datur præceptum orandi Divinum & naturale.* II. *Tempora & occasiones, in quibus præceptum orandi obligat.* III. *Diebus Festis.* IV. *Singulis diebus.* V. *Praxis Oration. Jaculatoriarum.* VI. *Omne peccatum non provenit ex defectu orationis.*

UTRUM detur præceptum orandi?

I. Responsonem affirmativam docet S. Thom. q. 83. art. 3. ad 2. dicens: petere sive orare, cadit sub præcepto Religionis; quod præceptum ponitur Matth. 7. ubi dicitur: "petite & accipietis." Idem docet Catechismus Concilii

Trid. p. 5. Est autem illud præceptum divinum & naturale. Quandonam obligat præceptum orandi?

R. Wiggers, Sylvius, Layman, aliique Scholastici enumerant occasiones plures, in quibus præceptum orandi per se, vel per accidens obligat secundum ordinarias Dei leges:

II. 1°. Circa initium usûs rationis. Ita docent Wiggers, Boudart, &c.

2°. In periculo mortis. Sylvius, Boudart, Layman, Bec.

3°. In gravi tentatione. Wiggers, Boudart, Van Roy.

4°. Quando opus arduum aggredi oportet. Sylvius.

5°. Quando peccator tenetur se præparare ad statum gratiæ; vel quando Sacramentum aliquod suscipiendum vel administrandum est. Wiggers.

6°. In necessitate Ecclesiæ, Reipublicæ, aut Communitatis. Wiggers, Layman.

7°. Item in necessitate vel periculo nostro aut proximi, præcipuè spirituali, juxta ordinem, quo obligat charitas; dum scilicet oratio videbitur esse medium magis conveniens, ut succurratur necessitati. Less., Laym. & S. Thom. in 4. d. 15. art. 1. quæst. 3.

III. 8°. Quòd præceptum orandi obliget diebus Festis, indicat S. Thom. loco citato dicens: "omnibus videtur ab Ecclesia determinatum tempus orandi statutum esse; cum ex Canonum statuto teneantur diebus Festis interesse Divinis Officiis, præsertim Missæ Sacrificio, ut ministris pro populo orantibus suam intentionem conforment."

IV. 9°. Imò, quod obligatio recurat orandi singulis diebus, significat S. Aug. tom. 8. lib. de Hæresibus cap. 57, ubi docet, verba Christi "oportet semper orare," sic esse accipienda, ut nullo die intermittantur certa tempora orandi. Idem colligitur ex Oratione Dominica & ex usu piorum: accedit, quòd juxta Job 7. vita nostra sit militia & tentatio continua super terram, in qua vincere oportet per orationem quotidianam & continuam.

Audi S. Hieron. instruentem Eustoch. Ep. 12: "Nec cibi sumantur nisi oratione præmissâ, nec recedatur à mensa nisi referantur gratiæ, egredientes de hospio amet oratio, regredientibus occurrat oratio, nec prius corpusculum quiescat, quàm anima pascatur."

V. S. Franc. Sales. Introduct. ad vit. dev. part. 2. cap. 13. adhortatur omnes ad frequentissimas orationes Jaculatorias practicandas, etiam millies, ait, in die; quæ mentaliter perfici possunt semper & ubique, in foro, in platea,

in officina, in colloquio, in lecto, in mensa, & in omni opere.

Notari debet, non quemcumque orationis defectum inducere culpam mortalem.

VI. Neque dici potest, quòd omne peccatum oriatur ex defectu orationis; quia voluntas sibi sufficit ad peccatum: idem patet ex eo, quòd primus defectus orationis peccaminosus non proveniat ex alio orationis defectu, ne detur processus in infinitum.

N. 14. AN SEMPER ORANDUM?

S. Thom. q. 83. art. 14.

I. *Non semper actu orandum.* II. *Objicitur. Luc. 18. & 1. ad Thess. 5.* III. *Tres Interpretationes.*

I. RESP. Non semper, sive continuè, actu orandum est in hac vita mortali; quia illud impossibile est homini.

II. Quomodo igitur exponuntur hæ Scripturæ Sacræ sententiæ: Luc. 18. "oportet semper orare;" & 1. ad Thess. 5. "sine intermissione orate?"

III. R. Plures dantur interpretationes:

Primam dat S. Thom. loco citato in c. dicens, quòd oratio debeat esse virtute continua secundùm suam causam, id est, secundùm desiderium charitatis; quod fit, dum omnia in gloriam Dei facimus.

Secundam adducit idem S. Thom. art. præfato ad 4. dicens, quòd aliquis continuè, sive semper orat, qui temporibus statutis orat: quo modo David 2. Reg. 9. v. 7. dixit Miphiboseth: "comedes panem in mensa mea semper." Vel, ut S. Aug. lib. de Hær. c. 57. nullo die intermittantur certa tempora orandi.

Tertiam affert S. Bonaventura, "semper orare," per exaggerationem dictum esse pro "frequenter orare."

N. 15. DE ORATIONE VOCALI.

S. Thom. q. 83. a. 12. & in 4. d. 15. q. 4. a. 2.

I. *Oratio Vocalis est utilis.* II. 1. *Ad excitandum Devotionem.* III. 2. *Ad redditionem Debiti.* IV. 3. *Ex S. Bonav.* V. *Vocalis oratio cadit sub præcepto.*

I. PROBAT S. Thomas orationem vocalem esse utilem triplici ratione:

II. 1°. Ad excitandum interiorem devotionem: quia per exteriora signa, sive vocum, sive factorum, movetur mens hominis: præcipuè autem oratio vocalis utilis est, ut excitentur mentes minùs devotæ, ait S. Thom. art. 12. ad 2; ut intentionem custodiant, ne evagentur. S. Thom. in 4. d. 15. q. 4. a. 2. q. 1. Mentibus in devotione firmatis sæpe utilior est oratio mentalis.

III. 2°. Oratio vocalis servit quasi ad redditionem debiti, ut scilicet homo serviat Deo non solùm mente, sed etiam corpore. S. Thom.

IV. 3°. Adjungitur vocalis oratio ex quadam redundantia ab anima in corpus ex vehementi affectione, secundùm illud Ps. 15 "lætatum est cor meum, & exultavit lingua mea."

An oratio vocalis est omnibus in præcepto?

V. R. Affirm. idque rectè Wiggers probat contra Suarez ex ratione secunda præfata. Immo ipsa Oratio Dominica videtur esse in præcepto: nam de illa canit Ecclesia: "Præceptis salutaribus moniti" &c. ergo datur præceptum de ea.

N. 16. DE ORATIONE DOMINICA.

S. Thom. q. 83. art. 9.

I. *Constat 7 petitionibus.* II. *Objectio Tacita.* III. *Oratio Dom. antecellit ex sex causis.* IV. *Authoritate.* V. *Brevit.* VI. *Ordine.* VII. *Efficaciâ.* VIII. *Necessit.* IX. *Omni die recitand. orat. Do.* X. *Continet actus Fidei, Spei, Charitatis, &c.*

ORATIO Dominica est oratio vocalis præscripta à Christo Domino. Matth. 6.

I. Constat hæc oratio præambulo, sive præfatiunculâ, & petitionibus septem; qui numerus in sacris Litteris solet esse mysticus & misteriosus.

II. Évangélista Lucas c. 11, non nisi quinque petitiones expressit, sed quæ implicite complectuntur septem petitiones, prout explicat S. Th. art. 9. ad 4.

III. Oratio Dominica inter omnes orationes vocales est dignissima & perfectissima; antecellitque reliquas, sex præcipuè de causis; nimirum 1°. autoritate; 2°. brevitate; 3°. ordine; 4°. efficaciâ; 5°. necessitate; 6°. virtutum exercitio.

IV. 1°. Præcellit "authoritate," quia Authorem habet Christum Dominum Deum, qui eam condidit & præscripsit. Matth. 6.

V. 2°. "Brevitate;" quia paucis verbis omnia à Deo petenda complectitur. Hinc S. Aug. dicit: "si rectè & congruenter oramus, nihil aliud dicere possumus, quàm quod in ista Oratione Dominica positum est." Simul etiam oratio ista docet, quid agere, quid fugere, quid credere, quid amare debeamus; ut propterea Tertullianus eam vocet "breviarium totius Evangelii."

VI. 3°. Excellit "ordine;" quia omnia petuntur ordine isto, quo desideranda sunt: nam ante omnia petitur gloria Dei, æterna præponuntur temporalibus. Decorem hujus ordinis decore ratiocinio deducit per singulas petitiones S. Thomas hîc quæst. 83. art. 9. in cap.

VII. 4°. "Efficaciâ;" quia utimur verbis ipsius Christi Dei: verbum autem Dei est efficacissimum, quod utique valet plurimùm præ verbo quocunque humano: nam verbum proprium Dei non potest Deo non esse gratum.

VIII. 5°. "Necessitate" Oratio Dominica anteponitur aliis, quia eam omnes scire, & omni die recitare tenentur; hinc Catech. Trid. p. 4. ad petit. 4. n. 32. dicit: IX. quotidie Dominicâ precatione singulis utendum est: & apud Clementem lib. 7. Constit. 25. legitur, ter quotidie dicendam esse. Inde concludit Sylvius, quòd illi, qui ex contemptu vel supinâ negligentia Orationem Dominicam ignorant, peccati mortalis reatum non effugiant: "nescio," ait S. Aug. Serm. 215 de temp., "quâ fronte se Christianum dicat."

X. 6°. Præcellit Oratio Dominica ex eo, quòd ultra religionis actus contineat "exercitium præcipuarum virtutum," fidei, spei, charitatis, humilitatis, obedientiæ, pœnitentiæ & perfectæ conformationis voluntatis humanæ cum voluntate divinâ: actus fidei continetur his verbis: "Pater noster, qui es in Cælis;" actus charitatis in illis: "Sanctificetur Nomen tuum;" actus spei in istis: "adveniat Regnum tuum;" & in reliquis petitionibus.

N. 17. EXPLICATIO PRÆFATIUNCULÆ.

Pater noster, qui es in Cælis.

I. *Vox Pater significat Deum simplicit.* II. *Deus est pater noster titulo Creation. Gubern. Redempt. & adop.* III. *In V. L. Deus nominatur Dominus nonies, in N. L. Pater sedecim vicib.* IV. *Dicimus Pater noster, quia fratres sumus, & pro omnibus oramus.* V. *Idem significat pl. numerus.* VI. *Deus in Cælis est speciali ratione.*

I. VOX "Pater" hîc rectè accipitur "essentialiter," adeoque compellat non solum Deum Patrem, sed & Filium & Spiritum Sanctum, sive Deum simpliciter.

II. Deus autem vocatur Pater noster pluribus titulis, 1° "creatione" juxta id Deuter. 32. "Numquid ipse non est Pater tuus,—qui fecit & creavit te? 2° gubernatione; 3° "redemptione; 4° regeneratione," sive "adoptione" per gratiam sanctificantem in terra, & per gloriam in Cælo; quapropter vocamur filii Dei & hæredes, juxta illud ad Rom. 8. "accepistis Spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba (Pater)—Si autem filii & hæredes."

III. Hæc Appellatio "Patris" excitat in nobis affectum filialem, fiduciam, obedientiam & reverentiam.

Notant aliqui in promulgatione veteris Legis Deum novem vicibus "Dominum" nominari, & quinque vicibus "Deum," at nunquam "Patrem:" in promulgatione verò novæ Legis sedecim vicibus Deus se "Patrem" nominavit.

IV. Dicimus: "Pater noster" non verò: "Pater mi:" quo fatemur, nos omnes esse fratres juxta illud Matth. 23. "omnes vos fratres estis:" item monemur generalem ex charitate orationem facere pro omnibus, juxta 1. ad Tim. 2. "Obsecro orationes fieri pro omnibus hominibus," maxime autem pro fidelibus; quia connotatur in hac orandi forma communio Sanctorum.

V. Eundem moralem sensum continet pluralis numerus in sequentibus, dum petimus: "Panem nostrum, &c. et dimitte nobis debita nostra, &c."

Quâ ratione additur: "qui es in Cælis," cum Deus sit ubique?

VI. R. Quia Deus in Cælis est speciali ratione, nimirum manifestando ibidem in clara visione majestatem & gloriam suam. Simul erigitur mens nostra à terrenis ad cœlestia, ait S. Chrys. Hom. 20. in Matth.

N. 18. DE PRIMA PETITIONE.

Sanctificetur Nomen tuum.

I. *Nomen Dei significat Deum ipsum.* II. *Deus sanctificatur à nobis, & in nobis, & in omnibus.*

QUID hinc significatur per nomen Dei?

I. R. Non significatur vox aut sonus vocis; sed designatur Deus ipse, ejus potentia, bonitas, sapientia, cæteræque perfectiones divinæ.

II. Porro dum oramus, ut sanctificetur nomen Dei, non petimus, ut nomen Dei, seu Deus in seipso sanctificetur: nam sanctitas vel gloria Dei intrinsecè augeri non potest; sed deprecamur, ut sanctificetur, id est, glorificetur & honoretur à nobis & ab omnibus, in nobis & in omnibus, quod fit credendo & amando Deum, eum laudando, benedicendo, prædicando populis, &c.

Ponitur hæc petitio ordine prima, ut discamus primùm & ante omnia querere gloriam Dei, ac plus Deum diligere quàm nos ipsos.

N. 19. DE SECUNDA PETITIONE.

Adveniat Regnum tuum.

I. *Triplex Regnum.* II. *Gratiæ.* III. *Gloriæ.* IV. *Regnum Christi consummatum.*

QUID denotatur hinc per Regnum Dei?

I. R. Denotatur regnum Dei triplex:

II. 1º. Regnum gratiæ, quo Deus regnat in animabus justis; de quo dicitur Luc. 17. v. 21. "Regnum Dei intra vos est."

III. 2º. Regnum Gloriæ Cœlestis, sive Beatitudo æterna, quod Matth. 7. v. 21. "vocatur regnum Cœlorum."

IV. 3º. Regnum Christi consummatum; quando in extremo Judicio, subactis inimicis & destructo regno peccati ac diaboli; triumphans dicet: "Venite, Benedicti...percipite regnum."

N. 20. DE TERTIA PETITIONE.

Fiat voluntas tua.

- I. *Voluntas complacentiæ intelligitur.* II. *Non omnis voluntas signi intelligitur.* III. *Objectio.* IV. *Petimus ut voluntas Dei fiat à nobis & in nobis.* V. *In Cælo, id est ab Angelis.* VI. *Conformatio voluntatis nostræ cum voluntate Divinæ.*

QUÆ Dei voluntas hîc intelligitur?

I. R. Cum Wiggers & Suarez lib. 3. de orat. voc. c. 8. quòd intelligatur voluntas Complacentiæ, quæ Deus ex se seu ex propria ratione habet; potest autem ista voluntas esse antecedens, vel consequens; & beneplaciti, vel signi; qui termini explicantur in Tractatu de voluntate Dei.

II. Observa, quòd non omnis voluntas signi comprehendatur, E. C. non ea, quæ permittit peccata; sed illa tantùm quæ in complacentia fundatur; cujusmodi est, quæ declaratur in præceptis & consiliis.

III. Obj. Videtur frustraneum petere, ut Dei voluntas consequens sive absoluta fiat; cùm illa necessariò semper fiat.

R. Negandum esse assumptum, patet ex antedictis Num. 12. Decet enimverò filios desiderare & allaborare ut voluntas absoluta patris impleatur; ubi ipsa oratio quandoque est medium impetrans executionem voluntatis absolutæ.

IV. Notat S. Chrysost. quòd petamus indefinitè, ut fiat voluntas Dei, potius quàm, ut faciamus voluntatem Dei, eò quòd oremus hîc non solùm, ut voluntas Dei fiat & impleatur à nobis, sed etiam, ut voluntas Dei fiat in nobis & in omnibus rebus, quantumvis executio non debeat fieri per nos; uti accidit, dum adversa nobis obveniunt; in quibus sic orando conformamus voluntatem nostram voluntati divinæ.

V. Adjungitur "sicut in Cælo & in terra," id est, ait S. Thom. q. 88. a. 9. ad 1. "sicut ab Angelis, ita ab hominibus." S. Cypr. interpretatur, "in Cælo," in bonis & piis; "in terra," in malis & impiis. Catech. Rom. approbat, ut pro "Cælo" spiritus, pro "terra" osro intelligatur.

VI. Postulamus etiam in hac petitione, nobis donari

perfectam sub Deo obedientiam & conformationem voluntatis cum voluntate divina; renuntiamusque propriæ voluntati, ex qua omne profluxit peccatum. De his dissertissimè scribit Drexelius in opusculo, quod inscribitur "Heliotropium."

N. 21. DE QUARTA PETITIONE.

Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.

I. *Panis duplex: spiritualis & corporalis.* II. *Panis spiritual. est SS. Euch. gratia & verb. Dei.* III. *Panis materialis est victus & amictus.* IV. *Vox Panis docet necessaria solùm esse petenda.* V. *Divites debent sub hac forma orare.* VI. *Petimus panem nostrum, scilicet justè & licitè acquisitum.* VII. *Vox quotidianum denotat Frugalitatem.* VIII. *Dicendo da, fatemur omnia à Deo provenire.* IX. *Nobis, quia est oratio communis.* X. *Additur hodiè quia quotidie orandum & ut anxia sollicitudo tollatur.* XI. *Quo sensu panis Supersubstantialis.*

QUIS panis hìc petitur?

I. R. Petitur duplex panis, nempe spiritualis & corporalis sive materialis.

II. Per panem spiritualem intellige cum S. Thom. q. 83. a. 9. SS. Eucharistiæ Sacramentum, sub quo intelliguntur & cætera Sacramenta: deinde per panem intellige cum Cath. Rom. verbum Dei, sive prædicationem verbi Dei; item gratiam Dei; & quidquid ad spiritualem animæ vitam conducit.

III. Per panem materiale intellige victum, & amictum, cæterasque res, quas ad corpus vitamque tuendam adhibemus: per panem enim Phrasi Hebraicâ significatur non solùm panis, sed et alii cibi & potus; in hac significatione legitur Luc. 14. v. 1. "Cùm intraret Jesus in domum... manducare panem."

IV. Verumtamen in vocabulo "panis" monemur, non petere abundantiam, neque exquisitam ciborum & vestium copiam; sed solùm necessariam sufficientiam, & simul usum congruum. Hoc modo Sapiens oravit Prov. 30. v. 8. "tribue tantùm victui meo necessaria."

V. Ex quo colligas, quòd & divites sub hâc formâ orare

debeant, ut scilicet habita conservent, & ut Deus eorum quæ habent, usum salubrem & sufficientem concedere dignetur: nihil enim prodest habere, nisi eorum detur & usus.

VI. Petimus "panem nostrum," quem justè & licitè, ait S. Greg. Nyss. L. de orat. non furto aut injuriâ acquirere, retinere & uti desideramus juxta Ps. 127. "Labores manuum tuarum quia manducabis: beatus es, & benè tibi erit."

VII. Vocatur "panis quotidianus," quæ vox denotat frugalitatem & parsimoniam, reprobaturque cupiditatem & avaritiam. "Si ano die tantum manduces, vel expendas, quantum in pluribus sufficere poterat, jam non quotidianum cibum manducas, sed multorum dierum." S. Chrysost. Hom. 14. Op. imp.

VIII. Dum dicimus, "da," fatemur nos habere omnia ex benevola Dei donatione, etiam ea quæ ex hereditate à parentibus possidemus.

IX. In pronominè, "nobis," pluralis numerus commemorat fraternam charitatem, quæ pro aliis idem deprecamur: ac simul innotentur illi, qui à Deo acceperunt necessitati superflua, et communicare indigentibus.

X. Denique additur "hodie," primum quia oportet quotidie petere & orare: secundo reseretur mensura & animæ sollicitudo in crastinum, ut quæ Matth. 6. v. 34. dicitur: "nolite solliciti esse in crastinum:" moderata tamen sollicitudo non vetatur, pro qua plerumque mittitur ad fornicam Prov. 6. proinde non prohibetur nobis petere aliqua pro futuro tempore.

XI. Apud Matth. 6. v. 11, panis qui petitur, vocatur "Supersubstantialis," quia panis spiritus, qui hic petitur, est supersubstantialis. Secundo cum S. Thom. quæst. 89. art. 9. dici potest, quod panis corporalis etiam rectè vocetur supersubstantialis, quatenus petitur, non solum ut prosit corpori, sed etiam ut serviat tanquam instrumentum quasi coadjuvans ad vitam spiritualem salutarem. Denique explicari potest, quod dicatur supersubstantialis, id est, valdè substantialis & conveniens alendo corpori tanquam cibus præcipuus: S. Thom.

N. 22. DE QUINTA PETITIONE.

Dimitte nobis debita nostra, &c.

I. *Debita, sunt peccata commissa.* II. *Justi veraciter dicunt, dimitte nobis, &c.* III. *Objectio.* IV. *Debitorum nostri.* V. *Debitum reale non debemus remittere.* VI. *Offensa nostri dimittenda est.* VII. *Vocula "sicut" denotat conditionem præparatoriam.* VIII. *Peccator potest dicere, "sicut & nos dimittimus."* IX. *In persona Ecclesie.* X. *Etiã in persona propria.* XI. *Persistens in affectu peccat sic orando.*

IN quatuor petitionibus præmissis postulavimus bona; in tribus sequentibus deprecamur mala, quæ sunt peccata, pœnæ, & pœnalitates.

Quænam hic vocantur debita nostra?

I. R. Peccata nostra, ut explicat Luc. cap. 11, tum mortalia tum venialia, quæ commisimus. Petimus autem remissionem culpæ & pœnæ; at principaliter remissionem culpæ, eamque obtinendam mediantibus gratiâ Dei, & pœnitentiâ nostrâ, quæ hic petitur; ut proinde hæc petitio actum contritionis contineat.

II. Justi & pii hanc orationem dicunt non solum humiliter, sed & veraciter, ut docet concilium Milevitanum, quia hanc vitam mortalem non protrahunt immunes ab omni veniali nævo.

III. Quid si cuiquam remissa sit omnis culpa & pœna?

R. Equidem veraciter dici "dimitte nobis debita nostra," in persona aliorum: deinde etiam in persona propria; nam super peccatis remissis, denuò & sæpius potest veraciter peti à Deo remissio denuò concedenda per novum gratiæ augmentum; prout accidit in reiterata Sacramenti pœnitentiæ susceptione.

IV. Qui nuncupantur debitorum nostri, dum oramus: "sicut & nos dimittimus debitoribus nostris?"

R. Illi, qui nos offenderunt, sive injuriâ affecerunt.

Quid debitoribus nostris dimittendum est?

Primum tria distinguenda sunt, offensa Dei, offensa nostri, & debitum vel damnum reale: igitur

R. Offensam Dei nos dimittere non possumus.

V. Debitum vel damnum reale famæ vel bonorum, sive eorum restitutionem remittere non debemus, spectato justitiæ rigore.

VI. Offensa nostræ sive injuria personalis nobis illata dimittenda est, & animi rancor, malevolentia, atque aversio deponenda.

VII. Vercula "sicut" denotat conditionem præparatoriam requisitam: in quo sensu eam interpretatur Christus ipse Matth. 6. v. 14 & 15. unde apud Lucam cap. 11. v. 4. legitur: "siquidem & ipsi dimittimus." Catech. Con. Trid. p. 4. admittit, quòd vox "sicut" habeat vim similitudinis cujusdam, licet non accuratæ; unde nec æqualitatis formam designat, neque proponit regulam divinæ misericordiæ, quam Deus imitetur; cùm nos potius Deum imitari debeamus.

VIII. An peccator persistens in formali inimicitia proximi, vel in affectu peccati mortalis, possit absque mendacio recitare prædictam orationis formulam: "sicut & nos dimittimus "debitoribus nostris?"

IX. R. S. Thom. 2. 2. quæst. 83. art. 16. ad 3;" "non mentitur, quamvis hoc, quod dicit, non sit verum quantum ad suam personam; est enim verum, quantum ad personam Ecclesiæ," in qua sunt plurimi remittentes injuriam, in quibus verificatur.

X. Deinde etiam quantum ad orantis personam verificabitur, si talis peccator in voluntate paratus sit remittere offensam; nam per voluntatem abrumpitur actualis inimicitie affectus.

XI. An peccator nolens deponere inimicitiam, sed voluntariè manens in affectu peccati mortalis, peccet præfatum orationem proferendo, non solum ut communem, sed & in ea sibi postulans remitti peccata?

Respondet Suarez lib. 3. de Orat. 8. N. 30. in censura satis severa, quòd iste præsumptuose oret, & contra Christi intentionem, & ideo graviter peccet.

N. 23. DE SEXTA PETITIONE.

Et ne nos inducas in tentationem.

I. Duplex tentatio. II. Significatur hæc tentatio ad peccatum. III. Petimus disjunctivè, vel à tentationibus liberari, vel eis non consentire. IV. A tentatione motuum carnalium petimus simpliciter liberari. V. "Inducere" significat divinam permissionem.

I. PRIMUM observa, duplicem in Sacris Litteris discerni tentationem, "probationis" scilicet, & "inductionis ad peccata."

Utra tentatio significatur in hac petitione?

II. R. Tentatio inductionis ad peccatum; quemadmodum enim in præcedenti petitione postulavimus liberari à peccatis præteritis, ita in hac petimus præservari à futuris.

An petimus liberari ab omni tentatione?

III. R. Petimus, disjunctiva, vel non tentari, vel si tentemur, tentationi non succumbere, sed eam vincere; proinde non petimus absolute, ut nullas tentationes patiamur: nam christiana vita libera esse non potest ab omni tentatione, & tentatio magnam sæpe habet utilitatem, per accidens saltem; quo modo enuntiat S. Paulus 2 ad Cor. 12. "ne magnitudo revelationum extollat me, datus est mihi... angelus satanae." & Jac. 1. v. 12, "Beatus vir qui suffert tentationem."

IV. Rectè interim petimus liberari simpliciter à quibusdam tentationibus de se inordinatis, veluti à motibus concupiscentiæ carnalibus: quia non licet eis consentire, ne quidem ut eos patiamur.

V. Quid significat verbum "inducere" in hac oratione: "& ne nos inducas in tentationem?"

Respondet Catech Conc. Trid. p. 4. n. 21, sigillibus verbis secundum Sacra Scripturæ morem significari permissionem divinam. Cum autem in permissione peccati quandoque concurrat quedam Dei operatio, utitur potius verbo "inducere." In Tractatu de causis peccatorum latius explicantur quatuor modi, juxta quos intelligi debet, Deum inducere in peccatum.

N. 24. DE SEPTIMA PETITIONE.

Sed libera nos à malo.

I. *Intelligitur pœnalitas præsens.* II. *Petimus simul ab omnibus malis liberari.* III. *Objectio.* IV. *Est petitio distincta.* V. *Amea, importat fiat.* VI. *Monitum pro Concionatoribus.*

QUALE malum intelligitur in præfata petitione?

I. R. 1°. S. Thom. 2. 2. q. 88. a. 9. in c. intelligit pœnalitatem præsentis vitæ: itaque petimus hic liberari ab ignorantia aliisque defectibus in anima; à morbis, peste, fame, aliisque miseriis in corpore; à damnis aliisque adversis in bonis externis; nempe ab illis liberari in quantum expedit salutem.

II. R. 2º. Quandoquidem aliqui sancti Patres interpretentur prædictam petitionem etiam de aliis malis, hinc rectè cum S. August. dici potest, quòd petamus liberari non solum à pœnalitatibus, sed & ab omnibus malis, à Dæmone, ab inferno, à peccatis & pœnis, à tentationibus, &c. ita ut hæc petitio sit simul conclusio præcedentium.

III. Obj. Ergo hæc non est specialis petitio distincta, adeoque non potest statui septima petitio.

IV. R. Negando sequelam: quatenus enim hinc petimus liberari à pœnalitatibus præsentibus, eatenus habet rationem distinctæ petitionis; & ita cessant utrimque objectiones.

V. Additur: "Amen," quod importat confessionem & reiterationem affectûs circa præcedentes petitiones, ac si diceretur: " fiat, fiat."

Pro usu lectionis moralis & componendis concionibus super Oratione Dominica, legatur Hortus Pastorum auctore Marchantio, Tract. 3. de Spe. In eandem etiam latissimè discurret liber gallicè dictus "Morale Chrétienne," aliique.

VI. Porro judico esse magis proficuum, si Parochus explicationem Orationis Dominicæ contrahat ad duas aut tres conciones; nam prolixitas confusionem parit. Idem censeo servandum in explicatione Symboli Apostolorum, vel Salutationis Angelicæ. Convenit etiam similes explicationes frequenter iterari.

N. 25. DE SALUTATIONE ANGELICA.

Ave, Maria, gratia plena, &c.

I. Post Orationem Dom. recitatur Salutatio Ang. II. Constat tribus partibus. III. Tertia pars addita Sæculo quinto.

I. PIA fidelium devotio ex antiquissimo nascentis Ecclesiæ usu observat, ut post Orationem Dominicam recitetur Salutatio Angelica, ut per intercessionem beatissimæ V. M. impetremus, quod à Deo petimus: ipsa enim post Christum est spes nostra.

II. Salutatio Angelica constat tribus partibus: prima pars continet Salutationem Gabriëlis Archangeli; secunda S. Elisabethæ verba ad S. Mariam dicta Spiritu Sancto inspirante; III. tertia pars continet orationem Ecclesiæ

invocantis Virginis Deiparæ Patrociniosa: hæc verò pars addita fuisse creditur seculo quinto contra hæresim Nestorii, qui negabat, Mariam appellandam esse Deiparam, sive Matrem Dei.

Ampliolem hujus Salutationis Angelicæ explicationem ad usum concionatorum, subministrat Marchantius in Horto Pastorum, lib. 2. de Spe Tract. 4.

N. 26. DE ROSARIO.

I. *Rosarium continet 15 Decades. II. 15 Mysteria enumerantur.*

I. EX Oratione Dominica & Salutatione Angelica concinnatur celebris & ab Ecclesia approbata orandi formula, quæ appellatur Rosarium, continens Salutationum Angelicarum decades quindecim, interpositis quindecim Orationibus Dominicis, in quæ recoluntur præcipua Mysteria Vitæ, Mortis & Resurrectionis Domini nostri Jesu Christi.

II. In hoc Rosario quindecim Mysteria disponuntur hoc ordine: ut primò recolantur quinque Mysteria gaudiosa, scilicet, 1º. Annuntiatio B. M. V. 2º. Visitatio; 3º. Nativitas Christi; 4º. Jesus in Templo oblatas Feato Purificationis B. M. V. 5º. Jesus inventus in Templo.

Sequuntur quinque Mysteria dolorosa: 1º. Tristitia Christi in horto; 2º. ejus Flagellatio; 3º. spinis Coronatio; 4º. Crucis Bajulatio; 5º. Crucifixio.

Quinque Mysteria gloriosa sunt, 1º. Resurrectio Domini; 2º. ejus Ascensio; 3º. Adventus Spiritus Sancti; 4º. Assumptio B. M. V. 5º. Coronatio B. M. V. in Cælo.

Convenit in Catechismis & Concionibus docere Fideles hæc Mysteria Rosarii, quia continent notitiam vitæ Christi.

Praxis utilissima recitandi Rosarium est, ut in recitatione singulæ decadis orans sibi præsentet ex illis Mysteriis unum, & ad nomina Mariæ & Jesu caput inclinet, & eosdem salutet veluti in tali Mysterio representatos, & quendam constitutos.

N. 27. DE LITANIIS.

I. *Litanie omnium Sanctorum. II. Litanie B. M. V. III. Hæ solæ duæ sunt publicæ Orationes.*

I. SANCTUS Gregorius usum Litaniarum omnium Sanctorum promovit: quæ orandi forma ante ipsum diu in Ecclesia adhibita fuerat.

II. Litanie B. M. V. Lauretanae posterioribus temporibus usu Ecclesie & auctoritate Pontificum approbatae sunt, in quibus beatissima Virgo Maria variis nominibus propriis & metaphoricis appellatur, ut sine tædio precatio ad illam aliquo tempore protrahatur.

III. Nota, has solas duas Litanias esse ab Ecclesia approbatas tanquam publicas preces: unde hæ duæ solummodo in Officiis divinis publice decantari possunt juxta Decretum Clementis VIII.

Litanie aliæ, quæ passim reperiuntur in Libris precum à Censore approbatæ, videntur recitari posse à privatis.

QUÆSTIO IV,

N. 28, DE HORIS CANONICIS.

I. *Definitio.* II. *Continet varios actus Religionis & aliarum virtutum.* III. *Septem Horæ Canon.*

I. QUID sunt horæ Canonice?

Resp. Sunt preces vocales ab Ecclesia ordinatæ & præscriptæ, ut certis horis quotidie dicantur vel canantur.

Dicuntur "Preces" lato sensu, & quia major pars preces sunt: vocantur "Horæ," quia certis diei horis recitandæ; "Canonice," quia pleræque per Canones præscriptæ sunt; vocantur etiam "Officium Divinum aut Ecclesiasticum."

II. Conflatur hoc Officium ex Psalmis, Lectionibus, Hymnis, Responsoriis, &c. amena varietate; quæ omnia ordinantur in hoc Officio ad colendum Deum; ut proinde recitatio Horarum sit actus virtutis Religionis; continet autem varios Religionis actus, orationes, laudes Dei, gratiarum actiones, &c. uti & varios actus aliarum virtutum, fidei, spei, charitatis, obedientiæ, pœnitentiæ, dulciæ, &c.

III. Quot sunt Horæ Canonice?

R. Communiter enumerantur septem, conformiter ad illud Davidis Psal. 118. "septies in die laudem dixi tibi," quæ ab horis, quibus recitari solebant, sortitæ sunt nomina, nempe, Matutinum cum Laudibus, Prima, Tertia, Sexta, Nona, Vesperæ, & Completorium: adaptantur autem Mysteriis Passionis Christi juxta hos versus:

"Matutina ligat Christum, qui crimina solvit:
Prima replet spiritus: causam dat Tertia mortis:
Sexta cruci necit: latus ejus Nona bipartit:
Vespera deponit: tumulto Completa reponit."

A tempore Apostolorum certas orationis horas servatas fuisse indicant Sacræ Litteræ Act. 3. v. 1. & 10. v. 9.

N. 29. DE PRÆCEPTO RECITANDI HORAS CANONICAS.

- I. *Obligantur Ordinati, Religiosi, Beneficiati.* II. *Tres sunt Tituli; Ordo Sacer, Professio ad Chorum, Benefic. Ecclesiast.* III. *Probatur Obligat. Ordinatorum.* IV. *Clerici solùm Tonsurati non obligantur, hodie saltem.*

QUINAM obligantur hoc præcepto recitandi Horas Canonicas?

I. R. Regulariter assignantur tria hominum genera: nimirum constituti in majoribus Ordinibus, Religiosi ad chorum professi, & Beneficiati: II. solent enim ex jure communi numerari tres tituli, ex quibus obligatio ad Horas Canonicas nascitur: Ordo Sacer, professio ad chorum, & beneficium Ecclesiasticum; nam obligatio ex singulari voto vel particulari præcepto non pertinet ad jus commune, sed ex particulari facto oritur.

III. Proba, quòd initiati Sacris Ordinibus obligentur recitare Horas Canonicas.

R. Probari solet ex cap. "dolentes" de celebratione Miss. lib. 3. Decret. Tit. 41. cap. 9; sed non satis dilucidè: unde eam obligationem magis declarat consuetudo recepta in Ecclesia per modum legis: ratio decentiæ accedit: decet enim, ut qui per Sacrum Ordinem Deo sunt consecrati in stabili statu, magis etiam orationibus & cultui Divinò vacent.

IV. Clerici primæ Tonsuræ vel minorum Ordinum hodie non obligantur: si quis verò cum Huygens contendat, illos olim istà obligatione fuisse constrictos, fateri equidem debet, eam jam desiisse per consuetudinem contrariam; ita ut nequidem ad officium B.M.V. nec ad psalmos pœnitentiales recitandos obligentur spectando jus positivum Ecclesiasticum.

N. 30. DE OBLIGATIONE RELIGIOSORUM AD HORAS CANONICAS.

- I. *Probatur ex consuetudine.* II. *Non obligantur Novitii, &c.* III. *Initium Obligationis.*

QUI Religiosi obligantur ad Horas Canonicas?

R. Religiosi utriusque sexus ad chorum professi; ita ut, si à choro absentes fuerint, privatim eas recitare teneantur.

I. Obligatio illa magis iterum fundatur in consuetudine Ecclesiae recepta, quam in decretis Canonum.

II. Nota, quod hanc obligationem non habeant Novitii, nec Conversi, seu Fratres, ut vocantur; neque etiam Religiosi Societatis Jesu, nec Hospitalarii, nec Militares, &c. quia non sunt professi ad Chorum.

Quandonam incipit hæc obligatio respectu prædictorum Religiosorum, & Ordinatorum?

III. R. Incipit hæc obligatio à tempore suscepti Ordinis vel Professionis factæ, ita ut, si quis ordinetur, vel profiteatur circa meridiem, obligetur post ordinem susceptum, aut professionem emissam eo die incipere à Nona horarum, vel saltem à Vesperis; quia illud est tempus ordinarium recitandi prædictas Horas; non obligatur ad legendum matutinum, quod recitari solet manè; quia obligatio, quæ jam incipit, non retrahitur ad tempus præteritum.

Quid si quis circa meridiem ordinatus vel professus, jam antè recitasset Nonam & Vesperas?

R. Videtur obligatus ad repetendum eas Horas: quia non satisfecit præcepto; cum non recitaverit nomine Ecclesiae, utpotè necdum ab Ecclesia assumptus, vel deputatus: & tempus obligationis necdum curreret. Antoine 1. 2. p. 7.

N. 31. DE OBLIGATIONE BENEFICIATORUM AD RECITANDUM HORAS CANONICAS.

- I. *Possidentès Beneficium sufficiens ad sustentationem.*
 II. *Possidens Beneficium sufficiens ad tertiam sustentationis partem tenetur recitare quotidie Horas Canonicas.* III. *Tertia pars sunt 80 flor.* IV. *Si Beneficium tenue sit, aliquoties Officium recitetur.* V. *In taxatione fructuum computantur distributiones.* VI. *Sed detrahuntur onera.*

QUINAM Beneficiati obligantur ad Horas Canonicas quotidie recitandas?

I. R. Certum est, quod ii obligentur, qui possident Beneficium Ecclesiasticum sufficiens ad honestam sustentationem Clerici communis conditionis. Probatum ex variis Capitulis, & præcipuè ex Conc. Later. sess. 9. sub Leone X. excipiuntur tamen quædam Beneficia, quibus Fundator expressè, approbante Ecclesiâ, quædam alias breviores dumtaxat præces voluit annectere.

II. Quid si Beneficium non sit sufficiens ad integram sustentationem, quod solum quis possidet?

R. Si sufficiat ad tertiam partem mediocris sustentationis Clerici communis conditionis, obligatur possessor ejusdem Beneficii ad recitandum integrum quotidie Officium, quia satis servatur æquitatis ratio, nam onus recitandi Horas Canonicas non est tam grave, quin satis æquè compensetur per tertiam sustentationis partem. Hæc sententia est communis Scholasticorum.

III. Tertia autem pars mediocris & honestæ sustentationis taxatur à Wiggers ad 12. vel 15. aureos, attentis aliis favoribus quibus Beneficiati communiter gaudent. Posset fortè his temporibus tertia sustentationis pars æstimari ad 80 florenos, cùm sustentatio RR. DD. Vicepastorum hodiè soleat taxari ad 240 florenos annuatim.

IV. R. 2º. Si Beneficium sit tam tenue, ut constanter ne quidem pro tertia mediocris sustentationis parte sufficiat, videtur satisfacere ejusdem possessor, juxta viri prudentis judicium, recitando Officium aliquoties, puta diebus Dominicis & Festis, aut sæpius, servatâ proportionem fructuum, quia tunc servatur æquitas. In dubio expedit exquirere judicium Ordinarii, quia aliqui contradicunt.

Si interim quispiam possideat plura Beneficia tenuia, quorum proventus simul ascendunt ad tertiam mediocris sustentationis partem, certò is iterùm obligatur ad plenam Horarum recitationem.

V. Notandum, quòd in taxatione proventuum sive fructuum Beneficii computari debeant distributiones quotidianæ & reliqua, ad quæ Beneficiatus vi Beneficii vel functionum Beneficii jus habet.

VI. Censet interim Suarez t. 2. de Relig. lib. 4. cap. 21. n. 11. in præfata taxatione fructuum, consideranda & ex eis detrahenda esse onera alia, v. g. Missarum, &c.

N. 32. DE BENEFICIARIO QUI CONSTANTER NULLOS FRUCTUS PERCIPIT.

I. *Si Beneficium nullos fructus reddat.* II. *Sententia Van Roy.* III. *Sententia Wigg.* IV. *Aliquoties recitare tenetur.* V. *Non tamen quotidie.* VI. *Objectio.* VII. *Objectio.*

I. UTRUM possidens Beneficium, quod constanter & quasi perpetuò nullos reddit fructus, quia v. g. bona Beneficii deperdita sunt, obligetur recitare Horas Canonicas?

II. R. Van Roy de Rel. c. 2. q. 6 Bossuyt, Billuart, Covar. & passim Canonistæ docent, eum obligari ad persolvendum quotidianum Horarum pensum, si Beneficium vel minimos referat fructus, quia secundum eos solus Beneficii titulus inducit illam obligationem independentem à fructibus.

III. Wiggers, Daelman & plures Theologi recentiores eundem eximunt ab onere recitandi Horas, si Beneficium nullos fructus reddat, vel solum valde exiguos; cum in moralibus parum quasi nihil reputetur.

IV. Respondeo igitur, illum teneri aliquoties, e. c. in Festivitatibus, recitare Horas Canonicas: quamvis enim nullos fructus ex bonis percipiat, gaudet tamen aliis quibusdam commodis vel favoribus, privilegiis vel honoribus, vel juribus, in quibus Beneficium persistit; alioquin Beneficium totaliter interiisset, & amplius non subsisteret, quod est contra suppositum.

V. Non videtur tamen ille Beneficiatus obligatus ad recitandum quotidie Officium Divinum integrum, sed solum servatâ proportionem fructuum sive favorum. Ratio datur, quod Ecclesia non censeatur imponere onus illud, nisi concedat jus vel stipendium alicujus sustentationis vel favoris, quia Ecclesia vult servare rationem æquitatis juxta id I. Cor. 9. "Quis militat suis stipendiis unquam? Qui altari deserviunt, cum altari participant."

VI. Obj. Ecclesia sine violatione æquitatis omnibus Sacro Ordine insignitis imponit onus illud recitandi Horas Canonicas, nec eis concedit nec assignat temporale stipendium; ergo sic omnibus Beneficiariis censetur idem onus imponere in vim tituli Beneficii.

R. Neg. conseq. Disparitas est, quod Ecclesia in illis spectet alios fines, nempe sanctitatem & spiritualem statum Ordinatorum perficere: sed Ecclesia Beneficiatis imponens onus legendi Horas Canonicas, magis spectat Beneficium sive jus proventuum temporalium, ob quod onus illud imponit. Deinde Ecclesia etiam non solet conferre Ordines Sacros nisi provisus de titulo sustentationis.

VII. Obj. Beneficiatus sciens & volens accipit Beneficium cum tali onere; ergo nihil agitur contra æquitatem.

R. Ecclesia volenti non vult imponere onus, nisi secundum æquitatem compensetur, juxta illud: "Qui altari deserviunt cum altari participant I. ad Cor. 9."

Obj. Pius V. ex Conc. Lateranensi pronunciat, ut quicumque habens Beneficium, & omittens Officium, fructus

non faciat suos; & non facit distinctionem inter Beneficia tenuia & alia; ergo etc.

R. Id etiam intelligitur servata aequitate & sub ordinariis conditionibus, sicut additur conditio hæc, "impedimento cessante."

N. 33. DE BENEFICIARIO QUI FRUCTUS NON PERCIPIT PER ACCIDENS OB BELLUM AUT STUDIUM, &c.

I. *Qui uno vel duobus annis jejunaat à fructibus, debet recitare Horas Can. II. Moderatio Conc. Trid. & Pii V. III. Qui studii causa abest, non liberatur. IV. Prop. Damnata. V. Obligatio recitandi Hor. Can. est personalis.*

NOTANDUM, conclusiones præcedentes intelligi de Beneficio, quod constanter & de se "nullos aut tenues fructus" refert: nam

I. Qui habet Beneficium de se fructuosum, licet aliquibus annis careat fructibus per devastationem bellorum aut tempestatum, vel ob statuta particularia, per quæ cogitur uno vel duobus annis jejumare, ut dicitur, ille non liberatur pro eo tempore à recitatione Horarum Canonicarum, quia istud Beneficium de se est fructuosum: Beneficium autem, quod est jus perpetuum, & obligatio Beneficii non respiciunt divisim fructus unius alteriusve anni.

Adde quòd illa carentia fructuum sæpe compensetur per fructus post mortem suscipiendos, vel per hoc, quod propterea liberetur ab onere fabricæ Ecclesiæ.

II. Merito interim moderatio posita est in illis fructuum deductionibus per Conc. Trid. sess. 24. de Reform. cap. 14. & per Pium V. extrav. "Durum" in Bullario Rom. Constit. 106, per quam cavetur, ne ultra dimidiam partem fructuum tribuatur, ne quidem Fabricæ, Sacristiæ, vel alterius pii loci usibus: consuetudinem tamen aliam, quoad pios usus, posse esse rationabilem admittit Suarez, qui latius de iis discurrit. t. 2. de Rel. lib. 4. c. 22. n. 7. & seq.

III. An is, qui studiorum causâ vel ex dispensatione aliisve rationibus abest, ex quo nullos percipit fructus liberatur ab onere legendi Horas Canonicas?

R. Negativè: quia defectus non accidit ex parte Bene-

ficii: imò non liberatur Beneficiatus, quantumvis ille suo loco substitueret Vicarium frequentantem chorum & recitantem Horas, reliquaue Beneficii onera portantem: de quo habemus prop. 21. IV. inter damnatas ab Alex. VII. "habens Capellaniam collativam, aut quodvis aliud Beneficium Ecclesiasticum, si studio litterarum vacet, satisfacit suæ obligationi, si Officium per alium recitet."

V. Hinc observa, quòd obligatio Beneficiati ad recitandum Horas Canonicas sit personalis, adeoque requirat actum proprium Beneficiati.

Objicitur: Beneficiatus ille nullos fructus percipit, sed alius omnes accipit; ergo ille non obligatur, sed alius.

R. Negando conseq. Quia jam dictum est, quòd obligatio sit personalis & quòd sufficiat, Beneficium de se esse fructuosum.

N. 34. INITIUM OBLIGATIONIS.

I. *Qui habet solam præsentationem non oblig.* II. *Qui habet possessionem indubitè obligatur.* III. *Si habet institutionem sed non possessionem.* IV. *R. Distinguendo.* V. *Item si ex negligentia differat capere possessionem.* VI. *In casu Beneficii litigiosi debet officium integrè persolvi.*

A QUO tempore initium sumit obligatio recitandi Horas Canonicas ratione Beneficii?

I. R. Qui solam habet præsentationem vel nominationem, absque institutione vel collatione, non obligatur recitare Horas Can. quia propriè nondum habet Beneficium.

II. R. Qui habet collationem Beneficii & simul possessionem, indubitè tenetur recitare Horas à tempore captæ possessionis secundum proportionem fructuum explicatam numeris præcedentibus.

III. Disputatur, an is, qui habet Beneficii collationem aut institutionem, sed nondum introductus est in realem possessionem, obligetur ad recitandum Officium ante introductionem sive captam possessionem?

IV. Respondet Suarez negativè; sed aptiùs Wiggers & Van Roy respondent distinguendo, nimirum: si fructus ante captam possessionem nullo modo illi decurrant, eundem non obligari, & pro eo citatur Flaminius referens, eam esse praxim Curia Romanæ: si autem fructus aliquo modo directè vel indirectè cedant in commodum vel exonerationem illius, v. g. si currat annus pro Fabrica Eccle-

sizæ, dicendum, illum obligari ad recitationem Officii: uti & tunc obligatur, V. quando ex negligentia vel fraude differt accipere possessionem.

VI. Quis in casu Beneficii litigiosi obligatur ad recitationem Horarum Canonicarum?

R. Videtur obligatus ille, qui habet Beneficii possessionem & administrationem; alioquin uterque litigans pro parte tenebitur secundum determinationem Ordinarii proportionatè ad spem fructuum recipiendorum, ita ut totum Officium quotidie, si scilicet fructus sint sufficientes, persolvatur, ne Ecclesia inde detrimentum patiatur.

N. 35. AN DESERVITURA BENEFICII OBLIGATIONEM INDUCAT AD RECITANDUM HORAS CANONICAS?

I. *Habens deservituram obligat.* II. *Coadjut. non obligantur.* III. *Pensio Beneficii.* IV. *Præstimonium.* V. *Matricularia, vet Capellania Laïca non infert onus legendi Horas.* VI. *Mulieres Canonice in Belgio obligantur.*

AN is qui accipit Beneficium in commendam vel deservituram, obligatur recitare Horas Canonicas?

I. R. Affirmativè, quando videlicet ab Episcopo vel Superiore ei committitur tota administratio Beneficii, licèt solummodo ad tempus; nam talis habet totam obligationem Beneficii, licèt non habeat proprietatem Beneficii.

II. Coadjutores vel Vicarii assumpti à Beneficiariis vel Pastoribus illam obligationem non contrahunt.

III. Pensio ex Beneficio non inducit debitum recitandi Horas Can.: quando tamen pensio accipitur titulo clericali, obligat ex constitutione Pii V, ubi recepta est ad recitandum parvum Officium B. M. V. nisi recitetur Officium Ecclesiasticum.

IV. Præstimonium, quod datur in perpetuum Clerico, obligat ad Horas Can. ut colligitur ex Constitutione Pii V. præfata.

V. Jus ad fructus sinè titulo clericali, cujusmodi solet adferre Officium "Matricularii," Sacristæ, &c. Item "Capellaniæ Laicæ," quæ conceduntur sine Collatione Prælati Ecclesiastici, non inferunt obligationem recitandi Horas Can.

VI. Mulieres Canonice, in Belgio obligantur ad Horas Can. sed ex instituto earum speciali.

N. 36. DE RESTITUTIONE OB OMISSIONEM HORARUM CANONICARUM.

I. *Bulla Pii V.* II. *Fructus non faciat suos.* III. *Prætimonia.* IV. *Omittens unam partem Officii horam duodecimam partem restituat.* V. *Propositiones damnatae.* VI. *Restitutio non est parè pœna.* VII. *Sex primis mensibus omittens tenetur ad restitutionem.* VIII. *Si in negligentia permanserit, privari potest Beneficio.*

AN & quomodo Beneficiati omittentes sine causa sufficienti Horas Canonicas obligantur ad restitutionem?

R. Hanc quæstionem resolvit Concilium Lat. sub Leone X. sess. 9. anno 1514: quod Decretum innovavit & ampliavit Pius V. anno 1571. Constit. 135. in Bullario Rom. cujus tenor est:

I. "Pius Episcopus Servus Servorum Dei. Ad perpetuam rei memoriam.

"Ex primo Lateranensi Concilio, ea salubris sanctio emanavit ut quicumque habens Beneficium Ecclesiasticum, cum cura, vel sine cura, si post sex menses, quam illud obtinuerit, Divinum Officium, legitimo cessante impedimento, non dixerit, Beneficiorum suorum fructus, pro rata omissionis Officii, & temporis, suos non faciat, sed eos tanquam injustè perceptos, in Fabricas ipsorum Beneficiorum, vel pauperum eleemosynas erogare teneatur. Verumtamen multorum animi suspensione tenentur, cujusmodi ratæ prædictæ ratio sit habenda."

"§. 1. Nos huic rei evidentius atque expressius providere volentes, statuimus, ut qui Horas omnes Canonicas uno, vel pluribus diebus intermiserit, omnes Beneficii, seu Beneficiorum suorum fructus, qui illi, vel illis diebus responderent, si quotidie dividerentur; qui verò Matutinum tantum, dimidiam; qui cæteras omnes Horas, aliam dimidiam; qui harum singulas, sex tantam partem fructuum ejusdem diei amittat; tametsi aliquis choro addictus non recitans omnibus Horis Canonicis cum aliis præsens adsit, fructusque, & distributiones fortè aliter assignatas, solâ præsentia juxta statuta, consuetudinem, fundationem, vel alias sibi lucrificasse prætendat, is etiam præter fructuum vel dis-

tributionum amissionem, item ille, qui primis sex mensibus Officium non dixerit, nisi legitimum impedimentum ipsum excusaverit, grave peccatum intelligat admisisse. Declarantes Præstimonia, præstimoniales portiones, & qualiacumque alia Beneficia, etiam nullum omnino servitium habentia obtinentes, cum prædictis pariter convenire. At quicumque pensionem, fructus, aut alias res Ecclesiasticas, ut Clericus percipit, eum modo prædicto ad dicendum officium parvum BEATÆ MARIE Virginis decernimus obligatum, & pensionum, fructuum rerumque ipsarum amissioni obnoxium."

IV. Observa circa hujus constitutionis verba, quibus decernitur, ut intermittens parvam Officii horam, amittat sextam diei partem, eam intelligendam esse sextam partem medietatis fructuum ejusdem diei, ne alioquin sequatur absurdum, nempe quòd omittens quatuor parvas Horas teneretur plus restituere, quàm qui omnes sex omitteret.

V. Alex. VII. circa hanc materiam damnavit has propositiones:

"Restitutio à Pio V. imposita non recitantibus Beneficiatis, non debetur in conscientia ante sententiam declaratoriam Judicis, eò quòd sit pœna." Est 20. inter dam.

"Restitutio fructuum ob omissionem Horarum suppleri potest per quascumque eleëmosynas, quas antea Beneficiarius de fructibus sui Beneficii fecerit." Est 33.

VI. Observa, quòd illa restitutio non sit purè pœna, sed naturalis quædam obligatio, saltem post Conc. Lat. quia Concilium hoc decernit, ut Beneficiatus "fructus suos non faciat," adeoque tanquam injustè perceptos restituere debeat, cum non sint fructus sui.

VII. An Beneficiatus omittens primis sex mensibus Hor. Can. obligatur ad restitutionem fructuum?

R. De hoc Pius V. nihil statuit. Sed tamen rectè cum Soto & Suarez lib. 4. de Hor. Can. cap. 29. dicitur eundem obligari ad restitutionem aliquam ex jure naturæ; nam percipit fructus per modum stipendii, ita ut omittens Horas Can. violet justitiam; id insinuat Conc. Lat. dicens, "quod propter Officium detur Beneficium."

VIII. Inde idem Conc. Lat. Can. 9. decernit: si Beneficiatus in simili negligentia contumaciter permanserit, Beneficio ipso privetur.

N. 37. DE CIRCUMSTANTIIS RESTITUTIONIS.

I. *Restitutio fieri debet vel ipsi Beneficio, vel Ecclesie istius Beneficii, vel in pauperes erogando.* II. *Restitutio non fit per spiritualia.* III. *Parochus restituere debet omnes fructus ex jure positivo.* IV. *Non ex jure naturali.* V. *Explicatur axioma: Beneficium propter Officium.*

CUI illa restitutio fieri debet in casu omissionis Horarum culpabilis?

R. Pius V. in præfata Constit. statuit, ut restitutio fiat erogando fructus "in Fabricas ipsorum Beneficiorum, vel pauperum eleemosynas." Proinde eos in Fabricam alterius Ecclesie, vel in alios pios usus expendere non licet, ut notat Suarez lib. 4. c. 30. n. 20. f. 270. nisi fortè particularia statuta id exigant, quibus Pontifex non derogat: ita Suarez; imò existimat, eos posse expendi etiam in eleemosynas pro Defunctis, v. g. ut Missæ celebrentur.

Si alibi distributiones vel fructus absentium vel deficientium accrescant præsentibus, vel massæ, eisdem restitutio in tantum fieri debet.

II. An Beneficiatus restitutionis debitum evadit, si Horas omissas die postero recitet, vel per alias preces pro Benefactore eas supplere conetur?

R. Bonac: negativè; quia illi fructus non sunt debiti, nec respondent recitationi, quæ fit post tempus obligationis elapsam. Præterea Bulla prædicta decernit temporalium fructuum restitutionem in alios usus.

An Parochus omittens Horas Can. uno die teneatur secundum proportionem supra explicatam restituere omnes fructus illius diei, si eodem die plures functiones Pastorales persolverit, quandoquidem Parochus eosdem fructus etiam propter Officium Pastorale percipiat?

III. R. Illum ad restituendos omnes fructus teneri ex jure positivo Constit. Pii V: & dici potest quòd lex illa per modum pænæ Parochum privet etiam dominio illius partis fructuum, quæ respondet Ministerio Pastoralis.

IV. Ex jure tamen divino, vel naturali, non privatur illâ parte fructuum, adeoque, spectando jus naturale, non omnes fructus in casuposito restituendi essent; quia aliqui debentur illi propter Officium Pastorale; eaque divisio locum habere posset sex primis mensibus à consecutione Beneficii Parochialis sive aliter onerosi. Hinc

V. Nota, quòd axioma illud, “propter Officium datur Beneficium,” videatur esse intelligendum non tantùm de Officio Horarum Canonicarum, sed de omnibus aliis functionibus et oneribus Beneficio annexis. Ita Suarez & Billuart, qui ideò tom. 4. diss. 2. art. 8. pag. 72. dicit probabilius esse, quòd Parochus omittens Officium, partem fructuum retinere possit pro Officio Pastoralis persoluto.

N. 38. EXCUSANTIA A RESTITUTIONE FRUCTUUM.

I. *Non omnis omissio Horarum obligat ad restitut.* II. *Causæ excusantes à restitutione.* III. *Oblivio, inadvert. natural.* IV. *Distract. voluntaria non excusat.* V. *Medium liberans à restit.* VI. *Omissio vel distractio venialiter mala non causat debitum restitutionis.* VII. *Distractio, vel omissio partium exiguarum.*

I. QUOD non omnis omissio Horarum Can. inducat restitutionis obligationem, significat ipse Pontifex in bulla præfata exprimens hanc exceptionem: “Legitimo cessante impedimento.”

Quænam sunt illa, quæ Beneficiatum Horas non recitantem liberant à restitutione?

II. R. Causæ excusantes à recitatione Horarum, (de quibus N. 42) etiam excusant à restitutione: & quando-cumque omissio excusatur à peccato, Beneficiatus excusatur à restitutione.

III. Igitur omittens Horas Can. per oblivionem vel inadvertentiam naturalem sive inculpabilem, à restitutione immunis est.

IV. Recitans Horas Can. absque ulla intentione vel attentione, vel cum distractione voluntaria & mortaliter mala, debito restitutionis obnoxius est, quia non satisfecit præcepto Ecclesiæ. Prout cum Bonac. & Billuart p. 121, docetur infra Num. 47.

V. Medium aliquod evadendi restitutionem est, si petatur condonatio Romana fructuum injustè perceptorum in pœnitentiaria; nam Rituale Rom. & Past. Mechl. significant, hujusmodi condonationem concedi dum præscribunt hanc formulam: “Restituo tibi titulum Beneficii, & condono tibi fructus malè perceptos.”

Quid si distractio vel omissio sit venialiter solùm culpabilis ex quadam indeliberatione, vel ex levitate materiæ?

VI. R. Non videtur ex ea Beneficiatus compellendus ad ullam restitutionem: quia talis omissio vel distractio venialis non facit transgressionem præcepti Ecclesiæ simpliciter dictam, sed defectum indulgendum, non puniendum per leges; adeoque Ecclesia in erectione beneficiorum vel in constitutione Pii V. præfata non intendit beneficiatum suis fructibus privare propter leves & communissimos defectus.

Deinde talis restitutio vix ad praxim revocari posset sine magnis incommodis & scrupulorum periculis. Addit Bonac. de Hor. Can. d. 1. q. 5. pp. 1. n. 11. hanc doctrinam usu Ecclesiæ videri approbatam in distributionibus, quæ integræ dantur Canonicis, licet statim inchoato Officio in choro non reperiantur.

VII. Si autem omissio vel distractio voluntaria respiciat plures exiguas Officii ejusdem diei partes, quæ coalescentes constituunt omissionem gravem & mortalem, restitutio debetur juxta quantitatem omissam. Id Pius V. expressis verbis non determinavit, sed moraliter colligendum reliquit.

N. 39. CASUS PERTINENS.

I. *Abjiciens Breviarium non liberatur per impotentiam à restitutione,* II. *Objectio.* III. *Objectio.*

1. BENEFICIATUS abjicit breviarum, ne legat Horas Can. hæc septimanâ, sed facti pœnitens nequit acquirere breviarum ullum: petitur

An illa impotentia recitandi Horas Can. liberet à restitutione fructuum?

R. Non liberat; quia impotentia illa provenit ex fraude aperta: fraus autem illi patrocinari non debet.

II. Obj. Fraus illi non patrocinatur, sed impotentia.

R. Cùm illa impotentia proveniat ex fraude, sic patrocinium originaliter ex fraude provenit.

III. Obj. Omissio horarum post pœnitentiam est illi involuntaria; ergo excusat à restitutione secundùm dicta Num. 28.

R. Distinguo antecedens: Omissio est illi involuntaria in ordine ad voluntatem tunc præsentem, ita ut non peccet amplius, concedo antec. omissio est involuntaria in ordine ad voluntatem, quâ causam posuit, nego antec. illa enim omissio fuit voluntaria & intenta directè in abjectione bre-

viarii, quod sufficit, ut exurgat obligatio restitutionis; sicuti damna injusta, quæ fuerunt voluntaria in causa, restitui debent.

CASUS ALTER.

I. *Per ebrietatem causans sibi morbum, an excusetur à restitutione?* II. *R. Distinguendo.* III. *Iuste incarcerationis vel excommunicatus privatur distributionibus.*

I. **BENEFICIATUS** per ebrietatem vel per gravem culpam intulit sibi morbum, quo redditur impotens ad recitandas Horas Canonicas: quæritur, utrùm à restitutione fructuum excusetur?

II. *R.* Casuistæ resolvunt, distinguendo: si id fecerit "in fraudem," sive ex ea intentione, ut non recitet Horas, non liberatur à restitutione ob rationes allegatas in caso superiori: La Croix lib. 4. n. 1210

Si autem id contingat sinè fraude, eum liberant à restitutione titulo impotentiae, imò eidem quotidianas distributiones ac residentiam adjudicant; pro quo Fagnanus lib. 3. in cap. licet de Preb. n. 174. reclamatur, sed non producit decisionem S. Congreg. & approbationem Greg. XIII. Pro ratione addit, quòd morbus sit à Deo, & quòd juxta Can. 2. "cùm percussio" caus. 7. q. 1, Superiores de eo inquisitionem facere non debeant, sed Dei judicio relinquere, ne flagellatis addatur afflictio. Idem docet Barbosa de Can. cap. 24. n. 35. Hoc tamen negari non potest, quòd per positionem voluntariam causæ contraxerit malitiam omissionum omnium, quas potuit & debuit prævidere secularas, coram Deo, quantumvis ab hominibus non puniatur.

III. Idem admittunt, quòd impotentia frequentandi chorum ob justam à Superiore inflictam incarcerationem sive exilium, vel ob justam excommunicationem aut aliam censuram ex culpa propria, privet distributionibus saltem post sententiam. Consule Barbosam de Canonicis cap. 22.

N. 40. DE PECCATO OMISSIONIS HORARUM
CAN.

- I. *Omissio Hor. Can. est peccatum contra virtutem Relig.*
 II. *Beneficiatus ulterius peccat contra justitiam.* III. *Sensus Axiomatis: Beneficium datur propter Officium.*
 IV. *Opinio contraria.* V. *Omittens Hor. cum intent. restituendi.* VI. *Obligatio Justitiæ oritur ex sola voluntate Ecclesiæ.* VII. *Solus titulus Ordinis sacri non inducit obligationem Justitiæ.* VIII. *Recitans Horas in statu solius peccati habitualis satisfacit.* IX. *Recitans in actu sive affectu peccati mortalis non satisfacit.*

QUALE peccatum est, Horas Canon. omittere respectu illius, qui ex præcepto Ecclesiæ eas recitare tenetur?

I. R. Est peccatum contra virtutem Religionis: quia lex Horas Can. præcipiens introducta & lata est formaliter ex fine Religionis; nam præcipitur recitatio Horarum Can. tanquam actus Religionis.

II. Deinde probabilior opinio docet, quòd Beneficiatus insuper peccet contra justitiam commutativam; adeòque quòd omittendo Horas Can. peccet duplici peccato: proinde conditionem illam Beneficii in confessione declarare tenetur, & ad restitutionem obligatur juxta dicta n. 36. Probatur hæc opinio ex eo, quòd in Conc. Lat. sess. 9. & cap. ult. de Rescriptis in 6 lib. 1. tit. 3. legatur, quòd "Beneficium datur propter Officium," ita ut fructus non faciat suos, qui Officium prætermisit.

III. Quem igitur sensum habet hoc axioma: "Beneficium datur propter Officium?"

R. Hunc sensum, quòd jus percipiendi fructus detur tanquam justum sustentationis stipendium propter recitationem divini Officii vel functiones spirituales annexas. Nullo modo patitur sensum illum, quòd fructus Beneficii dentur tanquam merces Officii spiritualis, qui simoniam sonat.

IV. Existimant aliqui, particulam causalem "propter," non significare modum justitiæ, sed tantum conditionem sinè qua non, vel solummodo indicare conditionem modalem; & ita omittentem Horas eximunt à peccato contra justitiam, licèt teneatur ad restitutionem ob constit. Pii V.

V. An Beneficiatus omittens Horas Can. cum inten-

tione non accipiendi fructus, vel eos restituendi, peccet contra justitiam?

R. Juxta opinionem superiorem peccat contra justitiam, quia, retento Beneficio, eadem obligatio præcepti Ecclesiæ perseverat.

VI. Observat Suarez tit. 2. de Rel. lib. de Hor. Can. cap. 18. N. 8. quòd hæc obligatio Justitiæ non debeat peti ex voluntate vel pacto Fundatoris seu contribuentis temporalia ad Beneficium erigendum, sed ex sola voluntate Ecclesiæ annectentis eam obligationem; cùm soli Ecclesiæ competat erectio & dispositio tituli Beneficiorum; unde conditiones per Fundatores adjectæ solùm obligant, in quantum ab Ecclesia sive à Superiore erigente foundationem in Titulum Beneficii sunt approbatæ: si autem quispiam se subicere non velit illi dispositioni Ecclesiæ, potest sua retinere.

VII. An is, qui obligatur Horas Can. recitare solo titulo Ordinis Sacri, peccat contra justitiam, & ad restitutionem aliquam adstringatur, si Horas omittat?

R. Negative: quia nullus justitiæ titulus concurrat, neque iste ullos fructus percipit.

An ille qui in statu peccati mortalis recitat Horas Can. satisfacit præcepto Ecclesiæ?

VIII. R. Distinguendo: Si ille eas recitet in statu solùm "habitualis, non actualis peccati, satisfacit, modò devotè & attentè eas persolvat, quia ponit actum formalem præceptum, unde non videtur obligatus ad restitutionem fructuum. Bonac. lib. de Offic. Div. disp. 2. q. 4. p. 1. prop. 2. N. 12.

Nec obstat, quòd oratio ejus non sit meritoria vel satisfactoria: nam illi fines vel effectus directè & per se non cadunt sub præcepto: potest interim oratio illa esse impetratoria, saltem quatenus nomine Ecclesiæ profertur, ut loquitur S. Thom. 2. 2. q. 83 art. 16. ad 3.

IX. Si verò in peccato mortali actuali sive in affectu peccati mortalis eas recitet, non satisfacit: quia non ponit actum præceptum, nec devotam & veram orationis essentiam. De his latius infra Num. 61. Item in fine hujus tom.

N. 41. DE GRAVITATE PECCATI OMISSIONIS
HORARUM CAN.

I. *Omissio parvæ Horæ est peccatum mortale.* II. *Probat*
ur ex comm. sensu. III. *Object. ex Huygens.* IV.
Partes exiguæ ejusdem diei coalescunt. V. *Omittere*
omnes 7 Horas diei est unum peccatum externum.

I. QUANTUM peccatum est omissio Horarum Can?

R. Communis sententia dicit, quòd omissio unius parvæ
Horæ Canonicæ v.g. Tertie, sit sufficiens peccati mortalis
materia.

II. Hoc probatur magis ex communi sensu & praxi
fidelium, quàm ex lege vel ratione aliqua.

III. Huygens quidem, alibi rigidus, hîc laxus, multis
ratiocinationibus contendit probare, omissionem parvæ
Horæ Can. non constituere materiam gravem; verùm in
re tanti momenti non facilè recedendum à sensu com-
muni; ex quo etiam cognoscimus, omissionem brevioris
psalmi non esse materiam gravem. Addit Suarez: si
quis omitteret ferè dimidiam partem Completorii, non au-
derem dicere, eum peccare mortaliter.

Qui prætermitteret Vesperas in Sabbato Sancto, si non
ex gravitate materiæ, equidem ex contemptu judicaretur
peccasse mortaliter.

IV. Quantitates exiguæ in distinctis ejusdem diei Horis
omissæ coalescunt, & si simul ascendunt ad quantitatem
unius parvæ Horæ Can. rursum constituent materiam suffi-
cientem lethalis peccati. Quantitates dierum distincto-
rum non coalescunt, quia non respiciunt idem singulare
præceptum.

An omittere omnes septem unius diei Horas contineat
septem peccata, an unum?

V. R. Rectius dicitur, esse unum externum peccatum
æquivalens septem; ac proinde continere circumstantiam
in confessione explicandam. Quia plures Horæ sunt quasi
partes integrales Officii præcepti; sicuti furtum septem
pataconum est peccatum; interna peccata interea multi-
plicari possunt.

N. 42. DE CAUSIS EXCUSANTIBUS A RECITATIONE HORARUM CAN.

- I. *Tres causæ excus. à recit. Horar.* II. *Naturalis inadvertentia, inculcata oblivio. Infirmetas non levis* III. *Periculum vel metus gravis mali.* IV. *Officium charitatis.* V. *Occupatio concionis componendæ non exc.* VI. *Excusatus ab una Hora non excusatur ab aliis.* VII. *Prop. dam.* VIII. *Cæcus, vel carens breviario.* IX. *Qui prævidet febris accessum, præveniat tempus.* X. *Excommunicatus non excusatur.* XI. *Dispensatio Pontificia excusat, & aliquando Episcopalis.*

QUÆ sunt causæ excusantes à lectione Horarum Canoniarum?

I. R. Hæ æstimandæ sunt ex regulis tradi solitis in Tractatu de Legibus, ubi inquiritur, quæ causæ excusent ab observatione Legis humanæ: hic interim assignari solent tres causæ excusantes à lectione Horarum: 1. "Impotentia" "physica" vel "moralis;" 2. "Necessitas" sive Officium justitiæ vel charitatis; 3. "Dispensatio Papæ."

II. Ad impotentiam reducuntur naturalis inadvertentia, inculcata oblivio; item infirmitas, in qua sinè gravi difficultate vel incommodo Horæ recitari non possent: levis infirmitas, quæ non impedit ordinarias actiones capitis vel linguæ, qualis est moderatus dolor capitis vel stomachi, non excusat.

III. Ipsum periculum vel metus gravis mali, mortis, relapsus in morbum vel in debilitates, &c. afferre potest rationabilem causam excusationis, cùm leges Ecclesiæ ordinariè non obligent in tanto periculo. In dubio statur judicio medici vel prudentis viri.

IV. Officium charitatis excusat à lectione Horarum, v. g. si in casu non præviso totum reliquum diei tempus impendere oporteat, ut morituro extrema Sacramenta administrantur.

V. Occupatio componendæ concionis, vel similis functio, non excusat à recitatione divini Officii.

VI. Nota, quòd præfatæ causæ quandoque possint excusare à recitatione unius Horæ Can. ut tamen non excusent à recitatione aliarum: quia Officium Horarum non præcipitur tanquam totum indivisibile; nam pars potest habere rationem notabilis orationis. VII. Confirmatur ex

hac prop. 54. dam ab Innoc. XI. " Qui non potest recitare Matutinum & Laudes, potest autem reliquas Horas, ad nihil tenetur, quia major pars trahit ad se minorem."

VIII. Hinc si quis cæcus, vel carens breviario, calleat memoriter recitare aliquas Horas vel partem notabilem, obligatur easdem recitare; aliud foret, si non posset recitare nisi partes valdè exiguas disjunctas; tunc enim nec finis nec forma substantialis præcepti servari posset; si tamen possit cum socio integrè recitare, ad hoc tenetur.

IX. Qui prævidet gravis febris accessum post meridiem, tenetur tempus prævenire; quia tempore antemeridiano contraxit obligationem recitandi omnes Horas ejusdem diei. Idem dicendum quando prævideretur aliud quodpiam impedimentum obventurum.

X. Excommunicatio, suspensio, degradatio, vel alia pœna spiritualis non excusat à recitatione Horarum Can. privata, sicut nec incarceratio, nec condemnatio ad triremes excusat, si sinè dedecore statûs vel incommodo notabili, recitari possint. Van Roy tom. 2. pag. 269.

XI. Dispensatio vel commutatio, ut excuset, requiritur Pontificia, quia datur in Lege Ecclesiæ: Episcopus quandoque dispensat pro brevi tempore; ait Gobat. Tract. de Offic. n. 729. vel in ordinariis frequentibus casibus, uti in jejuniis dispensat. Billuart tom. 4. pag. 122.

N. 43. DE MODO RECITANDI HORAS CANONICAS.

I. *Hor. Can. recitanda studiosè & devotè.* II. *Quid sit recitare studiosè, quid devotè.* III. *Externus modus in privata recitatione.* IV. *Oratio in Templo utilior.* V. *Objectio.* VI. *In choro.* VII. *Quæ recitentur significativè & formaliter.*

QUOMODO Horæ Can. recitari debent?

I. R. Studiosè & devotè, juxta cap. 9. " Dolentes" de celebr. Miss. ubi legitur: " præcipientes in virtute obedientiæ, ut divinum Officium nocturnum pariter & diurnum, quantum eis dederit Deus, studiosè celebrent pariter & devotè."

II. Studiosè recitatur Officium, dum integrè & distinctè absque Syncopa, mutilatione aut interruptione persolvitur.

Devotè recitatur, quando cum intentione & attentione religiosa recitatur. Intentio est actus voluntatis; attentio verò est actus intellectûs.

Igitur ut devotè recitetur, requiritur usus gratiæ actualis & finis colendi Deum; cùm debeat esse actus virtutis Christianæ Religionis, & recitatio merè naturalis non sufficiat præcepto "devotè" recitandi. Status gratiæ habitualis non requiritur. Vide dicta num. 40.

III. Quoad exteriorè modum corporis sitûs, habitûs, loci, &c. nihil in privata recitatione per Canones præscribitur; quòd modus tamen in oratione magis servit ad significandam nostram subjectionem, & Dei excellentiam profectendam, eò magis est conveniens; & quando in rubricis breviarii, ait Suarez de Hor. Can. lib. 4. c. 27. n. 2, notatur aliquid dicendum flexis genibus, id in privata recitatione servandum est, si commodè fieri possit.

IV. Utilior etiam est oratio, quæ fit in Templo, plures ob causas; ob consecrationem Templi, ratione cujus gratiæ actuales obtinentur, ob præsidium Angelorum & Sanctorum, ob societatem aliorum orantium, &c. Lege 2. Paral. 7. c. Christus Luc. 19. v. 46. enuntiat: "Domus mea domus orationis est."

V. Obj. Apud Matth. 6. v. 6. Christus dicit: "cum oraveris, intra in cubiculum tuum."

R. Mandat solummodo fugam locorum inanis gloriæ, non Templi, quando in eo oratur cum humilitate: hinc est, quod SS. Ambr. & August. per cubiculum intelligant secretum conscientiæ.

VI. In choro vel in publica oratione observari debent ritus Ecclesiæ; quoad reliquos modos in choro standi, sedendi, habitum gerendi, &c. debent Decreta S. R. C. & statuta particularia locorum. Extrav. com. lib. 3. t. 1. præcipitur "modesta gravitas;" in Conc. Basil. sess. 21. c. 3. legitur: Horas Canonicas dicturi, cum tunica talari ac superpelliciis mundis ultra medias tibias vel longis cappis, juxta temporum & regionum diversitatem Ecclesias ingrediantur; in choro gravitatem servent; nemo ibidem, dum Horæ in communi publicè cantantur, legat vel dicat privatim Officium &c.

VII. Notat La Croix lib. 4. n. 1345. quòd in recitatione Horarum Can. Psalmi, Hymni & Preces dici debeant significativè, sed sufficiat Historias lectionum, adhortationes, increpationes dicere recitativè & materialiter; verùm id intellige ita, ut perseveret voluntas colendi Deum vel Sanctos per recitationem istam.

N. 44. DE INTENTIONE REQUISITA IN RECITATIONE HORARUM CANONICARUM.

I. *Definitio.* II. *Intentio est absolutè necessaria.* III. *Intentio formalis vel virtual. suf.* IV. *Non suff. habitual. nec interpretativa.* V. *Objectum intent.* VI. *Intentio satisfaciendi legi requiritur.* VII. *Praxis formandi inten.* VIII. *Implicitè & in actu exercito.* XI. *Intentio perdurat quamdiu non revocatur.*

I. INTENTIO illa est voluntas sive propositum recitandi Officium divinum quatenus tale.

An intentio illa est absolutè necessaria?

II. R. Affirmativè: quia Ecclesia præcipit recitationem Officii tanquam exercitium certorum actuum Religionis, atqui sinè illa intentione recitatio non contineret illud exercitium; ergo intentio illa est necessaria. Proinde qui legit Officium merè materialiter ex intentione solùm, ut studeat, aut discat memoriter, vel ut historias sciat, non satisfacit obligationi præcepti Ecclesie, quia deest intentio Deum colendi, laudandi, orandi, &c. Ita docent Suarez, Wiggers & La Croix in Bus. lib. 4. num. 1325. Antoine de Relig. p. 18.

III. Qualis debet esse intentio illa?

R. Debet esse formalis, vel virtualis; explicita, vel implicita: IV. non sufficit habitualis merè vel strictè interpretativa; quia hujusmodi intentio non sufficit ad actum virtuosum. Hæc fundamentaliter explicantur in Tract. "de Actibus Humanis."

Quod est objectum istius intentionis, sive quid debet recitans Horas intendere?

V. R. Debet intendere Deum orare, laudare, aliosque virtutum actus ponere secundum intentionem Ecclesie, in cujus persona Deum orat, laudat, &c.

VI. An requiratur etiam intentio aliqua saltem implicita satisfaciendi præcepto Ecclesie, disputatur in Tractatu de Legibus; rationes pro opinione affirmativa militantes videntur convincentes, quia scilicet sinè intentione illâ recitatio non esset actus legis; nam bonum debet intendi; deinde lex non dirigeret nec infunderet ullo modo in actum illum, sed actus se haberet merè per accidens ad legem istam.

VII. Circa prædictas intentiones formandas non oportet scrupulosè anxari; quia intentio facillimè & promptissimè

sinè labore efformari potest; cùm sit simplex actus voluntatis; VIII. sufficit etiam intentio implicita vel in actu exercito, qualem habet is, qui vult Horas Can. legere, quia Sacerdos est, quia obligatur, ne peccet, &c.; item satisfacit ille qui scienter accipit breviarium, ut Horas suas recitet. Condecet interim omninò, ut concipiatur formalis explicita intentio præmittendo orationem: "Aperi, Domine, os meum," quæ breviario præfigitur.

IX. Intentio concepta in initio orationis, tamdiù in oratione perdurat, quamquò directè vel indirectè non revocatur, vel per cessationem ab oratione non desinit, seu non derelinquitur.

N. 45. DE ATTENTIONE REQUISITA IN ORATIONE.

S. Thom. 2. 2. quæst. 83. art. 13.

I. *Definitur.* II. *Dividitur in actualem & virtualem.* III. *In attentionem ad verba, ad sensum verborum & ad Deum.* IV. *Nempè actualis vel virtualis.* V. *Attentio virtualiter perdurat.* VI. *Attentio interna.*

QUID est attentio?

I. R. Est voluntaria animi applicatio ad id, quod agitur. Quomodo dividitur attentio?

II. R. Dividitur primò ex parte subjecti in "attentionem actualem" sive formalem, quæ est præsens animi applicatio, & in attentionem "virtualem," quæ est animi applicatio virtute permanens, vi prioris intentionis, ait S. Th. in 4. d. 15. q. 4. a. 3. quæ voluit attendere; sicuti virtus motionis manùs manet in lapide projecto è manu. Attentio, quæ dicitur habitualis, non est vera, nec sufficiens attentio.

III. 2º. Dividitur attentio ex parte objecti, in attentionem ad verba, ne aliquis in eis erret; in attentionem ad sensum verborum, & in attentionem ad Deum & ad rem pro qua oratur: prima à S. Bonav. vocatur "superficialis," secunda "litteralis," tertia "spiritualis."

Qualis attentio requiritur?

IV. R. Attentio "habitualis" non est sufficiens; attentio actualis optima est; sufficit tamen virtualis, quæ continetur in intentione seu proposito attendendi sive orandi; V. eaque attentio virtualis tamdiu perseverat, quamdiu directè vel indirectè non revocatur per distractionem;

vel interruptionem, cessationem, aliamve causam non desinit. In hanc rem dicit S. Th. 2. 2. q. 83. art. 13. in c. "sufficit vis primæ intentionis; si autem prima intentio desit, oratio nec meritoria est, nec impetratoria."

VI. Insuper illa attentio esse debet etiam interna, secundum illud 1. ad Cor. 14. "Orabo spiritu, orabo & mente:" Probat Fagn. lib. 3. cap. "Dolentes" de Celeb. Miss. num. 38.

Obj. Ecclesia non præcipit actus internos.

R. In Tractatu de legibus docetur, quod licet Ecclesia non solet actus merè internos præcipere, attamen cum actu externo simul præcipiat actum internum necessarium; sic præcipiendo orationem, præcipit attentionem internam essentialem in oratione devota.

N. 46. DE ATTENTIONE EX PARTE OBJECTI.

S. Thom. q. 83. art. 13.

Dissentio Author. II. Requiritur attentio ad verba, & ad Deum. III. Attentio ad sensum non requiritur absolutè. IV. Probatur attentionem ad Deum necessariam esse. V. Item attentionem ad verba. VI. Attentio merè externa non sufficit. VII. Objectio. VIII. Objectio. IX. Dantur plures gradus attentionis.

QUÆNAM attentio ex parte objecti requiritur in recitatione Horarum Canonicarum?

I. R. Multum hinc dissentiunt Authores inter se, imò aliqui ne quidem sibi ipsis consentiunt.

II. Respondeo igitur cum Sylvio in 2. 2. q. 83. art. 18. concl. 6. ad satisfaciendum præcepto Ecclesiæ requiritur attentio "ad verba & ad Deum:" III. attentio autem ad sensum verborum non est necessaria absolutè, ut patet in monialibus recitantibus Horas Can.; interim illi, qui capaces sunt percipiendi sensum verborum, attentionem illam negligere non possunt; idcirco enim Ecclesia præscribit orationes diversa significantes, ut cum intelligentia fructuosè legantur.

Proba quod requiratur attentio ad Deum.

IV. R. Probatur ex S. Thom. 2. 2. quæst. 83. art. 13. in c. dicente, quod hæc "attentio ad Deum sit maximè necessaria." Ratio suffragatur, quia attentio illa est de substantia orationis, & sine illa recitatio non esset oratio;

nam oratio est mentis in Deum elevatio; hæc autem fieri debet per attentionem mentis ad Deum. Idem probatur ex Christi querela Matth. 15. "Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longè est à me." Denique Ecclesia præcipit ut devotè recitetur Officium Divinum.

V. Quòd requiratur etiam aliqua attentio ad verba, docet communis sententia, quia sine illa recitatio non foret oratio vocalis.

VI. Quòd aliqui hìc docent, attentionem externam sufficere absque attentione interna, eruditè refutat ipse Busenbau (ut ineptè hìc La Croix lib. 4. n. 1341. recèdat à suo Doctore contradicens sibi ipsi): ratio est quòd attentio externa destituta attentione internâ non sit veri nominis attentio, cum attentio essentialiter sit actus intellectûs, ergo internus. De hac re latissimè discurret Billuart t. 4. pag. 111. Item Fagn. lib. 3. cap. "Dolentes," n. 33.

VII. Obj. Authores communiter dicunt, quamlibet attentionem ex tribus prædictis sufficere in recitatione Horarum Can.

Respondet Sylvius hoc esse negandum vel benignè interpretandum: igitur quamvis Wiggers, Suarez, Van Roy & Billuart hoc modo loquantur, ut dicant solam attentionem ad verba sufficere; illud tamen ita explicant, ut simul exigant attentionem ad Deum; addunt enim, quòd intentio orandi adesse debeat, adeoque attentio virtualis ad Deum; nam in intentione orandi includitur attentio virtualis ad Deum juxta ipsos. Vide Billuart pag. 110.

VIII. Obj. Attentio ad verba & ad Deum minuet attentionem orationis juxta axioma: "Pluribus intentus minor est ad singula sensus:" ergo illa attentio ad verba & ad Deum non præcipitur.

R. cum S. Thom. 2. 2. q. 83. a. 12. ad 2. negando antecedens: nam attentio ad verba significantia aliquid ad devotionem pertinens potiùs adjuvat orationem & mentis elevationem in Deum: axioma verò intelligitur de attentione ad plura, quæ non conducunt ad eundem orationis finem.

IX. Observa, quòd plures possint dari gradus attentionis, & quòd non semper requiratur summus gradus: nam cum minori attentionis gradu subsistere potest vera oratio, adeoque satisfieri potest præcepto quoad substantiam, ut saltem non graviter peccetur contra illud.

N. 47. DE DISTRACTIONE.

S. Thom. 2. 2. q. 83. art. 13.

I. *Impedimenta attentionis.* II. *Definitio distract.* III. *Divisio.* IV. *Quæ sit involuntaria distractio.* V. *Involunt. distractio non tollit rationem veræ orat.* VI. *Somnus & ebrietas tollunt.* VII. *Distractio voluntaria tollit essentiam orationis.* VIII. *Benedictio vel Sacramenti administratio cum distractione voluntaria probabiliter invalida est.*

I. IMPEDIMENTA attentionis præcipua sunt “ Distractio mentis, & sensuum ad alia divagatio.”

Quid est distractio ?

II. R. Est evagatio mentis ab objecto vel fine orationis.

III. Dividitur distractio in voluntariam & involuntariam ; item in voluntariam directè & voluntariam indirectè.

Quæ distractio dicitur involuntaria ?

IV. R. S. Thom. 2. 2. q. 83. a. 13. ad 3. ea, quæ fit præter propositum orationis sive præter intentionem orandi in principio orationis formatam virtualiter perdurantem.

V. Distractio hæc involuntaria non impedit adimplentionem præcepti Ecclesiæ, quia non tollit intentionem nec attentionem virtuaalem, sed actualem solummodo ; pro quo adducitur illud Dav. Ps. 39. v. 13. “ Cor meum dereliquit me.”

VI. Qui verò per somnum, etiam involuntarium, ab oratione divertit, non satisfacit præcepto, quia ne quidem rationali modo agit: idem dicendum de eo, qui per ebrietatem privatur rationis usu.

VII. Distractio plenè voluntaria quâ quis in recitatione Horarum Can. distrahitur ab attentione ad verba vel ad Deum efficit, ut præceptum non adimpleatur, in quantum tollit attentionem non tantum actualem, sed etiam virtuaalem ; quando enim distractio est plenè voluntaria, tunc intentio attendendi non continuatur, sed derelinquitur, vel interpretativè revocatur ; adeoque talis distractio tollit rationem & essentiam veræ orationis.

Quamobrem cautè legendi sunt Casuistæ citati refutati à Fagnano in lib. 3. cap. “ Dolentes” de Cel. Miss. n. 20. qui docent, quòd recitans Officium Divinum cum volunta-

ria distractione interna non peccet, sed præcepto Ecclesie satisfaciatur. La Croix lib. 4. n. 1342. quamvis dicat eam opinionem probabilem, addit tamen in praxi sequendam oppositam.

VIII. An oratio, quæ dicitur nomine Ecclesie in benedictionibus vel in administrationibus Sacramentorum facta cum distractione plenè voluntaria, valeat: ita ut, si v. g. preces benedictionis aquæ cum tali distractione prolatae sint, aqua illa possit censi esse benedicta?

R. Affirmat Daelman, quia videtur valere oratio quatenus profertur nomine Ecclesie: rectius tamen id negat Boudart Tract. de Spe §. 58 quia certum est, quod in administrationibus Sacramentorum & precibus Ecclesie requiratur intentio Ministri: jam autem per distractionem ita perfectè voluntariam non solum attentio, sed & intentio illa aboletur, extinguitur & revocatur; ita ut talis prolatio non sit vera precatio vel benedictio, adeoque non amplius dicatur nomine Ecclesie, cum intentio prima censeatur esse revocata per illam distractionem plenè voluntariam: La Croix. lib. 6. p. 1. n. 84. docet idem.

N. 48. DE DISTRACTIONE INDIRECTE VOLUNTARIA.

I. *Distra. voluntaria dupliciter.* II. *Indirectè voluntaria multipliciter.* III. *Actiones impossibiles cum attentione.* IV. *Actiones compossibiles cum attentione.* V. *Monitum S. Bernardi.* VI. *Distra. involuntaria potest fieri voluntaria.* VII. *Qui videt, se fuisse distractum.* VIII. *Qui non recordatur se fuisse attentum, vel omnia recitasse.* IX. *Locus distractionis voluntariae.* X. *Oculi sunt fenestrae distractionis.* XI. *In dubio distractionis voluntariae.*

I. DISTRACTIO potest esse voluntaria dupliciter, primò directè, dum scienter quis vult ab attentione cessare vel eam negligere;

II. Secundò indirectè idque accidere potest multis modis: 1º. præbendo vel admittendo causam vel occasionem distractionis; 2º. dum quis distractionem advertens, eam non conatur repellere, aut negligit mentem revocare ad orationem; 3º. III. ponendo actionem impossibilem cum attentione debita: ejusmodi actiones recensentur à Suarez lib. 4. de Hor. Can. c. 26. n. 21. argumenta mente per-

volvere, pingere, ordinatè scibere : addit La Croix lib. n. 1336. attentè audire alios loquentes, celeriter se vestire, magnâ curâ aliquid agere, auscultare nova relationum, quæ leguntur, spectare comœdias, &c.

IV. Notandum, actiones quasdam esse compossibiles cum attentione debita, præsertim externas nullam aut vix ullam animi advertentiam postulantes, cujusmodi ordinariè sunt, ambulare, incedere, lentè vestes induere vel exuere, lavare manus, &c. Nam tenuis attentio ad hujusmodi res non tollit necessariam attentionem orationis, cùm absolutè non implicet ad plura simul attendere vel cogitare : confirmatur ex eo, quòd Ecclesia præscribat certas orationes dicendas à Sacerdotibus induentibus se vestibus Sacerdotalibus & Sacrificium Missæ peragentibus.

V. Simul tamen notari merentur verba S. Bern. Serm. 47. super Cant. "nihil aliud, dum psallitis, præter id quod psallitis cogitetis... Spiritus enim S. illa hora gratum non recipit, quiddid aliud quàm debes, neglecto eo quod debes, obtuleris."

VI. Ex dictis intellige, quomodo distractio in initio involuntaria fiat deindè in decursu orationis voluntaria, eam advertenter permittendo, vel non repellendo ex negligentia.

An distractio semper censenda est voluntaria, quando objectum, circa quod distrahimur, clarè advertimus, aut post orationem, nos in ea fuisse distractos, manifestè videmus ?

VII. R. Non semper ; quia cum advertentia ad objectum distractionis simul potest concurrere inadvertentia naturalis circa ipsam distractionem ab objecto orationis seu à termino à quo : cognitio autem post distractionem non reddit eam voluntariam.

VIII. Similiter docet S. Thom. non esse indicium sufficiens voluntariæ distractionis, etiamsi post recitationem Horarum non recordemur, nos fuisse attentos, vel nos omnia recitasse, quia non requiritur memoria nec attentio attentionis. In hoc omnes scrupulosi se fatigant laboriosè & perniciosè ; nam, ut observat Suarez, potest hìc etiam peccari per excessum ; & velle attendere ad attentionem reipsa distractionem parit.

IX. Distractio erit indirectè voluntaria, si eligatur locus distractionibus expositus, v. g. forum publicum, vel similis locus, ubi frequens concursus, clamor aut strepitus profanus. Ita La Croix.

X. Oculi sunt ordinariæ fenestræ distractionis ; & custodia oculorum custos est attentionis ; unde si quis in ora-

tione sedula oculos habuerit demissos, iudicabitur communiter vitasse distractiones voluntarias; secus verò, si oculis divagatus fuerit, quantumvis per Templum solùm, aut chorum.

XI. In dubio, utrùm distractio ex causa interna proveniens fuerit satis voluntaria, oportet uti regulis tradi solitis in Tract. de Sacram. Pœnit. videlicet: si quis sit timoratae conscientiae; si nunquam soleat admittere distractiones directè voluntarias earumve causas; si statim, ut eas advertit, senserit displicentiam, & conatum ad revocandum ad orationem animum adhibuerit &c., supponitur distractio non fuisse voluntaria: secus verò, si oppositum reperiatur.

N. 49. DE PECCATO DISTRACTIONIS.

I. Distractio voluntaria circa materiam gravem præceptum, grave peccatum est. II. Recitans distractè cum proposito repetendi. III. Distractio in oratione non præcepta. IV. Quæ practicè examinanda circa distractionem. V. Distractio circa materiam gravem potest esse veniale peccatum ob indeliberationem.

QUANTUM peccatum causat distractio in oratione?

I. R. Si distractio sit involuntaria, non inducit peccatum ullum.

II. Si distractio ab intentione debita sit satis perfectè voluntaria, causat in materia gravi præcepta peccatum mortale, & in materia levi peccatum leve: igitur Sacerdos vel beneficiatus cum huiusmodi voluntaria distractione recitans integram Horam Canonicam vel partem notabilem & gravem, peccat mortaliter.

II. Quid iudicandum de illo Sacerdote Beneficiato, qui Horas Canonicas recitavit cum distractione planè voluntaria, sed easdem postea repetit & debitè recitat?

R. Si ille recitans proponat vel soleat repetere Horas distractè recitatas, excusabitur à peccato mortali in huiusmodi casu. Si non soleat eam curam habere, peccavit mortaliter, quamvis per accidens postea repetendo eas debitè legat: interim debitum restitutionis evadere poterit.

III. Qui voluntariè distrahitur in oratione nullatenus præcepta, peccat communiter venialiter tantum, contra præceptum Religionis negativum prohibens omnem irreverentiam in oratione: contemptus, vel aliæ circumstantiæ possunt malitiam addere mortalem.

IV. Unde pro praxi observa, ut pœnitentem, qui se accusat de distractione in oratione, interrogas: utrùm distractio fuerit voluntaria? utrùm in materia gravi præcepta? quam causam ei dederit? quamdiu inhæserit, &c. ? vide Shema IX.

V. An distractio circa materiam gravem præceptam possit esse tam imperfectè voluntaria, ut orans excusetur à mortali ob indeliberationem merè seu surreptionem, sive propter quamdam inadvertentiam, quamvis fortè non eximatur ob omni veniali?

R. Affirmativè: quia distractio potest esse ex negligentia levi & surreptione; proindè culpa levis erit.

N. 50. DE ALIIS DEFECTIBUS IN RECITATIONE HORARUM CANONICARUM OCCURRENTIBUS.

I. *De Syncopa.* II. *Qui solâ mente vel oculis percurrit, non satisfacit.* III. *Quomodo recitans debeat seipsum audire.* IV. *Nimia celeritas & festinatio.* V. *Anxia tarditas est perniciosa.* VI. *Remedia pro scrupulosis.* VII. *Quid faciat Oratio Sacrosanctæ.*

I. INTER defectus, qui in recitatione Officii Divini committuntur, numeratur "Syncopa," sive mutilatio syllabarum vel verborum; potest autem continuata præbere materiam peccati mortalis, quod indicatur in cap. "Dolentes" de celebrat Miss. ubi sub gravi pœna suspensionis inhibetur: & in Conc. Aquisgr. præscribitur, ne recitatio fiat deglutiendo vel syncopando dictionem.

Observant interim Bonac. n. 23. & Billuart p. 102. circa defectus exiguos, quòd v. g. littera, syllaba, vel verbum omissum aut vitiosè pronuntiatum, aut non auditum, maximè in choro, non sint repetenda, ne major turbatio Officii fiat, quia levis materia ex levi causa prætermitti potest, & quia moraliter totum Officium impletur: ita ut illi leves defectus, nisi sint enormiter continuati, non censeantur coalescere: quia etiam illa physica in omnibus omninò integritas pronuntiationis aut attentionis parit fatigationes & scrupulos, adedque non censeatur rigidè præcepta, sed solùm moralis requiritur.

II. Qui solâ mente vel oculis percurrunt brevium sinè pronuntiatione vocali, non satisfaciunt præcepto Ecclesiæ, quia oratio non est vocalis.

An recitans Officium debet seipsum audire, prout multi Scholastici crudè enuntiant?

III. R. Tormentum solet esse scrupulorum; dici potest cum Bonac. d. 1. q. 3. p. 1. n. 24. quòd non sit necesse, ut vocem suam externis auribus percipiat, uti v. g. accidit dum organa sonora pulsantur; sed quòd sufficiat, si voces per allisionem aeris ad dentes & labia ita formentur in ore, ut recitans verba omnia in ore sensibiliter pronuntiet, & percipiat per auditum quasi interiorem, quod sufficit ad orationem vocalem, quamvis vox exterior non audiat, quia non præcipitur auditio: nec video ullos practicè, nisi fortè scrupulosos, in hoc torqueri & angere: sic enim surdi & ii, qui occluderent sibi aures, satisfacere possunt.

IV. Duo specialiter defectus communiores seu vitia in recitatione Horarum Canonicarum vitanda sunt, nimia celeritas & anxia tarditas. Nimia celeritas, sive festinatio impedit unctionem devotionis & fructum Spiritus; de illa exstat hoc monitum Conc. Bas. "Officium dicatur non cursim ac festinanter:" etiam non satis reverenter, distinctè & devotè, ut præcipit Conc. Trid. sess. 24. cap. 13. de Reform. tractatur Officium & alloquium Divinum. Hoc vitium ut caveatur, horæ quadrans vel media hora superimpendatur in recitatione Officii. Festinatio hæc detestabilior est in tremendo Missæ Sacrificio, dum in altari quasi pro imperio certatur, quis alium celeritate præcurrat: indicia hæc sunt modicæ fidei.

V. Nimia tarditas, anxietatis filia, quod scrupulorum vitium est, noxia est, impediens gaudium orationis fructum, fatigans cerebrum, & reddens hominem ineptum ad debita Officii sui munia: hoc malum evadet scrupulosus his mediis: non hæreat in formanda intentione; sed instanter incipiat, pergat continuato tractu sine compressione vocis, oris aut pectoris, absque motibus impatientiæ vel tristitiæ: ne sit sollicitus, ut habeat attentionem actualem aut plures attentiones simul; non laboret, ut distractiones positivè repellat, sed potius eas quasi negligat et contemnat; nihil unquam repetat, quamvis iudicaret, se non satisfacisse præcepto Ecclesiæ propter voluntariam, ut putat, distractionem vel defectum intentionis; conscientiam infestantem sedet & tranquillet ex hac Theologorum doctrina, utique tuta, quòd præceptum Ecclesiæ talem scrupulosum non obliget ad repetendum Horas, etiam supposito, quòd antè non satisfacisset præcepto, ita ut eo die cesset præceptum respectu ipsius; ratio hujus est, quòd præceptum Ecclesiæ recitandi Horas Can. non obliget cum tantis in-

commodis præfatis & cum periculo insaniam, quod inde quandoque consequitur. Addi potest, quòd scrupuloso possibilis non sit omnimoda attentio propter defatigationem cerebri & prædominantem phantasiam non amplius obedientem rationis imperio. Denique super omnia in his omnibus debet firmiter & finaliter confidere in Deo.

Quid præstat hæc oratio, "Sacrosanctæ" &c. cum "Pater & Ave," quando dicitur post recitationem Officii.

VII. R. Leo X. dicenti eam indulsit defectus & culpas per modum Indulgentiæ, in recitatione Officii contractas, nempe veniales: addit Billuart tom. 4. pag. 125.: ita ut ab onere repetendi sic recitata eximat.

An ergo defectus illi v. g. commissi in recitatione Matutini, si post Matutinum quis dicat "Sacrosanctæ," &c. non coalescerent cum defectibus, quos postea eodem die quis committit in recitatione Primæ, Tertie, &c.?

R. Juxta explicationem præfatam dicendum, quòd non coalescerent: quia sic recitans liberatus fuit ab omni onere præcedenti, ac si omnia rectè recitasset.

N. 51. DE INTERRUPTIONE

I. *Interruptio moralis extra chorum solum est veniale peccatum.* II. *Interruptio Nocturna.* III. *Licitè separantur Laudes à Matutino.*

I. INTERRUPTIO moralis inter partes ejusdem Horæ Canonice constituit materiam peccati venialis, quia turbatur unitas ejusdem Horæ: non videtur tamen extra chorum ascendere ad materiam peccati mortalis, quia satisfit præcepto Ecclesiæ quoad substantiam: nam illæ partes interruptæ eatenus adhuc uniuntur ratione temporis obligationis adhuc currentis. Dicitur, quòd interruptio moralis sine causa habeat culpam: si enim sit exigua, vel ex necessitate, vel justa causa, carebit omni culpâ. Plura de his Bonac. tom. 1. de Horis Can. disp. 1. q. 3. p. 2. n. 26.

Daelman judicat esse probabile, quòd interruptio moralis v. g. per unius vel duarum Horarum spatium, tollat unitatem substantialem Horæ Canonice, si præmissa non repetantur: id interim admitti potest, quòd notabiles frequentes interruptiones in eodem psalmo, hymno vel oratione auferant requisitam unius Officii unitatem, quia sic nec sensus nec verba coherent: sicut etiam accidit, dum plures parvæ partes unius Officii leguntur sinè ordine inter se.

Interruptio inter distinctas Horas omninò licet & decet.

II. Antiquitùs dicebantur Nocturna divisim secundùm tres vigiliis noctis ; nunc verò dicuntur simul, ait S. Thom. lect. 6. in I. Cor. 14.

III. Communis sententia docet, licitum esse Laudes separare à Mututino, cui tunc adjungitur collecta cum Oratione Dominica ; addit La Croix n. 1305, laudabile esse ; ut, dum Matutinum recitatur vespere præcedente, Laudes differantur in tempus matutinum.

N. 52. AN SIT OBLIGATIO RECITANDI MATUTINUM ET LAUDES ANTE CELEBRATIONEM MISSÆ?

I. *Est obligatio sub veniali.* II. *Objectio.* III. *Justa causa excusat.* IV. *Monitum Author.*

I. RESPONDEO : eximius Steyaert cum Billuart & cum sententia communi admittit obligationem sub veniali, eamque indicant & supponunt Rubricæ Missalis Romani, ubi etiam inter defectus in Ministro ponitur : “ Si Celebrans saltem Matutinum cum Laudibus non dixerit.” Interim congruitatem, ut loqui solet S. Thom. in simili, omnes astruunt, adeoque agens contra eam à veniali excusandus non est.

II. Obj. S. Antoninus & plures Canonistæ docent esse obligationem sub mortali.

R. Steyaert, obligationem illo tempore fuisse gravem ; sed inde non probatur, obligationem esse gravem pro hoc tempore ; nam illi pro fundamento suæ assertionis & obligationis assignant consuetudinem ; verùm hodierna consuetudo talem obligationem nullatenus inducere videtur juxta judicium commune piorum. Ratio suffragatur, quia finis legis modernæ, etiam levis est, nempe ut recitatio Matutini sit quædam præparatio ad Missam ; nulla autem est inter Matutinum & Missam necessaria connexio, eùm per alias preces fieri possit præparatio ad Missam.

III. Consentiunt quoque omnes, rationabilem aliquam causam excusare ab omni peccato ; sicuti ex justa causa licet invertere ordinem aliarum Horarum Canonicarum.

IV. Dico interim, me scire Sacerdotem jam per annos 42 quotidie horâ sextâ solitum sacris altaribus adstare, qui declarat, se nunquam ante lectum Matutinum Officium Missam celebrasse ; imò fatetur, se, quamvis gravissimis

curis & onere pastorali per plures annos distentum, nunquam habuisse necessitatem libandi hæc Sacrosancta Mysteria ante Matutinale Officium persolutum. Idem eveniet omnibus qui semel sollicitudinem assumpserint recitandi Matutinum Vespere anteriori, vel summo manè.

N. 53. DE INVERSIONE ORDINIS HORARUM CAN.

I. *Inversio Horar. extrà chorum est peccatum veniale.* II. *Causæ excusantes.* III. *Inversio partium ejusdem Horæ.* IV. *Officium pro Officio recitare non licet.* V. *Prop. damn.* VI. *De qualitate Officii Hor. Can.*

I. INVERSIO ordinis, ita ut v. g. Nona dicatur ante Tertiam Horarum Canoniarum, in choro erit peccatum grave; in recitatione privata non nisi veniale continet, quia servatur præceptum quoad substantiam: imò, si rationabilis causa concurrat, non peccabitur; uti etiam si fiat ex inadvertentia vel oblivione.

II. Si in choro, dum quis eum ingreditur, cantentur Horæ posteriores, convenit sequi chorum in cantu & postea supplere Horas omissas; solumque talis deliquit, in quantum ante ingressum chori neglexit Horas ordine priores præmittere.

III. Inversio partium ejusdem Horæ Can. magis inordinata est; interim si per errorem vel oblivionem pars quædam omissa sit, v. g. psalmus aut lectio, solet ea Officio persoluto statim suppleri & ita quoad substantiam satisfieri præcepto.

IV. Officium pro Officio, ut dicitur, recitare non licet; quia præceptum istâ die obligat ad Officium talis diei. Omnes tamen concedunt, si error acciderit ex inadvertentia, & Officia notabiliter non differant, quòd sufficiat supplere ea, quæ in Officio omissa ponuntur propria.

Si autem errorem animadvertat post lectum v. g. Matutinum, reliquas Horas recitet secundum Officium diei præceptum, ut non continuet errorem.

Similiter qui per errorem prætermisit Officium alicujus Sancti, non debet illud alio die dicere, ne his erret, nisi juxta Rubricas in diem illum transferri debuisset: pariformiter qui per errorem hodie legit Officium diei crastinæ, cras idem recitet.

nam oratio est mentis in Deum elevatio; hæc autem fieri debet per attentionem mentis ad Deum. Idem probatur ex Christi querela Matth. 15. "Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longè est à me." Denique Ecclesia præcipit ut devotè recitetur Officium Divinum.

V. Quòd requiratur etiam aliqua attentio ad verba, docet communis sententia, quia sine illa recitatio non foret oratio vocalis.

VI. Quòd aliqui hìc docent, attentionem externam sufficere absque attentione interna, eruditè refutat ipse Busenbau (ut ineptè hìc La Croix lib. 4. n. 1341. recedat à suo Doctore contradicens sibi ipsi): ratio est quòd attentio externa destituta attentione internâ non sit veri nominis attentio, cùm attentio essentialiter sit actus intellectûs, ergo internus. De hac re latissimè discurret Billuart t. 4. pag. 111. Item Fagn. lib. 3. cap. "Dolentes," n. 33.

VII. Obj. Authores communiter dicunt, quamlibet attentionem ex tribus prædictis sufficere in recitatione Horarum Can.

Respondet Sylvius hoc esse negandum vel benignè interpretandum: igitur quamvis Wiggers, Suarez, Van Roy & Billuart hoc modo loquantur, ut dicant solam attentionem ad verba sufficere; illud tamen ita explicant, ut simul exigant attentionem ad Deum; addunt enim, quòd intentio orandi adesse debeat, adeoque attentio virtualis ad Deum; nam in intentione orandi includitur attentio virtualis ad Deum juxta ipsos. Vide Billuart pag. 110.

VIII. Obj. Attentio ad verba & ad Deum minuet attentionem orationis juxta axioma: "Pluribus intentus minor est ad singula sensus:" ergo illa attentio ad verba & ad Deum non præcipitur.

R. cum S. Thom. 2. 2. q. 83. a. 12. ad 2. negando antecedens: nam attentio ad verba significantia aliquid ad devotionem pertinens potiùs adjuvat orationem & mentis elevationem in Deum: axioma verò intelligitur de attentione ad plura, quæ non conducunt ad eundem orationis finem.

IX. Observa, quòd plures possint dari gradus attentionis, & quòd non semper requiratur summus gradus: nam cum minori attentionis gradu subsistere potest vera oratio, adeoque satisfieri potest præcepto quoad substantiam, ut saltem non graviter peccetur contra illud.

N. 47. DE DISTRACTIONE.

S. Thom. 2. 2. q. 83. art. 13.

I. *Impedimenta attentionis.* II. *Definitio distract.* III. *Divisio.* IV. *Quæ sit involuntaria distractio.* V. *Involunt. distractio non tollit rationem veræ orat.* VI. *Somnus & ebrietas tollunt.* VII. *Distractio voluntaria tollit essentiam orationis.* VIII. *Benedictio vel Sacramenti administratio cum distractione voluntaria probabiliter invalida est.*

I. IMPEDIMENTA attentionis præcipua sunt “ Distractio mentis, & sensuum ad alia divagatio.”

Quid est distractio ?

II. R. Est evagatio mentis ab objecto vel fine orationis.

III. Dividitur distractio in voluntariam & involuntariam ; item in voluntariam directè & voluntariam indirectè.

Quæ distractio dicitur involuntaria ?

IV. R. S. Thom. 2. 2. q. 83. a. 13. ad 3. ea, quæ fit præter propositum orationis sive præter intentionem orandi in principio orationis formatam virtualiter perdurantem.

V. Distractio hæc involuntaria non impedit adimpletionem præcepti Ecclesiæ, quia non tollit intentionem nec attentionem virtualement, sed actualem solummodo ; pro quo adducitur illud Dav. Ps. 39. v. 13. “ Cor meum dereliquit me.”

VI. Qui verò per somnum, etiam involuntarium, ab oratione divertit, non satisfacit præcepto, quia ne quidem rationali modo agit: idem dicendum de eo, qui per ebrietatem privatur rationis usu.

VII. Distractio plenè voluntaria quâ quis in recitatione Horarum Can. distrahitur ab attentione ad verba vel ad Deum efficit, ut præceptum non adimpleatur, in quantum tollit attentionem non tantum actualem, sed etiam virtualement ; quando enim distractio est plenè voluntaria, tunc intentio attendendi non continuatur, sed derelinquitur, vel interpretativè revocatur ; adeoque talis distractio tollit rationem & essentiam veræ orationis.

Quamobrem cautè legendi sunt Casuistæ citati refutati à Fagnano in lib. 3. cap. “ Dolentes” de Cel. Miss. n. 20. qui docent, quòd recitans Officium Divinum cum volunta-

ria distractione interna non peccet, sed præcepto Ecclesiæ satisfaciatur. La Croix lib. 4. n. 1342. quamvis dicat eam opinionem probabilem, addit tamen in praxi sequendam oppositam.

VIII. An oratio, quæ dicitur nomine Ecclesiæ in benedictionibus vel in administrationibus Sacramentorum facta cum distractione plenè voluntaria, valeat: ita ut, si v. g. preces benedictionis aquæ cum tali distractione prolatae sint, aqua illa possit censi esse benedicta?

R. Affirmat Daelman, quia videtur valere oratio quatenus profertur nomine Ecclesiæ: rectius tamen id negat Boudart Tract. de Spe §. 58 quia certum est, quòd in administrationibus Sacramentorum & precibus Ecclesiæ requiratur intentio Ministri: jam autem per distractionem ita perfectè voluntariam non solum attentio, sed & intentio illa aboletur, extinguitur & revocatur; ita ut talis prolatio non sit vera precatio vel benedictio, adeoque non ampliùs dicatur nomine Ecclesiæ, cum intentio prima censeatur esse revocata per illam distractionem plenè voluntariam: La Croix. lib. 6. p. 1. n. 84. docet idem.

N. 48. DE DISTRACTIONE INDIRECTE VOLUNTARIA.

I. *Distractio voluntaria dupliciter.* II. *Indirectè voluntaria multipliciter.* III. *Actiones impossibiles cum attentione.* IV. *Actiones compossibiles cum attentione.* V. *Monitum S. Bernardi.* VI. *Distractio involuntaria potest fieri voluntaria.* VII. *Qui videt, se fuisse distractum.* VIII. *Qui non recordatur se fuisse attentum, vel omnia recitasse.* IX. *Locus distractionis voluntariæ.* X. *Oculi sunt fenestra distractionis.* XI. *In dubio distractionis voluntariæ.*

I. DISTRACTIO potest esse voluntaria dupliciter, primò directè, dum scienter quis vult ab attentione cessare vel eam negligere;

II. Secundò indirectè idque accidere potest multis modis: 1º. præbendo vel admittendo causam vel occasionem distractionis; 2º. dum quis distractionem advertens, eam non conatur repellere, aut negligit mentem revocare ad orationem; 3º. III. ponendo actionem impossibilem cum attentione debita: ejusmodi actiones recensentur à Suarez lib. 4. de Hor. Can. c. 26. n. 21. argumenta mente per-

volvere, pingere, ordinatè scibere : addit La Croix lib. n. 1336. attentè audire alios loquentes, celeriter se vestire, magnâ curâ aliquid agere, auscultare nova relationum, quæ leguntur, spectare comœdias, &c.

IV. Notandum, actiones quasdam esse compossibiles cum attentione debita, præsertim externas nullam aut vix ullam animi advertentiam postulantes, cujusmodi ordinariè sunt, ambulare, incedere, lentè vestes induere vel exuere, lavare manus, &c. Nam tenuis attentio ad hujusmodi res non tollit necessariam attentionem orationis, cùm absolutè non implicet ad plura simul attendere vel cogitare : confirmatur ex eo, quòd Ecclesia præscribat certas orationes dicendas à Sacerdotibus induentibus se vestibus Sacerdotalibus & Sacrificium Missæ peragentibus.

V. Simul tamen notari merentur verba S. Bern. Serm. 47. super Cant. "nihil aliud, dum psallitis, præter id quod psallitis cogitetis... Spiritus enim S. illa hora gratum non recipit, quiddid aliud quàm debes, neglecto eo quod debes, obtuleris."

VI. Ex dictis intellige, quomodo distractio in initio involuntaria fiat deindè in decursu orationis voluntaria, eam advertenter permittendo, vel non repellendo ex negligentia.

An distractio semper censenda est voluntaria, quando objectum, circa quod distrahimur, clarè advertimus, aut post orationem, nos in ea fuisse distractos, manifestè videmus ?

VII. R. Non semper ; quia cum advertentia ad objectum distractionis simul potest concurrere inadvertentia naturalis circa ipsam distractionem ab objecto orationis seu à termino à quo : cognitio autem post distractionem non reddit eam voluntariam.

VIII. Similiter docet S. Thom. non esse indicium sufficiens voluntariæ distractionis, etiamsi post recitationem Horarum non recordemur, nos fuisse attentos, vel nos omnia recitasse, quia non requiritur memoria nec attentio attentionis. In hoc omnes scrupulosi se fatigant laboriosè & perniciosè ; nam, ut observat Suarez, potest hic etiam peccari per excessum ; & velle attendere ad attentionem re ipsa distractionem parit.

IX. Distractio erit indirectè voluntaria, si eligatur locus distractionibus expositus, v. g. forum publicum, vel similis locus, ubi frequens concursus, clamor aut strepitus profanus. Ita La Croix.

X. Oculi sunt ordinariæ fenestræ distractionis ; & custodia oculorum custos est attentionis ; unde si quis in ora-

tione sedula oculos habuerit demissos, iudicabitur communitè vitasse distractiones voluntarias; secùs verò, si oculis divagatus fuerit, quantumvis per Templum solùm, aut chorum.

XI. In dubio, utrùm distractio ex causa interna proveniens fuerit satis voluntaria, oportet uti regulis tradi solitis in Tract. de Sacram. Pœnit. videlicet: si quis sit timoratae conscientiae; si nunquam soleat admittere distractiones directè voluntarias earumve causas; si statim, ut eas advertit, senserit displicentiam, & conatum ad revocandum ad orationem animum adhibuerit &c., supponitur distractio non fuisse voluntaria: secùs verò, si oppositum reperiatur.

N. 49. DE PECCATO DISTRACTIONIS.

I. *Distractio voluntaria circa materiam gravem præceptam, grave peccatum est.* II. *Recitans distractè cum proposito repetendi.* III. *Distractio in oratione non præcepta.* IV. *Quæ practicè examinanda circa distractionem.* V. *Distractio circa materiam gravem potest esse veniale peccatum ob indeliberationem.*

QUANTUM peccatum causat distractio in oratione?

I. R. Si distractio sit involuntaria, non inducit peccatum ullum.

II. Si distractio ab intentione debita sit satis perfectè voluntaria, causat in materia gravi præcepta peccatum mortale, & in materia levi peccatum leve: igitur Sacerdos vel beneficiatus cum huiusmodi voluntaria distractione recitans integram Horam Canonicam vel partem notabilem & gravem, peccat mortaliter.

II. Quid iudicandum de illo Sacerdote Beneficiato, qui Horas Canonicas recitavit cum distractione planè voluntaria, sed eandem postea repetit & debitè recitat?

R. Si ille recitans proponat vel soleat repetere Horas distractè recitatas, excusabitur à peccato mortali in huiusmodi casu. Si non soleat eam curam habere, peccavit mortaliter, quamvis per accidens postea repetendo eas debitè legat: interim debitum restitutionis evadere poterit.

III. Qui voluntariè distrahitur in oratione nullatenus præcepta, peccat communitè venialiter tantum, contra præceptum Religionis negativum prohibens omnem irreverentiam in oratione: contemptus, vel aliæ circumstantiæ possunt malitiam addere mortalem.

IV. Unde pro praxi observa, ut pœnitentem, qui se accusat de distractione in oratione, interrogas: utrùm distractio fuerit voluntaria? utrùm in materia gravi præcepta? quam causam ei dederit? quamdiu inhæserit, &c.? vide Shema IX.

V. An distractio circa materiam gravem præceptam possit esse tam imperfectè voluntaria, ut orans excusetur à mortali ob indeliberationem merè seu surreptionem, sive propter quamdam inadvertentiam, quamvis fortè non eximatur ob omni veniali?

R. Affirmativè: quia distractio potest esse ex negligentia levi & surreptione; proindè culpa levis erit.

N. 50. DE ALIIS DEFECTIBUS IN RECITATIONE HORARUM CANONICARUM OCCURRENTIBUS.

I. *De Syncopa.* II. *Qui solâ mente vel oculis percurrit, non satisfacit.* III. *Quomodo recitans debeat seipsum audire.* IV. *Nimia celeritas & festinatio.* V. *Anxia tarditas est pernicioza.* VI. *Remedia pro scrupulosis.* VII. *Quid faciat Oratio Sacrosanctæ.*

I. INTER defectus, qui in recitatione Officii Divini committuntur, numeratur "Syncopa," sive mutilatio syllabarum vel verborum; potest autem continuata præbere materiam peccati mortalis, quod indicatur in cap. "Dolentes" de celebrat Miss. ubi sub gravi pœna suspensionis inhibetur: & in Conc. Aquisgr. præscribitur, ne recitatio fiat deglutiendo vel syncopando dictionem.

Observant interim Bonac. n. 23. & Billuart p. 102. circa defectus exiguos, quòd v. g. littera, syllaba, vel verbum omissum aut vitiosè pronuntiatum, aut non auditum, maximè in choro, non sint repetenda, ne major turbatio Officii fiat, quia levis materia ex levi causa prætermitti potest, & quia moraliter totum Officium impletur: ita ut illi leves defectus, nisi sint enormiter continuati, non censeantur coalescere: quia etiam illa physica in omnibus omnindò integritas pronuntiationis aut attentionis parit fationes & scrupulos, adedque non censetur rigidè præcepta, sed solùm moralis requiritur.

II. Qui solâ mente vel oculis percurrunt breviarium sinè pronuntiatione vocali, non satisfaciunt præcepto Ecclesiæ, quia oratio non est vocalis.

An recitans Officium debet seipsum audire, prout multi Scholastici crudè enuntiant?

III. R. Tormentum solet esse scrupulorum; dici potest cum Bonac. d. 1. q. 3. p. 1. n. 24. quòd non sit necesse, ut vocem suam externis auribus percipiat, uti v. g. accidit dum organa sonora pulsantur; sed quòd sufficiat, si voces per allisionem aeris ad dentes & labia ita formentur in ore, ut recitans verba omnia in ore sensibiliter pronuntiet, & percipiat per auditum quasi interiorem, quod sufficit ad orationem vocalem, quamvis vox exterior non audiatur, quia non præcipitur auditio: nec video ullos practicè, nisi fortè scrupulosos, in hoc torqueri & angì: sic enim surdi & ii, qui occluderent sibi aures, satisfacere possunt.

IV. Duo specialiter defectus communiore seu vitia in recitatione Horarum Canoniarum vitanda sunt, nimia celeritas & anxia tarditas. Nimia celeritas, sive festinatio impedit unctionem devotionis & fructum Spiritûs; de illa exstat hoc monitum Conc. Bas. "Officium dicatur non cursim ac festinanter:" etiam non satis reverenter, distinctè & devotè, ut præcipit Conc. Trid. sess. 24. cap. 13. de Reform. tractatur Officium & alloquium Divinum. Hoc vitium ut caveatur, horæ quadrans vel media hora superimpendatur in recitatione Officii. Festinatio hæc detestabilior est in tremendo Missæ Sacrificio, dum in altari quasi pro imperio certatur, quis alium celeritate præcurrat: indicia hæc sunt modicæ fidei.

V. Nimia tarditas, anxietatis filia, quod scrupulorum vitium est, noxia est, impediens gaudium orationis fructum, fatigans cerebrum, & reddens hominem ineptum ad debita Officii sui munia: hoc malum evadet scrupulosus his mediis: non hæreat in formanda intentione; sed instanter incipiat, pergat continuato tractu sine compressione vocis, oris aut pectoris, absque motibus impatientiæ vel tristitiæ: ne sit sollicitus, ut habeat attentionem actualem aut plures attentiones simul; non laboret, ut distractiones positivè repellat, sed potius eas quasi negligat et contemnat; nihil unquam repetat, quamvis judicaret, se non satisfacisse præcepto Ecclesiæ propter voluntariam, ut putat, distractionem vel defectum intentionis; conscientiam infestantem sedet & tranquillet ex hac Theologorum doctrina, utique tuta, quòd præceptum Ecclesiæ talem scrupulosum non obliget ad repetendum Horas, etiam supposito, quòd antè non satisfacisset præcepto, ita ut eo die cesset præceptum respectu ipsius; ratio hujus est, quòd præceptum Ecclesiæ recitandi Horas Can. non obliget cum tantis in-

commodis præfatis & cum periculo insaniam, quod inde quandoque consequitur. Addi potest, quòd scrupuloso possibilis non sit omnimoda attentio propter defatigationem cerebri & prædominantem phantasiam non amplius obedientem rationis imperio. Denique super omnia in his omnibus debet firmiter & finaliter confidere in Deo.

Quid præstat hæc oratio, "Sacrosanctæ" &c. cum "Pater & Ave," quando dicitur post recitationem Officii.

VII. R. Leo X. dicenti eam indulsit defectus & culpas per modum Indulgentiæ, in recitatione Officii contractas, nempe veniales: addit Billuart tom. 4. pag. 125: ita ut ab onere repetendi sic recitata eximat.

An ergo defectus illi v. g. commissi in recitatione Matutini, si post Matutinum quis dicat "Sacrosanctæ," &c. non coalescerent cum defectibus, quos postea eodem die quis committit in recitatione Primæ, Tertie, &c.?

R. Juxta explicationem præfatam dicendum, quòd non coalescerent: quia sic recitans liberatus fuit ab omni onere præcedenti, ac si omnia rectè recitasset.

N. 51. DE INTERRUPTIONE

I. *Interruptio moralis extra chorum solum est veniale peccatum.* II. *Interruptio Nocturna.* III. *Licitè separantur Laudes à Matutino.*

I. INTERRUPTIO moralis inter partes ejusdem Horæ Canonice constituit materiam peccati venialis, quia turbatur unitas ejusdem Horæ: non videtur tamen extra chorum ascendere ad materiam peccati mortalis, quia satisfit præcepto Ecclesiæ quoad substantiam: nam illæ partes interruptæ eatenus adhuc uniuntur ratione temporis obligationis adhuc currentis. Dicitur, quòd interruptio moralis sine causa habeat culpam: si enim sit exigua, vel ex necessitate, vel justa causa, carebit omni culpâ. Plura de his Bonac. tom. 1. de Horis Can. disp. 1. q. 3. p. 2. n. 26.

Daelman judicat esse probabile, quòd interruptio moralis v. g. per unius vel duarum Horarum spatium, tollat unitatem substantialem Horæ Canonice, si præmissa non repetantur: id interim admitti potest, quòd notabiles frequentes interruptiones in eodem psalmo, hymno vel oratione auferant requisitam unius Officii unitatem, quia sic nec sensus nec verba cohærent: sicut etiam accidit, dum plures parvæ partes unius Officii leguntur sinè ordine inter se.

Interruptio inter distinctas Horas omninò licet & decet.

II. Antiquitùs dicebantur Nocturna divisim secundùm tres vigìlias noctis; nunc verò dicuntur simul, ait S. Thom. lect. 6. in 1. Cor. 14.

III. Communis sententia docet, licitum esse Laudes separare à Mututino, cui tunc adjungitur collecta cum Oratione Dominica; addit La Croix n. 1305, laudabile esse; ut, dum Matutinum recitatur vespere præcedente, Laudes differantur in tempus matutinum.

N. 52. AN SIT OBLIGATIO RECITANDI MATUTINUM ET LAUDES ANTE CELEBRATIONEM MISSÆ?

I. *Est obligatio sub veniali.* II. *Objectio.* III. *Justa causa excusat.* IV. *Monitum Author.*

I. RESPONDEO: eximius Steyaert cum Billuart & cum sententia communi admittit obligationem sub veniali, eamque indicant & supponunt Rubricæ Missalis Romani, ubi etiam inter defectus in Ministro ponitur: "Si Celebrans saltem Matutinum cum Laudibus non dixerit." Interim congruitatem, ut loqui solet S. Thom. in simili, omnes astruunt, adeoque agens contra eam à veniali excusandus non est.

II. Obj. S. Antoninus & plures Canonistæ docent esse obligationem sub mortali.

R. Steyaert, obligationem illo tempore fuisse gravem; sed inde non probatur, obligationem esse gravem pro hoc tempore; nam illi pro fundamento suæ assertionis & obligationis assignant consuetudinem; verùm hodierna consuetudo talem obligationem nullatenus inducere videtur juxta judicium commune piorum. Ratio suffragatur, quia finis legis modernæ, etiam levis est, nempe ut recitatio Matutini sit quædam præparatio ad Missam: nulla autem est inter Matutinum & Missam necessaria connexio, eùm per alias preces fieri possit præparatio ad Missam.

III. Consentiant quoque omnes, rationabilem aliquam causam excusare ab omni peccato; sicuti ex justa causa licet invertere ordinem aliarum Horarum Canonicarum.

IV. Dico interim, me scire Sacerdotem jam per annos 42 quotidie horâ sextâ solitum sacris altaribus adstare, qui declarat, se nunquam ante lectum Matutinum Officium Missam celebrasse: imò fatetur, se, quamvis gravissimis

curis & onere pastorali per plures annos distentum, nunquam habuisse necessitatem libandi hæc Sacrosancta Mystera ante Matutinale Officium persolutum. Idem eveniet omnibus qui semel sollicitudinem assumpserint recitandi Matutium Vespere anteriori, vel summo manè.

N. 53. DE INVERSIONE ORDINIS HORARUM CAN.

I. *Inversio Horar. extrà chorum est peccatum veniale.* II. *Cause excusantes.* III. *Inversio partium ejusdem Horæ.* IV. *Officium pro Officio recitare non licet.* V. *Prop. damn.* VI. *De qualitate Officii Hor. Can.*

I. INVERSIO ordinis, ita ut v. g. Nona dicatur ante Tertiam Horarum Canonicarum, in choro erit peccatum grave; in recitatione privata non nisi veniale continet, quia servatur præceptum quoad substantiam: imò, si rationabilis causa concurrat, non peccabitur; uti etiam si fiat ex inadvertentia vel oblivione.

II. Si in choro, dum quis eum ingreditur, cantentur Horæ posteriores, convenit sequi chorum in cantu & postea supplere Horas omissas; solumque talis deliquit, in quantum ante ingressum chori neglexit Horas ordine priores præmittere.

III. Inversio partium ejusdem Horæ Can. magis inordinata est; interim si per errorem vel oblivionem pars quædam omissa sit, v. g. psalmus aut lectio, solet ea Officio persoluto statim suppleri & ita quoad substantiam satisfieri præcepto.

IV. Officium pro Officio, ut dicitur, recitare non licet; quia præceptum istâ die obligat ad Officium talis diei. Omnes tamen concedunt, si error acciderit ex inadvertentia, & Officia notabiliter non differant, quòd sufficiat supplere ea, quæ in Officio omissa ponuntur propria.

Si autem errorem animadvertat post lectum v. g. Matutinum, reliquas Horas recitet secundùm Officium diei præceptum, ut non continuet errorem.

Similiter qui per errorem prætermisit Officium alicujus Sancti, non debet illud alio die dicere, ne his erret, nisi juxta Rubricas in diem illum transferri debuisset: pariformiter qui per errorem hodie legit Officium diei crastinæ, cras idem recitet.

V. Circa hanc rem exstat prop. dām. ab Alex. VII. ordine 34. quæ sic habet: "in die palmarum recitans Officium Paschale satisfacit præcepto."

VI. Porrò quoad qualitatem Officii, unusquisque se conformabit Ecclesiæ illi, cui adscriptus est. Reliqua concernentia usum breviarii & Officiorum, eorum translationem, &c. reperientur in Rubricis breviarii Bullisque Pontificum eidem præfixis. Plura etiam circa hanc rem discussa invenies apud Suarez de Rel. tom. 2. lib. 4. c. 23. & apud La Croix lib. 4. de Hor. Can. art. 4. & apud Gavantum & alios.

N. 54. DE RECITATIONE OFFICII DIVINI CUM SOCIO.

- I. *Recitans cum socio debet attentè audire quæ legit socius.*
 II. *Vertens librum, &c. satisfacit servitio chori, non Officio Divino.* III. *Socius debet habere intentionem orandi sive colendi Deum.* IV. *Probatur Casuistarum defectus.* V. *Quæ secretè dicuntur, à singulis recitari debent.* VI. *Unus non inchoet versum, nisi alter finierit.* VII. *Pulsante Organo, aliquis à choro verba pronuntiet.* VIII. *Qui non percipit pronuntiationem verborum.*

I. QUI cum socio recitat alternatim Psalmos & reliqua, non debet versus, quos socius legit, submissè dicere, nec id convenit: debet tamen attentè audire ea, quæ socius legit; quia unusquisque debet totum Officium explere, attentè dicendo vel attentè audiendo; proinde si pronuntiationem socii non percipiat, non satisfacit obligationi Officii Divini, sicuti surdus non satisfaceret; in choro tamen non debet audire singulos ab altero latere canentes; ita docent Suarez, Reginal., Bonacina aliique.

II. Similiter si quispiam in vertendo libro vel alio chori ministerio ita occupatus fuerit, ut non attenderit ad ea, quæ intèrea in choro cantata sunt, non satisfecit recitationi Officii Divini; distributiones tamen percipere potest, quia satisfecit Officio sive servitio chori.

III. Quamvis socius, quocum recitatur Officium, non debeat esse Clericus, neque debeat habere intentionem implendi præceptum Ecclesiæ, debet tamen intendere illud recitare per modum orationis seu actûs Religionis: proinde recitans Horas Can. cum amentè, ebrio, vel pri-

vato rationis usu non satisfacit, non plùs quàm si recitaret cum Psittaco: nam recitatio illa socii non potest esse pars Officii Divini, cùm non sit actus Religionis: adeoque audiens illam recitationem, non audit Officium Divinum, quod tamen necesse est. IV. Casuistæ quidem plurimi huic nostræ conclusioni contradicunt; sed dicti sui nullam (qui ordinarius est defectus Casuistarum) adducunt rationem Theologicam.

V. Quæ in Officio Divino secretè dicuntur v. g. "Pater noster," &c. à singulis recitari debent.

VI. Nota, in recitatione cum socio gravem defectum committi, quando unus inchoat versum recitare antequam alter finierit suum versum, quia recitatio successiva præcipitur, non simultanea: hic defectus solet in choro esse gravior; dum ex eo chorus turbatur, & initia ac fines versuum non satis intelligibiliter ab omnibus audiuntur.

VII. Nota secundò ex Cærem. lib. 1. c. 28. quodcumque chorus alternatim cantat cum organo, v. g. canticum "Magnificat," tunc versus qui ob sonum organi transit, debet in choro ab aliquo altà voce proferri vel cantari, alioquin officium integrè non persolveretur, cùm organum verba non proferat; vel saltem singuli privatim debent dicere. Billuart t. 4. pag. 105.

VIII. Inquiri Bonac. tract. 1. disp. 1. q. 3. punct. 2. pp. 1. n. 20. utrùm ille satisfaciat, qui in choro suam partem officii debitè canit, sed partem, quam canit aliud chori latus, non percipit seu non intelligit, quamvis attendat, sed tantùm sonum confusum audit, non pronuntiationem verborum: & resolvit, illum posse percipere distributiones, quia servitium verè præstitit in choro quantum potuit & debuit, nec stetit per eum conditionem audiendi alios adimplere: addit tamen, eundem, si ad recitandum Divinum Officium obligetur, teneri Officium Horarum repetere seu supplere, quia non satisfecit obligationi recitandi Horas Canonicas, cùm medietatem non recitaverit, nec audiverit. Casuistæ quidem Gobat & La Croix existimant, illum etiam satisfecisse illi obligationi; quia attentè audire conatus est, licèt non perceperit; verùm quamvis benigna ratio id concederet pro iis, qui ad officium Horarum Canonicarum obligantur ex solo titulo, ut choro assistant & serviant, v. g. pro monialibus; id tamen non videtur sufficiens pro iis, qui alio titulo, v. g. Ordinis Sacri obligantur totum Officium recitare. Si autem iste defectus oriatur ex eo, quòd in isto choro Officium perfunctorià peragatur, Director chori reatum omnium contrahit.

N. 55. DE CANTU OFFICII DIVINI.

S. Thom. 2. 2. q. 91. art. 2.

I. *Mos canendi in V. L.* II. *In Ecclesia N. T. fuit ab initio.* Eph. 5. v. 19. III. *Utilitates cantûs.* IV. *Qualis Musica permittatur.* V. *Instrum. mus. modò usus recepit.*

I. ECCLESIA contra errores Joan. Wiclef, approbavit consuetudinem dicendi Officium Divinum cum cantu; usum autem canendi laudes Dei fuisse in V. L. testantur Sacræ Literæ, præcipuè de temporibus Moysis & Davidis. Ecclesia N. T. ab exordio suo morem canendi assumpsit; & formam cujusdam chori Ecclesiastici indicat Apostolus ad Eph. 5. v. 19. "loquentes vobismet ipsis in Psalmis & Hymnis;" ad Col. 3. v. 16. Imò S. Chrysost. Hom. 83. in Matth. sentit, Christum Dominum post Cœnam Hymnum dixisse canendo. Ritus verò & forma Horarum Canonicarum attribuitur Pelagio primo vel secundo.

III. Utilitatem cantûs explicat S. Isidor. : nimirum cantus ad devotionem excitat, mentem elevat, tristia corda exhilarat, fastidiosos oblectat, affectum provocat, etc. Bill t. 3. pag. 373.

IV. Circa cantum musicum exstat Extrav. com. lib. 3. tit. 1. c. 1. ubi explicatur, qualis inhibeat & qualis permittatur in Officiis Divinis; nempe permittuntur consœnantia aliquæ, octavæ, quintæ, &c.

V. Instrumenta musica hodie passim usus recipit, sed non ita tempore S. Thomæ; & in Capella Summi Pontificis Romæ modò nondum recipiuntur.

N. 56. DE OBLIGATIONE CANONICORUM CANTANDI IN CHORO.

Beneficiati tenentur canere in choro. II. *Probatur ex Conc. Trid.* III. *Objectio.* IV. *Non cantans in choro privatur distributionibus.* V. *Item qui in choro submissè recitat Officium.* VI. *Objectio.* VII. *Consuet. semper veniendi serò.* VIII. *Absentantes se ab uno aut pluribus Officiis ordinariè.*

I. AN Canonici similesve Beneficiati obligantur canere per se ipsos in choro?

R. Affirmativè: quia obligantur ad servitium sive

Officium chori: si autem non canant, non præstant servitium in choro; ergo &c.

II. Probatur ex Conc. Trid. sess. 24. de Ref. cap. 12. ubi hæc leguntur: "omnes Divina per se, & non per substitutos, compellantur obire Officia, atque in choro, ad psallendum instituto, Hymnis & Canticis Dei Nomen reverentèr, distinctè, devotèque laudare." Fagnanus lib. 3. de Præb. in cap. "licet cum 89:" refert de eo resolutionem Cong. Card. de die 12. Nov. 1592.

Probatur ex conc. Camerac. tit. 6. c. 7. anno 1569. Eandem obligationem declaravit Pontifex Benedictus XIV. in Constit. "cum semper." 19 August. 1744. item de syn. 1. XI. c. 3. n. VIII. item lib. XIII. c. q. n. XI. pag. 5. 507.

Confirmatur ex communi Theologorum & Canonistarum consensu, ita ut responsio habenda sit tanquam practicè certa.

III. Obj. Non requiritur nisi sola præsentia Canonico- rum; ergo non est obligatio canendi.

R. Negatur antecedens, cum verba Conc. Trid. et authoritates præcitatæ evidenter requirant cantum: aliquando tamen ad majorem Officii splendorem quædam persolvuntur per solos musicos, vel per solos peritos cantus.

IV. Hinc conclude cum Bened. XIV. Suar. Bonac. Fagn. La Croix, &c. quòd præfati Canonici vel Beneficati non canentes, cessante legitimo impedimento, sive absque justa causa, quantumvis toto Officii tempore fuerint in choro præsentès, recipere non possint distributiones: ratio est, quòd non satisfecerit debito servitio chori: confirmatur ex constitutione Pii V. relatâ num. 36, ubi decernitur, ut omittens Horas Can. amittat distributiones, quamvis præsens in choro fuerit; ergo sola præsentia non sufficit. Idem declarat S. Car. Borr. in Conc. 1. Mediol. pag. 2. cap. 38.

V. Idem dicendum, si recitent in choro submissè Officium tempore, quo illud cantatur ab aliis in eodem choro, quòd scilicet distributiones injustè recipiant.

Quidam medietatem distributionum attribuunt illi, qui in choro submissâ voce recitat versus suos, & audit alios canentes versus alios alternatim: interim ille hoc modo poterit satisfacere obligationi recitandi Horas Can. quia totum Officium legit vel audit attentè: nam alii communicant illi suam partem, licèt ipse non communicet suam partem aliis.

VI. Obj. Aliqui Canonici non callent cantum; ergo illi non tenentur.

R. Possunt equidem Psalmos concinere, & id discere debent.

Obj. Alibi juxta statuta & foundationem vel consuetudinem legitimam sufficit sola præsentia absque concentu pro distributionibus percipiendis; ergo ibidem justè percipiuntur distributiones.

R. Suar., Bonac., Less., &c. concedunt totum; nullam tamen similem foundationem assignant; verùm simul notant, foundationem Ecclesiarum Cathedralium & Collegiatarum, quæ juxta jus commune erectæ sunt, obligationem inducere canendi in choro; deinde observant, quòd tales in choro præsentes sinè cantu, sint obligati ad attendendum & audiendum more orantium; quia alioquin vana & inutilis esset eorum præsentia, & propriè nemo dicitur esse præsens alicui rei dum ad alia attendit. L. coram Titio ff. de verb. sign. Igitur objecta ratio negatur pro Ecclesiis Cathedralibus & Collegiatis.

VII. Qui ex proposito vel consuetudine semper serò veniunt ad finem primi Psalmi, graviter accusantur à Suarez lib. 4. de Hor. Can. c. 13. n. 7.

VIII. Similiter docet Wiggers de Ben. c. 3. dub. 20. n. 90. de nimio rigore nullatenus suspectus, quòd à mortali non videantur excusandi, qui, justà cessante causâ, absentant se ordinariè ab uno aut pluribus Officiis.

De residentia personali Canonicorum agimus infra numero 230.

N. 57. DE DISTRIBUTIONIBUS QUOTIDIANIS.

- I. *Definitio.* II. *Tertia pars fructuum convertatur in distributiones.* III. *Solis præsentibus debentur distributiones.* IV. *Tres causæ excipiuntur in Jure antiquo.* V. *Aliæ causæ ex statutis & consuetudinibus.* VI. *Infirmi participant secundum solitam frequentationem.* VII. *Præsentes non gaudent distributionibus nisi canant.* VIII. *Cantans cum voluntaria distract. non gaudet distributionibus.* IX. *Non ipsi cantores mercenarii.* X. *Pulsans organa justè percipit stipendium.*

I. "DISTRIBUTIONES quotidianæ" vocantur ea pars proventuum Beneficii, quæ quotidie tribuitur iis, qui Divinis Officiis intersunt, & juxta Beneficii sui conditionem inserviunt. In iis non participat Beneficiatus nisi possessionem Beneficii sui habuerit.

Hæ distributiones aliquando sub nomine fructuum Beneficii veniunt, juxta c. "Licet" de Præb., aliquando non, secundum subjectam materiam: ut latius explicat Barbosa de jure univ. lib. 3. tom. 18. n. 11.

II. Statuit Conc. Trid. sess. 21. cap. 3. & sess. 22. c. 3. de Ref. ut in Ecclesiis, in quibus nullæ vel tenues distributiones sunt, tertia pars fructuum convertatur in distributiones quotidianas auctoritate Episcopi.

III. Statuit ulterius idem Conc. Trid. sess. 24. c. 12. ut distributiones quotidianæ tribuantur solis præsentibus juxta Constit. Bonifac. VIII. lib. 3. sexti Decret. Tit. 3. ita ut absentes nequidem de consensu Capituli aut aliorum sint illarum capaces, quia Concilium addit loco citato: "Quavis collusionis aut remissione exclusâ."

IV. In Jure, sexti Decret. lib. 3. tit. 3. cap. "consuetudinem" excipiuntur hæ causæ, ob quas absentes gaudent distributionibus, videlicet "infirmas, justa & rationabilis corporalis necessitas, aut evidens Ecclesiæ utilitas." Absentes enim ex his causis censentur de jure sive juris fictione præsentem.

Sub his continetur necessitas faciendi opus naturæ, sumendi medicinas, &c. Item impotentia physica vel moralis, saltem quæ est absque propria culpa, v. g. injusta excommunicatio vel incarcerationio; non ea, quæ est ex culpa. Vide supra Num. 89.

V. Alibi statuta & consuetudines illas causas dilataverunt, & ita in Ecclesia Metropolitana Mechliniensi gaudent distributionibus juxta Syn. Prov. 1. Tit. de Offic. & cultu Div. cap. 4. & 5. Omnes, qui propria dignitatum vel præbendarum suarum munia obeunt, vel qui in negotiis Ecclesiæ aut Episcopatus occupati sunt; super quo vide Zypæum ad Jus Pont. Tit. de Cler. non resid. n. 42. & 43. itidem qui capituli vel fabricæ negotia tractant, & qui Missam celebrant; Ecclesia enim censetur pro illis Officium chori commutare in aliud magis utile. Flor de Cocq. de Jure & Just. Tr. 4. cap. 3. Sect. 8. apud me pag. 659. similes causas absentis cum jure distributionum ampliat ad octodecim. Consule etiam Barb. de Canon. cap. 24. Fagnan. in cap. "Licet" de Præb.

Utrum Confessarii voluntarii, qui scilicet ex Officio non sunt obligati, tempore Officii Divini occupati in audiendis confessionibus gaudeant distributionibus?

R. Universaliter non admittitur: S. Carol. Bor. eas ipsis concessit; sed ex indulto Pontificio, ait Bonacina.

VI. Nota, quod absens ex causa infirmitatis vel alia si-

mili, non semper gaudeat distributionibus omnibus, sed solum secundum diligentiam solitam; nam reliquæ absentiae non censentur ex impedimento infirmitatis provenire, quandoquidem liber à morbo se equidem absentasset.

Quinam priventur distributionibus, explicat Barbosa de Canonicis cap. 22.

VII. Nota secundò juxta deductionem numero præcedenti factam, quòd pro lucrands distributionibus non sufficiat præsentia corporalis, sed ulterius requiratur, ut præsentés canant; nisi scilicet ex causa legitima excusentur.

Excusati a cantu, v. g. ob raucitatem, debent in choro esse præsentés, ut Officio assistant quantum possunt: hoc enim conducit ad solemnitatem Officii & ad cultum Dei, dum piè audiendo aliis associantur.

VIII. An is, qui cum distractione plenè voluntaria cantat Officium in choro, possit accipere distributiones correspondentes?

IX. Resp. Bonac. negativè: quia ille non persolvit Officium chori, cum ejusmodi distractio tollat rationem veræ orationis requisitæ. Aliqui tamen concedunt eas musicis vel cantoribus quasi mercenariis non Beneficiatis, eò quòd ipsi videantur accipere stipendium ob cantum merè: peccant interim indignè & negligenter tractando Officium Divinum; unde sicuti indigni sunt omni retributione coram Deo, ita etiam coram hominibus videntur privandi prædictis distributionibus; quia non præstiterunt opus Officii Divini, ad quòd conducti erant: X. aliud dic de iis, qui pulsant organa, vel instrumentis musicis utuntur, quia isti semper præstant opus, ad quòd conducti sunt, cum sonus organorum non sit pars Officii Divini sive Horarum Canonicarum, adeoque non exigit attentionem orationis.

Cui cedunt distributiones absentium vel cui restituendæ?

Respondetur infra num. 231.

N. 58. DE TEMPORE RECITANDI HORAS
CANONICAS.

- I. *Obligatio currit à 12. Noct. ad 12. & tunc expirat.* II. *Licet dicere Matutinum preced. vespérâ.* III. *Prop. damnata.* IV. *Objectio.* V. *In choro tempus statutum debet servari sub gravi.* VI. *Extra chorum sub levi.* VII. *Causa justa excusat.* VIII. *Recitat. Horarum tempore Missæ obligationis.* IX. *Disparitas à penitentia Sacramentali.*

I. TEMPUS recitandi Horas Canonicas currit a media nocte, id est à duodecima nocturna ad 12. nocturnam sequentem; post 12. expirat obligatio præcepti: nam onus illud transit cum die, quia tempus determinatur ad finiendam obligationem, & obligatio præcepti distributa est per dies singulos.

II. Per consuetudinem legitimam introductum est, ut liceat Matutinum & Laudes Officii sequentis diei recitare vespere anteriori, idque ab hora quarta pomeridiana ex communi sententia: imo circumfertur quædam tabella Romana, in qua conceditur, ut Matutinum inchoari possit in ultima quarta parte diei artificialis juxta quam computationem in Belgio licebit in mense Junii incipere Matutinum post horam quartam, quia sol occidit circa octavam; in Martio & Septembri post horam tertiam pomeridianam, cum sol occidat circa sextam, &c.

III. Hic cave Prop. 35. inter damnatas ab Alex. VII. "Unico Officio potest quis satisfacere duplici præcepto, pro die præsentis & crastino."

IV. Obj. Non videtur hæc licentia rationabilis, quia recitans vespere Matutinum feriæ secundæ debet dicere falsum in Hymno: "Somno refectis artubus, spreto cubili surgimus;" ergo, &c.

Resp. Negando. ant. & prob. nam similia verba referuntur ad tempus legitimum repræsentative, & ita non sunt falsa.

V. In choro insuper singulis Horarum Officiis certa assignata sunt tempora, quæ observare oportet sub gravi juxta consuetudinem ejusdem Ecclesiæ; non ita extra chorum in privata recitatione; VI. verumtamen extra chorum reputabitur peccatum veniale, si Officium usque ad Primam inclusivè non dicatur ante meridiem, quia consuetudo & congruitas Officii id exigit: accuratum igitur

tempus recitandi Matutinum est circa noctem ; alto manè convenit recitare Laudes & Primam ; tempore subsequenti reliquas parvas Horas ; Vesperæ post meridiem dicuntur, exceptâ Quadragesimâ : VII. ex justa causâ prævenire illud tempus aut differre post illud, nullam habet culpam, prout indicatur cap. 2. de celebr. Missarum.

VIII. An licet diebus festivis recitare Horas Canonicas sub Missa obligationis, ita ut satisfiat utrique obligationi ?

Resp. Juxta Daelman de Rel. obs. 3. Sylvium, Van Roy, id esse licitum ; quia illi actus simul consistunt & quoad substantiam & quoad præceptum ; nam devotè recito Horas, & simul reverenter intersum Missæ, ad præcipuas Missæ partes, putâ Consecrationem, cessans à recitatione, & attendens offero cum Sacerdote, sicuti si rosarium vel alias preces liberas recitarem tempore Missæ.

Obj. Non licet satisfactionem Sacramentalem legere tempore Missæ obligationis : ergo, &c.

IX. Resp. Disparitas est, quòd id proveniat ex speciali intentione Confessarii, ut scilicet pœnitens sentiat speciale onus ex pœnitentia pro peccatis ; aliàs si Confessarius consentiret, ut tempore Missæ impleatur, etiam liceret.

QUÆSTIO V.

N. 59. DE EFFECTIBUS ET CONDITIONIBUS ORATIONIS.

S. Thomas 2. 2. q. 83. art. 15.

I. 4. *Effectus Orationis.* II. *Non habentur in omni oratione.* III. *Oratio non habet effectum ex opere operato.*

QUI sunt effectus orationis ?

I. Resp. Hi quatuor : mereri, impetrare, satisfacere, & spiritualem animi consolationem percipere.

II. Omnes hi effectus ex omni oratione non percipiuntur ; nam imprimis spiritualis delectatio animi sæpe deficit in ariditate spirituali ; deinde datur oratio impetratoria, quæ simul non est meritoria nec satisfactoria, qualis est oratio Beatorum in Cœlis ; similiter oratio peccatoris pœnitentis potest esse impetratoria, non satisfactoria.

Observe ex S. Thom. 1. 2. q. 114. a. 6. ad 2. & supp. q. 71. a. 1. quòd impetratio orationis innitatur misericordiæ; meritum autem condigni innitatur justitiæ.

S. Thom. 2. 2. q. 83. a. 17. assignat quatuor orationis partes: nimirum, obsecrationes, orationes, postulationes & gratiarum actiones.

An oratio producit effectus ex opere operato?

III. R. Negativè; sed ex opere operantis valet; ea tamen oratio, quæ dicitur nomine Ecclesiæ, valet & impetrat independentè à dignitate hominis orantis, in quantum est oratio Ecclesiæ.

N. 60. DE CONDITIONIBUS ORATIONIS IMPETRATORIÆ.

S. Thom. 2. 2. q. 83. a. 15. ad 2.

I. *Oratio aliqua est infallibiliter impetratoria.* II. *Requiruntur quatuor conditiones.* III. *Prima conditio in qua consistat.* IV. *Secunda conditio probatur.* V. *Tertia conditio probatur.* VI. *Quartam condit. probat S. Aug.* VII. *Oratio pro aliis etiam infallibilis.* VIII. *Objectio.* IX. *Objectio.*

I. AN oratio aliqua est infallibiliter impetratoria, ita ut effectus certissimè sequatur?

R. Affirmativè; scilicet ea, quæ est stipata conditionibus requisitis.

Quæ sunt conditiones illæ?

II. Respondet S. Thom. q. 83. a. 15. ad 2. quatuor conditiones ponuntur, quibus concurrentibus semper aliquis impetrat quod petit, "ut 1. piè, 2. perseveranter, 3. necessaria ad salutem, 4. & pro se petat.

III. Sub prima conditione piè petendi scilicet, continentur, ut ex fide, spe & charitate petat, cum fiducia & humilitate per merita Christi: hac de causa dicit Christus, Joan. 15. "Si in me manseritis, quodcumque voveritis petetis, & fiet vobis." Cap. 14. "quodcumque petieritis Patrem in Nomine meo, hoc faciam."

IV. Secunda conditio, nempe ut perseveranter oretur, insinuatur à Christo in parabola Luc. 11. ubi amicus perseveranter petendo accepit panes. Item lib. Judith cap. 4. Hic observa monitum S. Aug. "quædam non negantur, sed, ut congruo dentur tempore, differuntur."

V. Tertia conditio nimirum, ut necessaria vel certò utilia ad salutem petantur, significatur 1. Joan. 5. "quodcumque petierimus secundum voluntatem ejus, audit nos." Matth. 6. "Quærite primùm Regnum Dei."

Si autem ex ignorantia petatur quidpiam, quod novit Deus futurum homini nocivum, "negando Deus miseretur," dicit S. Leo; & S. Aug. "misericorditer non exauditur."

VI. Quartam conditionem, ut videlicet orans pro se petat, confirmat & probat S. Aug. Tract. 102. in Joan. dicens: "exaudiuntur omnes Sancti pro seipsis, non pro quibusvis aliis; quia non utcumque dictum est, Joan. 16, dabit, sed, dabit vobis."

VII. Pro aliis orantes sæpe exaudiuntur, imò semper, dicit Sylvius, si nullum obstet impedimentum ex parte illorum, pro quibus oratur, & cæteræ conditiones adsint ex parte orantis, idque videtur colligi ex S. Thom. 2. 2. q. 83. a. 7. ad 2.

VIII. Obj. Christus, Joan. 16, promittit generaliter dicens; "petite & accipietis" & non exigit conditiones illas: ergo, &c.

R. In similibus generalibus sententiis subintelliguntur conditiones alibi in aliis locis expressæ.

IX. Obj. S. Paulus non impetravit liberationem à stimulo carnis, pro qua oravit 2. ad Cor. 12. atqui ejus oratio habebat omnes conditiones requisitas; ergo oratio licèt stipata suis conditionibus, non est infallibiliter impetratoria.

R. Negando min. deerat enim tertia conditio, quia scilicet illa liberatio non erat ipsi necessaria, nec multùm utilis ad salutem, sed per accidens tentatio erat ipsi utilior ad humilitatem, ut ipse fatetur loco citato v. 7. & gratia Dei, quam obtinuit, sufficiebat ei ad victoriam meritoriam.

N. 61. DE PECCATORIBUS ORANTIBUS.

S. Thom. 2. 2. q. 83. art. 16.

I. *Peccatores orantes nomine Ecclesie impetrant.* II. *Peccator in quantum peccator non auditur.* III. *Peccator penitens exauditur.* IV. *Impenit. non exauditur.* V. *Recitans Horas in affectu peccati mortalis non satisfacit.* VI. *Ergo nec consuetudinarii, nec versantes in occasione proxima.* VII. *Objectio.* VIII. *Objectio.* IX. *Objectio.* X. *Objectio.* XI. *Objectio.* XII. *Objectio.* XIII. *Objectio.* XIV. *Objectio.* XV. *Objectio.* XVI. *Explicatur Textus Joan. c. 9:*

AN peccatores orando aliquid à Deo impetrant ?

I. R. Peccatores orantes nomine Ecclesie possunt impetrare nomine Ecclesie ; hinc aqua à Sacerdotibus in peccato habituali existentibus benedicta valet ad usus & effectus ordinarios.

II. R. 2º. Cum S. Thom. 2. 2. quæst. 83. art. 16. in c. peccator in oratione privata aliquid petens in quantum peccator, id est secundum desiderium peccati, in hoc à Deo non auditur ex misericordia, sed quandoque auditur ad vindictam, dum Deus concedit ea, ex quibus peccator amplius ruit in peccata ; quo modo S. Aug. dicit : "Deus negat quædam propitius, quæ concedit iratus ;" juxta illud Ps. 108. v. 7. "Oratio ejus fiat ei in peccatum ;" ita Deus concessit Israëlitis petentibus carnes.

III. R. 3º. Oratio peccatoris penitentis exauditur à Deo : primum autem talis peccator, ut exaudiatur & impetret, postulare debet gratiam conversionis perseveranter, ut decet, quam consequetur juxta promissionem Dei, Zach. 1. v. 3. "Convertimini ad me & ego convertar ad vos ;" quo modo exauditi sunt Luc. 18. Publicanus, & cap. 23. Latro.

IV. R. 4º. Peccator impenitens sive permanens in affectu peccati mortalis, non impetrat, juxta illud Ps. 65. v. 17. "Iniquitatem si aspexi in corde meo, non exaudiet Dominus."

An Sacerdos vel Beneficiatus recitans Horas Canonicas in affectu peccati mortalis satisfacit præcepto seu obligationi recitandi Horas ?

V. R. Negativè : rationem dat Sylvius Resol. cas. verb. "Oratio," quia illius peccatoris recitatio non habet veram orationis essentiam, adeoque non ponit actum præceptum,

ne quidem quoad substantiam: deberet enim esse actus Religionis procedens ex gratia actuali: jam autem peccans actu mortaliter non utitur gratia actuali supernaturali; ergo tempore, quo peccat mortaliter, non facit actum Religionis sive orationis præceptum, cum sinè usu gratiæ non possit exerceri ille actus sive oratio devota; præcipitur autem devota Officii recitatio, sive Religiosa, & Christiana; recitatio autem purè naturalis ex solis naturæ viribus, non ex gratia actuali supernaturali, non est Religiosa & Christiana; ergo non est sufficiens. Imò juxta alios peccat sic orando. Vide Matth. De Moya dis. 2. de Hor. Can. quæst. 1. apud me pag. 207. & La Croix lib. 4. n. 1348.

VI. Hinc conclude, quòd illi omnes, qui persistunt in odio mortali, vel in neglectu gravis restitutionis, non satisfaciant præceptis recitandi Horas Canonicas, audiendi Missam, vel exercendi quoscumque actus supernaturales fidei, spei, charitatis, pœnitentiæ, Religionis, &c. quamdiu scilicet perseverant in tali statu; quia semper manent in affectu peccati mortalis sinè interruptione non solùm habitualiter, sed simul actualiter vel virtualiter; qui autem existunt solùm in habituali peccato possunt satisfacere. Vide supra n. 40. pag. 47.

VII. Obj. 1°. Qui baptizat, vel aliud Sacramentum confert, in affectu peccati mortalis, validè baptizat; ergo etiam sufficienter recitat Horas Canonicas.

R. Concedo antecedens & nego cons. ratio disparitatis est, quòd recitatio Horarum debeat esse actus ex gratia actuali; sed collatio Sacramenti pro valore non debeat esse actus ex gratia supernaturali, sed sufficiat intentio & actus naturalis hominis; signa enim Sacramentorum componuntur ex rebus naturalibus.

VII. Obj. 2°. Malus Sacerdos validè celebrat Missam: atqui celebratio Missæ est actus Religionis supernaturalis; ergo, &c.

R. Conc. maj. dist. min: celebratio Missæ est actus supernaturalis quatenùs fit in Persona Christi principalis Ministri; Conc. min.: est actus supernaturalis quatenùs est opus operantis mali Sacerdotis; nego min. observa iterùm, quòd ad valorem Sacrificii Missæ sufficiat actio naturalis Ministri, sicut in collatione Sacramentorum: qualis actio purè naturalis non sufficit in recitatione Horarum.

Instabis. Recitatio Horarum Can. (quamvis in affectu

peccati mortalis) fit etiam nomine Ecclesiae; ergo sic valet.

R. 1°. Nego ant. quia actus, quem requirit Ecclesia suo nomine fieri, non ponitur, ne quidem quoad substantiam: quia Ecclesia in terminis expressis requirit, ut devotè recitetur; ipse autem non ponit actum devotionis, quia is est actus Religionis ex gratia actuali.

R. 2°. Quamvis concederetur antecedens, ipse equidem non satisfaceret; quia ipse non ponit actum Religionis ex gratia actuali quantum ad suam personam.

IX. Obj. 3°. Sacerdos in affectu peccati mortalis validè benedicit aquam; ergo, &c.

R. Quid sit judicandum de veritate antecedentis dictum est alibi, supra n. 47: hic interim disparitas illa intercedit, quòd Ecclesia pro conficienda aqua benedicta nullibi requirat actum devotionis, quem requirit in recitatione Horarum Canonicarum.

X. Obj. 4°. Jejunans in affectu peccati mortalis implet præceptum Ecclesiae; ergo, &c.

R. Disparitas est, quòd jejunans ponit actum præceptum quoad substantiam: sufficit enim abstinencia naturalis ad macerationem carnis, quae potest poni sine gratia; non sic devota recitatio Horarum.

XI. Obj. 5°. Illa non repugnant, quòd in uno actu quis peccet mortaliter, & in alio actu præstat cultum Religionis ex gratia; ergo, &c.

R. Nego ant. quia illa includunt hæc duo opposita contraria: nimirum, quòd idem simpliciter & infinite inhonoret Deum, & simul Deum honoret: nam per peccatum mortale simpliciter & infinite inhonorat & contemnit Deum, & se ab illo avertit, & diabolo se subdit, ergo excludit à se Deum ejusque gratiam; quia nulla "Conventio Christi ad Belial." 2. ad Cor. 6. v. 15. alioquin recitans Horas tempore concubitùs fornicari posset satisfacere.

Aliud est de peccato veniali, quia in eo Deus non contemnitur nec simpliciter nec infinite, & sic consistit cum actibus honorationis.

XII. Obj. 6°. Qui existit in affectu peccati mortalis, potest recitare Horas Can. cum intentione & attentione, ergo ponit omnia requisita.

R. Nego ant. & cons. nam non ponit attentionem Religiosam & Christianam, quia ea sine usu gratiæ non potest poni.

XIII. Obj. 7°. Habitus fidei esse potest in tali peccatore, ergo & actus fidei.

R. Disparitas est, quòd habitus, ut maneat, non requirat usum gratiæ actualis, qui requiritur necessariò ad actum fidei.

XIV. Obj. 8°. S. Thom. 2. 2. q. 83. art. 16. ad 3. docet, quòd talis peccator possit Orationem Dominicam proferre ex persona communi Ecclesiæ; ergo talis peccator potest facere orationem Ecclesiæ; ergo satisfacere præcepto.

R. Distinguo consequens: ergo talis peccator potest facere orationem Ecclesiæ devote sicut requiritur pro Officio Canonico; nego conseq. ergo potest facere, id est proferre orationem Ecclesiæ, sic ut eatenùs non mentiatur, quod solùm dicit S. Thom.; conc. totum: quæ multùm differunt. Quinimò addit S. Thomas, quòd talis peccator in hoc ipso dicat falsum, quantùm ad suam personam.

XV. Obj. 9°. Ergo Beneficiatus, qui aliquo tempore in consuetudine mala vel occasione peccati mortalis stetit, vel qui injustam litem sustinuit, &c. deberet restituere omnes fructus beneficii sui illo tempore perceptos.

R. Concedo totum: nisi desuper condonationem Romanam obtineat juxta dicta n. 38. hæc est enim conditio iniquorum, & sequela miseranda peccatorum.

XVI. Quo sensu dictum est Joan. 9.: "scimus, quia peccatores Deus non audit."

R. 1°. Genuinus sensus videtur esse hic: Deus non audit peccatores illos, qui petunt à Deo miraculum in confirmationem erroris vel falsæ sanctitatis.

2°. Respondet S. Aug. quòd illud verbum sit cæci necdum sátis instructi, quod Scriptura S. narrativè refert.

R. 3°. Sensus esse potest, quòd Deus peccatores impenitentes non audiat. Brevis elucidatio circa hanc quæstionem habetur in fine hujus tomi.

N. 62. DE REBUS IN ORATIONE PETENDIS.

S. Thom. 2. 2. quæst. 83. art. 5 & 6.

- I. *Spiritualia bona simpliciter licet petere.* II. *Temporalia petuntur sub conditione.* III. *Objectio.* IV. *Non rectè petitur, ut Deus, quod non est salutare, faciat salutare.* V. *Insignis sententia S. Thom.* VI. *Sanctitatem B. M. V. non licet petere.*

QUÆNAM licet orando petere à Deo?

I. R. 1°. Spiritualia sive salutaria bona licet simpliciter & absolutè à Deo petere: hujusmodi sunt salus æterna,

gratia Dei, remissio peccatorum, &c. quibus secundum se consideratis homo malè uti non potest: ratio est, quòd hæc bona semper petantur secundum voluntatem Dei: I. ad. Thess. 4. "hæc est voluntas Dei, sanctificatio nostra."

II. R. 2º. Temporalia vel naturalia bona licitè petuntur à Deo, non quidem principaliter, sed quasi conditionatè "secundum quod expediunt ad salutem;" nam illis bonis potest homo bene & malè uti. S. Thom. loc. cit.

III. Obj. Ecclesia in Litanis petit sinè conditione temporalia fructus terræ, &c.

R. Implicitè petitionibus illis inest hæc conditio, in quantum gloriæ Dei & salutis nostræ expedit. Convenit interea, ut illa conditio aliquando explicitè addatur, quando petuntur divitiæ, officia, &c. in quibus est majus periculum peccati & vitiosi affectûs.

IV. An rectè quis à Deo petit aliquid sub hac conditione, ut, si illud, quod petit, non sit sibi salutare, Deus faciat esse salutare?

R. Neg. quia pervertit ordinem virtutis; vult enim voluntatem Dei conformari voluntati hominis; cum è contra voluntas humana debeat conformari voluntati divinæ.

V. Nota pro dictis & dicendis hanc sententiam S. Thomæ in 4. d. 15. art. 1. quæst. 5 ad 3: "Deus orationem acceptat interdum de eo, quod dare non vult, quia ipse vult nos piè velle, quod ipse jusè dare non vult." Ita utiliter S. Paulus postulavit liberari à concupiscentiæ tentatione, licèt Deus illud concedere nollet.

VI. An licet à Deo petere sanctitatem B. M. V. vel S. Joannis Baptistæ?

R. Non licet eam absolutè petere; quia nunquam petetur prout oportet: licet tamen affectu inefficaci & antecedente eam optare: quia ille affectus facit tantum simplicem complacentiam.

N. 63. AN LICET ORANDO MALA PETERE?

I. *Spiritualia mala non licet petere.* II. *Temporalia mala licet petere propter finem bonum.* III. *Licet eadem expetere aliis.* IV. *Objectio.* V. *Prop. dam. ab. Innoc. XI.* VI. *Quatuor modi explicandi imprecationes Prophetarum.*

I. RESP. Spiritualia mala nunquam licet petere, quia Deo displicent nocentque salutem.

II. 2o. Temporalia mala, cuiusmodi sunt paupertas, morbus, &c., propter finem honestum proportionatum licitè à Deo peti possunt; & ita v. g. is, cui divitiæ vel sanitas sunt occasio proxima peccandi, licitè petitis eis privari: ratio est, quòd illa temporalia mala non sint intrinsecè mala, sed indifferentia; igitur in quantum ordinantur & conducunt ad bonum finem, sunt bona moraliter; sicque in casu illa petendo petitur bonum non qualecunque, sed præferendum tali malo.

III. Ex iisdem rationibus quandoque licet petere, ut illa mala temporalia aliis obveniant tanquam aptiora mediis maioris boni: ita S. Hilaritus oravit & impetravit mortem filiae, ne militia immutasset intellectum ejus. Similiter quandoque excusari possunt parentes imprecantes filiis frequentantibus, mala consortia, ut frangat tibiarn, &c. verumtamen nunquam licet petere vel exoptare alicui damnationem æternam, quia nullâ ratione potest hoc ipsi esse bonum.

Simili modo licitè petitur punitio malefactorum ad bonum commune.

IV. Obj. Non licet sibi vel alteri inferre morbum vel mortem ex præfatis rationibus; ergo non licet ex iis sibi vel alteri petere vel desiderare morbum vel mortem.

R. Negando conseq. nam aliud est inferre, aliud pati morbum vel mortem: prius peccatum est, dum fit per causam vel potestatem illegitimam; posterius non involvit peccatum, quia abstrahi potest à causa mala, sicuti Martyres desiderarunt pati martyrrium.

Verumtamen similibus affectibus cautè & parcè indulgendum, quia periculo & vitio valde sunt affines: quòd enim quis sibi petat mortem vel morbum, pusillanimitas vel passio sæpe facit; si mala illa aliis obvenire petat, odium vel appetitus vindictæ obrepet. V. Vitari etiam hæc debet error prop. 13. 14. & 15. dam. ab Innoc. XI. quarum 13. sic sonat: "Si cum debita moderatione facias, potes absque peccato mortali, de vita alicujus tristari & de illius morte naturali gaudere, illam inefficaci affectu petere & desiderare; non quidem ex displicentia personæ, sed ob aliquod temporale emolumentum." Observa pariter, quòd propositiones illæ sint damnatæ ex hoc præcipuè capite, quòd in affectibus illis medium non sit proportionatum, vel non rectè ordinatum ad talem finem.

Quomodo intelliguntur hæc imprecationes, quæ in S. Scriptura leguntur Ps. 54. "Veniat mors super illos, & descendant in infernum viventés. Ps. 103. v. 36. Defici-

ant peccatores à terra, & iniqui, ita ut non sint. Ps. 67. v. 3. Pereant peccatores à facie Dei. Ps. 58. Non miserearis omnibus qui operantur iniquitatem?

R. Hæ & similes S. Scripturæ locutiones intelliguntur aliquo ex his quatuor modis, quos attingit S. Th. 2. 2. quest. 83. art. 8. ad 1 & 2.

VI. 1°. Per modum Prophetiæ, seu prædictionis tantùm.

2°. Petitur, ut temporaria mala obveniãnt peccatoribus ad correctionem, vel ad alium bonum finem, conformiter supradictis.

3°. Ut sint imprecationes contra Regnum peccati, ita ut imprecatio fiat, non homini, sed peccato.

4°. Ut intelligantur de peccatoribus impœnitentibus sive in peccato perseverantibus usque ad mortem; conformando voluntatem suam Divinæ Justitiæ circa damnationem perseverantium in impœnitentia finali. Ita S. Th. art. 8. Similiter dicuntur Sancti Ps. 75. lætari de vindicta, non propter eam, sed propter Divinam Justitiam.

N. 64. PRO QUIBUS ORARE OPORTEAT.

S. Thom. 2. 2. q. 83. art. 7 & 8.

I. *Orandum pro se & pro aliis.* II. *Non oramus pro damnatis.* III. *Nec propriè pro Beatis.* IV. *Oramus pro existentibus in Purgatorio.* V. *Et pro peccatoribus.* VI. *Et pro reprobis.* VII. *Item pro inimicis in communi oratione.*

PRO quibus oportet orare?

I. R. Pro se & pro aliis; quia id pertinet ad rationem charitatis; hinc dicit Jac. c. 5. "Orate pro invicem ut salvemini."

II. Pro damnatis non oramus: quia charitas non potest extendi ad eos.

III. Pro Beatis propriè non oramus: quia omne bonum possident; potest tamen dici, quòd oratio nostra eis prosit ad honorem accidentalem & cultum.

IV. Pro existentibus in Purgatorio oramus.

V. Pro peccatoribus viatoribus oramus; cùm eisdem charitate diligere debeamus.

VI. Pro reprobis oramus in oratione universali; quia non possumus prædestinatos distinguere à reprobis, ait S. Thom. loco cit. art. 7. ad 3. quinimò excludi non debent,

quamvis reprobis nobis innotescerent, quia capaces adhuc sunt gratiæ, & pro tempore possunt esse justi; verumtamen pro æterna eorum salute orandum non esset in hoc casu.

Billuart de Rel. tom. 4. dis. 2. art. 6. p. 50. sustinet, quod Sacerdos in Missa, non solum privatim, sed etiam ut Minister Ecclesiæ, orare & celebrare motivas possit pro excommunicatis non toleratis; quod alii negant.

An tenemur pro inimicis orare?

VII. R. S. Th. 2. 2. q. 83. art. 8. tenemur pro inimicis orare eodem modo, quo tenemur eos diligere; proinde à communibus nostris orationibus excludi non possunt; speciales tamen orationes pro eis fundere non est in præcepto, nisi in casu necessitatis, & secundum animi præparationem. Ex eo intellige sensum doctrinæ Christi Matth. 5. "Orate pro persequentibus & calumniantibus vos."

N. 65. AN LICET SPECIALITER ORARE PRO UNO?

I. *Licet pro uno orare.* II. *Ordo inter eos, pro quibus oremus.* III. *Hor. Can. recitant. pro omn.* IV. *Triplex fructus orationis.* V. *Generalis.* VI. *Specialissimus.* VII. *Specialis; & hic applicatur per specialem intentionem.*

I. RESP. id licitum esse; sicuti licet uni impendere speciale opus charitatis; sic Christus dicit, se pro Petro orasse, Luc. 22. II. imò idem hic ordo servandus est, qui servari debet inter eos, qui charitate diligendi sunt, ita ut magis orare oporteat pro parentibus quam pro alienis; ut latius explicatur in Tract. de Charitate.

III. Orationes publicæ fieri debent secundum intentionem præscribentis eas: hinc in Horis Canonicis Sacerdos orare debet pro omnibus fidelibus; quia orat nomine Ecclesiæ universalis.

IV. Cum Bonac. disp. 1. q. 4. punct. 2. triplex orationis fructus distingui potest, saltem in oratione publica, nempe generalis, specialis & specialissimus. V. Fructus orationis, qui dicitur generalis, est extensive infinitus, in hoc participant omnes fideles; de quo Psalmista dicit Ps. 118. v. 63. "Particeps ego sum omnium timentium te."

VI. Fructus specialissimus est pro ipso orante solo.

VII. Fructus specialis prodest illi, cui orans per intentionem eum applicat, sive pro quo specialiter orare intendit.

Igitur orans de fructu generali & specialissimo disponere nequit, sed fructum specialem sibi vel alteri applicare potest: & ita dum petitur oratio pro quopiam particulari, petitur applicatio fructus specialis.

N. 66. PERTINENS.

I. An Sacerdos de fructu speciali disponere possit. II. Majus dubium de Beneficiato.

AN Sacerdos recitans ex obligatione Ordini Sacro annexâ Horas Canonicas, possit in iis specialiter orare pro uno; sive an fructum applicare possit alicui per liberam intentionem?

R. Gobat t. 2. tr. 5. n. 770. hanc quæstionem proponit tanquam novam à nullo discussam, eamque definit per responsionem affirmativam, quamvis responsionis suæ rationem non adducat satis accuratam.

I. Igitur dici potest, quòd fructum generalem & specialissimum Sacerdos applicare non possit alicui alteri particulari; quòd tamen de fructu speciali liberè videatur posse disponere, quia nullibi invenitur ab Ecclesia facta restrictio circa fructum illum vel intentionem orantis: debet quidem Sacerdos orare pro populo, sed id præstat, dum fructum orationis generalem ordinat in utilitatem omnium; poterit igitur Sacerdos recitans Horas, & orare pro tota Ecclesia, & simul specialiter pro parentibus vivis vel defunctis.

An idem dicendum sit de Beneficiato vi Beneficij sui obligato ad Horas Canonicas, majus dubium habet.

II. Bonacina quidem dicit, quòd fructus specialis cedat Beneficij Fundatoribus: verumtamen attendi debet foundationis erectio secundùm Ecclesiæ approbationem: & quidem negari non potest, quin intentio Ecclesiæ sit, ut Fundatoribus specialis quidam favor & fructus accrescat: verùm is habebitur ex fructu generali, ex quo majorem fortè portionem juxta Ecclesiæ intentionem participant, & ex eo, quòd Beneficiis soleat annexa obligatio anniversariorum aliarumve precum; denique potest Beneficiatus recitando Officium, exercere ex speciali privata intentione speciales actus virtutum non debitos, de quorum actu fructu certò liberam dispositionem retinet. Omnem tandem disputationem evadit, qui intentionem suam conformat intentioni Ecclesiæ.

QUÆSTIO VI.

DE

RELIQUIS ACTIBUS RELIGIONIS.

N. 68. DE SACRIFICIO.

S. Thom. 2. 2. quæst. 84.

- I. *Definitio.* II. *Est actus latriæ.* III. *Latiior acceptio.*
 IV. *Ex intentione distinguitur.* V. *Fideles non arguendi,*

QUID est adoratio, quæ est actus Religionis ?

I. R. Est testimonium Excellentie Divinæ cum aliqua submissionis nostræ nota ; v. g. genuflexio coram SS. Eucharistia : hoc cultu Magi procidentes adoraverunt Christum Matth. 2. II. Est autem hæc adoratio actus latriæ, potestque talis adoratio fieri per actum solùm internum.

III. In Scripturis sacris sæpe latiùs accipitur adoratio pro cultu duliæ, quo Josue adoravit Angelum. Jos. cap. 5. v. 15. item pro cultu civili, quo modo Bethsabæe "adoravit Regem" 3. Reg. 1. v. 16.

IV. Solent verò externa adorationis signa, veluti genuflexio, inclinatio, &c. (excepto Sacrificio) esse communia omni cultui, ita ut ex intentione aut circumstantiis haberi debeat, utrùm actus præstetur tanquam cultus latriæ, duliæ, aut observantiæ politicæ.

V. Ut subindè arguendi non veniant fideles, si fortè similem genuflexionem exhibeant & coram icone B. M. V. & coram crucifixo : cùm exterior adoratio speciem sortiatur ab intentione. Convenienter interim Rubricæ in publicis Officiis minores & majores præscribunt reverentias.

N. 68. DE SACRIFICIO.

S. Thom. 2. 2. q. 85.

- I. *Sacrificium improprie.* II. *Definitio Sacrifici.* III. *Thurificatio & incensio candelarum non sunt Sacrificia.*
 IV. *Neque oblationes simplices.* V. *In Sacrificio Missæ peragitur quedam Christi peremptio.*

I. SACRIFICIUM quandoque generaliter & improprie accipitur pro omni opere bono relato ad honorem Dei,

quo modo accipitur ps. 50. "Sacrificium Deo spiritus contribulatus."

II. Sacrificium propriè & strictè dictum definitur: "Oblatio externa, quâ res aliqua sensibilis & permanens consecratur, perimitur, aut aliter immutatur in protestationem & recognitionem supremi ac divini dominii ejus, cui defertur, & servitutis ac subjectionis ejus, qui offert, & quorum nomine offertur."

III. Hinc intellige, quomodo thurificatio & candelarum incensio in nova Lege non contineant rationem Sacrificii: quia eis non utimur tanquam speciali symbolo protestationis supremi Dei dominii, sed ad augendam solemnitatem, ad significandam lætitiâ, & ad excitandas mentes nostras ad devotionem & fidem.

IV. Similiter innotescit, quomodo Sacrificii proprietatem non habeant oblationes simplices, de quibus agit S. Th. 2. 2. q. 86. quia res oblata non perimitur aut immutatur.

V. Quomodo verò omnes prædictæ definitionis partes adaptentur Sacrificio Missæ, explicatur in tertia parte S. Thom. Obiter observa, aliquam in Sacrificio Missæ fieri peremptionem per verba consecrationis: nam vi verborum consecrationis panis, ponitur solum Corpus Christi sub speciebus panis; & vi verborum consecrationis vini, ponitur solum Sanguis Christi sub speciebus vini; ergo vi verborum ponitur sanguis Christi separatus à corpore Christi, in quantum Corpus & Sanguis Christi ponuntur sub diversis & separatis speciebus: atqui dum Sanguis ponitur separatus à Corpore, homo perimitur seu moritur; ergo, quantum est ex vi verborum Consecrationis, fit hîc quædam peremptio Christi, ejusque mors recolitur, licet incruento modo; nam per concomitantiam semper Corpus Christi ponitur cum Sanguine, & è contra. Interim verum & reale, non solum mysticum, Sacrificium offertur; quia actio Sacrificativa est verè & realiter cum circumstantiis peremptoria; nam verba Consecrationis sub bina specie practica idem, suppositâ separatione specierum panis & vini, inferunt & significant; quamvis mors reverà non sequatur ob alias causas: sicuti Joannes Evangelista colitur tanquam Martyr, quia causa verè & de se peremptoria eidem applicata est; licet mors secuta non sit.

N. 69. DE MINISTRO SACRIFICII.

I. *Minister deputatus.* II. *In N. L. Sacerdos.* III. *In Lege Naturæ plures.* IV. *In L. V. ordinarii ex Tribu Levi.* V. *Sacrific. soli Deo offerri potest.* VI. *Missæ non offeruntur Sanctis.*

I. QUOD Minister aliquis deputatus requiratur pro Sacrificio, probatur ex cap. 5. ad Hebr., ubi legitur: "nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur à Deo, tanquam Aaron."

II. Ministri in nova Lege sunt soli Sacerdotes legitime ordinati.

III. In lege naturæ erant vel patres-familias, vel primogeniti, vel alii ex speciali Dei instinctu deputati, ut Abel, Moyses, &c. IV. In lege scripta ordinarii Sacerdotes erant ex tribu Levi: agnum tamen Paschalem videntur patresfamilias etiam obtulisse.

Cui Offerri potest Sacrificium?

V. R. Soli Deo, quia solus Deus est primum omnium rerum principium.

Nota, per rei peremptionem vel mutationem, quæ in Sacrificio fit, significari, quod Deus sit vitæ & necis Dominus, & quod res omnes ex nihilo producere & in nihilum reducere possit; quodque ipse non egeat honorum nostrorum.

VI. Obj. Dantur Tempia dicata Sanctis, sicut & Missæ de Sanctis; ergo, &c.

R. Omnia Tempia immediatè Deo consecrantur, sicut & Missæ soli Deo offeruntur: nuncupantur ab aliquo Sancto, sicut & Missæ de B. M. V., de S. Francisco, quia in illis Deo de eorum gloria gratias agimus, eorumque patrocinium in eis imploramus, eosdemque honoramus. Propterea S. Th. 2. 2. quæst. 85. a. 2. ad 3. observat quod Sacerdos non dicat: offero tibi Sacrificium, Sancta Maria, S. Franciscæ, &c. Idem Ethnici agnoverunt; "quis enim," ait S. Aug. lib. 10. de civ. Dei c. 4. "Sacrificandum censuit, nisi "ei, quem Deum aut scivit, aut putavit, aut finxit?"

N. 70. DIVISIONES SACRIFICII.

- I. 1°. *Ratione status mundi.* II. 2°. *Ratione materiae.*
 III. 3°. *Ratione formae.* IV. 4°. *Ratione finis.* V. 5°. *Ratione temporis.* VI. 6°. *Ratione modi.* VII. *Sacrific. in N. L. Id est unicum ex parte rei oblatae, sed ratione modi duplex.*

I. SACRIFICIUM dividitur 1° juxta diversum mundi statum in Sacrificium Legis *naturae*, Legis *Mosaeicae* & Legis *novae*.

II. 2°. Ratione *materiae* dividitur in victimas seu hostias, in oblationes & libamenta.

III. 3°. Ratione *formae* in holocaustum, in hostiam pro peccato, & in hostiam pacificam.

IV. 4°. Ratione *finis*, in latreuticum, propitiatorium sive expiatorium, eucharisticum, impetratorium.

V. 5°. Ratione *temporis*, in jure Sacrificium, quod quotidie, & in Sacrificium Agni Paschalis, quod in Paschate, & in Sacrificia, quae aliis temporibus offerebantur.

VI. 6°. Ratione *modi*, in Sacrificium cruentum & incruentum. Singularum divisionum exactam explicationem tradit Becanus in Analogia N. & V. Testamenti, & S. Th. 1. 2. quæst. 102. art. 3. varias congruentias explicat.

Nota, multiplicia illa ante Legem novam sacrificia omnia præfigurasse Sacrificium novae legis, adeoque cessare in nova Lege.

VII. Sacrificium autem Novae Legis unicum est quoad rem oblatam, quae est Christus Dominus, sed quoad modum & ritum duplex est, nempe cruentum in Cruce, incruentum in Missa: ita ut modò non sit licitum, sed superstitiosum, offerre animalia vel alias res in Sacrificium, sive per modum Sacrificii.

N. 71. DE DECIMIS.

S. Thom. 2. 2. q. 87.

- I. *Definitio.* II. *Secundum Jus commune Decimae cedunt Parochiali Ecclesiae.* III. *Decimae quoad substantiam sumptae debentur Jure Divino.* IV. *Decimae secundum quotam debentur Jure Ecclesiastico.* V. *Objectio.*

QUID per Decimas intelligitur?

I. R. Intelligitur certa quota fructuum, quae datur Ministris Ecclesiae.

Principaliter Decimæ debentur clericis curam animarum habentibus, ut indicat S. Thom. q. 87. art. 3. & 4: aliis clericis etiam conceduntur Decimæ in quantum cooperantur saluti animarum orando, Officium Divinum cantando, &c.

II. De jure cedunt Parochiali Ecclesiæ Decimæ, quæ intra limites Parochiæ excrescunt: ita evidenter loquitur Innoc. III. lib. 3. cap. 29. tit. 30. de "Decimis;" proinde Decimæ eidem adjudicandæ sunt, quamdiu non demonstratur, eas legitimo titulo ad alium pertinere.

Denique Decimæ ad quemcumque pertinentes manent semper obstrictæ & hypothecatæ pro competentia sive sustentatione pastoralis, si aliunde illa non habeatur.

Quo jure Decimæ debentur Ministris?

III. R. Distinguendo: si considerentur Decimæ quoad substantiam, id est, in quantum præstant necessariam vitæ sustentationem Ministris Ecclesiæ, in tantum debentur jure naturali & divino. Illud docet Apostolus I. ad Cor. 9. v. 14. "Deus ordinavit iis, qui Evangelium annuntiant, de Evangelio vivere:" probat idem ex ratione dicens: "quis militat suis stipendiis unquam, &c.?"

IV. Si Decimæ accipiantur secundum quotam illam seu decimam partem, eatenus debentur jure solùm Ecclesiastico juxta consuetudinem receptam; quomodo in hac patria manipulus non nisi undecimus dari solet; alibi minor.

V. Objiciuntur varii Canones asserentes Decimas jure divino deberi: sed respondetur quòd illi Canones intelligantur de Decimis secundum substantiam; vel quòd illa determinatio Ecclesiastica decimæ partis habeat fundamentum in jure divino L. V.; quæ Lex jam cessat.

N. 72. DIVISIONES DECIMARUM.

I. *Divisiones.* II. *Improprie dicuntur Læicales. Læici non possunt acquirere novas Decimas, Ecclesiastici possunt.*

I. DECIMÆ solent dividi,

1º. In prædiales, personales, & mixtas.

2º. In majores, seu grossas: quæ ex tritico, hordeo, &c.; & in minutas, quæ ex ovis, animalibus, leguminibus, & ex frugibus floriferis proveniunt.

3º. In antiquas & novales.

4°. In Ecclesiasticas & Laicales. Sed.

II. Nota, quòd Decimæ improprie dicantur Laicales: nam Laici proprie non possunt acquirere vel habere jus Decimarum; quia est spirituale, cujus sunt incapaces; verumtamen usumfructum Decimarum obtinere possunt, quo modo eis concessæ sunt Decimæ in feudum. S. Thom. 2. 2. q. 87. art. 3. Jurisconsulti docent, quòd Laicis non liceat Decimas Ecclesiasticas acquirere; sed quòd Ecclesiastici Decimas Laicales licite acquirant: eoque casu redeant ad primigeniam naturam; ita ut iterum censeantur esse Decimæ Ecclesiasticæ, si nempè titulo Ecclesiastico possideantur: verum per Decreta Regia posteriora quædam nunc aliter determinata sunt.

N. 73. DE MODIS ACQUIRENDI DECIMAS.

I. *Tribus modis Decimæ acquiruntur. II. Et iisdem amittuntur. III. Jus Decimarum non præscribitur à Laicis.*

I. QUIBUS modis Decimæ acquiruntur?

R. Acquiruntur 1°. proprio titulo Parochialis Ecclesiæ.

2°. Ex concessione seu privilegio Summi Pontificis.

3°. Acquiruntur per contractum aut præscriptionem.

II. Iisdem modis Decimæ amittuntur, vel ad alium transferuntur: & ita unus Decimator præscribere potest contra alium tempore 40 annorum; non sic quisquamque particularis; pro quo

III. Observa, quòd Laicus quispiam non possit se eximere à solvendis Decimis titulo præscriptionis cum possessione temporis immemorialis, quo Decimas non solvit, nisi concurrat titulus infeudationis: & in hoc casu possessio immemorialis facit præsumi infeudationem, quando antiqui tituli & investitiones proferuntur.

Clerici divites justè percipiunt Decimas, eò quòd justum habeant titulum: scilicet Ministerium vel Officium præstitum, quamvis fortè respectu eorum cesset causa sustentationis, sicuti operarius dives justè accipit stipendium sui laboris.

N. 74. DE DECIMIS NOVALIBUS.

- I. *Quid sunt Decimæ Novales.* II. *Debentur Parocho.*
 III. *Aurea S. Thomæ Sententia.* IV. *Decimæ personales compensantur.* V. *Causa Decimarum est ecclesiast.* VI. *Edicta Regia.* VII. *Si nova species sit seminata.* VIII. *Edictum 6 Junii 1564.* IX. *Monitum S. Thom.* X. *Summo Pontifici Clerici debent Decimam.*

QUÆ Decimæ dicuntur novales?

I. R. Illæ, quæ percipiuntur ex agro, qui nunc primùm redactus est ad culturam talem, ut fructum decimabilem proferat:

II. Decimæ novales sicut & Decimæ minutæ speciali titulo debentur Parocho, ita ut, si Decimæ alicujus Parochiæ alteri v. g. Monasterio vel Capitulo generalibus terminis concessæ sint, Decimæ novales & minutæ non comprehendantur, ut docet Wiggers cum aliis: unde omnes Decimæ novales accrescunt Parocho, prout etiam Vicario perpetuo, quia nulla hodie distinctio inter Parochum & Vicarium perpetuum quoad curam animarum fingenda est, ait Wigg. Tract. de Rel. cap. 3. dub. 9. quidam tamen id in dubium vocant, & negant Parocho jus novalium in casu, quo nullas omnino Decimas, ne quidem minutas nec partem earum, percipiat, sed integrâ competentia seu portio congrua consistat in certa summa pecuniarum vel granorum: quia tunc, aiunt, censetur renuntiasse juri Decimarum omnium, & omnes Decimæ dicuntur incorporatæ juri alterius.

III. Nota, auream hanc sententiam S. Thomæ 2. 2. q. 87. art. 3. "Decimæ dantur Clericis curam animarum habentibus, non solùm propter sui sustentationem, sed etiam, ut ex eis subveniant pauperibus, & ideo non superfluum." Sententia Pastoribus favorabilis, sed & formidabilis, si pauperum obliviscantur.

V. Decimæ personales hodie persolvi non solent, sed in earum locum succedunt jura quædam ex exequiis aliisque ministeriis provenientia.

V. Cognitio seu causa Decimarum de jure spectat ad Judicem Ecclesiasticum, cùm causa Decimarum sit Ecclesiastica: verùm tamen in hac patria possessorium Decimarum tractari solet coram Judice Laïco.

VI. Plura extant Edicta Regia Decimas concernentia, quibus se conformare coguntur Ecclesiastici Decimatores. Moderamen aliquod attulit declaratio data 10 Januar. 1528, ubi hæc leguntur :

VII. "Si in aliquo Villagio... esset seminata, plantata, collecta, aut enutrita aliqua nova species, quæ in dicto Villagio nunquam fuisset seminata, &c. eo casu, quantum ad solutionem Decimæ hujusmodi novæ speciei observabitur prout in aliis Villagiis dictorum Ducatus & Comitatus."

"Et si aliqua nova species, ante non visa, nec consueta seminari, aut nutriri in aliquo Villagio aut quarterio dictorum Ducatus aut Comitatus, esset ibidem seminata, plantata aut nutrita, observabitur quantum ad solutionem Decimarum dictæ novæ speciei jus scriptum, & illius dispositio."

VIII. Per Edictum de 6 Junii 1564 cavetur, ne fructus ex agro auferantur, nisi denuntiatio facta sit Decimatori, & nisi prius in manipulos collecti sint, & ut non post solis occasum transferantur.

Circa Decimas percipiendas consuetudo multum attendi debet, annuente S. Thoma. IX. Addit idem S. Thom. a. 2. q. 87. a. 1. ad 5, "laudabiliter Ministri Ecclesiæ Decimas non requirunt, ubi sine scandalo requiri non possent propter dissuetudinem; vel propter aliquam aliam causam.

Superaddit Joan. Molanus, Clericos vi juramenti sui de defendendis juribus non obligari, ut extremo jure in defendendis Decimis utantur : quia juramenti obligatio intelligi debet, salvo honore Dei, & ædificatione proximorum.

X. Nota ultimò, quòd Clerici teneantur Summo Pontifici Decimam dare, si exigeret. S. Thom. 2. 2. q. 77. art. 4. ad 3. Cujus loco Pontifex solet in Beneficiis majoribus exigere fructus unius anni pro toto tempore vitæ Prælati, quos nuncupant Annatas, Bill. t. 4. p. 159.

TRACTATUS

DE VOTO.

1. DE ESSENTIA VOTI.
2. DE MATERIA VOTI.
3. DE OBLIGATIONE VOTI.
4. DE DIVISIONIBUS.
5. DE MODIS, QUIBUS CESSAT OBLIGATIO VOTI.

N. 75, DE ESSENTIA VOTI.

S. Thom. 2, 2, q. 88.

- I. *Varia acceptio.* II. *Definitio.* III. *Differt à proposito.*
IV. *Explicat. definitio.* V. *Objectio.*

I. PRÆNOTANDUM, quòd hæc vox "Votum" plures recipiat significationes: primò significat "desiderium" vel "propositum," quo sensu dicitur Baptismus necessarius in voto; secundò sumitur pro "suffragio," dum dicitur electio fieri per vota; tertio accipitur hic pro actu virtutis Religionis, & Latriæ, & ita

II. Definitur: "Promissio Deo facta de meliori bono, quod est in potestate voventis." S. Thom. art. 2.

III. Dicitur 1º. in definitione, "Promissio;" ut votum distinguatur à proposito, desiderio, vel voluntate faciendi bonum; quæ secundùm se non habent vim obligandi sub peccato; ut indicat S. Thom. q. 88. a. 1. in c.; ita ut propositi omissio vel mutatio non habeat culpam, nisi propter animi inconstantiam, tædium, vel negligentiam; & tunc communiter non nisi venialem.

IV. Secundò dicitur "Deo facta," ut excludatur promissio Sanctis, vel hominibus facta: licèt Sanctis possit fieri promissio per actum dulciæ.

Deinde dicitur: "de meliori bono," ut nimirum sit melius quàm ejus oppositum: aliàs promissio non acceptatur à Deo.

Additur: "quod est in potestate voventis;" quia votum respicit liberam actionem voventis tanquam materiam proximam.

V. Obj. Luc. 9. v. 61. Dicit Christus; "Nemo mittens manum ad aratrum & respiciens retrò, aptus est Regno Dei;" ergo mutatio propositi est peccatum & quidem mortale.

R. Nego cons.: quia Christus loquitur de illo, qui à vocatione Dei vel sequela Christi deflectit; non verò de eo, qui ab opere particularis boni non necessarii desistit.

An votum sit principaliùs actus intellectùs, an voluntatis, controvertitur: utriusque interim potentiæ operatio concurrat necessariò.

N. 76. DE VOTO FICTO.

I. *Tripliciter votum dicitur fictum.* II. *Votum sine voluntate votendi non est validum.* III. *De Voto judicandum secundùm interna.*

I. TRIPLICITER intelligi potest, votum fictè esse emissum: 1º. "sine voluntate votendi; 2º. "sine voluntate se obligandi; 3º. "sine voluntate adimplendi."

II. Votum fictum primo modo, quod externis solummodo verbis emissum est, sine interiori voluntate votendi, non est verum nec validum votum. Ratio est quòd in voto agamus directè cum Deo, qui immediatè attendit & aspicit internum animæ actum nullis mediantibus signis externis juxta id l. Reg. 16. "Homo videt ea quæ patent, Deus autem intuetur cor."

Hinc consequitur, quòd judicium de valore voti in foro copacientiæ ferri debeat secundùm internos voventis actus; unde verbum "promitto" non semper probat voluntatem votendi, sed sæpè tantùm importat firmum propositum; prout solet in pœnitentibus, qui dicuntur promittere emendationem.

Illud necessariò cum S. Thom. 2. 2. q. 88. a. 1. in c. notandum, quòd votum emitti possit per solum actum internum.

N. 77. DE VOTO SINE VOLUNTATE SE OBLIGANDI.

I. *Votum sine voluntate se obligandi est invalidum.* II. *Si sint voluntates contrariae.* III. *Sufficit voluntas implicita.* IV. *Votum sine voluntate implendi est obligatorium.* V. *Obj. praevenitur.*

I. VOTUM emissum sine voluntate seu intentione se obligandi, nequidem implicita, non est validum, quia juxta omnes requiritur voluntas vovendi seu promittendi: atqui voluntas illa promittendi includit voluntatem se obligandi tanquam conditionem essentialem; alioquin enim non esset promissio, sed simplex propositum; ergo voluntas se obligandi necessario requiritur.

Quid si quispiam habeat voluntatem vovendi sine voluntate se obligandi?

II. *Votum illud non videri validum: potest autem dupliciter id evenire, vel quia omnino ignorat, votum inducere aliquam obligationem; tunc enim concurrens error circa substantiam, qui in pueris accidere potest: vel quia habet voluntatem contrariam; tunc autem haec voluntas non se obligandi efficax elidit voluntatem vovendi: sicut accidit in Matrimonio contracto cum conditione repugnante substantiae Matrimonii.*

III. Si quis autem satis intelligens substantiam voti emittat votum absque formali actu voluntatis se obligandi, aut etiam non cogitando de obligatione, validum est votum & obligatorium, quia adfuit voluntas implicita se obligandi, prout saepius accidit in suscipientibus Ordines Sacros.

IV. *Votum emissum cum intentione vovendi & se obligandi, sed absque voluntate adimplendi, quod vovet, est validum & obligatorium, quamvis illicitum, quia voluntas non adimplendi afficit solum executionem & effectum posteriores, & ita est natura posterior voto; sicuti vota perseverant esse valida, licet non impleantur.*

Deus autem acceptat tale votum quoad obligationem, licet non acceptet quoad meritum.

N. 78. DE DELIBERATIONE REQUISITA IN VOTO.

I. *Votum debet esse plene deliberatum.* II. *Non sufficit voluntarium indirect.* III. *Vota ex semi-plena deliberatione non oblig. ne sub veniali quidem.*

I. VOTUM, ut obliget, debet esse plene "deliberatum," ac directe voluntarium, & liberum. Solet hic dici, quod pro voto sufficiat ea deliberatio, quae sufficit ad peccatum mortale; II. verum hoc intelligi debet de deliberatione cum voluntario directo quale requiritur ad bonum, non de voluntario quocumque indirecto vel interpretativo: proinde vota facta ab ebrio vel dormiente aut etiam semi-dormiente non subsistant; sicut nec ea vota, quae ex motu primo-primo vel secundo-primo profuunt. Votum interim ex ira vel alia passione factum potest esse validum, Juxta cap. "dudum" de conv. conj.

An equidem vota illa ex imperfecta deliberatione veluti ex motu secundo-primo facta non obligent sub veniali, quandoquidem illa deliberatio sufficiat ad culpam venialem?

III. R. Negative: sed vota illa sunt omnino nulla: quia votum, quod est veluti privata lex, est perfectus rationis actus ad instar legis; adeoque non sufficit imperfecta vel semiplena deliberatio, quae tamen sufficit ad peccatum veniale, quod in genere peccati est quoddam imperfectum: deinde plus ad bonum quam ad malum requiritur.

N. 79. DE VOTO EX METU.

I. *Metus levis non irritat Votum.* II. *Datur metus gravis non irritans. Nullus metus irritat Votum Jure natura.* III. *Objectio.* IV. *Deus acceptat Votum ex metu.* V. *Objec. 2.* VI. *Metus quandoque facit votum invalidum.* VII. *Objec. 3.* VIII. *Professio Relig. ex metu irrita est per Jus positivum.*

AN votum, ex metu factum, est irritum?

I. R. Votum non est irritum, si metus ille sit levis, vel si quidem sit gravis, tamen non sit injustus; aut etiamsi sit injustus, non sit equidem injuste incussus ad extorquendum votum: unde valide quis ex metu naufragii, morbi, vel latronum votet Deo castitatem, eleemosynam,

&c. in his Authores plerique consentiunt, sed contravertitur.

II. An votum factum ex metu gravi injustè incusso ad extorquendum votum, sit irritum & invalidum jure naturæ?

Probabilius apparet votum hujusmodi non esse irritum, quantum est ex jure naturæ: ratio est quòd cum tali metu subsistere possunt omnia essentialia requisita ad validum votum, scilicet voluntas vovendi & se obligandi, sufficiens deliberatio & voluntarium, & quòd sit de meliori bono. Billuart t. 4. 170. Suarez lib. 1. c. 7. n. 12. Sylvius q. 88. a. 1. Boud. t. 4. contra Wiggers & Daelman.

III. Obj. Deus non videtur acceptare tale votum illiberale ex metu: atqui acceptatio Dei essentialia requisitum; ergo, etc.

IV. Negatur assumptum: nam plurima acceptat Deus ex metu facta, veluti pœnitentiam peccatoris: & Conc. Trid. sess. 6. c. 6. indicat, homines sæpissime ad Deum trahi per timorem.

Illa autem Dei acceptatio secundùm se cedit in bonum voventis, proinde grãtis asserunt, Deum non acceptare; ubinam enim Deus secretum hoc illis revelavit quòd non acceptet tale votum?

V. Obj. Votum debet esse promissio spontanea: atqui non erit spontanea, quia metus causat involuntarium; ergo, &c.

R. Distinguo min. atqui non erit spontanea spontaneitate animi liberalis, transeat; spontaneitate liberi & directè voluntarii, nego minorem: involuntarium illud est solummodo secundùm quid, quod nihil operatur contra voluntatem efficacem vovendi: alioquin retorquendo argumentum, reponi posset, quod votum ex metu levi careret eodem spontaneo, & invalidum esset.

VI. Si interim in casu quopiam metus sive gravis sive levis ita perturbet & corripiat hominem, ut tollat sufficientem deliberationem, votum erit nullum, non ob metum, sed ob defectum deliberationis seu voluntarii.

VII. Obj. cap. 14. "cum locum" tit. I. de Sponsalibus: locum non habet consensus ubi metus vel coactio intercedit.

R. Agitur de Matrimonio, in quo jura majorem libertatem requirunt; nam Matrimonium cedit in gravamen, votum verò cedit in favorem & bonum voventis: cæterò quoniam certum est, quòd metus causet voluntarium simpliciter, adeoque consensus, ubi metus est, etiam locum habeat.

An equidem prædicta vota quæ fiunt ex metu gravi in-

justè incusso ad extorquendum voti consensum, non sint irrita jure positivo Ecclesiastico?

VIII. R. Votum solemne, vel professio religiosa irritatur jure Ecclesiastico: probatur ex cap. "perlatum de his quæ vi." Idem supponit Conc. Trid. sess. 25. de Regularibus cap. 19. ibique statuitur, ut exceptio metûs non admitatur, nisi intra quinquennium à diè professionis.

Non invenitur ulla lex irritans reliqua vota simplicia, ex metu facta.

N. 80. DE VOTO CUM ERRORE, DOLO VEL IGNORANTIA FACTO.

I. Error hęc circa substantiam irritat Votum. II. Etiam error vel ignorantia concomitans invincibilis, &c. III. Error accidentalis non impedit valorem Voti. IV. Nisi ad eam consensus restringatur. V. Error circa causam finalem impedit Votum. VI. Exempla. VII. De eo, qui dicit: si hoc scivissem non novissem.

UTRUM error, dolus & ignorantia votum reddant irritum?

I. R. Distinguendo: si error vel dolus seu deceptio, aut ignorantia sit circa substantiam voti, vel circa conditionem substantialem, sive circa accidens redundans in substantiam, aut circa causam finalem voti, impedit eatenus valorem voti, quia per illas causas tollitur consensus directus requisitus.

Si interim error, deceptio vel ignorantia solùm sit circa partem materiæ quasi divisibilis, posset valere votum quoad alteram materiæ partem juxta ea, quæ dicentur num. 85.

II. Nota, quòd irritum sit votum, sive præfatus error, deceptio aut ignorantia, sit antecedens, sive concomitans: sive sit vincibilis sive invincibilis; sive culpabilis sive inculpabilis: quia semper deest consensus directus.

Observat tamen Suarez, cum errore vel ignorantia affectata quandoque votum subsistere, dum aliquod particulare ignoratum in universali vovetur: quo modo Novitii nolentes inquirere quædam particularia regulæ statuta, volunt vovere observationem totius regulæ.

III. Si error, deceptio, vel ignorantia sit tantummodo circa accidens aliquod, vel circa conditionem vel modum extrinsecum substantiæ voti, vel circa causam impulsivam tantum, non impedit valorem voti.

IV. Nota tamen, votum quandoque non subsistere, quod fit cum errore vel ignorantia alicujus conditionis accidentalis, quando scilicet consensus restringitur vel suspenditur ab illa conditione, sive quando conditio illa est causa finalis voti, & quasi tota ratio formalis votendi; nam deest tunc consensus, & illa conditio in casu non manet purè accidentalis, sed fit substantialis intentione votentis.

V. Hinc Canonistæ solent dicere: Error circa causam finalem impedit valorem voti, non sic error circa causam solùm impulsivam, occasionem, vel secundariam quamdam rationem: unde si votum & opus votivum eligantur per modum mediæ ad certum finem impetrandum, error circa finem illum erit substantialis: &

VI. Ita votum peregrinationis, ut pater, qui per errorem putabatur infirmus, liberetur à præsentis infirmitate, non obligat ob errorem causæ finalis.

Ex dictis sequuntur hæ resolutiones:

Votum dandi eleemosynam Petro pauperi, qui non est pauper, invalidum est ob errorem causæ finalis.

Invalidum est votum ingrediendi Religionem, si votens ignoret ibidem obligare abstinentionem à carnibus perpetuam, quia est error conditionis redundantis in substantiam ex intentione votentis.

Si Belga voverit peregrinationem Romanam, existimans distantiam esse solummodo 50 leucarum, votum non obligat, quia error est substantialis.

Si autem cognoscens distantiam & necessarium iter, erret solùm circa amœnitatem itineris, error reputabitur accidentalis, & votum validum.

An votum debet semper censeri invalidum defectu consensûs ex eo, quòd quis dicat: si hoc ante votum scivissem, non vovissem?

VII. R. Negativè: 1º. quia simile iudicium provenit sæpe ex mutatione ipsius voluntatis, quæ post votum accidit. 2º. Deinde id dicitur quandoque ex levi causa; jam autem non præsumitur, quòd homo prudens in re gravi, ut est votum, mutasset animum ex levi causa. 3º. Tertio id ipsum sæpe ignoratur quid homo tunc factururus fuisset; unde nisi fuerit ignorantia circa substantialia, juxta supradicta, vel nisi actualis talis constitutio & dissensus adfuisse probetur eo tempore, quo votum emisit, dictum ejus non acceptatur; multi enim validè in religione professi non vovissent, si casus post occurrentes præcivissent.

N. 81. AN EXPEDIAT ALIQUID VOVERE ?

S. Thom. 2. 2. quæst. 88. art. 4.

I. Votum est res consilii. II. Objectio. III. Non omnes ad Vota admittendi.

I. RESP. Affirmativè; quia votum firmat voluntatem in bono, & cedit in utilitatem voventis; estque ex iis boniis, quæ dicuntur esse in consilio juxta illud Ps. 75. "Vovete & reddite Domino."

II. Obj. Non expedit se periculis peccatorum injicere: atqui vovens injicit se peccatorum periculis: ergo, &c.

Resp. Negando minorem: nam periculum peccati est valde remotum & extrinsecum, quod compensatur per majus bonum; sicut accidit in præceptis Ecclesiæ.

III. Prudenter interim votum fieri debet, & regulariter non nisi de concilio Confessarii aut viri prudentis, qui illud hominibus fragilibus vel propositi parùm tenacibus non consulat, nisi fortè ad tempus exiguum, ne laqueum illis injiciat; omnino etiam convenit, ut filiæ devotæ, vulgò Quæsulæ, cum voto castitatis simplici mansuræ in sæculo, priusquam admittantur ad votum perpetuæ castitatis, probentur per vota ad tempus primò brevius, deindè longius.

N. 82. UTRUM VOTUM SIT ACTUS LATRIÆ SIVE RELIGIONIS ?

S. Thom. 2. 2. quæst. 83. art. 5.

I. Votum est Actus Religionis elicitus. II. Executio sæpe est tantum imperat. III. Objectio.

I. RESP. Votum, sicut & executio voti est actus Religionis sive latræ, quia ordinatur ad cultum & honorem Dei: vovendo enim, Deo damus ipsam promissionem; exequendo, rem promissam offerimus.

II. Votum ipsum est actus elicitus virtutis Religionis; executio voti sæpe tantum est actus ejus imperatus, dum nempe actus iste elicatur ab alia virtute; & ita observatio castitatis ex voto est actus Religionis imperatus; oratio

verò ex voto præstita, est actus à virtute Religionis imperatus & elicited simul.

An executio voti debet fieri ex imperio seu intentione Religionis?

Resp. Affirmativè; ut scilicet votum adimpleatur formaliter, & ut executio voti sit actus Religionis; adimpletur autem hoc modo implicitè, quando ideò quis ponit actum, quia eundem vovit.

Utrùm opus ex voto factum sit melius magisque meritorium quàm sinè voto? S. Th. 2. 2. quest. 88. art. 6.

R. Affirmativè; quia fit ex voluntate firmata in bono magisque subjecta Deo; & quia adjungitur bonitas virtutis Religionis ex voto; sicut & opus, quod fit formaliter ex obedientia melius est.

III. Obj. Votum inducit necessitatem, atqui Apostolus 2. ad Cor. 9. hortatur ut operemur non ex necessitate; "hilarem enim datorem diligit Deus;" ergo, &c.

R. Distinguo majorem: Votum inducit necessitatem obligationis, conc. maj.: inducit necessitatem illiberalitatis, neg. maj.: Apostolus autem agit de necessitate quadam coactionis, timoris ex respectu humano, exclusis animi liberalitate & gaudio.

N. 83. CUI FIAT VOTUM.

S. Thom. 2. 2. q. 88. art. 5.

I. *Votum fit soli Deo.* II. *Votum latè dictum fit etiam Sanctis.* III. *Sensus verborum Professionis Relig.*

CUI fit promissio voti?

I. R. Votum propriè acceptum fit soli Deo: ratio est, quòd sit actus patriæ, juxta id Ps. 75. "Vovete & reddite Domino Deo."

Obj. Vota etiam fiunt Sanctis; ergo non soli Deo.

R. Negando ant. Si votum strictè accipiatur; sed votum quandoque largè & vulgariter accipitur; pro quo

II. Observa ex S. Th. q. 88. a. 5. ad 3. quòd licitè promissiones de quibusdam bonis operibus vel peregrinationibus fiant sanctis: verùm illæ promissiones eatenus sunt actus dulciæ, non patriæ.

Si autem talis promissio fiat soli Superiori, spectabit ad virtutem observantiæ.

III. Quem igitur sensum in Ordine Dominicanorum habent hæc voti Religiosi verba: Voveo Deo, B. Dominico, & omnibus Sanctis?

R. Plures sensus assignari possunt : nempè,

1. Quòd hæc professio contineat duos actus, unum, quo vovet Deo; alterum, quo promittit Sanctis : ponit autem S. Th. loco citato hos actus sibi subordinatos, ita ut promissio facta Sanctis sit materia voti, quod fit Deo, scilicet, ut voveat Deo, se impleturum quod promisit Sanctis. Juxta hunc sensum violatio talis voti videtur habere circumstantiam specialem in confessione exprimendam, nempè irreverentiæ contra Sanctos.

2. Dicitur potest, quòd in illis verbis non significetur promissio facienda Sanctis, sed quòd Sancti solummodò ut testes & patroni invocentur : idèd quidam Religiosi utuntur hæc formulâ : Voveo Deo coram Beata Virgine Maria, &c.

3. Sensus dari potest, quòd voveat Deo illa facere in honorem Sanctorum, quamvis illa non promittat Sanctis : sicut potest quis Deo vovere se daturum eleëmōsynam Petro, licèt eam non promiserit nec promittat Petro.

N. 84. DE MATERIA VOTI.

S. Thom. 2. 2. q. 88. a. 2.

I. *Materia proxima & remot.* II. *Materia debet esse bonum melius, &c.* III. *Quomodo morbi sint materia Voti.*

QUÆ est Materia voti ?

I. R. Materia voti duplex est, proxima & remota.

Materia proxima est voventis actus vel omissio actus : remota est res illa, circa quam actus ille vel omissio versatur.

II. Materia nempe proxima esse debet bonum melius, quod est in potestate voventis : proinde impossibilia, necessaria, illicita vel indifferentia & minus bonum non sunt materia voti, ita ut hujusmodi votum sit nullum defectu materiæ legitimæ : Stultum enim esset, ait S. Thom. si quis voveret se esse moriturum : id autem, quod est illicitum, sive peccatum, non est materia cultus divini, quem votum includit.

Obj. Rectè fit votum de tolerandis morbis & injuriis : atqui morbi sæpe non sunt in potestate nostra ; ergo materia voti non debet esse in potestate nostra.

III. R. Dist. cons. : ergo materia proxima non debet esse in potestate nostra ; nego conseq. : ergo materia re-

mota non debet esse in potestate nostra; conc. totum: verum materia proxima non sunt morbi, sed actus virtutis patientiæ, &c. Solum enim vovemus tolerare morbos & injurias patienter, fortiter, &c.

An actus præceptus potest esse materia voti?

R. Affirm.: quia potest esse bona melius. Nota, quod ille actus in hoc casu debeat duplici titulo, ex obligatione præcepti acilicet & voti; & quod ejus ommissio duplex contineat peccatum.

N. 85. AN VOTUM DE MATERIA

Cujus una pars est impossibilis vel illicita, aut aliter inepta voti materia, obliget quoad aliam partem, si illa pars sit apta materia voti?

I. *Si sit materia constans collectione partium.* II. *Materia indivisib.* III. *Nubens cum Voto castitatis.* IV. *De Voto non nubendi.*

RESP. Hoc pendet ex connexionem partium, & ex intentione voventis. Igitur distingo:

I. Si vovent quisquam illam materiam tanquam quoddam totum constans ex collectione vel multitudine partium vel actuum, non tanquam totum aliquid indivisibile aut connexum, tenetur implere votum quoad partem materiæ legitimæ; quia in hoc supposito singule partes cadunt sub voto distributivè: proinde si quis vovent elargiri pauperibus centum florenos, tenetur 50 dare, quamvis non possit, aut licitè non possit reliquos 50 dare. Idem est in voto jejunandi centum diebus.

II. Si autem vovent aliquid tanquam unum totum moraliter, vel secundum usum ordinarium indivisibile, ita ut partes sint connexæ inter se, vel in toto illo conduntur, saltem ex intentione voventis, non obligabitur ad partem ex voto, si altera pars sit impossibilis vel illicita: hinc si quisquam vovent celebrare Missam pro aliquo, et non possit, non obligabitur vi voti communicare sacramentaliter pro eodem: similiter si vovent ædificare Templum, quod est ei impossibile, vel prohibitum, non tenetur ædificare Capellam in alio Templo.

III. Eadem distinctio servanda est, si post votum accidat, ut pars materiæ fiat impossibilis, illicita aut indebita: proinde si quis simplici voto castitatis obstrictus validam

contrahat matrimonium, tenetur post bimestre reddere debitum, nisi aliunde excusetur; sed votum eundem adhuc obligat, ut debitum non petat, nec quodcumque peccatum libidinis committat.

IV. Si quis cum solo voto non nubendi contrahat matrimonium, peccat contra votum, sed contracto matrimonio votum illud non impedit redditionem aut petitionem debiti conjugalis; mortuâ tamen comparte redit obligatio voti.

N. 86. AN VOTUM OBLIGAT

Quoad Substantiam, si modus aut accidens aliquod sit vel fiat impossibile vel illicitum?

I. *Votum obligat quoad substant. quamvis accidens fiat impossibile.* II. *Exceptio.* III. *Cessante Voto cess. accessorium.*

I. RESP. affirmative: quia accidentalis defectus non impedit voluntatis consensum circa substantiam sive materiam principalem; & ita qui vovit ire Jerusalem genibus flexis, cum modus ille sit impossibilis, tenetur proficisci alio modo.

II. Nisi iterum intentio voventis fuerit, se non obligare ad substantiam, nisi sub tali modo vel accidente: nam tota obligatio voti pendet à voluntate voventis, qui non connexa connectere potest, & consensum suum restringere potest ad conditionem accidentalem juxta dicta num. 86: præsumitur autem consensum suspendisse à modo, si modus ille notabiliter faciliat voti executionem; & ita si voventis peregrinationem instituere Romam mediante commoditate equi, iudicabitur non voluisse se obligare, si commoditas illa deficiat.

Exemplum explicans utranque responsionem adducit S. Th. 2. 2. q. 88. a. 3. ad 2. "Qui vovit monasterium aliquod intrare, ita ut intentio sua fuerit se obligare ad ingressum Religionis principaliter, & ex consequenti elegit hanc Religionem vel hunc locum, tenetur, si non possit ibi recipi, aliam Religionem intrare: si autem principaliter intenderit se obligare ad hanc Religionem vel hunc locum, si eam huc recipere noluunt, non tenetur aliam intrare."

III. Si materia sive substantia voti fiat impossibilis vel illicita, indifferens, &c. votum non obligat nec quoad sub-

stantiam, nec quoad accessoria vel accidentia ; quia hæc non sunt promissa per se, sed solùm in ordine ad principalem materiam ; nisi iterum aliud voluerit vovens ; sic qui vovit peregrinationem, quæ redditur ei impossibilis, vel illicita, non debet expensas itineris tribuere.

N. 87. DE VOTO NON PECCANDI.

- I. *Votum non peccandi mortalit. vel venialiter cum advert. obligat.* II. *Votum nunquam peccandi venialit. obligat. pro parte possibili.*

QUOMODO obligat actum non peccandi ?

I. R. 1°. *Votum nunquam peccandi mortaliter, vel non peccandi unquam ex plena deliberatione & advertentia venialiter, valet et obligat, quia est de meliori bono, quod est in potestate voventis cum gratia Dei ordinaria.*

II. R. 2°. *Votum nunquam peccandi venialiter obligat pro parte possibili ad vitandum venialia saltem plenè deliberata ; non obligat pro parte, quâ in voto illo promittitur evitatio omnium venialium collectivè sumptorum, quæ ex surreptione committuntur ; quia in tantùm votum est de re impossibili extra casum gratiæ extraordinariæ : videtur tamen votum non peccandi venialiter in particulari materia, ne quidem ex surreptione, posse validè fieri, quia illud est possibile ; & ita Religiosi aliique obstricti voto simplici castitatis per motum secundo-primus, videntur agere etiam contra votum suum venialiter.*

N. 88. VOTUM DE RE MALA.

- I. *Votum de malo quatenus malo est invalid.* II. *Votum potest esse validum quando malum se habet ex parte operantis, non operis.* III. *Votum Religionis, cum intentione ut fiat Abbas, validum.*

AN votum de re mala potest obligare ?

I. R. *Votum de re sive opere ex se vel ex circumstantiis malo, quatenus tali, non est validum nec obligatorium : quia res mala non est materia voti.*

Si autem opus sit virtualiter duplex propter duos fines disparatos, bonum & malum simul, quatenus bonum est, poterit esse materia voti.

II. Similiter votum obligare poterit quoad substantiam operis promissi, si finis sive circumstantia mala, separabilis ab opere, concurrat solum velut finis vel circumstantia operantis, non tanquam finis operis promissi.

Est autem aliquid finis operis promissi, quando illud opus eligitur tanquam medium ad malum finem, vel per intentionem refertur ad malum tanquam ad conditionem sine qua non vult vivere, & à qua suspendit consensum voluntatis.

III. Ex his resolve, validum esse votum in Religione ~~emissum cum hac mala intentione votantis~~, ut fiat Abbas, ut lautè vivat, &c. quia indicatur finis operantis, non operis; cum observatio castitatis & paupertatis ex se non conducat ad malos illos fines; supponitur votans illa opera, promissa Deo, non elegerit tanquam pura media ad malum finem, sed tanquam ~~presuppositum simpliciter acceptasse~~.

Similiter judicandum de eo, qui ductus vanà glorià votet eleemosynam; aut si quæ fiat filia devota, ut honoretur.

E contra votum existimatur invalidum, si quis voveat centum florenos dare pauperibus, ut litem, quam novit esse injustam, lucretur; quia videtur illam pecunie dationem elegerit tanquam medium ad malum, scilicet ut per eam impetret à Deo lucrum injuste litis.

Solet hic inquiri: utrum votum Jephthe, Jud. 11. fuerit validum & licitum?

I. De Voto Jephthe.

I. RESP. S. Th. 2. 2. q. 88. art. 2. ad 2. quòd Jephthe in vovendo fuerit stultus, & in reddendo impius. Quidam tamen variis modis eum excusant pro parte saltem. Vide Wiggers de voto dub. 11. & Sylvium. Inter ceteros Lyranus existimat Jephthe non verè occidisse filiam suam, sed eam tradidisse seu consecrasset ad perpetuam castitatem, quæ est mors civilis: verùm huic opinioni repugnant SS. Patres.

N. 89. DE VOTO ILLICITO ET SIMUL VALIDO.

- I. *Votum illicitum & validum.* II. *Regula generalis.* III. *Votum contra Legem.* IV. *Votum contra prius votum.* V. *Votum contra præceptum Superioris.* VI. *Votum prodigum est invalidum.* VII. *Gravatus debitis vovet invalidè.*

I. AN votum aliquod potest esse illicitum & simul validum?

R. Affirmativè: hoc nempè sensu, quòd ipse actus voti sub certa ratione sit malus, ita tamen ut ex parte objecti seu actus promissi sit licitus & de meliori bono; hinc qui imprudenter & inconsultò vovet castitatem, illicitè sed validè vovet.

II. 2º. Responderi posset sub hac distinctione per modum regulæ: si actus promissus sive materia voti sit illicita, aliterve materia inepta voti, votum semper est invalidum & illicitum; si autem res sive actus promissus seu actus executionis voti sit licitus & de meliori bono, potest votum esse validum, quamvis votum sive actus voventis fortè sit malus: quia illud votum secundùm objectum suum seu actum promissum, est gratum Deo & ita acceptatur à Deo.

III. Ex his conclude invalidum esse votum de actu, qui est contra præceptum vel legem obligantem.

IV. Similiter invalidum esse votum posterius, quod in eadem materia fit contra votum validum anterius, vel contra præcedens juramentum aut promissionem, aliasve obligationes veras & subsistentes, nisi in prioribus obligationibus exceptio voti subintellecta fuerit. Ratio horum omnium est, quòd hujusmodi vota sint de peccato committendo.

An igitur votum jejunandi, contra præceptum Superioris, est invalidum?

V. R. Distinguendo: si Superior prohibuerit jejunare justo præcepto, votum est illicitum & invalidum: si Superior solùm prohibuerit vovere, sed non prohibuerit jejunare, votum potest esse validum, quamvis illicitum, quia materia voti est jejunium non prohibitum; nisi fortè prohibitio Superioris fuisset irritans votum.

VI. An votum prodigum, sive votum de donatione prodiga, est validum & obligatorium?

R. Affirmat Daelman; sed rectius negatur, quia opus promissum, nimirum donatio prodiga, est illicitum.

Nec obstat, quòd promissio prodiga homini facta fortè obliget, quia donatio prodiga potest esse utilis alteri homini, & eatenus ab eodem acceptari potest promissio prodiga; sed donatio prodiga, utpotè mala, non est materia cultus divini; ergo à Deo promissio talis non acceptatur.

VII. Denique concludit: si quispiam gravatus debitis faciat votum reale in præjudicium suæ familiæ vel creditorum, illud esse invalidum.

N. 90. VOTUM DEBET ESSE DE MELIORI BONO.

I. *Datur ratio conclusionis.* II. *Disparitas. Votum inter & Juram.* III. *Sensus conclusionis.* IV. *Bonum dicitur melius dupliciter in se vel respectivo.* V. *Actus bonus qui non est materia Voti.* VI. *Objectio.* VII. *Sufficit alterutrum: melius in se vel respectivo.* VIII. *Ut Votum sit validum & licitum.*

I. PROBATUR, quia si votum, quod non est de meliori bono, esset validum, hoc votum obligaret & excluderet seu tolleretur potestatem & aptitudinem licitam ad opus melius oppositum: talis autem potestatis ablatio non cedit in gloriam Dei, sed contra; ergo non acceptatur à Deo.

Obj. Juramentum non debet esse de meliori bono, ergo nec votum.

II. R. Distinguo ant. Juramentum soli Deo factum non debet esse de meliori bono, nego ant. juramentum homini factum non debet esse de meliori bono, concedo ant. & nego consequentiam: ratio disparitatis est, quòd tale juramentum acceptetur ab homine tanquam sibi utile: sed votum de minori bono non acceptetur à Deo.

III. Quo sensu debet esse de meliori bono?

R. Hoc sensu, quòd actus promissus, sive materia proxima, quæ promittitur, debeat esse bonum melius, quàm ejus oppositum, sive contradictorium, seu ejus pura negatio; id est, melius sit illud agere, quàm non agere illud: si autem è contra oppositum sit melius, tunc votum de opposito erit validum.

Actus non excludit per se nisi suum contradictorium; si verò per accidens excludat bonum aliquod melius, hoc

non impedit valorem voti: quâ ratione valet votum orationis vocalis, licet fortè excluderet contemplationem meliorem: melius enim est orare vocaliter, quam sic non orare, sepositis aliis omnibus considerationibus.

Quotupliciter dicitur hîc aliquid esse bonum melius?

R. Dupliciter, 1°. "in se," 2°. "respectivè"

IV. Bonum melius "in se" sive absolutè, est v. g. castitas, juxta Apostolum I. ad Cor. 7. Bonum melius "respectivè," scilicet, respectu voventis, est v. g. matrimonium respectu ejus, de quo dicit Apostolus I. ad Cor. 7. v. 9. "melius est nubere quàm uri;" quod votum Deus acceptat, in quantum magis conducit ad salutem voventis.

V. An ergo omnis actus bonus non est materia voti?

R. Non est, nisi contineat bonum melius in se, vel respectivè, secundùm supra dicta. Ita sedere ad telonium potest esse actus bonus; sed per se non est materia voti.

VI. Obj. Minus bonum potest continere actum virtutis Deo gratum: ergo votum illius erit gratum Deo & validum.

R. Conc. ant. nego conseq. Quia votum illud contineret directè obligationem excludentem potestatem licitam faciendi bonum melius, & ista obligatio non potest esse grata Deo: igitur aliud est omittere bonum melius, aliud directè obligari ad illud omittendum.

VII. Observa 1°. ad valorem voti sufficere, per se loquendo, quòd illud fiat de bono meliori "in se," quantumvis illud bonum non esset bonum melius "respectivè;" & ita is, cui melius esset matrimonio copulari, validè vovebit perpetuam castitatem, sed illicitè: sic validè professus est Religiosus, cui melius fuisset non ingredi Religionem.

VIII. Ut autem votum sit validum & simul licitum, requiritur ut bonum promissum sit melius respectu voventis.

Observa 2°, quòd duo objecta contradictoria non possint ambo esse de meliori bono in se; unum tamen potest esse bonum melius in se, & aliud bonum melius respectivum.

N. 91. VOTUM DE ACTU INDIFFERENTI.

I. *Respondetur disting.* II. *Votum non nendi in honorem B. M. V. est vanum.* III. *Vota invalida.* IV. *Votum nunquam vovendi.* V. *Compendiosa repetitio. Ex V. causis materia Voti dicitur inepta.*

AN votum de actu indifferenti potest esse validum?

I. R. *Votum de actu indifferenti, quatenus tali, non est validum, quia certè non est de meliori bono.*

Si tamen actus ex specie sua indifferentis referatur in individuo ad finem bonum proportionatum & voti capacem, v. g. votum scribendi ad utilitatem Ecclesie, est validum.

II. Dixi, "ad finem proportionatum:" nam ex defectu hujus votum non nendi die Sabbati in honorem B. M. V. est vanum & invalidum: quia omissio illa non est proportionata seu referibilis proximè ad honorem B. M. V., destituta alio fine proximo: hinc dicit S. Thom. 2. 2. q. 88. a. 2. ad 3. "Vota quæ sunt de rebus vanis & inutilibus, sunt magis deridenda, quàm servanda."

III. Similiter quantumvis edere, bibere, ludere, ambulare, se calefacere, &c. quandoque honestè fiant, non solent tamen esse materia voti, quia abstinentia ab illis ex se melior esse solet.

Ulteriùs conclude, votum nunquam vovendi, vel non ingrediendi Religionem, per se non esse validum, quia oppositum est per se melius.

IV. *Votum nunquam vovendi nisi ex consilio Confessarii, factum ab illo, qui imprudenter vovere solet, potest esse validum quoad modum talem: si interim iste faceret votum de bono alio meliori absque consilio Confessarii, validum, quamvis illicitum, foret; nam hoc secundum votum non est contrarium primo in eadem materia, sive quoad actum promissum, sed quoad modum tantum; nam in secundo voto non vovet vovere sinè consilio Confessarii; hoc enim esset invalidum.*

V. Collige ex prædictis, quinque ex causis provenire, quòd aliquid non sit apta materia voti; 1º. quia est impossibile; 2º. quia est necessarium; 3º. quia est illicitum; 4º. quia est indifferentis vel inutile; 5º. quia non est bonum melius.

N. 92. PECCATUM VOTI ILLICITI.

- I. *Vovere peccatum mortale, est peccatum mortale.* II. *Item vovere peccatum veniale.* III. *Objectio.* IV. *Votum de materia inepta.* V. *Qualiter peccet fictè vovens.* VI. *Quem pœnitet Voti.*

QUANTUM peccatum est vovere Deo rem malam?

I. R. Vovere peccatum mortale, est peccatum mortale contra Religionem; insuper, si adsit voluntas implendi, adiungitur aliud peccatum mortale istius speciei, in qua res illa dicitur mala.

II. Vovere peccatum veniale, probabiliùs juxta Suarez, Wiggers, Van Roy, etiam continet peccatum mortale contra Religionem: ratio est, quòd hæc vota contineant quamdam superstitiosam irrisionem Dei, aut aliquando blasphemiam, dum quispiam vult Deum honorare per illud, quod eidem convenire non potest.

Notat La Croix, quòd ejusmodi vota in malis potiùs debeant censi esse juramenta.

III. Obj. Peccatum veniale est materia levis; ergo votum de illo est leve peccatum.

R. Dist. ant. peccatum veniale est materia levis secundum se, concedo ant. peccatum veniale, ut offerendum in Dei cultum, est materia levis, nego ant. sicuti grave peccatum continet & blasphemiam, asserere, quòd peccatum veniale sit Deo gratum.

IV. Circa votum de actu indifferenti videtur idem dicendum.

Generatim emittere votum de materia inepta sive incapaci voti, de qua numeris præcedentibus, est peccatum ut minus veniale, propter volitionem cultus non convenientis & quasi superstitiosi.

Supponitur in responsionibus præmissis, quòd vovens sciat, materiam sui voti esse ineptam & incongruam; si enim cum bona fide vel ex ignorantia putet votum suum esse de meliori bono, eatenus à peccato excusari poterit.

V. Qualiter peccat vovens fictè, absque intentione vovendi vel se obhgandi?

R. Cum iste non faciat verum votum juxta dicta nra. 76 & 77. illa fictio non respicit Deum; non enim intendit Deum decipere, sed homines: hinc peccabit quandoque venialiter, quandoque mortaliter, secundum quòd deceptio ejusque circumstantiæ sunt leves, vel graves: fictè faciens

professionem in Religione, peccat graviter, propter deceptionem Superiorum & statutam Ecclesiae.

VI. An. peccat si, quem posuit voti facti, sic tamen, ut quia vovit, velit omnino implere votum suum?

R. Solent similes actus esse otiosi & nocivi devotioni: verumtamen eosdem à peccato mortali esse immunes indicat S. Thom. 2. 2. q. 88. a. 6. ad 2. & Sylvius eosdem aliquando à toto excusat.

N. 93. DE OBLIGATIONE VOTI.

I. *Est obligatio Religionis.* II. *Scrupulosorum commentum.* III. *Voto conjungi potest promissio humana.* IV. *Ex Voto simplici solo non acquiritur Jus hom.* V. *Quantitas obligationis Voti.* VI. *Votum in materia gravi sub levi.* VII. *Objectio.* VIII. *Conclusio practica.* IX. *Votum in materia gravi sub levi.* X. *An finis Voti vel modus cadant sub obligatione Voti.*

QUIS est effectus voti?

I. Effectus voti intrinsecus & formalis est obligatio in conscientia, supposita Dei acceptatione, quae invisibiliter semper consequitur, si caetera requisita ad votum adsint.

Qualis est obligatio voti?

R. Est obligatio directè solius virtutis Religionis, continens fidelitatem & quamdam ad Deum justitiam genericè; & ita violans votum jejunii non praecepti, peccat contra Religionem, non contra temperantiam.

II. Proinde scrupulosorum commenta sunt, quando se per votum obligare volunt sub peccato haeresis, blasphemiae, &c. quia per votum nemo sibi potest imponere obligationem nisi Religionis; aliter quàm accidit in cœdendis legibus, Suarez. c. 3. n. 9.

III. Observandum, quòd votum aliquod, v. g. dandi eleemosynam Ecclesiae vel pauperi, quandoque ita fiat Deo, ut simul promissio dirigatur ad hominem quempiam; quo acceptante, jus quoddam acquiritur Ecclesiae vel pauperi ex illa promissione humana, ex qua vovens cogi potest actione justitiae in foro externo.

Potest autem quilibet homo promissiones similes, quae fiunt ad causas pias, acceptare, dummodo ad ipsum promissionis verba dirigantur.

IV. Si autem cum simplici voto, v. g. dandi eleemosynam, nulla alia promissio vel obligatio concurrat, exurgit

obligatio ad Deum, sed Ecclesia, vel pauper nullum jus acquirunt ex illo voto simplici, neque datur actio in foro externo. Superior tamen tanquam pater, ne inferior peccet violando votum, potest eundem cogere ad voti impletionem.

Quanta est obligatio voti?

V. R. Regulariter loquendo, in materia gravi est gravis, in materia levi levis est.

Illa autem materia habetur gravis respectu voti, quæ censetur gravis respectu præcepti Superioris, & sicut materia legis, sic materia voti dupliciter dicitur esse gravis, scilicet vel in se, vel ex fine aut circumstantiis.

An vovens in materia gravi potest se obligare dumtaxat sub levi?

VI. R. Affirm. Ratio est, quòd tota obligatio voti dependeat à voluntate voventis. Excipe vota professionis Religiosæ vel similia, quibus Ecclesia annexuit obligationem gravem, & quæ fiunt etiam superiori acceptanti. Billuart, pag. 187.

VII. Obj. Juramentum in materia gravi semper obligat sub gravi, quamvis jurans vellet se tantùm obligare sub levi; ergo a pari, &c.

R. Disparitas est, quòd obligatio juramenti non ita originaliter dependeat à voluntate jurantis; nam obligat factum sinè voluntate se obligandi; attento, quòd primarius effectus ejus non sit obligare, sed confirmare veritatem divino testimonio.

Supponitur, quòd vovens expressè noluerit se obligare sub gravi, si enim circa obligationem nulla sit facta restrictio, judicabitur voluisse se obligare secundùm exigentiam materiæ gravis vel levis.

VIII. Practicè interea licebit concludere cum Suarez, & Billuart t. 4. p. 187. votum illud non obligare sub gravi, quia vel votum illud solùm obligabit sub levi, vel votum erit invalidum & nullum defectu voluntatis sufficientis se obligandi, juxta dicta num. 77.

An similiter vovens in materia levi potest se obligare sub gravi?

IX. Resp. Neg. quia materia levis non est capax gravis obligationis, nec Deus acceptat voluntatem talem irrationabilem. Idque notandum pro scrupulosis, qui sæpe in rebus exiguis videntur voluisse se obligare sub gravi.

Quomodo materia dicatur gravis à dignitate, quantitate, & ex fine, explicatur in Tractatu de Legibus.

X. An finis voti vel modus operis cadant sub obligatione

voti, resolvi debet sub distinctione simili, quâ resolvitur in Trac. de Legibus hæc questio: An finis vel modus operis præcepti cadant sub præcepto, id hic notandum, quòd sola voluntas votantis possit efficere, finem aliquem esse voto intrinsecum.

N. 94. DE OBLIGATIONE VOTI DUBII.

I. *Dubius de Voto obligat.* II. *Objectio.* III. *Quid aget dubius de suo Voto in materia dubiè illicita.* IV. *Casus aliqui.* V. *Casus.* VI. *Dubium circa accidentalia.*

AN dubitans de valore voti sui, tenetur illud observare?

R. Tenetur tam in dubio facti, quàm in dubio obligationis: dum observatio voti licita est, & dubium fundamentum. Ratio est quòd dubitans, si non observat votum, exponat se periculo violationis voti. In hunc modum loquitur S. Thom. in 4. dist. 39. quest. 1. a. 3. ad 6. "Si dubitet quomodo se in votendo habuerit, debet tutiorem viam eligere ne se discrimini committat." Hanc responsionem defendit Sylvius in 2. 2. q. 88. a. 1. contra probabilistarum opinionem.

II. Probabilistarum opinio innititur præcipuè huic fundamento, quòd melior sit conditio possidentis: atqui dubius de facto voto manet in possessione suæ libertatis; ergo in dubio non obligatur voto, sed manet liber.

R. Neg. min. quia eo ipso, quo est dubius de valore voti, simul necessariò dubius est, an jam adhuc possideat libertatem à voto; nam axioma illud debet intelligi de possessore certo.

Deinde inane admodum illud axioma adducitur in dubio voto, quasi possessio, consuetudo vel præscriptio valeret contra Deum & jus divinum.

III. Quid aget dubius de voto, quando ipsa adimpletio voti est dubiè illicita?

R. Non potest adimplere votum, nec illud transgredi: si autem necessitas alterutrum agendi urgeat, eligere oportet illud, in quo est minus periculum mali, donec obtineatur superioris interpretatio vel dispensatio.

IV. Præmissæ conclusiones agunt de voto dubio ex rationabili causa, non ex scrupulo vel timiditate: si enim quispiam timore conscientie proponens aliquid exequi, non dubitatione anxîa pulsetur, utrum illud non voverit,

judicabitur non vovisse, quia si deliberatè vovisset, certus esset de voto.

V. Quispiam jam, antea nunquam, incipit dubitare, utrùm à tribus annis non fecerit votum?

R. Est scrupulus.

Quispiam per tres annos aliquid observavit tanquam ex voto debitum, sed jam incipit dubitare?

R. Judicandum pro voto; id autem nonnunquam accidit in quæsulis, dum occasio Matrimonii favorabilis subvenit.

VI. Ubi certitudo est de voto, sed dubium de ejus accidentibus, qualiter vel quomodo votum sit præstandum, dicitur obligare votum secundùm communiter accidentia & conditiones materiæ: sic

Votum jejunandi uno die intelligitur secundùm formam jejunii Ecclesiastici; vovens dare calicem, debet dare saltem argenteum, quia talem requirit communis usus, &c. Billuart tom. 4. pag. 201.

N. 95. DE PECCATO VIOLATIONIS VOTI.

I. *Violatio Voti est peccatum contra Religionem.* II. *Violatio Voti est ex genere suo peccatum mortale.* III. *Ex levitate materiæ veniale.* IV. *Exemplum.* V. *An maj. peccatum est agere contra Votum an contra præceptum.* VI. *Casus.* VII. *Materiæ coalescunt.* VIII. *Votum de Orat. vel eleemosyna quotidiana.* IX. *Votum Actuum non coalescentium.* X. *Objectio.* XI. *Materiæ Votorum disparatarum non coalescunt.* XII. *Casus.* XIII. *Renovat. Voti non inducit novam obligat.* XIV. *Opus voti requirit intentionem satisfaciendi Voto.*

QUALE peccatum est violatio sive transgressio, seu non adimpletio voti?

I. R. Est peccatum contra Religionem, continens infidelitatem & perfidiam in Deum. S. Thom. quod lib. 3. a 12. refert illud ad peccata contra primum Decalogi præceptum; Catechismus Romanus collocat inter peccata secundum præceptum Decalogi.

Violatio voti aliquando vocatur sacrilegium, quia ipsum votum, quod violatur, est quædam res sacra.

Nota: quantumvis inter Doctores aliqui (Billuart t. 4. p. 190, &c.) doceant transgressiones votorum in diversis materiis esse peccata ejusdem speciei, v. g. transgressio voti castitatis, & transgressio voti jejunii; unanimiter tamen

docent, differentiam illam materis voti in confessione esse exprimendam, ut cognoscantur peccatorum gravitas, circumstantiæ, &c.

Nemo interim potest sibi vovendo, aliam obligationem injicere, quantumcumque vellet, nisi Religionis directè: prout dictum est num. 93.

Quantum peccatum est violatio sive transgressio voti?

II. R. est ex genere suo peccatum mortale. Probatur ex Apostolo 1. ad Tim. 5. dicente de transgressoribus voti: "habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt."

III. Hinc regulariter loquendo, violatio voti in materia gravi est peccatum mortale, in materia levi est peccatum veniale, etiamsi illa foret materia voti totalis: dico "regulariter," quia secundum supra dicta num. 93. posset vovens in materia gravi se obligare sub levi.

IV. Quispiam ex voto obligatur jejunare die aliquo, peccat mortaliter si plures refectioes sumat, venialiter si exiguum accipiat: conformiter sicuti peccatur in violatione jejunii Ecclesiastici, secundum quam eandem formam censetur jejunium vovisse.

Utrum sit peccatum majus, agere contra votum, an agere contra præceptum in eadem materia cæteris paribus?

V. R. Distinguendo: si actus præceptus sit dignior virtutis, quam sit virtus Religionis, est majus peccatum agere contra præceptum; si actus præceptus sit inferioris virtutis, est majus peccatum agere contra votum; sic violans votum jejunandi, gravius peccat quam violans jejunium Ecclesiasticum, quia virtus Religionis dignior est virtute abstinentiæ.

VI. Quispiam vovit non bibere vinum adustum, ne inebrietur; bibit autem exiguum: quæritur, quantum peccaverit?

R. Distinguendo: si biberit absque periculo inebriationis, peccavit venialiter; si verò voverit ne quidem exiguum bibere aut gustare, quia idipsum sibi periculosum esse solet, peccavit mortaliter, quia res in se levis efficitur gravis ratione finis.

VII. Observa, quòd in violatione voti plures leves materiæ possint coalescere, sicuti plura parva in furto vel in violatione jejunii coalescere possunt.

VIII. An igitur is, qui vovit recitare quotidie semel Orationem Dominicam, vel in dies largiri unum quadrantem pauperibus, peccat mortaliter, si omittat anno integro?

R. Distinguendo: si voverit illa tanquam materiam mo-

raliter unam, v. g. hoc modo, ut, quod una die omittet obligetur implere diebus sequentibus, peccabit tandem mortaliter, dum satis voluntariè pervenerit ad materiam gravem.

Solent autem vota realia hoc modo communiter intelligi.

IX. Si verè voverit prædictos actus quotidianos tanquam actus disparatos divisim ac singulatim præstandos, omittendo non peccabit mortaliter, sed solum venialiter in singulos dies vel actus: sicut peccatur venialiter, omittendo in dies unam Orationem Dominicam in Horis Canonicis. Imò si quis proponat toto anno omittere sic unam quotidie Orationem Dominicam, illud malum propositum continebit solummodò reatum tot venialium, quot sunt dies.

X. Obj. Illud votum recitandi in dies orationem respicit materiam gravem; ergo obligat sub gravi.

R. Neg. ant. sed votum illud virtualiter multiplex habet plura objecta levia non coalescentia.

XI. Similiter materiae votorum disparatorum non solent coalescere; ita materia orationis non coalescit cum materia voti jejunii vel eleemosynæ; nisi fortè tanquam partes ad eundem finem referantur & voveantur, v. g. ad satisfactionem notabilem pro peccatis; hoc modo enim coalescere possunt in ratione satisfactionis Sacramentalis.

XII. Quid resolvendum de his casibus obviis: quispiam vovit persolvere novenam ad S. Antonium, vel etiam vovit hebdomadatim recitare integrum rosarium, ita ut singulis diebus partem persolvat?

R. Dicendum, quod partes omissæ coalescant, quia promissæ sunt tanquam partes totalis novenæ vel rosarii per hebdomadam.

XIII. An iteratio, seu renovatio voti ejusdem, qualis à quibusdam præstari solet annuè in Epiphania Domini, addit novam obligationem?

R. Neg. solummodo enim intendunt eandem obligationem renovare & ratificare. Sylvius quidem existimat obligationem in eadem specie augeri, si intendat renovare; sed obstat, quod novena non possit obligationem facere ultra materiam voti, secundum dicta num. 93.

An opus voto promissam fieri debet ex intentione satisfaciendi voto?

XIV. R. Requiritur talis intentio saltem virtualis vel implicita; nam absque tali intentione opus non erit forma-

liter opus voti, neque actus Religionis ex vi voti, qui modus tamen intrinsecus est obligationi.

Hinc à fortiori conclude, non satisfieri obligationi voti, ponendo opus cum positiva voluntate non satisfaciendi voto.

N. 96. DE OBLIGATIONE VOTI PŒNALIS.

- I. *Votum pœnale triplex.* II. *Votum pœnale disjunct.*
III. *Votum purè pœnale.*

I. TRIPLICITER votum dicitur esse pœnale, copulativè, disjunctivè, & purè pœnale.

Votum pœnale "copulativè" obligat absolutè ad rem promissam, & conditionatè ad pœnam. Et ita qui emisit votum audiendi diebus Sabbati Missam sub pœna dandi solidum pauperibus, tenetur in conscientia audire Missam, & si Missam omittat, peccat mortaliter, ac insuper tenetur elargiri solidum, alioquin superaddet secundum peccatum veniale; quia est votum pœnale "copulativè" obligans ad utramque partem.

II. *Votum "disjunctive" pœnale obligat ad alterutrum; v. g. si quis voveat audire Missam vel dare solidum pauperibus, potest omittere Missam; sed tunc obligatur dare solidum, aliàs peccabit.*

III. *Votum "purè" pœnale obligat ad solam pœnam solvendam tum, dum vovens eam incurrerit: v. g. si quis voveat eleemosynam quotiescumque se inebriaverit, secutà ebrietate obligatur ad eleemosynam promissam.*

N. 97. AN EA QUÆ FIUNT CONTRA VOTUM, SINT VALIDA ET FIRMA.

- I. *Quaedam sunt valida contra Votum facta.* II. *Quaedam invalida.*

I. RESP. distinguendo: aliquando sunt valida, quando actio, quæ fit contra votum, producit effectum alterius conditionis & valoris, & ita res, per votum simplex promissa Deo, validè donatur alteri, quia votum simplex non tollit nec transfert dominium rei, quod per donationem transfertur; simili modo validum est Matrimonium contractum contra votum simplex castitatis, vel non nubendi; non ta-

men post votum solemne castitatis, quia hoc continet traditionem.

II. Aliquando ea, quæ sunt contra votum non sunt valida, quando actio contraria voto continet solummodo obligationem ejusdem conditionis de eadem re: sic promissio nubendi, sive sponsalia, post votum non nubendi, sunt invalida. S. Thom. 4. d. 38. q. 1. art. 3. q. 2. ad 1.

CASUS POSITIO.

I. *Obligatio Voti comparata ad oblig. Justitia.*

I. **QUISPIAM** obligatur ex voto dare mille florenos; sed ante traditionem suboritur obligatio restitutionis faciendæ, vel similis obligatio justitiæ commutativæ ex contractu, &c. ipse autem non est sufficiens utrique obligationi implendæ: quæritur, utri obligationi, an voti, an justitiæ, primò satisfieri debeat?

R. Primò fieri debet restitutio & solutio debitorum justitiæ; non ideo præcisè quasi obligatio justitiæ sit major obligatione voti: sed ob mutationem materiæ voti: nam eo ipso, quo summa illa pecuniæ debetur alteri ex justitia modo præfato, desinit esse materia legitima voti.

Si verò summa illa, post votum simplex, promitteretur dumtaxat, vel legaretur alteri absque traditione, priùs debet satisfieri voto; quia promissio posterior est invalida.

N. 98. QUINAM OBLIGANTUR VOTO?

I. *Votum personale obligat directè solum voventem.* II. *Ex voto reali & mixto potest alius obligari.* III. *Hæres tenetur Vota realia adimplere.* IV. *Testator fecerat Votum mixtum, tenetur hæres ad reale.* V. *Objectio.* VI. *Testator mandaverat hæredi adimplere Vota personalia.*

I. **RESP.** Ipse vovens solus directè obligatur voto; non alii, nisi alii tituli interveniant.

An igitur unus non potest obligari voto alterius?

R. Nullus obligatur voto personali alterius, neque voto mixto alterius, quatenùs personale est, quia eatenùs votum afficit actum solius personæ voventis.

II. Unus potest obligari ex voto alterius reali & mixto pro parte reali ad præstandam rem debitam, in quantum res illa transit ad ipsum cum onere illo.

An obligatio voti transit ad hæredes?

R. Juxta dicta, obligatio personalis non transit ad hæredes.

III. Sed ex voto reali devolvitur quædam obligatio ad hæredes; nam hæreditas sive res transit cum onere suo, sicut onus cæterorum debitorum realium, etiam ex promissione sola testatoris, transit ad hæredes: est autem illa obligatio Religionis & justitiæ cujusdam in hærede ratione rei acceptæ cum tali onere; nam res obstricta erat ex voto, & concurret etiam in hærede implicitum pactum eo ipso, quo adit hæreditatem habentem illud onus.

Imò ipse testator non potest ab illo onere liberare hæredem, sicut seipsum ab illo reali debita liberare non potest; proinde hæres non adimplens illud reale, peccabit contra Religionem & justitiam.

Hinc resolve casum sequentem: Testator voverat instituere peregrinationem ad S. Mariam Aspicollensem, ibidemque donare lampadem argenteam: quaeritur ad quid teneatur hæres?

IV. R. Tenetur hæres dare lampadem, peregrinationem verò præstare non debet, ne quidem expensas itineris, quas testator fecisset; quia expensæ illæ sunt quid accessorium respectu voti personalis peregrinationis; cessante autem principali cessat purè accessorium.

V. Nec obstat Capitulum, "Quod super his," Quia Papa ibidem non interpretatur voti istius obligationem, sed illud commutat in onera realia.

VI. Quid si testator in lecto mortis mandaverit hæredibus, ut persolvant orationes & peregrinationes, quas debet ex voto personali, an hæredes obligantur?

R. Si hæredes acceptaverint, obligantur evidenter ex fideiitate: & prohibetur ex cap. *hæc* de voto.

Si non acceptaverint, non obligantur, nisi in quantum moriens poterat eos mandato suo (etiam extra casum voti) obligare in materia illa post mortem. Item si testator sub ea conditione reliquerit hæreditatem voluntariam, non necessariam, hæres eam acceptans tenetur conditionem adimplere.

N. 99. VOTUM DE ACTU ALTERIUS.

I. *Votum de Actu alieno potest esse validum.* II. *Votum personale non potest impleri per alium.* III. *Votum communitatis obligat posteros.*

AN potest quis facere votum de actu præstando ab alio?

I. R. Responsio affirmativa admitti potest in certo sensu, in quantum scilicet ille actus alterius est in potestate voventis tanquam mandantis, consulentis, &c. obligatur autem vi voti actum illum mandare, consulere, &c. Ita, qui vovit obsequium famuli sui in Ecclesia, debet illud mandare famulo.

An votum unius potest impleri per alium?

R. Votum quatenus reale est, per alium impleri potest hoc sensu, quod res materialis ex voto debita ab alio præstari possit & aliquando debeat juxta dicta num. 98.

II. Votum quatenus personale est, non potest impleri per alium, quia eatenus respicit proprium actum voventis, nisi fortè disjunctivè vovisset similem actum persolvendum per se vel per alium; sed tum votum illud non est purè personale.

Quomodo votum olim à communitate emissum, v. g. de instituenda processione annua, obligat posteros?

R. Inter plures responsiones, quas refert Suarez, præferenda est hæc, quod illud votum non obliget directè posteros, ita scilicet ut vi voti formaliter obligentur; nam posteri supponuntur non vovisse.

III. Obligantur tamen vi legis cujusdam, quam communitas vovendo assumpsit, & sic posteri obligantur quamdiu illa lex ad posteros prorogatur: requirit interim Suarez, ut auctoritas Episcopi legem confirmantis concurrat; modò enim in Ecclesia cura ordinandi cultum divinum reservata est Prælati Ecclesiæ.

Ex quo deducitur, quod talis lex possit ab Episcopo abrogari, ita ut posteri, qui non voverunt, liberentur ab obligatione.

N. 100. DE TEMPORE OBLIGATIONIS VOTI.

I. *Vota obligant tempore determinato à vovente.* II. *Tempus potest adjici ad finiendam vel ad sollicitandam obligationem.* III. *Regula discernendi.* IV. *Dilatio impletionis Voti.* V. *Prævidens impedimentum Voti implendi debet prævenire.* VI. *Generalis. resolutio.*

PRO quo tempore obligat votum ?

I. R. Cum S. Th. 2. 2. q. 88. a. 2. ad 3. quòd obliget pro tempore per intentionem voventis explicitè vel implicitè determinato.

Si tempus non fuerit determinatum, illud prudentum judicio statuendum est secundùm materiæ & circumstantiarum conditiones : & ita vota negativa absoluta statim censentur obligare, vota affirmativa pro prima opportunitate. Item dicuntur vota negativa obligare semper & ad semper ; vota autem affirmativa obligare semper, sed non ad semper ; qui termini explicantur in Tract. de Legibus.

An votum tempore præfixo non impletum desinit obligare ?

II. R. Distinguendo : si tempus voto adjectum sit ad finiendam obligationem, elapso tempore desinit obligare.

Si tempus præfixum sit ad sollicitandam obligationem, non desinit obligare, sed perseverat obligatio ad præstandam rem promissam ; sicuti perseverat debitum pecuniarum tempore præfixo non persolutum creditori.

Unde discerni poterit, utrùm tempus adjectum sit ad finiendam obligationem, an aliter ?

III. R. Practicè id aliquo modo discerni potest ex intentione voventis : si enim principaliter intenderit qualitatem temporis, v. g. diei Festi, finitur obligatio & transit cum ipso die ; si principaliter intenderit opus ipsum, perseverat obligatio elapso tempore præfixo ; hoc ultimo modo interpretari solemus vota realia.

IV. Dilatio autem adimpletionis voti potest esse notabilis & mortalis, ipsumque peccatum dilatione continuò augetur : hinc Deus Deuter. 23. v. 21. enuntiat : “ cum votum voveris Domino Deo tuo, non tardabis reddere, & si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum.”

V. An is, qui prævidet obventurum impedimentum, ob quod implere non poterit votum, teneatur prævenire tempus impedimenti, & implere votum antequam impedimentum obveniat ?

R. Si præviè currat tempus, in quo votum adimpleri potest, tenetur; sicut prævidens impedimentum recitandi horas Canonicas vesperi obventurum, tenetur prævenire vesperam.

VI. Generaliter cum S. Thom. 2. 2. q. 88. a. 3. dicendum, quòd "vovens debeat facere, quod in se est, & dare operam, quantum potest, ut votum impleatur," amovendo impedimenta; id enim fidelitas expostulat; & dum vovit, intendit sincerè agere & sinè fraude, quantum in se erat; atqui votum obligat secundum intentionem, quam habuit, quando vovebat; ergo, &c.

Proinde qui affectant vel procurant, vel sinè causa voluntariè admittunt impedimentum, violatores voti esse convincuntur.

N. 101. DE VOTO CONDITIONATO.

I. *Conditiones quædam communes omni Voto.* II. *Conditio de præsentis vel præterito.* III. *Conditio suspensiva.* IV. *Regulæ, secundum quas obligat Votum conditionatum.* V. *Demonstratur in exemplo.* VI. *Malitiosa imped. ponendæ condit. non tollit obligat.* VII. *Licita impeditio conditionis pœnalis.*

I. PRÆNOTANDUM, 1°. quòd omne votum includat conditiones aliquas generales; putà has: si res fuerit possibilis, si non mutetur, salvo jure Superiorum, &c. verum exinde votum non vocatur conditionatum, quia sunt conditiones intrinsecæ omni voto.

II. Nota 2°.; votum cum conditione de præterito vel præsentis resolvatur in absolutum; mox enim valet, aut non valet.

III. Votum igitur vocatur conditionatum, quod fit sub conditione suspensiva cum particula *si*, vel æquivalente; pro quo statui solent hæ Regulæ:

IV. 1. Votum cum conditione suspensiva emissum, ante conditionem impletam non obligat ad exequendum promissum.

2. Obligat tamen ab initio ad habendam intentionem & propositum adimplendi, si conditio impleatur.

3. Votum illud adimpletâ conditione statim incipit obligare absolutè.

4. Si vovens malitiosè impediât impletionem conditionis licitæ voti purè conditionati, non pœnalis, peccat contra

votum, secundum dicta numero præcedenti; quia infideliter agit, & contra intentionem primam sinceram.

V. Exemplum sit: Petrus vovit dare Ecclesiæ 1000 florenos, si soror ejus non contradicat; sed postea voti poenitens studiosè procurat & obtinet, ut ipsa contradicat: quæritur an Petrus peccavit, & an est liberatus ab obligatione voti?

VI. R. Peccavit contra votum; nam quando vovit, ejus intentio (juxta quam obligat votum) fuit agere sincerè & sine fraude. S. Th. q. 88. a. 3.

Ad secundum quæsitum, respondet Suarez, eum liberari; sed rectius dicitur cum Sanchez, eum obligari secundum verisimilitudinem conditionis ponendæ, si studiosè non impedivisset: nam in promissionibus humanis sic judicandum est juxta Legem 85. libro 45. Paragrapho 7.

Indubitatè interim Petrus obligatur, ut fraudem tollat & votum restituat in statu priori, si possit; & tum eventum conditionis expectet.

Si soror moriatur antequam contradixerit, votum obligat absolutè.

VII. Quando votum emissum est sub conditione pœnali, licitum est directè impedire positionem conditionis; ita qui vovit dare eleëmōsynam si peccet, licitè vitat peccatum, ad vitandam pœnam.

Casus plures vide Billuart t. 4. p. 223.

Vovit quis dare pataconem, si omittat die Festo audire Sacrum?

R. Si omittat sine culpa v. g. ob infirmitatem, non tenetur dare pataconem, quia illud votum censetur pœnale, nec datur pœna sine culpa.

Vovit dare assem singulis vicibus, quibus jurabit, & postea inadvertenter id facit?

R. Tenetur dare, quia iste censetur vovisse assem dare non merè in pœnam, sed in medicinam, ut sic eradicaret consuetudinem, qui finis manet. Billuart 227.

N. 102. DIVISIONES VOTI.

I. *Explicatio Voti personal. realis & mixti.*

DIVIDITUR votum:

1°. In votum simplex, & solemne, (addunt aliqui) & solemnissimum:

2°. In votum expressum, & tacitum seu implicitum.

3°. In externum, & internum.

4°. In absolutum, & conditionatum, de quo actum est num. 101.

5°. In pœnale, & non pœnale, seu purum. Vide dicta num. 96.

6°. In perpetuum, & temporale,

7°. In reservatum, & non reservatum,

8°. In personale, reale, & mixtum.

Quodnam votum dicitur personale?

I. R. Quo promittitur solùm actio ipsius voventis: tale est votum orandi, jejunandi, peregrinandi, &c.

Votum reale est, quo promittitur res externa vel actio per alium exercenda, ut votum largiendi eleëmōsynam.

Votum mixtum dicitur, quo utrumque promittitur: v. g. votum peregrinationis ad divam Virginem Hanswicanam, simul & offerendi nummum aureum.

N. 103. DE VOTO SIMPLICI, ET SOLEMNI.

- I. *Votum simplex & solemne.* II. *Opinio opposita.* III. *Votum solemne continet promissionem & traditionem.* IV. *Objectio.* V. *Solemnitas Votorum solemnium.* VI. *Antiquitus fuerunt Vota solemnia.* VII. *Observatio pro intellectu antiquitatis.* VIII. *Diversitas sententiæ.* IX. *Conclusio practica.* X. *Votum Solemnisatum.* XI. *Votum in Societate Jes.*

QUOD votum dicitur simplex?

I. R. Quod continet nudam promissionem. Votum solemne dicitur quod continet & promissionem & traditionem. Hâc occasione quæritur,

An votum simplex & votum solemne differant speciè sive essentialiter, an solùm accidentaliter?

R. Id controvertitur: S. Thom. Sylvius, Gonet, Daelman, Billuart, qui differentiam essentialem astruunt, eam constituunt in eo quòd votum simplex in sola promissione consistat; votum autem solemne contineat & promissionem & donationem sive traditionem acceptatam in perpetuum; ferè sicuti sponsalia consistunt in sola promissione, Matrimonium verò continet traditionem.

II. Suarez, Wiggers, Van Roy, &c. sustinent votum solemne & simplex esse ejusdem rationis & energiæ intrinsicæ, solùmque differre ratione extrinsecæ solemnitatis & constitutionis Ecclesiæ suâ lege annectentis voto virtutem quamdam; & contra priorem sententiam.

Objiciunt: omne votum essentialiter est promissio; ergo votum solemne est solùm promissio, non traditio,

III. R. Neg. conseq. Quia votum solemne continet utrumque & traditionem rei & promissionem usùs, quod demonstrat. S. Thom. in 4. disp. 38. quæst. 1. art. 2. quæst. 3. dicens; sicuti si aliquis fructum agri promitteret, & promittendo agrum daret: sic qui solemniter vovet castitatem, tradit potestatem sui corporis in præsentem, & promittit usum pro futuro, quamvis enim tradiderit dominium sui corporis, retinet adhuc usum corporis.

IV. Objicitur 2º. cap. unic. "de Voto" in 6. Bonifacius VIII. dicit, quòd voti solemnitas ex sola constitutione Ecclesiæ sit inventa.

R. Pontifex loquitur non de solemnitate intrinseca voti solemnitis, sed de solemnitate cæremoniali necessariò requisitâ, nimirum Ecclesia constituit ritum & modum, quo votum solemne debet emitti, & absque observatione istius ritus votum solemne non potest emitti, ita ut, si quisquam vellet facere votum solemne, non servato isto ritu, nihil efficeret, & hâc ratione solemnitas voti dicitur esse ex sola constitutione Ecclesiæ; quo modo hodie rectè dicitur, quòd solemnitas Matrimonii, ut contrahatur coram Parocho & testibus, sit ex sola constitutione Ecclesiæ, ita ut sine illa matrimonium attentatum sit hîc invalidum.

V. Solemnitas autem requisita ad vota solemnia castitatis, paupertatis & obedientiæ consistit in his, ut illa voto fiant in Religione approbata, cum acceptatione Superioris in perpetuum, & non ante ætatem annorum sedecim completorum, & non nisi post integrum probationis annum; alioquin professio decernitur esse nulla per Concilium Trid. sess. 25. cap. 15.

VI. Antiquitùs priusquam emanata esset hæc constitutio, erat etiam aliquis modus solemniter vovendi ab Ecclesia approbatus, ait S. Th. dist. 38. q. 2. art. 2. q. 3. ad 3. etiam à tempore Apostolorum S. Thom. 2. 2. q. 88. art. 7. in c.

VII. Simul observa, quòd illo tempore inter Monachos vel Virgines cohabitantes quidam haberent vota solemnia castitatis, quidam vota simplicia, alii solum propositum: hoc supposito facilè intelliguntur dicta SS. Patrum, dum quandoque Virginibus vel Monachis concedunt validum Matrimonium, quandoque eis negant. Vide hæc latiùs deducta à Wiggers Tract. de voto cap. 4. dub. 17.

VIII. Nota quòd Patroni prioris sententiæ cum S. Thom. doceant, votum solemne castitatis dirimere Matrimonium

contrahendum jure naturæ, quia quod validè donatum est Deo & Religioni, non potest validè dari alteri. Hanc sententiam pluribus argumentis confirmat Gonet de Matrim. disp. 9. a. 2. & Sylvius in 2. 2. q. 88. a. 7.

Oppositam sententiam satis nervosè defendit Wiggers.

IX. Practicè interea certum est, quòd circumstantia voti solemniss in confessione peccatorum contra illud commissorum, exprimenda sit, cùm peccata contra illud sint graviora, ait S. Th. 2. 2. q. 88. art. 7. ad 1.

X. Votum castitatis, quod in susceptione Ordinis Sacri implicite omittitur, est votum "simplex," quia tamen illi conjungitur constitutio Ecclesiæ irritans Matrimonium contrahendum, vocatur "solemnissatum."

XI. Similiter votum Scholarium in Societate Jesu, est essentialiter "simplex," cùm traditio illa non acceptetur in perpetuum, nam à Superiore possunt dimitti, quamvis dirimat Matrimonium ex constitutione Greg. XIII.

N. 104. DE PERSONIS QUÆ VOVERE POSSUNT.

I. *Homo pollens usu rationis potest vovere.* II. *Ecclesia potest ferre Leges irritantes Vota.* III. *Christus non vovit.*

I. OMNIS homo viator sufficienti pollens rationis usu validè potest vovere, nisi aliunde sit impeditus.

Pueri ante usum rationis & amentes jure naturæ sunt incapaces voti, quia ad votum requiritur proprius deliberatus consensus.

Ecclesia potest per leges suas reddere personas inhabiles ad vovendum, sive potest ferre leges antecedenter irritantes votum. Constat ex Conc. Trid. sess. 25. cap. 15. de Regul. An autem id possint Episcopi, non ita constat. Id Ecclesia potest ex potestate data Matth. 18. "Quodcumque solveritis."

An Christus Dominus & Apostoli emiserunt votum?

III. R. Respondet S. Thom. 2. 2. q. 88. art. 4. ad 3. Christo non competeat secundum se vovere; Apostoli autem intelliguntur vovisse pertinentia ad perfectionis statum.

N. 105. DE VOTIS SUBDITORUM.

S. Thom. 2. 2. quest. 88. art. 8 & 9.

I. *Subditi Votum validum non firmum.* II. *Votum validum et firmum.*

INQUIRITUR hic, an & quomodo vota religiosorum, filiorum & uxoris sint valida sine consensu Superiorum, parentum vel mariti facta.

I. R. cum S. Thom. q. 88. a. 8. quòd eorum vota in materia legitima sint valida, non sint tamen semper firma; nisi sint de iis, in quibus non subjiciuntur Superioribus.

Explica terminos.

II. R. Illud votum dicitur validum non firmum, quod obligat quidem, sed irritari potest: illud verò votum dicitur validum & firmum, quod sic est validum ut irritari non possit. Hæc magis elucidabuntur per exempla infra producenda.

N. 106. DE MODIS QUIBUS CESSAT OBLIGATIO VOTI.

QUIBUS modis cessat obligatio voti?

R. His præcipuè modis:

1º. Irritatione.

2º. Dispensatione sive relaxatione.

3º. Commutatione.

4º. Materiæ mutatione vel subtractione.

5º. Cessatione finis.

6º. Ratione conditionis non adimpletæ.

7º. Præterea dicitur cessare votum non acceptatione istius, in cuius solius favorem votum obligat; item lapsu temporis affixi ad finiendam obligationem, & adimpletione voti: verum similes modi subintelliguntur vel reducuntur ad priores.

N. 107. DE IRRITATIONE VOTI.

S. Thom. q. 88. art. 8 & 9.

I. Definitio. II. Duplex modus irritandi. III. Quid potestas dominativa. IV. Irritatio Voti sine causa est valida aliquando. V. Differentiæ inter irrationem & dispensationem.

I. Quid est irritatio voti?

R. Est annullatio voti validi, non firmi, facta ab eo, in cujus potestate est habere votum ratum.

Fundatur autem irrationis valor in conditione implicita hac aut simili: "nisi superior renitatur," quæ conditio inest per se omni voto irritabili.

II. Duplicem irritandi modum proponit Suarez, unum directum & propriè dictum, quo irritatur actus voti per potestatem dominativam, naturalem vel spiritualem; alterum indirectum ex parte materiæ subjectæ alteri, sed hic modus reduci potest ad modum, quo cessat votum ob mutationem materiæ, & competit etiam potestati jurisdictionis.

III. Potestas dominativa dicitur, cui vovens quoad voluntatem, tanquam non sui juris est subjectus, & ab ea dependens. Hujusmodi habet pater in prolem impuberem, Abbas in monachum, &c.

An irritatio voti sine justa causa est valida?

IV. R. Irritatio directa per potestatem dominativam est valida, quia irritans utitur jure suo; non est tamen semper licita. Irritatio voti, quæ procedit à sola potestate jurisdictionis, sine justa causa est invalida, quia hæc potestas exercetur solùm ministerialiter juxta rationabilem voluntatem principalis qui est Deus, qui non vult sine causa dispensari, sed fideliter.

Nota differentiam irrationem inter & dispensationem:

1. Irritatio directa fit per potestatem dominativam, dispensatio procedit à potestate jurisdictionis.

2. Irritatio voti directa est valida facta sine justa causa, dispensatio voti sine justa causa est invalida.

3. Irritatio respicit solummodò votum non firmum, dispensatio extenditur ad vota etiam firma.

N. 108. QUINAM IRRITARE POSSUNT VOTA ALIORUM?

- I. *Pontifex irritat Vota Religiosorum.* II. *Item praelati Regularium.* III. *Irritant quaecumque Vota Relig.* IV. *Vota Novitiorum.*

I. RESP. Summus Pontifex irritare potest vota quorumcumque Religiosorum, & Episcopus vota Religiosorum sibi directè subjectorum: vota tamen aliorum Fidelium, Laïcorum vel Clericorum sibi subditorum directè irritare nequeunt; sed aliquando possunt id indirectè prohibendo vel mutando materiam voti.

II. Abbas sive Prior vel Guardianus & omnes Superiores in ordine altiores, v. g. Provinciales, &c. irritare possunt vota Religiosorum sibi subditorum.

Idem possunt Abbatissæ sive Priorissæ respectu Religiosarum sibi subjectarum, nam habent potestatem quasi dominativam, & imperant in virtute obedientiæ vi sui muneris.

Vicariis vel Coadjutoribus illa potestas non competit, nisi fortè in absentia aliorum.

An præfati Superiores possunt irritare quaecumque vota suorum Religiosorum, ea quoque, quæ non impediunt illorum Superiorum regimen v. g. votum servandi præcepta Ecclesiæ?

III. R. Van Roy dubitat: sed S. Thom. 2. 2. quæst. 88. art. 8. ad 3. generaliter resolvit, nullum votum Religiosi esse "firmum," nisi fiat de consensu Prælati (excepto voto transeundi ad strictiorem ordinem;) ratio est, quòd Religiosus per votum solemne subdatur Superiori suo non solùm ratione materiæ voti, sed etiam ratione voluntatis & actionum personalium, ita ut Superior habeat potestatem dominativam in voluntatem Religiosi; & inde in omni ejus voto subintelligitur hæc conditio negativa: si Superior non renitatur.

IV. Superiores Regulares non possunt irritare vota Novitiorum, quia necdum subsunt eorum potestati dominativæ: sunt enim sui juris adhuc: quia tamen vi privilegiarum in favorabilibus reputantur Religiosi, potest Superior in eorum votis dispensare, vel potiùs ea suspendere, quatenùs gubernationi vel probationis exercitiis sunt impedimento, ita ut obligatio votorum reviviscat, si Novitius non profiteatur; sed in professione vota omnia personalia ipso facto permutantur in vota solemnia Religionis. Billaart 240,

N. 109. QUOMODO PATER, TUTOR, ET MARI-
TUS IRRITARE POSSUNT VOTA PROLIUM,
PUPILLORUM ET UXORIS?

I. *Irritant quæcumque Vota impuberum.* II. *Quandonam mater irritet Vota.* III. *Vota impuberum manent irritabilia.* IV. *Pater irritat Vota prolium puberum aliqua.* V. *Etiã post ætatem 25. annorum facta.* VI. *Martus irritat Uxoris Vota aliqua.* VII. *Vota facta ante Matrim.* VIII. *Non omnia.* IX. *Votum non petendi debitum, est validum.* X. *Casus conjugis voventis.*

I. RESP. Pater, vel tutor irritare possunt quæcumque vota impuberum, quia impuberes sunt patri vel tutori subjecti etiam quoad voluntatem; idque non tam jure naturali, quàm ex jure positivo reddente illa vota irritabilia can. Puella causa 20. q. 2. can. Mulier causa 32. q. 2. ita pater & tutor irritant vota impuberum castitatis vel ingrediendi Religionem, quamvis post annos pubertatis implenda.

Nota, quòd dicantur impuberes puellæ usque ad annum ætatis duodecimum, masculus usque ad annum decimum quartum completum: malitia hìc non supplet ætatem.

An matri etiam competit præfata potestas irritandi vota prolium?

II. R. Vivente patre ea non competit matri; mortuo autem patre, mater jure ordinario habet tutelam prolium suarum, & eà ratione potest irritare vòta; secùs si alius tutor aut curator fuerit constitutus. In defectu illorum id potest avus, deindè avia.

An votum in ætate impubere emissum manet irritabile, dum vovens pervenit ad annos pubertatis?

III. R. Passim docetur, illud manere irritabile à patre, nisi fortè suo consensu confirmasset, vel vovens pubes factus illud ratificasset in materia tunc sibi libera. Idem asserit Layman de tutore, quamvis hoc neget Suarez.

An pater vota filiorum puberum irritare potest?

IV. R. Non omnia, sed solùm ea quæ sunt de actibus vel rebus, quæ pertinent ad domesticam gubernationem vel paternam potestatem; proinde si pubes voverit servare castitatem vel ingredi Religionem, illud votum pater irritare nequit, sed vota peregrinationis, humicubationis, &c. potest irrita reddere.

V. Irritat autem pater hæc vota, licèt filius excedat

ætatem 25. annorum, modò sit sub patria potestate, quia hæc irritatio non fundatur in defectu ætatis, sed in subjectione filii, unde eadem irritatio extenditur solùm ad tempus subjectionis, ita ut vota puberum, implenda postquam filii fuerint emancipati, pater non irritet, quia non derogant potestati patris.

Vota impuberum semel irritata nunquam reviviscunt.

Quæ vota uxoris maritus irritare potest ?

VI. R. Illa, quæ sunt de rebus ad gubernationem vel administrationem familiæ pertinentibus v. g. vota peregrinationis eleemosynarum extraordinariarum ex bonis communibus.

An maritus potest irritare ejusmodi vota, quæ uxor emisit ante matrimonium ?

VII. R. Si contrahens matrimonium illa vota ignoraverit, & in illa postea nunquam consenserit, potest ea saltem suspendere pro tempore matrimonii sui ; sed dissoluto matrimonio reviviscunt, quia non sunt absolutè ab illo irritata, cum non sint emissa sub hac conditione : si maritus consentiat.

VIII. Vota, quæ non cedunt ullo modo in præjudicium mariti, videtur ipse non posse irritare. V. g. votum observandi præcepta Ecclesiæ, faciendi breves orationes, &c. quia in illis non subditur viro.

Uxori non competit propriè irritare vota viri sui.

IX. Votum sive mariti sive uxoris de non petendo debito conjugali, validum est & firmum, prout declararunt Pontifices.

X. Lib. 3. Decretal. cap. 3. "quidam" tit. 32. de "Convers. Conjug." legitur, quòd quidam intraverit Monasterium invitâ uxore : Pontifex autem consultus respondet, quòd iste debeat redire ad uxorem, & post mortem uxoris non teneatur reverti ad Monasterium, quia ejus Professio facta Superiori fuit irrita, quòd tamen non possit petere debitum conjugale, neque post mortem hujus ducere aliam, quia juris interpretatione censetur se Deo obligasse in iis, quæ erant in ejus libera potestate ; item L. 3. Decretal. t. 32. cap. 12. "placet."

N. 110. DE IRRITATIONE VOTI CONFIRMATI.

- I. *Vota absolutè confirmata non possunt ab eodem irritari.*
 II. *Conditionatè confirmata possunt irritari.* III. *Votum confirmatum ab altiori non irritatur ab inferiori, sed è contra.*

QUANDO Superior, Pater, vel Maritus semel consenserunt in votum subditi, sive postquam illud confirmarunt, an retinent potestatem irritandi illud votum ratificatum?

I. R. Negat Van Roy, affirmat Billuart 246. & alii: distinctione quæstio finietur dicendo: si pater vel maritus semel dederint consensum absolutè & simpliciter, votum illud sic confirmatum irritare nequeunt, quia accedente consensu positivo, (negativus non sufficit), votum fit firmum: verumtamen communis sententia dicit, quòd vota Religiosorum nunquam sic absolutè confirmentur propter continuam in omnibus omnino dependentiam à Superioribus suis, adeoque vota Religiosorum semper manere irritabilia ab eisdem Superioribus & Successoribus.

Jura præsumunt consensum Superioris, si sciens votum subditi intra annum non contradixerit. Cap. "Puella."

II. Si verò pater, maritus, vel superior non consenserint absolutè sed conditionatè, salvo scilicet jure irritandi postea, retinent potestatem irritandi.

III. Votum confirmatum ab aliquo Superiori potest irritari ab altiori Superiori in eodem Ordine; sed votum confirmatum ab altiori Superiori non potest irritari ab inferiori ejusdem Ordinis.

Vota ratificata solùm ex errore manent irritabilia.

N. 111. DE DISPENSATIONE ET COMMUTATIONE VOTI.

S. Thom. 2. 2. quæst. 88.

- I. *Definitio.* II. *Fundamentum dispensationis.* III. *Dispensatio sine justa causa est invalida.* IV. *Potestas dispensandi data est Ecclesiæ.* V. *Objectio.* VI. *Divisio.*

QUID est dispensatio voti?

I. R. Est relaxatio voti facta à legitimo Superiore vice Dei ex causa justa.

II. Proinde valor dispensationis fundatur in remissione divina; nimirum Superior tanquam Vicarius sive Commissarius Dei, vice & nomine Dei remittit homini debitum promissionis factæ, sive condonat ei promissionem Deo factam.

In eadem Dei concessione fundatur potestas commutandi vota.

III. Hinc consequitur quòd dispensatio voti sine justa causa, quantumvis data à Summo Pontifice, sit invalida, quia Deus non vult remittere votum sine justa causa.

IV. Hanc potestatem dispensandi & commutandi vota à Deo datam esse Ecclesiæ probatur ex Praxi Ecclesiæ, & continetur in generali concessione potestatis Matth. 16. "quodcumque solveris super terram, erit solutum & in Cælis."

V. Obj. Nemo potest dispensare in jure naturæ, ergo nec in voto: probatur conseq.: quia obligatio voti est juris naturæ.

R. Nego conseq.: ad probationem dico, quòd obligatio voti sit juris naturæ, quamdiu votum & ejus acceptatio perseverant, non ultrà: jam autem per dispensationem cessat acceptatio Dei, quia vice Dei relaxatur: non est enim de jure naturæ quòd acceptio promissionis debeat semper perseverare & teneri.

Hinc patet, quòd hæc potestas ordinaria dispensandi, sit quedam potestas jurisdictionis spiritualis, adeoque competat solis Ecclesiasticis.

VI. Potestas præfata dividitur in ordinariam & delegatam.

N. 112. DE POTESTATE ORDINARIA DISPENSANDI.

I. *Summus Pontifex.* II. *Episcopus.* III. *Praelati.* IV. *Non Parochi nec Confessarii.* V. *Nec Religiosi.*

QUINAM habent potestatem ordinariam dispensandi in votis?

I. R. Cum S. Thom. 2. 2. quæst. 88. a. 12. ad 3. Summus Pontifex habet plenitudinem potestatis dispensandi in omnibus votis dispensabilibus in universa Ecclesia, cæteri ab ipso potestatem participant vel jure ordinario vel per delegationem.

II. Episcopus in sua Diœcesi habet ordinariam potes-

tatem dispensandi in votis, Summo Pontifici non reservatis, suorum subditorum; non dispensat in votis peregrinorum, ita Suarez. III. Similiter dispensant Prælati habentes plenam jurisdictionem Episcopalem; item Provinciales & Abbates exempti; Abbates non exempti non dispensant, sed Episcopus eorum. Abbatissæ exemptæ non dispensant defectu jurisdictionis spiritualis Ecclesiæ.

IV. Parochis vel Confessariis non competit ordinaria potestas dispensandi in votis, quia est actus jurisdictionis majoris spectantis ad externum Ecclesiæ regimen.

Præfati habentes potestatem ordinariam dispensandi in votis, similiter habent potestatem ordinariam commutandi eadem vota, item dispensandi in juramentis soli Deo factis sive per se stantibus, vel confirmatoriis votorum; quia in jure æquiparantur votis. In juramentis circa materiam reservatam, dispensat Papa.

V. Billuart t. 4. de Rel. diss. 4. art. 8. p. 206. dicit sententiam illam non esse tutæ praxis, quæ tribuit Religiosis Confessariis ex privilegiis suis facultatem dispensandi in votis Sæcularium. Eam tamen pro commutatione votorum non reservatorum admittit cum La Croix, juxta Pauli III. *Dilecti Filii* 5. Junii 1546. bullam datam Jesuitis, quæ per communicationem privilegiorum extenditur ad alios Religiosos. La Croix lib. 3. pag. 1. num. 531.

Episcopus non dispensat in votis exemptorum, quia non sunt subditi ipsius, Suarez n. 7. p. 682. Vicario Episcopi non competit potestas ordinaria dispensandi; verumtamen competit, sede vacante, Capitulo sive ejus Vicario. Sylv. quæst. 88. a. 12.

N. 113. DE POTESTATE DELEGATA DISPENSANDI VEL COMMUTANDI VOTA.

I. *Potestas delegata.* II. *Generaliter data non extenditur ad reservata.* III. *Item non extenditur ad obligationes humanas.* IV. *Casus.* V. *Votum pænale potest commutari.* VI. *Potestas dispensandi potest commutari.* VII. *Potestas delegata circa Vota Jurata.*

I. POTESTAS hæc delegata conceditur ab habente Ordinariam; datur autem speciali concessione, quo modo in Jubilæo omnibus Confessariis approbatis datur potestas delegata commutandi vota quædam.

II. Potestas delegata dispensandi vel commutandi vota

generaliter concessa non extenditur ad vota reservata, juxta regulam Juris 81. in 6. & extrav. 2. "Etsi Dominici."

Nec ad vota facta in favorem tertii & acceptata ab eodem: III. proinde observa, quod hæc potestas dispensandi vel commutandi vota non extendatur ad promissiones vel obligationes humanas; hinc si quispiam promissionem acceptatam dandi Ecclesie vel filie dotem, voto valido confirmet, non potest per præfatam potestatem illa humana obligatio commutari vel tolli, quia est obligatio distincta à voto: imò nec illud votum adjunctum est dispensabile per potestatem delegatam, quia cederet in præjudicium tertii: quod notari potest à Confessariis tempore Jubilæi, quando homines simpliciores petunt exonerari à promissis humanis, debitis, obligatione restitutionis, &c.

IV. An ergo votum dandi eleemosynam pauperibus vel Ecclesie commutari non potest tempore Jubilæi?

R. Distinguendo: si votum illud sit factum soli Deo absque ulla promissione ad hominem aliquem directa & ab eodem acceptata, votum commutari potest, quia nulli jus est acquisitum ex tali voto nisi soli Deo: secus si promissio humana acceptata concurrat. Billuart 275.

V. Eodem modo in votis penalibus commutari poterit poena, etiamsi jam contracta; & ita si quis debeat dare pauperibus 10 solidos ob violatum votum de non jurando, poterit illa poena mutari in aliud opus æquale, quia est debita solum ex simplici obligatione voti.

VI. Qui habet potestatem delegatam dispensandi, habet potestatem commutandi votum, non è contrario. Suarez n. 9. 685. quia commutare minus est. Sylvius quæst. 88. art. 12. concl. 4. Confessarius habens facultatem absolvendi ab omnibus reservatis peccatis, non pollet ideò potestate dispensandi vel mutandi vota aut juramenta.

VII. An potestas delegata dispensandi vel commutandi vota, extenditur ad juramenta eorundem confirmatoria, item ad juramenta soli Deo facta in eadem materia?

R. Negant Wiggers tr. 8. dub. 20, & Bonac. d. 4. p. 17. n. 12, affirmat Suarez t. 2. lib. 6. c. 14. qui ibidem prolixè de eo disputat, & adjungit, quod Gregor. XIII. pro PP. Societatis Jesu facultatem commutandi (non dispensandi) vota extenderit ad vota similia jurata, sine præjudicio tertii.

N. 114. DE CAUSA DISPENSATIONIS.

S. Thom. 2. 2. quest. 88. art. 12.

I. Dispensatio Voti sine justa causa est invalida. II. Justæ causæ dispensandi. III. Proportio causæ ad Votum.

AN dispensatio voti data sine justa causa est valida?

I. R. Negativè, etiamsi à Summo Pontifice data sit: ratio est quòd dispensans in voto dispenset, non in jure proprio, sed in jure divino, in quo est constitutus, non Dominus, sed fidelis dispensator.

Quænam causæ existimantur justæ ad dispensandum?

II. R. Illæ sunt multiformes; honor Dei, necessitas aut utilitas Ecclesiæ, bonum spirituale majus voventis, &c. Item inter justas causas connumeratur, si materia voti sit facta difficilior, si observatio voti per accidens impediatur obligationes Officii, si dispensatio cedat in bonum commune: deinde conceditur dispensatio ob fragilitatem voventis vel periculum peccati.

III. Attendi quoque debet in dispensatione proportio causæ ad præstantiam voti, ita ut pro dispensatione in voto majori, major causa requiratur: propterea si adsit quidem causa levis, sed insufficientis ad dispensandum, quamvis fortè sufficiens ad votum commutandum, dispensatio debet censi invalida defectu justæ causæ; quamobrem ipse Pontifex vix dispensare solet, quin commutationem quamdam vel compensationem adhibeat: igitur

Nota, quòd, quandocumque dispensatio ob defectum causæ sufficientis est illicita, sit simul invalida.

N. 115. DE COMMUTATIONE VOTI.

I. Definitio. II. Tripliciter fit commutatio. III. Pro commutatione justa causa adesse debet. IV. Privatâ auctoritate. V. Votum mutari nequit, licèt in melius. VI. Objectio. VII. Reliqua vota commutantur in Profess. Rel.

QUID est commutatio voti?

I. R. Est translatio obligationis voti de una materia in aliam.

Comprehendimus voti redemptionem, quæ est translatio obligationis voti personalis ad quoddam reale.

II. Potest hæc commutatio fieri tripliciter, vel in majus bonum, vel in minus, vel in æquale.

Quando autem cupiam tribuitur potestas delegata simpliciter ad commutandum vota, prout Confessariis conceditur in Jubilæis, ea intelligitur commutatio, quæ fit in æquale moraliter, vel in majus bonum, non ea, quæ fit in minus bonum, quia proprietas verbi servari debet: possunt interim vota personalia commutari in realia, temporalia in perpetua & è contra; expedit tamen perpetua commutari in perpetua.

An pro commutatione voti requiritur etiam aliqua justa causa?

III. R. Pro commutatione in minus certò requiritur justa causa, quia ea continet partialem dispensationem in quantum fit in minus.

Pro commutatione voti in æquale aliqua etiam justa causa, licet minoris ponderis, adesse debet; quia commutatio fieri debet non leviter, sed ex rationabili fine, & pro causa sufficere potest major votantis affectus & promptitudo, ait Wiggers.

Quando commutatio fit in majus bonum, non requiritur alia causa extrinseca, sed ipse excessus bonitatis præbet causam sufficientem commutandi.

IV. An hæc commutatio voti, quæ fit in opus evidenter melius, fieri potest privatâ votantis autoritate?

V. R. Verosimilior sententia negat, & dicit requiri auctoritatem habentis facultatem commutandi vota. Hanc sententiam docent Wiggers, Daelman conformiter S. Thom. 2. 2. sensus q. 88. a. 12. ratio est, quòd requiratur auctoritas & consensus Dei pro tali commutatione, cum per votum res illa & non alia Deo promissa sit.

VI. Obj. Deus consentit in commutationem eo ipso, quo opus est melius.

N. Nego ass. nam Deus Levit. 27. v. 10. id prohibuit.

Idem significatur cap. 1. "de voto & voti redempt."

Inde concludit, quòd is, qui vovit eleëmosynam, non possit eam propria auctoritate mutare in jejunia vel orationes meliores.

Si autem opus votivum includatur in opere meliori, satisficit voto faciendo opus illud melius; ita audiens Missam solemnem implet votum audiendi Missam non solemnem; dans calicem aureum satisficit voto dandi calicem argenteum.

VII. Denique omnia vota personalia commutari possunt in professionem solemnem in Religione approbata, ita ut in professione cesset aliorum votorum obligatio, quia moritur priori vitæ, ait S. Thom. 2. 2. q. 88. a. 12. ad 1. verum id magis ex jure positivo Ecclesiæ ipsa vota commutantibus provenire videtur, juxta cap. 4. Scripturæ lib. 3. t. 34. de voto.

N. 116. DE REGRESSU AD MATERIAM VOTI COMMUTATI.

- I. *Factâ commutatione absolutè, non licet redire ad priorem materiam.* II. *Secus si facta sit disjunctivè vel condit.* III. *Idem accidit, si materia substituta fiat impossibilis.*

AN post factam voti commutationem licitum est voventi redire ad priorem voti materiam, & omittere illud, in quod commutatio voti facta est?

I. R. Distinguendo: si commutatio facta sit absolutè, nullo modo conditionatè, non licet ipsi redire ad priorem voti materiam, quia obligatio simpliciter ablata est à priori materia, adeoque non est amplius materia voti jam obligantis.

II. Si verò voti commutatio conditionatè solùm aut disjunctivè facta sit, prout solet, quando commutatio conceditur in favorem voventis, vel quando facta est in bonum minus priori, impletur votum observando alterutrum, sicuti accidit in votis disjunctivis.

Quid si commutato voto materia substituta fiat impossibilis, illicita, &c.: an manet obligatio redeundi ad priorem materiam, ut in ea votum impleatur?

III. R. Iterum distinguendo: si commutatio voti facta sit absolutè juxta primum modum, non manet obligatio implendi votum in priori materia; si autem commutatio facta sit solùm disjunctivè, manet obligatio: quia obligatio voti non est simpliciter ablata à priori materia, quandoquidem maneat materia voti.

N. 117. DE VOTIS RESERVATIS.

QUÆ vota sunt reservata Summo Pontifici?

R. Votum Professionis Religiosæ emissum extra Societatem JESU, in Religione approbata certò reservatum est; quinimo acriter disputatur.

UTRUM PONTIFEX IN VOTO SOLEMNI DISPENSARE POSSIT.

I. *Fundam. utriusque sentent. propon.*

I. AD quam quæstionem Sylvius, Boudart, & Daelman, Billuart t. 4. p. 279. respondent negativè, & pro fundamento potissimum allegant auctoritatem S. Thom. 2. 2. q. 88. a. 11. & Capitulum "cùm ad Monasterium" de Statu Monach. ubi Innoc. III. dicit, quòd abdicatio proprietatis, sicut & custodia castitatis adeo annexa sit regulæ Monachali, ut contra eam nec Summus Pontifex possit indulgere.

Responsionem affirmativam defendunt Suarez, Wiggers, Van Roy aliique, et probant ex factis Pontificum, qui dispensarunt (sed alii illa facta negant, vide Bar. cit. à Bill. t. 4. p. 288.) item quia rationes, quæ probant datam Pontifici potestatem dispensandi in voto simplici, probant eidem collatam esse facultatem relaxandi nomine Dei votum solemne, cùm nec ex ratione nec aliunde ostendatur excipi votum solemne. Hanc controversiam latiùs deductam reperies apud Scholasticos.

Observat S. Thom. 2. 2. q. 88. a. 11. ad 4. quòd Religiosus promotus ad Episcopatum non absolvatur à voto paupertatis, quia non fit Dominus proventuum Episcopatus, sed dispensator solùm, neque à voto obedientiæ, sed per accidens obedire non tenetur Superioribus Religionis, quia in ea Superiorem non habet: imò indiget speciali licentiâ Summi Pontificis ad mutandum sui Ordinis habitum, & ad condendum testamentum.

N. 118. DE VOTIS SIMPLICIBUS RESERVATIS SUMMO PONTIFICI.

I. 5 *Vota simplicia reservata Pontifici.* II. *Quinque*
 III. *Vota non reservata.* IV. *Continentiæ Votum reservatur.* V. *Votum virginitalis.* VI. *Votum centum annorum.* VII. *Votum castitatis conjugis.* VIII. *Vota Begginarum.*

I. QUOT & quæ vota simplicia sunt reservata Summo Pontifici?

R. Hæc quinque recensita in extrav. com. "etsi Dominici" lib. 5. tit. 9. cap. 5. quem numerum modernus Curie Romanæ stylus observat, ita ut Episcopi

non possiat in eis dispensare nec ea commutare potestate ordinariâ.

- II. 1. Votum Religionis approbatæ ingrediendæ ;
2. Votum perpetuæ castitatis sive continentiæ ;
3. Votum Peregrinationis Romanæ, sive visitandi Limina Apostolorum ;
4. Votum Peregrinationis ad S. Jacobum Compostellam ;
5. Votum Peregrinationis Jerosolymitanæ, sive ad Terram Sanctam.

Reservatum etiam fuit votum Jerosolymitanum pro expeditione belli ad recuperandam Terram Sanctam cap. 9. ex multa lib. 3. tit. 84.

Episcopis nulla vota ex jure communi specialiter reservata sunt; quando autem Episcopi concedunt potestatem delegatam dispensandi, possunt sibi quædam vota reservare.

Cùm reservatio sit strictæ interpretationis, hinc deducitur, III. non esse reservatum votum simplex suscipiendi Ordines Sacros, nec votum non nubendi, neque votum non petendi debitum conjugale, quia essentialiter & propriè non sunt vota castitatis.

IV. Veruntamen per votum non nubendi voventes passim intendunt se obligare ad castitatem, prout notat Wiggers, & ita emissum reservatur.

Similiter juxta S. Thom. 2.2. q. 88. a. 8. ad 2.

V. Votum servandi perpetuò virginitatem, ex intentione voventium complectitur votum castitatis perpetuæ, adeoque haberi debet tanquam reservatum.

VI. Votum servandi castitatem centum annis censetur esse perpetuum, adeoque reservatum :

Non sic votum servandi castitatem decem annis.

In voto sub hac forma expresso, "Voveo castitatem," significatur castitas perpetua.

VII. Votum castitatis perpetuæ factum à conjuge in causa divortii perpetui vel ex consensu irrevocabili compartis, est reservatum, secus si absque tali consensu vel divortio sit emissum : semper quoad petitionem debiti dispensari potest per Episcopum.

VIII. Vota Begginarum nostræ Patriæ, quæ publicè profitentur, sunt temporalia, scilicet obligant pro tempore, quo in illo statu perseverant; quo relicto cessant vota.

N. 119. DE VOTIS CONDITIONATIS ET
PCENALIBUS RESERVATIS.

- I. *Votum conditionatum, impletâ condit. est reser.* II. *Ante conditionem impletam est dub.* III. *Vota reservata.* IV. *Votum disjunctivum de una part. non reservata non est reservatum.* V. *Votum commutatum ad materiam non reservatam.*

AN votum conditionatum vel pœnale de materia votorum reservatorum est reservatum?

I. R. Post conditionem impletam, vel post pœnam contractam votum est reservatum, quia resolvitur votum in absolutum, v. g. si quis voveat ingredi Religionem, si unquam se inebriet, post ebrietatem commissam votum illud est reservatum.

II. Ante conditionem adimpletam, vel ante pœnam contractam, Suarez aliique in dubium vocant, utrùm reservetur, eò quòd votum non sit consummatum & perfectum, atque ita reservatio, utpote restringenda, non videatur extendenda ad hujusmodi votum; sed cùm integrum illud votum supponatur versari circa materiam reservatam, & vota reserventur ratione materiæ, meritò alii rem illam habent valde dubiam, & votum sustinent esse reservatum.

III. Suarez interim & omnes docent esse reservatum hoc votum: "Voveo ingredi Religionem, si vel quando pater meus obierit," quia, aiunt, hoc votum non est propriè conditionatum, sed absolutum cum dilatione executionis.

Similiter illud votum; "Voveo castitatem, nisi frater sine filio decedat," dicunt aliqui esse votum reservatum, ita ut particula *si* non accipiat conditionaliter, sed per modum adverbii temporis. Negat Suarez, sustinens hoc non esse perpetuum.

IV. Votum disjunctivum sive alternativum, cujus una pars solummodo est de materia reservata, non est reservatum, quia votum potest impleri in materia non reservata: imò responsio constat, quamvis pars non reservata fieret impossibilis, quia id se habet per accidens ad votum & intentionem voventis.

Si autem utraque pars voti sit in materia reservata, ipsum votum etiam reservatum est.

V. Votum reservatum, legitime commutatum & translatum ad materiam non reservatam, censetur non ampliùs reservatum, quia reservatio consideratur ratione materie tantùm. Ita Sanchez lib. 8. n. 20. Billuart 259.

N. 120. DE COMMUTATIONE VOTI TEMPORE JUBILÆI.

I. *Aliquando est inval. propter omiss. opus.* II. *Aliquando valida.* III. *Non dat. potestas dispens.* IV. *Commutatio post. Jubil.* V. *Non ab alio Confessario.*

AN commutatio voti vi Jubilæi generalis à Confessario facta permaneat valida, si ille, cui concessa est commutatio, non lucretur Jubilæum, ed quòd opera requisita sive conditiones Jubilæi non perfecerit?

I. R. 1. Si ille non intenderit lucrari Jubilæum, quando voti commutatio facta est, commutatio est nulla, quia Pontifex illa privilegia non concedit nisi in ordine ad Jubilæum.

R. 2º. Si ille omittat confessionem Sacramentalem, simpliciter commutatio caret effectu, quia in Bulla expressè additur confessionibus diligenter auditis.

Nota proinde, quòd commutatio ante confessionem & absolutionem præscripta non subsistat, nisi post Sacramentalem absolutionem confirmetur.

II. R. 3º. Si iste, factâ confessione & receptâ absolutione, commutationem obtinuerit cum intentione persolvendi requisita & conditiones Jubilæi, sed deinde opus aliquod v. g. jejunium die sabbathi, licèt ex negligentia, non persolvat, videtur dicendum cum Suarez & Layman, quòd commutatio valida persistat, quia simpliciter, absolute & legitime commutatio ista facta est, adeoque habuit plenum suum effectum; nam effectus non mansit suspensus ab eventu; ferè sicuti in simili casu absolutio à casibus reservatis firma manet.

III. Observa, quòd in Jubilæis non detur Confessariis potestas dispensandi, sed solùm commutandi vota quædam, non omnia; propterea Tenor Bullæ sollicitè inspiciendus & sequendus est: deinde nota, quòd ea commutatio fieri debeat in bonum circiter æquale.

An illa commutatio voti potest fieri post tempus Jubilæi elapsum?

IV. R. Si Confessarius ex causa distulerit mutationem

petitam, potest, quia id permittitur in Bulla Jubilæi; alias non.

An tempore Jubilæi quis possit petere absolutionem peccatorum ab uno Confessario, & mutationem voti ab altero.

V. Id dubium est, quia Bullæ expriment Confessarium in numero singulari. Billuart 279.

N. 121. DE POTESTATE EPISCOPI CIRCA VOTA RESERVATA.

I. *Episcopi dispensant in Voto dubio.* II. *Item quando necessitas urget.*

AN Episcopi aliquando dispensant vel commutant vota Summo Pontifici reservata?

I. R. Aliquando, ac primò id eis attribuitur in casu voti dubii sive juris sive facti, putà si dubitetur de sufficienti deliberatione; item si votum sit factum ex gravi metu injustè incusso ad extorquendum votum.

Hæc conclusio non ex jure scripto desumitur, sed ex interpretatione Doctorum. Suarez, Wiggers, Layman, Boudart, La Croix, &c.

II. Secundò & generaliter, si urgeat necessitas dispensandi vel instet grave periculum transgressionis voti, & simul urgens causa non concedat tempus recurrenti ad Pontificem: in his casibus per quamdam Epykiam Episcopus dispensat vel commutat, sed tamen non nisi in quantum necessitas exigit vel pro parte tantum vel tempore aliquo: ita Episcopus post Matrimonium contractum & consummatum cum voto castitatis, dispensabit in eo voto solummodò pro parte, ut scilicet peti possit debitum, idque pro tempore vitæ hujus conjugis tantum. Hæc latius deducta reperies apud Wiggers cap. 4. dub. 28.

Sanchez, Boudart, Huygens, Billuart, eandem facultatem attribuunt Episcopo etiam ante contractum Matrimonium in urgente necessitate, v. g. ut legitimetur proles cujusdam, qui periculosè infirmatur, &c.

Nota, quòd in prædictis casibus nihil possint illi, qui solum habent potestatem delegatam v. g. vi Jubilæi vel Privilegii, quia potestas delegata non extenditur extra casus concessos, quantumvis necessitas maxima concurreret. Billuart.

Capitulo tamen seu ejus Vicario, Sede vacante, id competit, quia succedit in Jurisdictionem Episcopalem.

N. 122. DE SUBREPTIONE ET OBREPTIONE
IN DISPENSATIONE ET COMMUTATIONE
VOTI.

- I. *Sub vel obreptio malitiosa reddit dispensationem invalidam.* II. *Sub vel obreptio non malitiosa non semper invalidat.* III. *Exemplum.* IV. *Error circa substantiam Voti irritat dispensationem.* V. *Dux causæ sufficientes expositæ quarum una est falsa.*

QUOMODO “subreptio” vel “obreptio” invalidam reddit dispensationem vel commutationem votorum?

R. Id colligitur ex cap. 20. “super Litteris” tit. 3. de rescriptis lib. 1. Decretalium; nimirum distinguendo:

I. Si “subreptio” vel “obreptio” ex malitia vel fraude intercesserit circa causam finalem, etiam solùm circa causam impulsivam, dispensatio Romana nulla est, idque in perversitatis pœnam, sic disponente lege positivâ, quamvis fortè dispensatio illa non fuisset irrita spectando solam legem naturalem.

Nec obstat, quòd illud cap. agat de causa judiciali & beneficiâ, quia illa dispositio ibidem proponitur per modum regulæ, cui meritò nos conformamus quamdiu alia non præscribitur, ut quàm minimè recedamus à jure scripto.

II. Si verò “subreptio” vel “obreptio” commissa sit ex simplicitate vel ex ignorantia, subdistingendum est: si enim sit circa causam finalem, sine qua nulla prorsus dispensatio data fuisset, dispensatio est irrita.

Si autem illa sub vel obreptio concernat causam tantùm impulsivam, vel eam solam causam, sine qua nihilominus dispensatio, licèt difficiliùs, absolutè concessa fuisset, erit valida dispensatio: unde cap. “quod super his,” quod obijci posset, debet moderari juxta sensum capituli præfati “super Litteris.”

III. Conclude, quòd, si pro obtinenda dispensatione super voto castitatis, inter alias rationes veras exposita sit malitiosè causa fragilitatis falsa, dispensatio haberi debet invalida.

Similiter si postuletur dispensatio super voto peregrinationis ob infirmitatem veram, & ob paupertatem falsam secuta dispensatio erit invalida; quia non fuisset data absolutè dispensatio, sed facta fuisset commutatio aliqua.

IV. Denique si subreptio vel obreptio afficiat ipsam voti substantiam, dispensatio est invalida, quia continet errorem

circa substantiam; secus si sit solùm circa accidens imper-
tinens.

Hinc invalida est dispensatio, quæ petitur super voto non nubendi, cum sit votum castitatis; similiter si detur super voto peregrinationis Jerosolymitanæ, dum est votum eundi ad Limina Apostolorum, quamvis hoc sit levius illo: item invalida est dispensatio postulata super voto dubio, cum sit votum certum.

V. Error nominis judicatur impertinens juxta Sanchez, Neesen. La Croix, quamvis contradicat Pyrrhus Corr.

An dispensatio est valida, quæ impetrata est ob duas causas finales, quarum unaquæque est sufficiens, sed una falsa?

R. Distinguendo: si malitiosè id acciderit, est invalida.

Si absque malitiâ, dubitant Layman, Steyaert, quia nescitur ex qua causa motus Superior dispensaverit; sed Suarez, Sylvius aliique communiter affirmant, quia Superior censetur ex cognitione & juxta valorem causæ rationabiliter dispensasse; nam ob solam causam veram dispensatio absolutè data fuisset.

Reliqua explicantur in Tractatu de Legibus.

Nota, quòd in postulatione dispensationis super voto, nihil, præter quod continetur in præfato Capitulo "super Litteris," inveniatur necessariò exponendum ex jure vel stylo curiæ (secus in dispensatione super quibusdam impedimentis Matrimonii) adeoque sufficiat servare generalia juris.

N. 123. DE MUTATIONE MATERIÆ.

- I. *Cessat Votum si materia desinat esse possibilis, honesta, &c.* II. *Cessat pro tempore mutationis.* III. *Quamvis materia mutata sit per culpam.* IV. *Item si circumstantiæ notabilis mutatio obveniat.* V. *Votum aliquando cessat ob periculum amittendi vitam, bona, &c.* VI. *Aliquando non cessat ob tale periculum.*

QUANDONAM cessat obligatio voti ob materiæ mutationem?

I. R. Quando materia voti fit impossibilis, illicita, inhonesta, prohibita, &c. et quando materia non est ampliùs respectu ipsius de bono meliori nec absoluto nec respectivo, v. g. fragilis in materia continentiæ yovit matrimonium; cessat fragilitas, simul cessat votum, utpote respectu ipsius neutro modo ampliùs de meliori bono: cessat etiam ra-

tione causæ finalis. Applica hîc, quæ dicta sunt numeris 84. 90 & 91.

II. Nota, quòd obligatio voti cesset in casibus prædictis solùm pro tempore, quo impossibilitas vel mutatio materiæ perseverat, quia votum non omnino extinguitur, sed obligatio suspenditur & impeditur ob materiæ subtractionem.

Similiter si illa mutatio solummodò unam voti partem afficiat, non semper cessabit obligatio voti circa partem alteram. Vide hæc explicata n. 85.

III. Conclusio procedit, quamvis fortè per culpam illa materiæ mutatio accidisset, non quasi culpa liberet à voto, sed quia titulus mutationis materiæ excusat. Vidè S. Thom. in 4. d. 38. q. 1. art. 3. q. 1, ad 1.

IV. Ad mutationem materiæ reducitur mutatio circumstantiarum notabilium; in quantum nempe intentio votantis non videtur similes casus comprehendisse; v. g. si peregrinatio fiat post votum notabiliter difficilior vel periculosior.

Veruntamen ob incertitudinem convenit omnino, ut in hujusmodi casibus requiratur Superioris interpretatio, & in quantum opus, dispensatio.

Exigua quædam mutatio non debet viri constantis mutare decretum, adeoque non facit cessare votum, quamvis fortè votum non fecisset, si eam mutationem ab initio prævidisset. Respice dicta num. 80. in fine.

An votum obligat cum periculo amittendi vitam, famam aut bona temporalia?

V. R. Si periculum sit grave non prævisum, sive in voto non comprehensum, ordinariè cessabit votum stante periculo; & ita votum audiendi Missam ratione talis periculi cessat, seu potiùs non obligat, quia intentio votantis prudenter similes casus non comprehendit, sicuti lex positiva in hujusmodi casibus ordinariè non obligaret: hinc dicit S. Thom. 2. 2. q. 88. a. 2. ad 3. "Si ex observatione voti magnum & manifestum gravamen sentiret, & non esset facultus recurrendi ad Superiorem, non deberet homo tale votum servare."

VI. E contrà votum curandi quoscumque pauperes in Hospitali, obligat Medicum cum periculo vitæ, quia tale periculum prævisum comprehensum fuit in voto.

Similiter Carthusianos obligat votum (si tale emittant) non edendi carnes, quantumvis morbus, mortem alioquin illaturus, id exigeret; nam bonum observantiæ Religionis præferendum est vitæ corporali.

N. 124. AN CESSET VOTUM CESSANTE CAUSA
SEU FINE VOTI?

I. *Cessante causâ finali, cessat Votum.* II. *Non cessat Votum cessante causâ solùm impulsivâ.*

I. RESP. Cessante causâ finali totali, cessat votum; sic votum instituendi peregrinationem pro impetranda sanitate Petri, cessat, si Petrus moriatur.

Similiter votum non ingrediendi domum quampiam, ut evitet occasionem peccati, cessat, si occasio illa peccandi omnino sublata sit.

Quid si quispiam intendens matrimonium voveat quotidie recitare Litanias B. M. V. ut obtineat pacificam uxorem, sed postea mutans intentionem voveat castitatem?

R. Cessat obligatio voti recitandi Litanias.

Dicitur autem cessare causa finalis voti, quando observantia voti in ordine ad illum finem redderetur vana & inutilis.

II. Cessante causâ solùm impulsiva voti, non ideo cessat votum. De hac causa intelligi debet cap. 7. Multæ de voto.

Quæ causa dicitur finalis?

R. Ea, quæ est finis actûs vovendi & actûs promissi: impulsiva verò dicitur, quæ habet rationem motivi vel finis cujusdam secundarii vovendi.

N. 125. DE STATU RELIGIOSO.

S. Thom. 2. 2. quest. 186. ad 189.

I. *Quid sit Status Religiosus.* II. *Quatuor Religionum Regula.* III. *Obligatio.* IV. *Quæ Clericis prohibentur.*

QUID est status Religiosus?

I. R. Est quædam disciplina autoritate Ecclesiæ approbata, tendens per observantiam votorum paupertatis, continentiæ & obedientiæ ad perfectionem.

Observe cum S. Thom. quòd status religiosus vocetur status perfectionis, à fine ad quem tendit, non quòd sin-

guli eum profitentes debeant esse perfecti, sed quia debent tendere ad perfectionem.

Status religiosus tamen non requirit vota solemnia, ut patet in Jesuitis. Interim status in generali indicat quamdam immobilitatem in certa conditione vitæ. S. Thom. quæst. 188. art. 1.

Religiosi in Canonibus vocari solent Regulares; Religiosæ feminæ nuncupantur Sanctimonialæ, vel per aphæresim Moniales.

S. Thom. quæst. 188. art. 5. demonstrat, Religiosis convenire studium, scilicet sacrum; idque ex triplici causa, nimirum pro vita contemplativa, pro vita activa, & pro observatione trium votorum suorum.

Curiosus super hac quæstione legat Tractatus P. D. Joan. Mabillon adversus Abbatem Monasterii Trappæ.

Approbatio Religionum reservata est Summo Pontifici in Concilio Lat. sub Innoc. III. cap. ult. "Ne nimia."

II. Quatuor numerantur Regulæ approbatæ, præter Carthusianorum & Jesuitarum, videlicet sancti Basilii, S. Augustini, S. Benedicti & S. Francisci; ad aliquam ex illis reducuntur reliquæ Religiones, quamvis inter se per proprias constitutiones multum discrepent, quomodo Augustiniani & Dominicani collocantur sub eadem Regula S. Augustini; Cistercienses sub Regula sancti Benedicti.

III. Tria vota præfata obligant sub gravi. Utrum verò alia, quæ in regula vel in constitutionibus continentur, obligent sub peccato vel sub gravi, colligi debet ex communibus principiis quæ traduntur in Tractatu de Legibus: in Ordine Prædicatorum ne quidem obligant ex suo genere ad culpam, ait S. Th. 2. 2. quæst. 186. art. 9. ad 1. particularem scilicet Religiosum, verum cum eo consistit quod ea obligent communitatem, ut in communi observentur, proinde Superior peccaret, si ea abrogaret, vel eorum negligeret curam, quo minus observentur in communitate; obligatur enim communitas vivere secundum regulam & constitutiones.

IV. Clericis specialiter per Canones prohibentur sequentia:

Negotiatio. cap. ne Clerici S. Th. 2. 2. q. 77. art. 4. ad 3.

Venatio clamosa, scilicet, quæ agitur armis vel canibus. cap. 1. de Clerico. Venat. Conc. Lat. 4.

Ludi alearum, chartarum, tesserarum, &c. qui solâ fortunâ reguntur. Conc. Lat. 4. c. 16.

Choræ, comœdiæ, publicæ saltationes. Conc. Lat. popinarum ingressus. Conc. Lat. cap. 16.

Quas prohibitiones innovavit Conc. Trid. sess. 22. c. 1. Ref. & sess. 24. c. 12. de Ref.

N. 126. QUÆSTIUNCULÆ.

1. AN genuflectere coram Crucifixo, est actus Religionis? an elicitus, an imperatus?

2. Da actum à virtute Religionis elicited non imperatum, & è contra.

3. An oratio facta cum distractione mentis, est vera oratio?

4. An duo Sacerdotes, quorum unus est Beneficiatus, non alter, æqualiter peccent, omittendo Horas Canonicas?

6. Beneficiatus per voluntariam ebrietatem intulit sibi morbum, per quem est impotens recitare Horas Canonicas; quæritur quomodo peccaverit? & an excusetur à restitutione?

6. Assigna quempiam, qui utrumlibet duorum contradictorium validè voveret.

7. Quispiam vovit ingredi Monasterium; adhibuit conatum omnem, ut admitteretur apud RR. PP. Carmelitas, sed frustra; an tenetur tentare & intrare Ordinem Augustinianorum?

8. An valet votum sublevandi pauperem ob vanam gloriam?

9. Da votum illicitum & validum.

10. Quispiam vovit fieri Religiosus in certo determinato Monasterio; sed tempore Novitiatus ita se gerit, ut à Superioribus dimittatur: an talis est liber à voto?

11. Utrum quis votum suum dandi donum Ecclesiæ S. Petri, propriâ authoritate possit mutare, & illud dare Ecclesiæ S. Joannis?

12. Aliquis videns se negligentem in elargiendis eleemosynis majoribus, vovit dare singulis diebus duos asses; negligit autem illud tribus mensibus: quomodo peccavit, & ad quid tenetur?

RESPONSIONES.

AD 1. Est actus virtutis Religionis; quia adoratio dirigitur ad Christum Crucifixum: est autem actus moraliter elicited à Religione, quia primam speciem bonitatis sumit à Religione. Vide dicta num. 6.

Ad 2. Talis est primus actus devotionis; è contra actus imperatus est eleemosyna data pauperi ex voto. Vide num. 6 & 7.

Ad 3. Distinguendo: si distractio circa Deum vel verba, sit plenè voluntaria, non est vera oratio vocalis; si sit involuntaria, poterit ratio veræ orationis perdurare; quia intentio & attentio possunt virtualiter perdurare. Vide dicta n. 47 & 48.

Ad 4. Cæteris paribus Beneficiatus gravius peccat, quia ultra peccatum quod facit contra Religionem, delinquit ulterius contra Justitiam probabilius. Vide num. 40.

Ad 5. Distinguendo: si non potuerit nec debuerit prævidere morbum, solum peccavit contra temperantiam & liberatur a restitutione.

Si autem facilè potuerit & debuerit prævidere illam impotentiam ex morbo secuturam, ultra peccatum ebrietatis peccavit nocendo suæ sanitati; deinde peccavit contra Religionem juxta considerationem Horarum Canonicarum, quas potuit & debuit prævidere se omissurum ex morbo illo; sed multi eum eximunt à restitutione fractum. Vide dicta num. 39.

Ad 6. Est ille, cui ob fragilitatem melius est matrimonio copulari; nam matrimonium est bonum respectivè melius illi; castitas est bonum melius in se.

Ad 7. Respondet S. Thom. 2. 2. q. 88. a. 3. ad 2. si voverit monasterium aliquod intrare, ita ut fuerit intentio sua se obligare ad ingressum Religionis principaliter, & ex consequenti elegerit Ordinem Carmelitarum, tenetur, si non possit ibi recipi, aliam Religionem intrare: si autem principaliter intenderit se obligare ad hanc Religionem Carmelitarum, non tenetur aliam intrare, si eum illi recipere nolint.

Ad 8. Distinguendo: quando vana gloria est finis solius voventis, non operis promissi, votum valet; quia opus promissum manet bonum: quando autem vana gloria intenditur ut finis operis promissi, votum eatenus est invalidum quia est de opere malo; nam opus promissum eatenus est malum: verumtamen posset hoc casu opus habere duos fines disparatos, & tunc votum poterit esse validum, inquantum in eleemosyna intenditur finis bonus vovendo. Consule dicta n. 88.

Ad 9. Votum castitatis imprudenter emissum ab eo, qui non habet donum castitatis, vel qui non intendit observare votum.

Ad 10. Distinguendo: si ex fraude vel intentione, ut

dimittatur, se ita gerit, non liberatur; sed debet navare operam, ut readmittatur; si autem sine ulla fraude, putà ex fragilitate, quædam egerit, & propterea dimissus sit, posset excusari. Vide dicta num. 101. ita Wiggers de voto, c. 4. dub. 38.

Ad 11. Si promissio sit directa ad quempiam, & acceptata nomine Ecclesiæ S. Petri, non potest mutare propriâ autoritate: si votum sit factum soli Deo, oportet distinguere juxta formam ex S. Thom.

Ad 12. Peccavit mortaliter à tempore, quo facilè advertere potuit & debuit se defecisse in re gravi voti adimplendi; quia illæ materiæ parvæ coalescunt: idque colligitur ex intentione voventis, secundùm quam plures illæ eleemosynæ minores debent supplere vices eleemosynæ majoris; adeoque tanto tempore perseveravit in statu actualis vel virtualis peccati. Vide num. 95.

Ulteriùs consequitur, quòd eleemosynas neglectas debeat erogare, cùm tempus diei non sit adjectum ad finiendam obligationem voti, sed ad satisfaciendum obligationi eleemosynæ majoris. Vide num. 100.

TRACTATUS

DE

JURAMENTO.

IN HOC TRACTATU PROGREDIEMUR HOC ORDINE:

1. DE DIVISIONIBUS JURAMENTI.
2. DE VARIIS FORMULIS & MODIS JURANDI.
3. DE COMITIBUS JURAMENTI.
4. DE MATERIA & OBLIGATIONE JURAMENTI.
5. DE PERJURIO.
6. DE CONSUETUDINE JURANDI.
7. DE MODIS, QUIBUS CESSAT OBLIGAT. JURAM.

N. 127. DE DEFINITIONE ET DIVISIONE JURAMENTI.

S. Thom. 2. 2. quest. 89.

I. *Definitio Juram.* II. *Divisiones Juram.*

I. QUID est juramentum ?

R. Est invocatio divini testimonii ad fidem faciendam vel promissionem firmandam: sive, est invocare Deum in testem.

Juramentum itidem appellatur Jusjurandum, vel Sacramentum.

Dicitur "invocatio," non orationis, sed contestationis, ut Deus manifestet quodcumque ei placuerit, veritatem testando, puniendo, &c.

Quomodo dividitur juramentum ?

II. R. 1. In assertorium & promissorium: ad hoc reducitur juramentum comminatorium.

2. In simplex contestatorium, & in execratorium.
3. In juramentum per Deum, & per creaturas.
4. In explicitum & implicitum.
5. Juramentum dicitur fieri aliud in actu signato, aliud in actu exercito.
6. Juramentum promissorium aliud dicitur accessorium, aliud per se stans.
7. Jurisconsulti adjungunt alias juramenti divisiones in solenne & non solenne; in judiciale & extra judiciale; in juramentum calumnie, & in litem, &c. quarum discussionem hic prætermittimus tanquam scitu minus necessariam Theologis.

N. 128. DE JURAMENTO ASSERTORIO, ET PROMISSORIO.

S. Thom. q. 89. art. 1.

I. *Quid sit Juram. assert.* II. *Quid promissorium.* III. *Comminatorium.*

HÆC divisionis membra continentur in præfata juramenti definitione, nempe assertorium significatur in his verbis; "ad fidem faciendam;" promissorium in istis; "vel promissionem firmandam."

I. Fit autem hæc divisio ratione materiæ præteritæ, præsentis, vel futuræ; vel enim, ait S. Thom. divinum testimonium invocatur ad asserendum præterita vel præsentia, & hoc dicitur juramentum assertorium, cujusmodi sunt hæc: "Juro me fecisse eleemosynam; me tenere Fidem Catholicam."

II. Vel divinum testimonium inducitur ad confirmandum futurum actum, & vocatur promissorium juramentum; v. g. juro me daturum eleemosynam.

Quid est juramentum comminatorium?

III. R. Quo alteri pœnas minamur, v. g. si pater filio delinquenti dicat: "Testor Deum, quod dignas delicto pœnas lues." Hoc juramentum comminatorium reduci potest ad promissorium, sed communiter fit soli Deo.

N: 129. DE JURAMENTO CONTESTATORIO,
ET EXECRATORIO.

I. *Simplex contestatorium.* II. *Execratorium.* III. *Juram. Saülis.*

I. QUID est juramentum simplex contestatorium?

R. Id, quod fit per simplicem contestationem, sive, in quo Deus invocatur solummodo, ut testis, v. g. "juro per Deum." Potest autem hoc juramentum esse vel promissorium, vel assertorium tantum.

Quid est juramentum execratorium?

II. R. Illud, per quod invocamus Deum in testem simul & vindicem in nos vel aliquid ad nos pertinens: hujusmodi juramentum fecit S. Paulus 2. ad Cor. 1. v. 23. "Testem Deum invoco in animam meam:" Potest autem & hoc esse promissorium, vel solum assertorium.

III. Quale fuit Juramentum Saülis 1. Reg. 14. v. 44. "hæc faciat mihi Deus, & hæc addat, quia morte morieris Jonatha?"

R. Fuit comminatorium & simul execratorium.

N: 130. DE JURAMENTO PER DEUM ET PER
CREATURAS.

I. *Juram. per Deum.* II. *Juram. per creaturas contestatoriè.* III. *Propriè fit per Deum.* IV. *Sine respectu ad Deum, est blasphemia.* V. *Juram. per creaturas execratoriè.*

QUOD juramentum dicitur fieri per Deum?

I. R. Illud, in quo immediatè Deus vel aliquod attributum divinum adducitur in testimonium; uti dum dicitur, "juro per Deum."

Juramentum per creaturas fieri potest dupliciter, videlicet solum contestatoriè & execratoriè,

Quod juramentum dicitur fieri per creaturas solum contestatoriè?

II. R. Illud, in quo directè assumitur vel exprimitur aliqua creatura, quatenus illa habet ordinem ad Deum: tale fuit juramentum Moysis Deuter. 30. v. 19. "Testes invoco Cælum & Terram:" id est, testem invoco Creatorem, Rectorem & Dominum Cæli & Terræ.

III. Nota, quòd juramentum hoc per creaturas, propriè fiat per Deum, & quòd Deus ipse vocetur in testem; quia creatura assumitur, non quatenùs in se consideratur, sed quatenùs habet ordinem ad Deum, & quatenùs veritas Dei in creaturis elucet, ait S. Th. a. 6. q. 89. ita ut exprimatur effectus pro causa: sic docet Christus Matthi. 23. v. 22. "qui jurat in Cælo, jurat in Throno Dei, & in eo, qui sedet super eum."

IV. Si quis autem vellet facere juramentum proprii nominis per creaturam sicuti per Deum, grave peccatum blasphemiae aut idololatriae committeret; quia id quod est Deo proprium, scilicet omnis veritatis suprema attestatio attribueretur creaturæ.

Quod juramentum dicitur fieri per creaturas execratoriè?

V. R. illud in quo creatura consideratur ut conjuncta juranti; et Deus invocatur non solum ut testis, sed & ut vindex in eam; de quo actum numero præcedenti: ita execratoriè juratur per animam, per salutem propriam, parentum, filiorum, amicorum, regis, &c.

An autem perjurium execratorium, præter peccatum contra virtutem Religionis, contineat speciem malitiæ specialem contra charitatem sui vel proximi, non ita liquet; Suarez respondet negativè; quia non ex animo imprecantur sibi pœnas, & periculum est remotum, & quia perjurio purè contestatorio debetur eadem pœna, quam Deus etiam aliquando visibiliter infligit: verùm ex eo solum sequitur, quòd in utroque perjurio peccetur contra charitatem sui.

N. 131. DE JURAMENTO EXPLICITO, ET IMPLICITO, ACCESSORIO, ET PER SÈ STANTE.

I. *Juram. explicit.* II. *Implicit.* III. *Juram. in actu signato.* IV. *In actu exercito.* V. *Juram. accessor.* VI. *Juramentum per se stans.* VII. *Juram. calumniæ.* VIII. *Juram. solemne.*

QUOD juramentum dicitur explicitum sive expressum?

I. R. Illud in quo divinum testimonium exprimitur: quale est hoc: "Testem Deum invoco."

II. Dum verò testimonium Dei non ita expressè & directè significatur, dicitur implicitum: cujusmodi est juramentum per creaturas, vel quod per signa verbis æquivalentia præstatur.

III. Quod juramentum dicitur fieri in actu signato?

R. Illud, in quo actus jurantis exprimitur, v. g. "Juro per Deum."

IV. In actu autem exercito habetur juramentum, quando actus jurantis non exprimitur in verbis, sed tamen significatur: v. g. dum dicitur; "per Deum, per animam" "meam ita est;" subintelligitur enim verbum "juro."

Quodnam juramentum dicitur accessorium?

V. R. Quod præstatum ad obligationem promissionis, aliamve velut præsuppositam solummodò confirmandam; ita ut materia juramenti accessorii propriè sit impletio obligationis ex pacto, aut aliunde contractæ vel contrahendæ; sic juramentum implendi sponsalia contracta, est accessorium respectu sponsalium; si juramentum sit confirmatorium promissionis Deo factæ, dicitur votum juratum.

VI. Juramentum per se stans est illud, quo promittitur aliquid sub obligatione juramenti, sepositâ etiam quâvis aliâ obligatione. Nonnunquàm difficile est illud dijudicare; propterea recurrendum est sæpe ad intentionem jurantis & petentis juramentum, ad finem & circumstantias: sic latro petens ex injusto metu à viatore pecuniam postea dandam, censetur petere juramentum per se stans; quia juramentum accessorium cessaret cessante promissione, non ita juramentum per se stans.

Quod juramentum vocatur calumniæ?

VII. R. Illud, quo pars litigans jurat, quòd bonâ fide, & non intentione calumniandi aut divexandi procedat in contestatione & prosecutione litis. Violant hoc juramentum, qui falsa allegant, vel vera ad causam litis pertinentia negant; qui fraudulentam dilationem, vel appellationem interponunt, &c.

VIII. Obiter nota, quod juramentum solemne soleat præstari manu admotâ Libro Evangelii, vel Crucifixo, aut etiam elevatis duobus prioribus digitis; Sacerdotes etiam jurant manu pectori appositâ. Ita Zypeus.

Mennonistæ, judicantes omne juramentum esse illicitum, deponunt sub verbo "est, est."

Judæi jurant manu admotâ Legi Moysis; sed ipsi fidendum non est; quia facilè in juramentis eorum dispensatur à Rabbiniis eorum.

N. 132. DE VARIIS JURANDI FORMULIS.

I. *Juram. sunt*: Deum testem invoco. II. Coram Deo loquor. III. Testis est mihi Deus. IV. Deus scit, *cum distinctione respond.*

I. SUNT quædam formulæ, quæ sine ambiguitate continent juramentum v. g. "Juro per Deum: Deum testem invoco; Testor Deum, &c."

De quibusdam aliis non ita evidens est; hinc quæritur:

II. An sit juramentum asserere aliquid sub hac formula: "coram Deo loquor?"

R. S. Thom. 2. 2. q. 89. a. 1. ad 3. Affirmativè; hoc modo juravit S. Paulus ad Gal. 1. v. 20. "ecce coram Deo, quia non mentior."

III. Idem affirmat S. Thom. ibidem de hac formula, "Testis est mihi Deus."

An jurat ille, qui asserit aliquid in hunc modum: "Deus scit me verum dicere?"

IV. R. Resp. Sylvius cum Suarez distinguendo: si ille hoc dicat solum "enuntiativè" seu simpliciter affirmativè, solummodo commemorans, quod Deus sciat omnia, absque juramento hoc dicit: si autem id dicat "invocativè" contestans Deum omnia scientem, verè jurat. Navarrus dicit hunc sermonem, "Deus scit an verum dicam," non continere juramentum.

N. 133. NOTA.

I. *Attendi debent intentio & circumstant.* II. *Usus communis intelligendi.* III. *Voveo Deum.* IV. *Vivit Dominus.* V. *Me Hercule.* VI. *By de B.*

I. NOTA pro hîc dicendis: quandò verba sunt ambigua, ut quis ea proferens judicetur jurasse, attendi 1°. debet intentio loquentis & petentis; secundò attendi debent circumstantiæ personarum, loci, temporis, necessitatis, &c.

II. Tertio attendi debet usus loquendi, sive communis intelligentia verborum in patria ista vel loco illo; si enim communis sensus habeat, illa verba continere juramentum, is, qui eadem ibi profert, censetur ea dicere in sensu juratorio, prout ibidem intelliguntur ab hominibus:

III. Ita in Hispania continentur juramenrum valdè grave

hæc verba, "voveo Deum," ut notant Suarez & Covarruvias. IV. Prophetæ jurabant "vivit Dominus." V. "Me Hercule" erat juramentum gentilium teste Tertull.

VI. Apud Flandros hæc enuntiatio: "het is by de B. waer," ex usu & intellectu communi æquivalet huic juramento: "het is by Godt waer."

N. 134. DE ALIIS FORMULIS JURANDI DUBIIS.

I. *Non sunt Juram.* in Fide Sacerdotali, in conscientia, in veritate. II. Op myn woord, par ma foi, certissimè, veraciter, &c. III. *Sunt Juramenta*; per fidem catholicam, in veritate Dei. IV. Per Evangelia, per templum, per Sanctos, &c.

I. AN juramentum indicant hæc affirmandi formulæ: in fide, in fide Sacerdotis, in conscientia, in veritate, &c.

R. Juristæ plures affirmant; unde etiam in tribunalibus loco juramenti acceptabitur testimonium Sacerdotis sub formula "in fide" sive "in verbo Sacerdotali;" uti etiam viri nobilis, "sub verbo nobilitatis," sive "honoris."

Theologi communiter resolvunt in prædictis formulis non indicari juramentum, sed exaggerationem quamdam. Bill. 310.

II. Ratio est, quòd testificatio hæc non resolvatur in Deum, sed in ipsum loquentem: solum enim significat se loqui in fide, id est, fidelitate humanâ, quam decet habere virum probum vel Sacerdotem; vel se loqui ex conscientia dictamine, vel veritatis cognitione: propterea apud Flandros non habetur pro juramento dicere: "op myn trouw, op myn woord, in conscientie, par ma foi."

Sicut neque hæc affirmationes: "Certò, certissimè, profectò, veraciter, waeragtig, sincerè, in veritate, &c."

III. Si tamen adjiciantur quædam verba denotantia respectum ad Deum, annumerabuntur Juramenta; v. g. si dicatur: "in fide Christi, per fidem Catholicam, per Sacerdotium, in veritate Dei:" sic putatur jurasse S. Paulus ad Rom. 9, v. 1. "Veritatem dico in Christo."

IV. Similiter si quis quidpiam affirmet per "Sacra Evangelia," per "sanctam Crucem," per "Sacramenta," per "Templum," per "Sanctos," aut "reliquias" SS. verè jurat per Deum, quia principalis appellatio in rebus sacris intelligitur semper cum ordine ad Deum.

N. 135. DE ALIIS FORMULIS JURANDI IMPLICITE.

- I. *Verbum Juro, sufficit ad jurand.* II. *Nisi adsit particula alienans: Juro per barbam Magni Turcæ.* III. *Par Dieu, by Godt sunt Juramenta simplicit. contestat.* IV. *Super animam, est Juram. implic. execrat.* V. *Datur sensus istius Juramenti.* VI. *Objectio.*

AN solum verbum "juro" sufficit ad jurandum?

I. R. Per se id sufficere, maximè si intentio & circumstantiæ consignant v. g. si simul digiti attollantur, vel manus pectori admoveatur.

II. Si verò addatur particula distrahens vel alienans, non accipietur pro juramento: ut si quis dicat: "Juro per barbam magni Turcæ, ik sweere by den spinrok van myn vrouw."

III. An & quale juramentum est, asserere aliquid dicendo "per Deum," Gallicè "par Dieu," Flandricè "by Godt" sive "Begodt," non addendo verbum "juro?"

Respondet S. Thom. q. 89. art. 1. ad 3. esse juramentum simpliciter contestatorium, subintelligitur enim verbum "juro."

IV. An & quale est juramentum, dum quis aliquid affirmat aut negat dicendo "in animam meam," Flandricè "op myn ziel, myn ziele Gods, men ziel het is waer?"

V. R. Est juramentum execratorium, & subintelligitur verbum "juro," idemque valet ac si diceretur: "invoco Deum testem & simul vindicem in animam meam," ut, si vera non loquar, id testificetur animam meam puniendo, perdendo, & statim pœnis infernalibus addicendo: idem est sensus hujus formulæ "op myn Zaligheyd."

VI. Obj. Homines hoc dicentes non intendunt sic jurare, sed solum significare volunt, id, quod affirmant, esse tam verum, quàm habent animam.

R. Nego assumptum: nam proprius verborum illorum, "op myn ziel," sensus est juratorius. Idem probat communis populi apprehensio & intellectus: vulgus enim constanter dicit, iste super illa veritate juravit "in animam suam." Denique hæc est doctrina communis Scholasticorum & Casuistarum etiam laxiorum, Gobat, Busenbaum, La Croix, &c. Vide dicta num. 133.

N. 136. DE ALIIS FORMULIS JURANDI
EXECRATORIE.

I. *Juram. execrat.* sic me Deus adjuvet. II. Hæc faciat mihi Deus. III. Per salut. Pharaönis. IV. Diabolus me auferat, Fulmen percutiat, &c. V. Verdoemt blixem, donder, &c. VI. Duyvels peerd, &c. VII. *Non sunt juramenta*, Hekx, gy donder, &c. VIII. Expono caput, amputa aures, &c. sim nequam, volo esse fur. IX. Tam verum quàm hïc sto, quàm Sol lucet. X. Tam verum quàm Deus est in Cœlo; zoo waer als Godt: *est juramentum & blasphemia*. XI. Quàm Christus est in Eucharistia.

I. QUALE est juramentum, quod passim exigitur in tribunalibus sub hac verborum formula: "sic me Deus adjuvet & omnes sancti ejus?"

R. Est execratorium; sensus est enim per antiphrasim: si falsum juro, Deus id testetur me non adjuvando, sed derelinquendo & perdendo secundùm animam, corpus & temporalia bona. Propterea sensus similium formularum hominibus minùs eruditis explicari debet, antequam admittantur ad juramentum.

II. Similiter juramentum execratorium est illud Ruth. 1. v. 17. "hæc faciat mihi Deus, & hæc addat."

III. Quale juramentum fecit Joseph. Gen. 42. v. 15. "per salutem Pharaonis non egrediemini?"

Respondet S. Thom. 2. 2. quæst. 89. art. 6. potest intelligi esse execratorium, vel etiam contestatorium per creaturas. Vide hæc explicata num. 130.

IV. An juramentum continent hæc expressiones: "Diabolus me auferat, fulmen me percutiat, dispeream malè, me terra dehiscat, moriar statim, disrumpar, nunquam è loco discedam, fiam mox cæcus," Anglice "God damme, &c."

R. Distinguendo: si assumantur ad aliquid affirmandum, vel negandum, continent juramentum execratorium; implicitè enim invocatur Deus, ut testetur veritatem aut falsitatem ejusmodi mala permittendo vel immittendo: si autem non accipiantur in confirmationem veritatis alicujus, habebunt proprium sensum imprecatorium sine juramento. Vide num. 137. Billuart t. 4. p. 307.

V. An designant juramentum hæc expressiones: "male-

dictum, damnatum, verdoemt, duyvel, donder, blixem, &c."

R. Si rursum assumantur ad aliquid confirmandum vel negandum, designant juramentum execratorium, v. g. si dicat quis: "by den blixem 't is waer," sensus est, "ik sweere by den blixem;" fulmen autem solet esse instrumentum punitionis divinæ: similiter si dicat, "verdoemt ten si niet waer," sensus est, "dat ik verdoemt ben, is 't waer," seu, Deus condemnando me id testificetur.

VI. Si verò non dicantur ad confirmationem alicujus, ordinariè erunt expressiones iræ, impatientiæ, vel fortè imprecationis, non juramenta v. g. "Duyvels peert, vermaledyden boom, pestige pry, dondersche vlug, de duyvel wat is dat? Wat donder gaet dan aen?" consule dicenda numero sequenti.

VIII. Magis absunt à juramento hæc verba ad homines vel animalia directa: "Heex, Tooveresse, gy duvel, gy donder, gy blixem, &c."

An continent juramentum hi affirmandi modi: "expono caput meum, amputa mihi aures, &c. si non sit verum?"

VIII. R. Negativè: quia dicuntur purè per modum sponsionis humanæ.

Similiter juramentum non denotant enuntiationes istæ: "sim mendax, sim nequam, volo esse fur," si non sit verum: solùm enim spondet per famam suam, dicens se pro tali velle haberi, si non sit verum.

IX. An hi affirmandi modi significant juramentum: "est tam verum quàm hîc sto, quàm vivo: est tam verum quàm sol lucet, &c."

R. Si solùm, prout communiter, "enuntiative" proferrantur, non juratur: si "invocative" ad Deum dicantur, juramentum continent: quod colligi poterit ex intentione vel circumstantiis; putà si dicatur: "zoo waer, als ik hier van Godt wegen staen;" quia fit directè relatio ad Deum tanquam Gubernatorem hominum; & est juramentum execratorium.

X. Quid judicandum de his formulis asserendi: "tam verum est quàm Deus est, quàm Deus est in Cælo, zoo waer als God?"

R. Doctores communiter admittunt illas formulas de se esse juratorias.

Imò Suarez, Gobat, Damen, Covarruvias existimant eas insuper continere blasphemiam: quia eas eloquens affectat

sibi præstari fidem, quanta veritati divinæ debetur. Busenbaum tamen vult cum Bill. 308 excusare eos qui in iis intendunt non comparationem æqualitatis, sed similitudinis tantum: nam etiam secundum Philosophos, omnes propositiones veræ sunt æque veræ; sed tamen idcirco non sunt æquè certæ, nec æquè dignæ, ac venerandæ.

XI. Idem judica de hac expressione: "est tam verum quam Christus est in Eucharistia, in Missa, &c." nam sunt veritates sanctæ fidei.

N. 137. NOTANDA CIRCA FORMULAS JURATORIAS.

I. *Non sunt juramenta, si non dicantur ad affirmandam vel negandam. II. Peccatur tamen.*

I. DUM in præcedentibus resolvimus, formulas quasdam continere juramentum, semper addimus: quando illæ formulæ assumuntur ad aliquid affirmandum, confirmandum vel negandum: si enim dicantur sine ullo respectu ad fidem faciendam vel promissionem firmandam, sed inaniter & per modum interjectionis, non efficiunt propriè juramentum; quia deest objectum juramenti: et ita non significatur verum juramentum in his sermonibus: "Par Dieu" voyez, "Begodt wat is dat? "men ziel" laet dat eens zien, &c. Ita La Croix lib. 3. p. 1. n. 281.

II. Verumtamen similia dicens peccat, primò, quia verba juratoria in vanum assumit; secundò quia sæpe dat scandalum; tertio quia consuetudo jurandi contrahitur, quæ consuetudo voluntaria semper mortaliter mala est, ut dicitur infra num. 167 & 170.

NOTA 2º.

I. *Simplices imprecationes, loopt voor den duyvel, &c. II. Quomodo peccetur.*

I. A Juramento execratorio multum differre simplices imprecationes, quibus nobis vel aliis optamus aut volumus mala absque invocatione testimonii divini, quas vulgus solet comprehendere & exprimere sub nomine "vloeken en zweeren:" ita v. g. si quis sibi ex impatientia mortem optet, vel alteri ex ira aut invidia imprecetur morbos vel

damna, dicendo: "le diable t'emporte, loopt voor den duyvel, dat u den blixem sleat, 'k wil dat gy den hals breekt, &c." II. non jurat, quia non vocat Deum in testem; sed peccat alio peccato secundum objectum mali optati, & secundum intentionem seu voluntatem imprecantis; quæ voluntatis intentio præcipuè attendenda, an scilicet verè & ex corde voluerit proximo illud malum; si enim illud malum nullo modo voluerit alteri, illæ expressiones habebunt solum malitiam iræ vel impatientiæ ex qua procedunt.

N, 138. DE FORMULIS JURANDI BLASPHEMIS.

I. Mort Dieu, sacre Dieu, &c. II. *Sunt blasphemia.* III. *Quamvis mors Christi accipiatur.* IV. *Triplicit. committitur blasphemia.* V. Sacramentum. VI. Tausend Sacrament. VII. Sacramenchen hond. VIII. *Non excusantur licèt non intendant blasphemare.* IX. *Nec risus aut jocus excusat.* X. *Inducens stultum ad blasphemias.* XI. Jesus, Maria, Godt, &c.

I. QUID continent hæc verba Gallica: "Mort Dieu, Tetè Dieu, Ventre Dieu, Sacre Dieu, je renie Dieu, seu jerni Dieu," &c.

R. Primò continent aliquando juramentum, dum ad affirmandum vel negandum aliquid adducuntur; quia affirmationis relatio fit ad aliquid, quod Deo attribuunt, vide dicta numero præcedenti, ita ut taliter falsum jurans perjurium committat.

II. Secundò continent semper "blasphemiam horrendam," directissimè Deum in evibratam, quia contumeliosè attribuitur Deo aliquid, quod ipsi non convenit: Flandricè "Gods lastering;" vulgariter comprehenditur sub terminis: "vloeken en sweeren."

III. Quid si quispiam proferens "Mort Dieu" intelligat mortem Christi, an blasphemiam committit?

R. Affirmativè (quamvis iste non sit obvius verborum impiorum sensus) quia contumeliosè assumitur mors Christi, quæ cum reverentia semper est nominanda; unde in Jure causa 22. q. 1. Can. 10. absolutè decernitur, esse blasphemiam jurare per "Dei caput, capillum," & consequenter per quaecumque membrum: v. g. "ventre Dieu."

Aliqui explicant "mort Dieu," &c. dici imprecatoriè: verùm & in hoc sensu continet malevolam blasphemiam.

IV. Notandum enim, quod tripliciter blasphemia committatur in Deum: primò attribuendo aliquid Deo, quod Deo non convenit; vel negando aliquid de Deo, quod ei convenit; secundò attribuendo aliquid creaturæ, quod soli Deo convenit; & tertio quamvis attribuat Deo, quod ipsi convenit, vel negetur, quod ei non convenit, si tamen convicioso vel contumelioso modo id fiat, patratur blasphemia: quia modus est blasphemus.

“Sacre Dieu,” per antiphrasim habet hunc sensum obvium, “non sit sanctus Deus.”

V. Quid iudicandum de prolatione vocis, “Sacramentum,” sine addito?

R. Si in communi sermone, maximè si ex ira proferatur, modus certò est indecens contra reverentiam Sacramentorum, adeoque si non contineat blasphemiam, certè juxta Layman & omnes continet malitiam sacrilegii & scandali, ac periculi, sæpe mortalem.

“Godt Sacrament, Gods Bloed,” plus habent de blasphemia.

VI. Si autem Germani adjiciant: “Tausend Sacrament, Hondert tausend Sacrament” certa est blasphemia ob falsitatem & vilipendium numeri Sacramentorum; consentientibus Gobat, Layman, Tann, &c.

VII. Hæ enuntiationes, “Sacramenshen hond, Sacramenschen schelm,” &c. significant blasphemiam sine juramento.

Obj. Homines plerique præfatas formulas eloquentes non volunt, nec intendunt jurare vel blasphemare; ergo illi excusantur.

VIII. R. Negatur ant. Saltem dum eæ proferuntur coram aliis hominibus: quia vis significationis inest verbis non juxta voluntatem privati hominis, sed juxta communem intellectum, apprehensionem & usum patriæ: jam autem hoc modo præfatæ formulæ habent sensum juratorium ant blasphemum. Deinde id non tollit scandalum.

IX. Neque etiam excusantur à blasphemia, quantumvis iis utantur tantùm ad jocum vel risum, quia nimis altus & sanctus est Deus, quàm ut nostris jocis & risibus subijci possit.

Si quis mere narrative illas formulas referat, non peccat; sicut Scriptura refert: Ps. 17. “dixit insipiens in corde suo, non est Deus.

Q. La Croix lib. 3. p. 1. n. 255. docet quòd inducens ebrium, stultum, vel puerum ad blasphemandum, sit reus blasphemix: imò & qui psittacum docet blasphemias.

XI. Quid judicandum de illo modo, mulieribus usitato, dicendi leviter: "Jesus, Maria, Heer, Heere Godt, bone Deus, &c."

R. Hi termini possunt significare juramentum, si speciali intentione quis testificationem Dei invocet ad firmandum veritatem: blasphemia non significatur, nisi ex circumstantiis contemptibiliter assumantur & contumeliosè.

Dum interim proferuntur ex levitate, ex causa admirationis, aut simili alio modo, committitur irreverentia quædam Sacrorum Nominum, saltem venialis contra secundum Decalogi præceptum: "non assumes Nomen Domini Dei in vanum."

N. 139. DE FORMULIS JURANDI CORRUPTIS.

I. Salement, Mordien, men ziel, non sunt juramenta. II. Ratio dignoscendi practicè. III. Pro Confessariis. IV. Peccatur venialit. V. Aliquando mortaliter. VI. Objectio.

I. An jurat vel peccat, qui supra relatas formulas] profert corruptè, mutando litteras aliquas, v. g. qui dicit *Belot*, vel *begudt* loco *Begodt*? *men zien* loco *myn ziel*? *Mordien*, *morbleu* loco *mordieu*? *salement*, *saldermenten* loco *Sacrament*.

R. Distinguo: si ille istam vocum corruptionem faciat (prout ordinariè fit) ea intentione, ut mutet significationem vocum, sive eo animo, ut non dicat verba jurationis vel blasphemias, revera non jurat nec blasphemat, quia nec intentio, neque verba continent ejusmodi sensum, nec ex communi usu sic intelliguntur; sed sunt verba nihil significantia: idque practicè dignoscitur ex eo: nempe talis, si accusetur jurasse aut blasphemasse, instanter negabit & reponet, se solummodo dixisse *Belot*, non *Begodt*; *Mordien* non *Mordieu*.

III. Hoc modo experimentum capiet Confessarius circa pœnitentem, qui confitetur se dixisse "Belot, Begudt, Mardi, par Dien, Mardien," &c. an non peccaverit fortè ex conscientia erronea: petet enim Confessarius: an dixisti *Mordieu*? si pœnitens respondeat: non dixi *Mordieu*? nam id continet detestabilem blasphemiam, solum dixi *Mordien*; signum est quòd ex intentione vitandi illam blasphemiam, mutaverit litteram, & proinde non

peccaverit contra conscientiam; si autem ille hos terminos "Mordien & Mordieu" habeat tanquam æquivalentes in turpitudine, signum est, quòd etiam æquè peccaverit.

IV. Iste prior interim, licèt excusetur à peccato blasphemiae, facilè peccaverit venialiter; quia sunt verba malè sonantia, & vicina seu appropinquantia ad juramenta & blasphemias, V. aliquando etiam mortaliter peccare poterit ratione circumstantiarum præcipuè scandali, dum alii illam subtilem litteræ mutationem non ita percipiunt, putà iuiores, qui dum a parentibus audiunt "mordien, belodt," ædificantur ut similia verba dicant non corruptè, sed prout in plateis audiunt "Mordieu, Begodt."

VI. Obj. Supra dictum est, quòd hæ formulæ Flandricæ "op men ziel, begodt," contineant juramentum, atqui in his mutatur littera nempe *y* in *e*, deberet enim dici Flandricè "myn ziel, by Godt," ergo mutatio litteræ nihil facit.

R. Quod mutatio litteræ objecta non mutet significationem illarum vocum, est enim dialectus vel solæcismus usitatus Flandricus, manente eadem significatione: idem enim Flandricè valet *Begodt*, quod *by Godt*; idem *men ziel*, quod *myn ziel*; sicut apud Flandros *men handen* significat idem, quod *myn handen*.

OBSERVA CIRCA FORMULAS PRÆFATAS.

I. *Peccatur quandoq. ex conscientia erronea.*

I. QUOD nonnunquam interveniat conscientia erronea vel ignorantia, unde accidit, quòd aliqui jurent interne saltem, dum erroneè putant formulas, quas proferunt significare juramentum vel blasphemiam; & è converso aliqui excusentur, licèt verba jurationis dicant, eò quòd penitus id ignorent, sed simul

OBSERVA 2º.

I. *Sufficit eognitio enormitatis in generali.* II. *Confessarius.*

I. SUFFICERE quòd, ut illi verè peccent, noverint in generali, illa verba quæ proferunt, esse verba jurationis, vel enormia contra Deum, vel saltem audiverint aliquando, quòd ii, qui ejusmodi verba eloqui solent, vocentur "ju-

ratores;" quamvis illi in particulari sensum & qualitatem istorum verborum juratoriorum nequeant explicare, neque intelligant, nec apprehendant fortè illa verba habere vim juramenti, vulgò "Eed; quod patet ex reprehensione Judæorum Matth. 5. v. 34. & seq. qui Judæi existimabant se non verè jurare per creaturas, & tamen arguuntur à Christo peccasse jurando.

II. Qualiter Confessarius illos, qui confitentur se jurasse, vulgò "gevloekt en gesworen," interrogare debeat eosque examinare, fusè explicant Schemata practica, quæ reperies infra.

Pœnas temerè jurantium & blasphemantium, legito infra n. 175.

N. 140. UTRUM LICITUM SIT JURARE?

S. Thom. 2. 2. q. 89. a. 2.

I. *Probatur juramentum esse licitum.* II. *Est actus Religionis elicitus.* III. *Objectio.* IV. *Duplex explicatio Textûs: non jurare omnino.* Matth. 5. V. *Quomodo Juram. dicatur esse à malo.* VI. *Juram. non est expetendum.* VII. *Deus juravit.* VIII. *An Christus juraverit incertum est.* IX. *Quid Clericis liceat coram Judice Laico.*

I. RESPONSIO affirmativa fide est certa, dum juramentum stipatum est suis comitibus, & probatur primò ex Deuter. cap. 6. ubi dicitur "Dominum Deum tuum timebis, & per Nomen illius jurabis."

Probatur 2º ex usu & praxi Ecclesiæ & exemplis S. Pauli & aliorum Sanctorum.

Cujus virtutis actus est juramentum?

II. R. Cum S. Th. a. 4. est actus Religionis sive patriæ elicitus: quia in [eo] profitemur in Deo summam veracitatem & omniscientiam occultorum.

III. Objic. Prohibet Christus omne jurementum Matth. 5. v. 34. "Non jurare omnino," quod explicans Jac. cap. 5. v. 12. addit: "neque per Cælum, neque per terram, & neque aliud quodcumque juramentum." Ergo nullum juramentum est licitum.

R. Prænotandum cum Suarez & Wiggers, Judæos, quos Christus corrigit, habuisse errores duos, unum, quod juramentum per creaturas non esset verum juramentum obli-

gatorium, paucis exceptis; alter error fuit, juramentum per Deum, modò verum affirmarent, semper esse licitum & frequentandum: igitur

IV. Responsio prima est S. Aug. quòd in locis Sacræ Scripturæ objectis, solùm prohibeatur effectus & frequentia jurandi, ita ut sensus sit: quantum in vobis est nolite jurare, nisi necessitas aut utilitas exigat. Hæc responsio confirmatur ex verbis S. Jacobi, qui illud præceptum exprimit hoc modo, "nolite jurare," id est, ne velitis sive ametis jurare.

Resp. secunda est, quòd Christus solummodo prohibeat jurare in communi sermone & promiscuo colloquio. Quæ responsio satis verosimilis apparet ex iis, quæ Christus adjungit: "sit sermo vester, est, est; non, non;" Ergo Christus loquitur de communi sermone & colloquio, non de specialibus casibus necessitatis.

Instabis: Christus ibidem v. 37. de juramento subjungit. "quod his abundantius est, à malo est;" ergo juramentum est malum.

V. R. S. Aug. lib. 1. de Serm. Dom. in Monte cap. 17. advertit, Christum non dixisse: juramentum malum est, sed "à malo est," scilicet occasionaliter à defectu veracitatis loquentium, & ab incredulitate hominum audientium, ita ut per malum ibidem intelligitur defectus vel imperfectio, aut etiam culpa hominum, non juramenti.

Objectiones ex SS. PP. petiæ solvi possunt conformiter ad sensum verborum Christi: Etiam alibi SS. Patres agunt de perjurio vel de juramento idololatratico.

VI. Ex dictis patet juramentum non esse per se appetendum, quia assumitur ad subveniendum defectui; sicuti medicina, licet bona, non est appetenda, sed in necessitate accipienda. Ita S. Thom. q. 89. art. 5.

An Deus juravit unquam?

VII. R. Affirm. scilicet ad confirmandos homines: hinc dicit Paulus ad Hebr. 6. v. 13. "Deus juravit per semetipsum." Item v. 17.

VIII. An Christus juraverit, incertum est, quandoquidem dissuaserit aliis; quidam tamen existimant eum jurasse Joan. 8. v. 58. "Amen, amen dico vobis, antequam Abraham fieret, ego sum."

Quinam possunt jurare?

R. Omnes, qui pollent usu rationis sufficienti; sed pueri ante annos pubertatis cogi non possunt ad jurandum. Causa 22. q. 5. c. 15.

IX. Clerico non licet jurare vel testimonium dicere co-

ram iudice Laïco, nisi cum licentia prælati sui. Synod. Dicec. Mechl. tit. 17. c. 5. c. Inhærentes tit 7. lib. 2. S. Thom. 2. 2. q. 89. a. 10. Clericis non prohibetur jurare coram Ecclesiastico. B. Z. Van Espen temerè dicit id à Clericis hodie non observari, & ita falso testimonio, cui Laïci Judices fidem adhibent, abrogat S. Canones & totam legem, quæ adhuc est in observatione : scio enim ego, usque in hæc tempora timoratos Sacerdotes petere licentiam ab Episcopo, dum necessitas ab eis requirit dicere testimonium coram Iudice Laïco : nec obstat concordatum Episcopi Camer. cum Senatu Hannoniæ anno 1541, quia illud non tollit necessitatem postulandæ licentiæ.

N. 141. DE FINE ET EFFECTU JURAMENTI.

I. *Finis Juramenti.* II. *Effectus Juramenti.* III. *Alter effectus.*

QUIS est juramenti finis ?

I. R. Est veritatis confirmatio, & controversiæ terminatio seu finis, juxta illud Apost. ad Heb. 6. v. 16. "Omnis controversiæ finis, ad confirmationem, est juramentum."

II. Effectus juramenti itidem dicitur esse veritatis confirmatio & controversiæ terminatio, sub diversa tamen ratione, quatenus scilicet juramentum considerari potest secundum ordinem executionis, & secundum ordinem intentionis.

III. Alter effectus juramenti est obligatio juramenti promissorii implendi, qui tamen comprehendi posset sub veritatis confirmatione.

N. 142. DE COMITIBUS JURAMENTI.

S. Thom. quæst. 89. art. 3.

I. *Tres Comites Juramenti.* II. *Non plures.* III. *In omni juramento tres Comites adesse debent.* IV. *Etiã in assertorio.*

I. QUI & quot sunt comites juramenti ?

R. Hi tres : veritas, justitia & iudicium ; juxta illud Jerem. 4. "jurabis in veritate, & in iudicio & in justitia."

II. An dantur plures juramenti comites præter tres assignatos ?

R. Negativè: nam cæteræ conditiones requisitæ ad debitum jurandi modum, uti fides, devotio, prudentia, &c. reduci possunt ad comites præfatos.

III. An illi tres comites requiruntur in omni juramento tam assertorio quàm promissorio?

R. Affirm: nam illi tres sine exceptione requiruntur Jerem. 4. & ita docent Suarez, Wiggers, aliique: Cajetanus tamen putat comitem justitiæ non habere locum in juramento assertorio, &

Objicit: licitè juramento asseritur res turpis, v. g. adulterium ab aliquo commissum; ergo comes justitiæ non debet adesse in juramento assertorio.

IV. R. Distinguo antecedens: licitè juramento asseritur res turpis quando ipsa assertio est licita, v. g. quando à Judice legitimè petitur, concedo antecedens: verùm tunc adest comes justitiæ in eo scilicet, quòd materia proxima, scilicet assertio veritatis sit licita & honesta, quamvis res remota asserta sit inhonesta: licitè juramento asseritur res turpis quando ipsa assertio non est licita & honesta; nego antecedens; & ita illud adulterium occultum sine justa causa illicitè revelaretur vel assereretur juramento, & iste jurans peccabit non solùm peccato detractionis injustæ, sed etiam peccabit contra Religionem: ex defectu comitis justitiæ, quia ipsa assertio non est licita & honesta.

N. 143. DE COMITE VERITATIS.

I. *Duplex veritas juram.* II. *Materialis seu veritas rei.*
III. *Veritas formalis seu locutionis.*

QUID est còmes veritatis?

I. R. Hic comes comprehendit duo, sive veritas juramenti duplex est: scilicet, veritas formalis & veritas materialis.

II. Quid est veritas materialis?

R. Est veritas rei, seu facti, de qua est controversia.

III. Veritas formalis est veritas locutionis, sive scientia jurantis, aut ejus prudens & firma persuasio, rem se sic habere sicut jurat: v. g. si quis jurat à Joanne occisum Petrum, veritas materialis est occisio verè facta à Joanne; veritas formalis est jurantis firma persuasio aut cognitio homicidii facti, quam habet ex visu vel ex aliis causis seu argumentis sufficientibus.

Utraque veritas cadit sub juramento; veritas formalis directè & proximè, veritas materialis cadit sub juramento consecutivè, ita ut jurans directè juret suam persuasionem, & consecutivè veritatem rei.

N. 144. DE COMITIBUS JUSTITIÆ ET JUDICII.

I. *Comes justitiæ, quòd sit licitum & honestum.* II. *Justitia generaliter accipitur.* III. *Judicium notat justam causam jurandi.*

QUID significatur per justitiam juramenti comitem?

I. R. Significatur, quòd debeat esse licitum & honestum illud, quod juratur.

Obj. Licitè aliquando confirmo juramento homicidium commissum: atqui illud non est licitum, ergo comes justitiæ non requirit ut juretur licitum.

R. Nego conseq.: nam in casu ipsa assertio seu declaratio veritatis homicidii est licita, & ipsa juratur tanquam materia proxima, & ita juratur licitam.

II. Nota, quòd per justitiam comitem juramenti intelligatur non solum justitia virtus specialis, sed justitia generaliter accepta notans honestatem omnium virtutum: ita in juramento de perpetranda fornicatione, deest comes justitiæ; similiter in juramento committendi mendacium jocosum, deest comes justitiæ.

Obj. Mendacium jocosum non est contra virtutem justitiæ; ergo in juramento committendi mendacium jocosum, non deest comes justitiæ.

R. Nego cons. quia sufficit, quòd sit contra honestatem alicujus cujuscumque virtutis secundum dicta.

Quid intelligitur per comitem judicii?

III. R. Intelligitur judicium discretionis justum, ut scilicet adsit justa sive sufficiens causa seu ratio jurandi: justa autem causa est necessitas vel notabilis utilitas; justa causa potest esse, si Superiores petant juramentum.

N. 145. DE MATERIA JURAMENTI.

- I. *Materia juramenti promissorii.* II. *Actio alterius non est materid juramenti promissorii.* III. *Nisi in quantum jurans potest mandare, &c.*

QUÆ est materia juramenti ?

R. Materia juramenti assertorii potest esse quæcumque veritas licitè & honestè confirmanda.

I. Materia juramenti promissorii, est res vel actio licita, honesta & possibilis respectu jurantis: si verò illud juramentum fiat soli Deo, debet esse de meliori bono, sicuti votum: debet autem materia juramenti esse saltem honesta, quia aliàs non esset materia capax obligationis virtutis Religionis.

An juramentum promissorium potest esse de actione alterius ?

II. R. cum S. Thom. 2. 2. q. 89. a. 7. in. c. quòd materia juramenti promissorii non sint ea, quæ fiunt per alias causas: inquantùm tamen opus alterius potest esse in potestate & voluntate jurantis, eatenùs poterit esse materia juramenti promissorii respectu prioris, quia eatenùs illud opus censetur esse jurantis, tanquam mandantis, aut cooperantis: v. g.

III. Herus jurat, quòd famulus suus cras sit laboraturus pro Petro: hoc juramentum est promissorium, & obligat Herum, ut mandet famulo laborare pro Petro, & ita labor famuli reputatur factum Heri.

Imò Canonistæ juramentum de facto alterius ita interpretantur, ut jurans censeatur promittere suam operam & diligentiam: nam juramentum habet hanc prærogativam, ut semper valeat quantum valere potest; inde etiam contingere potest, ut juramentum valeat pro parte una, non pro altera: quia utile hic non vitiat per inutile.

N. 146. DE MATERIA INCAPACI OBLIGATIONIS JURAMENTI PROMISSORII.

I. *Res impossibilis juranti.* II. *Peccatum quodcumque.* III. *Objectio.* IV. *Juramentum de actu indifferenti non obligat.* V. *Objectio.* VI. *Opus indifferens relatum ad finem honestum.* VII. *Juramentum de omissione operis indifferentis.* VIII. *Juramentum de omissione operis consilii non obligat.* IX. *Juramentum de bono minori factum soli Deo, non obligat.* X. *Obligat verò quando homini juratur.* XI. *Quod per accidens impedit bonum melius non tollit obligat.* *Juram.* XII. *Object. solvitur.*

I. QUIDNAM dicitur esse materia incapax juramenti promissorii?

R. Primò, omne id, quod juranti omnino est impossibile, vel quod nulla ratione est in potestate jurantis, quia non datur obligatio ad impossibile, proinde juramentum de re impossibili non obligat: igitur nec actus aliorum, qui nullo modo sunt in potestate nostra, sunt materia juramenti nostri promissorii. Consule dicta n. præcedenti.

II. 2º. Peccatum quodcumque, quia juramentum non est vinculum iniquitatis, ut leges loquuntur cap. "Quanto" de jurejur. Hinc si quis juraverit sumere vindictam, vel nunquam alloqui parentes, vel nunquam salutare amicos, &c. non debet nec potest observari juramentum.

Proinde Herodes ex juramento non tenebatur occidere Joannem Baptistam, Marci 6. v. 26.

III. Obj. cap. "cum quidam" dicuntur absolvendi ab observantia juramenti illiciti, de non loquendo fratri. Ergo obligat.

R. Intelligitur absolutio, non dissolutiva, sed declaratoria, vel absolutio ad cautelam, quod est commune Romanis.

IV. 3º. Juramentum promissorium de opere indifferenti, quatenus opus est indifferens, non obligat; ratio est, quòd opus indifferens, ut tale, non possit dici honestum, cum nullius virtutis ratio supponatur concurrere: jam autem juramentum debet esse de re honesta, prout dictum est num. præcedenti, ut possit esse materia obligationis Religionis. Ita studiosus jurans ludere totâ die, cui lusus non est utilis ad levamen corporis, vel ad alium finem honestum, non obligatur implere illud: similiter dicendum, si quis juret nunquam laborare manibus, nunquam scribere, &c. quia similes omissiones ut tales, non includunt honestatem ullius

virtutis, & similia jurando peccatur, prout dicitur infra n. 164.

V. Obj. Omissio illorum licita est; ergo licitè juratur & obligatoriè.

R. Nego conseq. nam pro juramento ulterius requiritur, ut sit etiam omissio honesta ex aliqua virtute: illa autem omissio negativa non habet honestatem virtutis, cum supponatur indifferens, adeoque potius est otiosa & mala; si autem ex aliquo fine honesto fiat omissio, tunc poterit esse materia juramenti: quapropter

VI. Nota, quòd actio de se indifferens vel ejus omissio, relata ad aliquem finem honestum, v. g. ad utilitatem proximi, possit esse materia juramenti promissorii; quia tunc ex illa relatione induit honestatem alicujus virtutis liberalitatis, fidelitatis, &c. & propterea, dum supra dictum est, quòd opus indifferens non sit materia juramenti obligatorii, semper additum est: quatenus tale, seu quatenus est indifferens.

An juramentum omittendi actum indifferentem obligat?

VII. Respondet Daelman affirmativè quia est de omitendo peccato veniali; sed tunc supponi debet quòd omissio sit honesta ex aliquo fine: si enim ipsa omissio sit etiam secundum se indifferens, juramentum non obligat: & ita supra dictum est, juramenta nunquam scribendi, &c. non esse obligatoria.

Obligat juramentum non ludendi chartis pictis vel alcà, imò juramentum nunquam ludendi; verumtamen inspiciendus est finis vel causa, ob quam juratur, quia secundum eam sæpe restringitur juramentum.

VIII. 4°. Juramentum non faciendi opus supererogationis vel consilii, ut tale est, obligationem non inducit juxta S. Thom. 2. 2. quæst. 89. art. 7. ad 2. ejusmodi est juramentum non ingrediendi Religionem, non dandi mutuum, non largiendi eleemosynam, &c. Ratio est quòd talis omissio per se nullam honestatem afferat; propterea iste melius facit non servando juramentum illicitum, ait S. Th. ibidem; & quidem si ex vi Religionis juramenti velit observare talia juramenta irrita, superstitionem committit.

Si tamen iterum aliæ justæ causæ vel honesti fines interveniant, poterit eatenus omissio honestari & jurari in aliquo casu.

An obligat juramentum promissorium de minori bono, ut dici solet, prout scilicet opponitur meliori bono?

IX. R. Distinguendo: juramentum tale factum soli Deo, sine relatione ad homines, non obligat, quia sequitur

conditiones voti, cùm fiat directè in honorem Dei, & solet votum conjungi; adeòque debet esse de meliori bono, prout illa latiùs explicantur in Tractatu de voto, n. 90. Hic est casus, in quo juramentum de actu virtuoso non obligat.

X. Juramentum tale de minori bono factum in commodum vel in bonum alicujus hominis, obligat, si honestè & virtuosè impleri possit, quia veritas juramenti id exigit: ita qui juravit donare alicui centum florenos, obligatur, & non potest eos convertere in eleēmosynas, licèt eleēmosyna sit opus melius. Similiter qui Officiali juravit assumere militiam, est obligatus, quantumvis non militare sit melius; aliqui tamen excipiunt statum religiosum à simili juramento; volunt enim in tali juramento intelligi hanc conditionem: nisi statum perfectionis elegero.

XI. Nota interim, quod juramentum promissorium, quod per accidens & indirectè solum est impeditivum melioris boni, non desinat idcirco esse obligatorjū: v. g. si quis juraverit dare cupiam mille florenos, tenetur, quamvis ex eo impediretur ab ingressu Religionis defectu dotis.

Quare votum potiùs debet esse de meliori bono, quàm juramentum?

XII. R. Quia directus finis voti est major cultus & honor Dei; sed proximus finis juramenti est confirmatio veritatis, quæ haberi potest etiam in minori bono.

N. 147. DE OBLIGATIONE JURAMENTI.

S. Thom. quæst. 89.

I. *Juram. obligatio est Relig.* II. *Est grav.* III. *Juram. per se stans bet unàm oblig. Relig.* IV. *In Juramento accessorio concurr. plures obligat.* V. *Exempla.* VI. *Ex Juramento per se stante non datur actio in foro externo,*

QUALIS est obligatio juramenti?

I. R. Est obligatio virtutis Religionis; oritur enim ex reverentia Deo debita: sed in juramento merè assertorio obligatio non est respectu rei, sed respectu actûs juarntis, ut juret verum. S. Thom. q. 89. art. 7. sed in juramento promissorio obligatio etiam cadit super rem sive veritatem futuram. S. Thom. ibidem.

Quanta est obligatio juramenti?

II. Est gravis in materia illius capaci, ita ut nunquam possit fieri levis ex parvitate materiæ, ut probabitur infra num. 162.

III. Nota, quòd ex juramento promissorio per se stante, quo scilicet simplex de futuro assertio sive veritas confirmatur, sine ullo alio pacto vel obligatione, oriatur sola obligatio virtutis Religionis respectu Dei, non propriè respectu hominis.

IV. Si autem juramentum sit accessorium, quo scilicet confirmatur aliud validum pactum, contractus vel obligatio, tunc præter obligationem Religionis concurrunt alia obligatio justitiæ vel fidelitatis respectu hominis.

V. g. juramentum per se stans dandi eleëmosynam liberalem inducit unam obligationem Religionis, & omit- tens facit unum peccatum, scilicet contra Religionis vir- tutem.

V. Si verò quis promittat eleëmosynam Petro accep- tanti, & promissionem firmet juramento, iste habet duas obligationes, & omitendo peccat dupliciter; primò ratione juramenti violati contra Religionem, & ratione promissio- nis validæ non observatæ contra justitiam vel fidelitatem.

An major sit obligatio juramenti, quàm voti, contro- vertitur, super quo curiosus accedat Scholasticos.

VI. Nota: cum juramentum per se stans habeat solam obligationem Religionis respectu Dei, hinc est, quòd ex eo solo non detur actio in foro externo contra jurantem, nisi fortè Superior agat tanquam Pater, qui potest cogere subditos, ut impleant obligationes in conscientia solùm obligantes.

N. 148. DE OBLIGATIONE EX JURAMENTO ALTERIUS.

I. *Unus propriè non obligatur Juramento alterius.* II. *Sic Heredes non obligantur, nisi alia accedat oblig.* III. *Quando Procurator jurat, principalis oblig.* IV. *Capitul. potest jurare.* V. *Juram. Civitatis.* VI. *Qui jurat Episcopo obedient. obligatur successor.*

I. UNUS propriè non obligatur juramento alterius; quia sicut juramentum est actio personalis, ita et obligatio est personalis.

Hinc deducit S. Th. 2. 2. q. 98. art. 2. ad 4. quòd ille,

qui de novo fit civis alicujus civitatis, non obligatur quasi (id est quatenus) juramento ad servanda ea, quæ civitas juravit; teneatur tamen ex quadam fidelitate ob communicationem in bonis & oneribus civitatis.

II. An successores obligantur juramento prædecessorum?

R. Similiter quod propriè non obligentur eorum personali juramento: si tamen accedat alia obligatio ex promissione, lege, pacto vel debito reali, eatenus obligari possunt, prout accidit in juramento accessorio contractus; item ex juramento per modum voti realis, exurgit quædam in hæredibus obligatio. Secundùm quod dictum est de voto num. 98.

III. Uter obligatur juramento, quando Procurator sive Mandatarius jurat ex commissione sui Principalis?

R. Principalis mandans: quia ipse censetur jurare per alium. Ita accidit v. g. dum unus nomine alterius introducit in possessionem Beneficii, Procurator non obligatur.

In quibusdam casibus juramentum per alium non admittitur: v. g. in casu juramenti judicialis assertorii.

IV. Capitulum potest jurare per suos deputatos, & obligantur omnes Capitulares, etiam ii, qui suffragium adversum dederunt: quia consensus majoris partis est consensus & obligatio totius, juxta leges & statuta Capituli; & ita juramentum illud est de actibus singulorum.

V. Dum Magistratus civitatis tanquam Superiores civitatis aliquid jurant, non semper ideo singuli cives obligantur juramento singulariter & divisim, nisi ex quadam fidelitate vel obedientia: quia juramentum illud supponitur non esse de actibus singulorum divisim, sed sæpe tantum de actu Superiorum vel de actu communitatis in communi sive collegialiter: & ita si civis quispiam militiam assumat sub alio Principe, non habetur propterea perjurus, quantumvis Magistratus juraverit fidelitatem suo Principi.

VI. Qui jurat Episcopo loci quatenus Episcopo istius loci obedientiam, obligatur ex eodem juramento successori Episcopo ad eandem obedientiam: quia obligatur Dignitati seu Sedi Episcopali, quæ perseverat in Successore: similiter si Episcopus iste desinat esse Episcopus istius loci, desinit obligatio juramenti ad ipsum.

N. 149. DE OBLIGATIONE JURAMENTI CONDITIONATI.

I. *Juram. conditionatum quomodo mox obl.* II. *Quomodo condit. impletâ.* III. *Condit. implicitæ general.* IV. *Aliæ condit. implicit.* V. *Controversia.* VI. *Objectio.* VII. *Resp. Prima.* VIII. *Resp. secunda.* IX. *Condit. implicitæ Juram. comminatorii.* X. *Juram. parent.* XI. *Resolutio Lessii rejicitur.*

QUOMODO obligat juramentum conditionatum?

I. R. Juramentum promissorium sub conditione suspensiva cum particula *si* aut æquivalente, quod solum propriè vocatur juramentum conditionatum, non obligat ad mox implendum juramentum, sed tamen obligat mox ad habendam intentionem implendi, dum conditio adimplebitur.

II. Secundò juramentum illud, adimpletâ conditione, mox incipit obligare absolutè.

Quomodo malitiosa impeditio ponendæ conditionis licitæ juramenti purè conditionati non pœnalis non tollat obligationem, collige ex dictis de voto num. 101.

III. Observa, quòd omne juramentum involvat quasdam conditiones implicitas ex conditione materiæ subjectæ ex jure, vel ex consuetudine, à quibus etiam obligatio dependet, v. g. si potero, si potero honestè, si alter acceptet, si non remittat, si materia non mutetur, salvo jure Superioris, &c. sed ab iis juramentum non vocatur conditionatum, cum per se subintelligantur in omni juramento. Bill. 361.

IV. Similiter aliæ sunt implicitæ conditiones particulares, quæ, licèt non exprimantur, subintelliguntur, secundùm subjectam materiam & circumstantias: ita ordinariè juramentum interpretandum est juxta conditiones actûs, cui conjungitur, nisi aliud probetur,

Hinc sponsalia jurata desinunt obligare, in casibus in quibus sponsalia simplicia ordinariè desinunt obligare, v. g. ob fornicationem alterius partis, &c.

Beneficiatus jurans residentiam, potest abesse in casibus à jure concessis.

V. Verumtamen controvertitur, utrùm is, qui juravit filiæ matrimonium, si postea velit ingredi Religionem, obligetur vi juramenti prius contrahere matrimonium, si filia nolit consentire aut renuntiare.

Quidam id docent, eò quòd iste possit licitè & honestè

servare juramentum, & contrahere matrimonium, ac postea intra bimestre ingredi Religionem.

Alii docent hoc casu illud juramentum non obligare, quia subintellecta fuit implicita hæc conditio secundum subjectam materiam: "nisi statum Religionis assumpsero."

VI. Objicitur cap. "Commissum de Sponsalibus," Alex. III. ubi dicit, tutius esse Religione juramenti servatâ, priùs contrahere matrimonium. Ergo, &c.

VII. R. Inde nihil deduci potest, nisi quòd consilium Pontificis fuerit propter probabilitatem fortè utriusque opinionis, eligere omnino tutius: & hæc resolutio certè sequenda, quando concurrunt aliæ rationes; v. g. legitimandi prolem, evitandi infamiam, damnum, &c.

VIII. R. 2º. quòd agatur de casu, quo iste non statuerat ingredi Religionem, sed deliberabat, & jam tempus biennii, intra quod contrahere promiserat, expirabat: igitur ut posset adhuc lucrari bimestre ad resolvendum, & ut simul satisfaceret juramento, Pontifex ita resolvit. Id innuitur in Textu, ubi additur: postea, "si elegerit" ad Religionem migrare. Billuart 352.

IX. Similiter juramentum comminatorium fieri censetur sub conditionibus, quæ subintelliguntur implicitè in comminationibus; nimirum, nisi humilitate vel aliter animum meum placaveris, nisi meritis fueris remissionem, aut aliter satisfeceris; item si castigatio perseveret esse utilis & honesta, &c. vel de meliori bono, quia tale juramentum censetur esse per se stans obligatorium respectu solius Dei. Bill. 350. 353.

X. His modis parentes comminantes quandoque proli suæ verbera imprudenter cum juramento, possunt excusari quandoque à perjurio, si non perficiant.

XI. Lessius lib. 2. c. 42. d. 4. resolvit de variis juramentis v. g. non egrediendi domo hodie, non ambulandi, &c. quòd jurans possit ea sibi remittere ex hac ratione: quia ea fecit in favorem sui, non alterius, cui favori potest cedere, & quia, ait, subintellecta censetur hæc conditio: nisi mutavero voluntatem: sed huic laxitati non subscribit Bill. sic enim ait Suarez 348. inanis virtutis esset juramentum, quod tamen in casibus, si materia sit capax, validè factum esse supponitur ad firmandam voluntatem & libertatem illam mutandi sibi subtrahendam, adeòque cessio juris sui exclusiva est.

Idem dic de juramento non vendendi minoris, vel non emendi pluris.

Juramenta Mercatorum falsò jurantium, merces sibi tanti vel pluris constare, sunt plana perjuria. Billuart 355.

N. 150. JURAMENTUM PROMISSORIUM DE ACTU CONTRA LEGEM, MANDATUM, VOTUM, &c.

- I. *Juram. quod lege irritatur non oblig.* II. *Juram. de actu formalit. contra Legem, non oblig.* III. *Juram. actibus contra leges aliquas, est validum.* IV. *Exempla.* V. *Juram. prodigi quomodo valeat.* VI. *Juram. prodigi per se stans est invalidum.* VII. *Juram. contra mandatum Superioris.* VIII. *Juram. illicitum & validum.* IX. *Juram. Herodis.* X. *Axiomata.*

AN juramentum promissorium de actu lege prohibito est obligatorium ?

I. R. Si ipsa lex irritet tale juramentum, hoc certò non obligat ; ita Conc. Trid. sess. 24. cap. 16. de Regular. irritam reddit omnem dispositionem Novitii etiam juratam.

II. Deinde si actus juratus iu executione maneat formaliter contra legem obligantem, juramentum itidem non obligat, quia non obligat ad actum malum : ita juramentum non solvendi sua debita justa, vel non observandi præcepta Ecclesiæ, non obligat.

Similiter juramentum contra præcedentis juramenti, voti, promissionis, contractus vel mandati obligationem est eatenus illicitum & invalidum ; cap. " rursus," qui Clerici. Hinc sponsalia jurata contra votum non nubendi præcedens sunt illicita & invalida.

III. R. Secundò, Authores omnes admittunt, juramentum promissorium de actibus contra leges aliquas licet irritantes, aliquando esse validum & obligatorium, præcipuè quando illæ leges latæ sunt merè in favorem particularium, cui renuntiare possint per juramentum ; & quamvis difficile sit in particulari discernere, & designare leges illas, in exemplum interim adducuntur casus sequentes ex jure scripto.

IV. Sic juramentum mulieris consentientis in alienationem rerum dotalium est validum juxta cap. " cum contingat."

Similiter juramentum minorennium super quibusdam pactis est validum juxta authenticam " Sacramenta puerum."

Similiter juramentum de solvendis usuris validum est, cap. " quamvis" de pactis in 6. quæ tamen, solutione

factâ, statim repeti possunt. Juxta cap. "debitores" de jurejurando.

Item juramentum filiæ dotatæ de renuntiatione hæreditatis.

Item juramentum servandi pactum legis commissoriæ, item juramentum solvendi lucrata in ludo pecuniæ creditæ.

Juramenta prædicta sunt valida & obligatoria, quia sunt de materia capaci juramenti; & per leges non irritantur illa juramenta, licet promissiones aut pacta simplicia super eisdem rebus secundum leges sint irrita.

A fortiori validum esse potest juramentum de quibusdam nudis pactis, quæ per jus non irritantur, sed de quibus solummodò negatur actio in foro externo civili.

Pariformiter juramentum non revocandi testamentum est validum, verosimilius & obligatorium; licet validè revocetur, ut dicitur infra num 151.

An valet juramentum prodigi super alienatione rerum suarum?

V. R. Distinguendo: si legitimè privatus sit administratione bonorum suorum, juramentum non erit validum aut obligatorium, sicut aliæ dispositiones ejus non sunt validæ.

Si ei non sit interdicta administratio bonorum, hoc casu sicuti validè de iis rebus disponit per contractus, ita validè per juramentum talis alienatio confirmatur, quia honesta est in ratione justitiæ, quamvis prodiga respectu personæ.

VI. Billuart t. 4. 350. generaliter resolvit juramentum prodigum esse invalidum; idque credidero, quando est juramentum per se stans, sed non quando est accessorium validi contractus; quia supposito valore contractus, ejus executio non est amplius mala. Alii prætendunt juramentum valere pro parte, quâ v. g. promissio non est prodiga.

An juramentum promissorium obligat contra mandatum Superioris?

VII. R. Distinguendo: si mandatum præcedat, juramentum sequens secundum mox dicta, est illicitum & non obligans.

Si autem juramentum præcesserit mandatum, etiam obediendum est Superiori legitimè præcipienti, juxta cap. venientes de jurejur. obligare tamen potest ante mandatum Superioris.

Si verò Superior consenserit in juramentum, vel sit in materia, in qua jurans ei non est subjectus, poterit juramentum esse obligatorium.

Quispiam juravit non revelare secretum: postea à giudice legitimè vocatur ad dandum testimonium veritatis?

R. Tenetur aperire veritatem. La Croix t. 1. lib. 3. num. 330.

An juramentum promissorium illicitum potest obligare?

VIII. R. Distinguendo: si illud juramentum dicatur illicitum ex parte materiæ indebitæ, eò quòd v. g. actus, qui juratur præstandus, sit illicitus, juramentum certò non obligat.

R. Si juramentum dicatur illicitum ex alia causa, putà ex parte solùm jurantis, potest obligare, v. g. si quis absque comite judicii juret laborare pro alio, obligatur ex juramento.

IX. An juramentum Herodis Matth. 14. v. 7. fuit licitum?

R. S. Thom. 2. 2. quæst. 89. a. 7. ad 2. poterat esse licitum, intellectà debità conditione, scilicet si peteret, quod dare deceret; sed impletio juramenti in occasione Joan. Baptistæ fuit illicita.

X. In hac materia admitti solent hæc axiomata:

Juramentum, quod vergit in deteriorem exitum, non obligat. S. Thom. 2. 2. q. 89. a. 7. ad 2.

Juramentum, quod servatum vergit in interitum, aut dispendium salutis æternæ, non obligat ad sui executionem: cap. "si verò," de jurejurando.

Non est obligatorium contra bonos mores præstitum juramentum. Reg. 58. juris in 6.

N. 151. DE VALORE EORUM QUÆ FIUNT CONTRA OBLIGATIONEM JURAMENTI PROMISSORII.

I. Respondetur distinguendo; Juramentum est invalidum quod fit contra prius Juramentum. II. Matrim. contractum contra juramentum, est validum. III. Valide revocatur testamentum contra Jurament. non revocandi.

An actus est validus, qui fit contra obligationem juramenti præcedentis?

I. R. Si actus de se producat effectum solummodo ejusdem ordinis cum obligatione juramenti, non erit validus aut obligatorius contra juramentum: ita juramentum pos-

terius contrarium omnino juramento priori, v. g. donandi rem aliquam, est illicitum & invalidum.

Similiter votum simplex directè contra obligationem juramenti non est validum aut obligatorium. Hæc assertio habetur ex cap. "Sicut" de Sponsalibus.

R. Si actus ille contineat effectum alterius ordinis, potest esse validus & obligatorius, quia obligatio Religionis juramenti non opponitur cuicumque obligationi irritatoriè; & idè non semper aufert potestatem faciendi validè oppositum, quamvis illicitè fiat.

II. Ita, si quis juraverit non nubere, validè nubet quantumvis illicitè.

Similiter quispiam validè contra juramentum suum donat, vendit, aut alio contractu transfert dominium rei suæ in alium, quia res jurata manet materia alterius contractus, donationis, &c.

Sic etiam quis validè, quamvis fortè illicitè, revocat & mutat testamentum juramento confirmatum; nec ipse neque hæredes ob testamentum revocatum obligantur ad restitutionem; quia erat obligatio solius Religionis juramenti, quæ non inducit obligationem restitutionis; ita Suarez.

Lessius tamen existimat deberi priori hæredi æquivalens, non tanquam hæredi, quia prius testamentum valide revocatum est; sed tanquam creditori, titulo injuriosæ revocationis promissionis acceptatæ, & juramenti, &

Objicit: si Joannes promiserit Petro equum cum juramento, quem Joannes postea donat aut vendit alteri, Joannes vel ejus hæredes tenentur æquivalens dare Petro ad compensandam injuriosam infractionem juratæ promissionis; ergo et ille qui revocat testamentum contra juramentum.

R. Disparitas est, quòd Petrus ex promissione humanâ validâ acquisierit jus; non sic accidit in casu altero, quia promissio humana non revocandi testamentum est jure irrita, & ex solo juramento non acquirit homo jus justitiæ, secundùm dicta n. 147.

N. 152. QUID FACIAT JURAMENTUM CIRCA CONTRACTUS.

I. *Juram. confirmat contract. legitimos.* II. *Irritos non facit esse validos.* III. *Quibusdam tribuit actionem in foro externo.*

I. QUID facit juramentum circa contractus?

R. Legitimos confirmat, & adjicit obligationem Religionis, secundùm dicta n. 147.

An juramentum confirmat etiam contractus secundùm leges irritos?

R. Certum est, quod juramentum de materia ejusmodi contractum sit aliquando validum, prout probant exempla minorennium, mulierum, &c. adducta n. 150.

II. Sed acriter disputatur utrùm illud juramentum tunc sit per se stans, an verò confirmet contractus; sive an faciat illos irritos contractus tunc esse validos; et dicendum videtur, quòd propriè & formaliter contractus irritos non efficiat validos, quia juxta regulam juris in sexto; "non firmatur tractu temporis, quod ab initio non subsistit:" & quia juramentum per se non parit obligationem justitiæ respectu hominum, ergo non potest eam dare contractui irritò.

III. Dici tamen potest, quòd consecutivè eos confirmet quoad effectus aliquos, idque potissimùm ex juris positivi dispositione, & ita tunc datur actio in foro externo.

Similiter juramentum adjectum aliquibus nudis pactis præstat actionem in foro externo, super quibus aliàs non datur actio fori civilis.

N. 158. DE JURAMENTO EX METU.

S. Thom. 2. 2. q. 89. art. 7.

I. *Juram. ex metu factum obligat.* II. *Sed est ratio petendi dispensationem.* III. *Est Inramentum per se stans.* IV. *Disparitas à voto.* V. *Juram. redeundi ad carcerem obligat cum periculo vitæ.*

I. AN juramentum promissorium metu extortum est obligatorium?

R. Est simpliciter validum & obligatorium quantumvis metu injusto extortum, si adsint cæteræ conditiones; quia

licitè & honestè impleri potest. Ita docet S. Thom. loco citato ad 3. item cap. " si verò" de jurejurando.

II. Metus injustus interim facit ut dispensatio justè impetretur: proinde qui juravit latroni dare centum florenos, tenetur eos dare, sed datos statim repetere potest; si verò juraverit eos non repetere, datur equidem recursus ad dispensationem; si juraverit non petere dispensationem, juramentum est invalidum, ut dicetur Numero sequenti.

III. Obj. Promissio talis ex metu injusto est irrita vel irritabilis ex parte metum passi; ergo & juramentum accedens.

R. Nego conseq. quia juramentum illud non est accessorium, sed per se stans; & propterea reverentia Nominis Divini præferenda est temporali damno. S. Th. loco citato.

IV. Obj. votum ex tali metu factum non obligat, ergo nec juramentum.

R. Negando antecedens, secundùm dicta de voto n. 79

R. 2º. Nego conseq. Disparitas est, quòd tale votum à Deo non acceptetur, sed juramentum in favorem latronis supponitur acceptatum ab eodem.

Proximiùs hæc discutit Bill. t. 4. 343.

An juramentum redeundi ad carcerem cum periculo vitæ obligat?

V. R. Si juraverit redire ad carcerem justum, certò obligatur juramento; idem videtur contra Covar. dicendum, quamvis carcer foret injustus, quia Religio juramenti anteponenda est vitæ, eritque reditus simul actus veracitatis & fortitudinis, utilis bono communi: legito S. Aug. Epist. 224. Suarez & Daelman tamen excipiunt casum, in quo jurans non prævidisset periculum vitæ imminere ex reditu; quia, aiunt, tunc mutatur materia saltem in intentione jurantis.

N. 154. DE JURAMENTO QUOD VERGIT IN DETERIOREM EXITUM.

S. Thom. 2. 2. q. 89. a 7. ad 3

I. *Hujusmodi Juramentum non oblig.* II. *Objectio.* III. *Juram. non denuntiandi peccatum Superiori.* IV. *Quo modo obliget Juram. non revelandi artem vel Medicinam.*

I. HUIJUSMODI juramentum est, de quo Numero præcedenti, quod est extortum metu injusto, non petendi justam dispensationem super juramento: docet S. Thom. 2. 2. q. 89. a. 7. ad 3. quòd illud juramentum vergens in dete-

riorem exitum non obliget, quia ejusmodi obligatio est contra justitiam publicam, & contra bonum commune, quia latrones sine remedio nocerent, atque ita non est materia debita juramenti.

II. Obj. Licitum est spoliato illi, non petere dispensationem; ergo illud juramentum de re licita obligat.

R. Nego conseq. Quia aliud est non petere dispensationem, aliud obligari ad non petendum dispensationem; jam autem obligatio ad non petendum dispensationem, quæ per juramentum illud, si esset validum, injiceretur, est contra bonum commune.

III. An obligat juramentum non denuntiandi peccatum alterius suo Superiori?

R. Distinguendo: si agatur de peccato committendo, quod per Superiorem impediri posset, non obligat juramentum; quia vergeret in deteriorem exitum; præberetur enim libera facultas peccandi. Vide c. 25. *quemadmodum de Jurejur.* Ita invalida sæpe esse solent juramenta condiscipulorum vel latronum non prodendi invicem.

Si agatur de peccato commisso non manifestando Superiori, potest obligare, nisi aliunde urgeat obligatio denuntiandi; putà quia ordo correptionis fraternæ postulat denuntiationem, vel quia juridicè interrogatur à Superiore.

IV. Joannes sciens medium vel artem sanandi infirmitates quasdam, scientiam illam communicavit Petro, sed sub jurejurando non revelandi scientiam istam ulli alteri; an juramentum illud obligat?

R. Distinguo: si per eos non possit satis provideri necessitati Reipublicæ & bono communi, ut nempe omnes infirmi commodè per eos sanari possint; vel si ars illa cum eis emoreretur, non obligat juramentum: quia læderet bonum commune & charitatem proximi: sèmotis iis incommunis posset aliquando obligare juramentum. Vide La Croix lib. 3. parte 1. n. 329. Billuart 355.

N. 155. DE JURAMENTO FACTO EX IGNORANTIA, DOLO, VEL ERRORE.

I. Circa substantiam. II. Circa accidens. III. De Juramento præstito Gabaonitis Controversia exponitur.

An obligat juramentum factum ex ignorantia, dolo vel errore?

I. R. Si ignorantia, dolus vel error sint circa substantiam

vel circa accidens redundans in substantiam, juramentum eatenus est nullum, idque sive ignorantia aut error sit antecedens sive concomitans, invincibilis aut etiam vincibilis, quia attestatio juramenti est actus intellectus requirens scientiam.

II. Si sint solum circa accidens, non tollunt obligationem juramenti circa substantiam, modo cæteræ conditiones adsint.

An juramentum Israëlitarum Josuë 9. factum Gabaönitis fuerit validum seu obligatorium.

III. R. Abulensis & Sylvius sustinent illud non fuisse validum sive obligatorium, eò quòd juramentum illud sit factum cum errore ex dolo Gabaönitarum, & quia videtur fuisse contra præceptum Dei Deuter. 7. "non inibis cum eis (gentibus) fœdus."

Suarez, Wiggers & plures Theologi cum sancto Ambrosio docent fuisse obligatorium, & dicunt errorem & dolum tantummodò fuisse circa accidens sive distantiam loci.

Respondent ad objectionem ex Deuter. 7. illud præceptum esse intelligendum secundum moderationem expressam Deuter. 20. v. 11. nisi Gentes aperuerint portas, & se subjecerint, quod Gabaönitæ præstiterunt: imò S. Aug. existimat eosdem suscepisse veram Dei fidem.

N. 156. DE OBLIGATIONE JURAMENTI FACTI SINE INTENTIONE.

I. *Triplex intentio.* II. *Juram. sine intentione implendi obligat.* III. *Juram. sine intentione se obligandi, obligat.*

AN obligat juramentum factum sine intentione ?

1. R. Triplex intentio intelligi potest ;

1a. Intentio non jurandi ;

2a. Intentio non obligandi se ;

3a. Intentio non adimplendi juramentum.

II. Certum est, quòd obliget juramentum, cui deest sola intentio adimplendi juramentum : quia juramentum & obligatio ejus possunt subsistere sine effectu impletionis : verumtamen tum taliter jurans mortaliter peccat peccato perjurii propriè dicti, quia deest comes veritatis.

III. Similiter juramentum sine intentione aut voluntate interiori se obligandi præstitum homini & acceptatum, est obligatorium ; quia obligatio sequitur naturali necessitate ex juramento in materia illius capaci, quo modo ex furto se-

quitur obligatio restitutionis: illa autem intentio sive voluntas non se obligandi est inefficax. Insuper tale juramentum fieri non solet sine gravi peccato, ut docent Suarez & Lessius: quia natura juramenti invertitur, & videtur abesse voluntas implendi: in hac re damnata est anno 1700 à Clero Gallicano hæc prop.: "Qui jurat cum intentione non se obligandi, non obligatur ex vi juramenti." Bill. 340

Restat quæstio de juramento sine intentione jurandi, de quo sit numerus sequens.

N. 157. DE JURAMENTO SIMULATO.

I. *Opinio Suarez.* II. *Opinio Steyaert.* III. *Probatur Juram. simulatum obligare.* IV. *Disparitas a Voto ficto.* V. *Juram. simulatum est peccatum mortale.* VI. *Propositio damnata.*

AN juramentum simulatum factum per verba exterioriùs seriò prolata, sed cum intentione interiori non jurandi, est verum juramentum & obligatorium?

I. R. Suarez, Wiggers, alique respondent negativè, eò quòd juramentum invocet testimonium Dei, qui internam intentionem aspicit, & ita sine intentione jurandi nunquam juratur.

II. Steyaert & Daelman responsionem affirmativam probabiliter defendunt, dum illud juramentum simulatum fit homini: quamvis enim non adsit intentio expressa, adest tamen intentio interna implicita & voluntas efficax jurandi, eo ipso, quo vult efficaciter & seriò proferre verba, quæ continent sensum juratorium, & ita intentio non jurandi redditur inefficax per intentionem implicitam efficacem jurandi.

III. Probatur hæc conclusio iisdem argumentis, quibus, in Tractatu de contractibus probatur, validos esse contractus inter homines, dum omnia externa contractùs seriò ponuntur, quantumvis absque intentione interna contrahendi. Et ita judicabitur in foro externo.

IV. Obj. Votum sine intentione interna votendi non est validum, ergo nec hujusmodi juramentum.

R. Concedo ant. nego conseq. ratio disparitatis est, quòd Deus, qui interna æquè ac externa intuetur non acceptet tale votum; sed juramentum illud fictum homini factum supponitur acceptari ab homine.

Instabis, Deus etiam non acceptat tale juramentum fictum. Ergo, &c.

R. Acceptatio Dei non est necessaria, quia nihil promittitur Deo sed homini: si autem agatur de juramento oblato soli Deo instar voti, tunc illud juramentum, sicuti votum, not erit validum absque intentione præfata interna.

V. Benè notandum, quòd etiam ipsi Suarez & Wiggers doceant, hujusmodi juramentum simulatum esse ex genere suo peccatum mortale contra religionem, (nisi fortè, aiunt, dum privatim vel ex injusta coactione verum & licitum sic juratur): quia Nomen Dei ad decipiendum assumitur, & evertitur finis juramenti, & bonum societatis humanæ; & dum sic asseritur falsum, juxta sensum audientium, substituitur testimonium divinum falsitati, & Deus adducitur exterius testis falsi. Billuart 341.

Deinde peccatur inquantum proximus per tale juramentum simulatum dolosè decipitur vel damnificatur, ex quo oritur obligatio restitutionis.

VI. Huc spectat propositio 25. inter damnatas ab Innoc. XII. "cum causa licitum est jurare sine animo jurandi, sive res sit levis sive gravis."

Ex dictis conclude consuetudinem sic fictè jurandi esse mortaliter malam, quia habet objectum mortaliter malum ex genere suo, scilicet fictum & perversum usum testimonii divini.

N. 158. DE JURAMENTO CUM RESTRICTIONE MENTALI.

I. *Est perjurium strictè dictum.* II. *Propositiones damnatae.* III. *Quidam Scriptores cautè legendi.*

I. AN juramentum cum restrictione purè mentali est validum aut licitum?

R. Quandoquidem enuntiatio cum restrictione purè mentali contineat purum mendacium, prout docetur in 2^a. 2^a. hinc dicendum, quòd tale juramentum sit peccatum mortale, utpote perjurium cui deest veritas; & quòd obliget in sensu illo, quem verba habent, juxta principia tradita n. præcedenti. Legatur etiam Wiggers Tract. 5. dubio 13. de Religione.

II. Confirmatur ex propositionibus sequentibus ab Innoc. XI. damnatis.

"Si quis, vel solus, vel coram aliis, sive interrogatus sive proprià sponte, sive recreationis causà sive quocumque alio fine, juret se non fecisse aliquid, quod revera fecit,

intelligendo aliquid aliud, quod non fecit, vel aliam diem ab ea, in qua fecit, vel quodvis aliud additum verum, reverà non mentitur, nec est perjurus. Est 26.

“ Qui mediante commendatione vel munere ad Magistratum vel officium publicum promotus est, poterit cum restrictione mentali præstare juramentum, quod de mandato Regis à similibus solet exigi, non habito respectu ad intentionem exigentis ; quia non tenetur fateri crimen occultum. Est 28.”

Ejusdem farinae est propositio 27^a. ex qua colligitur, non dari justam causam ad sic jurandum.

III. Observa hic, caute legendos esse Lessium, Suaresium, aliosque, qui scripserunt antè condemnationem prædictarum propositionum : imò aliqui recentiores cavendi, qui à doctrina damnata recedunt, quantum præcise adiguntur per literam sive per casum expressum ; retinentes interea eadem principia : verum à Summis Pontificibus meliùs edocti deberent sapere, & intelligere in casibus damnatis simul reprobari & ipsa principia.

N. 159. DE JURAMENTO CUM AMPHIBOLOGIA REALI.

I. *Status quæstionis exponitur.* II. *Responsio.* III. *Ratio.* IV. *S. Isidori.* V. *S. Aug.* VI. *Probatum ab inconvenienti.* VII. *Object. 1.* VIII. *Object. 2.* IX. *Object. 3.* X. *Object. 4.* XI. *Nunquam licet jurare amphibologicè.* XII. *Casus aliqui.*

AN licet in juramento uti amphibologiâ sive restrictione reali ?

I. Status quæstionis est hic : supponitur propositio aliqua habere duplicem, æquivocum, vel ambiguum sensum, qualis est hæc : “ vidi statuam auream hastam habentem : ” supponitur deinde, quòd tu illam propositionem juramento affirmes in uno sensu, sed quòd alter, cui juras, illam intelligat in altero sensu, idque tibi juranti sit notum ; v. g. alter à te petit, an videris statuam auream, quæ habebat hastam ? tu autem non vidisti statuam auream ; & ita respondens juras, vidi “ statuam auream hastam habentem,” sed intelligis statuam ligneam, quæ habebat auream hastam ; quem sensum præfata jurata propositio, sine commate interjecto prolata, etiam patitur, sed qui sensus distinctus est à sensu petentis, super quo tamen interrogaberis : his suppositis,

II. R. Tale juramentum esse illicitum, & habere malitiam perjurii contra comitem veritatis.

III. Ratio est quòd agatur contra finem juramenti, qui est "omnis controversiæ finis," juxta Apost. ad Hebr. 6. & quòd testimonium Dei introducatur ad decipiendum, contra illud Ps. 14. "qui jurat proximo suo & non decipit."

IV. Hæc est doctrina S. Isidori dicentis: "quâcumque arte verborum quis juret, Deus tamen, qui conscientiæ testis est, ita hoc accipit, sicut iste, cui juratur, intelligit." Per artem verborum aptè intelligitur usus verborum continentium sensum ambiguum vel æquivocum.

V. Idem docet S. Aug. Epist. 244. ad Alypium: "Perjuri sunt, qui servatis verbis expectationem eorum, quibus juratum est, deceperunt, &c. non enim tibi juras, sed proximo juras," ait idem S. Aug. Serm. 30. de verbis Apost.

VI. Denique probatur ab inconvenienti: quia aliàs nulla eris securitas & confidentia in humana societate; nam astuti advenient in omni materia verba ambigua sine fine, & nullum superest medium illa vitandi.

VII. Objicitur: jurans cum amphibologia jurat verum; ergo non est perjurus.

R. Distinguo ant. jurat verum secundùm unum sensum, de quo non est controversia, conc. ant. jurat verum secundùm sensum controversiæ & mentem petentis juramentum, nego ant.

VIII. Obj. Licitum est aliquando loqui cum amphibologia; ergo licitum est aliquando sic jurare.

R. Nego conseq. Ratio disparitatis est, quòd ad veritatem locutionis sufficiat, locutionem esse conformem menti loquentis; sed ad veritatem juramenti insuper requiritur, ut juramentum sit conforme menti petentis illud, quia juramentum debet esse finis omnis controversiæ: jam autem controversia per tale juramentum non finiretur sed maneret, nam veritas controversa non confirmaretur juramento, sed alia impertinens.

IX. Instabis: qui amphibologicè locutus est, potest dicere & jurare, se dixisse veritatem; ergo, &c.

R. Non potest dicere nec jurare, se dixisse veritatem, per quam finiatur controversia; quod tamen requiritur: nam hodie dum à Judicibus non solet aliter peti, nisi ut jures, te veritatem dixisse vel dicturum; adeoque hodie dum illuderetur omnibus Judicibus per hanc artem.

X. Obj. Cap. "humanæ aures," causa 22. q. 5. cap. 11, desumptum ex S. Gregorio.

R. Respondet S. Th. 2. 2. quæst. 89. art. 7. ad 4. hoc intelligi de casu quando jurans dolum non adhibet; dum nempe putat suam mentem sive intentionem esse eandem cum intentione petentis juramentum; & in hoc casu verum est, quod obligatio juramenti non extendatur ultra intentionem jurantis; quamvis nec in juramento amphibologico ultra extendatur, quia dicimus, eum habere intentionem implicitam jurandi in sensu petentis sibi cognito.

An ergo oportet semper jurare juxta mentem petentis juramentum?

XI. R. Videtur respondendum affirmativè ob rationes prædictas.

Plures autem Authores graves existimant aliquando licitum esse cum amphibologia reali jurare, dum nempe justa causa concurrat v. g. metus injustus; sed Boudart & Daelman insistent generali resolutioni.

XII. Ex dictis deducitur, quod Jacob Gen. 27. illicitè jurasset: "Ego sum Primogenitus tuus:" sicut nec Abraham licitè jurasset Gen. 12 & 20. quod Sara esset soror sua.

Potuisset tamen licitè jurare Samuel 1. Reg. 16. v. 5. "ad immolandum Domino veni:" sicut & Confessarius jurare potest, se ignorare aliquid, quamvis id sciat ex confessione sacramentali; quia nulla intervenit æquivocatio.

N. 160. DE PERJURIO.

S. Thom. 2. 2. q. 98.

I. *Definitio.* II. *Divisiones Perjurii.* III. *Perjurium strictè dictum.* IV. *Latè dictum.* V. *Perjur. formale & materiale.* VI. *Casus, ubi jurans verum, est perjurus.* VII. *Ubi jurans falsum non est perjurus.* VIII. *Ubi jurans est perjurus licèt putet esse verum.* IX. *An jurans causam dubiam, perjurus sit.*

QUID est perjurium generatim acceptum?

I. Resp. Est juramentum vitiosum. Proinde est peccatum contra virtutem Religionis; contingit autem illud vitium ex defectu alicujus comitis, de quibus supra num. 142.

II. Dividitur perjurium in perjurium strictè dictum & in perjurium latè dictum; item in perjurium formale & materiale; in perjurium assertorium & promissorium, &c. secundùm omnes divisiones juramenti adductas num. 127.

Quid est perjurium strictè dictum ?

III. R. Est juramentum, cui deest veritas : illa autem veritas est duplex secundùm dicta num. 143.

IV. Perjurium latè dictum, est juramentum, cui deest comes justitiæ, vel judicii, aut aliqua conditio eatenus requisita.

V. Perjurium formale dicitur, quandò defectus alicujus comitis sive conditionis in juramento est voluntarius & culpabilis : perjurium vocabitur materiale, si iste defectus sit inculpabilis.

VI. Aliquis jurat verum, putans illud esse falsum, an committit perjurium ?

R. Committit perjurium formale, quia deest veritas formalis, etiamsi materialiter verum sit.

Aliquis è converso jurat falsum judicans prudenter & bonâ fide illud esse verum ; an est perjurus ?

VII. R. Non est perjurus formaliter, sed solùm materialiter, quia defectus non est voluntarius ipsi.

VIII. Aliquis jurat falsum, putans illud esse verum ex ignorantia vincibili, sive ex negligentia investigandi veritatem ; an reus est perjurii ?

R. Incurrit culpam perjurii gravem vel levem, secundùm quòd negligentia fuerit gravis vel levis respectivè ad juramentum : ratio est, quòd talis se exponat periculo perjurii : & ideo peccasset pro ratione negligentia, quamvis jurasset verum ; quia periculum peccati est ejusdem speciei cum ipso peccato : vocatur autem juramentum incautum.

An est perjurus, qui, diligenti inquisitione factâ, jurat causam sibi dubiam vel probabilem solummodo ?

IX. R. Distinguendo : si eam jurat tanquam simpliciter veram vel certam, est formaliter perjurus, quia deest veritas formalis, cùm non habeat persuasionem certam, quam tamen jurat : si rem dubiam juret tanquam dubiam, in veritate jurat ; jurat enim de veritate se dubitare, & id est verum.

Dum aliquid simpliciter juratur, intelligitur id jurari tanquam certum.

N. 161. DE PECCATO PERJURII, CUI DEEST
VERITAS.

I. *Peccatum ex genere suo mortale.* II. *Pejorans non semper blasphemat.* III. *An perjurans execratorie dupliciter peccet.*

QUANTUM peccatum est perjurium strictè dictum, sive juramentum, cui deest còmes veritatis?

I. R. Ex sui ratione, sive ex genere suo, est peccatum mortale, minus quàm idololatria & blasphemia, & peccatis directè oppositis virtutibus Theologicis; majus tamen quàm furtum vel simonia, & quàm homicidium. S. Th. quòd lib. 1. art. 18.

Malitia illa perjurii præcipuè petitur ex eo, quòd Deus adducatur ut testis & confirmator falsitatis.

II. An ergo omnis falsum jurans blasphemiam committit?

R. S. Th. 2. 2. quæst. 13. art. 3. ad 2. conatur eum excusare; quia perjurans non dicit nec sentit falsum de Deo, sed sperat Deum semper hoc non testificaturum.

III. Henno existimat perjurium execratorium habere duplicem malitiam, unam contra Religionem, alteram contra charitatem sui; quia malum sibi imprecatur: sed Sylvius & Suarez putant hanc malitiam saltem non esse mortalem, quia non ex animo imprecatur sibi malum, & quia illud malum non est imminens, non plus quàm ex alio perjurio simpliciter contestatorio; quòd meretur eandem pœnam coram Deo.

N. 162. DE PARVITATE MATERIÆ IN PER-
JURIO.

I. *Non datur parvitas materiæ in perjurio assertorio ex defectu veritatis.* II. *Nec in perjurio promissorio quoad veritatem formalem.* III. *Quæstio contròversa.* IV. *Divisio opinionum.* V. *Sent. S. Thom. veritas futura cadit sub Juram.* VI. *Probatum à ratione.* VII. *Objectio.* VIII. *Objectio.* IX. *Objectio.* X. *Disparit. à Voto.* XI. *Objectio ex S. Thoma.* XII. *Conclusio Practica.*

AN perjurium, cui deest veritas, possit fieri veniale peccatum ex parvitate materiæ?

I. R. 1°. Perjurium tale assertorium de veritate præterita vel præsentis, non potest esse veniale peccatum, ex parvitate materiæ; quia Deum facere testem falsi semper est grave. hinc dicit sanctus Thom. 2. 2. quæst. 98. art. 3. ad 2. "qui jocosè perjurat non excusatur à mortali."

"Hæc responsio certa esse debet post condemnationem hujus 24. propositionis per Innoc. XI. vocatæ Deum in testem mendacii levis, non est tanta irreverentia propter quam velit aut possit damnare hominæ."

II. R. 2°. Similiter certum est, quod perjuria promissorium ob defectum veritatis formale, sive in quo jurans non habet intentionem implendi quod jurat, licet res sit parva, sit peccatum mortale: quia ejusmodi jurans mentitur, & ita mendacium juramento confirmat; ergo incidit in casum propositionis condemnatæ.

R. 3°. Communis sententia admittit, perjuria promissorium circa rem gravem etiam esse peccatum mortale contra Religionem.

III. Restat questio, utrum perjuria promissorium possit esse veniale peccatum ob parvitatē materiæ non adimpletæ, v. g. si quisquam cum intentione adimplendi, juraverit alteri acceptam dare rem exiguam valentem uno solido, sed postea sine causa renuat dare.

IV. R. Sylvius, Suárez, Dachman alique admittunt veniale ex parvitate materiæ, sed in explicatione difficultatū diversas ingrediuntur vias, ut fatetur Suárez easdem rejiciens, revera indicium, eas non esse rectas vel totas.

Wiggers Tr. 8. n. 155. Lessius c. 42. dub. 5. Bonac. in Decal. disp. 4. p. 14. Van Roy t. 2. c. 5. q. 2. Boudart t. 4. Tr. 5. §. 48. Pauw. t. 4. alique unanimi ratione sustinent in tali perjuro non dari veniale ex parvitate materiæ, cui sententiæ subscribimus.

V. Et hæc est doctrina S. Thomæ, 2. 2. q. 98. a. 3. ad 1. "si aliquis non impleat, quod coactus juravit, perjurium incurrit & mortaliter peccat": item q. 89, a. 7. in c. & ad 1. propter reverentiam divini testimonii obligatur homo, ut faciat esse verum id, quod juravit.

VI. Probatur 1° a ratione: in tali perjuro constituitur Deus testis falsus; nam supponitur juramentum adhuc obligare manere validum, adeoque Deus perseverat usque testis donec impleatur: si autem non impleatur, Deus fit in actu exercito testis falsi, ergo peccatur mortaliter.

Secundò in juramento assertorio non datur parvitas materiæ, ergo nec in promissorio, quia sunt juramenta ejusdem rationis.

VII. Objicit Daelman, quòd Deus non constitatur testis falsi; quia Deus non invocatur testis veritatis futuræ.

R. Negando assumptum utrumque; nam S. Th. q. 89. a. 7. studiosè docet, quòd veritas futura sive executio cadat sub obligatione juramenti.

Denique illa responsio Daelman repugnat directè capitulo 10. "Querelam" Tit. 24. lib. 2. Decretal. ubi negligens adimplere juramentum promissorium dicitur: "crimine perjurii irretitus."

Ultimò: si Deus non invocetur testis veritatis futuræ, prout vult Daelman, sequitur, quòd juramenta promissoria negligens implere, nunquam posset dici perjurus, etsi res sit gravis, quia nihil feret contra reverentiam testimonii divini.

VIII. Instabis: homo, qui est testis in contractu quopiam, non est testis veritatis futuræ, ergo nec Deus in juramento promissorio.

R. Primò: transeat antecedens: quia homo adhibetur testis contractûs solummodo pro solemnitate externa contractûs; sed petens juramentum petiit ut etiam veritas futura sive effectus ex testimonio divini invocato assecuretur, quod evidens est in latrone vi exigente juramentum.

R. 2º. Quòd homo posset etiam adhiberi testis futuræ veritatis, si iste per auctoritatem posset promovere effectum.

IX. Obj. Datur parvitas materiæ in violatione voti; ergo & in perjurio promissorio.

X. R. Nego cons. Ratio disparitatis est, quòd objectum immediatum voti sit res quatenus conducit ad cultum Dei; potest autem parum conducere ad illum finem, & sic ex omni parte objectum illud esse leve: sed objectum immediatum juramenti est ipsa veritas, quæ nunquam est parva, sicut & nulla falsitas est parva sub attestazione divina; & sic perjurium illud semper habet objectum grave.

XI. Obj. S. Thom. q. 89. a. 8. dicit, quòd votum sit magis obligatorium quàm juramentum: atqui in violatione voti datur parvitas materiæ; ergo & in perjurio.

R. Id esse impertinens: quia pro veritate dicti S. Thomæ sufficit, quòd obligatio voti in genere sive obligatio summi voti sit major quàm obligatio juramenti; quamvis in violatione voti in genere detur parvitas materiæ, non in perjurio ex defectu veritatis; sicuti obligatio virtutis charitatis major est quàm castitatis, quamvis detur parvitas ma-

teris in lapsione caritatis, non tamen in fornicatione aut libidine extramissionemini contra castitatem.

... Alii respondent, quod S. Thomas id dicat solum secundum quid, quatenus consideratur obligatio & respectu Dei & respectu hominis, eo quod arg. "sed contra" dicat: "magis obligatur homo Deo quam homini." Regd. t. 4. 124.

Obj. qui juravit dare mille florenos, non peccat mortaliter si illos det minus uno asse.

R. Similes casus resolvimus Numero sequenti.

XIII. Ex dictis generalis hæc conclusio practica formata, quod perjurium quaecumque satis deliberatum, cui deest ex libera voluntate, veritas vel formalis vel materiæ, alia, semper supponi debeat esse mortale peccatum: vel saltem si res sit levis, mortale peccatum dubium, adeoque in confessione exprimendum: tanti enim valere debet doctrina S. Thomæ.

N. 163. CASUS PRACTICI CONCERNENTES QUÆSTIONEM PRÆCEDENTEM.

I. *Causa Summa soluta excepto uno asse.* II. *Causa juram. de re exigua.* III. *Juram. Urbanit.* IV. *Juram. Parent.* V. *Superior aqueoans sub Juramento.*

AN igitur peccat mortaliter, qui juravit solvere 100 florenos, si solvat totam summam excepto uno asse?

I. R. Negativè: verum id non provenit ex parvitate materiæ, sed ex alia conditione, quia scilicet intentio jurantis solum fuit dare circiter seu moraliter 100 florenos, & hic est sensus ordinarius; item quia alter, cui juravit, non exigit illum assem sub obligatione juramenti.

II. Similiter omnes penè Authores conantur excusare à perjurio mortali promissiones juratas rerum exiguarum non adimpletas, idque vel quia adimpletio non exigitur vi juramenti, vel quia sit inutilis, vel quia subjecta materia similem conditionem tolerat, &c. Vide modos, quibus cessare potest juramentum, latius explicatos infra Num. 176.

III Ita juramenta urbanitatis non præcedendi, non accipiendi latus dextrum, habent hanc conditionem; si alter acceptet vel permittat, vel si Superior permittat, & ideo altero recusante cessant. Hæc. 353.

IV Ita etiam excusari possunt parentes, qui jurant dare filiis munuscula vel præmia quedam, & non implet; quia scilicet filii non exigunt ex rigore juramenti, & quia parentes sunt domini bonorum & voluntatis puerorum.

Qualiter itidem parentes excusari quandoque possint à perjurio, dum comminantur pueris verbera cum juramento, quod non implent, explicatum est supra Num. 149. quia scilicet subintelliguntur conditiones comminationum.

Ita David 1. Reg. 25. juraverat in caput Nabal, sed placatus precibus Abigail, non perfecit, immunis à perjurio.

V. Notat Sylvius hic q. 89. art. 7. q. 4. quod Superiores convocantes capitulum vel communitatem sub juramento, non intendant obligare sub pena perjurii, sed solum formam communem servare circa communitatem, quae juramento subest, nisi Superior id specialius declaret in negotio magni momenti.

Juramentum servandi secreta capitali intelligitur secundum subjectam materiam in rebus majoris momenti expositantis silentium. Sylv. Bill.

N. 164. DE PERJURIO EX DEFECTU COMITIS JUSTITIÆ.

I. *Quandonam Comes Justitiæ desit.* II. *Juram. de peccato mortali committendo semper est mort.* III. *Item Juramentum committens veniale peccatum.* IV. *Jurans facere peccatum duplici. peccat.* V. *Juram. de actu indiffer. vel de re non mala probabiliter potest esse veniale ex parvitate materiae.* VI. *Conclusio.*

QUANDONAM censetur juramento deesse comes justitiæ?

I. R. Quando id, quod juratur, non habet honestatem virtutis.

Igitur juramentum promissorium de peccato sive mortali sive veniali caret comite justitiæ.

Item juramentum promissorium de actu indifferenti ut tali, vel de omissione operis consilii, prout latius explicatum est Num. 146, caret eodem comite justitiæ: item juramentum de minori bono oblatum soli Deo: vide dicta Num. 146. & hujusmodi juramenta non obligant secundum dicta ibidem.

Quantum peccatum est perjurium ex defectu comitis justitiæ?

II. R. Est peccatum mortale ex genere suo:

Et quidem si sit juramentum de peccato committendo, semper peccatur mortaliter contra Religionem ex defectu comitis justitiæ; quia iste juramentum facit vinculum iniquitatis, & inducit Deum tanquam confirmatorem volun-

tatis suæ iniquæ; & quia in tali juramento consecutivè includitur defectus comitis veritatis, cum nunquam impleri possit licitè.

III. An juramentum de committendo veniali peccato etiam contineat peccatum mortale contra Religionem ex defectu comites justitiæ?

R. cum Boudart, Marchantio, Van Roy, Daelman, &c. affirmativè ob easdem rationes: verumtatem Suarez & Sylvius conantur illud excusare à mortali, sed hi vano labore se fatigant, ut dent disparitatem à præcedenti casu, in quo juratur mortale; nam eadem rationes militent, quòd Deus adducatur confirmatur mæse voluntatis, &c.

Hinc conclude, quòd is qui jurat, se mentiturum jocosè, peccet mortaliter contra Religionem defectu comitis justitiæ.

IV. Nota bene, quòd duplex peccatum committat, qui facit juramentum promissorium de committendo peccato, videlicet unum contra Religionem ob defectum comitis juramenti, aliud contra virtutem, cui repugnat peccatum, quod jurat, si habeat voluntatem illud perficiendi: si autem non habeat voluntatem perficiendi, peccat etiam dupliciter contra Religionem ob defectum duplicis comitis, nimirum veritatis formalis & justitiæ; nam jurat formaliter falsum & simul illicitum.

Si denique neque voluntatem jurandi habuerit, peccavit equidem contra reverentiam Divini Nominis secundum omnes; imò si illa voluntas non jurandi sit inefficax secundum probabilem opinionem num. 157. controversam, non excusabitur propterea ab aliis peccatis præfatis.

V. An juramentum promissorium de actu indifferenti vel de omissione operis supererogatorii, vel de simili materia incapaci, de quibus actum est Num. 146. continet peccatum mortale contra Religionem ex defectu comitis justitiæ?

R. Communis sententia docet, illud continere solam culpam venialem: quia Deus directè non constituitur confirmator iniquæ voluntatis, cum actus & omissiones illæ non sint secundum se peccatum seposito contemptu, &c.

Verumtamen argumenta non levia adferuntur ad probandum id esse peccatum mortale, dum ex cognitione & plena deliberatione profertur juramentum super materia incapaci obligationis juramenti: quia, ut admittit Suarez, juramentum constituitur vinculum vanum & inane; forma indefectibilis applicatur ad indebitam materiam, testimo-

nium divinum in vanum assumitur; & comes veritatis consecutivè deest; nam tale juramentum impleri non debet.

VI. Igitur si petatur an in perjurio ex defectu comitis justitiæ detur parvitas materiæ, responderi potest distinguendo: scilicet quòd non detur quando juratur peccatum, sive mortale, sive veniale, committendum; sed quòd probabiliter detur parvitas materiæ, dum juratur aliquid indifferens, sive de se non malum.

N. 165. CASUS AD MATERIAM PERTINENTES.

I. *Jurans fasere homicidium qualiter peccat.* II. *Jurans de re impossibili est perjurium.* III. *Juram. debitoris.*

QUALIA peccata facit qui jurat inferre alteri homini mortem injustam?

I. R. Distinguendo: si habet voluntatem perficiendi homicidium, facit peccatum mortale contra Religionem defecta comitis justitiæ in juramento, & consecutivè defectu veritatis, quia juravit peccatum mortale, quod non potest perficere.

Secundò peccavit contra justitiam ob voluntatem homicidii: tertio contrahit malitiam omnium circumstantiarum istius homicidii velis, quas potuit & debuit cognoscere vel prævidere.

Si autem non habeat voluntatem perficiendi, fecit duplex peccatum perjurii contra Religionem ob defectum comitis veritatis formalem, & ob defectum comitis justitiæ, quia equidem juravit illicitum.

III. Juramentum promissorium de re impossibili cogitata, vel existimata ut tali, est perjurium strictè dictum, cui deest veritas: nam convincitur non habere voluntatem implendi, quando jurat; nam ad impossibile non datur efficaciæ voluntas.

III. Hinc concludo, filios debitores, qui jurant, se soluturos debitum intra mensem, ubi tamen præsciunt id sibi mortaliter fore impossibile, esse perjuros, & insuper peccare secundum rationem damnorum & malorum, quas inde nata sunt sequi.

Similiter peccant operarii jurantes, se operam suam præstituros intra certum tempus, cum tamen sciant, id se non posse præstare.

N. 166. DE DEFECTU COMITIS JUDICII IN JURAMENTO.

I. *Defectus comitis judicii est veniale peccatum.*

QUANTUM peccatum est juramentum, cui deest solus comes judicii?

I. R. Est peccatum veniale, dum scilicet per defectum judicii intelligitur absentia justæ causæ jurandi: proinde, qui jurat verum, licitum & honestum, v. g. se crastinâ die auditurum Missam, peccat venialiter.

Verumtamen consuetudo sic jurandi sine judicio poterit esse mortaliter mala, ut probatur num. sequenti.

Notandum quòd defectus judicii quandoque accipiatur latius, ita ut comprehendat juramentum temerarium, & incautum, & irreligiosum per falsos Deos; & hâc ratione defectus judicii dicitur aliquando esse mortalis.

Nota, quòd in omni juramento, cui deest comes veritatis, vel justitiæ, semper censendus sit deesse comes judicii; quia nunquam datur justa causa peccandi, sive jurandi illicitè.

N. 167. DE CONSUETUDINE JURANDI.

- I. *Definit. consuetudinis.* II. *Divisio.* III. *Consuetudo jurandi quilibet est mortalis.* IV. *Singuli actus continent malitiam perjurii propter periculum.* V. *Idem dicendum de consuetudine jurandi incautè.* VI. *Consuetudo jurandi verum est mortal. mala.* VII. *Actus ordinariè sunt venialiter mali.* VIII. *Objectio.* IX. *Probatur consuetudinem jurandi esse malam.* X. *Inadvertentia voluntaria non excusat à formali peccato.* XI. *Peccata ex consuetud. sunt nova distincta peccata.* XII. *Doctrina libri damnati.*

QUID hic intelligitur per consuetudinem jurandi?

I. R. Intelligitur habitus jurandi, sive dispositio quædam ex juratione acquisita inclinans ad jurandum.

Quotuplex est consuetudo jurandi?

II. R. Dividitur illa consuetudo in voluntariam, & involuntariam, sive efficaciter retractatam: item in consuetudinem jurandi quilibet indiscriminatim, verum & falsum, licitum & illicitum; & in consuetudinem jurandi solum verum & licitum.

Quantum peccatum est consuetudo jurandi?

III. R. Consuetudo voluntaria non retractata jurandi quilibet est mortaliter mala; constituit hominem in statu mortalis peccati non solum habitualis, sed etiam virtualis, ut loquitur Suarez cap. 6. æquivalet actuali peccato, sicuti voluntas vel affectus peccandi de cætero.

Ratio est, quod illa consuetudo voluntarie continuata includat paratam voluntatem pejerandi; quia ipsa est occasio proxima actu existens, ex qua infallibiliter nata sunt sequi perjuria.

Obj. Habitus non est actus; ergo non est actuale peccatum, sed solum habituale.

R. Habitus, qui continet affectum vel voluntatem paratam peccandi, continet actum virtualem continuatum: prout fur retinens scienter alienum cum animo non restituendi, est in statu non solum habitualis, sed & actualis peccati.

Quantum peccatum sunt singuli actus ex illa voluntaria consuetudine prodeuntes?

IV. Resp. Singuli actus sunt peccata mortalia continentia malitiam perjurii, etiam tunc, quando fortè juratur verum & licitum, propter periculum perjurii, quod est in singulis actibus.

Si tamen consuetudinarie in aliquo casu satis advertat, certò verum esse & licitum, quod jurat, poterit in illo actu non peccare mortaliter, quia periculum perjurii abest ab illo actu.

V. Idem dicendum de consuetudine voluntaria jurandi incautè & temerè, videlicet sine sufficienti diligentia aut sine prævia inquisitione sitne verum aut falsum, licitum vel illicitum; quod juratur; quantumvis talis consuetudinarie nunquam scienter jurèt falsum aut illicitum; nimirum dicendum, quod consuetudo sit mortaliter mala, & singuli actus jurationis incautè contineant malitiam perjurii ob periculum.

Quid iudicandum de consuetudine jurandi semper verum & licitum?

VI. Resp. Et illa consuetudo, quæ certò rara est, voluntarie continuata, videtur esse mortaliter mala; quia continet vilipendium aliquod divini testimonii, & periculum aliquando jurandi falsum vel illicitum: nam homo distare non potest, quin agat aliquando tandem incautè secundum habitum: denique scandalum aliorum non tollitur.

VII. Actus tamen ex hac consuetudine provenientes communiter sunt solum venialiter mali, quia deest solus

comes iudicii: nam supponitur sufficiens in illis attentio, ne juretur falsum vel illicitum.

VIII. Obj. Actus est potior habitu, ergo si consuetudo est mortaliter mala, etiam singuli actus erunt mortaliter mali.

R. Nego sequelam: quia unusquisque actus non habet eas conditiones vilipendii & periculi, quas habet consuetudo, & ita actus ille non haurit totam malitiam habitus seu consuetudinis.

IX. Quod autem consuetudo jurandi contineat specialem malitiam, indicat Spiritus Sanctus Eccl. 23. v. 9. & v. 12. "Jurationi non assuescat os tuum; multi enim casus in illa." Item cap. 27. v. 15. & S. Chrysost. Hom. 14. tom. 5. ad populum Antioch. ait: "Continuè jurans, & volens, & invitus, & sciens & nesciens, & seriò & joco loquens omnino pejerabit." Plura legito apud S. Chrysost. Hom. 27. ad pop. Antioch.

An consuetudinarius jurans ex consuetudine, sed sine advertentia, facit peccatum formale, quandoquidem inadvertentia excusat à peccato formali?

X. R. Facit peccatum formale: quia etiam illa inadvertentia est voluntaria in ipsa consuetudine: jam autem inadvertentia voluntaria non excusat, sicut nec ignorantia voluntaria, multò minùs inadvertentia affectata: hinc practice certum est, quòd numerus jurationum exprimi debeat pro integritate confessionis.

An sunt nova & distincta peccata formalia, an verò solùm sunt peccata in causa seu in consuetudine voluntaria, sicuti sunt peccata facta & prævisa à perfectè ebriò?

XI. R. Videntur esse nova distincta peccata: disparitas est, quòd peccata ebrii solùm sint voluntaria in causa & voluntate præterita sine voluntario præsenti; sed in jurationibus illis, quæ fiunt à mentis compote ex consuetudine voluntariè continuata, invenitur voluntarium præsens implicitum & virtuale respectu præsentis voluntatis; nam eo momento, quo quis jurat, est in ejus libertate retractare consuetudinem; ergo provenit etiam à præsenti ejus libertate negligente retractationem, quòd ista juratio sit peccatum; ergo est novum distinctum peccatum respectu libertatis voluntatis præsentis. Illud adde, quod notat cum Scoto Suarez l. 3. c. 7. n. 10. f. 431. quòd consuetudinarii, quamvis subitò ex consuetudine jurent, simul satis deliberatè jurent, quia habitus facit ut citiùs & subitò deliberent.

XII. Nota hic, quòd à Summo Pontifice Benedicto

XIV. damnatus sit liber Authore B. Bensi, per decretum de 16 April, 1744, qui eidem delatus fuerat, quod contineret hanc propositionem: "Si blasphemia sit imperfectè deliberata, ex prava consuetudine blasphemandi: etenim talis blasphemia vel secundum multos Doctores, utpotè non voluntaria saltem perfectè, non est culpa saltem mortalis: vel si est culpa mortalis secundum non multos Doctores, utpote perfectè voluntaria solum in causa seu in dicta consuetudine, non est blasphemia formalis, ideoque reservationi non subest."

Nuper quidam concessit, quod blasphemans, ex consuetudine plane voluntaria, sit præ aliis felix, eò quod non committat nova peccata distincta: sed vellem, ut illa propositio proponeretur Romæ judicanda: tandem diabolus erit felix in sua obstinatione in malo.

N. 168. DE CONSUETUDINE RETRACTATA.

- I. *Consuetudo efficaciter retractata non est peccatum formale.*
 II. *Retractatio per voluntatem.*

I. An consuetudo retractata, & juramenta ex illa sola adhuc provenientia, sunt peccata formalia?

R. Negative, si sufficienter seu efficaciter sit retractata: quia deest voluntarium.

Quomodo consuetudo jurandi retractatur?

II. R. Primò id fit per ipsam voluntatem absolutam & efficacem cum firmo proposito adhibendi media efficacia ad extirpandam consuetudinem: & hæc voluntatis retractatio sufficit, ut consuetudo dicatur jam involuntaria, sicut & actus inde inadvertenter prorumpentes. Velleitas vel desiderium carendi illà malà consuetudine non sufficit.

Si quispiam, post retractatam efficaci voluntate consuetudinem, deficiat vel negligat adhibere efficacia remedia, incipiet iterum consuetudo esse voluntaria.

N. 169. MEDIA VINCENDI CONSUETUDINEM.

- I. *Media vincendi consuetudinem.*

QUÆ sunt illa media efficacia eradicandi consuetudinem jurandi?

R. Cùm consuetudinarii soleant jurare ex quadam actuali inadvertentia seu indeliberatione, ac præcipitatione, oportet eis præscribere media, quæ tollunt præcipitatio-

nem, & pariunt deliberationem & advertentiam, cujusmodi sunt:

I. 1°. Ad singula juramenta mox seipsum corripit dicendo palam & altâ voce: retracto dictum, malè dixi, poenitet me, peto veniam, &c. convenit hic modus ut simul impediatur scandalum ex dicto suo fortè secutum & secuturum.

2°. Ad singulos actus statim recitet oratiunculam aliquam, Pater noster, Ave Maria, vel si tempus non patiat, actum displicentiæ vel contritionis eliciat.

3°. Similiter statim genuflectat, pectus vel maxillam percutiat, mox sinè dilatione reponat quadrantem vel assem ex uno sacco in alium, ut pauperi primo occurrenti tribuat, vel aliud opus pœnale mox exercent.

An ergo non sufficit, quòd jurans retineat numerum, & illa opera vesperi simul adimpleat?

R. Negativè, sed mox adimpleri debent, ut tollant radicem, scilicet præcipationem & inadvertentiam consuetudinis, & ut gignant deliberationem; quod non efficiunt, dum differuntur.

4°. Petat, ut alii, socii, famuli, &c. eum corripiant, aut alapam infligant. Ita S. Chrysost. Hom. 25. ad pop. Antioch.

5°. Ut singulis septimanis redeat ad eundem Confessarium expositurus statum suum, donec penitus abolita sit consuetudo.

6°. Denique si illa consuetudo continuetur ex consortio vel alia occasione, oportet ea derelinquere.

7°. Si autem juramenta illa prorumpant ex ira, oportet remedia iræ applicare: similiter agendum, si ex alia causa profluant, ut radix mali amputetur.

N. 170. CONCLUSIONES PRACTICÆ.

I. *Consuet. in conf. exponen.* II. *Confessiones Sacrilegæ, & repetendæ.* III. *Absolutio differendæ.*

QUID ex prædictis deducendum pro praxi?

I. R. 1°. Quòd omnis consuetudo jurandi voluntaria sit in confessione exponenda, sicut & duratio temporis in eadem consuetudine.

II. 2°. Quòd durante tali consuetudine voluntariâ confessiones factæ fuerint sacrilegæ, & sint repetendæ, & numerus susceptorum omnium sacramentorum, utpote quæ fuerint sacrilegia, sit exprimendus; sicut & prævaricatio

multorum præceptorum, charitatis, poenitentiae, & quorundamque actuum supernaturalium.

III. 3°. Quòd juxta S. Franc. Sales. differenda sit absolutio consuetudinariis, qui omnes nervos non intendunt vitiosis habitibus eradicandis, & laboriosa sollicitudine non adhibent mediâ ipsis præscripta: ita ut hic, si alibi, verum sit dictum Cardinalis Bellarmini: "Non esset tanta facilitas peccandi, si non esset tanta facilitas absolvendi."

N. 171. EXCUSATIONES CONSUE TUDINARIORUM REFELLUNTUR.

I. *Prima excusatio rejicitur.* II. *Secunda excusatio.* III. *Nunquam in blasphemia admittitur.* IV. *Tertia excusat.* V. *Quarta excusat.*

CONSUE TUDINARIÏ peccatores effingunt sibi excusationes in peccatis, quibus enormitatem eorum tegant, et conscientiae remorsum effugiant, dicentes:

I. Primò, quòd jurent ex consuetudine inadvertenter, non ex malitia.

R. Jam dictum est N. 167. quòd hoc non excuset à formali peccato, & quòd juxta S. Thom. 1. 2. q. 78. art. 2. peccata ex consuetudine dicantur peccata ex malitia.

II. Secundò objiciunt, quòd proferendo verba juratoria non habeant intentionem jurandi aut blasphemandi, sed per modum interjectionis aut ornatu ea permisceant sermonibus suis.

R. Num. 157, diximus, illa probabiliter equidem esse vera juramenta sine illa intentione directâ.

Secundò dictum ibidem est, etiam ex sententia Suarez, aliorumque omnium, esse ex genere suo peccatum mortale ejusmodi juramentum fictum; ergo multò magis consuetudo sic jurandi.

III. Nota bene, quòd hæc excusatio nullatenus admittatur in blasphemis: nam cum S. Th. Scholastici & Busenbau inclusive docent, loquentem blasphemias, licet sine intentione blasphemandi, non excusari à formali peccato blasphemiae, quia verba in communi locutione intelliguntur formaliter; igitur, qui ex levitate vel joco dicit, "Mordieu," aut verba blasphemiae, de quibus n. 138. peccat mortaliter singulis vicibus, quantumvis ea proferat afferendo verum & licitum.

IV. Objiciunt tertio, quòd ignorent contineri illis verbis juramentum, vel blasphemiam.

R. Negatur: nam in confessione se desuper accusant:

equidem illa ignorantia non est invincibilis; possunt & debent inquirere sensum, antequam illis verbis utantur; quâ ratione Christus non excusavit Judeos Matt. 5. quamvis illi putarent se non verè jurare aut pejerare per creaturas.

Deinde Christiani sæpius audiverunt in concione & aliter in generali, detestabilem esse jurandi modum, eosque, qui ejusmodi verba effatiunt, vocari juratores; adeoque excusari non possunt à peccato mortali inhonorationis Dei, quamvis infimam speciem fortè ignorarent.

V. Obficiant 4°. per usum & consuetudinem multorum fit, ut illa verba desinant habere significationem & sensum blasphematorum.

R. Negatur assumptum; nam ille abusus & crimen horrendum paucorum non mutat significationem verborum communem & propriam; unde major pars & p̄ usque modò inhorrescunt ad auditum similia vocabulorum; & Senatus Regius in Hispania responsum nostrum confirmavit, ut refert Julius Clarus.

PERTINENS.

I. Pro concionibus.

NUPER mandieram esse Confessarios, qui ex præfato titulo excusant à peccato mortali eos, qui obligati sunt consuetudine dicendi "Mordieu," &c. eosdem absolvunt simul instruendo & docendo, in usu illorum verborum non esse peccatum mortale, ut eos liberent à conscientia erronea: ò impia sollicitudo! non credidi, nisi postquam intellexi, istos Confessarios esse illos ipsos, qui, dediti horrendis blasphemis aliisve vitis, traditi sunt in reprobum sensum.

I. Ut contra vitium jurandi & blasphemandi in concionibus justè declametur, abundantem materiam ministrabit S. Joan Chrysost. multis locis: & præcipuè Hom. 1. ad populum Antioch. in fine: item Homil. 14. 17. 26. 27 & 28 S. Bernardus blasphemantes nuncupat demones incarnatos, deicides, &c.

N. 172. DE EXACTIONE JURAMENTI NON FRAUDANDI TRIBUTA, &c.

I. *Juram. non fraudandi tributa quotidiana.* II. *Juram. servandi Statuta.* III. *Formula juram. officum.* IV. *Canonici juram.* V. *Servandi secreta.*

AN licitè in regione aliqua, vel in officis exigitur juramentum de non fraudandis tributis, vectigalibus, &c.

I. R. Negativè, propter pericula perjuriorum: nam juramentum illud promissorium obligaret ad plurima & ad singulos actus: secundò sic nimium multiplicarentur juramenta cum periculo vilipendii. ita S. Basilius Ep. 305.

Hanc responsionem solidis rationibus & autoritatibus confirmarunt Doctores Lovanienses anno 1696, interrogati super juramento de non fraudando tributo consumptioni farinæ imposito.

Qualiter obligat juramentum servandi statuta alicujus Ecclesiæ, Capituli, Congregationis, Communitatis, aut Opificii?

II. R. Obligat ad servanda statuta præsentia, non obsoleta, & quæ sunt majoris momenti, sive quæ tanquam materia gravis ex vi juramenti de facto observari solent: hæc est interpretatio communis Scholasticorum, ut scilicet in rebus exiguis non detur occasio perjurii; addit Wiggers omnino coavenire, ut illi, qui exigunt juramentum, instruant jurantes super eo, ne ex errore peccent.

III. Formula juramenti, quod opifices faciunt Mechliniæ, est hujusmodi: "Ik sweere...ik zal goed en getrouw zyn d'Ambacht van de Kuypers, syn profyten zal ik voorderen, zyn schade zal ik beletten, myn Dekens zal ik gehoorzaam zyn...naer myn beste vermogen."

IV. S. Th. 2. 2. q. 98. ad 4. Canonicus jurans se servaturum statuta edita, non tenetur ex juramento ad servanda futura, nisi ad ea extensum fuerit juramentum: tenetur tamen ea servare ex ipsa vi statutorum, nec extenditur ad abrogata.

V. Juramentum servandi secreta Capituli intelligitur secundùm subjectam materiam in rebus majoris momenti ex-postulantibus silentium. Syl, q. 89. art. 7. q. 4. Bill. 360.

N. 173. DE JURAMENTO FORMULARII ALEXANDRI VII. PAPÆ.

I. *Licitè exigitur & præstat.* II. *Prima responsio.* III. *Secunda Responsio.* IV. *Quomodo in sensu Authoris abjurantur Propositiones.* V. *Finalis securitas.*

AN licitè exigitur & præstat juramentum circa quinque propositiones Jansenii juxta Formulam Alexandri Papæ VII?

I. R. Licitè exigitur, ut à Ministerio Ecclesiæ repellantur Hæretici, quorum error ut cancer serpit.

R. Licitè præstat idem juramentum, quia Superiores legitimè exigunt.

Nota, quòd abjurare sit jurare disensum, seu rejectionem & abnegationem erroris.

Obj. Illi, qui non viderunt nec legerunt librum Jansenii, debent jurare juxta istam formulam; atqui illi non possunt jurare, propositiones istas contineri in libro, & sensum eorum convenire cum sensu Jansenii; ergo, &c.

II. R. Conc. maj. ad minorem duplex datur responsionis via: prima & simplicissima adeoque sequenda est hæc, negando minorem: nam potest quis jurare aliquid, quod nunquam vidit, modò ex aliis rationibus vel auctoritatibus ipsi satis constet & persuasum sit, illud esse verum, & ita posset quis jurare, dari civitatem, quæ vocatur Roma, licet non viderit Romam. Jam autem quòd illæ propositiones excerptæ sint ex libro Jansenii, & conveniant in sensu cum eodem, constat ex auctoritate Summi Pontificis & doctissimorum virorum, qui in eo negotio summâ maturitate laboraverunt: accedit judicium innumerabilium eruditorum hominum, qui prædictum librum perlegerunt, adeoque unusquisque licet & tutò illa jurat absque ulteriori examine.

III. 2^a. Responsio est, quòd propriè & directè non juratur illas propositiones excerptas esse aut contineri vel convenire cum sensu libri, sed quòd juramentum supponat veritates illas, & directè juretur actus rejectionis errorum; ita ut juramentum directè cadat in hæc verba formularii: "Sincero animo rejicio & damno quinque propositiones, & constitutionibus Pontificum me subjiçio:" illa autem formularii verba "ex libro Jansenii excerptas & in sensu ab Authore intento," significant veritates præsuppositas, quas jurans acceptat, & tanquam indubitatas habet; si enim istas in dubium vocaret, aut negaret, male juraret: paritas aliqua poni potest in eo, qui juraret se adorare Christum in Hostia consecrata exposita; directè jurat actum suum adorationis, non jurat directè Hostiam esse consecratam; sed firmiter sibi persuasum habet, eam esse consecratam. Hæc latius discussa reperies apud Steyaert in Dam. & Polem.

Obj. Propositiones illæ abjurantur in sensu ab Authore intento: atqui id est factum omnibus ignotum, quid Author intenderit; ergo non rectè juratur.

IV. R. Nego minorem; nam per sensum ab Authore intentum intelligitur sensus ipsius libri, seu scripti: ille autem sensus non est ignotus, sed patet legenti librum: deinde est usitatus loquendi modus, ut sensus libri dicatur esse sensus Authoris: quomodo doctrina vel sententia aliqua dicitur esse Sylvii, quæ in ejus libris reperitur.

V. Finaliter nullus hic scrupulus agitandus; nam Supe-

riores petentes juramentum, sciunt te non legisse librum, adeoque non exigunt à te majorem certitudinem, quàm persuasionem ex relatu & auctoritate aliorum; sufficit autem jurare juxta mentem petentis juramentum, cum & sic liceret jurare rem dubiam tanquam dubiam, si ita peteretur juramentum juxta dicta Num. 160.

N. 174. DE JURAMENTO PER FALSOS DEOS.

I. An sit verum juram. II. Quomodo liceat petere jurament. per falsos Deos.

AN juramentum per falsos Deos est verum & obligatorium juramentum?

I. R. Negant Suarez & Billuart; sed Sylvius, Daelman & Canonistæ respondent affirmativè: quia sic jurans intendit jurare, & testari summam veritatem, quamvis erret aliunde, dum collocat eam in idolo; & propterea committit peccatum idololatriæ.

An licet petere juramentum a juraturo per falsos Deos?

II. R. Non licet determinatè petere, ut alter juret per falsos Deos, quia hoc est directè petere malum.

R. 2º. Licet ab illo simpliciter petere juramentum ex justa causa: quia tunc petitur res bona, & quæ licite præstari potest; cum tamen alter prævideatur juraturus per falsos Deos, idcirco requiritur justa causa tanta, ut permissive te habere possis ad peccatum ejus.

N. 175. DE PEJERATURO.

S. Thom. 2. 2. q. 98. a. 4.

I. Non licet petere juramen. à Pejeraturo. II. Duobus casibus licet petere à Pejeraturo.

I. AN licet petere juramentum à pejeraturo?

R. Hoc simpliciter non licet, quia deest finis intrinsecus juramenti, scilicet confirmatio veritatis, sive bonum fidei.

Obj. Simpliciter petere licet juramentum à juraturo per falsos Deos, ergo etiam à pejeraturo.

R. Nego conseq. Disparitas est, quòd in juramento per falsos Deos haberi queat finis intrinsecus juramenti, non verò in perjurio.

Assignantur interim casus aliqui, in quibus licet petere juramentum à pejeraturo, quamvis hæc expressio sit impropria, & ita

II. Primò S. Thom. 2. 2. quæst. 98. art. 4. in c. docet quòd persona publica sive Judex, servato juris ordine, licitè exigat juramentum à pejeraturo ad petitionem alterius partis, eò quòd tunc Judex propriè non petat juramentum, sed altera pars.

Secundò: Similiter persona particularis dicitur licitè petere juramentum à pejeraturo, quando leges in certo negotio requirunt juramentum: quia tunc iterum persona privata propriè non petit, sed leges petunt: & ita tutor quandoque excusari potest petens juramentum in negotiis pupilli à pejeraturo.

Nolo tamen subscribere omnibus casibus relatis in Theologia Daelman; nam temporale lucrum non necessarium nequit præbere sufficientem causam.

N. 176. DE PŒNIS PERJURII ET BLASPHEMIÆ.

I. *Pœna perjurii est infamia.* II. *Rejectio à Testimonio dicendo.* III. *Pœna blasphemiae.* IV. *Carcer menstruus in pane & aqua.* V. *Medium impediendi blasphemias in Parochia.*

QUÆNAM est pœna perjurii?

I. R. Est infamia, juxta Leges Canonicas, cap. "Infames," & etiam juxta Leges civiles. Estque illa infamia aliquando pœna sententiæ latae, aliquando sententiæ ferendæ.

Nota, quòd infamia civilis extendatur ad totam vitam; infamia Canonici Juris tolli possit per emendationem vitæ cum mutatione opinionis hominum, nisi per sententiam Judicis de perjurio sit condemnatus, ait Lessius lib. 2. c. 42. n. 74. quo casu opus est dispensatione.

Suarez de Rel. lib. 3. cap. 20. 454. varias quæstiunculas discutit, utrùm infamia incurratur ex perjurio extrajudiciali, utrùm ex perjurio promissorio & assertorio.

Resolvit, infamiam civilem incurri solùm ex perjurio notorio circa pacta humana; quia hæc infamia desumenda est ex Legibus civilibus, quatenus per Canones non reprobantur vel emendantur.

Infamia Canonica incurritur ex perjurio notorio etiam extrajudiciali.

II. Secunda pœna est rejectio à testimonio dicendo in judicio cap. "Quicumque." 6. q. 1. & cap. "Parvuli," 22. q. 5. Perjurus tamen non debet repelli à juramento oneroso, v. g. à juramento fidelitatis, &c. Suar. Num. 18.

III. Pœna blasphemiae juxta legem divinam Levit. 24. v. 16. & juxta legem civilem Novell. 77. est mors: quæ

autem verba contineant blasphemiam, dictum est supra N. 138.

IV. Hodie multiplicia in variis regionibus existant edicta: Zypæus in libello, Notitia Juris Belgici assignat quaedam edicta Regia, quæ reperies in libris, vulgò "Plakkaert Book van Vlaenderen en Brabant;" postremum anno 1531, 7. Oct. decernit carcerem menstruum in pane & aqua, vel etiam perforationem lingue.

Pro turpiter jurantibus decernitur pœna arbitraria.

Observat Zypæus, Notit. Juris Belgici p. 204. quod mos pejerandi frequens inter sermocinandum spectat ad blasphemiam, adeoque fisdem pœnis subiacent.

V. Quandoquidem præfatum edictum præcipiat, ut locorum Judices instanter puniant blasphemos & juratores, sub pœna privationis officii sui; Pastores ex eo arripiunt medium efficax eliminandi peccatum tam horrendum è parochia; nimirum Pastor blasphemos & juratores denuntiet Officiali loci vel Magistratui, exprimendo testes, qui audierunt; urgebit autem Officialem ad puniendum dictos blasphemos, sub comminatione deferendi ipsam Officialem Fiscali, à quo privandus erit officio, vel mulctandus.

N. 177. DE MODIS QUIBUS CESSAT OBLIGATIO JURAMENTI.

S. Thom. quest. 88. art. 9.

I. Summarie.

NON agitur hic de juramento assertorio, sed de promissorio, quod post actum jurationis obligationem relinquit pro futuro.

Quibus modis potest cessare obligatio juramenti promissorii?

R. His potissimum modis:

- I. 1. Irritatione,
2. Dispensatione & relaxatione,
3. Commutatione,
4. Materiae mutatione vel subtractione,
5. Cessante fine totali completè,
6. Ratione conditionis non adimpletæ,
7. Cessante principali obligatione cessat juramentum purè accessorium.
8. Non acceptatione, & condonatione, seu remissione.
9. Si juramentum incipiat vergere in deteriorem exitum, de quo latius supra Num. 154. vel in præjudicium

boni communis, vel etiam alicujus particularis, v g. quis juravit occultare furtum alterius, sed inde alter liberius prolabitur ad alia furta: item cessat juramentum, quando directè est majoris boni impeditivum; S. Th. 2. 2. q. 89. a. 9. ad 3. verùm similes modi referri possunt ad modum, quo cessat obligatio juramenti per mutationem materiæ.

10. Denique cessat obligatio juramenti, licèt impropriè, per adimpletionem sive totalem solutionem rei juratæ: & è contra dicitur cessare ab initio, quia juramentum fuit nullum, sive quia nullam ab initio obligationem produxit; sed iterum similes modi reduci possunt ad modos superiores; quos in sequentibus explicabimus breviter: extensius autem eosdem explanatos reperies supra in Tract. de Voto à Num. 106. ad 124.

DE PRÆFATIS MODIS IN PARTICULARI.

- I. *De irritatione juram.* II. *De Dispensatione super juram.* III. *Quid possit potestas civil.* IV. *Juram. reservata.* V. *De commutatione juramenti.* VI. *Objectio.* VII. *Juram. cessat per mutationem materiæ.* VIII. *Item cessante fine totali.* IX. *Juram. conditionatum.* X. *Juram. accessorium cessat cessante contractu.* XI. *Cessat juram. non acceptance & condonatione.* XII. *Casus positio.*

QUIS potest irritare juramentum alterius?

I. Qui habet potestatem dominativam aut quasi dominativam in alterum: ita, si filiusfamilias juraverit arripere iter aliquod cum socio, pater potest illud irritare seu annihilare.

Similiter vir irritat quædam juramenta uxoris; tutor pupillorum; tutor tamen non irritat juramenta pupilli puberis confirmantia contractum, sed id ex dispositione juris positivi lib. 1 & 2. c. "Si adversus venditionem." Quia juramentum supplet defectum ætatis.

An parentes possunt irritare juramentum filii præstitum filiæ de matrimonio contrahendo.

R. Negativè, quia filius quoad illud non subicitur potestati parentum. Consule dicta de irritatione voti à Num. 107. ad 110.

Cui competit potestas dispensandi super juramento?

II. R. Principaliter competit Summo Pontifici: S. Th. 2. 2. q. 89. a. 9. ad 3. non tamen nisi ex rationabili causa,

quia dispensat in jure alieno: competit etiam jure ordinario Episcopis, non Parochis. Requirit autem hæc dispensatio potestatem jurisdictionis majoris.

An potestas civilis potest dispensare in juramento?

III. R. Quamvis forte ei non competat dispensatio propriè dicta, quæ est actus spiritualis potestatis à Deo concessæ, videtur ei concedenda aliquando quædam potestas relaxandi juramentum factum in favorem subditi: explico & dico: potestas civilis vice subditi sui alteri remittit materiam debitam, & sic cessat juramentum per mutationem materiæ: item juramentum subditi potest aliquando irritare.

IV. Juramenta circa materiam votorum reservatam Summo Pontifici, censentur etiam reservata juxta communem Scholasticorum interpretationem; sicut etiam juramenta in causis majoribus juxta cap. "majores, de Bapt."

Dispensatio non extenditur ad juramenta confirmatoria promissionis vel pactionis homini factæ & acceptæ, quia concurret obligatio justitiæ; nisi juramentum sit fraude, dolo vel metu extortum, vel aliter vergat in deteriorem exitum, vel salutis periculum v. g. si sit de materia dubiè licita. Billuart 365, vel si dispensetur in pœnam ejus, cui juratum est. Sylv. 668.

V. Commutatio juramenti consistit in eo, quòd loco operis jurati substituatur aliud per potestatem superioris, vel per consensum partium v. g. loco obsequii dentur pecuniæ: quando autem fit ex consensu jurantis, tunc vi juramenti obligatur, quia censetur fieri virtualis repetitio juramenti. Suarez.

VI. Obj. Obligatio juramenti est juris naturalis & divini, ergo illa cessare non potest per dispensationem, commutationem vel irritationem.

R. Neg. cons. quia per dispensationem, &c. efficitur, "ut id, quod sub juramento cadebat, sub juramento non cadat subtrahendo, prohibendo, &c. & ita non fit aliquid contra juramentum." S. Th. 2. 2. q. 89. a. 9. ad 1. Deinde omni juramento inest hæc conditio: "salvo jure Superioris."

Vide dicta de voto Num. 112 & 113.

Quandonam juramentum cessat per mutationem materiæ.

VII. R. Quando materia sit impossibilis, illicita, nociva aut aliter indebita. Videtur autem hoc casu cessare juramentum absque ulteriori dispensatione. v. g. juramentum contrahendi matrimonium cum Maria, si postea contrahat validè cum Anna, cessat pro tempore vitæ Annæ.

VIII. Cessat obligatio juramenti, cessante fine totali completè, quia tunc materia formaliter mutatur & redditur inutilis, adeoque indebita juramenti materia; deinde mens rationalis jurantis non comprehendit casus illos: hinc si quispiam juraverit non ingredi domum quandam, ed quòd sit popina, licitè eandem ingreditur, si desinat esse popina.

IX. Cessat obligatio juramenti, si conditio expressa vel subintellecta & suspensiva obligationis non ponatur. Vide dicta Num. 149.

X. Similiter juramentum merè accessorium respectu contractus aut obligationis ejusdem, cessat cessante contractu: hinc concludit, quòd si quis sponsalia confirmaverit juramento, cessantibus sive solutis sponsalibus cesset juramentum: juramentum verò per se stans non semper ita cesat.

XI. Denique juramentum cessat ab initio per recusationem seu non acceptationem ejus, in cujus favorem fit; & si acceptaverit, cessabit per ejus condonationem sive remissionem, quia hujusmodi conditio semper inest juramento cuicumque. Propterea si Joannes juravit dare Petro decem florenos, Petrus potest remittere.

Juravi Petro me daturum Paulo ejus fratri librum: quæritur uter ex eis possit mihi remittere obligationem?

XII. R. Distinguendo: si id juraverim Petro in gratiam Petri, cui gratitudinem & obsequia debeo, tunc uterque seu unusquisque sive Petrus sive Paulus potest remittere: si id juraverim Petro solùm ut testi, non directè in gratiam Petri, tunc Paulus, non Petrus remittit.

N. 178. QUÆSTIUNCULÆ.

1. QUALE fuit juramentum, an assertorium an promissorium, quod fecit Jonathas David, 1. Reg. 20. v. 2. "absit, non morieris?"
2. Quotupliciter potest fieri juramentum per creaturas?
3. An hæc verba: juro in caput meum, contineant juramentum? quale? & quid significant?
4. Assigna aliquid, quod est materia capax legitimi juramenti, sed non voti?
5. Da juramentum, cui deest solummodò unus comes.
6. Da juramentum, cui desunt duo comites.
7. Da juramentum, cui desunt tres comites.
8. Qualiter peccat is, qui jurat, se commissurum mendacium jocosum?

9. Joannes sponsalia contraxit cum Anna, postea jurat matrimonium contrahere cum Catharina, quæritur:

An juramentum obliget?

An casu quo Anna moriatur, juramentum obligandi vim acquirat?

10. Famulus jurat filio-familias, quòd ejus fornicationem non manifestabit ulli: an obligat illud juramentum?

11. Paulus ex metu injusto juravit latroni dare 100 florenos intra tres dies; ast Paulus moritur ante illud tempus; quæritur:

Quale sit juramentum illud?

An Hæredes Pauli obligentur ad tradendos illos 100 florenos?

12. An Jacob, Gen. 27. v. 19. licitè potuisset juramento confirmare responsum suum: "Ego sum primogenitus tuus?"

13. Juravi Petro, me assumpturum statum religiosum; an Petrus potest mihi remittere obligationem juramenti?

14. Da juramentum, aliquod, quod verum est, quod tamen qui facit, committit perjurium.

15. Da juramentum, quod non obligat, ut observetur, quamvis res jurata perseveret esse licita.

16. An juramentum eundi ambulatum, est licitum & validum?

17. An juramentum non revelandi medicinam, quâ expelluntur febres, obligat?

18. An ille, qui solet jurare ex ira, nunquam aliter, debeat haberi tanquam consuetudinarius jurator.

RESPONSIONES.

Ad 1, fuit assertorium, quo jurabat persuasionem suam de facto patris. Potuit simul esse promissorium in quantum spondebat operam suam lege v. 4. & v. 13. ejusd. cap. Vide etiam superius dicta Num. 145.

Ad 2. Dupliciter licitè, nimirum contestatoriè & execratoriè. Vide n. 130.

Ad 3. Continent juramentum execratorium, & habent hunc sensum: "invoco Deum in testem, & vindicem." it, si falsum jurem, illud testetur per attritionem capitis mei. Vide dicta num. 130.

Ad 4. Tale quid est matrimonium contrahendum, simpliciter, quod est honestum, non tamen simpliciter de meliori bono. Vide n. 146.

Ad 5. Juramentum solvendi justum debitum, ubi non erat jurandi necessitas: deest comes judicii.

Ad 6. Juramentum solvendi debitum, præstitum sine necessitate & sine intentione implendi: desunt comites veritatis & judicii.

Ad 7. Juramentum mentiendi sine intentione implendi.

Ad 8. Distinguendo: si juret cum intentione implendi, peccat mortaliter contra comitem justitiæ, & venialiter voluntate mentiendi: si juret sine intentione mentiendi, peccat mortaliter contra comitem veritatis & contra comitem justitiæ.

Ad 9. Resp. Bill. 350. non obligat, quia juramentum est de re illicita: ad 2. resp. negative juxta regulam juris in 6: "non firmatur tractu temporis, quod ab initio de jure non subsistit:" aliud foret, si jurans voluisset se obligare indefinite in quocumque eventu possibili, vel similis conditio subintellecta fuisset, quia tunc juramentum ab initio non fuit omnino nullum, sed subsistebat conditionatè.

Ad 10. Distinguendo: si agatur de committenda seu futura fornicatione, juramentum simpliciter non obligat, quia vergeret in deteriorem exitum: si agatur de fornicatione commissa, obligat, nisi alia causa justa urgeat, v. g. necessaria correctio filii-familias, vel justa interrogatio judicis. Vide num. 154.

Ad 11. Est juramentum promissorium per se stans. Vide num. 153.

Ad 2. Videtur respondendum negativè, quia obligatio fuit merè personalis, & solius Religionis, non justitiæ, aut debiti realis. Vide n. 148.

Ad 12. Negativè: quia jurasset in sensu amphibologico distincto à sensu patris interrogantis. Vide num. 159. Pater enim petebat, an esset primogenitus nativitate naturali; Jacob autem respondet, se esse primogenitum jure & repræsentatione, non nativitate.

Ad 13. Negativè, quia illud juramentum fit Petro solùm tanquam testi, non verò tanquam personæ, cui principaliter favor juratur. Vide num. 177.

Ad 14. Qui jurat, Petrum esse domi, qui revera est domi, sed jurans putabat eum exisse; & generatim omnis, qui jurat verum, quod judicabat esse falsum.

Ad 15. S. Th. 2. 2. q. 89. a. 7. ad 2. juramentum non ingrediendi religionem. Vide n. 146.

Ad 16. Distinguendo: si ambulatio consideretur ut opus merè indifferens, juramentum nec est licitum, nec obligatorium: si referatur ambulatio ad honestum finem, juramentum est validum & licitum ex causa justa. Vide num. 146.

Ad 17. Potest obligare personas aliquas pro tempore & loco; sæpius tamen non obligat, quia vergit in præjudicium boni communis vel charitatis. Vide num. 154.

Ad 18. Si ille sit consuetudinarius in vitio iræ, poterit etiam esse consuetudinarius in juratione: media autem illi præscribenda sunt talia, quæ primariò corrigunt & emendant iram, quia illa est causa & radix jurationis in illo. Schemata practica, ad usum Confessoriorum, concernentia hanc materiam, reperies infra.

N. 179. DE ADJURATIONE.

S. Thom. 2. 2. q. 90.

I. *Quid sit Adjurat.* II. *Divisio.* III. *Primus modus adjurandi deprecando.* IV. *Secundus imperando.* V. *Quomodo creaturæ irrationales adjurari possint.* VI. *Exorcismi.* VII. *Solemnia adjurat. per Exor. reservatur.*

QUID est adjurare?

I. R. Est sub divini nominis obtestatione quempiam inducere vel movere, deprecando vel imperando ad aliquid faciendum vel omittendum.

II. Dividitur adjuratio in explicitam & implicitam.

2º. Dividitur in deprecativam, & in compulsivam, quia sunt duo modi adjurandi.

III. Primus exercetur deprecando erga æquales, superiores & erga Deum; v. g. dum oramus: "per Dominum nostrum Jesum Christum."

IV. Secundus exercetur circa inferiores & dæmones.

Solo secundo modo, scilicet per modum imperii, licet adjurare dæmones, non priori modo deprecando, ne quidem ad aliquid discendum vel obtinendum ab eis, (nisi ex speciali instinctu Dei, ait S. Th. art. 2); quia hoc pertineret ad quamdam societatem cum dæmone: & ideo anno 1613, in Gallia dæmon dicens se missum à Deo ad prædicandum Evangelium, rejectus est, ut refert latius Wigg. eique dictum est: juxta illud Marc. 1. v. 25, "Obmutesce."

V. Creaturæ irrationales secundum se adjurari non possunt, quia incapaces sunt deprecationis vel imperii suscipiendi: quatenus tamen moventur ab alio, adjurari possunt utroque modo: ita sal, aqua, nubes adjurantur vel exorcisantur dirigendo adjurationem ad Deum, et earum rerum

usibus assistat; vel ad dæmonem, ut ab eis abscedat vel per eas nocere non præsumat.

VI. Adjurationes adversus dæmones vocantur exorcismi.

VII. Solemnis adjuratio, quæ fit per Ecclesie exorcismos contra infestationes dæmonum solet hodie reservari Episcopo, ita ut ipsi Parochi pro ea indigeant speciali licentiâ.

Quid servandum sit in usu exorcismorum docent ritualia. Neesen Tract. de actibus humanis.

Non prohibentur particulares adjurationes adhibendo signum crucis, aut alias preces vel benedictiones; nec etiam prohibetur gratia miraculorum

DE SIGNO CRUCIS.

- I. *Signum crucis est signum Christiani homin.* II. *Duo modi formandi crucem.* III. *In formando. crucis signo profitetur Mystera præcipua Fidei.* IV. *SSma. Trinitat.* V. *Profitemur duas processiones in divinis.* VI. *Myst. Incarnat. & Passionis Jesu Christi.* VII. *Item Redemptionis nostræ.* VIII. *Ad quos fines utamur signo crucis:* IX. 1. *Ad actus Fidei.* X. 2. *Ad tectus Relig.* XI. 3. *Contra tentationes & infestation. Dæmon.* XII. 4. *Ad benedicendum rebus & avertenda mala.* XIII. *Usus signi crucis a tempore Apostol. Tertull.* XIV. *S. Hier.* XV. *SS. patr.* XVI. *Figura in T.* XVII. *Objectia.* XVIII. *Cruc instrumentum Redemptionis nostræ & triumph Christi.* XIX. *Omnes cruces repræsentant Passionem & victor. Christi.*

I. SIGNUM crucis à catechismo nostro lect. 2. singulariter vocatur signum Christiani hominis, nam omni tempore christiani formando signum crucis se distinxerunt ab infidelibus.

Notat idem catechismus duplicem modum signandi se cruce.

II. Primus est, quo quis manu dextra digitis extensis & junctis, palmâ manû ad se conversâ, tangit sibi frontem dicens: "In nomine Patris," inde dimittit manum infra pectus dicens: "& Filii," exinde movet manum ad sinistram pectoris sui latas, & eam mox transmittit ad dextrum latas in simul dicendo: "& Spiritus Sancti."

Secundus modus est, quo pingit crucem pollice in fronte dicens: "In nomine Patris," & super os dicens, "& Filii," & super pectus dicens, "& Spiritus Sancti."

Hoc modo utimur ad lectionem Evangelii, quo profitemur,

nos fidem & Evangelium gerere in mente, in ore & in corde seu affectu.

III. Notat tertio præfatus catechismus, nos in formando crucis signo profiteri præcipua fidei nostræ Mysteria, nimirum SSmæ. Trinitatis, Incarnationis & Passionis Jesu Christi, atque redemptionis nostræ.

IV. Edoce, quo modo profiteamur Mysterium SSmæ. Trinitatis.

R. Dicendo: "Patris, & Filii, & Spiritûs Sancti," profiteamur tres divinas Personas, easque inter se distinctas per interjectionem, et:

Dicendo in "Nomine" in singulari, & non in Nominibus," profiteamur illarum Personarum unam eandemque naturam seu essentiam divinam, adeoque illas esse unum Deum; nam to "Nomen," non denotat vocem aliquam, sed significat virtutem, potentiam & essentiam divinam, ac si diceretur in virtute, in potentia, in majestate Patris, &c.

V. Insuper, dum trahimus manum à fronte infra pectus, profiteamur, Patrem per intellectum ab æterno generare Filium; & dum trahendo manum à latere sinistro ad dextrum nectimus lineas crucis, profiteamur Spiritum S. esse nexum & amorem Patris & Filii, & ab eisdem procedere.

VI. Mysterium Incarnationis Jesu Christi profiteamur, scilicet mittendo manum à fronte infra pectus, profiteamur Filium Dei è sinu Patris descendisse in uterum Virginis, & assumpsisse naturam humanam: ita utraque Christi generatio sive nativitas, æterna ex Patre, temporalis ex Matre hic significatur.

VII. Mysterium Redemptionis nostræ & Passionis Christi Domini profiteamur, dum manum à sinistro latere ad dextrum latus protrahimus simulque crucem perficimus; in eo enim significatur, quòd Christus Dominus per crucem & passionem suam nos perduxerit à statu damnationis ad statum salutis.

VIII. Quibus de causis & ad quos fines utimur signo crucis?

IX. 1°. Cum Catech. Mechl. utimur illo ad exercitium virtutum; continet enim actus fidei & professionis fidei præcipuorum Mysteriorum, prout supra demonstratum est.

X. 2°. Continet actum Religionis; est enim brevis & efficacissima oratio ad Deum per merita passionis Christi, quâ auxilium Dei invocamus in omnibus; continet etiam relationem operum in Deum, quibus præmittitur.

XI. 3°. Utimur signo crucis contra tentationes, & infestationes dæmonum; pertimescit enim diabolus & fugit crucem, in quâ victus est. Ita S. Antonius.

XII. 4°. Crucis signum adhibemur circa res temporales, eis benedicendo, vel mala ab eis avertendo; sic benedicimus cibos, vestes, domos, &c. S. Benedictus signo crucis confregit poculum venenatum; S. Rochus signaculo crucis pestiferos sanavit: exempla virtutis & efficaciam signi crucis reperies in Hazart, Turbot, Marchant & concionatoribus, S. Greg. lib. 3 Dial. c. 7. tit. 2.

Ex his innotescit, quam salubriter utamur hoc sanctae crucis signo frequenter per diem, & ante omnia opera.

A quo tempore invaluit usus signi crucis?

XIII. R. A tempore Apostolorum, & ipsius Christi, ait Catechismus Mechl.

Tertullianus, Scriptor vetustissimus circa finem saeculi secundi haec habet, lib. de Corona Militis c. 3. page 342. "Ad omnem progressum, atque promotum, ad omnem aditum & exitum, ad vestitum, ad calceatum, ad lavacra, ad mensas, ad lumina, ad cubicula, ad sedilia, quaecumque nos conversatio exercet, frontem crucis signaculo terimus."

XIV. S. Hieron. ad Eustoch. "Ad omnem actum, ad omnem incessum manus pingat crucem."

XV. Plura similia testimonia ex SS. PP. August. Chrys. Greg. &c. reperies producta à P. Hazart. Catech. lect. 4. Turbot Catech. lect. 4. & 5. ita ut insana sit Calvinistarum temeritas abrogantium usum signi S. Crucis. XVI. In V. L. figura signaculi sanctae Crucis invenitur Ezech. 9. ubi prohibentur occidi, quorum frontes signatae erant signo Thau, sive T. quod crucem designat.

XVII. Obj. Crux attulit Christo ignominiam & dolorem; ergo crucis signum potius est abominandum quam venerandum aut honorandum; quia filius non honorat patibulum, in quo pater suspensus est.

XVIII. R. Nego cons. quia crux ejusque signum à nobis non honorantur, inquantum à crucifixoribus crux adhibita fuit ad ignominiam, sed inquantum à Christo crux voluntarie assumpta est ut instrumentum Redemptionis nostrae, & signum triumphi sui & victoriae super peccatum & diabolum.

Ad prob. dico, disparitatem esse, quod patibulum non afferat patri triumphum, nec victoriam nec honorem.

Quare veneramur omnia signa crucis ex quacumque materia confecta, non sic omnes clavos?

XIX. R. Quia signum crucis ubique representat passionem & victoriam Christi Domini, non sic omnes clavi.

N. 180. DE VITIIS OPPOSITIS.

VIRTUTI RELIGIONIS.

S. Thom. 2. 2. quæst. 92.

1. *Duo vitia opposita, superstitio per excessum, irreligiositas per defectum. 11. Vitia reliqua.*

I. QUÆ vitia opponuntur virtuti Religionis ?

R. Cùm Religio sit virtus moralis consistens in medio, generaliter ei opponuntur duo vitia, nempe "irreligiositas" secundùm defectum, & "superstitio" secundùm excessum.

Obj. Deus non potest nimis coli, quia "major est omni laude." Eccl. 43. v. 33. ergo non datur vitium per excessum in cultu Dei.

R. Distinguo cons. ergo non datur excessus in formali cultu Dei, concedo totum : ergo non datur excessus in cultu materiali, vel in modo, sive in quantitate proportionis, ut loquitur S. Th. neg. cons.

II. Vitium superstitionis sub se continet alia plura vitia, idololatriam, divinationem, sortilegium, observationem vanam, magiam, maleficium, & cultum Dei incongruum & perniciosum, de quibus in sequentibus.

N. 181. DE SUPERSTITIONE.

I. *Definitio.* II. *Division.* III. *Cultus perniciosus continet peccatum mortale.* IV. *Reliquia debent approbari ab episcopo.* V. *Cultus superfluus est veniale peccatum.* VI. *Rubricæ Ecclesiæ non sunt superstitiosæ.* VII. *Subdivisio cultûs falsi Numinis.*

QUID est superstitio ?

I. R. Est vitium, quod exhibet cultum divinum creaturæ seu Diis falsis, vel Deo vero, sed modo incongruo : hinc

II. Dividitur in "superstitionem cultûs falsi Numinis," & in "superstitionem incongrui cultûs veri Dei."

Superstitio cultûs incongrui subdividitur in "superstitionem cultûs perniciosi & cultûs superflui."

III. Cultus perniciosus continet ordinariè culpam mortalem ; v. g. offerre hoc tempore sacrificia Moysaica, fingere falsa miracula ; huç indirectè referri potest temeritas exponendi falsas Reliquias ; sed hoc intellige de exposi-

tione ad publicum & solemnem cultum populi, non verò de privato cultu vel reverentia; vel dum solum per modum ornatùs collocantur in pyramide.

IV. Notandum, Reliquias, licèt Romæ sint approbatæ, exponi non posse publicæ venerationi, nisi cum consensu & approbatione Episcopi istius Diocesis.

V. Cultus superfluus veri Dei non nisi culpam venialem constituit, soletque committi circa numerum, colorem, situm, tempus, &c. v. g. si quis velit facere orationes numero pares, quasi is numerus magis foret religiosus.

VI. An igitur Rubricæ Ecclesiæ incidunt in hoc vitium, præscribendo in officiis divinis quemdam colorem, situm, &c.?

R. Neg. quia præscribuntur ad piam quamdam significationem, vel ad decorem cultùs Dei: sic piè admodum recitantur quinque Orationes Dominicæ ad recolenda pio affectu 5 Christi vulnera; sic rectè pro Martyribus adhibetur color ruber sive sanguineus.

VII. Superstitio "Cultùs falsi Numinis" subdividitur à S. Th. 2. 2. q. 92. art 2. in "idololatriam, divinationem, & vanam observationem:" aliqui adjungunt quartum membrum divisionis, scilicet "magiam;" sed eam S. Thom. q. 96. art 2 comprehendit sub superstitione vanæ observationis. Sub præfatis membris variæ species particulares continentur.

N. 182. DE IDOLOLATRIA.

S. Thom. 2. 2. quæst. 94.

I. *Defini.* II. *Est peccatum mortale, nec datur parvitas materiæ.* III. *Idololatria simulata.* IV. *Quomodo excusetur Naaman Syrus.*

QUID est idololatria?

I. R. Est cultus latræ exhibitus idolo vel creaturæ. Idolum vocatur simulacrum seu imago Dei falsi.

Quantum peccatum est idololatria?

II. R. Est peccatum mortale, ita ut in ea non detur veniale ex parvitate materiæ: continet enim formaliter crimen læsæ Majestatis Divinæ: solet etiam ut notat S. Th. præsupponere infidelitatem, & includere blasphemiam, quæ committitur verbis vel signis significativis.

Idololatriæ nomen metaphoricè accipitur ad Eph. 5. ubi avaritia vocatur idolorum servitus.

III. An idololatria ficta seu simulata est peccatum, dum quis v. g. ex metu adorat idolum, retinens interius fidem veri Dei.

R. Affirm. est enim perniciose falsitas, dicit S. Th. & S. Aug. lib. 6. de civ. Dei damnavit simile vitium in Seneca.

Unde & S. Congregatio de propag. fide iudicavit anno 1645. Sine sensibus Christianis nullatenus licere externa adorationis signa exhibere idolo, quantumvis intentio dirigeretur ad crucem sub veste latentem.

IV. Quomodo possit à peccato excusari Naaman Syrus Regi, idola adoranti, exhibens externa genuflexionis obsequia, explicatur in tractatu de Fide; nimirum, quòd illa non contineant nisi civile & temporale aliquod Regis obsequium absque cooperatione vel consensu in idololatriam.

Existimat S. Th. 2. 2. q. 94. a. 4. ad 2. abominabile idololatriæ crimen ante diluvium non fuisse commissum propter recentem memoriam creationis mundi, sed illam adinventam esse à Nemroth vel à Nino.

N. 183. DE DIVINATIONE SUPERSTITIOSA.

S. Thom. 2. 2. quest. 95.

I. *Definitio.* II. *Triplex via cognoscendi aliquid.* III. *Ratio fundamentalis.* IV. *Christus interrogavit. Dæmonem per modum imperii.* V. *Objectio.* VI. *In quo sit malitia Divinat.* VII. *Dæmon plurima novit.*

QUID est divinatio superstitiosa?

I. R. Est indebita notionis rerum occultarum inquisitio vel enunciatio ex dæmonis disciplina vel adjutorio. Qui autem ex illa dæmonis disciplina, occulta pandit, vocatur divinus, vel ariolus.

II. Prænotandum, triplicem esse viam, quâ homines pervenire possunt in notitiam occultorum, 1. per revelationem Dei, 2. per media naturalia, 3. per recursum ad diabolum: hinc

III. Bene notandum, rationem omnium hic dicendorum inniti huic fundamento, quòd homo, si inquirat pervenire in notitiam occultorum aliter, quàm per revelationem divinam, vel per media naturalia & humana, censeatur eam notitiam exquirere à dæmone, cum non detur alia causa, à qua notitia illa expectari possit, Deut. 18. v. 10. "Non inveniatur in te, qui ariolos sciscitetur & observet somnia, atque auguria, nec sit maleficus."

Exstant contra hoc vitium multæ leges & in jure canonico & civili.

IV. Obj. Christus Marci 5. quæsit à dæmone: "quod tibi nomen est?" ergo licet aliqua inquirere à dæmone.

R. Christus id fecit per modum imperii, quali modo & exorcistæ aliquando utuntur, non dicendo nec se subjiciendo regulis dæmonis.

V. Obj. Est quandoque utile, & nulli nocivum scire aliqua occulta, v. g. ubinam lateat thesaurus; ergo licitum est illud à dæmone quærere.

R. Nego cons. quia modus sciendi est illicitus propter communicationem cum dæmone capitali hoste Dei.

VI. Observa, quòd malitia divinationis præcipuè in eo consistat, quòd homo dæmoni, affectanti similitudinem Dei, in divinationis usu communicet, & se ei subjiciat discens ab eodem occulta.

VII. Hinc non evaditur peccatum divinationis superstitionis, licèt dæmon consulatur de iis, quæ naturaliter scire potest; plurima autem cognoscere potest dæmon, quæ excedunt scientiam naturalem hominum, ut latiùs exponitur cum S. Th. 1. p. q. 57. art. 3.

N. 184. DE DIVISIONIBUS ET SPECIEBUS DIVINATIONIS.

S. Thom. 2. 2. art. 95.

I. *Division.* II. *Casus particulares.* III. *Usus Virgulæ divinatoriæ.* IV. *Consulentes Ægyptios peccant.* V. *Species divinationis.* IV. *Excusantur à superstitione Joseph.* VII. *Famulus Abrahe, Jonath. Gedeon.*

QUOMODO dividitur divinatio superstitiosa?

I. R. In eam, quæ est cum expresso, & in eam, quæ est cum pacto implicito cum dæmone. Item in eam, quæ fit cum expressa dæmonis invocatione, & quæ fit cum tacita ejus invocatione, eo ipso quo adhibentur vana signa, tunc enim dæmon immiscere se solet. Utraque divinatio est ex genere suo peccatum mortale.

II. Wiggers tamen excusat à superstitione eum, qui signa ejusmodi vana adhiberet, non tanquam media utilia ad acquirendam cognitionem, sed merè materialiter, ut experiatur, quis sit effectus naturalis sine cooperatione dæmonis: verùm qui illa signa vana adhiberet tanquam utilia secundùm experientiam, non evaderet superstitionis labem, quantumvis expressè detestaretur pactum cum dæmone.

III. Usus virgulæ divinatoriæ non satis probatur esse

purus à superstitionis macula, cum plures circumstantiæ observandæ videantur esse vanæ ad tales effectus.

IV. Qui consulunt Ægyptios, erroneè hoc nomine in hac patria nuncupatos, peccant mortaliter, quamvis eisdem non credant, quia consentiunt eorum peccato.

Quæ sunt species divinationis superstitiøse?

V. R. Enumerantur variæ juxta varias materias vel modos quibus dæmon consulitur vel respondet: nimirum necromantia, præstigium, pythoismus, oraculum, astrologia judiciaria, augurium, auspiciu, omen, chiromantia, geomantia, somniorum observatio, fatum, sortilegium, &c. qui termini exponuntur à S. Thom. 2. 2. quæst. 95. a. 3. & à Polman in Brev. Theol. hæ species non omnes differunt specie morali sive malitiâ formali, sed aliquæ solùm materialiter.

An Patriarcha Joseph excusari potest ab his peccatis quandoquidem ipse de se dicat Gen. 44. "An ignoratis, quòd non sit similis mèi in augurandi scientia?"

VI. R. Affir. Verba enim ejus exponi possunt cum S. Th. q. 95. a. 7. ad 1. quòd locutus sit secundum opinionem vulgi, vel amphibologicè, non asserendo sed interrogando: secundò dici potest, quòd vox "augurandi" accipiat in significatione bonâ, pro pronuntiatione ex revelatione divina, quo modo aperuerat mysteria somniorum Pharaonis.

VII. Similiter per revelationem divinam à superstitione excusantur famulus Abrahæ Gen. 24. v. 15. & Jonathan L. Reg. 14. v. 10. & Gedeon Judic. 7. v. 14. Non est necesse excusare natus Prophetæ Jonæ. 1. v. 7. nec Accaronitas 1. Reg. 6. v. 9. nam Deus potuit uti peccato eorum in bonum.

N. 185. DE ASTROLOGIA.

S. Thom. 2. 2. q. 95. art. 5.

I. *Definitio.* II. *Divisio.* III. *Astronomia est licita.* IV. *Astrolog. Judiciaria.* V. *Augurium.*

QUID est Astrologia?

I. R. Est consideratio astrorum, ex qua enuntiantur occulta.

II. Dividitur astrologia in "naturalem & superstiosam" seu "judiciariam."

III. "Astrologia naturalis," quæ vocatur "astronomia," licita est, quia cognitio, quæ quæritur, innititur naturalibus

causis & effectibus; ita præannunciantur eclipses solis & lunæ; item pluvia apparente iride, mutatio auræ in novilunio, &c. quia frequenter & naturaliter sic eveniunt.

His tamen peccari potest, dum majori, quàm oportet certitudine eventus similes præannunciantur, in quo sæpius excedunt calendarii (vulgò Almanach.) Verumtamen hoc casu peccatum illud communiter pertinet solùm ad genus mendacii contra virtutem veritatis, nisi fontè superstitionis credulitas excitaretur in animis legentium.

IV. Astrologia judiciaria omni jure prohibita est, sicut & libri de ea tractantes specialiter prohibiti sunt Reg. 9. Ind. Conc. Trid. committitur autem, dum ex signis cæli vel astris, aut ex eorum motu vel constellatione in nativitate hominis præsagiuntur contingentia, quæ pendent ex hominis plena libertate, vel ab eventu merè fortuito; v. g. si ex eis præannuncientur dies mortis, vitæ cursus, salus, honores, inimicitia, prospera, carceres, &c. Vide Bullam Sixti V. anno 1585.

V. Augurium vel auspicium committitur, dum ex cantu, clamore, volatu animalium pronunciantur occulta non connexa, v. g. faustum vel infaustum iter, author homicidii, &c.

Observat tamen S. Thom. quæst. 95. art. 7. ex volatu vel cantu animalium posse prædici pluvias, serenitatem, similia naturalia, quia citius præsentiant mutationem aëris, quàm homines.

N. 186. DE SOMNIORUM SUPERSTITIONE.

S. Thom. 2. 2. quæst. 95. art. 6.

- I. *Superstitio somniorum quomodo committatur.* II. *Observatio somniorum natural.* III. *Quatuor causæ somnior.* IV. *Quomodo Diabolus vera pronuntiet.*

SOMNIUM est imaginaria apprehensio tempore somni.

I. Committitur superstitio in somniorum observatione, dum ex illis juxta traditiones & regulas vanas inquiritur cognitio alicujus occulti; v. g. prædicuntur casus fortuiti vel actiones libertatis aliorum hominum; sicut dum quis somniavit, sibi dentem excidere, prædicatur moriturus amicus ejus. Simili modo circa somnia committitur superstitio vanæ observantiæ. Hinc Deus præcipit Lev. 21. "Non observabitis somnia."

Dum somnia à Deo immituntur, prout accidit Jacob Gen. 31. Joseph. Gen. 37. Pharaoni Gen. 40. à Deo etiam eorum significatio quærenda est.

II. Observat S. Thom. quæst. 95. art. 6. non pertinere ad superstitionem, quòd medici ex somnis quandoque colligant quasdam corporales dispositiones; ita si homo somniet, se esse in aqua vel nive, colligunt in illo abundare frigidus humores; si somniet se esse in igne, judicant flavam bilem esse motam: ita ex atra bile tristia somnia causantur.

III. Quatuor à S. Thom. ibidem explicantur somniorum causæ, 1. interni humores & dispositiones, 2. cogitationes & phantasie præcedentes, 3. quædam externa corporalia, ut frigus, calor, &c. 4. Deus, Angelus & Diabolus, movendo humores, spiritus animales, phantasiam vel objecta.

Undenam provenit, quòd ea, quæ per superstitiosum medium inquiruntur, frequenter sint vera?

IV. Negat S. Aug. sed aliquando verum evenit, quia fortè alterutrum necessariò est verum: & quando verum evenit divulgatur; dum falsum est, silentio præteritur & ignoratur à populo.

Deinde aliquando vera pronunciantur, quia diabolus potuit ea naturaliter prænoscere, vel etiam diabolus eadem prædicta fieri procurat permittente Deo.

N. 187. DE SORTIUM USU.

S. Thom. 2. 2. q. 95. a. 8.

I. *Sortes divisor.* II. *Prohibentur circa Beneficia Ecclesiastica.* III. *Sortes consultoria.* IV. *Sortilegium.*

TRIPLICIS generis sortes distinguuntur, "divisorie, consultoriae, & divinatorie."

I. Sortes "divisorie" sunt, quibus quæritur, quid cui sit exhibendum: licite sunt in plerisque rebus temporalibus, v. g. in hæreditate dividenda, & vim habent ex contractu vel pacto præcedenti.

II. Prohibentur tamen sortes hæ divisorie Jure Canonico penitus in omnibus electionibus vel collationibus Beneficiorum vel officiorum Ecclesiasticorum; sicut & in litibus dirimendis super eisdem privatâ autoritate cap. "Ecclesia" de sortilegiis. Et cap. 41. "quia propter" de electione.

III. Sortes "consultoriae," dum inquiruntur à Deo, quid agere oporteat, innuntantur Providentiæ Divinæ, & sunt licite ex justa causa: sic ex instinctu Dei Mathias per sortem annumeratus est Apostolis Act. 1. Achan repertus est, Josue 7. Quispiam in bivio periculoso secundùm sortem eligit unam viam.

Si sine sufficienti causa adhibeantur sortes, committitur peccatum tentationis Dei.

IV. "Sortes divinatoriæ," sive "sortilegium" committitur, quando notitia rei occultæ vel eventus futuri quæritur ex nostra actione seriò positâ, nihil illuc pertinente: v. g. dum inquiritur per jactum aleæ, vel ex figuris plumbi in aquam projecti, vel ex apertione libri, quis futurus sit Consul, quis furtum patraverit, &c. Cap. "Non licet" caus. 26. q. 5.

N. 188. DE VANIS OBSERVATIONIBUS.

S. Thom. 2. 2. q. 96.

I. *Observantia eventuum.*

Sanctus Thom. tres species vanarum observationum assignat, scilicet "artem notoriam, observantiam sanitatum, & observantiam eventuum."

I. Observantia eventuum est, quâ fortuitum aliquid obveniens accipitur tanquam signum alicujus prosperi vel adversi eventûs. Hujusmodi exempla adducit S. Thom. a. 3. arg. "sed contra:" si junctim ambulanti bus amicis lapis aut canis intervenerit; domum redire si exiens pedem offenderit; & similia millia, ait S. Aug. huc spectat observatio dierum faustorum vel infaustorum, ex qua v. g. aliqui opus quoddam die lunæ incipere nolunt.

Hoc vitium est ex genere suo peccatum mortale, juxta id Ps. 39. v. 7. "Odisti observantes vanitates supervacue:" sæpe tamen continget esse veniale ex ignorantia aut simplicitate.

Similiter Suar. & W. à mortali excusant eos, qui somniis & vanis signis non credunt, sed tamen propterea à quibusdam abstinent, ut sint liberi à timore & perturbatione.

N. 189. DE OBSERVANTIA SANITATUM.

S. Thom. 2. 2. q. 96. a. 2.

I. *Definitio.* II. *Dæmon adhibet res sacras.* III. *Cæremonia ad S. Huberti non sunt superstit.* IV. *Usus pulveris sympathetic.*

QUID est observantia sanitatum?

I. R. Est quorundam verborum, characterum, figurarum,

numismatum, similiumve signorum impertinentium usus ad curandos morbos, ad avertendas læsiones, &c.

II. Solet dæmon etiam res sacras & sancta verba eligere ad usum signorum superstitiosorum, ut securiùs decipiat & res sacræ profanentur; similis circumfertur oratio dicta Caroli Imperatoris, item alia sub nomine S. Birgittæ.

Quapropter simpliciores examinandi sunt, dum asserunt se mira posse efficere vel sanare per verba, orationes vel signa, ne fortè ignoranter utantur arte magicâ vel ope dæmonis: ita prudenter mulier quædam à suo Pastore exposcebat: Domine Pastor, homines dicunt me esse sagam, estne hoc verum? inquiri enim debet, quæ mira agere possit.

Docet S. Th. a. 4, posse quandoque sine superstitione divina verba adhiberi v. g. Evangelium S. Joannis; sed cavendum, ne concurrant vanæ circumstantiæ ex parte temporis, vel modi scribendi, gestandi, ligandi, &c.

III. Wiggers de superstit. cap. 6, dub. 15. satis solide demonstrare conatur cæremonias ad S. Huberti in Ardenna adhiberi solitas, esse exemptas à superstitione.

An superstitiosus est usus pulveris sympathetici ad sananda vulnera?

IV. R. Bonacina ad 1. præc. Dec. disp. 3. q. 5. p. 4. n. 17, affirmat: sed Boudart Tract. 5. in Dec. §. 17. illum usum tueri conatur, tanquam operantem naturaliter per effluvia subtilissima emissa ab illo pulvere in vulnera curanda.

Bonacina præfatus, sanationem quorundam morborum per attactum personarum certæ familiæ conatur à superstitione eximere per donum gratis datum, vel per effluvia corporis.

Similia attribuere cuicumque filio septimogenito, caret fundamento.

N. 190. DE MAGIA.

- I. *Definitio.* II, *Ratio fundamentalis.* III. *Divisio*
IV. *Maleficium.*

NOMEN "Magorum" apud Græcos olim Sapientes significabat, quo modo accipitur Matth. 2. "Magi ab Oriente venerunt." hinc

Magia dividitur in "naturalem, & superstitiosam."

Quid est magia superstitiosa?

I. R. Est ratio operandi miros effectus per signa ope

dæmonis: Suarez sub magia collocat observantiam sanitam, de qua numero præcedenti.

Dæmon autem æmulus Dei instituit quædam signa magica, ad imitationem Christi instituentis Sacramenta.

II. Nota iterum rationem fundamentalem omnium dicendorum inniti in eo, quòd signa magica non producant illos effectus, nec ex natura rei nec ex institutione Dei vel Ecclesiæ; ergo ex operatione dæmonis.

III. Dividitur magia superstitiosa in "magiam nocivam" seu "maleficium," quod proinde duplicem habet malitiam, & contra Religionem & contra justitiam.

IV. Maleficium subdividitur in "amatorium," quo carnales excitantur amores vel odia, & in veneficium ad inferendum morbos vel alia damna hominibus, animalibus, frugibus, &c.: potest autem dæmon plurima, quæ spectant ad motum localem.

N. 191. DE SIGNIS MAGICIS ET REMEDIIS CONTRA MAGIAM.

I. *Signa magica.* II. *Dæmon potest nocere posito signo magico ab Hom.* III. *Apparitiones sunt quandoque præstigiøsæ.* IV. *Animæ defunct. non apparent.*

QUID vocas signum magicum?

R. Illud, quod adhibent vel ponunt juxta pactum saltem implicitum cum dæmone, quo posito dæmon procurat effectum.

I. Signum illud aliquando consistit in verbis, & vocatur incantatio; aliquando consistit in re permanente, ut stramine, ollis, ligaminibus, claustris, &c. v. g. stramen certo modo plicatum absconditur in terra ad occidendum animalia: quamdiu illud signum straminis positi perseverat, dæmon animalibus nocet, nisi per exorcismos aut aliter impediatur.

An ergo dæmones possunt nocere quibuscumque hominibus?

II. R. Neg. nisi Deus id ipsis permittat; prout innotescit ex Historia Job. Quando tamen dæmon habet adiutorium alicujus hominis cooperantis, tunc sæpius Deus id dæmoni permittit, quia tunc genus humanum sibi ipsi nocere censetur.

An ea, quæ per artem magicam quandoque apparent sint vere talia; an verò præstigiøsæ aut phantastica?

III. R. Cum S. Th. 1 p. q. 114. a. 4. quandoque ea verè, quandoque præstigiøsè apparere: prori modo malefici

Exod 8. adduxerunt veras ranas super terram; posteriori modo apparent transmutationes hominum in feles vel bestias; quia illæ virtute dæmonis effici nequeunt, sed fiunt per illusiones sensuum, vel per formas in aëre effictas.

IV. Similiter apparitiones mortuorum per incantationes sunt præstigiøsæ; ita ut, si quis appareat, is sit dæmon, non anima defuncti. Concedimus quidem Samuëlem. 1. Reg. 28. verè apparuisse, juxta Eccl. 46, sed ex speciali Dei ordinatione ad correptionem Saulis.

Quæ sunt remedia contra magiam?

R. Fides viva & fiducia magna in Deum Ps. 90.

2. Frequens usus Sacramentorum.

3. Oratio & jejunium, signum crucis, invocatio Nominis Jesu & Sanctorum.

4. Exorcismi Ecclesiæ, usus aquæ benedictæ, adhibitio

S. Reliquiarum, &c.

5. Usus medicinarum naturalium contra hujusmodi morbos vel mala.

6. destructio legitima signi magici: v. g. comburendo stramina vel chartas, frangendo ollas, &c.

N. 192. DE DESTRUCTIONE SIGNORUM MAGICORUM.

I. *Non licet maleficium tollere per malefic.* II. *Licet signa magica destruere, &c.* III. *Licet destruere signa magica, ut nocumentum cesset.* IV. *Objectio.* V. *Destruens signum magicum destruit pactum dæmonis.* VI. *Quomodo liceat petere à malefico dissolutionem.* VII. *Objectio.* VIII. *Disparitas.*

I. AN & quomodo licet destruere signa magica maleficii?

R. 1º. Certò illicitum est, ea destruere per aliud maleficium vel per quemcumque alium actum superstitiosum, quia non licet facere mala ut veniant bona. Ad Rom. 3. v. 8.

II. R. 2º. Certò licitum est signa magica destruere ex intentione & fine, ut peccata minuantur & in odium ac detestationem pravitatis magicæ, quo modo licet idola destruere. Sed quæstio movetur,

An licet ea signa magica destruere eo solo fine, ut nocumentum cesset?

Hæc quæstio magis speculativa est quàm practica, quia destruendo facilè intendi potest finis detestationis artis diabolicæ: interim

R. Delrio, Suarez, Wiggers, Boudart alique sustinent responsionem affirmativam, quia finis honestus est proportionatus, contra Hesselium, Estium & Sylvium. Notat etiam Delrio lib. 6. c. 2. sect. 1. q. 1. Hesselium esse primum, qui huic sententiæ contradixit; præcipuum autem Hesselii argumentum, à quo cætera dependent, est hoc sequens :

IV. Obj. Qui destruit signum magicum, ut cesset nocumentum, non expectat effectum cessationis à Deo nec ab ulla causa naturali vel humana; ergo ex pacto dæmonis eum expectat.

R. Nego antecedens; nam, destructo signo, expectatur effectus à Deo, non per miraculum, sed ex ordinaria ejus Providentia, quâ non solet permittere, ut dæmon nocumentum hominibus inferat, destructo signo magico. V. Actio autem ista destructiva est honesta ex objecto & fine: justum est enim dissolvere opera diaboli, 1. Joan. 3. v. 8: & propterea is, qui destruit signum magicum, non implet pactum dæmonis, sed potius illud destruit; & ob hanc rationem existimamus idem licere, quamvis signum magicum consisteret in quodam negativo seu privativo.

An licet à malefico petere, ut maleficium tollat?

VI. R. Licet sub conditione, ut tollat modo licito.

Si prævideatur id facturum per artem magicam, non licet petere; imò si magus quispiam sponte offerat maleficium dissolvere per artem magicam vel superstitiosam, non licet illud acceptare neque permittere.

Ratio est, quòd non liceat beneficium accipere à dæmone; quia hoc continet quamdam societatem cum dæmone & recognitionem excellentiæ ejus, tanquam benefactoris per pactum suum.

VII. Obj. Licet simpliciter petere mutuum ab usurario, & juramentum à juraturo per falsos Deos; ergo licet petere dissolutionem maleficii à malefico, saltem quando illud licito modo potest dissolvere.

VIII. R. Nego conseq. Ratio disparitatis est, quòd licitum sit recipere beneficia ab hominibus etiam peccatoribus, non verò à dæmone, ob rationem præfatam: hinc S. Leo: "Dæmonum beneficia sunt nocentiora vulneribus," S. Th. 2. 2. q. 96. art. 2. ad 2.

N. 193. REGULÆ DIGNOSCENDI MALEFICIUM.

EX quibus discerni potest, utrùm malum proveniat ex maleficio, an ex alia causa?

R. Discretio illa qaandoque difficilis est: interim assignari solent hæc signa maleficii.

1. Si malum excedat causalitatem naturalem vel ordinariam rerum; v. g. si in stomacho inveniatur crines, ossa, acus, ferramenta, &c.

2. Si afflictus quasi per intervalla patiatur violentias.

3. Si experti Medici constanter judicent, malum non provenire ex causa naturali: si medicinæ aliaque media naturalia nullum effectum producant.

4. Si media spiritualia & exorcismi conspiciantur specialiter prodesse; aut è contra, si illis adhibitis videatur malum ob illa augeri; quo casu non cessandum, sed fortiùs instandum omnibus mediis spiritualibus.

Plura de his reperies apud Malderum Tract. 10. dub. 15. Neesen Tract. 9. de dæmoniacis.

N. 194. DE VITIO IRRELIGIOSITATIS. .

S. Tho. 2. 2. q. 97.

I. *Definitio.* II. *Tentatio Dei.* III. *Tentatio probationis.*
IV. *Tentatio inductionis.* V. *Variaæ acceptationes vocis tentatio.*

QUID est irreligiositas?

I. R. Est irreverentia vel neglectus divini cultûs, rerumque sacrarum: & opponitur virtuti Religionis per defectum.

Præcipuæ species illius sunt "tentatio Dei, perfidia seu violatio voti, perjurium, blasphemia, sacrilegium & simonia."

De perfidia egimus in Tract. de voto n. 95, de perjurio in Tract. de juramento n. 190. de blasphemia agitur cum S. Th. in Tract. de fide, quia blasphemia etiam confessioni fidei potest adversari: de reliquis hic agendum.

Quid est "Tentatio Dei," irreligiositatis vitium?

II. R. Est temeraria expectatio extraordinarii effectûs à Deo, ad capiendum de Deo experimentum, v. g. quis petit à Deo fructus ex agro, quem non colit nec seminat; quis vult jejuna 40 diebus & noctibus, quia Christus sic jejunavit: de hac intelligitur illud Matth. 4. "Non tentabis Dominum Deum tuum." Est hæc tentatio Dei ex genere suo peccatum mortale.

Dicitur "temeraria expectatio"; quia ex justa causa licet

petere a Deo extraordinarium effectum, quo modo Sancti impetrarunt miracula.

III. In Scriptura S frequenter vox tentatio aliter accipitur, pro "tentatione experimenti seu probationis;" item pro IV. "tentatione inductionis vel seductionis: & sic conciliantur hæc loca: V. Gen. 22. v. 1. "Deus tentavit Abraham," scilicet tentatione probationis; & Jac. 1. v. 13. "Deus—neminem tentat" tentatione seductionis ad peccatum: insuper accipitur pro tribulationibus & afflictionibus, Jac. 1. v. 2. "Omne gaudium existimate, cum in tentationes varias incideritis."

I. 195. DE SACRILEGIO.

S. Tho. 2. 2. q. 99.

I. *Definitio* II. *Divisio. Tres species sacrilegii.* III. *Sacrileg. personal.* IV. *Sacrileg. locale.* V. *Circumstantia loci sacri non videtur peccatis internis addere malitiam saltem mortalem.* VI. *Peccatis externis addit malitiam saltem venialem juxta Suarez.* VII. *Aliquando mortalem, quando notabiliter repugnat finibus.* VIII. *Furtum Rei non sacræ in loco sacro.* IX. *Sacrileg. reale.* X. *Circumstantia diei festi peccato mortali addit culpam venialem & in 2. casibus mortalem.* XI. *Sacrileg. est ex genere suo peccatum mortale.*

QUID est sacrilegium?

I. Est violatio rei sacræ. Ita S. Th. art. 1. res autem illa sacra est triplex, nimirum persona sacra, locus sacer, & alia quæcumque res sacra; & secundum ea,

II. Sacrilegium dividitur in "personale, locale, & reale:" quæ à S. Th. art. 3. vocantur tres sacrilegii species.

III. Ad sacrilegium personale pertinet fornicatio Sacerdotis, percussio violenta clerici, &c.

An sacrilegium committit persona voto simplici castitatis obstricta, si simplex furtum perpetret?

R. Negativè: quia furtum non contrariatur qualitati sacræ.

Hinc S. Thom. art. 3. ad 3. ponit hanc gnomam: illud solum peccatum sacræ personæ est sacrilegium, quod est directè contra ejus sanctitatem; putà si Virgo Deo dicata fornicetur. Conclude vicissim, illud solum peccatum contra personam sacram esse sacrilegium, quod adversatur illi personæ quatenus sacræ.

Ob præfatam S. Th. locutionem admitti potest cum Suarez, quòd violatio voti appellari possit sacrilegium latè sumptum, quamvis res promissa non sit sacra, quia equidem votum ipsum, quod violatur, est sacrum.

IV. Ad sacrilegium locale pertinet effractio vel spoliatio Templorum, effusio sanguinis vel seminis humani in Ecclesia, confabulationes & lusus in ea, &c.

V. An quodcumque peccatum, in Ecclesia commissum, contrahit malitiam sacrilegii ex circumstantia loci sacri?

R. Communis responsio dicit, quòd peccata merè interna non contrahant inde malitiam saltem mortalem; quia peccata interna non ita ducunt ordinem ad locum, sicut externa, nisi fortè ratione objecti adsit voluntas perpetrandi illa in loco sacro.

VI. Peccata externa contrahunt inde malitiam saltem venialem, prout Suarez docet. tom. I. de Rel. lib. 3. cap. 7. num. 6: quia magis rectæ rationi repugnat, peccatum fieri in loco sacro, quàm in alio.

Circa sacrilegium locale carnale plura examinabuntur infra Num. 291.

An circumstantia loci quandoque addit actui malitiam mortalem sacrilegii?

VII. R. Affirm. quando nimirum actus ille notabiliter repugnat finibus, ad quos locus sacer destinatus est; primò si graviter repugnet castitati, v. g. pollutio in Templo. 2º. Si adversetur mansuetudini, ut homicidium in Templo. 3º. Si enormiter opponatur modestiæ, ut comœdiarum representatio. 4º. Si violet immunitatem vel azylum loci, ut spoliatio Templi, &c.

An furtum grave rei non sacræ in loco sacro contrahat ex ea circumstantia malitiam mortalem sacrilegii?

VIII. Affirmat Suarez lib. 3. cap. 5. ob c. *Quisquis* causâ 17. q. 4. verùm non declaratur ibidem esse sacrilegium mortale: propterea alii rectè distinguunt: nimirum esse circumstantiam mortalem, quando illa res asservatur in Templo tanquam sub ejusdem azylo: secus verò non: puta si quis in Templo cleperet bursam alterius.

IX. Ad sacrilegium reale pertinent furtum rei sacræ, indigna susceptio vel administratio Sacramentorum, abusus sententiarum vel verborum Scripturæ S. ad facetias, &c.

X. An omne peccatum mortale die Festo commissum contrahit malitiam sacrilegii ex illa circumstantia temporis?

R. Contrahit inde culpam venialem; in duobus autem casibus etiam mortalem: nimirum dum peccatum mortale protrahitur per notabilem diei partem, v. g. si media dies in-

sumatur in consortiis libidinosi: vel dum solemnitas est valdè magna habens specialem repugnantiam cum enormitate peccati, v. g. quis die Paschatis inebriatur. De his latius agitur in 3. præceptum Decalogi.

Quantum peccatum est sacrilegium?

XI. R. Est ex genere suo peccatum mortale; datur tamen in illo veniale ex levitate materiæ; tantò autem sacrilegium est gravius peccatum, quantò res sacra, in quam peccatur, majorem obtinet sanctitatem. S. Th. 2. 2. q. 99. art. 3:

N. 196. DE IMMUNITATE ECCLESIASTICA.

I. *Definitio.* II. *Divisio.* III. *Immunitas personalis.*
IV. *Immunitas realis.* V. *Immunitas dimixta.* VI.
De statuto amortizationis.

QUID est immunitas Ecclesiastica?

I. R. Est Ecclesiasticarum Personarum, rerum, & locorum privilegium vel exemptio à potestate Læicorum.

II. Hinc dividitur immunitas Ecclesiastica in "personalem, realem & localem:" de locali agimus infra N. 198.

Quæ privilegia continet immunitas personalis?

III. R. Continet privilegium Canonis: "Si quis suadente diabolo Caus. 26. q. 4.

2º. Continet privilegium fori, quo scilicet Clericus eximitur à jurisdictione, à potestate & Judice sæculari: sed in actione feudali & reali hodie cogitur respondere coram Judice sæculari.

3º. Continet exemptionem ab oneribus personalibus, v. g. hospitandi milites, agendi vigiliis c.

IV. Immunitas realis est, quâ fundi, agri vel domus, &c. Ecclesiasticorum eximuntur ab oneribus aut tributis læicæ impositionis, v. g. à contributione nummi vigesimi, &c.

V. Utraque hæc immunitas piè admodum observata olim, his temporibus penè extincta gemit: etenim ante 80 annos agri Ecclesiastici immunes erant nummo vigesimo & tributis regiis: sed & hodie respectu Cleri Ecclesiæ Metropolitanæ Mechliniensis immunitas aliquò usque servatur, sed fortè magis ex eo, quòd Clerus sibi illam ex titulo oneroso debitam vindicet.

Item competentia Pastoralis libera esse declaratur a contributionibus per decreta regia de annis 1685 & 1687.

De juribus immunitatis Ecclesiasticæ legantur Canones sub titulo de immunitate; & Conc. Trid. ss. 25. cap. 20. de Reform. & veteres Canonistæ.

VI. Statutum Regium amortizationis de anno 1520, quo vetatur, ne Ecclesia, vel alia loca pia, sive, ut aiunt, manus mortua, acquirant bona immobilia, impetit La Croix lib. 4. num. 1389. argumentis à ratione & autoritate desumptis.

Sed è contra P. Peckius in Tract. de Amort. edictum illud propugnare conatur, ex eo maximè, quòd consensus Procerum Ecclesiæ postea accesserit; quod factum examini non subijcio; interim hoc tempore, quo Rex recipit tributum ex bonis amortizatis æquè ac aliis, Præsules Ecclesiæ possent exponere Regi, ut cessante fine legis cessaret lex sive statutum præfatum.

Interea practicè plus donabit vel legabit Ecclesiæ potiùs pretium rei immobilis, quàm ipsam rem.

Propositiones quatuor Cleri Gallicani anni 1682 præmittimus hìc discutere: sufficit nobis, quòd Summi Pontifices eis contradixerint. Desuper legi potest C. Sfondrati in opere, cui titulus "Gallia vindicata."

N. 197. DE CLERICIS DEFRAUDANTIBUS TRIBUTA REGIA.

CUM immunitas Ecclesiastica juxta Conc. Trid. Sess. 25. cap. 20. sit Dei ordinatione & Canonicis Sanctionibus constituta, olimque consensu Principum confirmata fuerit, quaeritur, "an Clerici, præsertim Pastores & Beneficiati, obligentur in conscientia solvere contributiones sibi à laïca potestate impositas?"

R. Obligantur, si Summi Pontificis vel Episcopi cum Clero consensus accesserit. Vide c. 4. "Non minus lib. 3. tit. 49. de Immun. Eccl." Indecorum tamen est quòd taxa & exactio fiat per Laïcos.

An igitur præfatus Clerus sæcularis non obligatur in Brabantia, ubi consensus talis ab eis ne quidem petitur?

R. Observandum, quòd in Brabantia Abbates convenient in generali Ordinum congressu veluti primum Statuum Brabantiae Membrum, eorumque consensus petatur super contributionibus; sed hic consensus est solùm pro suis monasteriis, quæ etiàm specialem quotam solvunt; verùm pro Clero sæculari requiritur juxta cap. præfatum consensus Episcopi & Cleri, qui tamen, ut tales, in Statibus Brabantiae consensus non habent nec suffragium.

Verumtamen, quamvis ipsorum in Brabantia consensus expressus non petatur, videntur tacitè consentire in contributiones, non sordidas, admissas à Membro Statuum Ecclesiastico, quasi per confirmationem cum eodem Membro;

& inquantùm per modum compensationis, dando eas contributiones, liberantur ab exactione donorum gratuitorum, quibùs gravari solet Clerus in locis, ubi immunitas adhuc salva existit.

Quapropter Ecclesiasticos, qui titulo immunitatis tributa & vectigalia quæcumque defraudant, non facilè ego eximero à peccatis: neque eos liberat Steyaertius Vicarius Buscod. ne etiam scandalizentur Laici: quamobrem & Christus Dominus legitur solvisse tributum, Matth. 17. nihilominus ibidem Christus assignavit rationes, ob quas deceat Ecclesiasticos esse immunes.

N. 198. DE IMMUNITATE LOCALI.

- I. *Definitio.* II. *Favores sive effectus Azyli.* III. *Constitutio Greg. XIV. auctoritate Regis impressa, & inserta inter Brab. Ducum, & Belgii princip. Edicta.* IV. *Loca Azyli.* V. *Qui gaudere possint Azylo.* VI. *Crimina excepta.* VII. *Crimina commissa in ipsa Ecclesia.* VIII. *Quandonam Episcopus dare potest licentiam extrahendi reum è loco Azyli.* IX. *Quid si reus extrahatur sine licentia Episc.* X. *Pœna immunitatis violatæ.*

QUID est immunitas localis?

I. R. Est privilegium locis sacris concessum, quo ibi existentes tuti sunt à laïca potestate.

II. Nimirum, 1. confugientes ad locum sacrum, non possunt inde inviti extrahi à potestate laïca: si liberè sequantur & exeant, nihil agitur contra immunitatem loci; prodest autem hæc immunitas in causis etiam civilibus.

2. Non possunt ibidem ligari, vel vinculis adstringi.

3. Nec possunt ibi spoliari rebus, quas secum attulerunt; attamen rebus extra locum sacrum existentibus spoliari possunt.

4. Non potest eis cibus necessarius subtrahi.

5. Denique non possunt damnari ad pœnas corporales.

III. Immunitas hæc præfigurata per civitates refugii in V. L., incepit à Constantini tempore cum ipse Ecclesiarum ædificatione publicâ, deinde per Canones determinata, per jus civile confirmata, novissimè per constitutionem Greg. XIV. quæ incipit "cùm alijs," datum anno 1591, 24 Maii, restaurata est, & vetera jura ad tenorem & normam ejusdem constitutionis congruâ moderatione redacta sunt.

Quæ sunt illa loca sacra, quibus competit hoc immunitatis privilegium?

IV. R. Juxta memoratam constitutionem sunt Ecclesie, Sacella, Monasteria, Domus regulares, &c. sub quibus comprehenduntur cœmeterium, turris & parietes Ecclesie, palatium Episcopi, Seminarium Theologorum: ita ut locus sacer hîc largè accipiatur, quia favores sunt ampliandi.

Quinam possunt hâc immunitate gaudere?

V. R. Omnes fideles baptizati; item infideles & Judæi, saltem dum petunt Baptismum non simulatè: quia privilegium hoc concessum est non tam personis quàm ipsis locis sacris. An verò Hæretici eâ gaudeant, majus est dubium: certò non gaudent eâ in crimine Hæresis.

Quæ sunt crimina excepta à privilegio immunitatis præfatæ?

VI. R. Sunt octo, quorum, qui rei sunt, privantur privilegio; exprimuntur autem in prælaudata Constitutione his terminis:

1. Publici latrones:
2. Viarum grassatores:
3. Agrorum depopulatores:
4. Qui homicidia & mutilationes membrorum in ipsis Ecclesiis, earumve cœmeteriis committere non verentur:
5. Qui proditoriè proximum suum occiderunt:
6. Assassini, sive qui pecuniâ conducti incautos occidunt:

7. Rei Hæresis:

8. Rei læsæ Majestatis in personam Principis.

Illis criminibus exceptis adjunxit Benedictus XIII. Constitut. "ex quo Divina," &c. septem alia excepta à privilegio azyli, scilicet:

1. Extractionem violentam ex loco azyli:
2. Homicidium mediatum & deliberatum:
3. Falsificationem Litterarum Apostolicarum:
4. Furtum-commissum in Montibus Pietatis à Ministris eorum:

5. Conflantes, adulterantes, vel tondentes quascumque Monetas aureas, vel argenteas:

6. Illos, qui sub nomine Curie in aliena domo perpetrant rapinas cum homicidio vel mutilatione:

7. Denique pro ditione Romana homicidia quædam etiam in rixa commissa, &c.

Benedictus XIV. Institut. XLI. § 6 & 7. p. 281. explicationem prædictarum Constitutionum texuit.

Insuper Edicta Regia ab immunitate loci excludunt decoctores bonorum, incendiarios, vagabundos, prædones, sacrilegos, seditiosos, &c. ita De Cocq pag. 544 citans Edicta 1. Junii 1609. art. 1. & 1. Julii 1616.

Nuper accessit statutum Regium declarans exclusos à privilegio azyli milites transfugas & gravium excessuum militarium reos: cui assensit Clemens XII. ita tamen ut singulis annis renovari debeat.

VII. An furtum aliave crimina patrantes in Ecclesia gaudent azylo Ecclesie?

R. Dubium est; quia frustra auxilium legis invocat, qui impingit in legem, ita ut homicidia in Ecclesia commissa exprimantur in constitutione Greg. XIV. per modum exempli, non per modum restrictionis.

Confugiens ad locum azyli non potest expelli, nisi fortè irreverenter aut turbulenter se ibi gerat contra decentiam loci.

An cum licentia Episcopi criminosus extrahi potest è loco azyli?

VIII. R. Dist. vel commissit crimen exceptum, vel non exceptum; si posterius, Episcopus licentiam istam concedere non potest; dum tamen res est dubia vel desuper inquiritur, pro eo tempore, potest Episcopus, requirente Curia sæculari, dare licentiam extrahendi & recludendi reum in carcere Ecclesiastico, ut tollatur fugæ commoditas; & examine facto, si crimen non sit exceptum, debet reus restitui in loco azyli: præfatam licentiam nequeunt concedere Pastores, nec Provinciales Religionum, quantumvis casus accidat in eorum Ecclesia.

Si autem crimen, quod commisit, sit exceptum ab immunitate, Episcopus licentiam illam concedere tenetur.

Quid si potestas laica in præfato casu extraxerit criminosum absque prærequisita licentia Episcopi?

IX. R. Debet criminosus reduci ad locum priorem azyli, donec Episcopus recognitâ causâ, licentiam concedat, & tunc cum interventu Personæ Ecclesiasticæ deputatæ extrahi poterit per manum laicam.

Quas penas incurrunt violatores prædictæ immunitatis?

X. R. Præter reatum sacrilegii & violatæ justitiæ, incurrunt ipso facto excommunicationem reservatam Summo Pontifici juxta decreta Greg. XIV. & Clem. VIII.

Præfata immunitas excludit actionem solius Judicis Laici, non Ecclesiastici, in causis & pœnis inferioribus morte & mutilatione, quia immunitas Ecclesie non militat adversus ipsam Ecclesie potestatem. Vide Suarez & La Croix lib. 5. n. 1395.

Occurrentibus aliis dubiis consuli possunt Bonacina de

cens. Diap. 2. quest. 3. puncto 16. item Prosp. Fagnanus in lib. 3. 3. Decretal. cap. "inter alia." Item Barbosa de Jure univ. lib. 2. cap. 3.

DE SIMONIA.

N. 199. DEFINITIO ET MALITIA SIMONIÆ.

S. Thom. 2. 2. quest. 100.

- I. *Definitio.* II. *Explicatur definitio.* III. *Quid sit spirituale.* IV. *Peccatum simoniæ est contra religionem.* V. *Ex genere peccatum mortale.* VI. *Nec admittitur parvitas matris in Simoniæ Jurei Dicitur.* VII. *Objectio.*

QUID est simonia?

I. R. Est studiosa voluntas emendi vel vendendi aliquid spirituale vel spirituali annexum.

Simonia sortita est nomen à Simone Mago, qui Act. 8. legitur, post Judam, primus Simoniacus in nova Lege; leguntur in V. L. vitium hoc perpetrasse Giesi & Balaâm; non Jacob, qui solùm redemit vexam juxta S. Th.; vel emit solam temporalem partem hæreditatis.

II. Dicitur in definitione: "studiosa," quia solet simonia multis palliis & industriosis artibus contegi.

Dicitur "voluntas," ut comprehendatur simonia mentalis.

"Emendi" vel "vendendi;" sufficit enim alterutrum.

Observa cum S. Th. a. 1. ad 5, quod nomine emptionis & venditionis latè acceptæ intelligatur omnis contractus non gratuitus, sive nominatus, sive innominatus, etiam permutatio privata.

III. "Aliquid spirituale," v. g. dona Spiritûs Sancti, Sacramenta, dispensationes in votis, &c. Spirituale enim hic dicitur, quod dicit ordinem ad Deum ut Authorem supernaturalium.

Additur: vel "spirituali annexum;" cujusmodi sunt Beneficia Ecclesiastica, & labor intrinsecus actionis sacræ, Quale peccatum est simonia?

IV. R. Est peccatum contra virtutem Religionis sub ratione irreligiositatis. S. Th. a. 1°. demonstrat malitiam simoniæ ex triplici ratione, 1. quia res spiritualis excedit

& est supra omne pretium temporale, 2° quia non sumus Domini rerum spiritualium, 3° quia Christus præcepit Matth. 10. "Gratis accepistis, gratis date."

Quantum peccatum est simonia?

V. R. Est ex genere suo peccatum mortale.

An potest esse veniale ex parvitate materie?

VI. R. Admittit hoc Daelman in commutationibus rerum levioris momenti. Suarez & Sylvius non admittunt saltem in simonia juris divini, quia res spiritualis nimium excedit quodcumque temporale: exiguitas autem pretii non minuit contemptum.

VII. Obj. Datur parvitas materie in sacrilegio; ergo & in simonia.

R. Disparitas est, quod in simonia specialiter, juxta SS. Patres, Spiritus S. censetur vendi, vel tractari instar rei temporalis.

Steyaertius ait: perinde peccant, is qui dat pro Beneficio centum, & ille qui dat mille, scilicet contra Religionem; quia neutrum pretium habet proportionem ad spirituale. Rectè addit Daelman: sed qui recipit mille, plus peccat contra justitiam; nam accipit plus contra justitiam sine titulo.

N. 200. SIMONIÆ

I. Divisiones. II. *Simonia mentalis*. III. *Realis*. IV. *Conventionalis pure*. V. *Conventionalis mixta*. VI. *Simonia confidentialis*. VII. *Simonia juris divini*. VIII. *Exempla simoniae juris humani*. IX. *Simonia ficta*.

I. SIMONIA dividitur, 1° in simoniam "Juris Divini," & in simoniam "Juris Humani" sive "Ecclesiastici."

2° In simoniam "confidentialem & non confidentialem."

3° In simoniam "mentalem, realem & conventionalem."

II. Simonia "mentalis" in voluntate perficitur absque conventionem, v. g. quispiam confert Beneficium alteri intendens eundem sic obligare ad temporalem retributionem, ita ut illa intentio non se prodat exterius.

III. Simonia "realis" est conventio simoniaca utrimque executioni mandata, saltem inchoativè: hæc vocatur simonia realis completa: v. g. Joannes contulit Petro Be-

beneficium pro centum florenis, & Petrus modò solvit 50 florenos: sufficit enim, quòd pars pretii data fuerit; sicuti etiam sufficit, quòd pars rei spiritualis promissæ data sit.

Simoniam "conventionalem" est ipsa conventio sive pactum simoniacum, necdum hactenus ex utraque porte executioni mandatum.

IV. Hæc subdividitur in "purè conventionalem" (v. g. Joannes vendidit beneficium Petro centum florenis; sed necdum Beneficium, neque aliquid de pretio datum est hactenus) & V. in "conventionalem mixtam;" quæ etiam vocatur realis imperfecta vel incompleta; v. g. Joannes contulit Beneficium, sed Petrus hucusque nihil persolvit de pretio promisso, aut è contra.

Quid est simonia confidentialis, seu confidentialis?

VI. R. Est simonia, quâ quispiam alteri Beneficium procurat præsentando, eligendo, resignando, aut aliâ ratione, sub obligatione confidentiali, ut alter illud idem Beneficium aliquando resignet tertio, vel pensionem aut partem fructuum ex eo præstet; v. g. Joannes dicit: confero tibi Beneficium, ut illud post sex annos resignes nepoti meo: hæc simonia confidentialis graves pœnas trahit ex Bullis Pii IV. & Pii V.

Simoniam confidentialis, juxta explicationem Henno, potest iterum esse merè mentalis, vel conventionalis, & realis.

Quæ simonia dicitur esse juris divini?

VII. R. Ea, quæ prohibetur jure divino ac etiam jure naturæ; v. g. vendere Sacramenta, Beneficia, dispensationes in votis, &c.

VIII. Illa autem simonia dicitur esse juris humani, quæ prohibetur jure solùm Ecclesiastico; ita ut, remotâ prohibitione, actus non foret simoniacus; hujusmodi exempla sunt, 1º. dare vel accipere quidpiam occasione examinis in concursu ad curam Pastoralem, Conc. Tr. Sess. 24. c. 18. de Reform.

2º. Accipere aliquid, etiam spontè oblatum, in collatione Ordinum, Conc. Tr. Sess. 21. c. de Reform. sed in quibusdam locis Notarii licitè exiguum recipiunt.

3º. Permutatio vel resignatio Beneficiorum facta auctoritate privatâ: cap. "Quæsitum de rerum permut." Daelman tamen contendit eam esse simoniam juris divini.

4º. Venditio Chismatis considerati secundùm materiam physicam. causâ 1. q. 1. Can. 102.

5º. Item causâ 1. q. 3. c. 8. "Salvator:" prohibetur vendere officium Procuratoris & Economi Ecclesiæ; sub quo

Fagnanus, scribens in c. "cum pridem," comprehendit officium Sacristæ; sed addit Daelman, hoc jus antiquum quoad pœnas jam cessare.

LX. An Simonis culpam eorum Deo incurret, qui fiotè promittit 100 florenos dare pro Beneficio, vel re spirituali, sine voluntate dandi?

R. Cum Steyartio & Navarro rectius respondetur affirm. quia consentit peccato alterius, & quia ad conventionem non requiritur intentio adimplendi eam: deinde iste verè per prebendam fraudulentam & per temporale medium acquirit Beneficium, quod sufficit ad veram simoniam, unde nec sic evadit pœnas, quamvis etiam sine animo se obligandi stipulatus fuisset. Nec obstat, quòd promissio illa sit nulla; nam aliæ promissiones simoniæ sunt nullæ similiter, & per illam promissionem nullam interim acquisivit Beneficium.

N. 201. DE MATERIA SIMONIÆ.

I. *Materia simoniæ est spirituale, vel spirituali annexum.*

II. *Spir. quid hæc sit.* **III.** *Materia simoniæ in particulari.* **IV.** *Objectio.* **V.** *Stipendium pro tradenda scientia theolog.*

I. QUÆ est materia simoniæ?

R. Spirituale, vel spirituali annexum.

II. Spirituale hîc vocatur omne id, quod dicit ordinem ad Deum ut Authorem supernaturalium; tripliciter autem sic aliquid reputatur spirituale,

1°. Formaliter, 2°. causaliter, 3°. effectualiter.

III. Igitur materia simoniæ in particulari sunt Deus, dona Spiritus S., gratia habitualis & actualis, gratiæ gratis datæ, & usus earum; oratio, actus virtutum salutares: item Sacrificia, Sacramenta & administratio illorum; sacramentalia, benedictiones, cæremoniæ & functiones sacræ; potestas & actus ordinis vel jurisdictionis spiritualis, dispensatio in votis, &c. Indulgentiæ, Conciones, Catechismi, infligere Censuras, & ab eis absolere.

Item Beneficia Ecclesiastica, jus patronatûs, Beneficii præsentatio, collatio, institutio, electio, confirmatio; status religiosus, prælatura Religionum & officia sacrarum functionum:

Item sacræ Reliquiæ, Imagines miraculosæ, calices, & vasa sacra, agnus Dei, & similes res benedictæ.

Denique Wiggers & Daelman, contradicente La Croix,

docent cantum in Ecclesia, sive simplicem sive musicum, esse materiam simoniæ, quia iste cantus pertinet ad laudem Dei.

Quæ in particulari sit materia simoniæ juris humani, dictum est numero præcedenti.

IV. Obj. Jus patronatûs potest competere Laicis; ergo non est materia simoniæ.

R. Nego consequ. Sufficit enim quòd sit aliquid spirituale; possunt autem Laici spiritualia aliqua obtinere.

An omissio actûs potest esse materia simoniæ?

R. Aliquando, si scilicet omissio non sit pura, sed includat aliquid spirituale; v. g. si recipiatur pecunia pro negando suffragio in electione Abbatis, Pastoris, &c.

An est simoniacum recipere pretium laboris pro docenda aliqua scientia?

R. Non est, si scientia illa sit merè naturalis, v. g. philosophica.

V. Quæstio interim agitur super tradenda scientia theologica: Wiggers existimat esse simoniacum: verumtamen probabiliùs id negat Silvius & Daelman, quia illa traditio terminatur directè in naturali instructione intellectus discipulorum, neque ex fine ordinatur immediatè ad salutem, quemadmodum ordinatur concio vel catechismus. Hæc latius deducta reperies apud Salmanticenses & Bonacin.

Practicè evaditur omnis quæstio, dum accipitur stipendium per modum sustentationis.

Vendere bursas pro studio theologico fundatas, non est simonia, sed illicitum & turpe iucrum. Boud. t. 4. Tr. 5. §. 47. n. 31. p. 220.

N. 202. TEMPORALE ANNEXUM SPIRITUALI.

S. Th. 2. 2. q. 100. art. 4.

- I. *Antecedenter annexum spirituali.* II. *Licet vendere.* III. *Vestes sacras non licet elocare.* IV. *Concomitanter annexum spirituali.* V. *Non licet vendere.* VI. *Consequenter annexum spirituali.* VII. *Non licet emere.* VIII. *Objectio.* IX. *Datur disparitas.* X. *Propositio damnata.*

QUOTUPLICITER temporale dicitur esse annexum spirituali?

R. Tripliciter: nimirum "antecedenter, consequenter, & concomitanter."

Quodnam temporale dicitur antecedenter esse annexum spirituali?

I. R. Id, quod præsупponitur spirituali, sive cui annexum est spirituale tanquam naturâ posterius adveniens; cujusmodi sunt calices aliaque vasa sacra, vestes sacræ, res benedictæ, panis benedictus, dominium castelli, cui annexum est jus patronatûs.

II. Hujusmodi res antecedenter annexas spirituali vendere & emere licet, ratione valoris materiæ, abstractim a benedictione seu à spirituali, nisi Ecclesia specialiter prohibuerit: sic tamen ut propter benedictionem vel spirituale annexum non pluris vendantur.

III. An licet vestes sacras elocare ad usum?

R. Non licet: quia ille usus supponitur esse sacer: licet tamen recipere inquantum teruntur seu deteriorantur per usum.

IV. Quidnam dicitur concomitanter annexum spirituali?

Id, quod spirituali intrinsecè conjungitur in ratione actionis sacræ: cujusmodi sunt administratio Sacramentorum, labor in concionando vel celebrando Missam.

V. Hujusmodi temporale concomitanter annexum spirituali vendere vel emere simoniacum est, quia censeretur vendi vel emi indirectè ipsum spirituale; nam talis labor est intrinsecus ipsi functioni sacræ, sive coalescit cum spirituali in unum opus morale elevatum.

Quod temporale dicitur consequenter annexum spirituali?

VI. R. Illud, quod in spirituali titulo fundatur, & inde resultat tanquam ex causa; hoc modo Beneficiis Ecclesiasticis annexum est jus ad fructus temporales: sic statui religioso annectitur jus ad sustentationem vitæ.

An est simonia emere temporale consequenter annexum spirituali?

VII. R. affirm. Ratio est, quòd illud jus ad temporale acquiri non possit nisi titulo spirituali; ergo in casu emeretur ipse titulus spiritualis. S. Thom. 2. 2. quæst. 100. art. 4.

VIII. Obj. Licet emere temporale antecedenter annexum spirituali; ergo licet emere temporale consequenter annexum spirituali. Probatum à pari.

IX. R. Disparitas est, quòd in priori casu temporale non dependeat à spirituali; sed in secundo casu temporale dependeat à spirituali; ita ut, si tollas v. g. spirituale Beneficii, jam tollas ipso facto jus temporale Beneficii; privatâ enim autoritate illa non sunt separabilia.

X. In hac re damnata est ab Alex. VII. hæc propo-

sitio 22. inter 45: "non est contra justitiam, Beneficia Ecclesiastica non conferre gratis, quia Collator conferens illa Beneficia, pecuniâ interveniente, non exigit illam pro collatione Beneficii, sed veluti pro emolumento temporali, quod tibi conferre non tenebatur."

N. 203. DE SIMONIA IN PERMUTATIONIBUS SPIRITUALIUM.

I. *Permut. benefic. privata auctoritate, est simoniaca.* II. *Objectio.* III. *Permut. benefic. licet auctoritate Episcopi.* IV. *Licet privatim conceptum permut.* V. *Permutationes aliquæ spirit. non Simoniacæ.* VI. *Casus litigantium super beneficio.* VII. *Casus patronatus litigiosi.*

I. AN permutatio Beneficiorum Ecclesiasticorum inter se pertinet ad simoniam?

R. Distinguendo: permutatio, quæ fit privatâ auctoritate, pertinet ad simoniam saltem juris humani; idque magis, si permutatio illa vel resignatio perficiatur sub onere pensionis, vel sub conditione refundendi expensas collationis vel litis, &c. Probatur ex cap. 5. quæsitum tit. 19. de rerum permut. lib. 3.

II. Obj. In illa permutatione non intervenit pretium; ergo non intervenit simonia.

R. Nego antec. Quia Beneficium unum tractatur veluti pretium alterius, dum subjicitur tali pacto temporali: deinde sufficit, quod Ecclesia id præhibuerit ex fine eliminandi simoniam.

Generatim circa Beneficia prohibentur quæcumque pactiones privatæ: cap. "Quæsitum." Beneficiis annuerandæ non sunt simplices fundationes Missarum vel Capellaniæ Laicæ, aut Officia quædam, quæ non sunt erecta in titulum spiritualem. Pyrr. Corrad. Prax. Benef. lib. 4. e. 5. n. 57.

III. Permutatio Beneficiorum auctoritate Episcopi vel Pontificis licita esse potest ex justa causa: Beneficia enim collocantur in manibus Episcopi, qui eadem transfert in alios; cujus auctoritate etiam pensio creari potest. Obvel subreptio vitare potest permutationem. Quænam juxta stylum Curie Romanæ observanda sint, explicat Pyrr. Corr. in Prax. Benef. Quispiam Beneficium, cujus solum obtinuit præsentationem vel electionem, necdum collationem vel institutionem, permutare non potest. Pensio temporalis non potest permutari cum Beneficio.

IV. Pro permutatione præfata coram Episcopo non prohibentur partes prius inter se concipere & conscribere contractum permutationis, modò totum fiat sub conditione expressa, ut Superioris authoritati subjiciatur & perficiatur, non aliter. Est praxis totius orbis christiani, ait Mald. apud Wigg. Tr. 7. c. 4. 14. n. 48.

Resignatio Beneficii in favorem alterius sub clausulis, "nec aliter nec aliàs," sive sub conditione suspensiva, fit coram solo Summo Pontifice.

V. An simoniaca est hæc conventio: celebra Missam ad intentionem meam, ego tenebo tuam; ora pro me & orabo pro te; concionare pro me, ego habebò catechisum pro te; largire mihi ex S. Reliquiis, quas habes, dabo tibi ex meis, &c.?

R. Negativè, quia similia intelliguntur fieri omnino gratuitò, nec alibi prohibentur: nam cap. "Quæsitum," intelligitur prohibere pactiones solùm in re beneficiaria. Dum autem illa sic gratuitò acceptantur, potest ex eis introduci obligatio.

Similis permutatio rei temporalis cum spiritali gratuita non admittitur, cum datur temporale pro spiritali, v. g. domus pro Beneficio. Imò non occurrunt exempla licita in rebus spiritalibus dissimilibus; & ita simoniacè dices; dabo tibi Beneficium, celebra pro me centum Missas. Similes interim spiritalium permutationes expendendæ moraliter etiam ex intentione agentium & ex communi-hominum apprehensione.

Quid agere possunt litigantes inter se super Beneficio Ecclesiastico?

VI. R. Potest alteruter liberaliter cedere juri suo; item possunt gratis et amicaliter compromittere in iudicium arbitri ut alterutri, qui habet jus probabilius, adjudicet Beneficium; & pro eo non requiritur Superioris authoritas: non possunt tamen privatâ authoritate transigere ita, ut unus habeat Beneficium, & hic solvat expensas litis, vel tribuat alteri pensionem aut aliud in compensationem. Cap. "super eo" tit. 38. de Transaction. lib. 1.

VII. Joannes habens jus patronatûs litigiosum, ex eo præsentat Petrum ad Beneficium vacans, sub conditione, ut Petrus litem prosequatur.

R. Est conditio simoniaca, quia adjicitur onus indebitum: posset tamen Joannes adungere conditionem hanc, quòd, nisi Petrus intra tempus à jure statutum præsentationem acceptatam prosequatur, Joannes præsentaturus sit alium, quia ea de jure inest.

N. 204. DE PRETIO SIMONIACO.

S. Thom. 2. 2. quest. 100. art. 5.

I. *Definitio.* II. *Triplex pretium.* III. *Munus à manu.* IV. *Munus ab obsequio.* V. *S. Thom.* VI. *Merita dignitatis.* VII. *Munus à lingua.* VIII. *Munus ex gratitudine petere est simon.* IX. *Obsectio.* X. *Proposit. damn.* XI. *Temporale non potest esse finis.* XII. *Sed occasio.* XIII. *Conferre spirituale ab consanguinitatem, commendationem, &c.* XIV. *Axioma explicat.* XV. *Casus simoniaci.* XVI. *Casus non simoniacus.* XVII. *S. Thom.*

QUID vocatur pretium simoniacum?

I. R. Omne id seu temporale seu spirituale, quod datur adinstar temporalis pro spirituali, vel in commutationem ejus: ita si quis paciscatur, eligas me Abbatem, faciam te Pastorem, iste ponit unum spirituale veluti pretium alterius.

Quotuplex est pretium simoniacum?

II. R. Triplex, nimirum "munus à manu, munus ab obsequio, & munus à lingua."

III. Per "munus à manu," intelligitur quælibet res pecuniâ æstimabilis; ut pecunia, jura, remissio debiti, &c.

IV. "Per munus ab obsequio" significatur opus aliquod præstitum in alterius utilitatem, favorem aut commoditatem: v. g. dare mutuuum, servire alteri vel fungi munere œconomi gratis vel minori stipendio pro Beneficio adipiscendo.

V. "Addit S. Th. 2. 2. q. 100. ad 5. ad 1. si Clericus Prælate impendat obsequium honestum ad spiritualia ordinatum, puta ad Ecclesie utilitatem, ex ipsa devotione obsequii, redditur dignus Ecclesiastico Beneficio adipiscendo sicut & propter alia bona opera."

VI. Ex hac ratione intellige, quomodo in concursu Vicepastores, qui majus servitium præstiterunt in cura animarum, possint præferri aliis, qui non tantum laboravere.

Secundo intellige, quomodo possit à simonia esse immunis, qui confessiones excipit vel alia Ministeria spiritualia exhibet in Ecclesia sub spe obtinendi aliquando Beneficii, modò principalis intentio operis in Deum tendat: licitum enim est se reddere dignum Beneficio Ecclesiastico, & per merita dignitatis expectare gratis Beneficium. Vide Sylvium 2. 2. q. 100. a. Concl. 2.

Quid denotatur per "munus à lingua?"

VII. R. Denotatur opus linguae in utilitatem vel favorem alterius; v. g. agere patrocinium alterius, ut ab eo remunereris collatione Beneficii. Pluribus exemplis hæc elucidat Panwels tom. 5. c. 7. §. 2, 3, & 4.

Spectat ad simoniam, absque Episcopi interventu, conferre Beneficium sub onere sive spiritali sive temporali, quod onus non est de jure annexum illi Beneficio.

An requiritur ad labem simoniæ contrahendam, ut temporale detur tanquam pretium rei spiritalis?

VIII. R. Negativè; sufficit enim, si quacumque ratione detur pro re spiritali, ita ut pretium hic accipiatur latissimè pro quacumque compensatione etiam ex gratitudine: ratio est, quòd spiritalis tunc non detur gratis, sed sub titulo extrinsecis: unde nec requiritur animus obligandi alterum.

IX. Obj. Beneficiatus ex dictamine rationis naturalis afficitur obligatione gratitudinis erga Patronum; ergo Patronus aliquid ex gratitudine potest petere.

R. Nego consequ. Quia illa obligatio est solummodo gratitudinis benevolæ, non est propriè antidotalis sive compensatoria. Denique quæstio hæc decisa est ab Innoc. XI. damnando has propositiones 45 & 46. inter 65.

X. "Dare temporale pro spiritali non est simonia, quando temporale non datur tanquam pretium, sed dumtaxat tanquam motivum conferendi vel efficiendi spiritalis, vel etiam quando per temporale fit solùm gratuita compensatio pro spiritali, aut è contra." ¶ 146. "Et id quoque locum habet, etiamsi temporale sit principale motivum dandi spiritalis; immò etiamsi sit finis ipsius rei spiritalis, sic ut illud plura aestimetur, quàm res spiritalis."

XI. Hinc conclude, quòd temporale nequeat habere rationem finis aut motivi, ne quidem secundarii; quia res spiritalis dabitur pro temporali. S. Th. quodlib. 8. art. 11.

XII. Si autem temporale non sit causa nec finis, sed occasio dumtaxat, sicut pulsus campanæ est occasio concurrendi ad officia Ecclesiæ, excluditur simonia, concurrentibus aliis titulis, de quibus infra Num. 205.

Cautè Theologiæ studiosus legat Casuistas, qui ante condemnationem præfatarum propositionum sua scripta publicarunt.

XIII. An est simoniacum dare alteri spiritalis ob consanguinitatem, ob commendationem, intercessionem, &c.?

R. S. Th. regulariter ad similia quæsitæ distinguendo juxta intentionem agentis: si enim ex similibus agat so-

lùm ob gratuitum affectum, simonia excluditur, sed non semper quodcumque aliud peccatum: si autem agat ob favorem humanum compensandum, recipiendum, vel ad contrarium evitandum, sapit simoniam. Vide S. Th. q. 100. a. 5.

Generatim commendatitia intercessio pluris valere non potest, quàm valent qualitates & merita commendati.

Revera limites liciti & illiciti, si alibi, circa vitium simoniæ ita sunt sibi vicini, implexi & similes, ut vix in pluribus casibus discernere queas, aut invenire disparitatem, nisi cum S. Th. recurras ad distinctionem & intentionem agentium.

XIV. Ita axioma hoc desumptum ex S. Th. 2. 2. q. 100. a. 2. ad 5. "simoniacum est per pecuniam parare sibi "viam ad rem spiritualem obtinendam," cum distinctione intelligendum est. XV. scilicet simoniacum est, si pecunia quocumque modo, licet mediatè, detur pro spirituali, quo modo c. 20. "ex tuæ" tit. 3. de simon. declaratur simoniacus, qui Archidiacono solverat 6 solidos, 1. ut ab eodem præsentaretur Episcopo ad Ordinem Sacerdotii.

2. Idem judicandum de illo, qui promittit centum patacones famulo Collatoris, ut à Domino ei procuret Beneficium.

3. Item qui concertationem inicit cum Collatore pro centum pataconibus, quòd Beneficium vacans non sit collaturus ipsi.

4. Item qui competitori suo dat pecunias ut desistat se præsentare in concursu pro Pastoratu.

XVI. Simoniacum non erit, si detur vel accipiatur pecunia ob titulos extrinsecos, de quibus consule Numeros seq. quo modo v. g. quispiam licitè procurat Missam pro se celebrari, dando Sacerdoti honorarium pecuniæ.

XVII. "S. Th. 2. 2. q. 100. art 3. ad 2. illicitè statueretur, quòd non fieret processio in funere alicujus, nisi solvat tot: sed licitè statueretur, quòd solventibus tot, talis processio exhiberetur."

N. 205. TITULI EXIMENTES A SIMONIA.

I. *Tituli extrinseci.* II. *Primus titulus est liberalitas dantis.* III. *Par manicarum indicat simon.* IV. *Item hæc sponsio: ero gratus, &c.* V. *Promissio dandi ecclesie 1000 florenos.*

I. TAMETSI simoniacum sit, quidpiam temporale dare vel accipere pro spirituali, potest tamen à simoniaca labe

esse infamant, dare vel accipere quodpiam temporale occasione spiritualis, dum datur datur & accipitur ex aliis titulis extrinsecis simoniae.

Quotus illi tituli?

R. Sunt hi praecipui quinque: "liberalitas, vitae sustentatio, labor extrinsecus, redemptio viciae, & Superioris dispositio."

I. Primus titulus est pura liberalitas dantis, quae temporale omnino gratis datur nullo modo pro spirituali. Pro quo dijudicando sunt attendenda haec tria, personarum qualitas, doni quantitas, & durationis tempus: Ill. hinc cap. 18. "etsi tit. 8. de Simonia lib. 5." presumptione iuris, donum modici pretii, quod animi movere non solet, supponitur liberaliter dari: quae praesumptio non obtinet in muneribus magni pretii, quae ficto nomine vocantur "Par Manicarum."

Evidens autem est simonia, dum ab antè petitur vel spondetur par manicarum.

IV. Similiter simoniam sonat haec sponsio: si filio meo donec Beneficium, non ero ingratus, exhibebo me honestum, &c. quia bonissimi apprehensione intelligitur promissi manus dantem sic et non aliter.

V. An est simoniacum promittere Ecclesiae vel mensae pauperum 1000 florenas sub conditione impetrandi Beneficium?

R. Distinguendo: si promissio ista coneurat per modum alicujus retributionis, est simoniacum; non erit, si promissio fiat Deo ad recognitionem Beneficii Divini.

N. 206. DE TITULO DEBITAE SUSTENTATIONIS.

S. Thom. q. 100. a. 8.

- I. Secundus titulus. II. Probat. III. Exempla. IV. Non datur tanquam merces laboris. V. Objectio. VI. Gratis dare non excludit stipendium sustentationis. VII. Plus petitur in exequiis divitum. VIII. Quantitas stipendii sustentationis. IX. Non licet intendere principaliter stipend. X. Excusantur simpliciores. XI. Licet munusculis allicere ad pietatem. XII. Canonicus tendens ad Chor. ob distributionem pinguem. XIII. Praeligens pinguiorem pastorat.

I. SECUNDUS titulus accipiendi temporale occasione spiritualis, est Ministri "sustentatio & Ecclesiae intentio."

II. Hunc titulum declarat Christus Matth. 10. v. 10. dicens: "dignus est operarius cibo suo:" & S. Paulus pluribus probat argumentis 1. Cor. 9. & 1. ad Tim. 5. "Quis militat suis stipendiis unquam? Non alligabis os bovis trituranti," &c.

III. Hoc titulo Beneficiatus percipit fructus Beneficii: Pastor jura matrimonii & exequiarum: hoc titulo accipit Sacerdos honorarium sive pecunias ad celebrandas Missas, &c.

An ergo præfata stipendia non sunt merces laboris?

IV. R. Negativè: mercedem enim expectamus à Deo. S. Th. q. 100. art. 2. & solùm vocari possunt stipendia sustentationis, ita ut vox "merces" Luc. 10. & Tim. 5. accipiatur improprie; vel si proprie, sit argumentum à simili.

V. Obj. Sunt stipendia justitiæ; ergo, &c.

R. Illud etiam dici potest, eò quòd sustentatio vitæ debita est ex justitia Ministro Ecclesiæ.

Providè interim monet S. Th. ai. 8. in c. ut ab invitis non exigatur per subtractionem spiritualium, quæ sunt exhibenda; gratis tamen spiritualibus priùs exhibitis, possunt licitè consuetæ oblationes exigi auctoritate etiam Superioris imploratâ.

Obj. Spiritualia debent administrari gratis, ergo non potest exigi ullum stipendium.

VI. R. Distinguo ant. Spiritualia debent administrari gratis militando suis stipendiis, ita ut excludatur jus sustentationis, nego ant.: debent ministrari gratis respectu rei spiritualis, nihil pretii pro ea exigendo, concedo ant. Hinc observat Sylvius ad a. 9. stipendia sustentationis, quamvis quandoque vocentur eleemosynæ, non esse tamen appellandas puras eleemosynas, quæ dantur ob paupertatem.

VII. Quâ ratione in exequiis plus exigitur à divitibus quàm ab aliis?

R. Quia æquum, ut divites plus de suis temporalibus contribuant ad sustentationem Ministrorum Ecclesiæ; & ut etiam pro servitio majori solemniorum exequiarum majus detur stipendium sustentationis.

Quantum stipendium sustentationis licet petere?

VIII. R. Quantum est statutum à Superioribus, vel quantum consuetudo declarat, vel commune judicium approbat spectato spirituali servitio præstito; & attento, quòd non congruat Sacerdotibus alla commercia pro lucranda sustentatione exercere. Pacta privata dissuadentur.

An licet in functionibus sacris intendere temporalia stipendia sustentationis?

IX. R. S. Thom. quodlib. 8. q. 6. a. 1. non licet ea intendere principaliter quasi finem operis: si tamen principalem finem habeas Deum, licet ea respicere quasi effectum extrinsecum & concomitantem opus ex causa honestæ sustentationis: quamvis enim turpe sit evangelizare ut manduces, non est tamen turpe velle manducare, ut possis evangelizare.

Hoc titulo dantur, absque vitio, eleemosynæ pauperibus, ut orent pro aliquo.

X. Nota. Etiam si simpliciores fortè hos titulos theologicè non noverint discernere, si tamen quidpiam temporale dent vel accipiant occasione spiritualis, imitando mores proborum hominum, non debent ob ignorantiam tituli in particulari: mox accusari simoniæ: & sic parvuli ministrantes Missæ, aliquod manusculum accipiunt.

XI. Sic ex cap. 2. "de conditionibus" deducitur, non fore simoniacum, si quis præmiis & promissionibus alliciat pueros aliosve ad catechismum, ad confessionem, &c. nam gratis promittitur temporale, & nihil à dante recipitur, conformiter Doctrinæ S. Th. 2. 2. q. 100. a. 3. ad 4.

Titulo sustentationis non potest exigi pro præsentatione vel collatione Beneficii; colligitur ex damnatione prop. 22. inter 45 ab Alex. VII.

XII. An Canonicus vadens ad Ecclesiam, dum pinguis datur distributio, aliter non iturus, committit simoniam?

R. Distinguo, si temporalis distributio sit finis operis spiritualis, committit simoniam.

Si autem opus ipsum persolvat ad honorem Dei tanquam finem, & distributio sit solum occasio, sicuti sonus campanæ, sive, ut loquitur S. Thom. quodlib. 8. q. 6. a. 1. in c. sit solum causa determinationis, quare nunc vadat & non aliâ vice, non committit simoniam, præsertim si alii tituli concurrant. Plura videto apud Daelm. de Sim. obs. 7. Convenit etiam ad liberaliorem distributionem concurrere, ne ad tantam liberalitatem committas ingratitude.

XIII. Similiter excusari potest à simonia, qui Pastorum (quamvis turpe sit & malum, priorem sponsam sine causa repudiare) pingulorem præligit, quærens ampliorem sustentationem pro se & pauperibus, ut melius evangelizet: vitiosum autem est eligere vel mutare Pastorum ad lautius vivendum-

N. 207. DE TITULO LABORIS EXTRINSECI.

I. Pro labore intrinseco non licet aliquid accipere per modum pretii. II. Sed licet pro labore extrinseco. III. At est labor extrinsecus Missae. IV. Cantus est extrinsecus Missae solenni. V. Obiectio: Vicitur actio de quaere, quod de jure iustis, non est simoniaca.

LABOR actionis spiritualis distingui potest in "intrinsecum & extrinsecum."

I. Pro labore intrinseco, qui etiam dicitur annexus spirituali concomitanter, Num. 101. nihil licet accipere per modum pretii, sed tantum per modum sustentationis. Num. 206.

Quis labor dicitur extrinsecus actionis sacrae?

R. Is, qui actioni sacrae per accidens conjunctus est: v. g. iter trium leucarum ad concionandum, vel ad celebrandam Missam.

II. An pro labore extrinseco licet dare & accipere aliquid temporale?

R. Certè licet per modum sustentationis.

An etiam per modum pretii?

III. R. Negat Pauveta: sed communis opinio affirmat, quia nullo modo censetur emi vel vendi spirituale; incedere enim per vias leuicas onerosum est. Sacerdoti independenti à Missa.

Similiter obligatio celebrandi Missam determinato tempore vel loco potest esse extrinseca.

Similis tamen obligatio annexa Beneficio vel officio est indistincta: sic obligatio administrandi S. Viaticum in extrema parte Parochiae est intrinseca officio Pastoralis.

IV. An labor cantandi Missam solennem est extrinsecus Missae?

R. Est intrinsecus illi Missae, si vis est effluuina concomitanter: & quamvis Missa aliqua possit celebrari sine cantu, est tamen cantus intrinsecus huic Missae solenni.

V. Obj. Iter trium leucarum ad celebrandam Missam non est labor intrinsecus illi Missae; ergo nec cantus debet dici intrinsecus huic Missae.

R. Neg. cons. disparitas est, quòd cantus sit ipse partialis actio sacra Missae; sed iter trium leucarum non est actio sacra Missae, nec pars ejus.

VI. An est simoniacum conferre Pastoratum sub pacto, ut Pastor resideat in Parochia?

R. Negativè, quia obligatio præfata de jure inest. Idem est de pactione, ut Beneficiatus persolvat onera Beneficii: secus si injiciatur novum onus vel obligatio absque auctoritate Episcopi.

N. 208. DE TITULO REDEMPTIONIS INJUSTÆ
VEXÆ, ALIISQUE.

I. *Definitio.* II. *Casus exponitur.* III. *Conditiones requisita.* IV. *Licet redimere vexam ante acquisitum jus.* V. *Quomodo non liceat redimere Vexam Collator.* &c. VI. *Redemp. vexæ circa Sacramenta.* VII. *Nisi vexa sit independens à Jure suo.* VIII. *Licet dare pecuniam ut non eligatur indignus v. g. Hæret.* IX. *Quid sit dicendum de emptione Canonat. ab Hæreticis Mosatrujecti.* X. *Titulus excusationis in Borussia.* XI. *Quintus titulus, dispositio superiorum.*

QUID est redemptio vexæ?

I. R. Est injusti impedimenti circa spirituale justa remotio per oblationem pecuniæ sive rei temporalis.

II. Casus est: quispiam obtinuit collationem Pastoratûs in Hollandia; sed Hæretici renuunt eum recipere, nisi eis numeraverit 100 patacones: licitum est eam pecuniam eis tradere non pro spirituali, sed pro liberatione à vexa. Recipientes interea sunt simoniaci, quia carent justo recipiendi titulo, ac ita convincuntur, quòd eam recipiant interpretativè pro spirituali ingressu in pastorum.

Quæ conditiones requiruntur, ut liceat redimere vexam per pecunias?

III. R. Prima est, ut vexatio sit injusta: si enim vexa sit justa, vel probabiliter justa, simoniacum erit, eam remove per pecunias: sic alteri, qui tecum servato juris ordine contendit lite super Beneficio, illicitè porriges pecunias, ut desistat à lite.

2º. Ut non suppetant alii modi amovendi impedimentum; ne alioquin communices peccato alterius.

3º. Ut nondum acquisito jure non redimatur vexa, quæ solum impedit acquirendum spirituale. Verùm hæc regula indiget moderatione, & patitur exceptiones, ut observat Suarez.

IV. An igitur quispiam potest redimere vexam, antequam acquisiverit jus ad illud spirituale?

R. Distinguendo: si isti qui vexam injustam interpo-

nunt, sint tales, qui de jure prodesse non possunt vel obesse, licetè redimes vexam injustam, etiam ante acquisitum jus: ita latroni te in via retinenti, vel volenti te infamare, licetè porriges pecuniam, ut iter prosequaris ad Collatorem Beneficii; nam remotio talis impedimenti non parat viam ad Beneficium, nec auget favorem apud Collatores, &c. Hoc sensu juxta Sylvium intelligendus est S. Thom. 2. 2. 104. a. 2. cujus autoritas opponi posset.

V. Si autem isti interponentes vexam sint tales, qui de jure prodesse vel obesse possunt, quales sunt Collatores, Electores, Confirmantes aut Præsentes; & extensa sive sub ea ratione vexent, non licet tibi in re beneficii redimere vexam circa jus acquirendum, quia pecunia censeretur dari ut prosint: putat autem Suarez de Sim. c. 50. n. 28. hanc redemptionem vexæ esse prohibitam solo jure positivo, idque in Beneficialibus & susceptione Ordinum: cap. 23. "Mattheus" de Sim. & ex stylo Curia; nam similis redemptio vexæ admittitur circa Sacramentum Baptismi.

VI. Sic licet quoad Sacramenta necessitatis suscipienda redimere vexam, quam ipse Minister objicit; non tamen id licet pro susceptione Ordinis Sacri; nam hoc lege positivâ inhibitum est.

VII. Insuper observant Suarez & Sylv. vexam posse redimi pecuniâ, si isti vexent solùm in eo, quod est independens à jure, in quo prodesse possunt, veluti si te difament, violentè retineant, &c.

VIII. Observat itidem Suarez, c. 50. n. 47. de Sim. quamvis non liceat dare pecunias, ut ista persona eligatur, quòd tamen id liceat, ut non eligatur quispiam indignus aut etiam minùs dignus, quia datio terminatur purè ad remotionem impedimenti eligendi dignissimum.

An is, qui obtinuit præsentationem, potest redimere injustam vexam apud Collatorem negantem collationem?

R. Daelman affirmat, sed Suarez negat tanquam prohibitum jure positivo.

IX. An possunt à simonia eximi illi, qui dicuntur emere Canonicatum ab Hæreticis, v. g. Mosætrajecti, antequam à Pontifice vel ab alio receperint collationem aut præsentationem?

R. Excusat eos Daelman, quòd illi vice, nomine & ex consensu generali prævio Pontificis vel Ecclesiæ, pecunias illas dent per modum redemptionis vexæ, non titulo emptionis.

Sed benè notandum, quòd hæc excusatio non liberet

eum, qui aliam, qui pridem tempore obtulis summam minorem & Canonicatum obtinisset, deturbat afferendo summam majorem, quandoquidem veta cessabat respectu Ecclesie, quando ille alius æquè dignus obtinisset; prout observat La Croix lib. 3. n. 137.

X. Similiter excusantur Pastores & Beneficiati in Borussia, ubi Rex Hæreticus, qui sibi vindicat præsentationem Beneficiorum, prius exigit taxam pecuniarum: quia, etsi Beneficiandus necdum habeat jus ad Beneficium, Ecclesia habet jus redimendi vexam, ne fortè ad Hæreticos devolvantur Beneficia; itaque Beneficiandus nomine & vice Ecclesie redimit vexam: ut autem securus nomine Ecclesie id faciat, & ne fortè ipse minus dignus appetat Beneficium, desuper judicium & consensum Episcopi requiret, ne etiam videatur privatâ autoritate agere. Hæretici autem similia simoniacè exigunt.

Ignoro ego, quo titulo Princeps Catholicus vel Ministri ejus similes taxas possent exigere, sine prævio consensu Summi Pontificis, quantumvis ad pios usus, in expeditione vel admissione litterarum beneficalium, ultra solitum moderatum honorarium.

XI. Alius titulus eximens à simonia est legitima superioris dispositio: ita aliquando ex Beneficio datur & accipitur pensio; ita in absoluteione à censuris vel in dispensatione impedimenti aut voti imponitur opus pium pecuniarium, similesque alias dispositiones præscribit Pontifex ex suprema, quam habet, bonorum Ecclesiasticorum administratione.

N. 209. DE PALLIIS SIMONIÆ.

I. *Consuetudo non prodest.*

QUID vocas pallia simoniæ?

R. Titulos apparentes, sed non subsistentes, sub quibus implicita latet labe simoniæ.

Hujusmodi sunt: liberalitas, sed in pactum deducta. Vide num. 205.

Item labor, sed intrinsecus vel debitus. Vide Num. 207.

Item titulus indigentie, pietatis vel necessitatis, absque Superioris autoritate.

Item Usus vel consuetudo aliquorum: propterea dicit S. Thom. 2. 2. q. 100. art. 2. in c. "Crimen simoniæ nulla potest consuetudine excusari, quia consuetudo non præjudicat juri naturali vel divino."

Seperatio temporalis à spirituali in Beneficiis. Consule Nura. 202.

Latius de his & similibus simoniæ palliis discurrit Paulwels t. 5. per exempla.

N. 210. DE SIMONIA CIRCA INGRESSUM RELIGIONIS.

I. Duo consideranda in Religione, II. Monast. sufficient. nihil possunt exigere. III. Quid de victu & vestitu tempore Novitiatus. IV. Monast. insuffic. possunt petere dotem. V. Objectio.

I. DUO consideranda sunt in ingressu Monasterii: primum est ipsa receptio ad vitam religiosam, & hoc est penitus spirituale; secundum est sustentatio corporalis Religiosi, & istud est temporale annexum consequenter spirituali præfato, sicuti temporale annexum est Beneficiis.

II. An igitur simoniacum est, aliquod temporale exigere ab ingredientibus Religionem?

R. Aliquod temporale exigere pro ingressu spirituali, siye ad novitiatum siye ad professionem, pertinet ad simoniam juris divini.

Similiter, simoniacum est, exigere ab eisdem aliquod temporale pro sustentatione ibidem, si illud Monasterium sit præviè sufficiens ad præstandum sustentationem, cum sit annexa consequenter spirituali, omnisque titulus deficiat S. Th. in 4. d. 25. art. 2. ad 3. neque potest obtrudi titulus cessionis hæreditatis, nam jus illud hæreditatis hic non subsistit.

III. Van Roy interim & De Cocq existimant esse licitum exigere victum & vestitum pro tempore novitiatus, putantque illud permitti à Conc. Trid. sess. 25. cap. 16. de Regul. sed alii respondent, solum ibidem permitti, ut gratis possit illud & non plus dari Monasterio ex bonis Novitii: adde quòd statuta quorundam Ordinum illud ipsum prohibeant, quæ refert De Cocq. c. 5. de Sim. sect. 9.

Nota, quòd, quamvis hæc Monasteria non possint dotem exigere, possint tamen donum liberaliter oblatum acceptare.

An Monasteria tenuia seu insufficientia, ut ex redditibus vel ex consuetis eleemosynis commodè sustentetur is, qui postulat admitti, exigere possunt dotem pro futura ejusdem sustentatione?

IV. R. Communis responsio affirmat, quia ipse recipiens acquirere nequit jus ad sustentationem, nisi per dotem creditur: seu exigatur sustentatio. Favet S. Th. 2. 2. q. 180. a. 2. ad 4. d. in modo non plus exigatur, quam necessitas sustentationis requirat. Imò S. Carol. Borr. formidam præscripsit hujusmodi stipulationis dotis. Indulgentiùs hæc loquitur Bened. XIV. de syn. lib. IX. cap. VII. fol. 40b.

V. Obj. Conc. Trid. sess. 25. de Reg. c. 3. Item Extrav. "sanè" & plures Canones.

R. Responsio Stoyartii inter ceteros, magis decisiva & finalis, quamvis parumper cruda, est, quòd ille leges per nullo & praxim contrariam cessasse videantur respectu Monasteriorum tenentium, & revera nunquam executioni mandata est determinatio numeri Religiosorum recipendorum quàm eadem lex Conc. Trid. præscribit & præsupponit, quo supposito deficiente, lex non videtur effectum sortiri in tenentibus Monasteriis.

Simili modo Daelman excusat moderata convivis, quæ in professione tribuuntur: & Lessius lib. 2. c. 41. dub. 23. n. 131. credit extrav. "sanè" non esse receptam.

N. 211. DE PÆNIS SIMONIÆ.

I. *Agitur de pœnis sententiæ lætæ jur. positivi in triplici materia. II. Simonia mani. vel convent. purè non subjacet pœni. jur. positivi. III. Sed sim. utrinque completa & satisf. ex una parte impleta. IV. Circa simon. convent. in totam distindtio proponit. V. 1. pœnia est exco. re. servata Papa. VI. Qui eam incurrant. VII. 2. Sententiæ est suspensio. VIII. 3. Pœnia: dispositio & acquiritio Benefic. est nulla. Inhabilitas ad beneficia. IX. Si Sim. commissa sit per tertium sciente proviso. X. Ignorante proviso. XI. Dispens. Episcop. Pap. dispensat. XII. Quarta pœnia est infamia. XIII. Quinta pœnia restitutio fructuum. XIV. Qui fructus restituend. XV. Restitutio ecclesiæ. XVI. Triennial. possessio non pro. XVII. Simoniactæ acquiritio Officij non subjacet pœni.*

I. PRÆNOTANDUM, hæc questionem institui de pœnis juris positivi Ecclesiastici sententiæ lætæ; & Observandum, hæc pœnas extendi solum ad simoniam in triplici materia, nimirum in sacra Ordinatione, in ingressu

Religionis, & in re beneficii: his adijunge simoniam in examine Beneficii Parochialis ex lege Conc. Trid. sess. 24. c. 18. de Ref. Proinde nota, ob simoniam in aliis materiis, v. g. ob simoniacam collationem Baptismi, non incurri pœnas præfatas; verumtamen sub re beneficii comprehenduntur dignitates Ecclesiasticæ, ut Præpositura, Provincialatus, vel Prioratus Religiosorum, &c. Constat ex Bulla 5. Pii V. "cùm primum" & extrav. "cum detestabile" lib. 5. tit. 1. de Sim. cap. 2.

II. Observandum secundò, pœnam simoniacam non incurri ob commissam simoniam merè mentalem, aut etiã purè conventionalem.

III. Certum est, pœnam incurri per simoniam realem utrimque partialiter impletam in præfatis tribus materiis, quantumvis occulta foret.

Certum similiter est, quòd incurratur pœna per simoniam confidentialem quâ Beneficium jam obtentum est ab una parte, licèt promissio confidentialis nondum sit executioni mandata.

An simonia realis incompleta sive conventionalis mixta subjacet pœnis simoniæ Ecclesiasticis?

IV. R. Ea quâ solum temporale, non spirituale traditum est, non subjacet pœnis, quia Canones utuntur verbis importantibus traditionem rei spiritualis: v. g. "Qui simoniacè ordinati fuerint; &c."

De illa verò, in qua spirituale, non temporale traditum est, controvertitur; negant Wiggers & Sylvius, quia Canones pœnales videntur supponere simoniam ex dato & accepto utrimque completam, & quia dicitur Romæ sic usu receptum; alii quidam affirmant, quia id fini legis & tenori Canonum magis conforme videtur; Canones enim quandoque solum spirituale expriment: "Simoniacè fuerint ordinati," &c. Vide Suarez c. 56. n. 26. ad 33. item cap. 57. Num. 59. & Boudart Tract. 5. §. 48. quæst. 3.

Quæ sunt præfate pœnæ simoniæ commissæ?

V. R. Prima pœna, quæ incurritur ob simoniam in triplici materia prædicta est excommunicatio major sententiæ latæ reservata Summo Pontifici. Suarez cap. 56.

VI. Incurrunt autem eam in materia Beneficiorum & Ordinum, qui, quomodolibet dando vel recipiendo simoniam commiserint, aut quòd illa fiat, mediatores extiterint seu procuraverint. Extrav. "cum detestab."

VII. Secunda pœna est quædam censura suspensionis, extrav. "sanè" et cap. "cum detestabile" de simonia,

Summo Pontifici reservata. Suarez de Simon. lib. 4. c. 61. a. 6.

VIII. Tertia poena est, quod presentatio, collatio, electio, confirmatio, institutio, &c. acquisitio Beneficii, ut supra, sint irritae & invalidae: insuper consequitur inhabilitas acquirendi idem Beneficium, etiamsi nova collatio aut electio succedat; imò inhabilitas quorumcumque Beneficiorum acquirendorum juxta constit. Pii V. "cum primùm" §. 8. sed hæc ultima juxta Suarez de Sim. c. 58. n. 11. consuetudine facta est poena sententia ferendæ solùm.

Nota, quòd simonia confidentialis, simonia in electione Pape, ac simonia Examinatorum afficiantur speciali poena, nimirum privatione omnium Beneficiorum acquiritorum & inhabilitate acquirendorum.

IX. Quid si simonia commissa sit per alium, v. g. amicam?

R. Dist. si ipse Beneficium recipiens sciat, provisionem sibi fieri simoniacè, acquisitio Beneficii est nulla, quantumvis contradixerit. Ita Suar. num. 29.

X. Si ignoret simoniam commissam per tertium, & contradixerit, acquisitio Beneficii est valida & firma cap. 33. "sicut tuus" de Sim. tit. 3. lib. 5. si autem non contradixerit, debet, dum ante triennium impletum pacificæ possessionis cognoscit simoniam commissam, dimittere Beneficium (nisi in odium ejus fraudulenter commissa sit simonia.) S. Thom. 2. 2. q. 100. a. 6. ad 3. juxta cap. 33. "sicut tuus" de simonia; & redditur inhabilis ad idem Beneficium. S. Th. præfato art. 6. ad 7. cap. penult de electione: id negat Van Roy t. 2. de Sim. q. 11. & probat ex cap. 26. "ex insinuatione" de Sim. Interim censuras non incurrit.

XI. In hoc casu dispensat Episcopus super inhabilitate ad Beneficium simplex idem, non ad curatum vel ad dignitatem.

Dispensatio in reliquis inhabilitatibus, & absolutio à suspensione ob simoniam etiam occultam, contractis, solent peti à Summo Pontifice ex praxi Ecclesiæ, ait Daelman de Sim. obs. 11. & favet Suarez: sed Wiggers de Sim. c. 4. dub. 19. insistens communi principio docet, illam potestatem in occultis competere Episcopis in vim Conc. Trid. sess. 24. cap. 6. quod est posterius Extravagante.

XII. Quarta poena simoniæ est infamia juris, & depositio ab omni officio, sed sententiæ ferendæ. Can. "Si quis" caus. 1. q. 3. & Can. "sanè" c. 15. quæst. 3.

XIII. Quinta poena dicitur esse restitutio fructuum Be-

nefici: verum hæc restitutio non solum est poena positiva, sed potius est obligatio juris naturalis: cum enim provisio Beneficii fuerit invalida, fructus sine titulo & injustè percepti sunt.

Qui fructus debent restitui, & cui?

XIV. R. Distinguendo: iste Beneficii possessor, qui conscius fuit simoniae commissae, debet restituere omnes fructus non solum perceptos, sed & eos qui percipi poterunt à possessore diligenti, etiam distributiones, deductis expensis necessariis factis, omnia fructuum vel in utilitatem Ecclesiae. S. Th. 2. 2. q. 100. n. 6. ad 3.

Possessor verò bonae fidei ignorans commissam simoniam, & qui non contradixit, tenetur restituere solum fructus extantes, non consumptos, titulo rei acceptae, deductis non solum expensis, sed etiam stipendiis justi ministerii præstiti, cujusmodi censentur distributiones quotidianæ, stipendia Missarum, &c.

XV. Fructus præfati sunt restituendi Ecclesiae beneficii, seu illi cui cedunt fructus Beneficii vacantis. Suarez de Sim. cap. 57. n. 26. & 36.

XVI. Nota, quòd regula Cancellariae de triennali possessione non prosit ei, qui cum scientia simoniae commissae accepit Beneficium. Suarez cap. 57. num. 59.

XVII. Laborat Suarez de Sim. cap. 57. n. 49. ut eximat à poenis simoniae acquisitionem simoniacam officii spiritualis siye Ecclesiasticae, v. g. officii Custodis Ecclesiae, quod scilicet non includit Ecclesiasticum Beneficium nec dignitatem, quæ per canonicam electionem vel collationem acquiri solent. Eandem resolutionem amplectuntur plures quamvis non ex eadem ratione.

Pontas de Sim. Cas. 7. asserit simoniam à lingua vel ab obsequio non subjici poenis juris, sed asserti sui temerarii nullum affert fundamentum.

Similiter incognita est potestas, quam tribuit Confessariis, judicandi de poenis simoniae.

N. 212. DE VALORE FORUM, QUÆ FIUNT SIMONIACE.

I. Actus quidam simoniaci validi. II. Provisio Beneficii simoniace invalida. III. An jure natura invalida controvertitur. IV. Opinio Suarez. V. Opinio Sylvii. VI. Differentia in Praxi. VII. Mitigat.

AN sunt invalida, quæ simoniacè fiunt?

R. Distinguendo.

I. Valida est collatio sive administratio simoniaca Ordinis & aliorum Sacramentorum, si reliqua essentialia adsint, quia Christus principaliter operatur effectum.

Valida etiam est simoniaca professio religiosa; acceptatur enim ab Ecclesia.

Item valida est simoniaca emptio calicis vel alterius rei benedictæ antea annexæ spirituali, modo pretium diminuat ad valorem rei abstractim à benedictione.

II. Invalida est provisio & acquisitio beneficii Ecclesiastici interveniente simonia reali vel confidentiali juxta normam numero præcedenti explicitam; idque ex jure positivo Ecclesiastico extrav. 2. "cum detestabile" de Sim. item invalida est acquisitio pretii simoniaci, de quo num. sequenti.

III. An etiam jure naturali & divino ejusmodi simoniaca provisio sive collatio & acceptatio beneficii est invalida & irrita?

R. Id controvertitur:

IV. Suarez de Sim. c. 57. n. 11. Wiggers aliique defendunt non esse invalidam jure naturali vel divino, quia in Collatore est potestas & voluntas conferendi validè, quamvis illicitus modus concurrat: sicuti mutuum sub usura validè datur & accipitur; sicuti etiam simoniaca Beneficii acquisitio valida est, jure naturæ, ubi datur pecunia ad redimendam injustam vexam.

Nec obstat, quòd emptio-venditio simoniaca sit invalida, quia Collator observans formam Ecclesiæ, censetur nomine Ecclesiæ contulisse validè.

V. Sylvius 2. 2. quæst. 100. art. 6. & Daelman sustinent esse invalidam jure naturæ, & favere sibi putant S. Th. 2. 2. quæst. 100. art. 6. & q. 32. a. 7. & q. 62. a. 5. ad 2. quia Beneficium debet dari *gratis*; quam conditionem dicunt esse substantialem, ita ut potestas sit restricta ad *gratis*; hinc respondent ad fundamenta prioris opinionis, negando in Collatore potestatem dandi aliter quamquam *gratis*; si autem acquisitio Beneficii, ubi concurrat simonia, declaratur aliquando valida, id provenire ex eo, quòd Ecclesia dispensativè pro supremo suo jure defectum suppleat.

VI. Ex hac opinionum oppositione consequitur notabilis in praxi differentia, nimirum Beneficium obtentum per simoniam mentalem juxta priorem opinionem non esse dimittendum; quod tamen juxta posteriorem opinionem dimittendum est ex jure naturali divino, tanquam invalide acquisitum: mitigationem interim aliquam hi admittunt, videlicet, si animus simoniacus abjiciatur & mutetur, acquisiti-

onem Beneficii fieri validam absque ulla dispensatione : casus hujusmodi leguntur Numero sequenti.

N. 213. DE PRETIO SIMONIACO RESTITUENDO,

1. *Pretium simoniacum dari debet Ecclesie.* II. *Pretium ex simonia mentali restituendum danti.*

AN pretium simoniacum restitui debet ; & cui ?

I. R. Pretium receptum per simoniam realem, quæ prohibetur & punitur legibus, de qua num. 211, non potest retineri nec reddi ei, qui dedit ; sed juxta jus commune & S. Th. 2. 2. quæst. 100. art. 6. dari debet Ecclesie Beneficii, vel 2. 2. q. 32. in c. erogari in eleemosynas, vel dari Camere Apostolicæ, juxta consuetudinem loci, etiam ante sententiam judicis declaratoriam.

An & cui restituendum est pretium simoniacum cum simonia solùm mentali vel merè conventionali receptum ?

II. R. Variè de hac quæstione disputatur : responsio Sylvii in 2. 2. q. 100. art. 6 est probabilior, quòd pretium simoniacum, ex quacumque simonia, quantum est ex jure naturæ, nunquam possit retineri, quia accipiens nullo munitur justitiæ titulo accipiendi vel retinendi pretium, ergo injustè retinet illud, quod videtur danti restituendum ; jura autem positiva nihil disposuerunt circa simoniam mentalem.

Obj. Recipiens pretium simoniacum munitur titulo liberæ donationis danti, ergo potest retinere.

R. Negatur ant, quia simoniacus recipit illud tanquam pretium, vel saltem tanquam motivum pro re spiritali, sicut solutio usurarum non censetur dari nec recipi instar liberalis doni,

C A S U S.

1. PRETIUM simoniacum promissum necdum traditum, non debet nec potest tradi, etiamsi res spiritalis sit tradita.

2. Datum animo liberali, sed acceptatum animo simoniaco retineri non potest ; dum tamen cognoscetur esse datum animo liberali poterit eo titulo retineri.

3. Beneficium cum mentali simonia collatum, sed animo à simonia alieno acceptum potest retineri, quia vel validè collatum est juxta Suarez ; vel juxta Daelm. Obs. ult. Ecclesia supplet defectum.

4. Beneficium animo liberali collatum, ab altero acceptum animo simoniaco, retineri non potest, nisi tempestivè mutetur vitiosus animus.

5. Modus, quo quis Beneficium suum resignat in manus Summi Pontificis in favorem alterius, sub clausula "nec aliàs nec aliter;" cum expeditione litterarum in Dataria Romana, sed quæ litteræ non levantur, nisi post mortem resignantis; & quæ in vita sæpius renovantur, quod Pragmatici vocant, "nutrire præbendam;" cum, inquam, ille modus sit fraudulentus, eum dijudicandum relinquo superioribus.

N. 214.

TRACTATUS

DE

BENEFICIIS ECCLESIASTICIS.

- I. *Definitio. Duo concurrunt Beneficio.* III. *Exclud. Vicariæ tempor.* IV. *Episcop. constituit Deservitores Parochial.* V. *Puræ fundat. non sunt Beneficia.* VI. *Bona Beneficii transeunt in dominium Ecclesie.* VII. *Ampla potestas Papæ.* VIII. *Benefic. habet usum-fructum non dominium bonorum.* IX. *Vicariæ perpetuæ reputantur Beneficia.* X. *Officialis in contentiosis.*

QUID est Beneficium Ecclesiasticum ?

I. R. A Theologis solet proponi hæc definitio : "est jus perpetuum ministrandi in Ecclesia, habens annexum jus percipiendi fructus ex bonis Ecclesiasticis, autoritate Ecclesiasticâ institutum : " nam principale in Beneficio est spirituale officium. Canonistæ præferunt istam definitionem : "est jus perpetuum percipiendi fructus ex bonis Ecclesiasticis ab Ecclesia constitutum propter spirituale officium : " eò quòd Beneficium nuncupetur à benefacere.

II. Igitur in Beneficio Ecclesiastico duo concurrunt : officium spirituale, v. g. recitandi Horas Canonicas, administrandi Sacramenta, &c. & jus temporale percipiendi fructus illi spirituali consequenter annexum.

Quare in definitione dicitur jus perpetuum ?

III. R. Ut excludantur Commendæ & Vicariæ temporales, quarum possessores sunt ad nutum amovibiles : quæ non acquiruntur per institutionem Ecclesiasticam collativam : item quia Beneficium perseverat post mortem Beneficiati.

Non obstat perpetuitati Beneficii, quantumvis possessor, ex alio capite sit amovibilis, v. g. Religiosus ex voto Professionis.

IV. Nota, quòd ad Episcopum pertineat constituere Vicarios temporales sive Deservitores Ecclesiarum Parochialium, & eis assignare portionem congruam, quamvis illæ Ecclesiæ sint patronatûs laici aut Regularium. Deservitor succedit in functiones Pastorales, non in annexas præeminentias, &c.

V. Additur in definitione, "authoritate Ecclesiæ institutum," quo excluduntur foundationes puræ & legata pia etiam pro celebratione Missarum relicta, tametsi ab Episcopo sint approbata; vel etiam officia, quandiu à Pontifice vel Episcopo non sunt erecta in titulum Beneficii: sola autem potestas Papalis, vel Episcopalis pro sua Diœcesi, nulla vero potestas inferior, instituere & erigere Beneficia potest.

Capellanix, quæ vocantur laicæ, non censentur esse Beneficia Ecclesiastica, quia non acquiruntur per ullam institutionem Ecclesiasticam. La Croix lib. 4. n. 236.

VI. Nota, quòd bona temporalia, quæ conceduntur ad erectionem Beneficii, eo ipso quo in iis erigitur titulus Beneficii, transeant in dominium & inter bona Ecclesiæ.

Item quòd onera Beneficio annexa obligent Beneficiatum, non propriè vi voluntatis Fundatoris, qui contribuit bona, sed ex eo, quòd Episcopus in erigendo Beneficio voluerit eadem onera ei annectere juxta petitionem Fundatoris.

VII. Hinc innotescit ampla & suprema potestas Summi Pontificis circa Beneficia; tuanta tamen non est concedenda Episcopis propter decretum Concilii Trid. sess. 25. de ref. cap. 5. Iste autem Fundator, qui vellet alios limites ponere potestati Ecclesiæ, ipse cum suis bonis rejiciendus est.

VIII. Dicitur in definitione, "jus percipiendi fructus," quia Beneficiatus solùm habet usumfructum, non bonorum dominium, quod habet Ecclesiæ, & ideo Beneficii bona vendere non potest.

IX. Vicariæ perpetuæ reputantur esse Beneficia; unde perpetui Vicarii institutionem accipiunt & functiones exercent jure ordinario non delegato.

X. Vicarius Episcopi in contentiosis, vocatur Officialis Curix spiritualis.

Præstimoniam & pensiones à ratione Beneficii exclu-

duntur, quia non propter ministerium spirituale principaliter conceduntur, sed ad alimentacionem.

N. 215. DE DISTINCTIONE BENEFICIORUM.

I. *In sæculare & regulare.* II. *In duplex & simplex.* III. *Canonicatus & simplex.* IV. *Collativum & elect.* V. *Compatibilia & incompatibilia, &c.*

I. BENEFICIUM Ecclesiasticum dividitur in Beneficium sæculare, quod debetur Clericis sæcularibus, & in regulare, quod competit regularibus; præsumitur autem Beneficium esse sæculare, nisi probetur esse regulare ex sui institutione, vel per præscriptionem 40 annorum.

II. 2°. Dividitur Beneficium in duplex & simplex.

Simplex Beneficium dicitur, quod institutum est simpliciter ad recitanda divina officia.

Duplex vocatur, quod insuper habet aliquam administrationem vel eminentiam, cujusmodi sunt Decanatus & dignitates, & omnia Beneficia curata sive habentia curam animarum.

III. Canonicatus Ecclesie Cathedralis secundum se quidem habetur Beneficium simplex, sed non in odiosis, quia æquiparatur dignitatibus cap. 11. "Statutum" tit. 3. de rescr. in 6. & Canonici Cathedrales sunt de Senatu Episcopi, cui assistunt consilio & operâ.

IV. 3°. Dividitur in Beneficium collativum, electivum & patronatum.

V. 4°. Quædam dicuntur compatibilia, quædam incompatibilia; quædam uniformia, quædam difformia; quædam requirentia residentiam, &c.

Aliqui adjiciunt Beneficia manualia: putant enim aliqua esse verè Beneficia, quamvis ex fundatione possessores sint ad nutum amovibiles. La Croix lib. 4. 219.

N. 216. DE MODIS ACQUIRENDI ET AMITTENDI BENEFICIA.

I. *Beneficia 5. Modis acquiruntur.* II. *Præsent. dat jus ad rem, Collatio jus in re.* III. *Ex, de, juxta consilium important conditionem essentialem.* IV. *Multis modis vacant vel amittuntur Beneficia.* V. *Vacant quandoque de facto & de jure.*

QUIBUS modis acquiruntur Beneficia?

1. His potissimum modis:

1. Collatione liberâ ;
2. Præsentatione vel nominatione, & subsequetâ institutione seu collatione vel investiturâ ;
3. Electione, & subsequente confirmatione Superioris ;
4. Postulatione, & subsequetâ admissione & confirmatione ;
5. Insuper acquiruntur Beneficia permutatione vel resignatione in favorem ; verùm & tunc intervenit quædam nova collatio.

II. Observa, quòd præsentatio & electio præbeant solum jus ad rem, collatio verò & institutio & confirmatio tribuant jus in re, id est, faciant Beneficium esse verè acquisitum, ita ut possit ante acceptam possessionem permutari cum alio. Pontas cas. 5.

III. Dum in fundatione dicitur quidpiam agendum, "ex, de, juxta, vel secundùm" consilium alicujus, illi termini important consilium istius esse sequendum sub conditione valoris aut nullitatis actûs : idem est, si dicatur, cum consensu istius agendum.

Si autem dicatur, cum consilio istius agendum, significatur, consilium esse audiendum, non necessariò sequendum.

Si dicatur, cum interventu istius, sufficit ejusdem præsentia.

Quibus modis possunt Beneficia vacare, vel amitti ?

R. Varios modos recenset Andr. Vall. in lib. 3. tit. 8. Item Rebuffus Prax. Benef. p. 3. inter quos magis obvii sunt sequentes.

IV. 1. Per mortem naturalem ; item per mortem civilem, uti per professionem in Religione approbata ;

2. Per dimissionem vel per renuntiationem Beneficiati ;

3. Per matrimonium validum superveniens Beneficiati ;

4. Per acquisitionem & possessionem pacificam alterius Beneficii incompatibilis ;

5. Per simoniam aliquando ;

6. Per Hæresim manifestam & publicam ; & per alia plura crimina cum sententia justa Superioris. Vide Pontas V. "Devolutum" cas. 1. & Rebuff. p. 3. Prax. Benef. Less. de Benef. dub. 34. Denique Episcopus Parochum scandalosæ vitæ potest privare Pastoratu. Conc. Trid. sess. 21. c. 6. ref.

Rebuffus pag. 3. observat, quomodo quis conseatur renuntiare Beneficio implicitè, & hâc ratione dicitur Beneficium quandoque derelictum aut desertum, dum v. g. quis negligit tempore petere institutionem, vel alias condiciones adimplere.

V. Beneficia quandoque dicuntur vacare de jure & de

facto simul; quandoque de jure, non de facto, & quandoque de facto, non de jure. Fagnanus in lib. c. "Litteras de concess. Præb." Item Andr. Vall. 1. 3. t. 8. §. 2.

N. 217. DE JURE PATRONATUS BENEFICIORUM.

I. *Definitio.* II. *Quid sit præsent.* III. *Divisio in reale & personale.* IV. *Patronatus Eccl. Laicus & Mixtus.* V. *Quibus modis acquiratur Patronatus.* VI. *Patronus Laicus habet 4. menses, Eccles. 6.* VII. *Pæsent. & col. Beneficii non vacantis est irrita.* VIII. *Licet plures simul præsent.* IX. *Præsentans indignum.* X. *Non potest præsentare seipsum.*

QUID est jus patronatûs Beneficii?

I. R. Est potestas præsentandi Clericum instituendum ad Beneficium vacans. Qui potitur jure illo vocatur Patronus Beneficii.

II. Præsentatio illa est exhibitio clerici beneficiandi, facta illi, cui competit institutio sive collatio ejusdem Beneficii.

III. Jus Patronatûs dividitur in reale, quod adhæret fundo, & in personale quod sequitur personam aut qualitatem ejus: reale exercet usufructuarius, personale developitur ordinariè ad Successorem: Tutor præsentat pro pupillo; si hic sit puber, requiritur ejus consensus.

IV. Secundò dividitur patronatus in Laicum, Ecclesiasticum & mixtum: patronatus laicus est, qui potest competere laicis & clericis ratione patrimonii vel privilegii: Ecclesiasticus est, qui fundatur in titulo quodam Ecclesiastico; mixtus patronatus est, ubi ejusdem Beneficii patroni sunt Laicus & Ecclesiasticus.

Qualis est patronatus, qui Abbatissis ratione Monasterii, aut Aedituis competit ratione Ecclesiæ?

R. Est Ecclesiasticus.

Quibus modis acquiritur jus patronatûs?

V. R. Fundatione, dotatione, vel ædificatione Ecclesiæ: item per privilegium sive per concessionem; item successione vel acquisitione rei, dignitatis vel officii, cui jus patronatûs annexum est. Patrono Ecclesiæ datur primus locus in Ecclesia illa ante Toparcham.

Quantum tempus conceditur Patronis ad præsentandum?

VI. R. Patrono laico dantur quatuor menses à die no-

titiae vacationis Beneficii, Ecclesiastico Patrono conceduntur sex menses, intra quod tempus si negligant praesentare quempiam, excidunt hac vice à jure praesentandi, & devolvitur ad collatorem vel Episcopum. de quo infra n. 222.

VII. Praesentatio vel collatio facta, scienter, non vacantis beneficii, est irrita, cap. 2. & 13. tit. 8. "de Conc. praeb." lib. 3. decretal; ne detur occasio desiderandi mortem Beneficiati: debet autem in praesentatione exprimi ex qua causa vacet Beneficium.

Hinc & promissio conferendi Beneficii nondum vacantis est similiter irrita, cap. 2. "Detestanda" lib. 3. tit. 7. in 6. quantumvis generaliter facta: ait Andr. Vall.

Coadjutoriam cum jure successionis concedere potest solus Summus Pontifex. La Croix lib. 4. num. 719.

VIII. Patronus tam Ecclesiasticus quam Laicus potest plures simul praesentare, ut ex iis unum eligat collator.

Patronus Laicus post praesentationem primi potest variare semel & praesentare secundum, cap. 24. "cum autem" tit. 38. lib. 3. si tempus 4 mensium non effluxerit, & primus necdum institutionem acceperit: verumtamen praesentationem primi revocare aut irritare non potest: & hoc casu collator eligit alterutrum.

Patrono Ecclesiastico, uti & collegio, non licet variare seu praesentare secundum; neque hoc licet in electionibus. Vide Gonzales lib. 3. t. 38. c. 5.

IX. Patronus Laicus praesentans indignum potest secundum praesentare, non sic Patronus Ecclesiasticus, saltem dum scienter indignum praesentavit.

X. Nemo potest seipsum praesentare, in odium ambitionis; c. 26. "per nostras" lib. 3. t. 38. potest interim renuntiare illa vice juri suo praesentationis in manus collatoris, & ita ab eo institui. Unus Patronus praesentare potest alium compatronum.

N. 218. DE COLLATIONE ET INSTITUTIONE BENEFICII.

- I. *Definitio.* II. *Divisio in liberam & non liberam.* III. *Collatio non libera.* IV. *In causa litigiosa omnes praesentati instituuntur.* V. *Jus instituendi Episcopis competens ad alios etiam pervenit.* VI. *Episcop. dat curam univ. & sibi retinuit examen de idoneitate.* VII. *Parochus potest revocari ad examen.* VIII. *Collatio Beneficii solis Clericis potest competere.*

QUID est collatio vel institutio Beneficii?

I. R. Est Canonica Beneficii concessio, sive traditio juris in re.

Debet autem collatio esse pura, determinata ad personam, in perpetuum, absque diminutione, & fieri gratis ac liberè.

II. Dividitur in collationem liberam & non liberam.

Collatio dicitur libera, quando collator ex solo jure proprio confert Beneficium absque Patroni præsentatione vel aliorum electione aut nominatione.

III. Collatio non libera seu necessaria dicitur, quando confertur Beneficium in vim præsentationis Patroni vel nominationis cujuscumque, & vocari solet institutio Beneficii collativa.

Collator autem tenetur præsentato, non alteri, Beneficium conferre (intra sex menses ut quidam deducunt ex cap. *nulla* tit. 8. lib. 3.) nisi defectus idoneitatis vel alia causa obsistat.

IV. Si in causa litigiosa præsententur plures, hodie passim obtinuit, ut singulis detur collatio sive institutio ad conservationem juris, sine præjudicio alterius.

V. Juxta Conc. Trid. sess. 14. c. 18. de ref. collatio sive institutio Beneficiorum competit Ordinario loci; idque observatur in Dioc. Gand. Brug. & Torn.: sed ex privilegio vel consuetudine ad alios etiam jus illud collationis pervenit: ac ita quædam Capitula jure instituendi potiuntur; & in Diocesisib. Mech. Cam. Antu. Nam. & Leod. institutio collativa tituli plurimorum Beneficiorum, quasi ex consensu Episcopi, ad Archidiaconos paulatim pervenit, ita ut jam etiam jure proprio instituant.

VI. Episcopi interim circa Beneficia curata aliquid sibi retinuerunt, nimirum examen idoneitatis & collationem curæ animarum, ita ut Archidiaconus solummodo conferat titulum Beneficii, Episcopus verò jurisdictionem: illa enim sunt separabilia, prout patet in Parocho censurâ suspensionis innodato: propterea, præter litteras institutionis Archidiaconi, requiruntur litteræ Episcopi concedentis curam animarum. Hæc notanda, quoniam Scholastici Scriptores non solent hæc satis accuratè exponere.

Juxta Conc. Trid. sess. 25. cap. 9. de ref. prærequiritur examen Episcopi pro omnibus Beneficiis, sed quoad Beneficia simplicia usus istius desiit.

Obj. Nominati ab Universitatibus excipiuntur ab examine Episcopi. Conc. Trid. sess. 13. cap. 7. reform.

R. Id revocatum est à Concilio sess. 24. c. 18. & à Greg. XIII.

VII. Notat La Croix lib. 4. n. 603. quòd Parochus ad aliam Parochiam transferendus meritò iterum examinetur: imò quòd Parochus quisquamque possit ex causa revocari ad novum examen, n. 605. Desuper Gavantus in Manuali Episc. tir. vis. Ep. refert declarationem Congreg. Conc. de 6 Aug. 1628.

VIII. Institutio vel collatio Beneficii Ecclesiastici competere non potest, nisi Clericis, quia pertinet ad spiritualem jurisdictionem, unde nec à Laïcis præscribi potest: ex privilegio tamen Apostolico posset Laico executio collationis vel institutionis committi: & ita Rex Galliae prætendit conferre Beneficia tempore currentis Regaliæ.

Mortuo Episcopo, Capitulum confert de jure Beneficia necessaria, non libera: Cocq. 585.

N. 219. DE IMMISSIONE IN POSSESSIONEM.

I. *Institutio corporal.* II. *Formula introductionis.* III. *Possessio potest capi per Procuratorem.* IV. *Possessor triennial.* V. *Possessio decennialis.*

I. IMMISSIO in possessionem, olim incognita, est institutio corporalis & quasi traditio Beneficii completiva; propterea fit per ipsum collatorem, vel per Clericum ab eodem authorisatum sub hac aut simili formâ.

II. Ego N. authorisatus ab N. in vim Litterarum collationis N. induco te N. in realem, corporalem & actualem possessionem Beneficii N. per traditionem hujus libri & osculum altaris, in nomine Patris & Filii, &c.

Illa institutio in possessionem hinc competere solet Archidiacono, qui eam committit Archipresbyteris loci, quamvis ubique locorum possit peragi, cum sit actus jurisdictionis voluntariæ.

III. Potest etiam possessio capi per alium habentem procurationem in scriptis, sive mandatum speciale, qui jurat in animam constituentis sui.

Mittendus in possessionem præviè præstare debet professionem fidei Pii IV. & juramentum ordinarium.

Formulam juramenti Pastoris reperies in Synodo Prov. anni 1607. tit. 17. & professionem fidei Pii IV. reperies in initio Pastoralis.

IV. Possessor triennialis, pacificus & bonæ fidei, Beneficii cum titulo saltem colorato, non potest lite molestari super eo in judicio, neque, ut videtur, in conscientia juxta Reg. 3. Cancellariæ; nisi fuerit intrusus aut simoniacus,

vel aliud, addit Antoine lib. 4. p. 689., habuerit impedimentum Canonicum. Consule La Croix lib. 4. n. 689.

Intrusus dicitur, qui sine titulo, vel qui propria auctoritate cepit possessionem. Plura vide apud La Croix lib. 4. n. 713.

V. Possessio pacifica & bonæ fidei decennalis inter præsentis & vicennalis inter absentes (nisi constet de intrusione), præscribit jus in Beneficio, & habet vim tituli, ut de alio doceri non debeat, nequidem colorato. La Croix lib. 1. n. 715 & 716.

N. 220. DE ELECTIONE AD BENEFICIA ET POSTULATIONE.

I. *Definitio.* II. *Ex pluralitate Votorum.* III. *Electio requirit confirm.* IV. *Electio collativa.* V. *Omnes vocari debent.* VI. *Electio spectat ad Collegium.* VII. *Triplici modo potest fieri electio.* VIII. *Superiores per Vota secreta eligantur.* IX. *Postulatio ad Beneficium.*

I. ELECTIO est designatio personæ ad Beneficium facta per suffragia.

II. Juxta Conc. Lateran. requirebantur pro valida electione suffragia majoris & sanioris partis eligentium, sed hodie numerantur suffragia; imò solet electio concludi ex pluralitate suffragiorum respectu electorum, quamvis non ascendat ad medietatem suffragiorum eligentium: electio Papæ tamen adhuc modò requirit duas tertias suffragiorum eligentium, sicut & postulatio. Invalida est electio sui ipsius.

III. Omnis electio, excepta electione Papæ, requirit confirmationem vel installationem Superioris, quæ tribuit jus in re.

IV. Sed electiones in Capitulis frequenter sunt potius nominationes vel collationes, & vocantur electiones collativæ, quæ non exigunt confirmationem alterius. Rebuff.

Electus debet intra mensem præbere consensum, & intra tres menses petere confirmationem, alias amittit jus.

Si major pars elegerit scienter indignum, valet electio de digno facta à minori parte in eodem scrutinio. c. 53. lib. 1. t. 6. item cap. 22. "dudum."

V. Ad electionem collegialiter faciendam convocari debent omnes habentes jus suffragii; ita ut vel unus non vocatus electionem infirmare possit, si contradicat; si autem non contradicat, firma est electio.

VI. Electio spectat ad Collegium vel Capitulum; requiruntur autem tres ad constituendum Capitulum, ad illud conservandum duo, & ad jura illius servanda sufficit unus, ideoque talis poterit eligere.

In iis constituendis, quæ ad totum Capitulum pertinent collectivè, sufficit pluralitas votorum, ut omnes teneantur; sed pro illis, quæ omnibus ut singulis communia sunt, servit regula 29. juris in 6: "quod omnes tangit, debet ab omnibus approbari." Gonzalez lib. 1. t. 6. c. 57. n. 8.

VII. Forma electionis triplex est: 1. scrutiniû, 2. compromissi, 3. inspirationis, aut quasi inspirationis. Cap. 42. tit. 6. libri 1.

VIII. Conc. Trid. sess. 25. de Reg. cap. 6. statuit, quòd Superiores Regularium eligi debeant per vota secreta, & quòd non liceat suffragia absentium supplere.

Quid est postulatio ad Beneficium?

IX. R. Est petitio personæ, habentis impedimentum, ad Beneficium, quod impedimentum per dispensationem tolli potest. Ita Episcopus ad alium Episcopatum non eligitur, sed postulatur, quæ postulatio dirigitur ad confirmantem, vel ad dispensantem.

N. 221. DE PROVISIONE PAPALI.

- I. *Papa dividit menses cum Episcopis & Patronis eccles.*
 II. *Quibus modis Papa Beneficia conferat.* III. *Usus in Belgio.*

QUANTUMVIS Summo Pontifici competat jus absolutissimum disponendi de omnibus Beneficiis Ecclesiasticis, eo tamen non utitur: sed jura, favores & privilegia aliis data continuat, concordata æquè observat, & consuetudines rationabiles permittit.

I. Sic Summus Pontifex alibi observat alternativam mensium cum Episcopis, eam petentibus & residentibus, pro Beneficiis liberæ collationis eorumdem: & cum aliis Collatoribus Ecclesiasticis dividit menses, octo sibi reservans.

La Croix lib. 4. num. 508. refert concordata Germaniæ, & aliarum Regionum.

Quibus generaliter modis potest Papa providere de Beneficiis Ecclesiasticis?

II. R. His, 1. simplici viâ juris; 2. jure reservationis; 3. jure devolutionis; 4. viâ gratiæ per expectativas, antequam Beneficium vacet, sed hic modus sublatus est per

Conc. Trid. sess. 24. cap. 19. similiter expectativæ pauperum improbantur, quia "consulendum muneribus, non hominibus" ait Barth. de Mart. 5. jure concursus, quando Papa confert Beneficium vacans, præveniens tempore Collatorem; sed hic modus pariter cessat in locis, ubi Papa reservat menses.

III. Observa, quòd in Belgio ex usu non reserventur Summo Pontifici Beneficia Parochialia, nec dignitates electivæ, nec Canonicatus Graduati, neque Beneficia patronatus laïci aut mixti; deinde in resignatione vel permutatione Beneficia eximuntur à reservatione Papali.

N. 222. DE JURE DEVOLUTO.

I. *Definitio exempl.* II. *Devolut. fit ad Episcopum loci.*
 III. *Præsent. Patroni purgantis moram admittitur.*

QUID est jus devolutum?

I. R. Est jus conferendi Beneficium translatum ad Superiorem ob negligentiam vel culpam ejus, ad quem spectabat provisio: v. g. si Patronus Ecclesiasticus, cognoscens vacare Beneficium suæ præsentationis, cessante impedimento, negligat præsentare Clericum ad Beneficium vacans intra sex menses, vel Patronus laïcus intra quatuor menses, devolvitur jus ad Episcopum vel alium habentem jus institutionis, qui eo casu Beneficium illud liberè confert sine præsentatione Patroni, & etiam inducit in possessionem: quidam malunt dicere, quòd Episcopus eo casu conferat jure ordinario, non devoluto, sed in idem redit.

II. Devolvitur autem illud jus ad Episcopum loci Beneficii, non ad Episcopum Patroni, & ab Episcopo post semestre devolvitur ad Archiepiscopum, & ultimè ad Summum Pontificem, qui potest etiam ratione concursus in jure devoluto prævenire Episcopum. Ita Rebuff.

Collatio Beneficiorum exemptorum similiter devolvitur ad Episcopum tanquam delegatum Apostolicum, Rebuff. La Croix lib. 4. n. 565.

Quid si Patronus post tempus 4. vel 6. mensium elapsum præsentet quempiam ad illud Beneficium, an validè?

III. R. De jure præsentatio est invalida, quia jus præsentandi pro illa vice amissum & translatum est. In hac patria tamen, si Patronus purgans moram præveniat Superiorem; ad quem jus devolutum erat, præsentatio vel

provisio sustinetur, ex patientia, ait Andr. Vall. lib. 3. t. 8. §. 3. n. 1. tanquam valida & firma; nam principalis intentio hęc adimpletur, ut nimirum Beneficia non diu vacent.

N. 223. DE RESIGNATIONE ET PERMUTATIONE BENEFICIORUM.

- I. *Resignatio simplex fit ad munus Patroni vel collatoris.*
 II. *Resignat. conditionata fit coram solo summo Pont.*
 III. *Quę commendatio sit licita.* IV. *Permutatio.* V. *Resignatio facta mortis causā, si intra 20 dies mor. recidit in nihil juxta Reg. 18 Canc.* VI. *Si non ex causa infirmitatis, manet firm.* VII. *Consens. Patroni.*

RESIGNATIO Beneficij est duplex; una dicitur "simplex" sive pura, alia "conditionata."

I. Resignatio simplex pura & absoluta est voluntaria dimissio Beneficij ad manus ejus, ad quem spectat provisio: ita habet consuetudo moderna, sed olim renuntiatio Beneficij fieri nequibat sine consensu Episcopi.

II. Resignatio seu dimissio Beneficij conditionata, sive sit in favorem tertii sub clausulis "nec alias, nec aliter," sive sub pensione, sive sub quocumque pacto, fit coram Summo Pontifice, non coram Episcopo; uti etiam resignatio triangularis vel reciprocę in tertium.

III. Potest tamen post simplicem resignationem jam factam coram Patrono vel Collatore, fieri eidem commendatio, in favorem cujuscumque.

An possit similis commendatio, exclusā omni obligatione & pacto, à resignante fieri ante factam resignationem?

Negant aliqui ob Bullam Pii V. "quanta. Ecclesię;" sed Wig. tract. 7. c. 4. dub. 19. n. 76. affirmat, & explicare conatur præfatam Bullam; Daelman vero ex Zypseo dicit, eam hęc non esse receptam. Qualiter simonia in præfatis committi possit, explicatum est supra in Tractatu de Simonia. 203.

IV. Permutatio Beneficiorum, sive Resignatio permutationis causā, est mutua Beneficiorum resignatio in manus Papę vel Episcopi sub conditione, ut ipse transferat unius Beneficium in alium, & vicissim.

Si Beneficia sint sita in diversis Diocesisibus, permutatio coram utroque Ordinario perficitur; si autem sint Beneficia reservata Papę, coram eodem permutatio peragi debet.

Qui Beneficii collationem obtinuit, licet possessionem ejus nondum acceperit, potest illud permutare.

V. Permutatio vel resignatio in favorem, facta ex causa infirmitatis juxta regulam 18. Cancellariæ recidit in nihilum, si infirmus resignans intra 20 dies à resignatione vel permutatione factâ moriatur, & utrumque Beneficium vacat.

Excludit Zypæus ab hac regula permutationes factas coram Ordinario; sed in id alii non consentiunt, eo quod in regula sint addita hæc verba "quavis autoritate conferatur," per Paulum III.

VI. Si quis sanus, sive extra infirmitatem, perfecit resignationem vel permutationem, manet ea firma, etiamsi intra 20 dies obveniat eidem mors, quia non causâ infirmitatis facta est.

Præfatam regulam quoad singula verba exponit Rebuffus in praxi Benef. p. 3.

VII. Permutatio perficitur autoritate Papæ vel Episcopi loci; sed expostulatur consensus Patronorum aut collatorum; illis eum recusantibus, per Episcopum suppleri potest iste consensus Patroni vel collatoris Ecclesiastici, non consensus patroni Laïci, nisi per Papam.

N. 224. DE UNIONE BENEFICIORUM.

I. *Unio triplex.* II. *Æquè principaliter.* III. *Unio fit autoritate Papæ vel Episcopi.* IV. *Requiritur consensus Patroni Laïci.* V. *Similiter fit dissolutio.* VI. *Unionis, item divisio Beneficii.*

I. UNIO Beneficiorum perpetua, sive realis (temporalis ad vitam in Belgio non admittitur) est triplex: 1. "extinctiva, 2. accessoria, 3. & æquè principaliter consistens."

Unio extinctiva sive suppressiva facit, ut titulus & prærogativæ unius extinguantur, solique fructus maneant annexi alteri Beneficio.

Unio accessoria efficit, ut Beneficium accessum amittat nomen Beneficii, maneat tamen quoad jura, opera, &c.

II. Unio æquè principaliter fit, quando utriusque jura, prærogativæ & onera perseverant, quo modo Canonicatus solet uniri dignitati.

Censetur autem similis unio facta, si in rescripto ponatur, "illud & istud unimus:" si verò dicatur, "tale Beneficium unimus illi," judicabitur facta unio accessoria vel extinctiva. La Croix lib. 4. num. 28.

III. Cujus autoritate perficitur Beneficiorum unio?

R. Autoritate Papæ vel Episcopi loci, vel etiam Capituli sede vacante. Vide Conc. Trid. sess. 21. c. 5. Reform. sess. 14. c. 9. sess. 24. cap. 13 & 15.

IV. Multæ interim solemnitates observandæ; & dum uniantur Beneficia patronatûs laici, requiritur Patronorum consensus: & pro unione Papali in hac patria requiritur Placitum Regium, non pro unione Episcopali.

V. Similiter eadem autoritate fieri potest dissolutio unionis; item divisio unius Beneficii in plura; item dismembratio, quæ est quorundam fructuum separatio.

VI. Unio præfata vel dissolutio peragi potest vivente Beneficiato, sine ejus præjudicio tamen, habitura plenum effectum, dum Beneficium vacabit.

N. 225. DE QUALITATIBUS BENEFICIATORUM.

I. *Sit legitimus.* II. *Tonsuratus.* III. *Ordo sacer intra annum suscipiendus.* IV. *Habeat ætatem requisitam.* V. *Sit celebs.* VI. *Probitas morum adsit & scientia debita.* VII. *Non sit irregul. nec cens. innodatus.* VIII. *Recta intentio adsit.*

QUÆ qualitates vel conditiones in Beneficiato requiruntur?

I. R. Primò requiritur natalium legitimitas, ita ut illegitimus sit incapax Beneficii acquirendi. Super hoc defectu dispensat Episcopus, sed solum pro recipiendis tonsura & simplici Beneficio, non in eadem Ecclesia cum patre suo.

Deinde requiritur ex parte corporis talis dispositio, quæ est necessaria ad munia Beneficii decenter obeunda; defectus tamen in his superveniens non privat Beneficio ante acquisito.

II. 2°. Requiritur tonsura clericalis actu suscepta, quia jure canonico nullus est habilis ad Beneficium Ecclesiasticum, nisi sit tonsura clericali insignitus.

III. Si autem alicui Beneficio insuper annexus sit Ordo aliquis Sacer, is suscipi debet saltem intra annum. Consule Conc. Trid. sess. 22. c. 4. de Ref. & ita si quis donatus Pastoratu negligat intra annum suscipere Ordinem Sacerdotii, existit ipso jure privatus Pastoratu. Cap. "licet" de Elect. in 6.

Nota, Ordinem vel aliam qualitatem pro Beneficio requiri aliquando secundum actum, aliquando secundum aptitudinem solum; quod noscitur ex jure vel ex fundatione.

IV. 3°. Requiritur certa ætas: pro Episcopatu requiritur ætas 30 annorum completorum; pro Beneficio Parochiali & dignitate, cui annexa est cura animarum, requiritur annus 25 inchoatus, pro aliis dignitatibus non sit minor 22 annis; Conc. Trid. sess. 14, c. 12. ref. Ad reliqua Beneficia simplicia acquirenda sufficit ætas anni 14. inchoati. Conc. Trid. sess. 23. cap. 6. ref. nisi aliud tempus determinetur in ipsa fundatione, cui Conc. Trid. non derogat juxta Wig. Dispensatio super ætate hodie dum à Summo Pontifice solo conceditur.

De ætate Priorissæ Monialium eligendæ, consule Conc. Trid. sess. 25. cap. 7. Regul.

V. 4°. Requiritur cælibatus, & quidem si Beneficiatus contrahat matrimonium validum, ipso jure amittit Beneficium Ecclesiasticum: permittitur Uxorato, non bigamo, accipere Beneficium, si castitatem voveat, &c. Consule tit. de Clericis conjugatis.

VI. 5°. Requiritur probitas morum, & legitimum de ea testimonium.

Item requiritur scientia respectivè ad quodlibet Beneficium congrua, & talis, quæ ad munus annexum ritè obeundum est necessaria.

Existimant plurimi defectum probitatis morum vel scientiæ infirmare collationem Beneficii, tanquam indigno factam; nam hi defectus morum & scientiæ æquiparantur defectibus ætatis & natalium: & Conc. Trid. addit; "aliter irrita sit provisio." Hinc collatio facta illiterato est irrita. Cap. "Illiteratos," Dist. 36.

VII. 6°. Irregularis, vel excommunicatus, vel suspensus, aut ob culpam interdictus Beneficia non acquirit validè: verumtamen irregularitas aut censura superveniens non sic mox privat Beneficio antè acquisito.

VIII. 7°. Requiritur recta intentio, de qua sit num. seq.

N. 226. DE INTENTIONE ACCIPIENDI BENEFICIA.

- I. *Intentio status Ecclesiastici.* II. *Intentio transeundi ad sæculum vitiat.* III. *Accipiens Pastorat. sine animo Sacerdotii.* IV. *Cum animo resignandi.* V. *Intentio secundaria sustentationis.*

QUALI intentione oportet accipere Beneficia?

I. R. Cum intentione statum Ecclesiasticum amplectendi, & suscipiendi Ordinem secundum exigentiam Beneficii, ac ejusdem officia adimplendi.

II. Hinc qui accipit Beneficium animo postea transeundi ad sæculum, validè quidem, etiam fructus, si satisfecerit muneri suo, accipit; sed juxta Wiggers & Sylvium peccat; nam Beneficium Ecclesiasticum est perpetuum.

III. Qui accipit Parochiale Beneficium sine animo suscipiendi intra annum Ordinem Sacerdotii, validè accipit, sed privatur fructibus pro illo tempore, cap. "Commissa" de Elect. in 6.

IV. Hæc pœna non videtur extendenda ad Sacerdotem, qui illud accipit cum animo resignandi vel permutandi, etiamsi peccet: Bulla autem Pauli IV. "inter cæteras Curas" opposita, concernit Datariam Romanam, non hanc patriam. Ita Filliuc. t. Tract. 1. 15. c. 5. q. 4. n. 101.

Secundò susceptio Beneficii exigat, ut intendatur principaliter cultus Dei. Intentio secundaria temporalis sustentationis sive alimentationis ad debitè adimplendum Beneficii onera, vitio caret; sed hæc principalis vel primaria esse non potest.

N. 207. AN LICET PETERE VEL APPETERE BENEFICIUM?

S. Thom. 2. 2. q. 100. a. 5. ad 3. & q. 185. a. 1.

I. *Non licet appetere curam animarum.* II. *Responsio Sylvii.*
III. *In concursu non licet petere.*

I. RESPONDET S. Thomas: "si aliquis pro se rogat, ut obtineat curam animarum, ex ipsa præsumptione redditur indignus."

Obj. 1. Ad Timoth. c. 3. v. 1. S. Paulus ait: si quis Episcopatum desiderat, bonum opus desiderat."

R. Non dicit Apostolus, quòd bene desideret, nam res bona potest male appeti.

R. 2º. Supposità legitimâ vocatione, licitè desiderari & acceptari potest, sive, ut docet S. Greg. lib. 1. c. 8. de cura Past. dum desideratur ministerium, non prælatura.

II. Cum tamen hæc S. Thomæ reposio secundum corticem videatur quibusdam æquo durior, ideo Sylvius intelligit S. Thomam loqui de eo, qui petit curam illam animarum sine examine vel vocatione, proprio judicio se digniorem reputans; qui peccat regulariter, quia præsump-

tionem committit, munus ejusmodi divinum appetens sine Superiorum examine vel vocatione, cùm dicatur Eccl. 7. v. 4. "Noli quærere à Domino ducatum," & ad Hebr. 5. v. 4. "Sed qui vocatur à Deo tanquam Aäron."

Respondent alii, quòd non liceat appetere curam animarum absolutè, sed solùm conditionate.

III. Hinc deducitur, non peccare eos, qui petunt Pastorum per concursum, quia vocati sunt ab Episcopo: neque etiam si in manifesta Ecclesie necessitate se offerant: quomodo Isaias se obtulit "ecce ego, mitte me," ad vocem Dei vocantis: "quem mittam?" Isa. 2. v. 8.

S. Thom. loco præfato adjungit: "si quis sit indigens, potest pro se petere Beneficium sine cura animarum."

N. 228. BENEFICIA DIGNIS, NON INDIGNIS CONFERENDA.

I. *Vox dignus.* II. *Dignus simplicit.* III. *Dignior.* IV. *Dignissimus.* V. *Indignus.* VI. *Sanctior non semper præferendus Doctiori, nec è contra.* VII. *Ratio meritum haberi potest.* VIII. *Nunquam licet indigno conferre Beneficium.* IX. *Si dignus non invenitur.* X. *Casus, ubi indigno confertur juxta Wiggers.*

I. PRÆNOTANDA terminorum significatio: itaque, Vox "dignus" complectitur hæc duo: 1. bonitatem vitæ sive honestatem morum: 2. idoneitatem scientiæ cum cæteris qualitatibus ad Beneficium requisitis, de quibus N. 225. Quidam dignum distinguunt ab idoneo; sed hæc vox "dignus" comprehendit utrumque.

II. Dignus simpliciter dicitur, qui, præditus omnibus qualitatibus & conditionibus requisitis, creditur sufficienter adimpleturus ministeria Beneficii.

III. Dignior est, qui in illa qualitate speratur ministeria Beneficii melius altero adimpleturus.

IV. Dignissimus vocatur, qui inter omnes dignos creditur ministeria Beneficii optimè perfecturus.

V. Indignus dicitur, qui ineptus est ad ministeria Beneficii, aut equidem non est præstiturus illa ministeria.

VI. An magis sanctus semper haberi debeat magis dignus pro Beneficio, aut è contra?

R. Negativè cnm S. Th. 2. 2. q. 63. a. 2. in c. & q. 185. a. 3. nam considerandæ sunt insimul omnes circumstantiæ temporis, loci, personarum, &c. & ita doctior alibi præferendus meliori, & è contra alibi sanctior doctiori: alibi

dives pauperi; junior seniori; indigena extraneo; notus frequenter anteposendus incognito, &c. generatim iste judicandus est magis dignus, per quem fines Beneficii, honor Dei, & utilitas Ecclesiae magis obtinebuntur.

VII. Wiggers cap. 3. dub. 8. n. 15. explicat, quomodo cum eo consistat, quod in collatione Beneficiorum habeatur ratio meritorum & ministeriorum ante praestitorum; quia idipsum tendit in bonum Ecclesiae: deinde Beneficia simplicia secundario sunt instituta ad sustentationem, & in praemium virtutis ac meritorum.

An licet aliquando conferre Beneficium indigno?

VIII. R. Nunquam positivè indigno: & hujusmodi provisio Beneficii curati certò, simplicis probabilissimè continet peccatum mortale: atque ad restitutionem fructuum & damnorum obligatur Ecclesiae ipse indignus, eoque deficiente conferens & praesentans. Ratio, est, quod disposerint de Beneficio contra commissionem sibi à Deo & ab Ecclesia concessam; proinde collatio sive provisio invalida est. Wigg. in 3. Modus restituendi esse potest, vel surrogare alium dignum vel talem adjungere.

Quid si dignus inveniri nequeat?

IX. R. Tunc casus committendus esset providentiae Dei, quia Ecclesiam suam non derelinquet destitutam dignis Ministris.

X. Existimat interim Wig. Tract. 7. dub. 6. n. 27. quando dignus haberi non potest, Beneficium posse conferri ei, qui aliquas habet qualitates, qui tamen non sit improbae & desperatae vitae, propter gravem causam, v. g. ne occupetur Beneficium ab hostibus fidei, aut à magis indignis.

N. 229. BENEFICIA CONFERENDA DIGNISSIMIS.

I. *Non licet praetermittere Dignior. Probatur ex ratione, II. Ex Conc. Trid. III. Ex Scrip. Sacra. IV. Ex damnatione proposit. V. In foro judiciali praesentatio digni non potest impugnari. VI. Probabilius non obligant. ad restitutionem. VII. In concursu praetermissio dignioris inducit debitum restitutionis. VIII. Removentur scrupuli. IX. Resignans tenetur eligere digniorem.*

AN licet Beneficium simpliciter digno conferre praetermisso dignissimo vel digniori?

I. R. Negativè, quia hoc pertinet ad personarum acceptio-
nem, ait S Thom. 2. 2. q. 185. a. 3. in c.

Ratio altera est, quòd prætermissio dignioris vergat in
detrimentum Ecclesiæ & animarum; nam magis dignus
majorem produceret fructum, ut supponitur.

II. Probatur ex Conc. Trid. sess. 24. c. 1. & c. 18. ref.
quod dicit eligendum esse Pastorem "cæteris magis ido-
neum:" & sess. 6. c. 1. reform. "maximè digni assuman-
tur."

III. Hinc legimus, Christum Petro promovendo ad cu-
ram ovium suarum proposuisse: "Diligis me plus his?"

IV. Denique hæc res definita est quoad Beneficia cura-
ta per condemnationem propositionis 47. ab Innoc. XI. ita
ut promoventes minùs dignos peccent mortaliter; cui con-
sonat S. Th. loco præfato.

Wiggers & La Croix dicunt idem observandum circa
Beneficia simplicia, saltem quæ sunt majoris momenta.

Præfata doctrina obstringit conscientias omnium Patro-
norum, etiam Laïcorum, Eligentium, Collatorum, &c. in-
quantum id in eorum liberâ dispositione consistit: hi enim
non sunt Beneficiorum domini, sed dispensatores.

Propterea De Cocq. pag. 590, improbat usum præferendi
semper seniorem Monachum ad Pastoratum.

V. Obj. Jura solùm requirunt, ut promovendus sit dig-
nus, & Conc. Trid. sess. 24. cap. 18. ref. pro præsentatione
laïco solùm requirit ut præsentatus sit idoneus, non ut sit
dignior.

R. cum S. Th. 2. 2. q. 69. a. 2. ad 3. quòd jura dicant,
quid sufficiat ut electio impugnari non possit in foro ex-
terno; sed in foro interno sive in conscientia id non suffi-
cit.

An præfati in casu posito promotionis digni, prætermis-
so digniori, obligantur ad restitutionem aliquam?

VI. R. Wiggers, Daelman & responsio communior ne-
gant extra concursum; non enim obligantur digniori;
quia ipse, cessante vi, fraude, &c. non habet jus justitiæ;
non obligantur etiam Ecclesiæ, quia Ecclesia non videtur
eis imposuisse onus justitiæ commutativæ, sed solùm dis-
tributivæ, idque propter perplexitates & perturbationes
vitandas; unde ejusmodi provisio facta digno censetur
esse valida extra concursum. Sylvius & Pauwels docent,
eos teneri ex causa damni illati Ecclesiæ.

VII. Si in concursu dignus sit præfatus digniori, Dael-
man à restitutione non eximit examinatores, ab ea tamen
liberat ipsum dignum; quia, ait, collatio ei facta valida

fuit: verùm hoc negant Wiggers & La Croix, ed quòd omnes concurrentes censeantur consensisse in contractum implicitum, ut Beneficium ex justitia concedatur digniori; ergo acceptatio istius Beneficii est injusta & invalida; debetque ex justitia illud cedere digniori: sicuti v. g. plures concurrentes in lusu pro præmio, debent ex justitia præmiam cedere victori.

Obj. Hæc resolutio parit incommoda & scrupulos, quia nemo, qui existimat se minùs dignum altero, poterit se sistere examini, neque poterit retinere Beneficium, quod obtinuit in concursu.

VIII. R. Negatur: poterit enim se sistere, ed quòd vocatus sit; poterit etiam securus esse, quia cogitare debet, quòd Examinatores consideraverint qualitates & conditiones temporis, loci, &c. quas ipse ignorat.

An ii, qui beneficium suum resignant in favorem alicujus, vel permutant cum altero, debent eligere dignissimum?

IX. R. Plures respondent negativè, ed quòd ii non sint dispensatores ex officio; verumtamen Sylvius in 2. 2. quæst. 63. a. 2. concl. 3. aliique non distinguunt; quia eundem vices eorum in casu resignationis agunt: deinde concurrunt ad promotionem minùs digni, & ita sunt causa damni quod patitur Ecclesia in cultu Dei & utilitate animarum.

N. 230. EXCEPTIONES.

I. *Casus, ubi licet præterire digniorem.* II. *Non licet accedere pluralit. votorum pro minùs digno.*

AN licet aliquando prætermisso digniori, promovere simpliciter dignum ad Beneficium aliquod?

I. R. Affirmativè, & solent adduci hi casus:

1. Si provisio Beneficii ex fundatione sit restricta ad determinatas personas familiæ, urbis, &c. Interim tunc inter illas assumi debet dignissima.

2. Si is qui habet jus præsentandi, eligendi vel nominandi, prætermisso digniori, quamvis illicitè, præsentaverit minùs dignum, cui institutio vel confirmatio negari nequit, collator eundem licitè instituit, quia non est in ejus potestate assumere digniorem.

3. Si dignior reservetur ad alias functiones, in quibus Ecclesiæ futurus est magis utilis, quia sic major Ecclesiæ utilitas procreatur; quamvis fortè dignior tenuiores perci-

peret proventus; quia non destinantur Beneficia hominibus, sed homines Beneficiis.

4. Dignior præteriri potest, ut excludatur indignus, vel saltem minùs dignus, quia sic magis finem Ecclesiæ assequimur.

An licet in casu aliquo, in quo jam in favorem minùs digni pluralitas votorum data est, accedere & suum suffragium eidem dare, prætermisso digniori?

II. R. cum Wiggers & Sylvio negativè, quia revera concurris ad indebitam promotionem, vel eam confirmas.

Nec obstat quòd tuum contrarium votum sit inefficax & nullum; non est interim noxium nec otiosum, sed potiùs monitorium pro veritate: alioquin oporteret non dare suffragium.

N. 291. DE RESIDENTIA PERSONALI.

I. *Obligat. Beneficiatorum.* II. *Resident. personalis.* III. *Pastor non fungens suo munere non dicitur residere.* IV. *De jure scripto omnia beneficia requirunt resident.* V. *Conc. Trid. finivit questionem.* VI. *Absentia Pastoris non ultra bimestre.* VII. *Non residens non facit fructus suos.* VIII. *Curati tenentur residere jure divino, naturali & Ecclesiastico.* IX. *Absentia Canonici non ultra 3. menses.*

I. OBLIGATIONES Beneficiatorum generales reducuntur ad has duas, scilicet ad recitationem Horarum Canonicarum, & ad residentiam personalem.

Quid est residentia personalis?

II. R. Est præsentia Beneficiati in loco Beneficii talis, quâ præstat debitum servitium Beneficio annexum. Sic residet in Parochia, si ibidem concionetur, Sacramenta ministret, &c. ita ut residere æquivalet deservire Beneficio.

III. Si verò Pastor, commorans in Parochia, functiones Pastorales negligat per se ipsum exercere, non adimplet residentiam personalem; ita Diana nulli de rigore suspectus. Utrum autem ipse fructus faciat suos, negat Sancius apud Dianam p. 3. Tract. 4. Resol. 156.

IV. Quantum est de jure communi scripto, Beneficia omnia requirunt residentiam; sed per generalem consuetudinem ei derogatum est quoad beneficia simplicia, quæ non habent annexum onus curæ nec chori, quæque nec ex fundatione nec ex speciali jure residentiam requirunt.

V. Plerasque quæstiones finivit Conc. Trid. sess. 6. c. 1. Ref. sess. 23. c. 1. Ref. & sess. 24. cap. 12.

Primò agit de residentia Episcoporum.

VI. Secundò declarat & decernit, Pastoribus aliisque Curatis non esse concedendam absentiæ licentiam annuè ultra bimestre, nisi ex gravi causa.

Quamvis pro absentia bimestri requiratur etiam justa causa ab Episcopo approbanda juxta Trid. praxis tamen in his Regionibus, ait Wigg. non observat illam licentiæ expostulationem, præsertim in absentia discontinua.

VII. Nota, quòd Conc. Trid. sess. 23. c. 1. pœnam non residentibus sine justa causa Pastoribus & Curatis decernat & infligat ipso facto, ut, præter mortalis peccati reatum, fructus non faciant suos pro rata temporis absentiae, nec tutâ conscientiâ, ante etiam sententiam declaratoriam, eos retinere possint, sed erogare teneantur fabricæ Ecclesiarum vel pauperibus loci, prohibitâ quâcumque compositione.

Quo jure residere tenentur Pastores alique Curati?

VIII. R. Jure divino juxta illud Joan. 21. "Pasce oves meas," & 1. Petri 5. "Pascite, qui in vobis est, gregem:" quæ verba in illis dicta sunt omnibus curam animarum habentibus: hinc dicit Conc. Trid. sess. 23. c. 1. de Ref. "Cùm Præcepto divino mandatum sit, &c."

Tenentur etiam jure naturali, quia debent actu curam gerere, sicuti Duces, Naucleri, & Pastores, adeoque tanquam tales adesse debent.

Denique obligantur jure Ecclesiastico, prout liquet ex Concilio Trid. sess. 23. cap. 1. Vide Bened. XIV. instit. XVII. pag. 99.

IX. Tertiò Conc. Trid. sess. 24. c. 12. figit tempus residentiae Canonicis, in Ecclesiis Cathedralibus & Collegiatis, ut non liceat vigore cujuslibet statuti aut consuetudinis, quæ irritantur, ultra tres menses abesse quolibet anno, sub pœna privationis partis fructuum: salvis constitutionibus rigidioribus, si alibi sint.

Qualiter Canonici in choro præsentés & non canentes, vel voluntariè distracti amittant distributiones, discussum est supra Num. 56. An autem iidem Canonici sic distracti, aut cessante justâ causâ, non canentes, residentiae tempus perficiant, aliis discutiendum relinquo, cùm scribam pro tyronibus in Theologia; interim Bened. XIV. de Synod. l. XIII. Cap. IX. n. xi. docet, Canonicos illos "nequam in foro conscientiae fructus suos facere."

N. 232. DE CAUSIS EXCUSANTIBUS A
RESIDENTIA.

- I. 1. *Infirmitas.* II. 2. *Assist. Papæ vel Episcopi.* III. 3. *Occup. in negot. Capituli vel Beneficii.* IV. 4. *Causa studii.* V. 5. *Profectio Rom.* VI. 6. *Officium Sacellani Regii.* VII. 7. *Dispensatio.* VIII. *Curati non ita excusantur à residentia.* IX. *Excusat. à resid. non semp. habet distribut.* X. *Impotentia per culpam propriam an excus.* XI. *Restitutio fructuum.*

QUÆ sunt causæ excusantes à residentia personali Beneficiorum, quæ non habent curam animarum?

R., Generales causas exprimit Concil. Trident. sess. 23. cap. 1. Ref.

Doctores deinde ad particulares causas descendendo proponunt sequentes quæ sunt:

I. 1. Infirmitas vel justa corporalis necessitas cap. 'consuet.' in 6. sub qua comprehendere impotentiam, vim, metum mortis, injustam incarcerationem, &c. quibus casibus debentur etiam distributiones juxta solitam diligentiam.

II. 2. Servitium Papæ, vel assistentia Episcopi in negotiis Ecclesiæ, non solum particularis, ut vult Fagnanus, sed etiam generalis, ut probat Zypæus in jus Pont.

III. 3. Occupatio in rebus Capituli vel Beneficii sui, vel in onere dignitatis aut præbendæ suæ: v. g. si Pœnitentiarius vel Pastor excipiat confessiones.

IV. 4. Causa studii excusat à residentia eos, qui Theologiam, vel jus Canonicum docent aut discunt, ita ut hi posteriores licentiam Episcopi exquirere debeant juxta Barbosa de Off. & Pot. Ep. All. 56. num. 28. & Canonistas: sed Van Espen iterum exceptionem fingit, quod id non habeat Belgii praxis, quæ quandoque falso supposita, est ejus ordinarius aries, quo Canones & leges Ecclesiæ temerariè evertit.

V. 5. Profectio ad limina Apostolorum nomine Episcopi, &c.

VI. 6. Officium Sacellani Regii, dum apud Principem moratur.

VII. 7. Dispensatio ex causa charitatis, necessitatis vel utilitatis Ecclesiæ aut Reipublicæ, sive ex causis in jure expressis, quod judicium spectat ad Episcopum, Fagn. c. "Licet" n. 75. lib 3.

VIII. Non omnes præfatæ causæ excusant à residentia

eos, qui habent Beneficia curata, de quibus specialiter agit Conc. Trid. sess. 23. cap. 1, de ref. neque etiã, si Beneficia aliqua speciali debito residentiam exigant:

IX. Nota secundò: quantumvis illæ causæ excusent à residentia in ordine ad percipiendum grossos fructus, non tamen omnes tribuunt jus ad distributiones quotidianas: qualis est v. g. absentia ex causa studii; sed contra, causæ absentia, quæ valent pro recipiendis distributionibus, valent pro residentia: ex quibus autem causis absens gaudeat distributionibus, dictum est n. 57.

Utrùm infirmitas vel impotentia per culpam propriam contracta excuset à residentia?

X. R. Non ita liquet: si quis in fraudem eam procuraverit, fraus ei patrocinari non debet: similiter qui justè excommunicatus, vel aliã censurã ob propriam culpam inodatus, vel justè incarceratus &c. à choro absens sit, non excusatur à residentia, saltem post sententiam: si verò injustè ei obveniant, currit ei tempus residentia, & gaudet omnibus fructibus & distributionibus.

Quid verò judicandum sit de illo, qui ex culpa sua, v. g. ebrietate, contraxit infirmitatem, per quam impeditur à frequentatione chori?

Responsum est supra Num. 39.

Cui cedunt fructus vel proventus absentium aut non residentium?

XI. R. Consulenda sunt statuta & consuetudines, quæ sunt circa eadem Beneficia: alibi enim proventus absentium accrescunt præsentibus, alibi remanent vel redeunt ad massam. Si nihil statutum sit, tunc dicendum, quòd proventus eorum, qui omittunt Horas Canonicas debeant juxta Constit. Pii. V. erogari in fabricas ipsorum Beneficiorum vel in pauperum eleemosynas. Consule dicta n. 37. proventus verò Pastorum seu Curatorum, qui ob solum defectum residentia fructus non faciunt suos, erogari debent, pro rata absentia, fabricæ Ecclesiæ vel pauperibus loci, juxta Con. Trid. sess. 23. cap. 12. de Ref.

N. 233. DE PLURALITATE BENEFICIORUM.

- I. *Per se inordinatum est, quòd unus habeat plura Ben.*
 II. *Except. quatuor.* III. I. *Casus in quo potest accipere secundum.* IV. *Item tertium.* V. *An prim. dimittendum si secundum sit suffic.* VI. *Habens sufficiens, illicitè super accipit aliud.* VII. *Quantit. pro sust. honesta.* VIII. *Conditio extrins. consideranda non est.* IX. 2. *Casus quando Beneficia sunt unit.* X. 3. *Casus unum & deservitura secundi.* XI. 4. *Casus ex dispensatione Summi Pontificis.* XII. *Satisfac. unica recitatione horarum.* XIII. *Non sic, quando sine causa possidet plura.*

AN licet habere plura Beneficia Ecclesiastica?

R. Respondet Conc. Trid. his verbis sess. 24. c. 17.

“Cùm Ecclesiasticus ordo pervertatur, quando unus plerum officia occupat Clericorum, Sancta Synodus statuit, ut in posterum unum tantùm Beneficium Ecclesiasticum singulis conferatur.”

I. Igitur per se loquendo inordinationem continet, ut loquitur S. Th. quòd unus habeat plura Beneficia, quia diminuit cultus divinus, Ecclesia destituitur numero Ministrorum & servitio, fraudantur Fundatores intentione sua, denique pluralitas illa inducit ambitionem, luxum & evagationem, & propterea dici potest jure naturæ illicita, nisi inordinatio illa abstergatur per Ecclesiæ necessitatem vel utilitatem.

Quibus in casibus igitur licitum est habere plura Beneficia?

II. R. In his quatuor casibus:

Primum casum profert Conc. Trid. loco citato prosequens: “Si Beneficium ad vitam ejus, cui confertur, honestè sustentandam non sufficiat, liceat nihilominus aliud simplex sufficiens, dummodo utrumque personalem residentiam” (incompossibile nimirum) “non requirat, eidem conferre.”

III. Igitur qui possidet Beneficium insufficientem potest accipere secundum compatibile ad insufficientiam sustentationis.

Quòd si secundum junctum primo necdum sufficiat ad sustentationem, an poterit accipere & retinere simile tertium?

IV. R. Negat Fagnanus l. 3. in c. “jam dudum” n. 44.

& 69. adjiciens collationem tertii esse irritam veluti inhabili factam ob Conc. Trid. Sylvius in 2. 2. 63. a. 2. Conc. 10, respondet ex consuetudine esse licitum, quia est eadem ratio & finis Concilii Trid. item Barbosa de Offic. Ep. part. 3. All. 62. n. 10. qui allegat stylum Curiae. Vox "aliud" non excludit tertium.

V. An in casu præfato licitum est retinere simul primum insufficiens cum secundo, quando secundum solum per se sufficit ad sustentationem absque primo?

R. Id licet spectato jure scripto Conc. Trid. sess. 24. c. 17. rationem explicat Fagnanus, quia licitè utrumque accepit: Sylvius tamen & Wig. dicunt unum in conscientia esse dimittendum, quia duo retinentur sine titulo sufficienti.

VI. Nullo jure licet ei, qui possidet pacificè unum Beneficium sufficiens ad sustentationem, accipere & retinere simul secundum quamvis insufficiens: obstat enim Conc. Trid.

Quales & quanti proventus sufficiunt pro taxa honestæ sustentationis?

VII. R. Hic unusquisque respondet, prout commoditas casus & causæ sibi favent.

Dico igitur, quòd in hac patria centum patacones possint constituere honestam sustentationem Beneficiati simplicis sine cura & onere, cum similis summa soleat haberi ut sufficiens pro sustentatione. Vicepastoris. Mille floreni videntur tribuere sufficientiam honestæ sustentationis Canonico Cathedrali.

Quid si iste Canonicus sit ex illustri familia, qui, ut vivat juxta conditionem familiæ, indiget multis millibus florenorum?

VIII. R. Ista conditio familiæ non est qualitas Beneficiati Ecclesiastici, adeoque hic consideranda non est in distributione ecclesiastica. Prout observat Sylvius, 2. 2. q. 185. a. 7. concl. 5.

Mirare, quòd ii, qui plura possident Beneficia, dum super eo admonentur, exasperentur; ratio est, quòd nolint conscientiam dormientem excitari.

IX. Secundò, licet retinere plura Beneficia, quando illa sunt legitimè unita. De quo supra Num. 224.

X. Tertiò, licet habere Beneficium unum in titulum, aliud in commendam temporalem sive deservituram; sic aliquando datur Pastori hujus Parochiæ deservitura alterius Parochiæ juxta Synod. Provin. Mechlin. tit. 17. cap. 3.

XI. Quartò, plura licitè acquiruntur Beneficia per dis-

pensationem ob Ecclesiæ necessitatem vel utilitatem : v. g. ob penuriam Ministrorum, ob prærogativam meritorum, fidei defensionem, &c. quo modo Episcopus Coloniensis plures obtinet Episcopatus : dispensat autem in pluralitate Beneficiorum Summus Pontifex, non Episcopus, ait Daelman, eò quòd sit dispensatio in lege Concilii : verumtamen Gonzales in lib. 3, t. 5. c. 28. n. 3. aliquid concedit Episcopis circa Beneficia simplicia, quem consule. Item Barb. de Potest. Episc. part. 3. alleg. 62.

XII. An iste, qui possidet plura Beneficia satisfacit unicâ recitatione Horarum Canoniarum in die ?

R. cum S. Thom. quodlib. 1. a. 13. : si ex justo titulo possideat, satisfacit unicâ, juxta communem usum & sensum. Varia objicit Navarrus ; sed ad ea respondetur, quòd obligationes Beneficiorum proveniant & dependeant à voluntate Ecclesiæ.

XIII. Si autem quispiam sine justa causa sive titulo possideat plura, non satisfacit recitando semel in die, imò nec recitando pluries eodem die ; sed dimittere tenetur Beneficium sine justo titulo possessum.

N. 234. DE INCOMPATIBILITATE BENEFICIORUM.

I. *Definitiones.* II. *Divisiones.* III. *Incompatibilia primi generis.* IV. *Retinere præsumens privatur utroque.* V. *Incompatibilia secundi generis.* VI. *Opinio Fagnani* VII. *Zypæi Opinio.* VIII. *Beneficia sub eodem tecto.* IX. *Uniform.* X. *Diform.*

I. QUÆ Beneficia dicuntur incompatibilia ?

R. Ea quæ simul retineri non possunt ab eodem.

Compatibilia dicuntur, quæ simul retineri possunt ab eodem : ejusmodi sunt duo simplicia Beneficia, quorum neutrum est sufficiens ad sustentationem, & quæ non exigunt residentiam incompatibilem.

II. Incompatibilia dividuntur in "incompatibilia primi generis," sive quoad titulum, & in "incompatibilia secundi generis" sive "quoad retentionem."

Quænam sunt incompatibilia primi generis.

III. R. Ea, quæ ita repugnant, ut, obtentâ pacificâ possessione secundi Beneficii, ipso jure vacet primum ; hujusmodi sunt duo Beneficia curata, item duæ dignitates, item duo uniformia sub eodem tecto, v. g. duæ Capellaniæ & Canonicatus ad cantandum in eodem choro, &c.

IV. Si quispiam hujusmodi duo Beneficia incompatibilia primi generis simul retinere præsumpserit, in pœnam privatur utroque, sed privatio secundi, ait Sylvius, videtur esse solùm sententiæ ferendæ, cum sit pœna: legatur Conc. Trid. sess. 7. cap. 4. & 5. Item Fagnanus lib. 3. in cap. "de multa." Quidam ulteriùs utuntur hac distinctione, ut quædam vacant de facto, quædam vacant de jure solùm, juxta cap. 9. Litteras t. 8. de Conc. præb.

V. Incompatibilia secundi generis dicuntur quæ simul retineri non possunt licitè, attamen validè. Hujusmodi sunt duo Beneficia simplicia vel curatum & simplex requirentia personalem residentiam non compatibilem; huc referuntur Beneficia, quæ solùm sunt incompatibilia ex causa, quòd unum sit sufficiens ad sustentationem.

VI. Fagnanus tamen lib. 3. de Præb. cap. "cum jam dudum" n. 31, sine distinctione pronuntiat de quibuscumque Beneficiis incompatibilibus, quòd obtentâ pacificâ possessione secundi vacet primum, & per retentionem vacet utrumque; ratio ejus est, quod Conc. Trid. sess. 7. c. 4. dicat generaliter: "aut aliàs incompatibilia....., quocumque nomine."

VII. Sed Zypæus ad jus Pont. Tit. de Cler. non resid. n. 11. existimat Beneficia non curata, quæ solùm ratione residentiae sunt incompatibilia, posse simul retineri pro annis carentiae fructuum.

VIII. An quæcumque Beneficia sub eodem tecto sive in eadem ecclesia sunt incompatibilia?

IX. R. Distinguendo: uniformia, quæ nimirum ad eundem finem & idem munus sunt instituta, sunt incompatibilia, v. g. Canonicatus & Capellaniae ejusdem chori.

X. Difformia, si aliàs sibi non repugnent, non sunt propterea incompatibilia de jure juxta Gonzal. Vall. Lay. Sylvium & Pauwels, qui adducit proprium exemplum, quo cum Plebanatu insufficiente possedit Canonicatum in eadem Ecclesia S. Petri Lovanii. Si autem, ait Vallensis, inveniantur in contrarium legitimæ declarationes Cardinalium usu receptæ, eis standum est.

N. 235. DE PENSIONIBUS.

I. *Definitio.* II. *Divisio.* III. *Pensio Ecclesiastica duplex.* IV. *Secunda divisio.* V. *Tertia pars grossorum.* VI. *Creat pensiones summus Pontifex.* VII. *Item Episcop.* VIII. *Obligat. Pensionarii.* IX. *Quibus modis pensio extinguatur.* X. *Pro Redemptione pensionis mediæ requiritur auctoritas Eccl.*

QUID est pensio ex Beneficio ?

I. R. Est moderata portio ex Beneficii alieni redditibus detracta, & alteri concessa.

II. Dividitur in Laicam & in Ecclesiasticam seu Clericalem: hæc solis Clericis conceditur.

Pensio Laïca est, quæ ob temporale obsequium datur etiam Laïcis, v. g. Advocato, militi, &c.

III. Pensio Ecclesiastica subdividitur in purè spiritualem, quæ datur ob ministerium spirituale præstandum, v. g. Coadjutori Pastoris: & in mediam sive mixtam, quæ ratione status clericalis percipitur, licet non ob ministerium præstandum, v. g. quæ datur alteri Clerico ratione permutationis Beneficii, litis extinguendæ, senii, paupertatis, &c. sed semper interveniente auctoritate Papæ vel Episcopi.

IV. 2°. Pensio dividitur in realem & personalem.

Pensio personalis est onus Beneficiati, & non transit ad successorem suum.

Pensio realis est onus Beneficii, & transit ad successorem: hic tamen pendere non debet pensiones cessas tempore Prædecessoris, quia pensio annua censetur pars fructuum: neque etiam quamdiu omnes fructus sine culpa sua perierunt.

Quanta potest esse pensio ?

V. R. Debet esse moderata, ita ut, juxta consuetudinem, tertiam partem grossorum non excedat; distributiones & accidentia non comprehenduntur nisi exprimantur.

Quis potest creare sive imponere pensiones ?

VI. R. Summus Pontifex imponere potest personales & reales, etiam in perpetuum.

VII. Episcopus ex consuetudine imponit pensiones Ecclesiasticas, non laïcas, personales, quandoque reales, ut docet Suarez de rel. t. 1. lib. 4. c. 51. num. 18. cum Layman & aliis: ex eo deducit Layman num. 4. quòd Episcopus cum Capitulo posset partem fructuum Beneficii adscribere fabricæ, sacristæ, debitis solvendis, &c.

Consensus Patroni Beneficii pro pensione super eo creanda non requiritur de jure, consultò tamen petitur in hac patria, quando Beneficium est patronatùs laicalis.

VIII. Pensio Ecclesiastica, quantumvis non sit Beneficium, habet tamen obligationem recitandi Officium B. M. V. ubi Constitutio Pii V. recepta est, nisi recitetur Officium Canonicum, sub poena amissionis fructuum.

Quomodo extinguitur pensio?

IX. R. Per pensionarii mortem, vel professionem solemnem.

Item Ecclesiastica pensio extinguitur per ejusdem matrimonium, hæresim, &c.

Insuper pensio merè personalis etiam cessat per mortem Beneficiati.

Denique pensio extinguitur per remissionem, item per redemptionem, dum scilicet pensionario datur in præsentem certa pecuniæ summa, ut extingatur jus pensionis annuæ. Verumtamen ante pensionem creatam pacisci non licet de conditione redemptionis præfatæ.

Quæ pensio potest redimi, & cujus autoritate?

X. R. Pensio laica potest privatâ autoritate redimi, imò & vendi, ait Wiggers.

Pensio purè spiritualis sub redemptione non cadit, cum sit annua sustentatio Ministri.

Pensio media redimi potest autoritate Episcopi, ait Wiggers cap. 4. de Sim. n. 93. quando ab Episcopo creata est.

Imò Daelman de Simon, obs. 10. audet dicere, praxim habere, ut pensio dicta media redimatur quinque annatis sine autoritate Pontificis vel Episcopi, & adjungit eam posse vendi tanquam temporale; verum pro eo nullum adducit Doctorem consentientem: cum igitur Steyaert, Pauwels alique ejusdem temporis & loci asserant consuetudinem recurrendi ad autoritatem Ecclesiæ, his practicè adhærendum est; ratio Theologica accedit, quòd illa pensio sit equidem aliquid annexum spirituali & clericali titulo.

N. 236. DE REGALIA.

QUID est regalia, quæ in Gallia obtinet?

R. Est facultas, Regi concessa, percipiendi omnes fructus Episcopatùs vacantes, & conferendi illo tempore omnia ejusdem Beneficia vacantia non curata.

Hujusmodi facultas necessariò provenire debet & con-

cedi à Summo Pontifice, quia Rex ut talis non habet potestatem in res Ecclesiasticas, cùm cæteri Reges eam non habeant.

Innoc. XI. Summus Pontifex inhibuit & irritavit extensionem Regaliæ. De qua historicè, uti & de origine & justitia regaliæ disertissimè scribit Card. Sfondrati in libro cui titulus, "Gallia vindicata."

TRACTATUS

DE

RELIQUIS VIRTUTIBUS JUSTITIÆ ANNEXIS.

N. 237. DE PIETATE

S. Thom. 2. 2. q. 101.

ET OBSERVANTIA.

S. Thom. 2. 2. q. 102.

- I. *Definitio Pietatis.* II. *Objectum materiale & formale.*
III. *Circumstantia aggravans.* IV. *Definitio virtutis
observantiae.* V. *Objectum materiale & formale.* VI.
Dulcia.

PIETAS duplex est; in Deum, & in parentes.

Pietas in Deum convenit cum Religione & cultu Dei.
Vide etiam S. Thom. infra q. 121.

I. Pietas dicta in parentes est virtus per quam parentibus & consanguineis ac patriæ officium & cultus tribuitur.

II. Est specialis virtus habens pro objecto materiali cultum consanguineorum, & patriæ junctorum; pro objecto formali rationem debiti fundatam in ratione principii (post Deum) ortus & educationis nostræ. De his latius ad quartum præceptum Decalogi.

III. Observa quomodo ex hoc capite peccata quædam commissa in consanguineos vel patriam aggraventur, ita ut in peccatis odii, contumeliæ, percussione, injuriarumve gravium circumstantia consanguinitatis & affinitatis primi saltem gradus, sit notabiliter augens & exprimenda in confessione.

S. Th. art. 4 ad 4. docet, quod filii ad subveniendum

necessitati parentum debeant omittere ingressum Religionis, sed post professionem non possint propterea exire, quia sunt mundo mortui.

Quid est observantia?

IV. R. Est virtus quæ exhibet Superioribus, aliisque in dignitate constitutis cultum & honorem dignitati eorum correspondentem.

V. Est virtus specialis habens pro objecto materiali cultum exhibendum Superioribus & personis excellentibus, et pro objecto formali rationem debiti fundatam in ratione principii secundarii gubernationis & directionis, vel aptitudinis ejus.

Sub virtute observantiæ S. Th. collocat virtutes dulciæ & obedientiæ.

VI. Dulcia exhibet honorem creaturæ excellenti secundum similitudinem alicujus dominii. Hic cultus dulciæ defertur Sanctis, & differt à Religione sive cultu latræ, qui defertur soli Deo,

N. 238. DE OBEDIENTIA.

S. Thom. 2. 2. q. 104.

- I. *Obedienciæ materialis.* II. *Obedienciæ virtutis definitio.* III. *Objectum ejus.* IV. *Superioribus obediendum.* V. *Duplex exceptio.* VI. *Primus casus.* VII. *Secundus casus.* VIII. *Obediendum secundum rationem superioris.* IX. *Obj. ex epist. ad Col. 3.* X. *Clausura monialium.* XI. *Bonitas actûs præcepti.*

QUID est obedientia?

I. R. Duplex solet distingui obedientia: una generalis, quæ & materialis dicitur, quâ præstamus actus ex cujusvis virtutis motivo debitos: hæc non est specialis virtus, sed pertinet potius ad quamlibet virtutem.

II. Obedientia, quæ est virtus specialis, definitur: virtus moralis inclinans voluntatem ad implendum præceptum Superioris ex motivo satisfaciendi præcepto.

III. Objectum materiale obedientiæ sunt actus præcepti à Superiore: objectum formale est ratio debiti auctoritati Superioris præcipientis.

Quibus oportet obedire? S. Th. a. 4.

IV. R. Suis Superioribus: & quidem Deo oportet obedire in omnibus.

An Superiori humano obediendum est in omnibus?

V. R. S. Th. art. 5. negativè; idque contingere potest ex duobus:

VI. Primò ex eo, quod iste Superior præcipiat aliquid repugnans voluntati altioris Superioris; ita servus non debet obedire in malis, aut quæ sunt contra legem Dei vel Ecclesiæ; miles non debet exequi mandatum Capitanei contra præceptum Ducis exercitus.

Quomodo interim in dubio æquali sit tutius obedire Superiori instantè præcipienti, explicatur in Tract. de Conscientia l. 1. 2^a.

Observat S. Thom. art. 3. ad 3. quantumvis ob præceptum Superioris nunquam liceat facere malum, quandoque tamen propter illud tenetur quis prætermittere bonum non necessarium.

VII. Secundus casus contingit, quando Superior aliquid, quantumvis bonum, præcipit in materia, in qua alter ipsi non subditur: hinc non tenetur servus domino, nec filius patri obedire in præstando voto castitatis: S. Thom. art. 5. in c. "secundùm ea, quæ ad naturam corporis pertinent, homo homini obedire non tenetur, quia sunt naturâ pares."

In quibus ergo debet inferior obedire Superiori?

VIII. R. Per se in his, quæ pertinent ad rationem superioritatis ejus: sic miles duci in bellicis, servus domino in ærivilibus, filius patri, in his, quæ pertinent ad disciplinam vitæ & curam domesticam. S. Th. art. 5. in c.

IX. Obj. Ad Col. 3. v. 22. legitur: "Servi obedite per omnia dominis:" ergo in omnibus obediendum est dominis.

R. Id commodè accipi debet restringendo ad omnia, quæ pertinent ad rationem superioritatis dominorum.

X. Sylvius hinc in q. 104. art. 5. sustinet, quòd omnes Moniales possint per obedientiam cogi ad observantiam clausuræ, quamvis eam directè non voverint. Vide etiam Billuart t. 5. diss. 2. art. 2. p. 18.

XI. Nota, quòd præceptum vel lex Superioris constituat totum præceptum in bonitate iustus virtutis, ex cujus motivo formali præcipitur, adeoque transgressio ejusdem legis sit contra istam virtutem.

N. 239. DE INOBEDIENTIA.

S. Thom. 2. 2. q. 105.

- I. *Inobedientia generalis.* II. *Inobedientia formalis est peccatum mortale.* III. *An possit esse veniale ex parvitate mater.* IV. *Qui agit scienter contra legem, vel quia res levis est.* V. *Interrogationes practicae.*

QUID est inobedientia?

I. R. Duplex est inobedientia: una generalis vel materialis, quæ invenitur in transgressione cujuscumque præcepti absque contemptu: hæc non producit peccatum distinctum; ita fornicans ex infirmitate non facit peccatum contra obedientiam distinctum à peccato contra castitatem.

II. Inobedientia specialis & formalis est transgressio præcepti ex contemptu, nimirum quando quis renuens subijci agit contra præceptum directè ideo, quia præceptum est, vel quia præceptum est ab illo Superiore. Hæc inobedientia constituit speciale peccatum mortale, nam est contemptus perfectus, qui intenditur directè.

III. An inobedientia formalis potest aliquando ex parvitate materiæ esse veniale peccatum?

R. Ita existimat Silvius cum Billuart. t. 5. p. 24 in præcepto rei exiguæ, dum non adest contemptus Superioris absolutus in omnibus, sed tantum secundum quid in præcepto hoc rei parvæ cum voluntate subjectionis in reliquis.

Hoc magis obtinet, dum contemptus solum est imperfectus, sive non directè intentus; tum enim inobedientia erit gravis vel levis secundum præcepta; ut autem hæc inobedientia respectu præcepti humani censeatur gravis & peccatum mortale, debent concurrere hæc duo, materia gravis & voluntas Superioris obligandi graviter.

IV. Nota, quod agens scienter contra legem, non semper agat ex contemptu perfecto formali, neque is, qui agit contra præceptum ideo quia res, quæ præcipitur, levis est. Frequentia tamen dispositivè inducit contemptum: Prov. 18. "Impius, cum in profundum venerit, contemnit."

Plura circa hæc in Tractatibus de peccatis, de legibus, & in 4. præceptum Decalogi.

Super quibus interrogari possunt, qui confitentur se fuisse inobedientes parentibus?

V. R. In quali & quantâ materia fuerint inobedientes, ex quo fine præcepta fuerint.

An parentes præceperint sub gravi sive secundùm rigidam obedientiam, & an fuerint multùm offensi, irati, contristati, aut alia mala secuta sint: an frequens sit inobedientia, an ex contemptu, & contra utrumque parentem simul, &c.

N. 240. DE GRATITUDINE SEU GRATIA, ET VINDICATIONE,

S. Thom. 2. 2. q. 106, 107, 108.

I. *Definitio.* II. *Objectum formale & materiale.* III. *Quid ingratitude.* IV. *Est peccatum veniale.* V. *Vindicatio virtus, vitia opposita.*

QUID est gratitudo?

I. R. Est virtus reddens gratiam benefactoribus debitam.

Objectum ejus formale est debitum morale honestatis ratione beneficii accepti.

II. Objectum materiale sunt officia gratitudinis, quæ juxta S. Th. reduci possunt ad tria: primum est in animo agnitio & grata memoria beneficii: secundum in verbis est actio gratiarum: tertium perficitur factis retribuendo beneficium tempore & loco secundùm facultatem; magis tamen gratitudo attendit affectum quàm effectum. S. Th. art. 5. in c.

Quid est ingratitude?

III. R. Est benefactori officia gratitudinis denegare.

Sicut gratitudinis assignantur tria officia, sic ingratitude ponuntur tres gradus: ea, quæ est animi, pessima est.

IV. Ingratitude est ut plurimùm peccatum veniale, nam violatur solùm debitum honestatis, nisi aliud accedat.

Quomodo per ingritudinem dicantur peccata redire, explicatur in tract. de Pœnit. n. 40.

V. S. Th. q. 108. agit de virtute vindicationis, quæ est alicujus mali pœnalis inflictio pro peccato ad bonum ali-quod; hæc vindicatio fit nomine Dei. Receditur ab hac virtute per excessum ob nimiam crudelitatem & sævitiam, et per defectum ob nimiam remissionem in puniendo. S. Th. a. 2. ad 3.

N. 241. DE VERITATE SEU VERACITATE.

*S. Thom. 2. 2. q. 100.*I. *Definit.* II. *Objecta.* III. *Officia veracitatis.*

QUID est virtus veritatis seu veracitatis?

I. R. Est virtus moralis inclinans ad dicendum verum, conformiter ad mentem dicentis: & inde homo dicitur verax. S. Th. a. 1. in c.

II. Objectum ejus materiale proximum est veritas enuntiationis, remotum est veritas rei enuntiatæ.

Objectum formale est debitum honestatis in societate humana & convictu, ut homo homini tutè possit credere. S. Th. a. 3. ad 1.

III. Officia veracitatis sunt, 1. inquirere prius veritatem, 2. cavere præcipitantiam, temeritatem & ignorantiam; 3. fideliter exprimere mentem, dum ratio & occasio id postulant: hoc additur, quia officium veracitatis non postulat, ut semper & ubique veritas pandatur, cum oporteat aliquando veritatem quampliam silere & occultare.

N. 242. DE MENDACIO, EJUSQUE DIVISIONE.

S. Thom. 2. 2. quæst. 110.

I. *Definitio.* II. *Quis dicens verum mentiatur.* III. *Mendacium triplex.* IV. *Officiosum.* V. *Jocosum.* VI. *Perniciosum mendacium, ejus species.* VII. *Ex genere suo mort.* VIII. *Officiosum & jocosum ex genere suo sunt venialia.* IX. *Explicatur Ps. 5.* X. *Explicatur Locus Sap. 1.*

I. VITIUM virtuti veracitatis oppositum est habitus mendacii; verumtamen mendacium usurpatur frequentius pro actu istius vitii, & ita definitur: Locutio contra mentem loquentis.

Sub locutione comprehenditur quodcumque signum externum, & ita possumus mentiri per scriptum, per gestus, nutus aliave facta.

An quispiam dicens verum potest mentiri?

II. R. Affirm. si putet in mente id esse falsum; è contra dicens falsum non mentitur, si prudenter existi

met, id esse verum : ratio est quòd non loquatur contra mentem : posset tamen quis esse reus culpæ mendacii, si per defectum debitæ inquisitionis, per præcipitantiam aut multiloquium sese exponat periculo dicendi falsum.

Quomodo dividitur mendacium ?

III. R. Dividitur ratione culpæ & finis in officiosum, jocosum, & perniciosum. S. Th. a. 2.

IV. Mendacium officiosum dicitur, quod committitur solùm causâ utilitatis propriæ vel alienæ : v. g. quis dicit, se non habere pecunias, ne iis spoliatur a militibus.

V. Jocosum est, quod fit causâ delectationis tantùm : v. g. quis mentitur se esse Mechliniensem, ut ad risum moveat.

VI. Mendacium perniciosum dicitur, quod præter malitiam mendacii habet adjunctum nocumentum vel malum aliquod, ex quo contrahit malitiam aliam, proinde omnia mendacia perniciosia non sunt ejusdem speciei, sed assumunt speciem malitiæ ex nocumento seu malo, ex quo dicuntur perniciosia : sic mendacium perniciosum, quo detrahimus famæ proximi per impositionem falsi, habet malitiam injustitiæ ; mendacium contra Fidem est perniciosum, & induit malitiam contra Fidem.

Quantum peccatum est mendacium ? S. Th. a. 4.

VII. R. Mendacium perniciosum est ex genere suo peccatum mortale secundùm malum adjunctum.

VIII. Officiosum autem & jocosum sunt ex genere suo peccatum veniale : possunt interim hujusmodi mendacia ratione scandali, finis, damni, &c. fieri mortalia, sed eo casu non vocantur amplius merè officiosa vel jocosa, sed perniciosia.

IX. Obj. Ps. 5. "Perdes omnes qui loquuntur mendacium," ergo, omne mendacium est mortale.

R. S. Thom. a. 4 ad 1. quòd intelligatur de mendacio pernicioso juxta contextum : "Virum sanguinum & dolosum," &c.

X. Obj. Sap. 1. "Os quod mentitur occidit animam." Ergo omne mendacium est mortale.

R. Primò cum S. Thom. os, quod mentitur mendacium perniciosum detractionis, &c. occidit animam.

R. 2°. Peccata venialia occidunt animam dispositivè.

N. 243. AN MENDACIUM ALIQUO CASU
POTEST ESSE LICITUM?

S. Thom. 2. 2. q. 116. a. 3.

I. Mendacium est intrinsecè malum. II. Objectio. III. Mendacium ad evadendam mortem. IV. Objectio. V. Abraham non est mentitus. VI. Jacob excusatur à mendacio.

I. RESP. Id Plato, Origenes & aliqui veteres existimarunt; sed responsio negativa certa est: ratio est, quòd omne mendacium sit intrinsecè malum, & lege naturali prohibitum, nam voces naturaliter sunt signa intellectus, ait S. Th. Idem probatur ex SS. PP. Ambros. Aug. &c. et dicitur Eccli. 7. "Noli velle mentiri omne mendacium."

II. Obj. Ex duobus malis minus est eligendum, ergo licet mentiri, v. g. ad cavendum homicidium.

R. Nego cons. quia mentiri est formale peccatum; & ita mentiri est malum majus, quam permittere homicidium merè permissivè. Et juxta Apost. ad Rom. 8. non licet facere mala, ut veniant bona.

III. Proinde non licet mentiri ad avertendum mortem aut interitum Republicæ, vel quæcumque alia mala: in hujusmodi perplexitatibus debent homines confugere ad auxilium Dei, Angeli Custodis, &c.

IV. Obj. Abraham, Jacob, David, Judith, Elisæus, Amos alique sunt mentiti, qui nobis in Sacris Litteris proponuntur tanquam exemplum; ergo, &c.

R. 1°. Sancti homines potuerunt venialiter peccare, sed in eo non proponuntur imitandi.

R. 2°. Non omnes præfati sunt arguendi mendacii, super quo consule Interpretes Scripturæ Sacræ.

V. In primis Abraham Gen. 20. dicendo, Saram esse sororem suam, non est mentitus, eò quòd esset ejus consanguinea, quæ illo tempore vocabatur quoque soror: sicut in Evangelio consanguinei Christi vocati sunt ejus fratres. Matth. 12. v. 46.

VI. Secundo S. Aug. excusat à mendacio Jacob dicentem Gen. 27. v. 19. "Ego sum primogenitus tuus Esau," propter mysterium, & quòd esset jure primogenitus, nam jus primogenituræ in ipsum translatum fuerat venditione & divinâ ordinatione. Vide Wig. Tract. de Fide, quæst. 1. art. 3 num. 65.

Obstetrices Aegypti Exodi 1. non sunt excusandæ à mendacîo: remuneratæ sunt à Deo temporaliter non ob mendacium, sed propter obsequium præstitum Hebrais.

N. 244. DE RESTRICTIONE MENTALI.

I. *Restrictio realis.* II. *Restrictio purè mentalis.* III. *Non excusat à mendacîo.* IV. *Proposit. damnata.* V. *Casus restrictionis mentalis.* VI. *Quomodo Christus dixerit se nescire diem judicii.* VII. *Explicatur Textus Joan. 7. v. 8.*

RESTRICTIO mentalis dicitur esse duplex, pure mentalis, & non purè mentalis, sive realis.

I. Restrictio realis occurrit, dum enuntiatio, spectatis solis verbis, falsa est, sed circumstantiæ concurrunt, quæ significant, aliquid esse subintelligendum, quod loquens in mente tenet, & quo subintellecto, enuntiatio est vera: v. g. Joannes quærens illicò in foro loqui Petro, petit à Paulo: an vidisti Petrum? Paulus respondet non vidi, quamvis illum viderit heri vel ante quatuor horas.

Hæc responsio sive restrictio realis non continet mendacium, quia per circumstantiam Joannis quærentis illicò loqui Petro, restringitur ad tempus propinquum; jam verò non sola verba faciunt enuntiationem esse veram, sed etiam externæ circumstantiæ seu signa concomitantia, usus, &c. consignant.

Hinc collige, quomodo metaphora, hyperbolæ, aliæque figuræ rhetorices non contineant mendacia.

II. Restrictio purè mentalis committitur, dum profertur enuntiatio, quæ spectatis omnibus circumstantiis & signis externis falsa est, sed cui in mente loquentis internè adjicitur vel subintelligitur aliquid, per quod fieret vera, quod internum tamen nullo signo manifestatur aut connotatur. V. g. Joannes interrogatus, an hodie viderit Petrum, quem revera vidit; respondet: non vidi eum hodie, subintelligendo: non vidi eum hodie in Hispania, &c.

An restrictio purè mentalis excusat à mendacîo?

III. R. Negativè, quia illa restrictio interna nullo externo signo manifestatur, adeoque non consignificat, ac ita enuntiatio externa manet simpliciter falsa.

Insuper per restrictionem purè mentalem turbaretur societas humana eodem modo, quo per mendacia.

IV. "Probatum etiam ex damnatione hujus prop. 36. Innoc. XI. si quis vel solus vel coram aliis, sive interro-

gatus, sive sponte propria, sive recreationis causâ, sive quocumque alio fine, juret se non fecisse aliquid, quod revera fecit intelligendo intra se aliquid aliud, quod non fecit, vel aliam viam ab eâ, in quâ fecit, vel quodvis aliud additum, revera non mentitur, nec est perjurus."

V. Prudenter quidem La Croix lib. 3. pag. 1. n. 295, refutans restrictionem pure mentalem, admonet post præfatæ prop. condemnationem cautè legendos esse quosdam, qui ante condemnationem scripserunt; sed interea non video ego evidenter, quomodo ipse Num. 228. satis ab eis recedat, dum dicit licitum esse homicidæ, qui interrogatur an illum hominem occiderit, respondere: non occidi, subintelligendo in mente: ita ut tibi fateri debeam: similiter licitum esse respondere interroganti, an latro hæc transierit "non transiit hæc, si simul iste manum in manicam inserat, intelligendo, quòd non transierit "per manicam;" nam illud signum supponitur occultum vel non perceptibile ut consignificativum; sicuti motus oculorum in loquendo non esset sufficiens signum consignificativum, ut subintelligatur externè: "non transivit per oculos meos."

Interim quando ista protensio manûs in manicam esset satis manifesta & cum verbis conjunctæ perceptibiliter seu intelligibiliter, tunc ipse Boudart excusat responsionem à mendacio.

VI. Obj. Christus videtur usus restrictione mentali, dum Marci 7. v. 32. dixit se nescire diem judicii, ergo est licita.

R. Nego ant. quia Christus id dixit tanquam Legatus Patris; notum autem est omnibus, quòd Legati Regum possint dicere, se nescire ea, quæ habent sub secreto legis, quia qualitas Legati consignificat & restringit.

Alii respondent, quòd Christus diem judicii ex principiis cognitionis naturæ humanæ non sciverit, & eatenus dixerit se nescire, licèt sciverit ut Deus.

VII. Obj. Joan. 7. v. 8. dixit Christus discipulis: "Ego non ascendo ad diem festum istum:" & tamen postea ascendit; ergo, &c.

R. Discipuli petebant ut ascenderet primo die cum ipsis, ut patet ex Textu. Christus respondet verè, "ego non ascendo" ad diem festum illum, scilicet primum: consonat quòd in quodam Textu Græco legatur, ego "nondum" ascendo.

Secundè, Discipuli volebant ut manifestè ascenderet: id negavit Christus, & propterea Textus dicit, "ascendit non manifestè."

Ad Objectiones plures alias respondet Wiggers Tract. 8. de Religione cap. 5. dub. 13.

N. 245. DE AMPHIBOLOGIA ET ÆQUIVOCATIONE.

I. *Casus exponitur.* II. *Amphibologia est sine mendacio.*
III. *Objectio.* IV. *Modus evadendi mendacia.*

AN licet loqui cum amphibologia sive æquivocatione?

L. Casus est, quando propositio vel verbum patitur duos sensus vel duas significaciones; v. g. hæc propositio, dico latronem Petrum occidisse, potest significare quod latro occiderit Petrum, & id contra quod Petrus occiderit latronem; similiter vox "mundus" potest significare orbem terræ & mundiciam, & ex eo æquivoca est hæc enantiologia, mundus non est mundus.

II. R. Hujusmodi æquivocatio non continet mendacium, in quocumque sensu accipiatur, quia verba externa verè significant illum sensum, quem loquens in mente habet, & sic differt à restrictione pure mentali, in qua verba externa non continent sensum mentalem.

Igitur licet ex justis causis eâ uti in alteratro sensu: sic Angelus Tob. 5. locutus est metaphoricè: "Ego sum Azarias, magni Ananias filius," id est, sum adjutorium Domini, filius adoptivus Dei. Polm. n. 1044.

III. Obj. Utens tali æquivocatione intendit alium fallere & decipere, atqui id est contra sinceritatem societatis humanæ, ergo non licet.

R. Negatur assump. sed intendit dicere verum, quod habet in mente; ad deceptionem alterius ex mala ejus intelligentia habet se permissivè, & propterea ut ab omni peccato excusetur, requiritur justa causa.

IV. Modus opportunus avertendi importunas hominum curiosorum interrogationes, est reciprocè apponere interrogationem: v. g. si petant, an scis hoc? an fecisti hoc? reponas: unde ego hoc scirem? quare hoc fecissem? &c. Simili modo Christus Luc 24. interrogationi Discipulorum euntium in Emmaüs replicuit dicens: *Quæ?*

N. 246. DE SIMULATIONE ET HYPOCRISI.

*S. Th. 2. 2. q. 111.*I. *Mendacium per facta.* II. *Hypocrisis.* III. *Simulare largè acceptum.*

I. QUID est simulatio?

R, Est mendacium per facta, dum scilicet per signa factorum significatur contrarium ejus, quod est in mente : v. g. si quis signa amicitiae exhibeat ex animo inimico ; quo modo Judas osculatus est Christum.

II. Et quidem si sit simulatio sanctitatis, quam quis non habet, vocatur hypocrisis, quae aliquando est peccatum mortale, prout fuit in Pharisaeis ; quando scilicet contemnitur sanctitas, vel quando procedit ex fine mortaliter malo. S. Th. art. 4.

Occultare sive tacere peccata sua, ne alium scandaliset, non est hypocrisis. S. Th. art. 1. ad 4.

III. Simulare, largè acceptum pro componere, non semper importat peccatum : sic Christus Luc. 24. " finxit se longius ire," id est composuit gressus, sicut is, qui longius iret, idque erat verum & aptum signum ad excitandos Discipulos ad hospitalitatem, quae erat mens Christi : sic parentes se quandoque ostendunt quasi iratos, ut cohibeant pueros à malo.

S. Th. 2. 2. q. 112. jactantiam reducit ad mendacium, docetque eam aliquando esse peccatum mortale.

N. 247. DE AFFABILITATE.

S. Thom. 2. 2. q. 114 & 115.

QUID est affabilitas?

Est virtus efficiens conversationem cum proximo gratam & comem, in affatu & aliis rebus.

Vitia opposita per excessum sunt adulatio vel blanditia, quae est nimia et indecora ad homines accommodatio.

Vitium per defectum est asperitas conversationis, adferens proximis molestiam & tedium.

Solent haec vitia haberi ut peccata venialia ex genere suo, quatenus affabilitati praecise opponuntur.

N. 248. DE LIBERALITATE, AVARITIA ET
PRODIGALITATE.*S. Thom. 2. 2. q. 117, 118, 119.*

I. *Definitio.* II. *Vitia : avaritia, prodigalitas.* III. *Ex genere suo sunt venialia peccata, sed sæpe mortalia ex circumstantiis.* IV. *Avaritia inter peccata capital.* V. *Filia Avaritiæ.* VI. *Objectio.* VII. *Filiæ vitii possunt esse alterius speciei.* VIII. *Præcepta Decalogi.*

QUID est liberalitas ?

I. R. Est virtus, quæ in elargiendis pecuniis moderatur affectum & usum secundum rationis dictamen.

Sub pecuniis comprehenduntur omnes res externæ, S. Thom. a. 2.

II. Vitia opposita liberalitati sunt, avaritia sive illiberalitas per defectum, & prodigalitas per excessum.

Avaritia est inordinatus amor divitiarum.

Prodigalitas est superflua divitiarum erogatio.

III. Hæc vitia sunt ex genere suo peccata venialia, quatenus opponuntur soli virtuti liberalitatis; frequenter tamen sunt mortalia ex circumstantiis; & ita prodigalitas est peccatum mortale, dum ex ea quis negligit solvere debita aut alere familiam vel ad alia mala dilabitur, prout filius prodigus, Luc. 15.

Similiter avaritia induit culpam mortalem, dum quis ex ea perpetrat iniqua, vel in ea collocat finem ultimum, & ex hac ratione vocatur "Idolorum servitus" ad Eph 5. v. 5. scilicet similitudinariè, ait S. Thom.

IV. Hinc etiam dicitur Eccl. 10. "Avaro nihil scelestius, quia avaritia ducit in omnia scelera, & propterea connumeratur inter septem vitia seu peccata capitalia.

V. S. Thom. quest. 118. art. 8. demonstrat esse septem filias avaritiæ, quæ sunt proditio, fraus, fallacia, perjuria, inquietudo, violentiæ & contra misericordiam obduratio. De his latius 1^a, 2^a. in Tract. de peccatis capital.

VI. Obj. Illa peccata non sunt ejusdem speciei cum avaritia, ergo non sunt ejus filie.

R. Conc. ant. & nego cons. pro quo

VII. Observat S. Thom. q. 118. a. 7. ad 1. quod ad hoc, ut peccatum aliquod vocetur filia alicujus vitii, sufficiat, quod ex occasione istius vitii committatur, quamvis non

sit ejusdem speciei, proinde non est idem, esse species vitii, & esse filias ejusdem vitii.

VIII. S. Thom. 2. 2. q. 122. discurrit de præceptis justitiæ, & hâc ratione de Præceptis Decalogi; de quibus Scholastici agunt 1^a. 2^a. in Tractatu de legibus: luculenter etiam eadem explicant Scriptores morales; propterea nos explicationem Decalogi hîc prætermittimus,

TRACTATUS

DE

FORTITUDINE

N. 249. TERTIA VIRTUTE CARDINALI.

S. Thom. 2. 2. quest. 128.

I. *Definitio.* II. *Objectum materiale duplex.* III. *Objectum formale.* IV. *Vitia per excessum,* V. *Et per defectum.*

FORTITUDO generaliter accepta importat animi firmitatem in operando, & secundum hoc est generalis virtus, vel potius conditio cujuslibet virtutis. S. Th. a. 2. in c.

I. Fortitudo, quæ est virtus specialis, dignitate tertia inter quatuor cardinales, residens in appetitu irascibili, describitur: "Virtus moralis, quæ in aggrediendis & sustinendis rebus arduis vel difficilioſibus moderatur animi passiones, & inde subsequentes actiones." Ita Wiggers.

II. Objectum ejus materiale remotum sunt res arduæ vel difficiles, & præcipuè pericula mortis; objectum proximum est moderatio motuum timoris & audaciæ, item tristitiæ; dum enim difficultas superari non potest, fortitudo moderatur tristitiam in sustinendo, & patiendo, Wig. n. 5.

III. Objectum formale est honestas rationis, quæ invenitur in firma animi constantia in aggrediendo & sustinendo ardua. Igitur duplex est actus fortitudinis, aggredi & sustinere cum firmitate animi.

IV. Vitia opposita fortitudini per excessum sunt intimitas & temeritas, sive audacia. S. Thom. q. 127.

V. Vitia opposita per defectum sunt timiditas & sub ea ignavia. Ita Wiggers.

Sunt autem hæc vitia peccata mortalia vel venialia juxta rationem mali, quod ex eis committitur, vel obligationem boni, quod prætermittitur S. Thom. q. 125. a. 3.

Obiter nota ex S. Thom. hîc q. 127. a. 1. ad 3. quòd sint quædam virtutes & vitia, quæ non habent propria nomina specifica.

Principalis fortitudinis actus est martyrîum, de quo sit Numerus sequens.

N. 250. DE MARTYRIO.

S. Thom. 2. 2. q. 124.

1. *Definitio.* II. *Martyrium infantium.* III. *Martyrium adultorum.* IV. *Mors pro fide vel pro quacumque virtute.* V. *Conditiones requisitæ.* VI. 1. *Mors.* VII. 2. *Fides.* VIII. 3. *Sine resistentia.* IX. *Sentent. Sylvi.* X. 4. *Fides & dispositio.* XI. *Effectus Martyrii.* XII. *Se sponte offerre ad Martyrium.*

QUID est martyrîum?

I. R. Est toleratio mortis illatæ à Tyranno in odium Dei, sive Religionis veræ.

II. Ecclesia duplex martyrîum agnoscit: unum est eorum qui ante usum rationis occiduntur in odium Dei; et valet ex speciali Dei gratia & privilegio, loco Baptismi, ad salutem & coronam: sic infantes ab Herode occisos causâ Christi, Ecclesia colit ut Martyres.

III. Alterum est martyrîum adultorum, quod consistit in voluntaria acceptione & tolerantia tormentorum mortis, pro testificatione Fidei aut veræ Religionis, sive propter Deum, illatæ à Tyranno.

Hoc martyrîum est actus virtutis fortitudinis elicitus, & imperatus à charitate aliisque virtutibus.

An Virgines peremptæ ob castitatem sunt Martyres?

IV. R. Affirm. Nam sub Fide & verâ Religione comprehenditur omnis virtus, vel omissio peccati, quatenus à Fide, Religione, vel à Deo commendatur vel remuneratur: ita Joannes Bapt. est Martyr occisus propter reprehensionem adulterii.

Non tollit rationem martyrîi, quòd Tyrannus fingat alium titulum ex malitia vel ignorantia, modò causa Religionis verè concurrat.

Si quis verò justè occidatur pro suo scelere, non erit Martyr, quia, ait S. Aug., pœna non facit Martyrem, sed causa. Wig. num. 15.

V. Quænam igitur sunt conditiones requisitæ pro martyrîo?

VI. R. Prima est, ut mors verè sequatur, vel sufficiens causa mortis sit applicata, etsi miraculosè effectus mortis impediatur; quo modo S. Joan. Evangelista colitur tanquam Martyr.

VII. Secunda, ut mors, illata ex odio Fidei sive Religionis, acceptetur ex fide Divina; defectu hujus, Hæretici non sunt Martyres, etsi occidantur ab Infidelibus in odium Christi.

VIII. Tertia, ut Martyr non reluctetur aut repugnet contra Tyrannum, sed mortem sine resistentia patiat; & propterea Ecclesia non solet milites, occisos in bello Religionis, colere tanquam martyres, quia non eligunt mortem perpeti pro fide, sed potiùs vivere & pugnare. Ita Wiggers.

IX. Sylvius tamen cum S. Thom. a. 2. ad 3. propendet in hoc, ut milites illi verè dicantur Martyres, si ex vero intuitu Religionis pugnam & mortem acceptent, quia causa martyrii cum morte concurrat. Possunt consequi meritum martyrii, dicit S. Thom. q. 188. a. 6. ad 2.

Si autem miles agat merè ob stipendium vel finem temporalem, non attingit causam martyrii.

X. Quarta: requiritur status gratiæ, vel saltem conveniens ad eam dispositio, qualis requiritur in susceptione Baptistimatis; nam etiam vocatur Baptismus sanguinis; fuit enim quovis tempore, ait Conc. Trid. sess. 14. c. 4. contritionis motus necessarius ad impetrandum veniam peccatorum.

XI. Qui sunt effectus martyrii?

R. Gratia Sanctificans prima, vel augmentum ejus, remissio omnis culpæ & pœnæ, item aureola gloriæ.

X. An licet se sponte offerre ad martyrium?

R. Regulariter loquendo non licet; S. Th. a. 1. ad 3. quia hoc est dare Tyranno occasionem peccati, & prodigere vitam propriam.

Licet tamen, si justa causa concurrat: v. g. conversio infidelium, roboratio vacillantium, &c. Item licet ex inspiratione Spiritûs Sancti.

Observa ex S. Thom. hîc a. 1. ad 3. quomodo actus quidam aliquando obligent solùm secundum præparationem animi.

N. 251. DE VIRTUTIBUS FORTITUDINI
ANNEXIS.

S. Thom. 2. 2. q. 128. & seq.

I. 1. *Magnanimit.* II. *Vitia.* III. 2. *Magnificen.* IV. 3. *Patientia.* V. *Vitia.* VI. 4. *Perseverantia.* VII. *Vitia.* VIII. *Vitia illa sunt ordinariè venialia peccata.*

QUATUOR assignantur à S. Thoma virtutes annexæ fortitudini.

I. Prima est "magnanimitas," quæ versatur circa actus heroicos, præcipuè quantum ad honores.

II. Vitia huic virtuti opposita per defectum est "pusillanimitas, S. Thom. 2. q. 132. per excessum sunt præsumptio, ambitio, & inanis gloria." S. Thom. q. 130, 131, 132.

III. 2^a. Est "magnificentiâ," quæ versatur circa res magnas & sumptuosas juxta rationis dictamen. S. Thom. q. 134.

Vitia eidem opposita sunt "parvificentiâ" per defectum, & "nimia profusio" per excessum. S. Thom. q. 135.

IV. 3^a. "Patientia," quæ est virtus firmans animum in tolerantia afflictionum contra tristitiam & peccatum; ei adjungitur "longanimitas." S. Thom. q. 136.

V. Patientiæ opponuntur hæc vitia, "impatientia" per defectum, & "insensibilitas" per excessum.

VI. 4^a. Est "perseverantiâ," quæ est virtus conservans animum in bono contra molestiam diuturnitatis. S. Thom. q. 137. Virtus ei affinis est constantia.

VII. Vitia opposita sunt "pertinaciâ" per excessum & "mollitiâ" seu tædium atque inconstantia per defectum. Consule Breviarium Polman.

De dono perseverantiæ agitur alibi.

VIII. Vitiâ præfata, opposita prædictis quatuor virtutibus, ordinariè ad peccata venialia terminantur, nisi dignitas materiæ, aut contemptus, vel alia circumstantia præcepti aut charitatis, &c. intercedat.

Similes casus per exempla explicat Sylvius scribens in prædictas S. Thom. quæstiones.

TRACTATUS

DE VIRTUTE TEMPERANTIÆ.

N. 252.

S. Thom. 2. 2. q. 141.

I. *Definitio.* II. *Objectum materiale remotum.* III. *Proximum.* IV. *Formale.* V. *Vitia.* VI. *Proposit. damnata.* VII. *Fundamentum.* VIII. *Obj. R.*

I. TEMPERANTIA, quæ est virtus specialis, quarta inter cardinales, describitur: "Virtus moderans delectationes usumque gustûs & tactûs.

II. Objectum materiale sive materia remota sunt esculenta, poculenta & venerea.

III. Materia proxima sunt delectationes cibi & potûs ad conservationem individui sive vitæ; item delectationes seu concupiscentia venereorum, ad conservationem speciei humanæ, quæ delectationes sunt vehementissimæ præ aliis, & ideo requirunt specialem virtutem ad moderamen.

IV. Objectum formale est ratio moderationis convenientis naturæ rationali humanæ.

V. Vitia generatim opposita temperantiæ sunt "insensibilitas" per defectum, "intemperantia" per excessum. S. Th. q. 142.

VI. Annectenda hîc est condemnatio daurum propositi-
onum sequentium ab Innoc. XI.

"Comedere & bibere usque ad satietatem ob solam voluptatem, non est peccatum, modò non obsit valetudini. Quia licitè potest appetitus naturalis suis actibus frui." Est 8.

"Opus conjugii ob solam voluptatem exercitum omni
penitus culpâ caret ac defectu veniali."

VII. Ratio fundamentalis hujus justæ damnationis est, quòd naturalis ordo invertatur, quando opus ordinatur ad

delectationem ut finem, siquidem natura ordinet delectationem ad opus; annexa enim est delectatio, ut opus debitum non negligatur; igitur delectatio non potest esse finis. Ita P. Antoine tom. 2, pag. 284.

VIII. Putavit nuper quidam Professor ictum condemnationis evadere docendo, quòd præfata opera liceant ob delectationem, quando illa delectatio est moderata; sed idipsum implicat, quòd delectatio illa sit moderata, quæ non ordinatur ad opus, sed quæ è contra est finis operis.

Deinde Author illarum propositionum damnatarum idem voluit, quod Professor iste: ille enim Author non ita insanivit, ut dicere voluisset, actus illos ob immoderatam voluptatem exercitos carere omni culpâ, ergo voluit loqui de actibus exercitis ob voluptatem moderatam.

N. 253. DE VIRTUTE ABSTINENTIÆ.

S. Thom. 2. 2. q. 143.

I. *Partes subjectivæ sive species.* II. *Partes potentiales.*
III. *Definitio abstinentiæ.*

SANCTUS Thomas hic docet, virtutis temperantiæ triplices esse partes, scilicet integrales, subjectivas, & potentiales.

Integrales sunt hæ duæ: honestas, & verecundia; hæc non est virtus, sed passio sub timore. S. Th. q. 144. & 145.

I. Partes subjectivæ sive species sub virtute temperantiæ sunt:

Abstinentia circa cibum & potum non inebriativum;
Sobrietas circa potum inebriativum;
Pudicitia circa oscula, tactus, &c. S. Th. q. 143.

II. Partes potentiales temperantiæ sunt virtutes secundariæ circa materias minùs difficiles, quarum delectationes moderantur.

Sunt autem hæ: continentia, mansuetudo, clementia, modestia; hujus species sunt humilitas & studiositas; addit Antoine eutrapeliam & circumspeditionem.

Quamvis aliquæ harum versentur circa materias alias, vocantur tamen partes potentiales temperantiæ ob modum similem moderandi.

Quid est abstinentia?

III. R. Est virtus moderans concupiscentiam usumque alimentorum, convenienter ad bonum rationis,

Hæc abstinentia variis modis & gradibus in actum deduci potest, vel ut abstinence ab omni cibo, quo modo Christus abstinuit 40 diebus Matth. 4. vel à solis carnibus aut ab alia cibi specie, vel à pluribus refectionibus, &c.

Abstinentiæ præcipuus actus est jejunium de quo cum S. Thoma 2. 2. q. 147. agemus in seq.

1. De jejunio secundum se. Num. 254.
2. De præcepto jejunii. Num. 255 & 256.
3. De partibus jejunii. Num. 257. & seq.
4. De collatiuncula. Num. 262.
5. Quinam obligentur ad jejunium. 270.
6. De causis excusantibus à jejunio. N. 266.

N. 254. DE JEJUNIO EJUSQUE DIVISIONE.

S. Thom. 2. 2. quæst. 147.

- I. *Divisio.* II. *Jejunium spirit.* III. *Morale.* IV. *Cadit sub præcepto juris naturalis.* V. *Jejunium naturale.* VI. *Cujus Virtutis sit actus.*

I. POLMAN plures vocis jejunii acceptiones explicat & ita dividit jejunium in philosophicum, medicinale, pœnitentiale, morale, spirituale, naturale & ecclesiasticum.

II. "Jejunium spirituale," seu metaphoricum est abstinere à peccatis. S. Aug. Tract. 17. in Joan.

III. "Jejunium morale" est potus cibique abstinentia juxta rationis naturalis dictamen ad finem moralem, v. g. ad concupiscentiam refrænandam. IV. Hoc jejunium potest jure naturali obligare quemcumque etiam infidelem per se vi præcepti temperantiæ, vel per accidens ratione alterius virtutis: ratio enim naturalis dictat, quòd unusquisque debet uti remedio congruo ad evitandum peccatum; hoc autem remedium obvium crebrò est jejunium: propterea dicit S. Thom. a. 3. quòd jejunium in communi cadat sub præcepto juris naturalis.

Theologi præcipuè hic agunt de jejunio, quod cadit sub præcepto Ecclesiæ, & illud dividunt in jejunium "naturale & ecclesiasticum."

V. Quid est jejunium naturale?

R. Est abstinentia ab omni cibo & potu in stomachum transmissis, sive ab omni, quod sumitur per modum cibi, aut potus aut medicinæ à media nocte.

VI. Observa, quòd illud jejunium naturale, quod præcipitur ante sumptionem Eucharistiæ, non sit propriè actus virtutis abstinentiæ vel temperantiæ, sed actus virtutis Religionis, quia præcipitur ab Ecclesia ob finem reverentiæ Sacramenti; sed jejunium ecclesiasticum est actus virtutis abstinentiæ.

N. 255. DE JEJUNIO ECCLESIASTICO.

I. *Definitio.* II. *Constituitur ex tribus partibus.* III. *Tripliciter peccari potest.* IV. *Jejunia imperfecta.*

QUID est jejunium ecclesiasticum?

I. R. Est "certis diebus juxta morem & præscriptum Ecclesiæ, abstinere à carnibus, sub unica in die refectioe, ante horam competentem non sumenda."

II. Igitur jejunium Ecclesiasticum continet tres partes; scilicet, 1. abstinentium à carnibus, sub quibus intelliguntur ova, & lactinia, quia à carne originem trahunt; 2. abstinentiam à pluribus refectioibus, præter unicam ex aliis cibis; 3. ut certa refectiois hora non preveniatur; & ita hoc tempore refectio non sumatur ante meridiem.

III. Hinc patescit, quòd possit hoc jejunium tripliciter violari, & sic tripliciter peccari mortaliter, 1. comedendo cibos vetitos; 2. sumendo plures refectioes; 3. præveniendo horam refectiois. Propterea qui confitetur, se violasse jejunium, interrogandus est, quam ex tribus partibus jejunii violaverit.

IV. Nota, quòd quædam jejunia non obligent ad illas tres partes observandas: sic jejunia feriis sextis & sabbatis per annum obligant ad solam abstinentiam à carnibus juxta consuetudinem loci; jejunia dierum Rogationum non prohibent refectioem secundam post meridiem; sed hæc jejunia vocantur jejunia imperfecta.

DE JEJUNIIS QUÆ SUNT IN PRÆCEPTO.

I. *Abstinentia à carne feriis sextis & sabbato.* II. *Diebus sabbati post Nat. Domini licet edere carnes.* III. *Item Fer. sexta in Natali Domini.* IV. *Jejunium in diebus Rogationum.* V. *Jejunium in 4. temporibus & quibusdam Vigiliis.*

QUÆ jejunia in Diœcesi Mechliniensi observanda sunt ex præcepto?

I. R. 1°. Servanda est abstinencia à carnibus, non à pluribus refectionibus, feriis sextis & sabbatis per annum: consuetudo tamen introduxit, ut in Diœcesi Mechliniensi diebus sabbati, nisi eodem die occurrat aliud strictum jejunium, permittatur jusculum carnis coctæ, ejusque pinguedo stillata, quorum usus in Diœcesi Antuerpiensi contigua non licet.

II. Item ex consuetudine licet vesci carnibus diebus sabbati occurrentibus à Nativitate Domini ad Purificationem B. M. V. utrimque inclusivè, ob gaudium Nativitatis Domini; non ob infirmitatem B. M. V. ex puerperio, ut falsò plebs divulgat; nam sine dolore peperit & sine infirmitate.

III. Item licitum est edere carnes in die Natalis Domini incidentis in feriam sextam Cap. 3. "explicari" tit. 46. de observ. jejun. lib. 3. Decretal. nisi quis ex voto aut aliter prohibeatur. Syn. Diœc. Mechl. tit. 22. c. 7.

IV. Secundò: observanda sunt jejunia diebus Rogationum, & S. Marci sub abstinencia à carnibus tota die, & dilatione refectionis usque ad meridiem, post quem plures refectiones permittuntur.

V. Tertiò: jejunium integrum servandum est in quatuor anni temporibus, & in vigiliis Festorum sequentium, Nativitatis Domini, Pentecostes, S. Joannis Baptistæ, SS. Petri & Pauli, S. Laurentii, Assumptionis B. M. V., S. Matthæi, SS. Simonis & Judæ, omnium Sanctorum, & S. Andreae. Juxta Syn. Prov. Mechlin. l. tit. de jejuniis cap. 1. alibi jejunatur etiam in vigiliis aliis.

Dum vigilia incipit in diem Dominicum, jejunatur Sabbato præcedenti. Idem dicit Sylv. 2. 2. q. 147. a. 4. in fine, de vigilia incidente in solemnitatem Patroni civitatis, vel Festum Corporis Christi:

Dixi jejunium integrum secundùm tres partes Numero præcedenti expositas: verumtamen

Notandum, quòd in his omnibus jejuniis præfatis non prohibeantur in hac Patria ova nec lacticia, extra Quadragesimam.

N. 256. DE JEJUNIO QUADRAGESIMALI.

- I. *Status Jejunii Quadragesimalis.* II. *Abstinencia à Lacticiniis.* III. *Diebus Dominicis non jejunatur.* IV. *Abstinencia ab ovis sub gravi.* V. *Objectio.* VI. *Objectio.*

I. JEJUNIUM Quadragesimale est solemnissimum per universam Ecclesiam, quod originem suam trahit ab Apostolis ad exemplum Christi, quamvis varias subinde passum sit mutationes; olim enim usque ad tempora S. Bernardi jejunabatur usque ad vesperam; sæculo decimo tertio tempore S. Thomæ usque ad horam tertiam pomeridianam; paulò post à tempore Durandi & his temporibus licitum est per consuetudinem sumere unicam refectionem circa meridiem, & vesperi collatiunculam: antiquæ consuetudinis interim vestigium servatur adhuc in Ecclesia, dum in Quadragesima Vesperæ cantantur ante meridiem seu ante refectionem.

II. Tempore Quadragesimæ abstinendum, etiam diebus Dominicis in ea occurrentibus, non solùm à carnibus, sed & ab ovis & lacticiniis, scilicet butyro, lacte, caseo, &c., quæ ex carnibus originem ducunt: ex consuetudine tamen in hac Patria hodieum esus lacticiniorum, exceptis paucis diebus ab Episcopo designatis, permittitur, modò certis precibus, vel eleëmosynâ indulgentia illa compensetur; hujus veram obligationem admittit Steyart in pp. dam. apud me pag. 79. Vide Syn. Diœc. Mech. tit. 12. cap. 4.

III. Diebus Dominicis in Quadragesima licèt abstineatur à carnibus, non obligat tamen abstinencia à pluribus refectionibus, nec certa refectionis hora servanda; generatim diebus Dominicis reliquis non jejunatur ob lætitiã Resurrectionis Christi, quantumvis eo die id licitum sit; olim quidem aliqui SS. Patres inhibuerunt jejunia die Dominico, sed ad evitandos errores hæreticorum, putà Manichæorum: hinc observatur in Ecclesia, ut, dum vigilia, in qua jejunatur, incidit in diem Dominicam, jejunetur Sabbato præcedenti: verumtamen dies festivus extra Dominicam non mutat jejunium, nisi sit Festum Corporis Christi, vel solemnitas Patroni Civitatis, ait Sylvius.

An obligatio abstinendi ab ovis & lacticiniis est gravis?

IV. R. Videtur, quia in illis potest dari materia gravis; attamen sæpe levis est. Accipe pp. 32. damnatam ab Alex. VII. "Non est evidens, quòd consuetudo non comedendi ova & lacticinia in Quadragesima obliget."

V. Objiciunt hæretici, quòd nulla de jejunio Quadragessimæ exstent testimonia in litteris Apostolorum.

R. Per Traditionem Apostolicam illud jejunium propagatum est: pro istius probatione sufficit aurea illa S. Aug. lib. 4. contra Donat. regula: quod universa tenet Ecclesia, nec Conciliis institutum, sed semper retentum, est, non nisi autoritate Apostolicâ traditum rectissimè creditur.

Qui Curiosus desiderat cognoscere initium, progressum & mutationes præfatorum jejuniorum, adeat opus R. P. Cozza, tomum in folio de jejunio.

VI. Obj. Marci 2. v. 19. dicit Christus, quòd filii Sponsi non possint jejunare, atqui Christiani sunt filii Sponsi Christi; ergo, &c.

R. Locutio est parabolica: filii Sponsi intelliguntur Discipuli Christi, & significatur, quòd non conveniat, ut Christus, quamdiu in terris cum ipsis morabatur, faceret eos jejunare seu lugere, ut exprimit Matth. cap. 9. ast post mortem Christi jejunaverunt, ut testatur de se S. Paulus. Duas alias Responsiones adfert S. Thom. 2. 2. quæst. 147. art. 4. ad 3.

N. 257. DE ABSTINENTIA A CARNIBUS.

S. Thom. 2. 2. q. 147. a. 8.

I. *Ratio prohibendi esum carnis.* II. *Vinum non prohibetur.* III. *Explicatur Textus Matth. 15.* IV. *Item Luc. 10.* V. *Item 1. ad Cor. 10.* VI. *Item Ep. ad Tit. 1.* VII. *Est peccatum mortale.* VIII. *Materia parvitas.* IX. *Peccat toties quoties edit.*

QUARE prohibetur esus carniùm die jejunii?

I. R. Quia jejunium institutum est ad macerationem carnis, sive ad reprimendam concupiscentiam gustûs & veneriorum. Esus autem carniùm plus habet delectationis & provocat ad venerea subministrando abundantiores humores seminis. S. Th.

Sub carnibus comprehenditur jusculum carniùm, & ea quæ ex carne originem trahunt, ut ova, &c.

Quorum animalium carnes prohiberi censeantur, meliùs ex usu communi discernitur: carnes testudinum, ranarum & similibus, quæ in aquis nutriuntur, non comprehenduntur, quia, cum sint frigidioris naturæ, non ita generant sperma.

Quare non prohibetur vinum, in quo est luxuria Prov. 20?

II. R. Quia vinum alibi est potus ordinarius & necessarius.

Respondet S. Th. art. 8. ad 1. quia vinum libidinem solum excitat ratione caloris, qui cito transit, sed carnes eam promovent ratione humoris, qui diu manet.

Alibi antiquitus vinum etiam prohibitum fuit.

Calvinistæ & Lutherani, resuscitantes errorem Joviniani, objiciunt contra jejunium.

III. Obj. Matth. 15. v. 11. dicit Christus: "Non quod intrat in os, coinquinat hominem;" ergo esus carnis non coinquinat.

R. Distinguo consequens; ergo esus carnis non coinquinat ex sua natura hominem, aut ex eo, quod fiat non lotis manibus, concedo totum; non coinquinat ratione inobedientiae & intemperantiae propter prohibitionem, nego consic esus fructus vetiti coinquinavit Adamum; similiter legimus quod Deus V. L. prohibuerit carnem porcinam: & in N. L. Apostoli imposuerunt fidelibus abstinere a sanguine & suffocato. Act. 15.

IV. Obj. Luc. 13. "Manducate quæ apponuntur vobis."

R. Christus mandat Discipulis, ut sint contenti cibis, qui apponuntur, non autem ut edant cibos vetitos, quia nec Christus nec Discipuli unquam comederunt cibos vetitos; ita ut acceptio sit commoda.

V. Obj. 1. Cor. 10. v. 27. "Omne quod vobis apponitur, manducate."

R. Docet solum Apostolos, fidelibus licitum esse manducare idolothyta, quando apponuntur; non loquitur de cibis vetitis.

VI. Obj. ad Tit. 1. v. 15. "omnia munda mundis."

R. Similiter agitur de idolothytis, quæ licite comedebantur à mundis, sive à fidelibus, qui non laborabant conscientia erroneâ.

Quantum est peccatum edere carnes die jejunii vel abstinentiæ.

VII. R. Est ex genere suo peccatum mortale, quia datur in eo gravis materia, & finis legis similiter gravis est, & quia sic habet sensus fidelium.

An potest fieri veniale ex parvitate materiæ?

VIII. R. Affirm. quia una buccella carnis v. g. non est in se materia gravis cibi vel nutritionis: nec fit gravis ex parte finis legis; ergo, &c.

Passim tamen ejus esus erit peccatum mortale propter

conscientiam erroneam & scandalum, & ob actionem contra Professionem fidei; populus enim apprehendit esum carnis die jejunii tanquam indicium & signum hæresis: & hæc ratione Tannerus non admittit materiam levem.

IX. *Observe*, quòd toties quis peccet, quoties carnes comedit die jejunii; nam præceptum non comedendi carnes est negativum.

N. 258. DE UNICA REFECTIONE.

S. Thom. q. 147. art. 6.

I. *Ratio unica Refect.* II. *Objectio.*

QUARE Ecclesia permittit unicam tantùm refectionem die jejunii?

I. R. S. Thom. art. 6. in c. quia per unicam refectionem salvatur hominis natura, ne intereat, & simul concupiscentiæ aliquid subtrahitur.

Dies intelligitur naturalis ab hora duodecima nocturna usque ad duodecimam noctis sequentis.

Observe 1°. quomodo quæcumque cibi sumptio sine causa die jejunii extra refectionem & collatiunculam, pariat peccatum vel mortale, si materia sit respectivè notabilis; vel veniale, si materia sit levis.

Observe 2°. quòd plura modica sumpta eadem die jejunii, inter se coalescant ratione effectûs nutritionis, & ita possint constituere materiam gravem ad mortale, sicuti plura parva furta coalescunt: hinc damnata est ab Alex. VII. hæc Prop. 29. "In die jejunii qui sæpius modicum quid comedit, etsi notabilem quantitatem in fine comederit, non frangit jejunium."

II. *Obj.* modica diversis diebus jejunii sumpta non coalescunt, ergo modica eodem die sumpta non coalescunt.

R. *Conc.* antec., nego conseq. Ratio disparitatis est, quòd sumpta eodem die sint contra unum idemque præceptum in individuo; sed quæ diversis diebus sumuntur, sunt contra diversa præcepta singularia; lex enim jejunii quadragesimalis est virtualiter totiplex, quot sunt dies, & ideo modica diversis diebus sumpta sunt disparata, & non constituunt peccatum mortale.

N. 259. DE PECCATIS CIRCA REFECTIONEM
UNICAM.

I. *Tripliciter peccatur.* II. *Protrahenda refectionem ultra duas horas.* III. *Causa.* IV. *Dividens refectionem.* V. *Interruptio refectionis per semihoram.* VI. *Ex justa causa licet.* VII. *Ex causa negotiorum.* VIII. *Quomodo Ministrantes excusentur.* IX. *Peccatur mortalit. absque contemptu.* X. *Materia levis.* XI. *Materia gravis.* XII. *Poma, pyra, &c. sunt cibus.*

I. **TRIPLICITER** peccari potest ex causa unicæ refectionis; 1. sumendo plures refectiones, aut plures partes refectionis.

2. Dividendo refectionem, sive interrumpendo per notabile tempus.

3. Protrahendo nimium refectionem in longum tempus, sic enim virtualiter multiplicatur refeccio.

Quanto tempore potest protrahi refeccio?

II. R. Rationabiliter dicitur, quod ultra duas horas continuas non possit protrahi. Addit Henno tunc monendos esse convivas, ut abstineant ab esu.

An quispiam, qui tempore semi-horæ festinanter absolvit suam refectionem, possit post spatium unius horæ iterum manducare titulo, quod duæ horæ refectionis needam sint elapsæ?

III. R. Negativè; quia iste supponitur intentione & re absolvisse refectionem suam completam, adeoque posterior manducatio illa non est pars prioris completæ refectionis, sed potius pars secundæ refectionis.

An dividens per notabile temporis spatium refectionem in duas partes, peccat, dum illæ duæ partes æquivalent ex parte cibi unicæ solùm refectioni integræ?

IV. R. Affirm. Ratio est, quod non servetur unitas refectionis: deinde prohibentur non solùm plures integræ refectiones, sed etiam plures semi-refecciones sive partes refectionis.

Quantum temporis spatium censetur hic facere notabilem interruptionem?

V. R. Id facit spatium dimidiæ horæ, juxta Cozza p. 3. n. 86. maximè si desit justa causa, vel si quis cessaverit sine intentione refectionem inceptam prosequendi postea: imò existimat Cozza p. 3. a. 1. d. 6. n. 81. eum, qui surgit è mensa animo & voluntate non reassumendi comestionem,

sive, quod est æquivalens, qui dixit orationem gratiarum cum intentione finiendi refectionem, non posse comestionem reassumere, licet post breve tempus: aliqui tamen putant, mutata voluntate, id licere. Vide La Croix lib. 3. p. 2. n. 1281.

VI. Ex justa causa licebit sine ullo peccato refectionem interrumpere per breve tempus, per quadrantes vel dimidiam horam (ait Cozza) & ita, VII. si quis inceperit refectionem, & necessitatis vel negotiorum causâ avocetur, p̄terit rediens perficere refectionem unquam inchoatam ante.

VIII. Eodem titulo Diana excusat ministrantes mensæ, & lectores tempore mensæ, quæ aliquid cū sumunt immediatè ante mensam, quia isti intendunt cum edentibus incipere refectionem, & post ministerium præstitum immediatè eam perficere.

Alii eodem excusant titulo necessitatis contra debilitatem, ut debite fungantur suo officio. Bill. t. 5. p. 174. neutrum causam universaliter sufficientem arbitratur, sed eodem excusat per consuetudinem communiter receptam.

IX. Docuerunt quidam, non peccari mortaliter per violationem jejunii, nisi fiat ex contemptu: sed eorundem doctrina damnata est ab Alex. VII. in hac prop. 28: "Frangens jejunium Ecclesie, ad quod tenetur, non peccat mortaliter nisi ex contemptu, vel inobedientia hoc faciat, puta quia non vult se subicere præcepto."

X. Quæ quantitas cibi, extra refectionem & collatiunculam sumpta, censetur esse gravis sive sufficiens materia pro peccato mortali: quæ autem materia levis?

XI. R. Certum est quædam circa jejunium Ecclesiasticum detur parvitas materię, & ita buccella una aut altera panis habetur materia levis, sive ut ait Cozza p. 8. a. l. d. 5. n. 61. & Antoine t. 2, una uncia vel dose, v. g. libum unius quadrantis, quod pendit unciam & mediam, est materia levis; sed puto hic iterum aliquid respectivè esse considerandum. Vide infra n. 262.

Jentaculum hominis, quo ipse satis nutritur usque ad meridiem, est certè materia gravis.

Similiter quantitas collatiunculæ descriptæ numero 262. est materia gravis. Meminerint, quod parvæ quantitates coalescant secundùm ante dicta n. 258.

XII. Poma, pyra, nuces, uvæ aliique fructus commurantur inter cibos; verumtamen, cum sint communiter cibi leviores, major requiratur quantitas pro constituenda materia gravi: consequitur, quod non liceat, nequidem causâ

sedandæ sitis, edere poma, uvas, &c., sicut non licet hæc bibere cessante necessitate. Vide latius Cozza p. 3. a. 1. dub 5. qui ibidem n. 59. improbat modum, quo conterendo dentibus poma vel uvas, succus solùm videretur sumi: mustum interim censetur merus potus.

N. 260. DE PECCATIS TERTIÆ ET QUARTÆ REFLECTIONIS.

I. *Peccatur sumendo tertiam refec.* II. *Objectio.* III. *Peccatur mortaliter.* IV. *Qui die Jejuni lautius manducat.* V. *Objectio.* VI. *Objectio.* VII. *Objectio.* VIII. *Objectio.* IX. *Peccat contra temperantiam.*

AN is qui violavit jejunium per secundam refectionem, peccet sumendo tertiam & quartam eodem die?

I. R. Affirm. nimirum toties peccat, quoties deinde manducat, vel saltem peccatum suum auget; quia præceptum Ecclesiasticum jejunii includit hoc negativum: non sumes plures refectiones; quod prohibet æquæ tertiam ac secundam; sicuti quis toties peccat, quoties comedit carnes die jejunii. Ita Sylvius 2. 2. q. 147. a. 6. concl. 3. quest. 3. Antoine t. 2. de jejun.

II. Obj. Jejunium eo die est ipsi impossibile observata; quia jam violatum est per secundam refectionem; ergo &c. R. Dist. ass: jejunium est ipsi impossibile, ut integrè & inviolatè illud observet; conc. ass. est ipsi impossibile observare præceptum jejunii quoad posteriores refectiones, neg. ass: sicut qui comedit semel carnes, potest & debet abstinere ab ulteriori esu ejusdem.

III. Busenbaum putat, quòd iste, licèt in secunda refectione peccaverit mortaliter, in tertia & reliquis peccet solùm venialiter; sed dicti sui rationem non reddit, nec solida reddi potest, dum materia tertiæ & reliquarum comestionum gravis est; ut docet Sylvius cum citatis i La Croix lib. 3. p. 2. n. 1265. Opinio Busenbaum fortè admitti posset, dum materia reliquarum comestionum est ita levis, ut non adferat notabile augmentum ad materiam primæ transgressionis.

AN violat jejunium, qui die jejunii vel anteriori die plus solito manducat in refectione, ut facilius sustineat onus jejunii?

IV. R. Non videtur directè violare præceptum jejunii; quia quantitas cibi juxta S. Th. 147. a. 6. ad. I. in refectione non taxatur lege jejunii. Probant responsionem

Bonac. de præc. Eccl. q. 1. p. 2. n. 7. Abul in 6. Matth. q. 166. mihi t. 13. p. 139, & modernus Cozza hac ratione: quia iste servat totum quod præceptum est, unicam refectio- nem, horam, & abstinẽtiam à carnibus.

V. Nec obstat, quod iste peccet contra temperantiam: quia equidem observat præceptum quoad substantiam, cum jejunium non debeat esse actus in substantiam super- naturalis.

Quidam, inter quos Billuart, docent, eum agere contra legem jejunii, &

VI. Obijciunt: S. Thom. in 4. d. 15. q. 3. a. 4. q. 1. ad 1. dicit; "legem violat, qui in fraudem legis aliquid fa- cit:" atqui iste plus manducat in fraudem legis jejunii; ergo, &c.

R. Neg. min. solum enim intendit evadere difficultatem famis & debilitatis; quæ non sunt de essentia jejunii.

VII. Instant. 1°: iste agit contra intentionem & finem objectivum; neg. ant. agit contra finem & intentionem, legis; ergo, &c.

R. Dist. ant. agit contra intentionem & finem objecti- vum, neg. ant. agit contra intentionem remotam finalem extrinsecam, conc. ant.

VIII. Instant. 2°: agit contra finem objectivum, quia intendit positivè excludere finem intrinsecum, qui est mor- tificatio carnis.

R. Negatur; quia finis intrinsecus legis est mortificatio quæ generatur per abstinẽtiam à secunda, tertia & aliis refectio- nibus: jam autem iste mortificat se per abstinẽ- tiam à secunda & tertia refectio- nibus.

IX. Ad interim facilè admittitur, quòd agat aliquo modo indirectè contra finem legis, & contra temperantiam, & ea- tenus possit peccare. Imò hujusmodi repletio reddit je- junium onerosius, dum cibi nimii aggravant corpus & ani- mam, malos generant humores & phlegmata, ubi moder- ata refectio reficit & fortificat corpus & animam.

N. 261. DE HORA UNICÆ REFECTIONIS.

I. Hora refectio- nis meridiana. II. Circiter. III. Anti- cipare notabiliter est peccatum mortale. IV. Ob justam causam licet prævenire. V. Casus triplicis peccati. VI. Interrogandus pœnitens.

QUÆ horâ diei, tempore jejunii, licet sumere refectio- nem?

I. R. Circa horam duodecimam meridianam juxta consuetudinem hodiernam: seriùs expectare licet, & antiquus erat in præcepto expectare vesperam, postea horam tertiam, ut supra n. 256. dictum est.

Prævenire horam non licet.

II. Dicitur circa horam meridianam, accipiendò horam moraliter, non physicè: nam in quibusdam Monasteriis ad medium duodecimæ refectio sumitur: & foris rustici solent prandere horâ undecimâ, sed hoc ideo quia leviores cibos sumunt, & solent esse operarii.

Quantum peccatum est anticipare horam refectiois?

III. R. Respondet Sylvius quæst. 147. art. 7. Concl. 3. anticipationem mediæ horæ esse leve peccatum, sed duarum horarum esse grave: quia est notabilis anticipatio, veluti si quis circa horam nonam aut decimam matutinam reficiatur: sic enim Lessius lib. 4. c. 2. n. 13. cum aliis.

Cozza tamen p. 3. a. 5. n. 40. non est ita indulgens, dicens, quòd prævenire horam prandii taxatam à consuetudine, per horam unam, sit notabile tempus & peccatum mortale.

IV. Sine peccato anticipatur refectio unica ob justam causam, v. g. ob iter arripiendum, quod negabit refectioem convenienti tempore, & ob similia negotia & necessitates. Sylv. Cozza, Regin.

V. Igitur observa, quomodo quis, die jejunii sine causa manè reficiens se carnibus cum intentione sumendi secundam refectioem, committat triplex peccatum mortale vel unum æquivalens tribus.

VI. Quapropter is, qui confitetur, se violasse jejunium, interrogandus est quam vel quas partes jejunii violaverit, an sine justa aliqua causa, an scandalum dederit sive occasionem peccandi aliis.

N. 262. DE COLLATIUNCULA VESPERTINA.

I. *Origo Collationis.* II. *Consentiente Ecclesia.* III. *Descriptio.* IV. *Quantitas cibi pro collatiuncula, non absoluta.* V. *Sed respectiva.* VI. *Quarta pars cena.* VII. *Qui non esurit, an potest collationem sumere?* VIII. *Qualitas cibi pro collat.* IX. *Non pisces.* X. *Nec cibi calidi.* XI. *Sorbitiuncula non licet.* XII. *Sentent. mitior.*

I. COLLATIUNCULA vespertina, quæ etiam refectiuncula, coenula, & collatio nuncupatur, antiquitus ignota,

quia refectio circa vesperam sumebatur, incepit à tempore, quo refectio cœpta est sumi circa meridiem: nomen sortitum est à collationibus seu conferentiis & lectionibus spiritualibus vespertinis, quando fideles conveniebant; ubi tunc primùm sumpsere aliquid potus; deinde ne iste potus noceret vacuo stomacho, per modum medicinæ cum potu simul aliquid cibi accepere; paulatim iste usus ita increvit, ut ista collatiuncula hodie sumatur ad aliquam nutritionem, II. relaxante eatenus Ecclesiâ legem suam. Nullum quidem Ecclesiæ decretum super ea relaxatione emanavit; sed consuetudine lex moderata est connivente Ecclesiâ: quam Ecclesiæ remissionem cognoscimus ex unanimi Theologorum interpretatione & praxi fidelium.

III. Collatiuncula ergo describi potest, quòd sit modici cibi sumptio, ne potus corpori noceat, & ut corpus simul modicè reficiatur.

Observandum, quandoquidem collatiuncula introducta sit per consuetudinem, quòd illa solummodò sit licita, inquantum illam approbat consuetudo legitima timoratorum fidelium.

Quantum cibi sumi potest pro collatiuncula?

IV. R. Quidam statuerunt certam quantitatem pro omnibus, seu determinatas panis uncias; S. Car. Borr. determinavit unciam panis & mediam, Cozza octo uncias, Concina tres vel quatuor; sed, ut videtur, non satis convenienter; quia quòd uni v. g. Germano exiguum est, foret alteri v. g. Italo nimium: igitur spectari debent personarum complexiones, cibi conditiones, etc. Quapropter

V. rectius quantitas collatiunculæ determinatur per respectum & proportionem ad quantitatem, quâ indigeret iste homo pro moderata cœna, sive refectione: juxta hunc modum Van den Bosch restringit quantitatem collatiunculæ ad septimam vel sextam partem refectionis: VI. Layman lib. 4. tr. 8. c. n. 9. Filliuc. Busenb. alique extendunt ad quintam vel quartam partem integræ cœnæ; & non reperi ullos, licet laxissimos, qui regulariter indulgeant ultra quartam partem integræ refectionis. Igitur juxta hunc laxiorem computum, si indigeam pro refectione uncis cibi sexdecim, potero pro collatione sumere uncias panis quatuor.

Usus in Monasteriis obtinuit, ut in collatione distribuatür unicuique libum duorum quadrantum, quamvis omnes non edant integrum.

VII. An is qui ex refectione prandii satis est confor-

tatus, vel qui non esurit vesperi, potest sumere collatiunculam vespertinam?

Respondet Cozza affirmativè propter consuetudinem, & propter anxietates continuas obventuras, ait Azorius.

VIII. Quales cibos in collatiuncula sumere licet?

R. Consuetudo, ex qua collatiuncula ortum habet, id docet: igitur licet sumere fructus, herbas, panem vel libum; in hac Patria butyratum cum caseo, IX. ait Sylvius 2. 2. q. 147. a. 6. q. 2. qui docet non esse licitum sumere pisces, adeoque minus ova, quia sunt cibi soliti & proprii refectionis perfectæ: Sylvium sequuntur moderni, Antoine t. 2, Cozza p. 3. a. 2. d. 5. item d. 8. n. 81. Concina pag. 65.

Præfatam Sylvii opinionem acriter defendit, quantumvis Princeps laxistarum, Diana t. 1. p. 1 tr. 9. ref. 1. & pro ea adducit agmen Doctorum.

Verum quidem est, quòd in hac Patria usus multorum habeat, ut cum butyrato modicum piscis sumant, sed utrùm iste usus præscripserit legi, inquirendum foret: certè usus iste necdum invasit refectoria Religiosorum aut Monialium, neque etiam mensam omnem omnium timoratorum; sed quia materia levis est in cibo non vetito die illo, parùm curatur, & sic a multis usurpatur.

X. Ob eandem rationem non licent cibi cocti calidi; proinde apparatus mensæ cum diversi generis cibis & ferulis calidis pro collatiuncula, abusus est, non timoratorum usus nec consuetudo. Antoine t. 2.

An ergo quispiam solitus pro collatione sumere libum & bibere pintam cerevisiæ, non possit illa miscere, & inde coquere sorbitiunculam, eamque sumere pro collatiuncula in eadem quantitate?

XI. R. Neg. quia forma collatiunculæ sive qualitas cibi non observatur; nam tale coctum est cibus ordinarius refectionis; pro collatiuncula verò consuetudo solum permittit frigida, quæ extra refectionem sumi solent; calida enim cocta magis sunt delectabilia & magis nutriunt. La Croix lib. 3. p. 2. n. 1303. Antoine t. 2. de jej. q. 3.

XII. Aliqui tamen in hoc consentiunt, quòd, si non excedatur quantitas collatiunculæ, non peccetur mortaliter; quia aiunt, collatiuncula respicit magis quantitatem, quàm qualitatem cibi. Wigg. Bonac. &c.

Certè in hac Patria sensus omnium communis judicat in collatione obligationem servandæ qualitatis cibi tanquam non gravem, dum scilicet sumuntur cibi usuales, seu non prohibiti, in quantitate exigua collatiunculæ.

N. 263. DE TEMPORE COLLATIUNCULÆ
SUMENDÆ.

I. *Circa Vesperam. Inversio collationis cum refectione non licet.* II. *Nisi ex justa causa.* III. *Manè sumere non licet.* IV. *Causa.* V. *Qui manè jentaculum sumpsit, eadem distinctio Casuistarum.*

QUO tempore licet sumere collatiunculam?

I. R. Circa vespem: quia sic eam induxit consuetudo. Propterea non licet capere collatiunculam in meridie & transferre refectionem ad vespem; illa inversio tamen non infert peccatum mortale, quia observantur quantitas & qualitas cibi, & tempora.

II. Imò nullum erit peccatum, si inversionis istius sit aliqua causa rationabilis, v. g. si fiat causa itineris, vel negotiorum agendorum meridie, puta in die mercatus. Item si quis non possit noctu dormire, nisi vespere reficiatur, poterit vespere sumere coenam sive refectionem, & in meridie collatiunculam, non refectionem duplicem. La Croix lib. 3. p. 2. num. 1325.

III. Manè collatiunculam sumere non licet, quamvis vespere solum unica capiatur relectio, eò quòd præveniat hora præcepti substantialis.

IV. Quid faciet is, qui die jejunii manè sumpsit jentaculum, sive cum culpa, sive sine culpa, puta ex ignorantia inculpabili, vel ex eo, quòd intenderet arripere iter vel opus laboriosum à quo impeditur?

V. R. Distinguendo; si manè sumpsit jentaculum æquivalens refectioni non potest ulterius sumere nisi collatiunculam vespertinam: si verò jentaculum fuerit solum æquivalens collatiunculæ, poterit plenam refectionem capere vespere, vel etiam in meridie si ratio quædam requirat ut v. g. Communitati se conformet, omissa vespere collatiunculâ; quia debet salvari unica relectio, quantum fieri potest: si denique jentaculum æquivalet semi-plenæ refectioni, poterit solum eo die ulterius sumere collatiunculam, non refectionem; nisi fortè iste insuetus illi abstinentiæ pateretur nimia incommoda, vel debilitates. Hæc sunt conformia doctrinæ Sylvi, Billuart, &c.

Indignationem meretur insana quorundam Casuistarum distinctio, quâ liberant ab observatione jejunii eum, qui malitiosè illud violavit, non illum, qui sine culpa inadvertenter idem omnino fecit: si enim observantia ulterior

sit utilis & rationabilis pro uno, erit etiam pro altero. O cæcitas in re morali!

Obj. Matth. II. v. 30 dicit Christus quod jugum suum sit suave & onus leve; ergo in L. N. mitior sententia præponenda.

R. Est perversa interpretatio textus; non enim ideo dicitur suave, quasi in lege nova non essent sustinenda jejunia, adversa, cruces, persecutiones, mortificationes; sed quia gratia Christi facit ea esse levia & grata & suavia.

Si quis post prandium ante tempus collationis aliquid cibi sumat, peccat; sed absteineat à collatiuncula; si tamen exiguum quiddam sumpserit, L. a. Croix n. 1287. concedit, ut possit sumere vespere collatiunculum tantò minorem.

Paryus excessus in collatiuncula non potest esse defectus nisi venialis.

N. 264. DE SUMPTIONE POTUS ET MEDICINÆ.

S. Thom. 2. 2. q. 147. art. 6.

I. Quid veniat sub nomine cibi. II. Quid nomine medicinae. III. Ne potus noceat; distinguendum. IV. Quid nomine potus.

TRIA distinguenda sunt pro causa jejunii, scilicet cibus, potus & medicina.

I. Cibus hic vocatur omnis quod per se, vel principaliter ordinatur ad corpus alendum, seu nutriendum, sive sumatur edendo, sive bibendo aut sorbendo; ut puls, lac, mel, jusculum, &c.

Similia sive sint solida sive liquida, frangunt jejunium, si sumantur sine justa causa extra refectionem unicam & collatiunculam. Hæc omnia cibi nomine veniunt, ait Antoine ex Bellarm. uti & ea, quæ pariter sunt cibus & potus.

II. Nomine medicinae veniunt ea, quæ de se ordinantur ad medicationem corporis, & quæ accipiuntur ad promovendum operationem medicinae, ut sorbitiuncula calida: hæc non prohibentur propter necessitatem servandi corpus incolume. S. Thom. art. 6. ad 3.

Ita etiam permittuntur electuaria saccharo condita in parva quantitate in digestionem & per modum medicinae.

Similiter permittitur aliquid cibi ad sedandum graves

capitis dolores, capitis vertigines, &c. Ita Cozza p. 3. art. 1. numi. 32. Item quando quis aliter non posset functiones aut munera mentis vel corporis obire. Antoine tom. 2. de jej. mihi pag. 259.

An licitum est aliquid cibi sumere die jejunii hoc titulo "ne potus noceat?"

III. R. Distinguo: si potus iste sit necessarius, isque noceret stomacho, liceret aliquid sumere per modum medicinæ: si potus non sit necessarius, sed cibus solùm accipiatur, ne abundantia potus noceat; tunc dicendum, quòd peccetur dupliciter, & contra temperantiam per excessum in potu, & contra legem jejunii per assumptionem cibi.

Quid nomine potus intelligitur?

IV. R. Intelliguntur liquida illa, quæ ordinantur per se, non ad corpus alendum, sed ad juvandam cibi digestionem, & ad extinguendam sitim; ut aqua, cerevisia, vinum, thè, caffè, & similia quatenus talia; nutrimentum, quod ex tali potu percipitur, censetur per accidens concomitari. De hoc potu queritur,

AN POTUS FRANGAT JEJUNIUM?

I. *Merus potus non frangit jejunium. S. Thom. in summa.*
 II. *S. Thom. in 4. III. Quomodo immoderatè potitans peccat.* IV. *Bibens ad extinguendam famem.*

AN potus, sumptus extra refectionem & collationem, frangit jejunium Ecclesiasticum?

I. R. Negativè per se loquendo, & intelligendo de potu propriè dicto sine fraude. Hujus responsionis rationem allegat & deducit S. Th. 2. 2. 147. art. 6. ad 2. dicens: "Ecclesia non intendit indicere abstinentionem potus, qui magis sumitur ad alterationem corporis, & digestionem ciborum assumptorum, quam ad nutritionem, licet aliquo modo nutriat. Et ideo licet pluries jejunantibus bibere. Si autem quis inordinatè potu utatur, potest peccare, & meritum jejunii perdere: sicut etiam si immoderatè cibum in una comestione assumat: nimirum si peccet mortaliter, perdet totum meritum; si venialiter, partem amittet.

II. Et in 4. d. 15. q. 3. art. 4. q. 1. ad 1: dicendum, "quòd quamvis aliquis potus aliquo modo nutriat, tamen de se non ordinatur ad nutriendum, sed magis ad dispositionem bonam eorum, quæ nutriunt ut scilicet per membra deducantur & in stomacho non comburantur;

unde sumptio potûs manducatio non dicitur: & ideò ille qui potat extra horam unicæ refectionis, non dicitur bis manducare, & propter hoc nec statutum Ecclesiæ frangit, nisi in fraudem faciat; quia legem violat, qui in fraudem legis aliquid facit.

“Et ibidem ad 2: aqua, etsi solvat jejunium naturæ, quia aliquo modo nutrit; non tamen solvit jejunium Ecclesiæ, quia Ecclesia non attendit in statuendo id, quod quocumque modo nutrire potest, sed id, quod principaliter ad nutriendum ordinatum est.

“Et ibidem ad 4. odor non nutrit, sed aliquo modo confortat, unde non solvit jejunium naturæ, nec Ecclesiæ.”

III. Obj. S. Thom. admittit, quòd immoderatè potitans extra refectionem peccet; ergo iste agit contra legem.

R. Dist. ant; admittit, quòd peccet directè contra legem Ecclesiasticam jejunii, nego ant. quòd peccet contra legem naturalem temperantiæ, concedo; item facilè admittitur, quòd venialiter possit peccare ratione temporis jejunii, cui disconvenit immortificatio illa; similia sunt etiam contra perfectionem jejunii.

IV. An is violat jejunium, qui extra refectionem bibit causâ sedandæ famis?

R. Affirm. Reginal. lib. 4. p. 3. n. 153. ex hac ratione, quia iste agit in fraudem legis jejunii.

Bonac. t. 2. de ppt. Eccl. q. 1. p. 1. n. 8. aliique negant, quia, is observat integrè tres partes jejunii; negant autem, quòd agat in fraudem jejunii; nam in ipso potu non est fraus, cùm supponatur merus potus.

In hanc rem dicit S. Th; statutum legis positivæ non attendit intentionem observantis, sed ipsum actum: deinde sentire famem est de essentia jejunii, nec finis ejus intrinsecus: imò Lessius lib. 4. c. 2. n. 10. excusat eum, qui bibit fine nutritionis.

Verùm in his salva maneat doctrina S. Th. dicentis in 4. d. 15. art. 4. ad 3. quòd sit transgressor præcepti, si quis in fraudem sumeret electuaria; addit 2. 2. quæst. 147. art. 6. ad 3. in magna quantitate, aut si eis quasi aliis cibis uteretur ad famem extinguendam. Intelligit autem Billuart *ly aut*, non disjunctivè, sed explanativè.

N. 265. DE SUMPTIONE CHOCOLAT.

- I. *Edere chocolas frangit jejunium.* II. *Quando sumitur dilutum, disputatur.* III. *Est tutius abstinere.* IV. *Datur ratio.* V. *Axioma, liquidum non frangit Jejunium.* VI. *Ex parvitate Materie.* VII. *Disparitas à Cerevisia.* VIII. *Obj. usus Romæ.*

AN sumptio chocolas frangit jejunium Ecclesiasticum ?

I. R. Certum est, quòd manducare chocolas non dilutum frangat jejunium, consentientibus cunctis, quia cibus est & per modum cibi sumitur.

Quæstio est de potu chocolas, quando scilicet chocolas cum aqua mixtum & dilutum & coctum bibitur, seu potiùs sorbetar.

II. Cozza p. 3. a. 1. num. 100. & La Croix lib. 3. p. 2. n. 1291. proponunt hanc quæstionem veluti controversam per suos utrinque patronos, quos citant.

III. Luculentam etiam super hac quæstione dissertationem edidit Benedictus XIV. Summus Pontifex, qui tamen resolvit esse tutius abstinere à chocolas die jejunii, cui adhæremus cum Billuart.

IV. Ratio est, quòd talis potio per se & principaliùs serviat ad nutritionem, & non propriè ad refrigerationem, vel ad sitim extinguendam; est enim quoddam concoctum calidum. Confirmatur ex eo, quòd per illam potionem debiles nutriantur per septimanas & menses.

V. Obj. Potus, sive liquidum non frangit jejunium; ergo, &c.

R. Potio chocolas non est merus potus juxta prædicta.

Nota, quòd illud axioma "liquidum non frangit jejunium," non sit universaliter verum; nam lac, mel & similia liquida sumpta frangunt jejunium.

Obj. Una uncia chocolas, prout ordinariè sumitur, præbet exiguum nutrimentum.

VI. R. Non disputamus, quin parvitas materiæ possit excusare à peccato mortali. Propterea Cozza p. 3. a. 1. n. 129. licèt Patronus adversæ sententiæ, cavet, ne potus chocolas sæpius, quàm semel in die jejunii sumatur.

Denique Antonius De Leone apud Cozza dicit chocolas multùm nutrire.

Obj. Cerevisia fortis est etiam concoctum ex aqua & farina granorum; atqui iste potus non frangit jejunium; ergo nec concoctum chocolas.

VII. R. Negatur assumptum; est enim cerevisia solum extractum ex granis; in cerevisia enim defæcata non est crassa materia granorum, sed solum spiritus granorum, & hinc est merus potus, qui per accidens parum nutrit, quod innotescit ex eo, quod ii, qui copiosè bibunt sine cibo, deveniant cachectici. Revera qui hoc objicit, non intelligit artem braxatoriam: puls est concoctum ex farina & liquido, sed non cerevisia.

Obj. Romæ sub conspectu Summi Pontificis permittitur usus chocolæ: ergo, &c.

VIII. R. Retulit mihi vir eruditus, quod ipse Romæ existens diligenter inquisierit de illo usu, qui testatus est, quod aliqui ibidem utantur, aliqui verò non.

Summi Pontifices fortè ex justis causis permittunt; fortè, impletâ temporis mensurâ, contradicent: quo modo usus Romæ & ferè ubique habebat, ut quando dispensabatur pro esu carnis in Quadragesima, in refectione cum esu carnis miscerent esum piscium: & tamen Summus Pontifex Benedictus XIV. declaravit illum usum esse & semper fuisse abusum.

Inde Concina pag. 149. ponit regulam; opinio probabilis permissa & tolerata à Papa sciente, non censetur implicite approbata; multæ enim propositiones post longum tempus solum sunt damnatæ: sic et pater-familias permisit crescere zyzania.

N. 266. DE CAUSIS EXCUSANTIBUS A JEJUNIO.

- I. 4. *Causæ excusantes.* II. *Quæcumque causa non eximit à toto Jejunio.* III. *Causa debet esse proportionata.* IV. *Excessus casuistarum.* V. *Qui obligentur lege Jejunii.*

QUÆ causæ excusant a jejunio Ecclesiastico observando?

I. R. Assignari solent hæ tres vel quatuor causæ; 1. impotentia, v. g. infirmitas corporis,

2. Necessitas, ut labor gravis,

3. Pietas, seu majus bonum, veluti onerosa assistentia infirmo præstita cum vigiliis,

4. Dispensatio Superioris. Aliqui omnes illas causas reducant ad unam impotentiam sive impossibilitatem.

II. Bene observandum, quod cum jejunium contineat

tres partes, quaedam causae excusent ab observatione unius partis, non tamen ab observatione aliarum partium v. g. dispensatas ut comedat carnes, non ideo potest plures refectiones capere, nec praevénire horam; sic causa laboris permittens plures refectiones non permittit esum carnis; similiter causa aliqua praevénienti horam, non permittit esum carnis, nec semper plures refectiones.

Generaliter: qui non potest observare perfectum jejunium, debet servare id, quod potest; quia jejunium constat partibus divisibilibus; adeoque una pars sine alia observari potest & debet.

Ita ut falsa sit haec aliquorum Casuistarum regula: cui permittitur esus carnis, permittuntur plures per diem refectiones.

III. Observa insuper, quod causa debeat esse rationabilis & proportionata, ita ut major causa requiratur pro esu carnis, quam pro anticipatione refectionis.

Urbanitas, ut cum amico manduces, non excusat à jejunio.

IV. Indignationem potius, quam Theologicam refutationem meretur multiplicitas excusationum à jejunio, quas fingunt Casuistae, Probabilistae, ita ut ~~non~~ nullus homo vivat, qui ex illis aliquam sibi adsciscere non possét: refert enim Concina de jej. ex Hurtado, quomodo Pasqualigus numeret circiter 50 hominum status seu ordines, quos à praeepto jejunii solutos esse declarat.

V. Quinam igitur obligantur lege Ecclesiasticà jejunii?

R. Omnes Baptizati, qui ad usum rationis pervenerunt, nisi ex aliquo titulo excusentur vel eximantur à toto vel à parte.

An etiam Haeretici?

R. affirm. si sint baptizati; quia subsunt Ecclesiae, quae non videtur relaxare legem suam in gratiam ipsorum.

Infideles non baptizati, non obligantur, quia non subsunt Ecclesiae.

N. 267. DE CAUSA INFIRMITATIS EXCUSANTE A JEJUNIO.

I. *Infirmit. Corporal. excusat.* II. *In dubio judicium Medici.* III. *Sub infirmitate veniunt languidi, &c.* VI. *Si jejunans non possit dormire.* V. *Difficultas non excusat.* VI. *Infirmitas ex culpa.*

QUAE infirmitas corporalis excusat à jejunio?

I. R. Illa, cum qua jejunium non potest observari abso-

lutè, vel non sine periculo notabilis incommodi corporis vel valetudinis: v. g. si timeantur defectus naturæ, debilitates virium, duratio morbi longior, reincidentia, retardatio sanitatis, &c. Infirmities quædam graviore exigunt etiam esum carniùm.

II. In dubio recuritur ad iudiciùm medici timorati: sed medici aliqui sæpe nimis adulatoriè sensualium hominum desiderii indulgent, quandoque timorè lucri cessantis.

III. Sub infirmis veniunt etiam languidi, debiles, valetudinarii, reconvalescentes à morbo, quibus multum cibi simul sumere non licet; quibus Sylvius annumerat illos, qui tam infirmæ sunt complexionis, ut vacuo stomacho capitis dolores aut vertigines patiantur, vel inepti redantur ad sua negotia vel opera; quibus præfatis licitum est sumere id, quod est necessarium ad evadenda incommoda, non plus. Adeoque uni plus, alteri minus juxta necessitatem, & infirmitatis exigentiàm; quæcumque enim infirmitas levior non excusat à toto jejuniò, quamvis liberet à parte.

IV. Quid licet ei, qui, dum vesperi jejumat, noctes ducit insomnes, sive necessarium naturæ somnum capere nequit?

R. Is vesperi sumat refectionem, & collatiunculam circa meridiem. In hanc rem, ad instantiam Episcopi Gand. damnata est prop. ab Academia Lov. 1657. Vide Billuart 230. t. 5.

V. Jejunandi difficultas non excusat per se à jejuniò, uti nec fames, neque macies, aut pallor ex eo proveniens; verumtamen contra famem caninam sumitur aliquid, per modum medicinæ. La Croix lib. 3. p. 2. n. 1324.

Quid statuendum de illò, qui ex labore illicito vel per suam culpam contraxit infirmitatem?

VI. R. Potest infirmitas ratione impotentis vel necessitatis illius excusare à jejuniò præsentis; quia jus naturæ obligans ad conservationem naturæ prævalet: ille tamen peccavit in causa contra legem jejunii, inquantùm potuit prævidere impedimentum ex culpa sua obventurum.

N. 268. LABOR EXCUSANS A JEJUNIO.

I. *Labor impossibilis excusat.* II. *Labor levis vel incompatibilis non excusat.* III. *Labor agriculturalum, &c. excusat.* IV. *Labor spiritualis.* V. *Labor gravis respectivè consideratur.* VI. *Labor levior liberat debilitatem.* VII. *Non debet totum, quod potest.* VIII. *Labor per breve tempus.* IX. *Operarii otiantes tenentur ad jej.* X. *Labor ex honesta causa excusat.* XI. *Labor in fraudem non liberat.* XII. *Ut nec labor ultro assumptus.* XIII. *Nec labor inhonestus.* XIV. *Impedimenta jejunii prohibentur.*

QUINAM excusantur à jejunio Ecclesiastico ratione laboris?

I. R. Illi soli, quorum labor honestus cum jejunio moraliter est incompatibilis.

Dicitur incompatibilis non absolute, sed moraliter: dum ille labor aequè aut magis debilitat & mortificat, quàm spiritum jejunium moraliter faceret.

II. Proinde si labor sit talis ut possit consistere cum jejunio sine notabili incommodo, non excusat à jejunio. Confirmatur ex hac Prop. 30. damnata ab Alex. VII. "Omnes officiales, qui in Republica corporaliter laborant, sunt excusati ab obligatione jejunii, nec debent se certificare, an labor sit compatibilis cum jejunio." Circa quam propositionem observat Steyaertius, officiales idiotismo Hispanico positos pro operariis manualibus.

III. Supponitur communiter, quòd labor agriculturalum, fabricum & operariorum, qui operibus multùm defatigantibus incumbunt, sit incompatibilis & excusans, quantum ad plures refectiones & horam refectionis; non quoad abstinentiam à carnibus, prout consuetudo docet.

IV. Labor spiritualis per ingenium & memoriam potest esse multùm fatigans, & exhaustiens spiritus vitales, & ita excusans à jejunio: v. g. studium & attentio concionatoris quotidiani, &c.

An is excusatur à jejunio, qui specialiter ita robustus est, ut cum labore gravi commodè possit observare jejunium?

V. R. La Croix lib. 8. p. 2. n. 1329. eum excusat, quia lex, ait, respicit quod communiter est; provocat Patronum Reginaldum; sed hic lib. 4. n. 216. contrarium docet cum Abulensi in: *6. Matth. quest. 143. tom. 13. ed. quòd iste robustus jam contraxerit obligationem legis, & iste labor*

censeatur pro ipso levis in ordine ad mortificationem corporis, propterea malumus dicere, quòd communiter supponendum sit, quòd gravis labor excuset: quòd autem labor excusans respectivè considerandus sit, convincitur ex eo, quòd, fatente La Croix VI. quispiam levior labor possit debiliorem excusare à jejunio propter particularem fatigationem & debilem complexionem personæ, non tamen robustiorem.

VII. Observat ibidem Abulensis, quòd homo non teneatur præcisè facere totum, quod potest, ad conjungendum cum labore jejunium; quia id violentum est, & durare non potest.

VIII. Labor gravis, per paucas horas protractus, non semper excusat à jejunio totius diei.

Observat Cozza p. 3. art. 2. n. 93. quòd labor vel exercitium aliquantulum fatigans, licet non excuset à toto jejunio, possit tamen præbere causam sumendi collationem aliquando majorem consuetâ: quæ regula servare potest, quando dubitatur, an labor vel alia causa sit sufficiens ad excusandum à jejunio.

An operarii, à jejunio excusati ob laborem gravem quotidianum, debent jejunare eo die, quo non laborant, v. g. die Festo concurrente cum jejunio?

IX. Respondet Sylv. 2. 2. quæst. 147. art. 4. affirmativè: quia pro eo die cessat causa, & contra fatigationem præcedentis diei plenè tunc refecti fuerunt, nisi fortè debilitas ex præterito labore perseverans quempiam excusaret; aut quis per hanc abstinentionem redderetur ineptus ad laborem necessarium diei sequentis.

Ex hac causa Cozza cum aliis excusat præfatos operarios, si una solummodo dies intercedat; non autem si plures dies vacationis à labore simul sint intermedii; & benignus Diana liberat eos, eò quòd illi homines, non assueti jejunio, nimium affligerentur.

An labor præfatus excusans à jejunio debet esse necessarius pro victu, aut aliter?

X. R. Non videtur; sed sufficere videtur, quòd quis faciat id, quod esset rationaliter sive ex honesta causa facturus, supposito quod non esset tempus jejunii: tunc enim non censetur agere in fraudem legis; proinde divites non debent propterea cessare à labore suo consueto, & otiosi, ut jejunent. In hanc rem La Croix lib. 3. p. 2. num. 1335. ex aliis provocat declarationem Eugenii IV. decernentis, opifices & agricolas, laboriosa opera exercentes, sive pauperes sive divites, non teneri ad jejunium.

Obj. *Authoritas S. Thomæ 2. 2. quæst. 147. ad 3. & veterum.*

R. S. Thomas excipit: "Nisi fortè ubi ita est assuetum;" jam autem consuetudo hic videtur habere, quòd divites ex honestà causa exercentes defatigantia opera non teneantur jejunio.

Respondet Billuart t. 5. 232. jus antiquum in eo fuisse magis severum, sed illud mitigatum per Eugenium IV. & per praxim modernam.

XI. Illud admittitur ex communi sententia, quòd is, qui in fraudem legis laborat, id est, qui ideo merè, ut non jejuret, vult laborare, quod aliter non faceret, non liberetur à lege jejunii; quia fraus nulli patrocinatur, & quia is propriè non vult servare præceptum jejunii. La Croix lib. 1. n. 784.

XII. Similiter Steyaertius in prop. 31. dam. ab Alex. VII. non liberat à lege jejunii illum, qui ultrò sine causa, sed merè recreationis vel delectationis gratià assumit laborem gravem, v. g. per venationem, lusum pilæ, piscationem, &c. cui consentit Cozza & alii ab ipso citati, art. 7. n. 120. & 133. Item Tamb. apud La Croix, n. 1335.

Hi tamen, labore facto & fatigatione gravi contractâ, permittunt eidem refectionem aliam ob incompatibilitatem jam positam; quamvis, aiunt, peccaverit contra legem jejunii ponendo causam fatigationis seu impossibilitatis; verùm illa defatigatio communiter non est tanta ut pariat positivam impossibilitatem, sed solùm majorem difficultatem in jejunio, quam sibi imputare potest. Billuart t. 5. 235. adeoque iste jejunare potest; & si illud propositam ante fatigationem concipiat, non peccabit.

XIII. Multò minus excusatur à lege jejunii, qui ex labore inhonesto, licèt gravi, defatigatur, v. g. ex operibus furtivis, rixosis, luxuriosis: pro quo iterum Billuart 235. refert prop. dam. ab Academia Lovaniensi.

Obj. Præceptum jejunii non prohibet venari nec furari; ergo qui ea agit, non agit contra præceptum jejunii.

XIV. R. Distinguo & dico, quòd præceptum jejunii ea aliquando prohibeat indirectè, quando sunt impedimenta indebita jejunii: idque secundùm generalia principia: nam lex obligans ad aliquid, obligat ad media necessaria assumenda ad observationem illius; & è contra prohibet opponere impedimenta observationi; sic v. g. prohibitum est assumere somnum die festo tunc quando Missa debet audiri. Ita Cozza supradicit. La Croix lib. 3. n. 1334. secundùm illud axioma: "qui tenetur ad finem, tenetur ad media."

N. 269. DE ITINERE EXCUSANTE A JEJUNIO.

I. *Iter graviter fatigans excusat.* II. *Non sic iter in fraudem.* III. *Nec iter meræ delectationis.* IV. *Juracium Billuart.* V. *Iter equestre non excusat.* VI. *Quantum iter pedestre excuset.*

I. ITER excusat à jejunio, sicuti labor, scilicet honestum & moraliter incompatible cum jejunio, quoad plures refectiones, vel horam, non quoad esum carnis.

II. Proinde iter illud non potest assumi in fraudem legis jejunii; imò, juxta Steyaert, nec ultrò delectationis causa merè potest esse assumptum, quod probat ex hac prop. 31. dam. ab Alex. VII.

III. "Excusantur absolutè à præcepto jejunii omnes illa qui iter agunt equitando, utcumque iter agant, etiamsi iter necessarium non sit, & etiamsi iter unius diei conficiant."

IV. Billuart tamen, diss. 2. art. 11. à jejunio etiam excusat itinerantem; ubi defatigatio est gravis; uti & laborantem honestæ recreationis gratiâ; addit autem "aliòve fine honesto;" adeòque, puto, non merè delectationis causâ; hæc enim causa merè delectationis non concordat cum penitentiali jejunio; sed simul adsit alia, v. g. exercitii corporalis ad recuperandam vel conservandam valetudinem, ad relaxandum animum studio defatigatum, ad invisendum ex honestate amicum infirmum, &c. tum enim commiscetur titulus quispiam sive necessitas convenientiæ: similiter excusat eum, qui instituit peregrinationem ex devotione.

V. An iter, quod peragitur equo, currù aut rhedâ liberat à jejunio?

R. Ordinariè non liberat; quia illud non multùm fatigat aut debilitat; aliquando tamen posset excusare, dum est iter grave, difficile & multùm defatigans, maximè pro eo, qui non est assuetus equitare.

VI. Quantum iter pedestre liberat à jejunio?

R. Aliqui determinant illud per leucas quatuor, quinque, &c. Sed id rectè rejicit Cozza p. 3. a. 7. n. 129. cum enim itinerantes supponantur eximi à jejunio eodem titulo impossibilitatis, quo liberantur operarii, respectivè res consideranda est, & attendi debet personarum vigor, robur, complexio & debilitas, viæ asperitas, &c.; et ita iter bre-

vius causat uni, non alteri, gravem fatigationem excusantem a jejuniis.

Similiter iter pomeridianum non liberat à jejuniis ante-meridiano, nec è contra.

N. 270. DE ÆTATE EXCUSANTE A JEJUNIO.

S. Thom. 2. 2. q. 147. a. 4.

- I. *Abstinentia à carnibus obligat ab initio usûs rationis.*
 II. *De amentibus.* III. *Præceptum jejunii obligat post annum ætat. 21, non antè.* IV. *Fundamentum.* V. *Objectio.* VI. *Attenditur quod fit ut in pluribus.* VII. *Obligat ad jejunium ex lege naturali.* VIII. *Ex Voto, &c.*

IN qua ætate incipit jejunium Ecclesiasticum obligare?

I. R. Incipit obligare quoad abstinentiam à carnibus, quando incipit usus rationis, adeoque circa annum ætatis septimum: ante illum rationis usum licet eis esus carni-um, quia lex positiva humana eos non obligat; laudabiliter tamen parentes carnes ipsis subtrahunt, ut à teneris annis assuecant se subjicere legibus Ecclesiæ.

II. Idem est de perpetuò amentibus; non sic de amentibus per intervalla, quibus lex promulgata fuit, & quibus caro mortificanda est, etiam pro tempore quo redeunt ad rationis usum.

III. R. 2º. Jejunium Ecclesiasticum perfectum secundum tres partes supra n. 255, expositas, obligat eos, qui annum ætatis vigesimum primum compleverunt.

Ante annum ætatis 21. completum non videntur obligati vi præcepti Ecclesiastici ad abstinendum à pluribus refectionibus, vel ad servandam refectionis horam, sed solum quoad abstinentiam à cibis vetitiis.

IV. Fundamentum hujus responsionis est communis Doctorum interpretatio legis jejunii, innixa authoritati S. Thom. 2. 2. q. 147. a. 4. ad 2. ubi dicit: "In pueris maximè est evidens causa non jejunandi, tum propter debilitatem naturæ, ex qua provenit, quòd indigeant frequenti cibo, & non multo simul sumpto, tum etiam quia indigent multo nutrimento propter necessitatem augmenti, quod fit de residuo alimenti: & ideo quamdiu sunt in statu augmenti, quod est, ut in pluribus, usque ad finem tertii septennii, non tenentur ad Ecclesiastica jejunia ob-

servanda. Conveniens tamen est, ut etiam in hoc tempore jejunent secundum modum suae aetatis."

V. Obj. Ratio, ob quam excuserentur à jejunio, est quòd sint in statu augmenti; atqui aliqui ante annum 21 pervenerunt ad statum augmenti perfecti; ergo illi tenentur lege Ecclesiasticà jejunii ante annum aetatis 21.

VI. R. Nego consequ.: ratio est, quòd Ecclesia in ferenda jejunii lege non attenderit ad causam particularem, sed ad id, quod fit in pluribus, & secundum hoc determinavit tempus legis certum pro incerto, scilicet aetatem anni 21, sive tunc habeant statum augmenti, sive non, ut etiam sic excluderentur anxietates & laxitates.

VII. Observa 1°. quòd hujusmodi juniores ante annum 21. possint obligari lege naturali ad quaedam jejunia tanquam media opportuna & ordinaria contra illecebras carnis & peccata: hinc piorum consuetudo observat, ut ex judicio Confessarii in quadragesima quaedam jejunia assumant.

VIII. Observa 2°. quòd illa junior aetas non liberet à jejunio ex alia causa debito v. g. ex voto, vel ex inopposita satisfactione sacramentali, vel ad lucrandum Jubilaeum, &c.

N. 271. UTRUM SENES EXCUSENTUR A JEJUNIO.

I. *Pro senibus non est determinatum tempus.* II. *Disparitas à junioribus.* III. *Non rectè annus 60.* IV. *Quandonam senectus excuset à jejunio.*

I. AN similiter determinata est quaedam aetas senectutis, in qua lex jejunii Ecclesiastici desinit obligare?

R. Negativè: quia nec Ecclesia nec consuetudo determinavit tempus illud.

Quare potius determinatum est certum tempus, quo lex incipit obligare juniores, quàm tempus legis cessantis pro senioribus?

II. R. Ratio disparitatis est, quòd status sufficientis augmenti obviant junioribus, ut in pluribus, aetate vigesimo primo; sed senectus non ita, ut in pluribus obviant in determinata aetate; aliqui enim sexagenarii saepe sunt vegetiores quàm quidam quinquagenarii; deinde senes per experientiam jejunii, magis quàm juniores, possunt discernere, quandonam incommoda senectutis impediunt jejunium.

III. Proinde non rectè ab aliquibus assignatur annus 55, 60, 65, pro termino finiendæ obligationis legis jejunii.

Dicit interim Sylvius, quòd post annum 60. communiter possint excusari, nisi appareant satis vegeti ad jejunandum. Sic refertur Navarrus de se dixisse, quòd octogennarius jejunaret.

IV. Quando nam igitur senes liberantur à lege jejunii?

R. Quando ratione senectutis censentur esse infirmi seu debiles, aut impotentes ad jejunium, vel per jejunium amitterent vires necessarias ad perferenda incommoda & defectus senectutis. Cùm enim in senibus minuatur calor naturalis stomachi, indigent frequentiori cibo, sed non multo simul sumpto, sicut pueri.

N. 272. DE PRÆGNANTIBUS ET PAUPERIBUS, &c.

I. *Quomodo prægnantes & lactantes excusentur.* II. *Qui pauperes excusentur.* III. *Pauperibus non licet eos carnis in Quadragesima.*

I. AN & quomodo mulieres prægnantes & lactantes excusantur à jejunio?

R. Ordinariè excusantur ab observatione unius refec-tionis ex causa necessitatis, quâ tenentur sibi & foetui vel proli subministrare alimentacionem, pro qua indigent abundantiori & frequentiori cibo, non tamen carnis, prout experientia probat.

An pauperes excusantur à præcepto jejunii?

II. R. Cum S. Th. 2. 2. quæst. 147. art. 4. ad 4. pau-peres, qui frustatim eleëmōsynas mendicant, qui non possunt simul habere, quòd eis sufficiat ad victum sive ad plenam refec-tionem, non videntur restringendi ad unicam comestionem; pauperes verò, qui possunt sufficienter habere, quòd eis sufficiat ad unicam plenam refec-tionem, non excusantur propter paupertatem à jejunio; addit La Croix lib. 3. p. 2. n. 1321. nisi fortè per solum siccum panem aut olera, aut id, quòd habent, non possent satim reficere debilitates ex inedia profuentes. Pontas jej. cas. 5.

III. Layman asserit in patria sua tolerari consuetudinem, ut pauperes in Quadragesima absumant reliquias carnis ex diebus bacchanalibus relictas; verùm assero ego, ante hac per octo annos plebanus Mechliniæ, quòd

hïc eam consuetudinem non repererim, sed quoddam carnes reliquæ dentur vesperi ante diem Cinerum consumendæ, vel postea solis infirmis pauperibus.

Quomodo peregrini obligentur præceptis jejunii, explicatur in Tractatu de legibus.

N. 278. DE DISPENSATIONE IN LEGE
JEJUNII ECCLESIASTICA.

I. *Dispensat Papa.* II. *Item Episcopus.* III. *Superior Regularis.* IV. *Parochi in particulari.* V. *Superior secum.* VI. *Non confessarii nec Medici.* VII. *Legitima causa.* VIII. *In dubio requirit dispens.* IX. *Dispensatus pro esu carnis non est pro aliis.* X. *Objectio.* XI. *Cui carnes permittuntur & ova.* XII. *Dispensati pro esu carnis non possunt edere pisces.* XIII. *Rescripta Pontificia.* XIV. *Regula pro dispensatione generali.* XV. *Dispens. pro hero non liberat famulos.* XVI. *Styferus pro Lacticiniis pendendus per edentes.*

QUIS in lege Ecclesiastica jejunii potest dispensare ?

I. Summus Pontifex in Ecclesia universali.

II. Episcopus cum suis Diocesanis, aliquando etiam pro tota sua diocesi, ait Tamb. apud Cozza: quia ad ipsum pertinet dispensatio juris communis in casibus, qui frequenter occurrunt.

III. Dispensat cum suis Religiosis Superior Regularis, Abbas, Guardianus, Prior, non Superior præsentente Priore; nec Abbatissa, ait Cozza: posset tamen ei concedi executio per commissionem vel privilegium, prout Paulus III. fecit.

IV. Parochi, ait Sylvius 2. 2. q. 147. a. 4. ex consuetudine solent dispensare cum suis parochianis, sed solum cum particularibus, saltem ubi Episcopus non est præsens: imò in urbe Roma, ubi Papa & ejus Vicarius resident, Parochi id practicant, ait La Croix lib. 3. p. 2. n. 1311.

V. Superior in iis communitatibus, in quibus potest dispensare cum aliis, potest secum dispensare, quia ipse est pars communitatis, nec deterioris conditionis quam alii. Ita Cozza p. 465.

VI. Confessarii vel Medici dispensare non possunt, sed solum judicare & declarare causas dispensandi subsistere: cautè caveant, dum à delicatis decipiuntur, ne ipsi illis assentiendo eosdem decipiant.

VII. Pro dispensatione legitima requiritur justa causa, sed non tanta, per quam lex cessat; nam tunc dispensatione opus non est: quamvis & tunc pii soleant licentiam petere, ad recognoscendam Ecclesiæ auctoritatem & suam subjectionem.

VIII. Ordinariè in dubio, utrùm causa sit plenè sufficiens, dispensatio locum habet & liberat; sed, cessante causâ dispensationis, cessat dispensatio; hinc si cesset in medio Quadragesimæ, reliqua ejus pars debet observari in jejunio.

VIII. Dispensatus pro esu carnium non ideo est dispensatus pro pluribus sumendis refectionibus, nec è contra, quia potest esse ratio præbens causam dispensationis pro uno; non pro alio.

IX. Multos invenies Casuistas docentes oppositum, nixos hoc argumento: sublato esu carnis tollitur essentia jejunii; ergo tollitur totum jejunium; ergo dispensatus in esu carnis liberatur à toto jejunio.

R. Negatur assump. quia jejunium habet tres partes divisibiles, ut supra dictum est n. 255. & ita potest dari obligatio ad unam illarum, non ad alias.

X. Verumtamen cui permittuntur carnes, permittuntur & ova & lactinia tanquam minora, ex carne habentia originem, non è contra. Sylvius, Billuart, La Croix lib. 3. n. 1259.

An dispensati, ut edant carnes, possunt eodem die simul comedere pisces?

XII. Respondet Sylvius 2. 2. quæst. 147. art. 4. quòd possint spectando rei naturam; quia Superior non videtur velle dispensato auferre, quod ipsi de jure licet, nisi sub tali conditione dispenset.

Verùm Benedictus XIV. Summus Pontifex respondet negativè, & supponit id provenire ex natura præcepti jejunii ac dispensationis, quæ non datur neque unquam data fuit, ut deliciæ quærantur vel capiantur per commixtionem carnium & piscium in epulis tempore jejunii; & ex hac causa præfata permixtio ciborum ab antiquo sub pœnâ excommunicationis vetita fuit per Synod. Hispal. & in Diœcesibus Toletana & Abulensi, ut refert Daniel Concina in Commentario ad rescriptum Benedict XIV. §. 5.

XIII. In hac re præfatus Pontifex, finem imponens multis quæstionibus, edidit Breve ad universos Episcopos de 30. Maii 1741. quod incipit: "Non ambigimus;" item aliud, "in Suprema," de 22. Aug. 1741. Vide Suppl. La Croix pag. 92.; item Epist. Encyclicam de 10. Junii 1745

& demum responsionem ad Episc. Compostellæ de 8. Junii 1745. ubi statuit conclusiones sequentes: denominat autem præfatas suas Litteras "Apostolicæ Sedis Constitutiones & Leges."

1. Dispensatus ut edat carnes die jejunii, non potest eodem die quo edit carnes, comedere pisces, idque sub gravi, ne quidem diebus Dominicis Quadragesimæ: ostreas & cancos repone inter pisces & quidem delicatos quibus adde conchas.

2. Nec potest ipse in vespertina refectiuncula edere carnem, ne quidem in ea parva quantitate, quæ permittitur in alio cibo.

3. Neque potest ille dispensatus ideo prævenire horam, nec plures refectiones sumere.

An iste dispensatus diebus Dominicis Quadragesimæ, pluries possit manducare carnes, non discutit Pontifex: attamen respondendum affirmativè: quia licitè eo die sumit plures refectiones, atque non licet ei edere pisces, dum edit carnes; ergo licet ei in illis refectionibus edere carnes, alioquin in secunda refectioe non posset edere nec carnes, nec pisces.

Idem ego puto judicandum de eo, cui ex justis causis licitum est sumere aliis diebus jejunii plures refectiones integras; verumtamen Eminentissimus Dominus Archiepiscopus Mechliniensis, quando anno 1755 indulgit esum carnis in Quadragesima, restringit ad unicam in die (exceptis Dominicis) comestionem carnis, ita ut operarii in secunda sua refectioe non potuerint edere nec carnes nec pisces, sed solùm ova, herbas, &c.

4. Dispensatus, ut comedat ova, potest simul manducare pisces.

His præfatis regulis non ligantur, qui graviter infirmi aut simili necessitate sunt impotentes.

XIV. 5. Summus Pontifex ibidem assignat duas causas, ob quas Episcopus potest super esu carnis concedere dispensationem multitudini, seu toti communitati aut civitati.

Prima est aëris intemperies vel infectio afferens periculum morborum omni ætati & statui.

Secunda est penuria & inedia piscium & ovorum.

Explicat Pontifex etiam, quomodo non sit sufficiens causa pro generali dispensatione, quòd fortè pisces caro pretio vendantur, eò quòd hæc ratio non militet pro opulentiis & divitiis.

Sed quid si caritas ista proveniat ex magna penuria sive ex raritate piscium?

R. Tunc recurrit secunda ratio præfata.

XV. An est licitum petere vel concedere dispensationem edendi carnes pro tota familia, eò quòd, hero comedente carnem, res familiaris non ferat duplicem mensam?

R. Negativè; quia causa dispensationis tenere se debet ex parte personæ dispensatæ, cum obligatio jejunii sit personalis. Igitur iste herus diminueat alias expensas vel fortè avaritiam suam.

XVI. Hinc consequitur, quòd stuferus pro esu lacticiniorum pendere debeat, non per herum, sed per famulos ipsos edentes lacticinia, quia abstinencia lacticiniorum, in cujus redemptionem succedit stuferus, est personalis; alioquin famuli satisfaciant legendo Orationes Dominicas præscriptas disjunctivè.

N. 274. DE UTILITATIBUS JEJUNII.

I. *Utilitas. ex S. Thom.*

I. SANCTUS Thom. 2. 2. q. 147. a. 1. in c. "assumitur jejunium principaliter ad concupiscentias carnis reprimendas; secundò ad hoc, quòd mens liberius levetur ad sublimia contemplanda; tertio ad satisfaciendum pro peccatis." Hinc legimus in Scriptura Sacra, jejunium fuisse adhibitum tanquam commune medicum ad impetrandum à Deo quæcumque bona, & ad avertendum quæcumque mala. Ascetici & Concionatores præfatas utilitates ampliant, pluresque alias ex Scriptura Sacra & SS. PP. adjungunt, ad quos lectorem remittimus.

N. 275. DE PECCATIS ALIENIS IN CAUSA JEJUNII.

I. *Non licet cibos dare violaturis Jejunium.* II. *Caupones peccant.* III. *Objectio.* IV. *Exceptio.* V. *Opinio Reginaldi circa Famulos.* VI. *Non licet publicè vendere omnibus.* VII. *Ignoranter manducans monendus.*

AN licet die jejunii dare cibos ei, qui per eos violabit jejunium?

I. R. Non licet per se loquendo, quia cooperarèris peccato alterius; sicuti non licet dare ensei ei, qui per eum se interficiet. Vide Billuart t. 5. dissert. 2. a. 9.

Hinc sequitur, quòd non possis offerre cœnam aut jentaculum ei, quem prœvides violaturum jejunium p̄r illam comestionem.

II. Similiter sequitur, quòd caupones non possint in Patria Catholica ministrare Hæreticis carnes die vetito.

Quid si petant carnes ?

R. Oportet respondere, quòd leges Patriæ prohibeant ; sicut autem illi debent hic observare leges alias Patriæ, sic & illas. Adde quòd aliquando id petatur in contemptum Religionis, & eo casu nullo modo licet.

III. Obj. Subministrare cibos est actio de se bona vel indifferens : ergo non est mala.

R. Dist. ant. est actio indifferens considerata sine circumstantiis, conc. considerata cum circumstantiis, neg. nam dare cibos ad esum illicitum non est res indifferens.

IV. Mutatur casus, dum tempore belli exercitus Hæreticorum occupant Patriam ; tum enim leges Ecclesiæ vi, timori & necessitati cedunt, uti etiam in ditione Hæreticorum, ubi caupones p̄tentibus dant carnes, quia negantes haberentur perturbatores Reipublicæ.

Generatim in casibus præfatis subintelligitur secundùm regulas ordinarias : nimirum nisi fortè mala majora sequerentur, sive, nisi causæ justæ excusent, quas quis intendit habendo se permissivè ad peccatum.

V. Reginal. lib. 4. c. 61. n. 194. excusat famulos & ancillas ministrantes cibos domino, quem sciunt per eos formaliter frangere jejunium, hoc titulo, quòd præsent obsequium solitum tanquam jure debitum : sed timeo, ne damnatio prop. 51. ab Innoc. XI. id non patiat, prohibens famulo deferre domino luxuriantî scalas ; propterea consulerem illis ut deserant famulatum impii domini quamprimum, nisi aliæ justæ causæ obstant.

An in Quadragesima licitè exponuntur carnes venales publicè & palam omnibus ?

VI. Respondent Cozza p. 3. a. 6. n. 56. & Reginal. lib. 4. c. 16. n. 202. negativè, quia sic compluribus offertur occasio peccandi, & propterea Magistratus debet uni vel alteri prudentibus committere, qui vendant carnes pro infirmis & aliis licentiam habentibus.

Quid agendum, dum vides quempiam ex ignorantia vel inadvertentia diei jejunii manducare quidpiam contra præceptum jejunii ?

VII. R. Obligaris ex debito justitiæ legalis eum reddere memorem obligationis suæ, sive impedire ; nisi fortè iste

prosequeretur & de peccato materiali deveniret ad formale, aut aliæ excusationes concurrant.

Sylvius q. 147. art. 2. vult excusare à mortali eos, qui imaginario titulo seipsos putant excusatos à jejunio, dum non concurrat ignorantia crassa: sed rigidior hinc est La Croix lib. 3. p. 2. 1851.

N. 276. DE GULÆ VITIO.

S. Thom. 2. 2. q. 148.

I. *Definitio.* II. *Licet uti, non frui delectat.* III. *Divisio.* IV. 5. *Modi seu species gula.* V. *Moderatio.* VI. *Quale peccatum sit gula ex genere suo.* VII. *Mortale ex circumstantiis.* VIII. *Inter peccata capitulæ.* IX. 5. *Filiæ Gulae.*

QUID est gula?

I. R. Est inordinatus appetitus cibi vel potûs, quatenus delectationem adfert: & ita est vitium oppositum temperantiæ.

II. Inordinatio illa consistit in eo, quòd inhæreatur delectationi ut fini, vel plus quàm oportet; nam inordinatum est frui delectatione cibi vel potûs; eâ tamen uti licet ad justum corporis alimentum.

III. Gula dividitur in gulam strictè sumptam, seu crapulam, quæ opponitur virtuti abstinentiæ, & definitur: "Inordinatus appetitus cibi vel potûs non inebriativi;" & in ebrietatem, quæ est circa potum inebriativum, et opponitur sobrietati.

Quibus modis peccatur peccato gulæ?

IV. R. His quinque, qui à S. Th. a. 4. nuncupantur species gulæ, & exprimuntur hoc versu:

Præproperè, lautè, nimis, ardentè, studiosè.

S. Thom. art. 4.

"Præproperè," ante vel extra tempus congruum.

"Lautè," quærendo cibos delicatos, vel nimis pretiosos, attento statu ejuâ.

"Nimis," si in quantitate excedatur in edendo.

"Ardentè," voraciter & nimis avidè.

"Studiosè," dum quærentur cibi nimis accuratè & sapidè præparati.

V. Nota, quod aliquando ob justas causas, v. g. sanitatis,

hospitalitatis, excellentiæ vel conditionis personarum, liceat apponere cibos pretiosiores, lautiores, &c. Tunc enim intervenit honestas virtutis, in recognitione dignitatis, vel virtus magnificentiæ, &c.

VI. Quantum peccatum est gula condistincta ab ebrietate?

R. Plures docent esse ex genere suo peccatum solùm veniale.

Steyaert & Billuart dicunt esse mortale, idque in exemplo, dum quis tam violenter se ingurgitat, ut natura per vomitum cogatur ejicere cibum intolerabilem.

Notandum tamen, quòd vomitus evenire possit sine vitio gulæ ex cibi qualitate, vel ex personæ aut stomachi indispositione.

VII. Certò ex circumstantiis peccatum gulæ potest fieri mortale, præsertim si graviter noceat sanitati, si aliena quis concupiscat, si cum Epicuræis finem ultimum in ea collocet; quapropter dicitur ad Phil. 3. "Quorum Deus venter est."

VIII. S. Thom. a. 5. exponit, quâ ratione gula connumeretur inter peccata capitalia, de quibus in prima secundæ.

IX. S. Thom. a. 6. explicat quinque gulæ filias, quæ sunt; inepta lætitia, scurrilitas, immunditia, multiloquium & hebetudo mentis, quarum malitiam & conditiones luculenter exponit Sylvius ibidem.

N. 277. DE SOBRIETATE ET EBRIETATE.

S. Thom. 2. 2. q. 149. & 150.

I. *Definitio.* II. *Vitium est Ebrietas.* III. *Ebrietas est ex genere suo mortale.* IV. *Probatur.* V. *Objectio.* VI. *Differentia somni ab Ebrietate.* VII. *Objectio.* VIII. *Ebrietas venialis ex inadvertentia.* IX. *Ex levitate materiæ.* X. *Potentes ad bibendum, quomodo peccent.*

QUID est sobrietas?

I. R. Est virtus moderans affectum & usum potùs inebriativi.

S. Thom. a. 4. demonstrat, quomodo sobrietas magis sit commendanda juvenibus & mulieribus, senibus & superioribus.

II. Vitium oppositum virtuti sobrietatis, est ebrietas.

Quid est ebrietas?

R. Est excessus in potu inebriativo usque ad violentam privationem usûs rationis.

Quantum peccatum est ebrietas?

III. R. Est ex genere suo peccatum mortale.

Probatur ex Script. S. quia ad Gal. 5. v. 21. ebrietas recensetur inter peccata, quæ excludunt à regno Dei: "Ebrietas.....& his similia.....qui talia agunt, regnum Dei non consequentur."

IV. Probatur à ratione, quia homo per ebrietatem privat se præstantissimo bono, quo distinguitur à brutis; nimirum usu rationis. Adde pericula malorum, quæ ex ebrietate nata sunt sequi.

V. Obj. Gen. 43. Joseph, & alibi alii Sancti leguntur in Script. S. inebriati; ergo.

R. In Script. S. vox inebriari frequenter accipitur pro satiari & exhilarari sine peccato excessûs.

Obj. Dormiens privat se usu rationis per somnum, & non peccat, ergo nec qui per potum.

VI. R. Nego cons. disparitas est, quòd somnus impediatur usum rationis naturaliter non violentè nec medio inordinato, nam in somno cessat usus rationis mediante quiete sensuum; sed per ebrietatem privatio usûs rationis inducitur violente, sensibus & passionibus sæpe vigilantibus et indomitis, & sic homo constituitur in statu, in quo ratio gubernatrix suum officium exequi non potest: deinde somnus solùm impedit actualèm usum, non privat potestate seu aptitudine propinquâ usûs rationis, quod facit ebrietas, dum vapores calidi ex potu in cerebro nimium agitati perturbant phantasmata.

VII. Obj. Ex. odore lupuli vel fumo tabaci quis redditur rationis impos, sicut ex potu; ergo.

R. Non solent illæ causæ tollere rationis usum, sed inferre solùm vertigines capitis transeuntes; Si autem supponantur inebriare sicut potus, eodem modo vitandæ forent.

VIII. Ebrietas dupliciter potest esse peccatum veniale.

Primò ex imperfectione voluntarii per quandam inadvertentiam actûs, vel ex ignorantia conditionis potûs: imò sic absque peccato obvenire posset: quo modo putatur excusandus Noë Gen. c. 9. dum tamen quis frequenter est ebrius, sub his palliis tutus non erit, quia debuit prævidere.

IX. Secundò ex levitate materiæ sive ex levi excessu, dum ebrietas non est perfecta, sed imperfecta, turbans leviter rationis usum: verùm in hoc casu Confessarius inquirat, utrùm iste se non exposuerit periculo majoris ebrie-

tatis, prout non rarò accedit, ut post levem excessum incipiant abundantius bibere.

X. Quomodo peccant potentes ad bibendum, qui, sumentes abundantem copiam potûs inebriativi, non inebriantur?

R. Certò peccant peccato gulæ juxta dicta Num. 276.

Insuper crebrò illi facto suo & exemplo inducunt alios ad ebrietatem, sicque peccant peccatis scandali & ebrietatis alienæ: propterea apud Is. 5. v. 22. in illos evibratur: "Væ qui potentes estis ad bibendum."

Denique isti nonnunquam peccant corrumpendo corpus, vires & naturam,

Qui autem per potum vitam abbreviant, sunt suicidæ.

N. 278. DE SIGNIS EBRIETATIS.

I. *Signa Ebrietatis.* II. *Signa ambigua.* III. *Remedia contra Ebrietatem.* IV. *Ebrietas prohibita sub penis.*

Ex quibus signis dignosces, utrùm ebrietas sive excessus fuerit sufficiens ad constituendum materiam peccati mortalis, supposito sufficienti voluntario?

R. Ex his præcipuè:

1. Si ratio ex potu ita fuerit turbata, ut non potuerit discernere inter bonum & malum morale; & hæc est ebrietas perfecta.

2. Non solùm illa perfecta usus rationis privatio, sed etiã notabilis seu gravis ex potu rationis perturbatio, sive notabilis læsio, est ebrietas sufficiens ad mortale peccatum; cujusmodi est in eo, qui ex potu non est aptus ad dirigendum communia & levia negotia, aut incapax ad ordinaria & leviora artis suæ opera, v. g. errat in communi pretio, pondere vel mensura suarum mercium quotidianarum. Non repente idem judicandum, quamvis fortè non possit facere computum arithmeticum, divisionem, subtractionem, &c. quia minima turbatio vel distractio obest similibus subtilioribus attentionibus: hæc serviunt, dum quis confitetur, se fuisse semiebrium.

3. Si quis faciat ea, quæ sui compos nunquam faceret, v. g. juret, turpia loquatur, rixas moveat, vasa confringat, uxorem percutiat, &c.

4. Si quis non recordetur die sequenti dictorum aut factorum notabilium, v. g. quas rixas excitaverit, quomodo domum sit reversus, quâ viâ, cum quo socio. &c. Aliud

est, si solum res minutæ, quæ vix advertenter fiunt, non statim recurrant.

5. Si usus sensuum & membrorum deficiat, v. g. visus, gressus, loquela.

II. 6. Signa ebrietatis ambigua sunt gressus vacillatio aliqua, linguæ titubatio, rerum apparens gyratio, aspectus duplicatorum; quia & ea aliquando obveniunt manente sufficienti rationis præsentia.

Simile iudicium esto de vomitu, qui provenire potest ex vitio potus, vel ex indispositione stomachi aut corporis.

Vesanum & fœdum est, quod aliqui inter signa ab ebrietate eximentia collocent: si quis in via potuerit discernere domum ab arbore; si potuerit declinare à curru transeunte; pro iis enim non requiritur iudicium rationis, cum & bruta id faciant.

Gobat t. 2. tr. 5. 21. latè discurrit de signis ebrietatis, quæ ponuntur à Theologia, à Juridicis & à Medicis.

Idem ibidem cap. 51 congegit remedia contra ebrietatem & physica & moralia: sed unum inter illa validissimum est fuga occasionum: si occasio sit necessaria, tunc juxta consilium S. Aug. parum vel medietatem bibat; si verò & hoc ei adferat periculum non servandi medium, tunc vel non bibat, vel aquam bibat sub alio prætextu v. g. sanitatis; si offeratur potus ab aliis, recuset, vel fingat se bibere.

Et cap. 13. probat, quod sit prohibitum jure ecclesiastico & civili, provocare ad æquales haustus.

IV. Denique cap. 21. rectè disserit de pœnis canonicis & civilibus statutis & statuendis contra ebrios.

N. 279. AN EBRIETAS POTESSE ESSE LICITA ?

I. *Nullo casu licet ebrietas.* II. *Nec datur justa causa.*
III. *Objectio.* IV. *Bonum rationis prævalet vita corporis.* V. *Objectio.*

I. AN. nullo casu licet se aut alium inebriare ?

R. Nullo casu: quia ebrietas est intrinsecè mala contra jus naturæ sicut fornicatio vel mendacium: proinde nec ex præscripto medici, nec ex mandato tyranni licita fieri potest.

II. An equidem ex justa causa ebrietas non est licita, v. g. ad evadendum mortem, vel aliud majus malum evitandum ?

R. Negatur suppositum: quia non potest dari justa causa ad faciendum malum seu peccatum minimum. Ita Sylvius, Bill. contra Lessium, &c.

III. Obj. Regula temperantiæ requirit, ut potu utamur quantum exigit corporis valetudo: atqui corporis valetudo exigit potum ad ebrietatem; ergo, &c.

R. Nego maj. quia addi debet: quantum exigit corporis valetudo "secundum bonum rationis": ebrietas autem est contra bonum rationis: negari etiam potest minor.

IV. Nota, quod bonum rationis sit præstantius quam vita corporalis. Hinc S. Cæs. dicit; "melius erat tibi, ut caro tua sobria occideretur, quam per ebrietatem anima moreretur." Serm. in app. S. Aug.

V. Obj. Dabitur infirmo potio inebriativa, ipso ignorante; atqui tunc ipse non peccabit; ergo, &c.

Resp. ipse infirmus non peccabit formaliter ob defectum voluntarii; faciet tamen peccatum materiale, quod erit peccatum formale respectu porrigentis potum inebriativum, utpote huic voluntarium, cujus fuit causa voluntaria; sic enim peccat peccato ebrietatis alienæ.

N. 280. DE PARTICIPATIONE IN EBRIETATE ALIORUM.

I. *Contra solam charitatem.* II. *Inducens ad ebrietatem multipliciter peccat.* III. *Exempla.* IV. *Causæ.* V. *Quandoque potest quis se habere permissivè.* VI. *Non licet potu miscere herbas inebriativas.* VII. *Potus bibitoria tollendæ.* VIII. *Inducens amentem ad ebrietatem.*

DUPLICITER potest quispiam peccare ob alterius ebrietatem: primò influendo in ejus ebrietatem positivè vel privativè, secundò non impediendo eam.

I. Hoc secundo modo peccatur contra charitatem, quia charitas Dei & proximi nos obligat, ut dum convenienter possumus, impediamus peccatum sive ebrietatem ejus & omnia mala & damna inde secutura.

II. Priori modo peccatur multipliciter: primò iste influens peccat peccato scandali, quia est causa peccati proximi; secundò peccat peccato ebrietatis in altero; tertio fit reus omnium malorum & damnorum, quæ debuit timere scutura ex ista ebrietate; & consequenter ad eorum restitutionem tenetur post principales; ratio est, quia est eorum causa vel cooperans.

III. Talis est, qui provocat alium ad æquales, vel in

vitat ad frequentes haustus; item qui præbet alteri tantam abundantiam potus, ex qua prævidet eum inebriandum.

An ergo caupones licitè non promunt vinum & cerevisiam omnibus petentibus?

IV. Resp. Non licitè promunt illis, quos prævident ex eo potu inebriandos, nisi ex aliis justis causis excusentur.

V. Nota igitur, quòd ex rationabilibus causis aliquando liceat dare alteri petenti potum, ex quo ille se inebriabit: quia dare alteri potum per se non est actus malus; & ideo is qui habet justas causas ponendi illum actum, potest se permissivè habere ad malum ebrietatis alterius: ejusmodi justæ causæ esse possunt majora mala alioquin secutura, rixæ, blasphemie, pugnæ, damna, periculum vitæ, &c.

Item necessitas publica; sic mercatores licitè advehunt vina in patriam; braxatores conficiunt cerevisiam, quamvis exinde aliqui se inebriabunt.

VI. A gravibus interea delictis eximi nequeunt illi vini polæ, braxatores vel caupones, qui vino aut cerevisiæ intermiscent liquores aut herbas inebriativas.

VII. Rectè Gobat t. 2. p. 2. tr. 5. c. 11. demonstrat, juxta disciplinam veterum Romanorum, è Republica tollendas esse popinas merè bibitorias, quas Claudius Imperator dictitabat omnis nequitie lustra; & esse permitenda sola peregrinorum hospitia. Saltem perniciosus vini adusti usus coarctandus foret, etiam per vim & violentiam; sed eheu! quæstus tributorum excæcat videntes.

VIII. Qualiter peccat inducens amentem vel infantem, nondum usus rationis compotem, ad ebrietatem?

R. Peccat peccato ebrietatis in altero, & efficitur reus omnium malorum quæ prævidere debuit alterum commissurum contra jus naturæ; nam peccata materialia alterius sunt formalia respectu inducentis

Inducere canes vel animalia ad ebrietatem non continet ebrietatis malitiam.

N. 281. DE MALIS COMMISSIS IN EBRIETATE.

I. *Mala ex ebrietate inculpabili, non sunt peccata.* II. *Mala secuta vel prævisa ex ebrietate voluntaria imputantur in culpam.* III. *Indeliberatio excusat.* IV. *Imperfecta deliberatio facit veniale peccatum.* V. *Ebrietas imperfecta non excusat.* VI. *Quid infirmitas ex ebrietate faciat.*

I. AN malum in ebrietate commissum imputatur ebrio in culpam?

Resp. Distinguendo: vel illa ebrietas est voluntaria, vel est involuntaria seu inculpabilis: si sit involuntaria & perfecta ebrietas, quæ scilicet privat toto rationis usu, non imputatur in culpam coram Deo, quod ex ea committitur; quia illud nullo modo est voluntarium liberum, nec in se, nec in causa.

II. Si ebrietas sit voluntaria & perfecta, subdistingendum est: vel enim illa ebrietas est sufficienter voluntaria sive moraliter mala, & tunc omnia mala, quæ potuit & debuit prævidere aut timere fortè secutura, imputantur ebrio in culpam gravem, vel levem, in quantum sunt voluntaria in causa, & culpam illorum contraxit quando posuit causam sive ebrietatem: v. g. qui solet iu ebriestate blasphemare, impudica agere aut loqui, ille se inebrians, ultra peccatum ebrietatis contrahit malitiam blasphemie, impudicitie, &c. & quamvis quandoque per accidens illa mala in ebrietate non sint secuta, equidem eandem malitiam contraxit in causa, ponendo causam.

An mala illa ex ebrietate patrata possunt dici esse peccata?

R. Possunt dici peccata formalia, quatenus procedunt à voluntate ponendi causam: & propterea per illa aliquando potest quis contraxisse casum reservatum, irregularitatem & censuram.

III. Verumtamen si non soleat similia mala in ebrietate committere, & remotè admodum aut vix potuerit talia mala prævidere secutura, posset fortè quoad illos effectus excusari à mortali; quia non satis sunt voluntarii, eò quòd non satis potuerint prævideri.

Imò posset excusari à tota malitia, si nullo modo, nequidem in generali, potuerit prævidere.

Collige, quomodo grave malum ex ebrietate perfecta & plenè voluntaria secutum, imputetur quandoque ad mortalem, quandoque ad venialem culpam, & quandoque non imputetur ad culpam.

IV. Si ebrietas perfecta fuerit solùm imperfectè voluntaria, sive non satis deliberata, & propterea venialiter solùm mala, tunc mala inde secuta, quamvis in se gravia, solùm possunt esse venialiter peccaminosa, ob imperfectum voluntarium liberum: nam illa mala voluntaria non sunt, nisi in causa seu in ebrietate: atqui causa est solùm imperfectè seu non satis voluntaria; ergo, &c.

V. Hucusque de ebrietate perfecta, quæ excludit rationis usum: si autem ebrietas sit imperfecta & relinquat sufficientem rationis usum, tunc malum, quod ex ebrietate agit, erit non solùm voluntarium in causa, sed erit etiam in se voluntarium, & peccatum mortale, vel veniale secundùm gravitatem materiæ & usum rationis præsentem.

VI. Quomodo rei sunt illi, qui ex ebrietate prævidere potuerunt securam infirmitatem, per quam impedirentur à suis obligationibus, ab auditione Missæ, à recitatione Officii Divini, a jejuniis, &c. colligitur ex antedictis N. 39. & 267: nimirum contraxerunt malitiam omnium omissorum in causa, quas prævidere potuerunt & debuerunt; sed si ipsos facti pœniteat, seu causam retractent, jam propter impotentiam excusantur à novo peccato.

N. 282. DE CASTITATE ET VIRGINITATE.

I. *Definitio.* II. *Pudicitia.* III. *Castitas triplex.* IV. *Conjugalis.* V. *Vidualis.* VI. *Virginitas quæ est Virtus specialis.* VII. *Virginitas in anima non nisi voluntariè amittitur.* VIII. *Quomodo amittitur.* IX. *Virgo intendens nubere.* X. *Materialis Virginitas.* XI. *Quomodo amittatur.* XII. *Status Virginalis anteponeendus conjugali.* XIII. *Explicatur textus Apostoli.*

QUID est castitas?

I. R. Est virtus, quæ affectum usumque venereorum excludit, vel debitè moderatur.

II. Pudicitia connotat pudorem in actibus externis venereis.

III. Quomodo dividitur castitas?

R. In virginalem, vidualem & conjugalem.

IV. Castitas conjugalis est, quæ proponit abstinere à delectationibus illicitis, & utitur moderatè licitis in matrimonio.

V. Castitas vidualis est, quæ post usum actûs venerei

voluntarium, quo virginitas corporalis ablata est, proponit abstinere ab omnibus venereis in posterum.

VI. Castitas virginalis sive virginitas est, quæ à præfato actu venereo voluntario abstinet & proponit abstinere ab omni venereo in perpetuum : & hæc dicitur virtus virginitatis. S. Thom. art. 3. ad 4. requirit votum, sed loquitur de perfectissimo statu virginitatis. Sylvius ibidem.

VII. Hæc virtus virginitatis secundum suum formale non amittitur in anima, quamvis integritas corporis per copulam violentam, aut alium actum involuntarium tollatur : neque aureola virginitatis ob id subtrahetur in Cælo, juxta illud S. Lucæ : " Si invitam jusseris violari, castitas mihi duplicabitur ad coronam."

VIII. Virtus virginitatis in anima amittitur per quodcumque peccatum mortale venereum, & per propositi mutationem. Sylvius 2. 2. q. 152. a. 3. Et iterum recuperatur (si integritas materialis amissa non sit) per pœnitentiam & per reassumptionem perpetui propositi.

IX. Quid si virgo proponat solum ad tempus abstinere à venereis, donec occurrat occasio nubendi ?

R. Hæc dicitur solummodo habere statum castitatis communis ad instar conjugalis, sed virtutem virginitatis non habet ob defectum propositi perpetui.

X. Virginitas vulgariter solet accipi pro ipsa materiali integritate carnis, cum qua nascimur ; & eatenus non est virtus, sed dos naturæ.

XI. Hæc materialis virginitatis integritas amittitur non solum per carnalem copulam, sed etiam per libidinosam resolutionem seminis, seu pollutionem libidinosam. Item in femina per violentam penetrationem vasis digito aut alio instrumento. Sic authores communiter cum medicis. Vide Sylvium 2. 2. q. 152. a. 3. Sic corruptæ possunt accipere velum professionis, sed non velum consecrationis ab Episcopo. Ita Wig. c. 3. n. 9. qui tamen exceptionem Cajetani admittit.

XII. Concilium Trid. Sess. 24. can. 10. definivit contra Hæreticos, statum virginitatis vel cælibatûs esse meliorem & beatiorem statu conjugali ; quod idem docet Apost. Paulus 1. ad Cor. 7. dicens : " qui non jungit virginem suam melius facit."

Obj. Apostolus 1. ad Cor. 7. v. 2. dicit " propter fornicationem unusquisque suam uxorem habeat, & unamque suum virum habeat ;" ergo, &c.

XIII. R. Perversè ab Hæreticis textus objicitur : quia Apostolus non loquitur in illis verbis de virginibus, sed de

conjugatis : & permittit eis usum copulæ, propter fornicationem vitandam, secundum indulgentiam; ita ut verbum "habeat" accipiat pro "utatur;" ita SS. Hieron. Chrys. juxta phrasim Scripturæ Sacræ.

Reliquas Hæreticorum objectiones, & earum solutiones reperies passim apud Scholasticos, Sylv. Supp. q. 41. a. 2. Wigg. de Temp. c. 3. d. 3. Bellarm. controv. &c.

N. 263. DE LUXURIA.

S. Thom. 2. 2. 153.

I. *Definitio.* II. *Filia octo interiores luxuriæ.* III. *Et quatuor exteriores.* IV. *Actus venerei per bona matrimonii honestantur.* V. *Prohibita luxuria jure divino & naturali.*

QUID est luxuria?

I. R. Luxuria, prout est vitium castitati oppositum, definitur: "Inordinatus appetitus venereorum."

Vox luxuria quandoque latiùs accipitur pro quocumque excessu in vestibus, epulis, &c. prout & vox libido; sed communi usu significant cupiditatem venereorum. S. Th. art. 1.

II. S. Thom. a. 4. luxuriam recenset inter peccata capitalia, & a. 5. ex S. Greg. enumerat ejus filias octo interiores quæ sunt; 1. cæcitas mentis, 2. præcipitatio, 3. inconsideratio, 4. inconstantia, 5. amor sui, 6. odium Dei, 7. affectus præsentis sæculi, 8. & horror futuri; III. & ibidem ad 4. quatuor exteriores ex S. Isidoro, turpiloquia, scurrilia, ludicra, & stultiloquia.

An omnis actus venereus spectet ad vitium luxuriæ, sitque peccatum?

IV. R. S. Th. a. 2. negativè; scilicet quando iste actus ordinatur debitè ad propagationem generis humani inter matrimonio junctos; quia talis actus fit secundum ordinem rectæ rationis, & per bona matrimonii honestatur.

Dicitur debitè; nam conjugati multis modis possunt inter se simul vel soli peccare peccato luxuriæ: sed de iis in Tract. de Bonis Matrim.

V. Quo jure prohibita est luxuria?

R. 1º. Jure Divino: nam prohibita est sexto Decalogi præcepto innovato per Christum.

2º. prohibetur jure naturali: quia, ut ait S. Aug., includit

de se concupiscentiæ inordinationem, & turpitudinem contra rectum rationis ordinem ac naturalem pudorem.

Et propterea non solet in hac materia venerea admitti ignorantia practicè invincibilis.

Responsio confirmatur ex damnatione prop. 48 & 49. inter damnatas ab Innoc. XI., quæ continebant, quòd fornicatio & mollietates solùm essent malæ, quia prohibitiæ.

N. 284. DE GRAVITATE PECCATI LUXURIAE.

I. *Peccatum mortale ex genere suo.* II. *Probatur ex Scrip. S.* III. *Non datur parvitas materiæ.* IV. *Fundamentum petitur ex dispositione proxima.* V. *Prævenitur objectio.* VI. *Prop. damnat.* VII. *Exceptio.* VIII. *Exceptio secunda, inter conjuges.* IX. *Delectat. conjugis extra partem.* X. *Periculum pollutionis.* XI. *Distinctio delectationis venereæ à sensuali.*

QUANTUM peccatum est luxuriæ peccatum?

R. Est peccatum mortale ex genere suo, quia versatur circa rem gravem. Id evidenter probatur ex Epist. ad Gal. 5. v. 19. ubi recensetur inter opera, quæ excludunt à Regno Cœlorum; II. "Manifesta sunt opera carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria; &c.... qui talia agunt Regnum Dei non consequentur."

An datur levitas materiæ in luxuria?

III. R. Communior sententia docet non dari levitatem materiæ, sive non dari peccatum veniale ex parvitate materiæ in re venerea *directè* in se volitâ extra Matrimonium.

Hanc sententiam PP. suppressæ Societatis Jesu docere & sequi debebant ex mandato Generalis Aquaviva sub pœna excommunicationis. La Croix lib. 3. p. 1. n. 911

IV. Fundamentum hujus sententiæ est, quòd minima delectatio venerea plenè deliberata contineat dispositionem sive periculum proximum ulterioris delectationis & consensûs; nam passio venerea indomita est & lubrica propter specialem corruptionem naturæ, & propterea semel admissa rapit voluntatis assensum, sicut scintilla ignis missa in pulverem bellicum: quod ita non accidit in aliis passionibus. & inde exurgit ratio disparitatis, ob quam in his faciliùs admittatur materia levis.

V. Confirmatur ex damnatione hujus propositionis 40. Alex. VII. "Est probabilis opinio, quæ dicit esse tantùm veniale, osculum habitum ob delectationem carnalem &

sensibilem, quæ ex osculo oritur, secluso periculo consensûs ulterioris & pollutionis."

Peccat hæc propositio in eo, quòd ponat conditionem moraliter impossibilem; nam illa delectatio deliberata continet periculum proximum consensûs: ita Steyaertius. Addit La Croix lib. 3. p. 1. n. 898, illam propositionem excedere in eo, quòd generaliter loquatur etiam de delectatione venerea directè volita cum consensu in illam.

VI. Dictum est non dari levem materiam in re venerea directè vel in se volita, quia multi materiæ levitatem admittunt in illa, quæ indirectè solùm censetur esse volita; dum scilicet ex causa non graviter mala exoriuntur quædam leves carnis commotiones, quibus voluntas resistit; sed alii has commotiones excusant à mortali ob insufficiens voluntarium, de quo alibi.

Obj. Inter conjuges admittitur levitas materiæ in re venerea; ergo etiam inter solutos admitti debet, quia utrobique invenitur par periculum consensûs ulterioris.

VII. R. Concedo ant. & nego cons. disparitas est, quòd principalis actus sive copula carnalis sit inter conjuges licita, & ideo eorum delectatio venerea continet quidem occasionem consensûs ulterioris, sed de re inter eos per se licita; verùm delectatio venerea inter personas alias continet periculum sive occasionem proximam consensûs ulterioris rei illicitæ & mortaliter malæ.

VIII. Observa interim bene, quòd similis delectatio venerea personæ matrimonio junctæ concepta de alia persona à conjuge distincta, vel de alio objecto, non excusetur à mortali ob materiæ levitatem, quia objectum istius delectationis est extramatrimoniale.

IX. Observa secundò, quòd delectatio venerea etiamsi circa propriam conjugem, si inducat periculum morale sive propinquum pollutionis, quod evitari non potest per actum conjugalem proximè sequentem, eò quòd v. g. conjux sit absens, ex eo periculo contrahat culpam mortalem duplicem.

X. Observa denique distinctionem delectationis venereæ à delectatione sensuali: venerea enim est, quæ oritur ex commotione spirituum generationi subservientium, & sentitur circa partes pudendas: sensualis delectatio est quæ oritur ex proportione objecti ad sensus: v. g. delectatio ex gustu cibi saporis, ex tactu rei mollis, &c. in quibus solet admitti levitas materiæ: verumtamen sensualitas tactûs magis disponit ad delectationem veneream, & ita tactus sensualis v. g. manûs aut faciei femineæ periculum habet pro utraque persona.

N. 285. DE SPECIEBUS LUXURIAE.

S. Th. 2. 2. q. 154.

I. *Septem species luxuriæ. II. Divisio secundum diversos gradus. III. Tactus, aspectus &c. reducuntur ad speciem ad quam disponunt.*

I. QUOT & quæ sunt species luxuriæ ?

R. Sunt hæ septem : 1. fornicatio simplex, 2. stuprum, 3. raptus, 4. adulterium, 5. incestus, 6. sacrilegium, & 7. vitium contra naturam.

II. Hæc divisio non fit in condistinctas species, sed secundum diversos gradus, ita ut una possit includere aliam, quo modo adulterium includit fornicationem, & hæc ratione Christus Matth. 5. adulterium exprimit per fornicationem, dicens "exceptâ causa fornicationis," id est adulterii.

III. Nota, quod malitia venerearum delectationum, tactuum, aspectuum, &c. reduci debeat ad illam speciem, ad quam illi actus disponunt vel referuntur : v. g. osculum libidinosum uxoris alienæ ad adulterium : tactus sui ipsius ad peccatum contra naturam.

N. 286. DE FORNICATIONE.

I. *Definitio. II. Est peccatum mortale. III. Repugnans juri naturæ. IV. Prop. damn. V. Ratio S. Aug. VI. Ratio S. Thom. VII. Disputatio. VIII. Objectio. IX. Objectio. X. Objectio ex Osea. XI. Explicatur textus. XII. Duplex malitia in fornicatione. XIII. Meretricium. XIV. Concubinatus. XV. Objectio. XVI. Resp. secundariæ uxores vocabantur concubinæ. XVII. Prop. damn.*

QUID est fornicatio simplex ?

I. R. Est copula carnalis naturalis libera liberi cum libera nec virgine nec proquina.

II. Probatum esse peccatum mortale, quia Apostolus ad Gal. 5. v. 19. de ea dicit : "qui talia agunt, Regnum Dei non consequentur."

III. Probatum, eam esse contra legem naturæ IV. ex hac prop. 48. damnatâ ab Innoc. XI. "Tam clarum videtur, fornicationem secundum se nullam involvere malitiam, &

solùm esse malam, quia interdicta, ut contrarium omnino rationi dissonum videatur."

V. Probatum idem ratione S. Augustini, quia includit de se concupiscentiæ turpitudinem contra rationis ordinem.

VI. Probatum denique ratione S. Thom. 2. 2. q. 134. a. 2. in c. quia fornicatio est contra bonum prolis.

VII. Disputari tamen solet, utrùm hæc ratio S. Th. sola sufficienter probet, fornicationem simplicem repugnare legi naturali; &

Respondetur affirm. quia bonum prolis requirit non solùm debitam generationem, sed etiam legitimam educationem, quæ ex fornicatione per se non obtinentur.

Et ex hac ratione fornicarii, secutâ prole, tenentur inter se contrahere matrimonium, ut scilicet prolem simul educant & legitiment.

VIII. Obj. Educationi prolis provideri potest per alia media, prout fit circa illegitimos Regis, ergo, &c.

R. Nego ant. quia id in Rege per accidens habetur, non vi copulæ fornicariæ.

IX. Obj. Antidotum paratum excusat sumptionem veneni; ergo, &c.

R. Nego paritatem, quia antidotum est ejusdem rationis tollens per se totum illativum mortis, quod est in veneno.

X. Obj. Deus Oseæ præcepit fornicationem dicens: "Sume tibi uxorem fornicationum; ergo, &c.

R. Neg. ant. præcipitur enim ei, ut fornicariam accipiat in legitimam uxorem.

XI. Instabis: addit Deus: "fac tibi filios fornicationum," ergo agit de vera fornicatione.

R. Nego cons. solùm enim significatur, quòd filii istius mulieris præcedentes, ex fornicatione nati, sunt futuri tanquam sui, quia eorum vitricus erat futurus per matrimonium subsequens; vel fortè quòd ejus filii legitimi sint vocandi filii fornicationis à matre ante fornicaria.

XII. Notandum, quòd peccatum fornicationis, & sic quæcumque peccata cum complice, præter malitiam contra castitatem, habeant malitiam contra charitatem, inquantùm quis est causa peccati & mortis animæ complicitis, vel saltem ei consentit.

XIII. Meretricium agitur, dum quædam se exponit omnibus ad libidinem; meretrix autem debet id exponere in confessione: Pauwels existimat etiam in confessione esse exponendum, quòd quispiam accesserit ad meretricem; sed Sylvius id probabiliùs negat cæteris paribus.

XIV. Concubinitus dicitur, dum quispiam habet mulie-

rem sive domi sive alibi, quâcum solet fornicari; & hæc circumstantia cum duratione temporis certò in confessione exprimenda est propter continuatum affectum & statum peccati actualis.

XV. Obj. Jacob & alii Patriarchæ habuerunt concubinas; ergo, &c.

XVI. R. Nego ant. verum quidem est, quòd habuerint plures uxores, & quòd secundariae uxores vocarentur concubinae, sed non erant concubinae fornicariae, quia erant verò matrimonio junctæ; illo autem tempore licebat habere plures uxores.

XVII. Pro præxi observa, ab Alex. VII. damnatam esse hanc propositionem: "Qui habuit copulam cum soluta, satisfacit confessionis præcepto, dicens: commissi cum soluta peccatum grave contra castitatem, non explicando copulam."

Schema practicum infra Num. docebit modum interrogandi fornicarios.

N. 287. DE STUPRO.

S. Thom. 2, 2. quæst. 154. a. 6.

I. *Definit.* II. *Quæ sit Virgo.*

QUID est stuprum?

I. R. Stuprum strictè & theologicè sumptum, est illicita virginis defloratio, sive fornicatio cum virgine.

II. Virgo hic vocatur ab integritate corporali, quæ scilicet claustrum sive signaculum virginale non amisit per copulam carnalem, vel fortè per alios æquivalentes impudicos actus.

Stuprum apud Juridicos solet aliter accipi pro violento concubitu cum muliere invita.

Sed Theologi concubitum cum muliere invita, vel invitæ ejus parentibus aut tutoribus, referunt ad raptum, de quo infra N. 288. sed quæritur:

DE CIRCUMSTANTIA VIRGINITATIS.

- I. *Sententia affirmans.* II. *Objectio.* III. *Objectio.* IV. *Opinio negans.* V. *Practica resolutio.* VI. *Objectio.* VII. *Methodus interrogandi super Virginitatis circumstantiam.* VIII. *Praxis circa masculos.* IX. *Circa cogitationes.* X. *Virginitas masculi non est circumstantia exprimenda.*

AN illa circumstantia virginitatis femineæ sit de se circumstantia notabiliter augens peccatum fornicationis, etiam tunc quando virgo liberè consentit & aliæ circumstantiæ non concurrunt?

I. R. Affirmant Sylvius in 2. 2. q. 154. a. 6. & alii ab ipso citati, item Steyaert, Braunman, Antoine, &c., & putant sibi favere S. Thomam, "qui hic a. 6. indicit, quòd in virgine...quædam deformitas specialis occurrit, si corrumpatur, quæ ex hoc...impeditur à legitimo matrimonio consequendo, & ponitur in via meretricandi, à quo retraheretur, ne signaculum virginitatis amitteret."

Ratio igitur responsionis est, quòd virginalis integritas sit donum naturæ notabile, necessarium virgini ad honestatem vitæ: nam eâ amissâ ponitur in via meretricandi, eò quòd per primam fornicationem removeatur frænum & repugnulum cohibens.

II. Obj. Per secundam & tertiam fornicationem magis ponitur in via meretricandi; ergo ratio non subsistit.

R. Dist. ant. per secundam magis ponitur in via meretricandi ratione usûs, & dependenter à prima ob frænum sublatum in prima, conc. ant. independentè à prima, neg. ant.

III. Obj. Virgo, quæ est sui juris, consentiens nulli facit injuriam; ergo, &c.

R. Solummodo inde inferri potest, quòd non peccet contra justitiam; quamvis committat speciale peccatum contra virtutem castitatis ob circumstantiam virginitatis.

IV. Negativam opinionem sequuntur Wigg. tr. 2. c. 4. d. 1. & alii ab eo citati, item Daelman, Boud. Billuart.

Pro ratione simul & responsione ad argumenta prioris sententiæ dicunt, quòd in amissione libera virginitatis præfata, nullum interveniat peccatum, nisi prodigalitatibus: illa autem non est peccatum mortale.

S. Th. verò solùm dicit, stuprum esse speciem distinc-

tam, pro qua sufficit deformitas peccati venialis; nullibi autem asserit eam esse mortalem.

Periculum autem meretricandi non videtur tam notabile, quia in secunda & sequentibus fornicationibus illud videtur esse majus.

V. In hoc opinionum certamine practicè ultimatò resolvit Suarez in 3. p. d. 22. sect. 4. n. 6. tom. 4. scribens: "Femina, quando virginitatem perdidit, securius faciet, hanc circumstantiam in confessione declarando, tum quia probabilissimum est, illam mutare speciem, tum quia saltem multùm aggravat: hinc assero eum, qui virginem defloravit, moraliter obligari ad hanc circumstantiam aperiendam." Hactenus Suarez,

VI. Obj. Hæc praxis imponit onera pœnitentibus, dum filia in peccatis carnis obligabitur aperire sæpius, utrùm sit virgo, an non.

R. 1°. Hæc sunt intrinseca confessioni, & non excusant ab integritate fideli confessionis.

VII. R. 2°. Confessarius prudens omnem evadet invidiam hæc methodo: dum confitetur se esse fornicatam, Confessarius petat, an primâ vice, quâ simile peccatum commisit, exposuerit circumstantiam amissæ virginitatis?

Si respondeat categoricè ita vel non, cessat difficultas; & quidem si jam sint primæ vices, statim reponet, jam fuisse primas vices, adeoque solùm ei dici debet, ut conuteratur de illa circumstantia, & eam confiteatur: si taceat, instruitur, illam circumstantiam tutiùs semel exprimendam, adeoque si id nunquam fecerit, jam desuper doleat & se accuset.

VIII. Circa masculos praxis non invenit difficultatem; solummodo enim inquirendum est an putaverit filiam circa quam peccavit, esse honestam; eo enim ipso peccavit ratione circumstantiæ virginitatis secundùm suam conscientiam, sive rectam, sive erroneam.

IX. Circa cogitationes internas difficilior est praxis: interim si accesserit voluntas fornicandi in vel cum virgine, circumstantia virginitatis eodem modo videtur exponenda: si solùm steterit in delectatione morosâ, aliqui existimant non exprimendam circumstantiam, nisi fortè directè delectatio tenderet in virginitatis circumstantiam.

X. Virginitas masculi, juxta communem sententiam, non æstimatur circumstantia notabilis in fornicatione aut delectationibus; quia non æstimatur respectu viri virginitas esse specialis dos custodienda pro matrimonio, vel pro

fræno non fornicandi; adedque in confessione necessariò non est exprimenda.

Utrùm circumstantia sponsæ alterius in fornicatione, exponi debeat in confessione, plurimi affirmant; quia est abusus corporis alteri obstricti, & quasi imperfectum adulterium: hæc autem circumstantia est notabilis, cùm propter eam altera pars justè resilire potest à promissione matrimonii data.

N. 288. DE RAPTU.

S. Thom. 2. 2. quest. 157. a. 7.

I. *Definitio.* II. *Explicatur.* III. *Differt ab aliis raptibus.* IV. *Raptus improprius.* V. *Quid agere debeat mulier, quæ vim patitur.* VI. *An teneatur clamare.*

QUID est raptus quatenùs hìc dicitur species luxuriæ?

I. R. Est violenta arreptio personæ causâ explendæ libidinis.

II. Sufficit ad raptum præfatum, quòd violentia, sive vis, vel metus gravis inferatur, vel ipsi personæ, mulieri aut masculo, vel eorum parentibus vel aliis tutoribus, sub quorum custodia degit; & comprehenditur violenta copula illata in eodem loco sine abductione.

III. Hic raptus itaque quatenùs est species luxuriæ differt à raptu, qui vocatur plagium aut furtum hominis: item à raptu impedimento matrimonii, qui est abreptio mulieris sub sua potestate in ordine ad matrimonium: item differt tanquam magis communis à sua minùs communi, à raptu casu reservato, qui est violenta defloratio virginis: sed de his latius in tractatu de imped. matrimonii

Raptus præfatus continet rationè violentiæ malitiam injustitiæ, supra malitiam luxuriæ.

An est raptus, si filia consentiens abducatur à juvene, nescientibus parentibus vel tutoribus?

IV. R. Negativè: quia nulla propriè concurrat violentia, & propterea ab aliis vocatur raptus seductionis, fuga vel furtum: solet tamen eatenùs peccari inquantùm violatur jus custodiæ, quod habent parentes & tutores.

V. Quid agere debet mulier, dum vi opprimitur?

R. Interiùs debet dissentire.

Exteriùs debet resistere, vel fugiendo, vel vim repellendo manibus, pedibus aliisque instrumentis; occidere tamen invasorem non potest.

Insuper clamare tenetur, si sit spes auxilii.

An tenetur clamare cum periculo vitæ?

VI. R. Virtuosè aget clamans; nam si occidatur, Martyr erit.

Non tenetur clamare, quia non tenetur bonum vitæ altioris ordinis exponere pro minori: interea consentire non potest interiùs, nec quidquam exteriùs positive agere, quo in actum obscœnum influerit, quantumvis mors subeunda foret.

N. 289 DE ADULTERIO.

S. Th. 2. 2. q. 154. a. 6.

I. *Definit.* II. *Circumstantia injustitiæ.* III. *Triplex adulterium.* IV. *In adulterio conjugatæ.* V. *Praxis.* VI. *Consensus mariti non excusat ab adulterio.* VII. *Objectio.* VIII. *Objectio ex S. August.*

QUID est adulterium?

I R. Est injusta thori conjugalis violatio, sive, est copula carnalis inter personas non conjuges, quarum una saltem est conjugata alteri.

II. Adulterium igitur continet ad minus duas malitias mortales, unam fornicationis contra castitatem, aliam injustitiæ contra innocentem, quia ejus jus violatur; nam ipse habet jus & dominium corporis conjugis, quo abutitur adulterans.

III. Adulterium tripliciter committitur, conjugati cum soluta, soluti cum conjugata, & conjugati cum conjugata: hoc ultimum dicitur adulterium duplex.

IV. Nota deinde, quòd adulterium conjugatæ, quando proles ex eo nata est, vel ipsa est in statu sive capax concipiendi prolem ex ea copula, insuper contrahat malitiam injustitiæ ex circumstantia damni temporalis inferendi marito ejus & proli, dum proles spuria nata sic aleretur, & hæreditatem acciperet cum prole legitima.

V. Practicè igitur in adulterio conjugatæ semper Confessarius inquirere debet, utrùm ipsa ex tali copula poterat concipere; utrùm verò sciret eam sterilem vel infecundam.

VI. An concubitus cum uxore alterius viri consentientis liberetur à circumstantia adulterii sive injustitiæ?

R. Negativè : quia est similis propositio damnata ab Innoc. XI. Num. 50. Et Apostolus ad Rom. 7. v. 3. generationem dicit de muliere : "vivente viro vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro."

VII. Obj. Axioma juris habet : "scienti & volenti non fit injuria."

R. Addi debet : & suo juri cedere volenti ; maritus autem nec potest nec valet cedere suo juri propter indissolubilitatem matrimonii.

VIII. S. Augustinus non excusat factum famosum mulieris Antiochensæ ab adulterio, sed malitiam extenuat propter bonum mulieris finem liberandi virum captivum. Vide Daelman quest. 3. obs. 1. & q. 4. obs. 19.

N. 290. DE INCESTU.

S. Thom. 2. 2. quest. 144. art. 9.

I. *Definitio.* II. *Malitia duplex.* III. *Proquinquatis linea & gradus exponi debent.* IV. *Reducuntur ad incestum.* V. *Peccatum Confessoris cum Poenitente.* VI. *Peccatum Pastoris cum Parochianis.* VII. *Actus venerei inter proquinguos ejusdem sexus.*

QUID est incestus ?

I. R. Est copula carnalis extramatrimonialis habita inter consanguineos vel affines intra gradus prohibitos.

II. Incestus igitur continet ad minus duplicem malitiam mortalem, unam fornicationis contra castitatem, alteram contra virtutem pietatis, sive honorificentiam & reverentiam debitam consanguineis & affinibus, cui adversatur turpitudine venerea, partim ex jure naturæ, partim ob prohibitionem Ecclesiæ.

III. Utrùm omnes incestus sint ejusdem speciei, disputationi relinquitur : certum est, quòd incestus inter consanguineos sit gravior, quàm inter affines cæteris paribus ; item in linea recta quàm in laterali ; item quòd incestus in gradu magis proquinquo sit deterior ; ita ut in confessione distinctim exprimendus sit gradus saltem primus & secundus.

IV. Ad incestum reducitur copula inter personas, inter quas obstat impedimentum publicæ honestatis, vel impedimentum cognationis spiritualis aut legalis.

V. Quidam etiam ad incestum reducunt peccatum carnale Confessarii cum sua pœnitente; verùm ex Sacramento Pœnitentiæ non oritur cognatio spiritualis: Henno interim contra Billuart existimat, circumstantiam Confessarii esse notabiliter aggravantem; idque verum est, quando illud peccatum committitur occasione confessionis: quia tunc directè agit contra debitum officii sui, et abutitur Sacramento: super quo pœnitens, confitens peccatum carnale cum Sacerdote patratum, interrogandus est: quia tenetur Confessarium sollicitantem denunciare Ordinario.

VI. Certum itidem est, quòd peccatum Parochi, etiam extra confessionem, cum suis Parochianis, contrahat insuper circumstantiam malitiæ contra justitiam, quia ex justitia Pastor tenetur Parochianos retrahere à peccatis.

An actus venerei inter cognatos vel affines ejusdem sexûs induunt malitiam incestus?

VII. R. Affirm. si scilicet se contingant in gradibus prohibitis, etiam probabiliùs in gradibus solo jure positivo prohibitis; quia Ecclesia lege suâ statuit propinquitatem inter illas personas tam ejusdem quam diversi sexûs; nam & se cognatos appellant, ex qua debent sibi mutuò honorificentiam quæ læditur per inverecundos & turpes actus.

N. 291. DE SACRILEGIO CARNALI.

S. Thom. 2. 2. q. 154. a. 10.

I. *Definitio.* II. *Divisio.* III. *Quæ persona sacra.* IV. *Unum sacrilegium majus altero.* V. *Sacrilegium ex circumstantia objecti.* VI. *Persona sacra est causa libidinis personis liberis.* VII. *Objectio.* VIII. *Locus sacer strictè accipitur.* IX. *Non comprehenduntur loca non Benedict.* X. *Quæ peccata in loco sacro contrahant mortalem malitiam.* XI. *Oscula, turpiloquia in Templo.* XII. *Copula conjugum in Templo.*

QUID est sacrilegium carnale?

I. R. Est violatio rei sacrae per actum venereum.

II. Triplex est hoc sacrilegium; personale, locale & reale; secundùm quod violatur vel persona sacra, vel locus sacer, vel alia res sacra. Vide dicta Num. 195.

Quæ persona hic dicitur sacra?

III. R. Ea, quæ obstricta est castitatis voto: non comprehenduntur Novitiæ, nec constituti in minoribus solum Ordinibus.

IV. Sacrilegium hoc per violationem voti solemnem majus est, (si non specie differat) quàm per violationem voti simplicis, vel solemnizati Diaconi vel Subdiaconi. Sylvius existimat Sacerdotem Religiosum per actum venereum committere duplex sacrilegium, ratione voti & ordinis; propterea hæ circumstantiæ omnes exprimendæ sunt in confessione.

V. Persona non sacra concupiscens aut violans personam sacram fit rei sacrilegii, non ratione sui, sed ratione objecti: uti etiã si quocumque modo sit causa eis personis voto obstrictis peccati libidinis, v. g. per turpiloquia; quia violatio voti aliorum ipsi tanquam causæ scandalizanti imputatur.

An quispiam, voto castitatis obstrictus, facit contra suum votum, si aliis personis liberis sit causa libidinis, v. g. si consulat aliis, ut illi inter se fornicentur?

VI. R. Peccat peccato scandali, & fit reus fornicationis aliorum; verumtamen non videtur violare votum proprium, merè ob fornicationem aliorum, si absit complacentia propria; quia non vovit servare castitatem alienam, sed propriam, sicuti conjugatus id consulens non peccat contra fidem matrimonii sui.

VII. Obj. Vovens castitatem vovet non cooperari aut consentire ulli peccato contra castitatem.

R. Id negatur: enimverò si quispiam hujusmodi votum castitatis emisit, tunc admitti debet, quòd iste consulens violet votum, sicuti per turpiloquia violat, & sicuti Religiosus consulens furtum agit contra votum paupertatis.

Quis locus hìc dicitur sacer in ordine ad sacrilegium carnale locale?

VIII. R. Locus sacer hìc accipitur, non latè prout in favorabilibus, sed restrictè pro loco consecrato vel benedicto ad Sacrificium vel Officium divinum peragendum, aut ad sepulturam Christianorum, cujusmodi sunt Ecclesia, Cœmeteria benedicta, Sacristia in eodem loco: IX. non comprehenduntur hìc sub nomine loci sacri, oratoria privata, vel cubicula non benedicta, quamvis Episcopus concesserit licentiam celebrandi ibidem Missam; neque etiam hortus, cellæ aut alia ædificia, licèt intra claustrum Monasteriorum sita.

X. Nota secundùm dicta Num. 195., quòd peccata merè interna non videantur ex loco sacro mutuare malitiam mortalem.

Sed fornicatio, pollutio voluntaria, & omnes luxuriæ species consummatae in loco sacro contrahunt ex eo malitiam

mortalem sacrilegii, etiamsi peccata illa essent occulta, &, si insuper forent notoria, Ecclesia violaretur.

XI. De aspectibus, osculis, turpiloquiis aut tactibus impudicis in Ecclesia, non ita constat; quando interim ea continent periculum proquinquum pollutionis, contrahitur malitia sacrilegii ratione periculi: hinc consulto semper in his peccatis exprimitur in confessione circumstantia loci sacri.

XII. Concubitus carnalis conjugum in loco sacro, sine necessitate, induit malitiam sacrilegii, ut colligitur ex cap. "Ecclesiis" dist. 68. dicitur sine necessitate, quia aliqui excusant conjuges, dum coguntur, v. g. tempore belli, diu morari in Templo, si copulentur ad vitanda majora mala.

N. 292. DD PECCATO CARNALI CONTRA NATURAM.

S. Thom. 2. 2. q. 154. a. 11. & 12.

I. *Definitio.* II. *Divisio in 5 Species.* III. *Possunt alie species accedere.* IV. *Prop. damn.*

QUID est peccatum carnale contra naturam?

I. R. Est actus libidinosus contra naturam seu finem actus venerei: hic enim ex natura sua ordinatur ad generationem proles; & ideo hoc peccatum contra naturam censetur esse gravius cæteris speciebus, inquantum scilicet illæ sunt contra virtutem castitatis. Ex alio tamen capite possunt aliæ species esse majoris malitiæ.

II. Quinque assignantur species seu modi peccati contra naturam, nimirum: 1. bestialitas, 2. sodomia perfecta, 3. sodomia imperfecta, 4. pollutio, 5. modus inordinatus in concubitu naturali: hic ordo enumerationis designat quoque ordinem gravitatis peccati. S. Th. a. 12. ad 4.

III. Observa, quod ratione circumstantiarum peccatum contra naturam possit etiam pertinere ad alias luxuriæ species; sic sodomia conjugati ad adulterium, sodomia cum consanguineis ad incestum, &c.

IV. Pro praxi observa damnationem propositionis 24. inter damnatas ab Alex. VII. "mollities, sodomia & bestialitas sunt peccata ejusdem speciei infimæ, ideoque sufficit in confessione dicere, se procurasse pollutionem."

N. 293. DE BESTIALITATE.

*S. Thom. 2. 2. q. 154. a. 12.*I. *Definitio. Gravitas criminis.* II. *Congressus cum Dæmone.* III. *Cum cadavere.*

I. BESTIALITAS est coïtus carnalis cum bestia aliqua.

Hujus sceleris immanitatem probant pœnæ in illud latæ: Levit. 22. mandatur, ut bestia & homo coëuntes interficiantur; apud Christianos flammis absumuntur.

II. Ad hoc crimen reducitur congressus carnalis cum dæmone in corpore assumpto, quod scelus aggravatur per circumstantiam contra Religionem, quatenus includit societatem cum dæmone, idèdque gravius est & gravissimum peccatum contra naturam: consideranda est etiam forma corporis vel hominis vel bestię, in qua apparet dæmon; item representatio personæ virginis, monialis, &c. Verùm plerumque præsumendum est, talia solùm fieri per fortem imaginationem, quâ decipiuntur homines.

III. Quidam ad bestialitatem reducunt copulam cum cadavere mulieris mortuæ, quia aiunt, illud specie differt ab homine vivo; alii reducunt ad pollationem qualificatam.

N. 294. DE SODOMIA.

*S. Thom. 2. 2. q. 154. art. 11.*I. *Definitio.* II. *Sodomia minor.*

I. QUID est sodomia perfecta?

R. Est congressus carnalis inter personas ejusdem sexûs, nimirum masculi cum masculo, feminæ cum femina, in quocumque vase congressus fiat.

Hujus peccati enormitatem satis declarat Scriptura Sacra. Gen. Cap. 18 & 19. & Ep. ad Rom. 1.

II. Sodomia imperfecta sive sodomia minor est congressus carnalis maris cum femina, sed extra vas femineum naturale, v. g. si vir effundat semen suum retro per anum in intestinum feminæ stercoreum.

Aggravant iterum hoc peccatum circumstantiæ voti, cognationis, matrimonii, licèt inter conjuges committatur.

N. 295. DE MODO CONTRA NATURAM.

I. *Modi contra naturam* II. *Inducunt quandoque peccatum mortale*, III. *Quandoque veniale*.

I. QUINTA species luxuriæ contra naturam committitur, quando quidem copula masculi fit in vase femine naturali, sed indebito modo, v. g. stando, aut dum vir succumbit, vel à retro feminam cognoscit, sicut equi congregiuntur, quamvis in vase femineo.

II. Possunt autem hi modi inducere peccatum mortale juxta periculum perdendi semen, eò quòd scilicet semen viri communiter non possit aptè effundi usque in matricem femine.

III. Et quamvis fortè conjuges dicant, quòd illi periculo diligenter præcaveant, illi interim lascivi modi à gravi veniali excusari non debent, nisi fortè propter impotentiam, v. g. ob curvitatem uxoris nequeat servari naturalis situs & modus, qui est ut mulier succumbat viro.

N. 296. DE POLLUTIONE.

I. *Quid pollutio*. II. *Semen*. III. *Distillat*. IV. *Pollutio est peccatum mortale*. V. *Ratio*. VI. *Motus venerei*. VII. *De pollutione in somno*. VIII. *Evigilans debet eam cohibere*.

I. QUID est pollutio sive mollities?

R. Est seminis emissio extra omnem concubitum.

Notatur, quòd pollutio in mulieribus quandoque possit perfici, ita ut semen earum non effluat extra membrum genitale; indicium istius allegat Billuart, si scilicet mulier sentiat seminis resolutionem cum magno voluptatis sensu, quæ completà passio satiatur.

II. Quid est semen?

R. Est viscosa materia congregata ex eo, quod de alimento sumpto superabundat corporis nutrimento, serviens ad generationem sive conservationem speciei. Adeòque differt ab urina & humoribus aliis.

III. Distillatio est alicujus humoris medii inter semen & urinam effluxio, quæ sæpe conjungitur delectationi venereæ; potest tamen sine ea & sine commotione spirituum genitalium obvenire; cum autem iste humor non sit

aptus generationi, propterea, si delectatio veneræ non comitetur, parvi æstimatur. De distillatione vide Neesen de Euchar. q. 6. dub. 5.

IV. Proba pollutionem simplicem voluntariam esse peccatum mortale.

V. R. Probatur ex Ep. ad 1. Cor. 6. ubi dicitur, quod "molles regnum Dei non possidebunt." Atqui nemo excluditur à Regno Dei, nisi ob peccatum mortale, ergo, &c.

Consistit autem hæc malitia in eo, quod semen humanum in se continens virtutem generandi, & ordinatum ad nobile opus generationis hominis, innaturaliter deperdatur.

Crebrò etiam accedunt aliæ malitiæ, vel ex qualitate personæ propriæ conjugatæ, voto obstrictæ; &c. vel ex qualitate objecti cogitati, &c.

Potest autem pollutio esse voluntaria vel directè per causam vel occasionem datam, & ita pollutio in somno obveniens potest imputari aliquando in peccatum. S. Thom. 3. p. q. 80. a. 7. in c.

VI. Venereæ commotiones, quæ circa partes pudendas persentiscuntur, sub speciem pollutionis reducuntur, dum scilicet non ordinantur ad concubitum, & eadem circumstantiæ notandæ.

VII. Quid agere debet is, qui sub pollutione in somno inchoatâ evigilat?

R. Evigilans non potest ei ullum consensum præbere, sed potius dissensum seu displicentiam voluntatis formare debet.

An tenetur illam pollutionem in somno inceptam, mox ut evigilat, vi cohibere suumque corpus comprimere, ne continuetur in vigilia?

VIII. R. Cum Antoine: tenetur, saltem ut pollutio non continuetur per effusionem seminis necdum è lumbis vel ex testiculis extravasati: Sanchez, Billuart, aliique videntur permittere continuationem ob periculum infirmitatis; sed omnino puto, eos id dicere solummodo de semine jam extravasato, nimirum ut exterius effluat: alioquin non licet promovere formalem pollutionem, nequidem ad evadendam mortem.

Notat Neesen..... difficilem esse correctionem eorum, qui dediti sunt huic vitio pollutionis. Media corrigendi Vide infra Num. 299.

N. 297. DE IMPUDICITIA IN OSCULIS,
ASPECTIBUS ET TACTIBUS.

S. Thom. 2. 2. q. 154. a. 4.

- I. *Sunt peccata mortalia.* II. *Libidinosa ex objecto,* III. *Attactus uberum.* IV. *Oscula, tactus manuum diversi sexûs.* V. *Excusatio juvenum & puellarum rejicitur.* VI. *Notanda distinctio complexionis hominum.* VII. *Oscula amicitia.* VIII. *Oscula infantium.* IX. *Tactus puerorum inter se.* X. *Aspectus imagin. impudicarum.*

I. TACTUS, aspectus & oscula libidinosa, sunt peccata mortalia; nam continent inordinationem concupiscentiæ venereæ.

Possunt autem actus dici libidinosi, vel ex fine vel ex objecto.

Ex fine potest quicumque actus licet secundum se honestus, dici libidinosus, si ad finem libidinis referatur, v. g. jocus ad fornicandum.

II. Ex objecto libidinosi sunt actus, qui, sine causa, sunt circa hominis pudenda, vel circa eas corporis partes, quas homines ob pudorem similem tegunt.

Tactus vel compressiones supra vestes ad partes pudendas, ad libidinosa referuntur.

III. Attactus uberum femine inter inhonesta & libidinosa computatur: liber enim, cui titulus *Dissertatio in Cas. res.*, delatus Summo Pontifici Benedict XIV., quod doceret, tangere mammillas esse de se veniale, ab eodem damnatus in anno 1744. 16. April.

IV. Oscula, tactus faciei, compressio manuum inter personas diversi sexûs ex amore sexûs vel voluptate excitanda, practicè inter libidinosa recensenda sunt, etiam propter periculum carnalium commotionum in corpore proprio, vel in corpore alterius personæ. Hoc satis confirmat tremenda damnatio prop. 40. ab Alex. VII.

V. Nota igitur, quod non subsistat hæc juvenum & puellarum excusatio, quâ excipiunt, se non habuisse commotiones carnis, quia fundatè timere debent, ne fortè altera persona passa sit illas, cujus complexio & fragilitas ignota non subest voluntati ejus: jam autem ponendo vel permitiendo tales tactus & oscula sine necessitate, cooperatur vel consentit peccato alterius, quod potius præcavere debuisset & impedire.

VI. Observa prudenter diversas hominum complexionem & infirmitates; unus enim homo in hac materia infirmior est, ita ut promptè, facilè & ad levissimum sensum patiatu commotiones, non sic alter, cujus corpus quasi lapideum nequidem per turpiloquia movetur; qui autem infirmior est, leviores causas & occasiones debet fugere.

VII. Oscula & tactus manuum inter amicos & notos urbanitatis vel amicitia causa in adventu vel discessu secundum morem Patria, possunt esse licita, secluso consensu carnalis delectationis. Sylvius in 2. 2. q. 104. art. 4. concl. 7. oscula inter sponso vultipe reducere ad prefata oscula honesti amoris; sed multi, non casto amore, sed stimulo concupiscentia ducuntur ad matrimonium.

VIII. Oscula infantium non censentur libidinosa; continent tamen materia sensualitatis, à qua facilis est progressus ad delectationem veneream.

IX. Tactus vel aspectus impudici inter pueros ætatis quinque aut septem annorum solent esse sensualitatis; possunt interim pueri ante annos pubertatis habere delectationes & commotiones carnales venereas, & corruptionem illam induisse ab ætate quinque annorum.

De tactibus conjugum inter se agitur in tract. de matrimonio.

Malitia delectationis morosæ explicatur in prima secunde.

Examen circa cogitationes impudicas instituendum à Confessario, proponit Schema VIII.

X. Aspectus impudicarum picturarum vel imaginum continet culpam pro ratione periculi delectationum vel commotionum: qui autem similes imagines conficiunt vel aspectu exponunt, sunt rei plurimorum peccatorum alienorum, quæ ex aspectu illarum possunt sequi.

N. 298. DE TURPILOQUIO.

I. *Loquens turpia peccat tripliciter.* II. *Obj. prævenitur.* III. *Circumstantia exprimenda.* IV. *Turpiloquium coram malis est pejus.* V. *LECTIO EPISTOL.* VI. *Tractatus impudicorum licet ex causa.* VII. *Quomodo peccat audiens turpiloquium?* VIII. *Præmonitio.*

QUALITER & quantum peccat, qui loquitur, cantat vel legit turpia sive libidinosa coram aliis?

R. Primò, peccat mortaliter, contra castitatem ratione

affectûs, si adsit, libidinosi in seipso : qui affectus passim adest in hominibus libidinosi.

I. Secundò, facit tot peccata mortalia scandali contra charitatem, quot sunt audientes ; & tertio reus est tot peccatorum alienorum, quot peccata & mala potuit prævidere ex turpiloquio fortè secutura, putà cogitationes, commotiones carnales & imaginationes, non solùm in præsentì, sed & postea ratione impressionis factæ in phantasia aliorum ; ex qua causa nonnunquam contingit, quòd verba æquivoca & sermones acuti sæpe magis noceant, quia attentionem & speculationem pariunt, maximè in junioribus.

II. Non abstergitur malitia per hoc, quòd quis turpia dicat ex levitate vel risûs gratiâ, modò potuerit prævidere mala inde forsitan secutura.

III. Ex dictis consequitur, quòd in confessione exprimi debeant non solùm numerus audientium, sed & qualitates & circumstantiæ loquentis & audientium illa, quæ possunt aggravare peccata scandali & luxuriæ, v. g. utrum sint voto castitatis obstricti, conjugati, juniores.

An ergo idem censendum, si coram conjugatis sermones de copula habeantur ?

R. Affirmativè. Hoc tamen interest, quòd isti non tam citò scandalizentur. Ubique enim attendi debet periculum, seu fragilitas audientium.

IV. Unus loquitur obscœna coram malis & vitiosis, alter coram virtuosis & piis, uter graviùs peccat ?

R. Prior ordinariè, quia periculum scandali & peccandi magis est in malis.

V. Lectio epistolarum amatoriarum, uti & similium historiarum, vulgò *Romans*, periculosa est ; ex ea enim, prout experientia docet, ingeruntur imaginationes & amores carnales.

VI. Sermones vel tractatus aut attactus rerum impudicarum instructionis, correctionis, aut alterius necessitatis vel utilitatis causâ possunt esse liciti : sed respicienda proportio inter justitiam causæ & mala secutura, de quo in 1a. 2^a.

VII. Quomodo peccat audiens turpiloquia ?

R. Primò, si eo oblectetur in seipso, peccat contra castitatem.

Secundò, si consentiat, vel si influat loquendo, ridendo, &c., fit reus omnium peccatorum loquentis, quæ mox supra exposita sunt.

Tertio, si nec interiùs consentiat, nec influat exteriùs, sed tamen non impediatur, ubi poterat & debebat, peccat

contra charitatem respectu loquentis & audientium, quia scilicet non corripit, seu non impedit peccata eorum.

Præstat aliquando, dum verbum turpe obiter & transeunter dicitur, dissimulare, ne pejora sequantur.

VIII. Cùm peccata carnis pudenda sint, & propterea periculum reticendi ea in confessione majus sit, frequens recurrit occasio, ut Confessarius de iis interroget; parcè tamen, castè & cautè.

Modum illum docet Schema VIII. "Parce" scilicet, ut interrogationes non sint curiosæ & superflue; "castè," ut honestis verbis fiant; "cautè," ut veritatem detegat, sed peccare non doceat.

N. 299. DE REMEDIIS CONTRA LUXURIÆ PECCATA.

1. *Remedia general.* II. *Special.* III. *Causa tentationum carn.* IV. *Remedia.* V. *Aliæ causæ.* VI. *Remedia.* VII. *Aliæ causæ.* VIII. *Remedia.* IX. *S. Thom. vitia carnis vincuntur fugiendo.* X. *Monitum S. Franc. Salesi.* XI. *Monitum aliud.* XII. *Motus ex timore.* XIII. *Non potest voluntas se habere negativè.*

I. ULTRA remedia generalia & communia contra omnia peccata, de quibus in tract. de Sacr. Pœn. n. 190. assignantur quedam specialia contra peccata luxuriæ: sunt autem ea, quæ resecant vel tollunt radicem & causam vel occasiones istorum peccatorum, sublatâ enim causâ tollitur effectus: Du Jardin de Off. Sac. p. 2. Sect. 11. §. 1, & 2. Catech. Conc. Trid. p. 3. in 6 præc. n. 18. & seq. & alii passim Scholastici & Ascetici.

Compendiosè accipe sequentia:

III. 1°. Si peccata, tentationes vel commotiones carnales oriuntur ex causa externa, cujusmodi sunt consortium, alloquium, visus vel aspectus, tactus, deliciæ, otium, nimius somnus, lecti mollities aut calor, locus, persona aliqua, lectio librorum, nimius vel specialis cibus, potus, &c. IV. remedium promptum & aptum est fugere, vitare & abrumpere illas causas sive occasiones.

V. 2°. Si carnales tentationes proveniant ex causa interna, ex lubrica complexionem naturali, passione concupiscentiæ dominante vel pruritu carnis, ex abundantia seminis, spirituum aut humorum, VI. remedium afferunt maceratio carnis, abstinentiæ, jejunia, fames, sitis, frigus,

inflicto doloris, & sensus poenalitatem, vigiliis, surgere è lecto, non decumbere super dorsum, sed in latere manibus super pectus inflexis per modum crucis: & si quis in somno se impudicè tangat, manus alliget collo.

VII. 3°. Si tentationes carnis exurgant ex incidentibus cogitationibus impudicia, ex phantasia, imaginatione, vel ex memoria recurrente aut à diabolo immundo, congrua VIII. remedia sunt oratio ad Deum, invocatio B. M. V., Angeli Custodia, &c. meditatio Passionis Christi, præsentiæ Dei, quatuor novissimorum: item mentem & corpus tensè applicare ad alia objecta & negotia, etiam temporalia; sic enim clavus clavo pellitur.

Collige, quòd non omnibus eadem remedia sint præscribenda, sed inspicienda sit radix & causa; si enim commotiones oriantur ex abundantia, præscribenda jejunia, &c., si merè ex cogitationibus vel à dæmone, spiritualia prævalent.

IX. Observat S. Thom. in Ep. 1. ad Cor. cap. 6. Lect. 6. quòd tentationes venereæ felicijus vincantur fugiendo, quàm resistendo: quia quantò magis homo particularia objecta carnis considerat, tanto magis incenditur, atque ideo Apostolus 1. ad Cor. 6. dicat: "fugite fornicationem," & Zach. 2. v. 6. "Fugite de terra aquilonis."

Quod idem consulitur in tentationibus contra fidem & spem, & in cogitationibus suspiciosus de proximo.

X. Hinc S. Franc. Salesius monet, ut homo cogitationes immundas, dum primùm incidunt, non aspiciat, quales sint in particulari, sed eas mox & instantè contemnat, non dando tempus intellectui reflectendi ad eas vel disputandi cum eis; id similitudine declarat: sicuti, si quis audiens quempiam pulsantem fores ejus, nequidem velit per fenestram, nec per rimam ullam respicere, quis ibidem pulset. Hâc methodo S. Maria Magd. de Pazzis se ita in summa castitate servavit, ut quidquid eam læderet, penitus ignoraverit: unde illud dictum Medicorum, "Principiis obsta," maximè locum obtinet in venereis.

XI. Ob præfatam S. Thomæ rationem consulitur, ut quando homo cogitationibus immundis turbatus fuit, non mox examinet, utrùm eis consensum præbuerit, sive utrùm peccaverit, ne imaginatio recens reviviscat.

XII. Observat S. Thom. 1. 2. q. 44, a. 3. ad 1. quòd motus carnales quandoque proveniant ex timore, quia per timorem calor & spiritus animales descendunt ad inferiores partes, prout nonnunquam evenit timoratis nimium anxii; propterea debent illi in tentationibus confugere ad

fiduciam in Deum, & in ea confidentia quasi tuti contemnere & parvi pendere tentationes & prosequi agenda.

An voluntas potest se habere negativè seu permissivè ad tentationes & commotiones venereas nihil agendo?

XII. R. Non, sed debet earum displicentiam habere, quod semper potest: alioquin ratio deest suo officio, & sic non se merè negativè, sed privativè gereret.

Resistentia corporalis per alias potentias aut corporis compressiones posset aliquando omitti ob alias justas causas vel occupationes, vel quia quis expertus est, quòd sic commotiones potiùs augeantur, quàm reprimantur. De his plura in 1^a.

An licet commotiones venereas voluntariè admittere eo fine ut pugnando reportetur victoria & meritum.

R. Neg. nam ea doctrina damnata est in articulis 17. & 24. Molinos: quia illæ venereæ commotiones continent in se inordinationem concupiscentiæ.

N. 300. DE VIRTUTIBUS TEMPERANTIÆ ANNEXIS.

S. Thom. 2. 2. q. 155, ad 170.

I. *Continentia*. II. *Mansuetudo*. III. *Vitia opposita*.
IV. *Clementia*. V. *Vitia opposita*. VI. *Modestia*.
VII. 4. *Species modestiæ*.

QUÆ sunt virtutes annexæ temperantiæ?

R. Hæ quatuor: continentia, mansuetudo, clementia & modestia, quæ etiam ejus partes potentiales vocantur.

I. Continentia est virtus disponens voluntatem ad resistendum contra impulsus pravæ concupiscentiæ, præsertim delectationum tactûs, & principaliter venereorum.

Vox continentia frequenter accipitur strictiùs pro virtute castitatis.

II. Quid est mansuetudo?

R. Est virtus mediatrix iræ juxta præscriptum rationis.

III. Mansuetudini opponitur per excessum iracundia, & per defectum lenitudo seu nimia indulgentia & indiscreta patientia: est ex genere suo peccatum mortale, utpote qua foveantur crimina.

IV. Quid est clementia?

R. Est moderatrix pœnarum ex animi lenitate intra limites rectæ rationis.

V. Vitia ei opposita sunt credulitas per excessum & animi lenitas per defectum : sunt ex genere suo mortalia.

VI. Quid modestia ?

R. Est virtus, quâ quis se continet intra modum & limites sibi congruos, quantum ad motus internos & externos & omnem rerum suarum apparatus.

VII. Species modestiæ sunt hæ quatuor virtutes ; humilitas, studiositas, modestia morum externorum, & modestia cultûs seu apparatus externi.

N. 301. DE HUMILITATE.

S. Thom. 2. 2. q. 161.

I. *Definitio.* II. *Est fundament. virtut.* III. 12. *Gradus humilitatis ex regul. S. Bened.* IV. *Gradus à S. Ansel. adjuncti.* V. *Media humiliandi se infra alios.* VI. *Exempl. S. Frano.* VII. *Monit. S. Bern.* VIII. *Vitia opposita humilitati.*

QUID est humilitas ?

I. R. Virtus, quâ homo ex verissima sui cognitione sibi vilescit. Ita S. Bern.

II. Humilitas, ait S. Th. a. 5. vocatur spiritualis ædificii seu virtutum fundamentum per modum removentis prohibens, nempe removet omnem superbiam ; & eatenus dicitur prima virtutum necessaria ad salutem.

III. S. Th. art. 6. explicat duodecim gradus humilitatis ex Regula S. Benedicti, sed alio ordine, scilicet quo ab interioribus ad exteriora progredimur.

I. Est timor Dei, & præsens semper memoria præceptorum Dei.

2. Abnegatio propriæ voluntatis.

3. Obedientia demissa Superioribus.

4. Patientia amplectens dura & aspera.

5. Proprios defectus recognoscere & confiteri.

6. Credere & confiteri se viliores omnibus, contentum esse vilissimis rebus in cibo, vestibus, &c.

7. Ad omnia indignum & inutilem se credere & confiteri.

8. Observantia communis regulæ cavendo singularitatem.

9. Silentium, ut non facilè nisi interrogatus loquatur.

10. Ut non sit facilis & promptus ad risum & ineptam lætitiâ.

11. Ut pauca & rationabilia loquatur, non voce clamorosa.

12. Ut in gestibus & operibus servet modestiam defixis in terram oculis.

IV. S. Anselmus, apud S. Thom. art. 6. arg. 3. amplificando sextum & septimum gradum, adjungit septem hos gradus aptos pro materia concionum.

1. & 2. Cognoscere se esse contemptibilem, culpamque deflere.

4. Velle ut alii id credant.

5. Patienter & libenter sustinere quando alii hoc dicunt.

6. Pati leniter, si contemptibiliter tractetur.

7. Amare contemptibiliter tractari.

Obj. Saltem homo pius & sanctus non debet se peccatori postponere & subicere per humilitatem; probatur, quia justus non potest se aestimare viliozem peccatore, quia illa aestimatio foret falsa & ficta; ergo, &c.

V. R. Nego assumptum & utramque probationem; potest enim se viliozem aestimare sub aliis considerationibus. S. Th. a. 6. ad 1.

1. Si homo justus consideret solummodo quid sit & quid esset ex seipso sine Deo, ejusve gratia; consideret autem in altero homine, quod sit Imago Dei capax beatitudinis.

2. Si consideret suos defectus, peccata, negligentias, non sua bona; alterius vero peccata non attendat; sed bona aliqua saltem moralia quæ præferenda sunt peccatis.

3. Timeat, se fortè habere defectus occultos, utpote cæcus circa seipsum, proximum verò habere fortè virtutes, quas ignorat.

4. Quod fortè iste peccator prædestinatus sit ad insignem sanctitatem & gloriam.

VI. Ex his considerationibus S. Franciscus pronuntiabat se vilissimum peccatorem, quia, aiebat, si Deus tantâ misericordiâ prosecutus fuisset alios homines, arbitror sanè quod multo magis, quàm ego, gratiores fuissent Deo. Sylv.

Si tandem cuipiam speculativo hæc videantur minus veraciter à Sanctis esse dicta, is primùm fiat humilis, & tunc perspicuè intelliget, illa sincerè & sine fictione ab humili posse proferri secundùm professionem virtutis humilitatis. "Gustate & Videte." Ps. 33. v. 9.

VII. Ultimò annotari meretur hoc monitum S. Bernardi: non est periculum nec malum, si nos aestimemus minores aliis, sed magnum malum & periculum est, se præferre aliis: sicut non nocet, si quis intrans januam se inclinet magis quam opus est.

Quæ sunt vitia opposita humilitati?

VIII. R. "Superbia" ei opponitur per excessum, de qua & filiabus ejus agitur in 1, 2. Tract. de pecc. capitalibus: aliud vitium humilitati oppositum per defectum est "nimia & ignava sui abjectio" redundans in injuriam sui statûs, v. g. si Sacerdos se abjiciat ad vilia magnatum servitia.

N. 302. DE STUDIO SITA ET MODESTIA
MORUM ET CULTUS.

S. Thom. 2. 2. quæst. 166. ad 169.

I. *Studiositas.* II. *Vitia opposita, negligentia studii.* III. *Et curiositas.* IV. *Modest. morum.* V. *Vitia opposita.* VI. *Virtus Eutrapeliæ.* VII. *Modestia cultûs.* VIII. *Vitia opposita.* IX. *Licent vestes pretiosiores.* X. *Licent viliores.*

QUID est studiositas?

I. R. est virtus, quæ moderatur appetitum & studium cognoscendæ veritatis.

II. Vitium ei oppositum per defectum, est "negligentia studii," estque peccatum mortale vel veniale secundum quoddam obligatio sciendi, & simul negligentia gravis, vel alterutra levis.

III. Vitium oppositum per excessum est "curiositas," quæ est inordinatus appetitus cognoscendi: hæc secundum se est peccatum veniale; sed variis modis mortale ex circumstantiis: v. g. si appetas cognoscere detractoria famæ alterius, secreta confessionis, vel legere nociva, prohibita, &c. aut aperire alterius litteras & revelare quædam occultandorum negotiorum.

Quid est modestia morum? S. Th. q. 168.

IV. R. Est virtus moderans exteriores corporis motus in verbis & actionibus, juxta mensuram rationis.

V. Vitium oppositum per defectum est "cruditas morum" sive rusticitas; vitium per excessum est "petulantia & insolentia."

VI. Sub hac virtute collocat S. Thomas "eutrapeliam;" quæ est virtus, servans modum in verbis & factis ludicris ad animi recreationem, eique opponitur "scurrilitas" per excessum: & "morositas" per defectum. Polm.

VII. Quid est modestia cultûs? S. Th. q. 169.

R. Est virtus, quæ moderationem rationis adhibet in

apparatu rerum externarum, putà vestium, suppellectilis, conviviorum, &c. consideratis statu & conditione personarum, loci, temporis & consuetudine approbata.

VIII. Opponitur ei per defectum "neglectus apparatus;" per excessum "luxus supra statum," qui potest adducere peccatum mortale ex diversis causis, v. g. dum ex eo creantur debita non solvenda, dum ornatus est scandalosus, ad libidinem provocans, &c.

IX. Notat S. Thom. art. 1. ad 2. quòd sine vitio homines in dignitate constituti, vel ministri altaris induantur pretiosioribus vestibus, non propter sui gloriam, sed ad significandam excellentiam sui ministerii, vel cultus divini.

X. Similiter non esse vitiosum, quòd aliqui v. g. Religiosi vilioribus vestibus utantur ad humilitatem, pœnitentiam & exemplum; sicuti Joannes Bap. & alii ad Hebr. II. circuierunt in melotis & pellibus caprinis. Item S. Th. 2. 2. q. 187. a. 6.

N. 303. DE ORNATU MULIERUM.

S. Thom. 2. 2. q. 169. art. 2.

I. *Ornatus mulieris aliquando est licitus.* II. *Aliquando peccatum mortale.* III. *Aliquando veniale.* IV. *Mulier in veste virili & è contra.* V. *Objectio.*

I. AN ornatus mulierum est sine peccato?

Respondet S. Th. a. 2. in c. "Si mulier conjugata ad hoc se ornet, ut viro suo placeat, ne per ejus contemptum in adulterium labatur, potest hoc facere absque peccato. Illæ autem mulieres, quæ viros non habent nec volunt habere, & sunt in statu non habendi, non possunt absque peccato appetere placere virorum aspectibus ad concupiscendum: II. quia hoc est dare eis incentivum peccandi. Et si quidem hanc intentione se ornent, ut alios provocent ad concupiscentiam mortaliter peccant. Si autem ex quadam levitate, vel etiam ex quadam vanitate propter jactantiam quamdam, non semper est peccatum mortale, sed quandoque veniale. III. Et eadem ratio, quantum ad hoc, est de viris... Capillos nudare feminas, quas etiam caput velare Apostolus jubet, nec maritatus decet; in quo tamen casu possent aliquæ à peccato excusari, quando hoc non fieret ex aliqua vanitate, sed prop-

ter contrariam consuetudinem, quamvis talis consuetudo non sit laudabilis."

"Addit ibidem S. Thom. ad 2. sobrius & moderatus ornatus, ut servent decentiam sui status, non prohibetur, sed superfluus & inverecundus & impudicus."

IV. An est peccatum, si mulier induatur veste virili & è converso?

R. S. Th. ad 3. de se hoc esse vitiosum, quia vestitus debet competere conditioni personæ secundum communem consuetudinem: adeoque eo concurrat peccatum veniale, & si fiat causâ lasciviæ, mortale; verumtamen propter aliquam necessitatem, v. g. ad fugiendum hostem potest ea mutatio esse licita.

V. Obj. Videtur semper esse peccatum mortale si mulier induat vestem virilem vel è contra, quia Deut. 22. v. 5. additur: "Abominabilis enim apud Deum est, qui facit hæc."

R. Cornelius à Lapide concedit per Legem veterem hoc fuisse vetitum sub mortali, sed eam Legem positivam jam cessare: rationem adjungit S. Thom. ad 3. quia tunc mutatio illa habitus spectabat ad cultum idololatriæ inter Gentiles.

N. 804. DE GRATIIS GRATIS DATIS.

S. Thom. 2. 2. q. 171. ad 178.

- I. *Definitio.* II. *Distinctio à gratia gratum faciente.* III. *Recensentur gratiæ gratis datæ.* IV. *Definitio miraculorum.* V. *Tres gradus miraculorum.* VI. *Quartus gradus reducit ad precedentes.* VII. *Solus Deus facit miracula.* VIII. *Non Dæmon.* IX. *Dæmones non possunt mutare homines.* X. *Differentia miraculorum verorum à falsis.* XI. *Fines duo miraculorum.* XII. *Miracula Parisii rejiciuntur.* XIII. *Stylus Romanus.*

QUID est gratia gratis data?

I. R. Est supernaturale donum divinum ordinatum ad salutem proximi.

II. Gratiæ gratis datæ distinguuntur & separari possunt à gratia gratum faciente, nam peccatoribus datæ fuerunt aliquando, ut liquet in Balaam Numeri 23. & in quibusdam Sibyllis.

Confirmatur ex Matth. 7. v. 22. ubi de malis Christus

prænuñtiat: “Multi dicent mihi in illa die: Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus?”

Nunquam tamen dantur in confirmationem erroris, aut falsæ vel simulatæ sanctitatis, cùm proveniant ex speciali & directa motione Dei.

III. S. Th. recenset & explicat gratias gratis datas, scilicet, prophetiam, raptum, gratiam linguarum, gratiam sermonis, & gratiam miraculorum, sub quibus continentur, quas recenset S. Paulus 1. ad Cor. 12. gratiæ sapientiæ & scientiæ, gratia sanitarum, discretio spirituum, &c.

IV. Miraculum strictè dictum, est opus divinum contra, vel supra, vel præter ordinarium rerum cursum, excedens creatam facultatem vel secundùm se vel secundùm subiectum vel secundùm modum.

V. S. Th. enim 1. p. q. 105. a. 8. in c. explicat tria genera seu tres gradus miraculorum: quædam miracula dicuntur contra naturam; exemplum hujusmodi legitur Josue 10. cùm sol stetit immotus unius diei spatio; quædam sunt supra naturam, qualia sunt resuscitatio mortui, & illuminatio cæci à nativitate, Joan. 9: denique quædam miracula fiunt præter naturam, v. g. sanatio Naaman Syri à lepra: 4. Reg. 5. liberatio socrus Petri à febre. Secundùm hos gradus unum miraculum dicitur esse majus altero.

VI. Nonnulli Theologi admittunt quartum gradum miraculorum; quando factum non est contra nec supra naturæ vires, & per operationem naturalem effici quidem posset, sed ex circumstantiis clarè innotescit factum à Deo processisse extraordinariè v. g. dum 4. Reg. 2. v. 24. duo ursi laceraverunt quadraginta duos pueros illudentes Elisæo.

Sed hic quartus commodè reducitur ad tertium præcedentem, quia modus saltem miraculosus est: sic inter ægros, qui undique confluebant ad Christum, quos omnes sanavit, multi certò laborabant infirmitatibus naturaliter sanabilibus, quorum tamen omnium sanationes inter miracula recensentur.

Ex præfata descriptione definitionis innotescit, qua de causa effectus Sacramentorum ordinarii, licèt supernaturales, non vocentur miracula, quia secundùm ordinariam Dei institutionem producuntur.

VII. Secundò liquet, juxta doctrinam S. Th. 1. p. q. 110. a. 4. quòd solus Deus, “qui facit mirabilia magna solus.” Ps. 135. miracula faciat, homo dumtaxat instrumentaliter, ministerialiter, aut impetratoriè illa dicatur facere.

VIII. Tertio, quòd dæmon miracula efficere non valeat: mira tamen seu mirabilia quædam ostendere potest ex causis occultis, quæ excedunt cognitionem & facultatem hominum, ex quibus homines indocti quandoque decipiuntur, quo modo in Egypto multa signa mira ad incantationem maleficorum patravit dæmon, Exod. 7. quæ juxta S. Th. 1. p. q. 114. a. 4. in c. fuerunt à dæmonibus verè facta, v. g. ranas celeri motu ex aliis mundi partibus congregando, vel applicando activa passivis, eas producendo ex seminibus earum.

IX. Mutationes hominum in feles vel bestias, prout legitur in gentiliū libris, quòd quædam saga *Circe* socios Ulyssis mutaverit in bestias; & quòd sumentes ex sacrificio, quod Arcades Deo suo Lycæo immolabant, in bestiarum formas convertentur, dæmon verè efficere non potest; sed illusoriè & præstigiòsè hæc peraguntur per dæmonem efformando similes formas in phantasia hominum, vel exteriùs per celerrimum motum substituendo aliud corpus aspectui hominum, vel ex aère vel alia materia similem formam conficiendo, quæ videtur. S. Th. 1. p. q. 114. a. 4. ad 2.

X. S. Th. in 2. d. 7. q. 3. a. 1. dicit miracula vera differre à falsis efficaciam, duratione, utilitate, modo, ac fine.

Benedictus XIV. Pontifex Maximus de canoniz. Beatorum lib. 4. prosequitur, & speculativè & practicè pro canonizatione S. S. proponit & examinat signa distinguentia vera miracula à falsis, certa ab incertis, &c.

XI. S. Th. 2. 2. q. 178 a. 2. in c. explicat duplicem finem miraculorum, videlicet, ad veritatis prædicatæ confirmationem, & ad demonstrationem sanctitatis alicujus: proinde miracula, quæ divulgantur in argumentum sanctitatis alicujus hæretici, vel mali aut damnati hominis, non sunt vera miracula, sed falsa vel præstigiòsa.

XII. Ita miracula quæ etiam excusis libellis prædicantur à Quesnellistis pro sanctitate Diaconi Parisii asseclæ Quesnellistarum, ficta sunt, convulsiones phantasticæ, sanationes falsæ aut naturales; quapropter Archiepiscopus inhibuit cultum etiam privatum ad ejusdem sepulchrum, & Rex Galliæ edictis cohibuit.

XIII. Notat Benedictus XIV. stylum Romanum pro canonizatione alicujus observare, ut nunquam instituatur examen miraculorum alicujus, nisi priùs constet de heroïcis virtutibus.

N. 305. DE VITA PIA, ET VARIIS STATIBUS
HOMINUM.

I. *Vita contemplativa.* II. *Vita activa.* III. *Vita mixta
ex utraque.* IV. *Varii status hominum.*

I. SANCTUS Thomas q. 179. normam vitæ christianæ piæ dividit in vitam contemplativam & in vitam activam : prior figuratur per Mariam Magdalenam, posterior per Martham, Luc. 10. Item per Rachelem & Liam.

II. Vita contemplativa est excellentior, verumtamen propter necessitatem & conditionem præsentis vitæ, activa magis eligenda, S. Th. q. 182. a. 1.

III. Inde concludi potest, quòd vita mixta sive composita ex contemplativa & ex activa utilior sit, & nobis & proximo; quæ duæ vitæ non repugnant, sed potiùs invicem adjuvant. S. Th. q. 182. a. 1. ad 1. & 3. & q. 188. a. 6. præfert Religionem, quæ vacat utrique vitæ. Hæc magis explanata reperies ab Asceticis.

VI. S. Thom. a. q. 183. usque ad q. 189. finalem, inquirat & examinat varios hominum status & officia in vita christiana, quorum varietas mirificè conducit ad decorem, dignitatem & utilitatem Ecclesiæ: quæ autem specialiter dicenda sunt de statu religioso, nos supra numero 125. explicavimus.

Finitur secunda secunda.

BREVIS ELUCIDATIO CIRCA
QUÆSTIONEM,

Utrùm quispiam persistens in affectu peccati mortalis satisfaciat præceptis recitandi Horas Canonicas, audiendi Missam die Festo, item eliciendi actus Fide, Spei & Charitatis, aliosve virtutum actus supernaturales.

I. *Quid intelligatur per affectum peccati.* II. *Demonstratur in exemplo.* III. *Resolut.* IV. *Probatur à ratione Theologica.* V. *Probatur ex Scriptura Sacra.* VI. *Probatur ex admissis.* VII. *Objectio.* VIII. *Confirmatur ex Conc. Trid.* IX. *Probatur ab inconvenienti.* X. *Objectio.* XI. *In distributione gratiarum est ordo.* XII. *Objectio.* XIII. *Motus gratiæ non usus gratiæ.* XIV. *Extenditur ad consuetudinem & occasionem proximam & neglectum restitutionis.* XV. *Citatur Sylvius.* XVI. *Item Pauwels.* XVII. *Item Boudart.* XVIII. *Item Collet.* XIX. *Objectio.* XX. *Objectio.* XXI. *Praxis.* XXII. *Nota practica.*

QUÆSTIONEM hanc discussi in Tractatu de Religione numero 61. & responsionem negativam solidis ibidem rationibus stabilivi; quibus, ut video, aliqui convicti eandem resolutionem acceptant pro parte, ut admittant non satisfieri præfatis præceptis ab eis, qui existunt in actuali peccato mortali; ast idem non esse extendendum universaliter ad omnes persistentes in affectu peccati mortalis.

I. Ut evitemus quæstionem de nomine vocis "affectus peccati," dicimus, "affectum peccati" hîc à nobis accipi prout continetur sub membro "actualis peccati:" peccatum autem dividitur adæquatè in peccatum actuale & habituale: peccatum habituale est "macula" ex actuali peccato in anima, cum quo peccato habituali conjungi & consistere simul possunt actus supernaturales Religionis & Contri-

tionis imperfectæ; “affectus” verò “peccati” superaddit peccato habituali actum saltem virtualem vel implicitum.

II. Et ne in vago aberremus, exemplum positum fuit in illo, qui manè concipit firmam intentionem seu voluntatem occidendi inimicum; ipse ex ea intentione arripit iter, & in via ingrediens Templum aliquod, ibidem interest Missæ obligationis die festo, non cogitans ibidem actu seu reflexè de homicidio: finitâ Missâ ex præconcepta intentione prosequitur viam & occidit inimicum. Supponitur in hoc exemplo, quòd homicida ille tempore Missæ non retractaverit intentionem occidendi; tunc enim cessaret quæstio, quia cessaret affectus peccati per retractationem intentionis.

III. In hoc exemplo sive supposito videtur dicendum, quòd ipse non satisfecerit præcepto audiendi Missam, juxta præceptum, “reverenter,” seu cum reverentia utique interna & religiosa, quæ pertinet ad substantiam actûs præcepti, qui sine usu gratiæ compleri nequit.

IV. Ratio data est Num. 61. nimirum quòd implicet, ut voluntas per peccatum mortale sive per intentionem occidendi hominem infinitè se quantum est de se, avertat à Deo, eumque contemnat & inhonoret, & eadem voluntas simul eodem tempore per usum gratiæ supernaturalis se convertat ad Deum, eumque honoret offerendo Sacrificium latreuticum & propitiatorium, quantum ad suam personam; adde, quòd ponat positivum obicem gratiæ & usui ejusdem.

V. Probatur secundò ex Scriptura S. quæ ubique requirit ut primò peccator se convertat & cesset à peccatis: Isaïæ I. v. 14. “Calendas vestras & solemnitates vestras odovit anima mea... & cum extenderitis manus vestras, avertam oculos meos à vobis: & cum multiplicaveritis orationem, non exaudiam: manus enim vestræ sanguine plenæ sunt. v. 16. quiescite agere perversè.”

Præfatus textus non potest restringi ad eos solos, qui actu externo perpetrant peccatum, nam eo tempore, quo orabant non perpetrabant homicidia: atqui non potest etiam extendi ad eos, qui solùm in “habituali peccato” stabant, quia Deus eorum preces exaudit, cum possint procedere ex gratia & cum contritione imperfecta, quibus Deus non dicit: “non exaudiam orationes vestras.” Ergo textus debet intelligi de illis, qui existunt in affectu peccati mortalis effusionis sanguinis; agitur autem in textu de cultu festorum, cui non satisfaciebant ob affectum peccati, sive quia “manus” eorum “Sanguine plenæ” erant, datur

autem à Deo hæc unica ratio, nec alibi aliam indicat. Sententia hæc S. Scripturæ generalis est, sine exceptione, neque ullus locus alius Scripturæ invenitur, per quam restrictio evinci possit. Similia S. Scripturæ loca aptissimè verificantur in iis, qui persistunt in affectu peccati mortalis.

VI. Probatur tertio ex admissis: admittitur enim, quod quispiam persistens in actu peccati mortalis sive in peccato actuali non satisfaciatur illis præceptis actuum supernaturalium: subsumo: atqui ille præfatus, intendens occidere inimicum, persistit in peccato actuali moraliter continuato tempore Missæ, ergo non satisfaciatur præcepto. Probo subsumptum: quia peccatum adæquatè dividitur in actuale & in habituale; atqui ille persistit non solummodo in habituali, quod est sola macula, ergo persistit in actuali, quia non datur tertium divisionis istius membrum apud Theologos cognitum.

VII. Non obstat, quòd ipse tempore Missæ non cogitaverit reflexè de homicidio.

Respondeo enim, quòd equidem tempore Missæ perseveraverit intentio occidendi saltem virtualiter, cum non fuerit retractata, & ex ea homicidium secutum fuerit, atqui illa virtualis intentio in moralibus æquivalet actuali; ergo, &c.

Unde eximius D. Daelman Doctor Lov. cujus auctoritas non est exigua in Universitate Lov. in Tract. de Sacram. obs. 2. describit virtualement intentionem, quòd sit intentio actualis non retractata, ergo præfata intentio virtualis homicidii potest dici intentio occidendi actualis non retractata juxta ipsum.

Simili modo loquitur Ampl. D. Braunman t. 1. diss. 1. de intent. p. 14. quando voluntas propensione suâ fertur in aliquid agendum, & illud agit, etiam si mens non attendat, rectè dicitur hoc "actualiter" velle.

VIII. Is loquendi modus confirmatur ex Conc. Trid. Sess. 14. cap. 3. ubi docet, quòd in Sacramento Pœnitentiæ, requiratur "Actus contritionis;" atqui tamen certum est, quòd sufficiat "Contritio virtualis," ergo illa contritio virtualis potest dici "Actus" scilicet continuatus. Infero à pari: ergo intentio occidendi præfata virtualis tempore Missæ potest dici "Actus" scilicet moraliter continuatus. Actus enim internus intentionis voluntatis in anima compatitur alios actus disparatos, neque ideo statim cessat, quamdiu finis non est obtentus, vel intentio per retractationem voluntatis vel aliter non desiit.

Denique indubitatum est, quòd committi possint peccata ignorantiae, omissionis, negligentiae, &c. etiam pro eo tempore, quo peccator de eis cogitat, & alia agit: similiter peccatum odii interni dicitur continuum diem & septimanam, licèt alia negotia interea peragantur, & hæc omnia peccata continentur sub membro actualis peccati.

IX. Qui ab hac nostra resolutione recedere tentaverit, admittere debet, quòd fur eodem tempore, quo occupatur in opere furti, simul possit debitè & reverenter audire Missam. Item quòd Beneficiatus, eodem tempore, quo cum concubina libidinosè in lecto decumbit, possit simul devotè recitare horas canonicas, à quali doctrina abhorret sensatus homo. Nunquam solida dabitur disparitas, nam utrique ponunt obicem positivum gratiae necessariae ejusque usui: hinc convellitur effugium aliquorum dicentium, quòd affectus peccati non impediatur actum præcepti supernaturalem; quando affectus iste est in alia specie peccati: nam exempla superiora sunt de affectu in alia specie peccati, uti & exemplum S. Scripturae superiùs adductum.

X. Objicitur. Iste præfatus peccator sive homicida, urgente præcepto supernaturali orationis, recipiet gratiam ad orandum, atqui poterit uti illà gratià, ergo poterit debitè audire Missam.

R. Jam dictum est, quòd ponat obicem positivum gratiae interiùs recipiendae, quamvis Deus paratus sit dare gratiam.

R. 2º. Transeat assumptum: distinguo subsumptum: atqui poterit uti illà gratià deponendo affectum illum peccati, consono subsumptum. Atqui poterit uti illà gratià, in sensu composito, sive in actu secundo simul persistens & perseverans in affectu peccati mortalis, nego subsumptum, quia secundùm ante dicta implicat; & ideo prior gratia, quæ tali peccatori datur, tendit ad conversionem cordis ejus à peccato actuali: XI. Deus enim in distributione gratiarum observat ordinem ut non sit repugnantia; ita v. g. Deus non tribuit infideli gratiam spei vel amoris Dei, nisi priùs vel simul det eidem gratiam actus fidei: sic Deus non concedit isti peccatori gratiam devotæ orationis, nisi priùs vel simul largiatur ei gratiam deponendi affectum peccandi, vel nisi iste affectus sublatus sit: potest autem homicida præfatus istum affectum peccandi deponere, sive potest ab actuali illo peccato cessare viribus naturæ sinè gratia supernaturali: & deposito isto affectu, & existens in peccato mortali solummodo habituali poterit per usum

gratiæ devotè orare, reverenter audire Missam & satisfacere præcepto.

XII. Objicitur: supponatur, quòd Deus donet illi, persistenti in affectu peccati mortalis, gratiam ad conversionem remotè sufficientem: ista gratia juxta doctrinam Scholæ Lovaniensis habebit aliquem effectum, ergo ille pe sistens in "affectu" peccati mortalis faciet aliquem ac, um supernaturalem bonum ex gratia.

XIII. R. Admisso supposito negatur consequentia; nam effectus iste ex illa gratia, erit quidem motus gratiæ, illuminatio, &c. Sed non erit actus liber seu usus gratiæ quamdiu perseverat in eodem affectu peccati mortalis; admittimus enim, quòd gratiæ etiam interiori resisti possit.

XIV. Ex dictis concludimus, idem esse dicendum de omnibus, qui persistunt in "affectu peccati mortalis: cujusmodi sunt consuetudinarii," qui retinent "consuetudinem" peccandi mortaliter voluntariam seu non retractatam: item illi, qui versantur in "occasione proxima" peccandi mortaliter. Ratio liquida est, quia illi retinent voluntatem peccandi de cætero, imò velle occasionem seu periculum peccandi, jam est peccare actualiter. Comprehenduntur ob eandem rationem illi, qui manent in mora mortali seu neglectu debitæ "restitutionis:" legatur Lessius de Just. lib. 2. cap. 12. dub. 3. fol. 138.

XV. Doctrina hæc non est singularis; pro ea enim citavi Doctorem Franc. Sylvium, qui ante annos centum viginti in resolutionibus ad verbum "oratio," tum senex fundamentum fixit docens, quòd oratio peccatoris, in affectu peccati mortalis perseverantis, non habeat veram "Orationis" essentiam.

XVI. Eandem doctrinam quoad auditionem Missæ Erud. D. Pauwels quondam Plebanus S. Petri Levanii & Præs. Coll. Atreb. (cujus auditor fui) tradidit in Lectionibus publicis in Hallis Lovanii, & luci dedit in Theol. pract. tom. 2. de audit. Missæ n. 46. & seq. Igitur illa doctrina non est nova in Schola Theol. Lov. Concedit quidem, quòd peccator ille exteriùs impleat præceptum, sed non coram Deo; nam audientem Missam in affectu peccati mortalis æquiparat communicanti sacrilegè in Paschate.

XVII. In eandem sententiam descendit Boudart t. 4. tract. 5. de 3. præcep. Decal. §. 52. q. 2.

XVIII. Doctor Collet in suo opusculo de Officio Divino 1. pag. cap. 2. §. 2. n. 11. pro hac doctrina citat Authorem praxis Sacram. ipse autem addit, quòd desuper consuluerit

aliquos Doctores Sorbonæ non suspectos, qui judicarunt, Beneficiarium, qui recitavit Horas Can. in affectu peccati mortalis, obligandum ad restitutionem fructuum.

Magis severè & rigidè circa auditionem Missæ in tali statu loquuntur Author libri "Morale Chrétienne," lib. 3. sect. 3. art. q. à n. 237. ad 243. Pontas, verbo "Missa," casu 45. aliique.

XIX. Multi quidem Scriptores videntur docere oppositum, sed hoc ad ea tempora referendum est, quando opinabantur satisfieri præceptis actuum supernaturalium per actus etiam intrinsecè malos: nam in confirmationem sæpea dijungunt hoc exemplum, quòd per Communionem sacrilegam satisfiat præcepto Communionis annuæ; qui error jam cessat per damnationem prop. 55. Innocentii XI. anno 1679.

XX. Objicitur: Hæc doctrina non est conformis praxi Confessariorum; ergo, &c.

XXI. R. De praxi Confessariorum magis testari possunt Examinatores Synodales, per quorum examen in hac Dicecesi Confessarii assiduè transeunt. Illi autem attestantur, se in examine constanter recipere hoc responsum: quòd consuetudinarii, & qui manent in occasione proxima peccandi mortaliter, vel in odio aut in neglectu restitutionis nempe mortali, toto illo tempore persistent in affectu peccati sive in actuali peccato, ac ideo eodem tempore non satisfecerint præceptis actuum supernaturalium, si obligaverint, fidei, spei, charitatis, contritionis, auditionis Missæ, &c. & insuper, quòd eos moneant, ut de neglectu istorum actuum eliciant novam contritionem, atque desuper se accusent, inquantùm rei sunt.

XXII. Notandum practicè, quòd multi consuetudinarii aliique sæpius non apprehendant, se perseverare in affectu peccati mortalis, vel quòd non satis cognoscant illum peccati affectum obstare implezioni præceptorum actuum supernaturalium, quia etiam videntur aliquando habere humanas velleitates se emendandi, sub quarum pallio decipiuntur. Interim ex his causis ignorantiae vel inadvertentiæ possent sæpe excusari à tanto, saltem quando actum externum præstiterunt cum humana quadam voluntate, quam putabant sufficientem, ad satisfaciendum præceptis v. g. interfuerunt missæ, recitarunt formulas actuum fidei, spei, charitatis, &c.

Ad plures alias objectiones respondi in Tract. de Relig. num. 61.

Hæc dicta sint causâ inquirendæ veritatis in quæstione maximi ponderis in praxi; & ideo eadem lubenter subjicio non solùm censuræ Superiorum, verùm etiam judicio cujuscumque viri prudentis.

Imprimi poterunt. Optandum tamen, ut quæstio hæc juncta penitiùs utrimque ab omnibus examinetur pro uniformitate praxis Confessariorum. Dabam Mechliniæ die 27. Aug. 1763.

A. COLLAERTS, L. C.

INDEX.

---

*Prior Numerus designat Numerum marginalem, posterior
indicat Paginam.*

NUM.	PAG.
1 OCTO virtutes justitiæ annexæ, ...	9
Sunt partes justitiæ potentiales, quia in aliquo conveniunt cum justitia, in aliquo ab ea deficiunt, ...	... ib.
2 Definitio virtutis Religionis, ...	10
3 Objectum Religionis materiale est cultus Dei, ...	ib.
Objectum ejus formale est ratio debiti, Excellentia Dei est objectum formale remotum, Opera supererogatoria quomodo dicuntur cultus debitus, ...	... ib. 11 ib.
4 Religio non est virtus theologica sed moralis dig- nissima, ...	ib.
Explicatur 1. Reg. 15. "Melior est obedientia quam victimæ, ...	... 12
5 Divisio actuum Religionis in internos & externos, in elicitos & imperatos, ...	ib.
Duo sunt interni devotio & oratio, explicatur: Joan. 4. "Veri Adoratores adorabunt in spi- ritu & veritate," ...	... 13
6 Actus religionis eliciti realiter & moraliter, ...	ib.
Aliqui solum sunt moraliter eliciti, ut genufluxio	ib.
7 Actus religionis imperati, ...	ib.
8 Quid devotio, ejus varia acceptio, ...	ib.

NUM.		PAG.
9	Quid meditatio ? ...	15
	Meditatio cum-abstractioe à sensibus, ...	16
10	Effectus devotionis est lætitia mentis, & per accidens tristitia, ...	ib.

DE ORATIONE.

11	Quid oratio, ejusdem divisiones, ...	17
12	Oratio est necessaria necessitate mediæ & præcepti, Utilitates orationis, ...	18
13	Præceptum orandi quandonam obliget, Non omne peccatum est ex defectu orationis, ...	19 20
14	“Oportet semper orare:” tres interpretationes, ...	ib.
15	Oratio vocalis est utilis ob tres rationes, Est etiam in præcepto ipsa Oratio Dominicana, ...	21 ib.
16	Explicatio Orationis Dominicæ, Constat præfatiuncula & 7. petitionibus, Est dignissima ex sextuplice capite, ...	22 ib. ib.
17	Vox “Pater” accipitur essentialiter, Deus est Pater noster ex 4. titulis, ...	23 ib.
18	Quomodo “Nomen Dei” dicatur sanctificari, ...	24
19	“Regnum Dei” triplex significatur, ...	ib.
20	In 3. petitione intelligitur voluntas Dei complacentiæ, ...	25
	Quid sit, sicut in Cœlo & in terra, ...	ib.
21	Petitionis quartæ singula verba explicantur, Intelligitur panis spiritualis & materialis, ...	26 ib.
22	In 5. petitione Debita sunt peccata & pœnæ, Quid debitoribus nostris remittendum, Quomodo peccator id proferat sinè mendacio, ...	28 ib. 29
23	In 6. Petitione petimus liberari à tentatione seductionis, ...	ib.
24	Explicatur 7. petitio, ...	30
25	Explicatur Salutatio Angelica, ...	31
26	Proponitur Rosarium cum 15. Mysteriis, ...	32
27	Litanæ duæ approbatæ tanquam orationes publicæ, ...	ib.

DE HORIS CANONICIS.

28	Definitio, ...	33
	Sunt septem Horæ Canonice, ...	ib.
29	Ad Horas Can. obligantur constituti in ordine sacro, non sic solùm Tonsurati, Mulieres Canonice obligantur, ...	34 ib. & 40

NUM.		PAG.
30	Religiosi utriusque sexûs ad chorum professi obligantur, non novitii, ...	34
31	Beneficiati obligantur, si beneficium reddat tertiam partem sustentationis, ...	35
32	Si Beneficium constanter nullos reddat fructus, recitet aliquoties, ...	37
33	Si Beneficiatus solùm per accidens non recipiat fructus, obligatur, ...	38
	Sicut & iis, qui studii causâ, vel ex dispensatione abest, ...	ib.
34	Ante institutionem seu collationem Beneficii, non est obligatio recitandi Horas, ...	39
	Sed post eam obligatur, si fructus trahat, ...	ib.
	In casu Beneficii litigiosi obligatur possessor, ...	40
35	Deservitor Beneficii tenetur ad horas, non Coadjutor, ...	ib.
	Qid faciat pensio & præstimonium, ...	ib.
36	Qualis restitutio oriatur ex omissione Horarum. Bulla Pii V. & explicatio ejus, ...	41
37	Restitutio debet fieri Fabricæ Beneficiorum, vel dari Pauperibus, ...	43
	Quantùm Pastor, omittens Horas, debeat restituere, ...	ib.
38	Causæ excusantes à restitutione, ...	44
	Distractio mortaliter mala non liberat à restitutione, sed venialiter mala liberat, ...	ib.
	Excommunicatio vel incarceratio justa nan liberat à restitutione, ...	ib.
39	Impotentia ex fraude non liberat à restitutione, ...	45
	Quandonam morbus ex ebrietate excuset à restitutione, ...	46
40	Omissio Horarum Can. est peccatum contra Religionem, ...	ib.
	Beneficiatus insuper peccat contra justitiam, ...	47
	Sensus axiomatis: "Beneficium datur propter Officium," ...	ib.
	Obligatio illa provenit ab Ecclesia non à Fundatoribus, ...	ib.
	Recitans Horas in statu solùm habituali peccati mortalis potest satisfacere præcepto; non is, qui est in affectu peccati mortalis, ...	48
41	Omissio unius parvæ Horæ sufficit ad peccatum mortale, ...	ib.
	Partes exiguæ ejusdem dici coalescunt, non dierum dictinctorum, ...	49

NUM.	PAG.
42 Tres causæ excusantes à lectione Horarum, ...	50
Excommunicatio, &c. non excusat, ...	51
43 Quid sit recitare Horas "devotè & studiosè," ...	51
Oratio in Templo est utilior, ...	52
44 Intentio requiritur formalis vel virtualis, implicita sufficit, ...	53
45 Attentio est triplex ex parte subjecti, ...	54
46 Est etiam triplex ex parte objecti, Attentio ad verba & ad Deum necessaria est, ...	57
47 Distractio plenè voluntaria tollit essentiam ora- tionis, ...	ib.
Non sic distractio involuntaria, ...	ib.
An distractio voluntaria impedit valorem sacra- menti, ...	ib.
48 Distractio indirectè voluntaria multipliciter, ...	58
49 Distractio perfectè voluntaria in materia gravi Horarum Can. est peccatum mortale, ...	60
Distractio imperfectè voluntaria excusat à mor- tali, ...	61
50 De Syncopa, sive mutilatione verborum, ...	ib.
Quomodo recitans Horas debeat seipsam audire, Defectus sunt, nimia celeritas & nimia tarditas, ...	62
51 Interruptio moralis in eadem Hora Can. facit, extra chorum, peccatum saltem veniale, ...	63
52 Obligatio sub veniali, recitandi Matutinum & Laudes ante Missam, ...	64
53 Inversio Horarum Can. extra chorum, est defec- tus venialis, sinè causa, ...	65
Inversio partium ejusdem Horæ Magis obest, ...	ib.
Recitare Officium pro Officio, non licet, ...	ib.
54 Recitans cum socio debet audire verba socii, ...	66
Socius debet legere per modum orationis, ...	ib.
Debet recitatio fieri, sinè supplantatione, alter- natim, ...	ib.
55 Rectè Officium Divinum fit cum cantu, ...	68
56 Canonici obligantur ad cantandum in choro, ...	ib.
57 Distributiones quotidianæ pro præsentibus can- tantibus, ...	70
Exceptiones, in quibus absentes gaudent distri- butionibus, ...	71
Cantans cum voluntaria distractione non gaudet distributionibus, ...	ib.
58 Tempus recitandi Horas Can. ...	73

DE EFFECTIBUS ORATIONIS.

NUM.	PAG.
59 Quatuor effectus orationis, ...	74
60 Oratio est infallibiliter impetratoria, si sit stipata quatuor his conditionibus : 1. piè, 2. perseveranter, 3. necessaria ad salutem, 4. & pro se petat, ...	75
61 Peccator poenitens exauditur, ...	77
Sacerdos vel Beneficiatus recitans Horas Can. in affectu peccati mortalis, non satisfacit præcepto Ecclesiæ, ...	77 & 389
62 Licet petere à Deo spiritualia simpliciter temporalia conditionatè, ...	80
Non licet petere, ut, quæ non sunt salutaria, fiant salutaria, ...	81
63 Mala spiritualia non licet petere, ...	ib.
Temporalia mala aliquando licitè petuntur, etiam aliis inferenda, ...	82
Quomodo explicentur imprecationes Prophetarum, ...	ib.
64 Pro quibus orandum, ...	83
65 Triplex fructus orationis : generalis & specialis & specialissimus, ...	84
66 An Sacerdos vel Beneficiatus, recitans Horas, possit pro uno specialiter orare, ...	85

DE RELIQUIS ACTIBUS RELIGIONIS

67 Quid sit adoratio, ...	86
68 Quid sit sacrificium, ...	ib.
Quomodo in Sacrificio Missæ fiat peremptio, ...	ib.
69 Minister Sacrificii est solus Sacerdos in N. L. ...	88
Sacrificium soli Deo offerri potest, ...	ib.
70 Divisiones Sacrificii, ...	89
71 Decimæ debentur Ministris Ecclesiæ, ...	ib.
72 Divisiones decimarum, ...	90
73 Modi acquirendi decimas, ...	91
74 Decimæ novales, ...	92

DE VOTO.

75 Definitio voti, & ejus explicatio, ...	94
76 Votum fictum triplex, ...	95

NUM.		PAG.
77	Votum sinè voluntate se obligandi est invalidum, ...	96
	Votum absque voluntate implendi, est validum, ...	ib.
78	Votum debet esse perfectè deliberatum, ...	97
79	Votum ex metu, etiam gravi, est validum, ...	ib.
	Votum solemne ex metu est irritum jure positivo, ...	98
80	Error, dolus vel ignorantia circa substantiam voti, illud irritant, ...	99
	Non sic error accidentalis, ...	100
	Error circa causam finalem impedit votum, ...	ib.
81	Votum est res concilii, ...	101
82	Votum est actus patriæ, seu virtutis Religionis elicitus; sed executio sæpe est actus Religionis solum imperatus, ...	ib.
83	Votum latè dictum fit Sanctis & est actus dulciæ, ...	102
	Sensus verborum professionis religiosæ, ...	ib.
84	Materia proxima voti debet esse bonum melius, ...	103
85	Devoto cujus una pars est impossibilis vel illicita, ...	104
86	Votum obligat quoad substantiam licèt accidens fiat impossibile, ...	105
	Cessante voto cessant accessoria, ...	ib.
87	Quomodo obligat votum non peccandi, ...	106
88	An votum de re mala possit esse validum, ...	ib.
	Vovit quis religionem, ut fiat Abbas, ...	ib.
	Quæstio de voto Jephthe, ...	107
89	De voto valido & illicito, ...	108
	De voto contra legem, vel contra prius votum, ...	ib.
	Votum prodigum est invalidum, ...	ib.
90	Votum debet esse de meliori bono in se vel respectivè, ...	109
	Datur actus bonus, qui non est materia voti, ...	ib.
	Intelligitur bonum melius quàm ejus oppositum, ...	ib.
91	Votum de actu indifferenti est invalidum, ...	111
	Sicut & vota de rebus inutilibus, ...	ib.
	Quid de voto non vovendi, ...	ib.
	Quintuplex materia inepta voti, ...	ib.
92	Vovere rem incapacem voti, est saltem veniale peccatum, ...	112
	Quomodo peccet fictè vovens, ...	ib.
	An peccet, quem pœnitet voti facti, ...	ib.
93	Effectus voti est obligatio Religionis, illa obligatio regulariter in materia gravi est gravis, ...	113
	Vovens potest in materia gravi se obligare sub levi, non è contra, ...	ib.

INDEX.

409

NUM.		PAG.
94	Dubius de valore voti, debet illud observare, ...	115
	Casus aliqui resolvuntur, ...	ib.
95	Violatio voti est peccatum contra Religionem, ...	116
	Ex genere suo peccatum mortale, ..	ib.
	Quandonam materiæ parvæ coalescant, & quandonam non, exemplis docetur, ...	117
	Renovatio voti quid efficiat, ...	ib.
96	Triplex est votum pœnale, ...	119
97	Quædam contra votum fiunt validè, quædam invalidè, ...	ib.
	Casus de obligatione voti concurrente cum alio debito, ...	120
98	Unus non obligatur alterius voto quatenus personali, sed voto reali alterius potest obligari, ..	ib.
	Quomodo hæres possit obligari voto personali testatoris, ...	120
99	Quomodo votum de actu alterius possit esse validum, ...	122
	Quomodo votum unius possit impleri per alium, ..	ib.
	Quomodo votum Communitatis obligat posteros, ..	ib.
100	Tempus voto additur aliquando ad finiendam obligationem, aliquando ad eam sollicitandam, ...	123
	Prævidens impedimentum debet prævenire, ...	ib.
101	Regulæ pro voto conditionato, ...	124
	Conditio pœnalis quomodo obliget, ...	ib.
102	Divisiones voti, ...	125
103	Votum simplex & solemne differunt specie, ...	126
	Solemne dirimit matrimonium jure naturæ, ...	ib.
104	Qui vovere possint, ...	128
	Christus non vovit, ...	ib.
105	Qualiter subditi possint vovere, ...	129
106	Quibus modis cesset votum, ...	ib.
107	Irritatio est annullatio voti validi non firmi, ...	130
	Differentiæ inter irrationem & dispensationem, ..	ib.
108	Quomodo Pontifex, Episcopus & Superiores Religiosorum possint irritare vota, ...	131
	Quid de votis Novitiorum, ...	ib.
109	Quomodo pater, mater, tutor & maritus irritent vota, ...	132
110	Quomodo vota confirmata possint irritari & a quibus, ...	134

DE DISPENSATIONE VOTI.

NUM.	PAG.
111	Dispensatio sinè justa causa in voto est invalida, 134
112	Potestas ordinaria dispensandi, ... 135
113	Potestas delegata dispensandi in votis, & commutandi vota, ... 136
114	Quæ sint justæ causæ dispensandi, ... 138
115	Quid servandum in commutatione voti, ... ib.
	Privata autoritate fieri nequit, ... ib.
116	Commutato voto, aliquando licet redire ad priorem materiam, si disjunctivè facta sit commutatio, ... 140
117	An Pontifex possit in voto solemnè dispensare, ... ib.
118	Sunt quinque vota simplicia reservata Pontifici, 141
	Votum non nubendi & similia non sunt reservata, ... ib.
119	Vota conditionata in materia reservata, sunt reservata, ... 143
	Votum disjunctivum de una parte non reservata, non est reservatum, ... 143
120	Tempore Jubilæi quid notandum circa mutationem voti per Confessarios, ... 144
121	In voto reservato aliquando dispensat Episcopus, scilicet in dubio & necessitate urgente, ... 145
122	Obreptio vel subreptio malitiosa circa causam finalem vel impulsivam, reddit dispensationem nullam, ... 146
	Sub-vel Obreptio sinè culpa interposita, circa causam finalem vel substantiam voti, reddit dispensationem invalidam, aliter non, ... ib.
123	Per mutationem materiæ potest cessare votum, 147
	Votum ob periculum mortis vel damni cessat, nisi tale periculum in voto comprehensum sit, ... 148
124	Cessante causâ finali voti, cessat votum, ... 149
125	De statu religioso, ... ib.
	Regulæ approbatæ, quæ sint, .. 150
126	Quæstiunculæ in materia virtutis Religionis, ... 151

DE JURAMENTO.

127	Divisiones juramenti, .. 154
128	In assertorium & promissorium, sub hoc continentur comminatorium, ... 155
129	In simplex contestatorium & execratorium, ... 156

INDEX.		411
NUM.		PAG.
130	In juramentum per Deum & per creaturas, ...	56
	Per Creaturas juratur vel contestatoriè, vel ex- ecratoriè, ...	ib.
131	Juramentum implicitum, accessorium, per se stans, & calumniæ, ...	137
132	Variæ formulæ jurandi, ...	159
133	In dubio attendi debet communis sensus, ...	ib.
134	Variæ formulæ dubiæ, ...	160
135	Formulæ jurandi implicitè, ...	161
136	Formulæ jurandi execratoriè, ...	162
	Formulæ quædam sinè juramento, ...	ib.
	Formula <i>Zoo waer als Godt</i> an sit blasphemia? ...	163
137	Formulæ inaniter prolatae, ...	164
	Formulæ imprecationum differunt à juramento, ...	ib.
138	Formulæ jurandi blasphemæ, ...	165
139	De formulis jurandi corruptis, ...	167
140	Licet jurare. Explicatur Textus Matth. 5. "Non jurare omnino," ...	169
	Cum licentia Episcopi, Clerici coram Laïco Ju- dice juramentum præstant, ...	169
141	Finis & effectus juramenti est confirmatio veritatis, ...	171

DE COMITIBUS JURAMENTI.

142	Tres sunt comites juramenti, ...	ib.
143	Veritas juramenti est duplex, materialis & formalis, ...	172
144	Comes justitiæ significat esse licitum & honestum, ...	173
145	Materia juramenti proxima est assertio honesta, ...	174
	Quomodo actio alterius cadat sub juramentum, ...	ib.
	Materia juramenti promissorii est actio licita, honestæ & possibilis respectu jurantis, ...	ib.
146	Peccata & actus indifferentes vel impossibiles non sunt materia juramenti promissorii, ...	175
147	Obligatio juramenti est gravis & virtutis Religi- onis, ...	177
148	Unus propriè non obligatur juramento personali alterius; sed ex alio pacto accedente potest obligari, ...	178
	Quomodo juramenta Capituli, vel Civitatis obligent, ...	ib.
149	Quomodo juramentum conditionatum obliget, ..	180
	Qui juravit filiæ matrimonium, an possit ingredi Religionem, ...	182

NUM.		PAG.
150	An obliget juramentum de actu contra legem, mandatum, aut votum, ...	... 182
	Juramentum prodigi an valeat, ..	ib.
	Juramentum illicitum & validum, ...	183
151	Actus contra juramentum aliquando est validus, aliquando non, ...	... ib.
	Validè revocatur testamentum juratum, ...	184
152	Quid faciat juramentum circa contractus, ...	186
153	Juramentum ex metu factum obligat, ...	ib.
	Juramentum redeundi ad carcerem obligat, ...	ib.
154	Juramentum vergens in deteriorem exitum non obligat, ...	... 187
	Juramentum occultandi medicinam, ...	ib.
155	Juramentum cum ignorantia vel errore circa substantiam non obligat, ...	... 188
	Juramentum factum Gabaönitis fuit validum, ...	ib.

DE JURAMENTO SIMULATO.

156	Juramentum sinè voluntate implendi est obliga- torium, ...	... 189
	Juramentum sinè voluntate se obligandi factum homini est validum, ...	... ib.
157	Juramentum sinè intentione jurandi factum ho- mini obligat, ...	... 190
	Et peccatur graviter, ...	... ib.
158	Juram. cum restrictione mentali est perjurium, ...	191
159	Juramentum cum amphibologia reali est illicitum & perjurium, ...	... 192
	Oportet jurare ad mentem petentis, ...	... 193

DE PERJURIO.

160	Divisiones perjurii, ...	... 194
161	Perjurium ex defectu comitis veritatis est pec- catum mortale, ...	... 196
162	Nec datur in eo parvitas materiæ, ...	... ib.
163	Juramenta rei exiguæ, & urbanitatis quomodo obligent, ...	... 199
164	Perjurium ex defectu comitis justitiæ est mortale peccatum quando juratur peccatum, ...	... 200
	Sed quando juratur actus indifferens, aliqui ex- cusant à mortali, ...	... ib.

INDEX.

413

NUM.		PAG.
165	Qui jurat occidere alium, peccat dupliciter, ...	202
	Juramentum de re impossibili, est perjuriun ...	ib.
166	Defectus comitis judicii, seu justæ causæ est peccatum veniale, ...	203
167	Consuetudo jurandi quilibet est mortalis, & singuli actus ordinariè sunt peccata mortalia ob periculum perjurii, ...	ib.
	Consuetudo jurandi verum est mortalis, sed actus venialiter mali, ...	ib.
	Actus inadvertenter à consuetudine voluntaria procedentes, sunt peccata formalia nova, ...	204
168	Quæ consuetudo dicatur efficaciter retractata,	206
169	Remedia contra consuetudinem jurandi, ...	ib.
170	Consuetudo, duratio, &c. in confessione debent exprimi, ...	207
171	Excusationes consuetudinariorum refelluntur,	208
172	Juramenta non fraudandi tributa, servandi statuta, &c. ...	209
173	Juramentum formularii Alex. VII. ...	210
174	De juramento per falsos Deos, ...	212
175	Non licet petere juramentum à pejeraturo, ...	ib.
176	Pœna perjurii & blasphemix, ...	213

QUIBUS MODIS CESSET JURAMENTUM.

177	Irritare juramentum competit potestati dominativæ aut quasi dominativæ, ...	214
	Quis possit dispensare in juramento, ...	ib.
	Cessat juramentum cessante fine, item per mutationem materiæ, ...	216
	Item cessat per non acceptationem vel per condonationem, ...	ib.
178	Quæstiunculæ, ...	217
179	Adjuratio duplex, deprecativa, & compulsiva, ...	220
	Signum Crucis formatur duplici modo, ...	ib.
	Continentur Mystera SSmæ. Trinitatis, Incarnationis & Passionis Christi, & Redemptionis nostræ, ...	221
	Utilitates signi Crucis, ...	ib.
	Antiquitas usûs, ...	ib.

VITIA OPPOSITA RELIGIONI.

NUM.	PAG.
180 Superstitio per excessum, irrefigiositas per defectum, ----	224
181 Divisiones sive varii modi superstitionis, ----	ib.
182 Idololatria est peccatum mortale, & non datur parvitas materiæ, ----	225
Idololatria ficta est peccatum, ----	ib.
183 Divinatio superstitiosa & ejus malitia, ----	226
184 Divisiones divinationis, & species ejus, ----	227
Usus virgulæ divinatoriæ, ----	ib.
Excusantur Joseph, Jonathas, Abrahæ famulus, ----	ib.
185 Astrologia judiciaria prohibita est, ----	228
186 Observatio somniorum aliqua naturalis & ficta ; alia superstitiosa & mala, ----	229
187 Sortes divisoriæ & consultoriæ aliquando sunt licitæ, ----	230
Sortes divinatoriæ sive sortilegium nunquam, ----	ib.
188 Vana observantia eventuum frequens, ----	331
189 Observantia sanitatum, ----	ib.
Cæremoniæ ad S. Huberti excusantur, ...	ib.
190 Magia est ratio operandi mira per signa operæ dæmonis, ...	232
Dividitur in magiam nocivam seu maleficium & in non nocivam, ...	ib.
191 De signis magicis, & remediis, ...	233
192 Signa magica licet destruere, etiam eo fine ut cesset malum, ...	234
193 Regulæ dignoscendi maleficium, ...	235
194 Irreligiositatis species, ...	236
Tentatio Dei, ...	ib.
195 Sacrilegium triplex : personale, locale, & reale, Quandonam circumstantia loci vel temporis sacri addat malitiam mortalem, ...	237
196 Immunitas Ecclesiastica triplex : personalis, localis, & realis, ...	239
197 Clerici defraudantes tributa, peccant, ...	240
198 Immunitatis localis privilegia, ...	241
Crimina excepta ab immunitate, ...	ib.

DE SIMONIA.

NUM.		PAG.
199	Simoniam peccatum, ...	244
	In simonia juris divini non datur parvitas materiam, ...	ib.
200	Simoniam divisiones, ...	245
	Casus simoniam humanam, ...	ib.
201	Materia simoniam est spirituale, vel spirituali annexum, ...	247
202	Spirituali annexum tripliciter: antecedenter, consequenter, & concomitanter, ...	248
203	Quam permutationes spiritualium sint simoniaca, ...	250
	Casus litigantium pro beneficio, ...	ib.
204	Pretium simoniacum triplex: munus à manu, ab obsequio, & à lingua, ...	252
	An simoniacum est dare spirituale ob consanguinitatem, ...	ib.
	Proponuntur casus simoniaci, ...	253
205	Tituli eximentes à simonia, ...	254
206	Titulus sustentationis Ministri, ...	255
	Frequentans chorum ob distributionem, ...	ib.
207	Titulus laboris extrinseci, ...	258
208	Titulus redemptionis injustam vexam, ...	259
	Non apud collatores in jure suo, ...	ib.
209	Pallia simoniam, ...	261
210	Simoniam circa ingressum Religionis, ...	262
211	Simoniam in triplici materia solum subjacet poenis Scilicet in Beneficialibus, in ordinatione, & ingressu Religionis, ...	263
	Poenam sunt excommunicatio, suspensio, inhabilitas ad idem Beneficium, infamia & restitutio fructuum, ...	ib.
	... ..	264
212	Simoniaca administratio Sacramentorum, uti & Professio religiosa est valida, ...	265
	Simoniaca collatio Beneficii est invalida: an jure naturam, controvertitur, ...	266
213	Pretium simoniacum retineri non potest, ...	267
	Cui restitui debeat, & casus aliqui, ...	ib.

DE BENEFICIIS.

NUM.		PAG.
214	Definitio Beneficii, & explicatio, ...	270
215	Divisiones Beneficiorum, ...	272
216	Beneficia acquiruntur quinque modis, ...	ib.
	Quibus modis Beneficium amittatur, aut vacet, ...	273
217	Jus patronatus, quomodo acquiratur, ...	274
	Patronus Ecclesiasticus ad presentandum habet sex menses, Laicus quatuor à die notitiæ va- cationis, ...	ib.
218	Collatio vel institutio Beneficii alia libera, alia est non libera, ...	175
	Competit Ordinario loci, alibi Archidiacono; sed in curatis Beneficiis Episcopus dat curam ani- marum, ...	276
	Parochus potest revocari ad examen, ...	ib.
219	Formalitas introductionis in possessionem Bene- ficii, ...	277
220	Electio ad Beneficium fieri potest sub triplici forma, ...	278
221	Quibus modis Papa conferat Beneficia, ...	279
	Concordia Germaniæ, ...	ib.
	Usus in Belgio, ...	279
222	De jure devoluto conferendi Beneficia, ...	280
223	Resignatio una simplex, altera conditionata, ...	281
	Permutatio Beneficiorum quomodo peragatur, ...	ib.
224	Unio Beneficiorum triplex, extinctiva, accessoria, æquè principaliter consistens, ...	282
225	Qualitates Beneficiati: legitimitas, ætas, cæli- batus, probitas morum, Tonsura, ...	283
	Irregularitas vel censura impedit, ...	ib.
226	Quæ, qualis intentio in suscipiente Beneficium requiratur, ...	284
227	Quomodo liceat petere vel appetere Beneficium, ...	285
228	Beneficia dignis, non indignis conferenda, ...	286
229	Dignissimis sunt conferenda Beneficia, ...	287
	An ex promotione digni, prætermisso digniori, oriatur obligatio restitutionis, ...	288
230	Exceptiones quatuor, ...	289
	Non licet accedere ad suffragia minus digni ...	ib.
231	Residentia personalis Beneficiati, ...	290
	Decreta Concilii Trid. circa residentiam, ...	ib.
	Curati tenentur jure divino residere, ...	ib.
	De absentia Canonicorum, ...	ib.

INDEX.		417
NUM.		PAG.
232	Causæ excusantes à residentia, ...	292
	Infirmitas vel impotentia culpabilis an excusat, ...	ib.
	Excommunicatio vel censura justa non excusat, ...	ib.
	Cui cedant fructus non residentium, ...	ib.
233	Pluralitas Beneficiorum est illicita, ...	294
	Exceptiones quatuor, ...	ib.
	Taxa pro honesta sustentatione, ...	ib.
	Possidens Beneficium sufficiens illicitè accipit secundum, licet insufficientis, ...	ib.
	Qui licitè possidet plura Beneficia satisfacit unicâ recitatione Officii Horarum, non sic, qui illicitè possidet, ...	295
234	Beneficia incompatibilia, alia primi generis, alia secundi generis, ...	296
	Beneficia sub eodem tecto uniformia sunt incompatibilia, non sic semper difformia, ...	298
235	Pensio ex Beneficio alia Laica, alia Ecclesiastica; alia realis, alia personalis, ...	ib.
	Quomodo pensio extinguatur, ...	ib.
	Quæ pensio possit redimi, ...	ib.
236	De Regalia, ...	299

DE VIRTUTIBUS ANNEXIS JUSTITIÆ.

237	Pietas in Deum & in parentes, ...	301
	Observantia respicit Superiores & personas excellentes, ...	ib.
238	Obedientia, ejus objectum formale est ratio debiti superioritati, ...	302
	Duplex exceptio non obediendi, ...	ib.
239	Inobedientia formalis est peccatum mortale, ...	304
	An detur in ea veniale ex parvitate materiæ, ...	ib.
240	Gratitudo virtus est, ...	305
	Ingratitudo vitium, quod communiter veniale peccatum est, ...	ib.
241	Veritas seu veracitas est virtus, ...	306

DE MENDACIO.

242	Vitium ei oppositum est mendacium, ...	ib.
	Mendacium est triplex: jocosum & officiosum quæ sunt ex genere suo peccata venialia, ...	ib.
	Et perniciosum, hoc ex genere suo est mortale, ...	ib.

NUM.		PAG.
243	Mendacium nullo casu est licitum, ...	308
	Excusantur Jacob, Abraham, &c. ...	ib.
244	Restrictio purè mentalis est mendacium, ...	309
	Restrictio realis potest esse sinè mendacio, ...	ib.
	Christus non est usus restrictione mentali, ...	310
245	Amphibologia & æquivocatione uti aliquando licet, ...	311
246	Simulatio & hypocrisis continent mendacium in facto, ...	312
247	Affabilitas est virtus, vitia opposita sunt adulatio, & asperitas, ...	ib.
248	Liberalitas est virtus, vitia opposita sunt avaritia per defectum, prodigalitas per excessum, ...	313

TRACTATUS DE FORTITUDINE.

249	Est virtus cardinalis, ...	315
	Vitia opposita, per excessum temeritas seu audacia ...	ib.
	Et per defectum timiditas & ignavia, ...	ib.
250	Martyrium est principalis actus fortitudinis, ...	316
	Conditiones requisitæ ad martyrium, ...	ib.
251	Virtutes annexæ fortitudini sunt quatuor: magnanimitas, magnificentia, patientia, perseverantia, ...	318

DE TEMPERANTIA.

252	Est virtus moderans delectationes gustûs & tactûs, ...	319
	Vitium oppositum, per excessum est intemperantia: per defectum insensibilitas, ...	ib.
253	Sub temperantia sunt multæ aliæ virtutes, ...	320
	Abstinentia est circa cibum & potum non inebriativum, ...	ib.
	Actus ejus præcipuus est jejunium, ...	321

DE JEJUNIO.

254	Divisiones jejunii, ...	ib.
255	Jejunium Ecclesiasticum continet tres partes ...	322
	Dies jejunii qui sunt in Diœcesi Mechlin., ...	ib.
256	Jejunium Quadragesimale ad quid obliget ...	314
257	De abstinentia à carnibus, ...	325
	Objectiones solvuntur, ...	326

INDEX.

419

NUM.		PAG.
258	Unica refectio, ...	327
	Plura parva coalescunt, ...	ib.
259	Tripliciter peccatur contra formam unicæ refec- tionis, 1. sumendo plures, 2. protrahendo, 3. dividendo, ...	328
	Quæ materia sit levis, ...	ib.
260	Toties peccatur, quoties manducatur, ...	330
	An violet jejunium, qui die anteriori plus man- ducat, ut facilius jejuset, ...	ib.
	Solvuntur objectiones, ...	ib.
261	Hora refectionis circa meridiem, ...	331
262	Collatiuncula vespertina, ...	332
	Quantitas accipitur respectivè, ...	333
	Qualitas ciborum collatiunculæ, ...	ib.
263	Tempus sumendæ collatiunculæ, ...	335
264	Quid intelligatur nomine cibi, quid nomine potûs, ...	336
	Merus potus non frangit jejunium, ...	337
	Qui bibit causâ sedandæ famis, an violat jeju- nium, ...	ib.
265	An sumptio chocolât frangat jejunium, ...	339

DE CAUSIS EXCUSANTIBUS A JEJUNIO.

266	Causæ excusantes à jejunio, ...	340
	Hæretici ligantur lege Ecclesiasticâ jejunii, non infideles seu non baptizati, ...	341
267	Quæ infirmitas corporalis excuset, ...	ib.
	Quid de infirmitate causata per propriam culpam, ...	342
268	Labor incompatibilis excusat, ...	343
	Labor respectivè considerandus, ...	ib.
	Operarii otiantes die Festo, an obligentur je- junio, ...	ib.
	An labor esse debet necessarius, ...	344
	Labor in fraudem assumptus, uti inhonestus non excusat à jejunio, ...	345
269	Iter incompatible cum jejunio excusat, ...	346
	Non iter inhonestum, vel in fraudem assumptum Quale & quantum iter excuset, ...	ib.
270	Ætas ante finem tertii septennii excusat, ...	347
271	Senectus excusat solùm, quando impotentia accedit, ...	348
272	Quomodo prægnantes & pauperes excusentur, ...	349

420	INDEX.	PAG.
NUM.		
273	Dispensat in lege jejunii Papa pro universa Ecclesia, Episcopus pro suis Diœcesanis, ...	350
	Parochus ex consuetudine, non verò Confessarii, ...	351
	Dispensatus in una parte, non ideo pro integro jejunio dispensatus est, ...	ib.
	Conditiones & regulas dispensandi præscripsit Benedictus XIV. Summus Pontifex, ...	352
274	Utilitates jejunii, ...	353
275	Non licet dare cibos violaturo jejunium, ...	354
	Caupones illicitè dant carnes Hæreticis in hac patria, ...	ib.
	Exceptio, ...	ib.
276	Vitium gulæ opponitur temperantiæ, ...	355
	Quinque modi seu species gulæ, ...	356
	Quantum peccatum sit gula, ...	ib.

DE SOBRIETATE ET EBRIETATE.

277	Sobrietas moderatur usum potûs inebriativi, ...	ib.
	Ebrietas est peccatum mortale ex genere suo, ...	357
	Ebrietas venialis, ob levem excessum, vel ex in- deliberatione, ...	358
278	Signa ebrietatis, ...	ib.
	Signa ambigua, ...	ib.
279	Ebrietas nullo casu est licita, ...	359
280	Qui influit in ebrietatem alterius multipliciter peccat, ...	360
	Qualiter caupones fiant rei, ...	ib.
	Qui inducit amentem vel infantem ad ebrieta- tem, peccat peccato ebrietatis in altero, ...	361
281	Quomodo mala in ebrietate commissa imputentur, ...	362

DE CASTITATE ET LUXURIA.

282	Castitas moderatur usum venereorum, ...	363
	Est triplex : virginalis, vidualis, & conjugalis, ...	ib.
	Virginitas quomodo amittatur, ...	364
283	Luxuria est inordinatus appetitus venereorum, ...	365
	Ejus octo enumerantur filiæ, ...	ib.
	Prohibetur jure divino extra matrimonium, ...	ib.
284	Non datur in ea parvitas materiæ extra matri- monium, ...	366
	Quomodo conjugati peccent per luxuriam, ...	367

INDEX. 421

NUM.		PAG.
285	Septem species luxuriæ, ...	368
286	Fornicatio est peccatum mortale & jure naturæ prohibita, ...	368
	Ratio S. Thomæ est sufficiens, ...	360
	Objectiones, ...	ib.
287	Stuprum est illicita virginis defloratio, ...	370
	An circumstantia virginitatis in confessione ex- primenda, ...	ib.
	Utrimque argumenta proponuntur, ...	372
	Practica resolutio ex Suarez, & methodus, ...	ib.
	Circumstantia sponsi alterius est gravis, ...	373
288	Raptus explicatur & distinguitur ab aliis, ...	ib.
289	Adulterium tripliciter committitur, ...	374
	Consensus mariti est invalidus, & non excusat, ...	375
	Continet malitias contra castitatem & contra jus- titiam, ...	ib.
290	Incestus, scilicet cum consanguinea vel affine in gradibus prohibitis, ...	ib.
	Continet, ad minus, duas malitias, & contra cas- titem, & contra pietatem sive honorificentiam eis debitam, ...	ib.
	Huc refertur propinquitatis ex publica hones- tate, & ex cognatione spirituali, ...	ib.
	Peccatum Confessarii cum pœnitente, vel Pas- toris cum parochianis explicandum, ...	376
	Peccata carnis propinquorum inter eundem sexum huc reducuntur, ...	ib.
291	Sacrilegium carnale est triplex; personale, locale, & reale, ...	ib.
	Locus sacer hîc strictè accipitur pro benedicto, Peccata merè interna non contrahant malitiam à loco, sed externa saltem consummata, ...	377
292	Peccatum contra naturam, ...	378
	Ejus sunt 5 species, sive 5 modi, ...	ib.
293	Bestialitas & congressus cum dæmone, ...	379
294	Sodomia perfecta & imperfecta, ...	ib.
295	Modus contra naturam, ...	380
296	Pollutio & distillatio, ...	ib.
	Pollutio in somno, ...	381
297	Oscula, aspectus & tactus libidinosi, ...	382
	Quæ possint dici oscula amicitiae, ...	ib.
	Oscula infantium, ...	383
	Aspectus picturarum impudicarum, ...	ib.

NUM.		PAG.
298	Loquens turpia peccat tripliciter: numerus & circumstantiæ audientium exponi debent, ...	ib.
	Quomodo peccent audientes, ...	384
299	Remedia contra peccata Luxuriæ, ...	385
	Radix sive causa inspicienda, & inde non omnibus eadem remedia prosunt, ...	386
	Motus ex timore, ...	ib.
	Non licet se negativè habere ad commotiones venereas, ...	387

VIRTUTES ANNEXÆ TEMPERANTIÆ.

300	Sunt quatuor: continentia, mansuetudo, clementia & modestia, ...	ib.
301	Humilitas dicitur fundamentum virtutum per modum removens superbiam, ...	388
	Gradus humilitatis ex S. Benedicto, & S. Anselmo, ...	ib.
	Media humiliandi se infra alios, ...	389
302	Studiositas est virtus, ...	390
	Item Modestia morum, vitia opposita, ...	391
303	An ornatus mulierum est licitus, ...	ib.
304	Gratiæ gratis datæ possunt esse in peccatore, ...	392
	Tres gradus miraculorum, ...	393
	Solus Deus facit miracula, ...	ib.
	Quomodo dæmones in Egypto patravertint miracula, ...	ib.
	Dæmones non possunt facere miracula, ...	ib.
	Nec mutare homines in bestias, ...	ib.
	Duo fines miraculorum, ...	394
	Falsa miracula ad sepulchrum Parisii, ...	ib.
305	De variis statibus hominum, ...	395
	Vita mixta ex contemplatiua & activa est utilior & nobis & proximo, ...	ib.

INDEX RERUM.

---

*Prior Numerus designat Numerum marginalem, posterior
indicat Paginam.*

NUM.	A	PAG.
289	Adulterium continet plures malitias,	374
45	<i>Attentio</i> triplex ex parte Subjecti,	54
46	Et ex parte objecti,	55
67	<i>Adoratio</i> est actus Religionis,	86
179	<i>Adjuratio</i> alia deprecativa, alia compulsiva,	20
185	<i>Astrologia</i> ,	228
247	<i>Affabilitas</i> & vitia opposita,	312

B

BENEFICIUM.

214	Beneficii definitio,	270
215	Et divisiones,	272
216	Acquiruntur, Beneficia quinque modis, Quibus modis amittantur,	ib. 273
217	Jus patronatus quomodo acquiratur,	274
218	Collatio & institutio Beneficii,	275
219	Formalitas introducendi in possessionem,	277
220	Triplex forma electionis,	278
221	Papa quibus modis conferat Beneficia, Concordata Germaniae, & usus in Belgio,	279 ib.
222	Jus devolutum, quid sit,	280

424	INDEX.	
NUM.		PAG.
223	Resignatio, & permutatio, ----	281
224	Unio Beneficiorum triplex, extinctiva, accessoria, & æqualiter consistens, ----	282
225	Qualitates & conditiones Beneficiati, ----	283
226	Intentio in accipiente Beneficium, ----	284
227	An licet petere Beneficium, ----	285
229	Beneficia dignissimis conferenda, ...	287
230	Exceptiones quatuor, ----	289
	Accedere non licet ad suffragia minus digni, ----	290
231	Residentia Beneficiorum personalis, ----	ib.
232	Causæ excusantes à residentia, ----	292
	Fructus non residentium cui cedant, ----	293
233	Pluralitas Beneficiorum illicita, ----	294
	Exceptiones quatuor, ----	ib.
	Taxa honestæ sustentationis, ----	295
234	Beneficia incompatibilia primi generis, ----	296
235	Pensio ex Beneficio, ejusque divisio, ----	298
	Quomodo Pensio extinguatur, & an possit re- dimi, ----	290
236	Regalia quid sit, ----	ib.
293	Bestialitas, ----	379

C

167	Consuetudo jurandi est mortalis, ----	203
168	Consuetudo retractata, ----	206
169	Remedia contra consuetudinem, ----	ib.
171	Excusationes consuetudinariorum refelluntur, ----	208
179	Signi Crucis usus & mysteria, ----	221
197	Clerici defraudantes tributa, ----	240
262	Collatiuncula die jejunii, ----	332
265	Chocolat an frangat jejunium, ----	339

CASTITAS.

282	Castitas triplex, virginalis, vidualis & con- jugalis, ----	363
	Virginitas quomodo amittatur, ----	364

D

48	Devotio & ejus effectus, ----	14
47	Distractio alia voluntari, alia involuntaria, ----	57
57	Distributio in choro, ----	70
71	Decimæ debentur Ministris, ----	89

INDEX.		425
NUM.		PAG.
72	Divisiones decimarum, ----	90
74	Decimæ novales, ----	92
183	<i>Divinatio</i> superstitiosa, ----	226
287	Dulia, ----	301

DISPENSATIO.

111	Dispensatio in voto sinè justa causa est invalida	134
114	Quæ sint justæ causæ dispensandi, ----	138
112	Potestas dispensandi ordinaria & delegata, ----	135
116	An, commutatio voto liceat redire ad priorem materiam, ----	140
117	An Papa possit dispensare in voto solemnî, ----	141
118	Quinque vota simplicia reservata, ----	ib.
119	Vota conditionata sunt reservata in materia reservata, ----	143
120	Vota tempore jubilæi, ----	144
121	Episcopus dispensat aliquando in voto reservato	145
122	Obreptio vel subreptio quid faciat circa dispensationem in voto, ----	146
106	Quibus modis cesset obligatio voti, ----	129
123	Mutatio materiæ voti, ----	147
124	An cesset votum cessante fine, ----	149
125	Quatuor <i>Regulæ</i> Religionum approbatæ, ----	ib.
272	Dispensatio in jejunio, ----	349
	<i>Regulæ</i> dispensandi per Benedictum XIV, ----	ib.

E

EBRIETAS.

277	Ebrietas est peccatum mortale, quando? ----	356
278	Ebrietatis signa certa & ambigua, ----	358
281	Mala in ebrietate commissa, ----	362
280	Inducens <i>Amentem</i> ad ebrietatem, peccat, ----	360

F

FORTITUDO.

249	Fortitudo & vitia opposita sunt audacia & timiditas, ----	315
250	<i>Martyrium</i> est principalis ejus actus, ----	316
251	Virtutes quatuor annexæ fortitudini, ----	318
286	<i>Fornicatio</i> est jure naturæ prohibita, ----	368

G

NUM.		PAG.
276	<i>Gula</i> opponitur temperantiæ,	--- 355
	Quinque modi seu species gulæ,	--- ib.
	Quantum peccatum sit gula, ---	--- 357
304	<i>Gratia</i> gratis data, ...	... 392

H

HORÆ CANONICÆ.

28	Horæ Canonicæ sunt septem,	--- 33
29	Ad Horas Canonicas obligantur, qui sunt sacro Ordine insigniti,	--- 84
	Mulieres Canonicæ,	--- ib.
30	Religiosi professi,	--- ib.
	Beneficiati, si fructus possint percipere,	--- 35
34	Ante institutionem seu collationem beneficiandus non obligatur,	--- 39
40	Beneficiatus omittens horas, peccat contra iustitiam,	--- 46, 63 & 389
	Recitans Horas in affectu peccati mortalis, non satisfacit,	--- 47, 63, 76 & 389
42	Tres causæ excusantes à lectione Horarum,	--- 50
45	Requiritur attentio triplex ex parte subjecti,	--- 54
46	Et ex parte objecti,	--- 55
47	Distractio in Horis quid faciat,	--- 57
50	Syncopa, ---	--- 61
	An recitans debet seipsum audire,	--- 62
51	Interruptio mortalis quid faciat,	--- 63
52	Recitatio Matutini ante Missam,	--- 64
53	Inversio Horarum extra chorum,	--- 65
	Recitare officium pro officio non licet,	--- ib.
54	Recitans cum socio,	--- 66
56	Canonici obligantur ad cantandum in choro,	--- 68
57	Distributiones in choro,	--- 70
58	Tempus recitandi Horas Canonicas,	--- 73
66	An Sacerdos in Horis possit pro uno specialiter orare,	--- 85
266	<i>Hæretici</i> ligantur jejuniis Ecclesiastico; sed non infideles non baptizati,	--- 340
301	Humilitas & ejus gradus,	--- 388

I

JEJUNIUM.

NUM.		PAG.
254	Jejunium & ejus divisiones, ----	321
256	Jejunium quadragesimale, ----	324
257	Abstinentia à carnibus, ...	325
258	Unica refectio; plura parva coalescunt, ...	327
259	Tripliciter peccatur ex hac parte, ...	328
260	Plures refectioes sunt plura peccata, ...	330
262	Collatiuncula vespertina; qualitas & quantitas cibi, & tempus, ...	332
263	An potus frangat jejunium, ...	337
265	Sumptio chocolat, ...	339
266	Causæ excusantes à jejunio, ...	340
267	Infirmetas corporalis excusat, Infirmetas per culpam, ...	341 342
268	Labor incompatibilis, ...	343
	Non tamen labor in fraudem assumptus, ...	344
269	Iter incompatibile, ...	346
270	Ætas ante tertium septennium, ...	347
271	Senectus quomodo excuset, ...	348
272	Prægnantes & pauperes, ...	349
273	Dispensatio in lege jejunii, ...	350
	Regulæ dispensandi per Benedictum XIV. Papam, ...	351
275	Caupones dantes carnes die jejunii, ...	353

JURAMENTUM.

127	Divisiones juramenti, ...	155
134	Varie Formulæ jurandi, ...	160
136	Formulæ jurandi execratoriæ, ...	162
138	Formulæ jurandi blasphemæ, ...	165
139	Formulæ corruptæ jurandi, ...	167

JURAMENTI COMITES.

142	Tres comites juramenti, ...	171
145	Quomodo actio alterius cadat sub juramento, ...	174
146	Actus indifferens non est materia juramenti, ...	175
148	Quomodo juramenta Capituli vel civitatis obligent, ...	178
149	Juramentum conditionatum, ----	180

NUM.		PAG.
150	Juramentum contra legem, aut votum, -----	182
	Juramentum Prodigii, -----	183
	Juramentum illicitum & validum, -----	184
151	Actus contra juramentum, aliquando est validus, ib.	
	Validè revocatur testamentum juratum, -----	185
152	Juramentum circa contractus, quid faciat, -----	186
153	Juramentum redeundi ad carcerem, -----	ib.
154	Juramentum vergens in deteriorem exitum, -----	187
	Juramentum occultandi medicinam, -----	188
155	Ignorantia vel error in juramento, -----	ib.
	Juramentum factum Gabaönitis, -----	189
172	Juramenta non fraudandi tributa, -----	209
173	Juramentum Formularii Alex. VII. -----	210
174	Juramentum per falsos Deos, -----	212

JURAMENTUM SIMULATUM.

156	Juramentum sinè voluntate implenui, est validum, -----	189
	Sinè voluntate se obligandi factum homini est validum, -----	190
157	Item juramentum sinè intentione jurandi, -----	ib.
158	Juramentum cum restrictione mentali, -----	191
159	Cum Amphibologia, -----	192
	De perjurio. Vide infra verbum <i>Perjurium</i> ,	

JURAMENTI OBLIGATIO CESSAT.

177	Cessat irritatione, dispensatione, -----	214
	Cessatione finis, mutatione materiæ, condonatione, non acceptatione, &c. -----	ib.
182	Idololatria, ...	225
196	<i>Immunitas</i> Ecclesiastica triplex, -----	239
197	<i>Clerici</i> defraudantes tributa, -----	240
198	Crimina excepta ab immunitate locali, -----	241
269	<i>Iter</i> quale excuset à jejunio, -----	346
290	<i>Incestus</i> continet plures malitias, -----	375

L

27	<i>Litania</i> duæ approbatæ, ...	32
248	<i>Liberalitas</i> , & vitia opposita, -----	313
268	<i>Labor</i> qualis excuset à jejunio, -----	343
207	<i>Labor</i> extrinsecus excusat à simonia, -----	258
283	<i>Luxuriæ</i> octo filiaë, ...	365

INDEX.		429
NUM.		PAG.
285	Et septem species luxuriæ, ...	368
284	Non datur in ea parvitas materiæ extra matrimonium, ...	366
292	Peccatum contra naturam, & ejus quinque species, ...	378
299	Remedia contra peccata luxuriæ, ...	385

M

9	<i>Meditatio</i> quid sit, ...	15
191	<i>Magi</i> , ...	233
193	<i>Maleficium</i> regulæ dignoscendi, ...	235
250	<i>Martyrium</i> . Actus fortitudinis principalis, ...	316
304	<i>Miracula</i> solus Deus facit, non dæmones, ...	392
302	Modestia virtus est. Vitia opposita, ...	390
55	Musica quæ permittitur, ...	68

MENDACIUM.

242	Mendacium triplex, ...	306
243	Quomodo excusentur Abraham, Jacob, &c. ...	308
244	Restrictio purè mentalis est mendacium, ...	309
245	Amphibologia seu æquivocatio licet aliquando, ...	314
246	Simulatio & hypocrisis continent mendacium, ...	312

O

238	<i>Obedientia</i> est virtus, ...	302
239	Inobedientia formalis, ...	304
238	Duplex exceptio non obediendi, ...	302

ORATIO.

11	<i>Orationis</i> definitio & divisio, ...	16
13	Præceptum orationis, ...	18
16	Oratio Dominica est vocalis dignissima ex sex-tuplici capite, ...	21
17	Explicatio omnium verborum, ...	23
60	Quatuor conditiones orationis, ut sit infallibiliter, impetratoria, ...	75
63	An mala petere licet in oratione, ...	81
65	Triplex fructus orationis, ...	84
122	<i>Obreptio</i> vel subreptio circa dispensationem in voto, ...	146
237	<i>Oscula</i> libidinosa, ...	301

430	INDEX.	PAG.
NUM.		
	P	
35	Pensio & præstimonium, ...	40
176	<i>Pœnæ</i> perjurii & blasphemiæ, ...	213
211	<i>Pœnæ</i> simoniæ in triplici materia, ...	263
218	<i>Pastor</i> potest revocari ad examen, ...	275
235	Pensio ex Beneficio quotuplex; & quomodo extinguatur, ...	298
237	<i>Pietas</i> est virtus. Item observantia, ...	301

PERJURIUM.

160	Divisiones perjurii, ...	194
162	An detur in perjurio partivas materiæ, ...	196
163	Juramenta urbanitatis parvitas materiæ, ...	199
164	Perjurium ex defectu comitis iustitiæ, ...	200
167	Consuetudo jurandi quilibet est mortalis, ...	203
175	A pejeraturo non licet petere juramentum, ...	212
176	<i>Pœnæ</i> perjurii & blasphemiæ, ...	213
296	<i>Pollutio</i> , ...	383

R

RELIGIO.

2	Definitio virtutis Religionis, ...	10
	Objectum ejus materiale est cultus; formale est ratio debiti, ...	ib.
4	Religio non est virtus theologica, sed moralis dignissima, ...	11
6	Actus Religionis elicitæ & imperati, ...	13
26	Rosarium B. M. V. ...	32
67	Actus religionis in particulari, ...	86
125	Regulæ Religionum approbatæ quatuor, ...	149
236	Regalia quid sit, ...	299
299	Remedia contra peccata luxuriæ, ...	385
213	Restitutio pretii simoniaci, ...	268
36	Restitutio ex omissione Horarum Canonicarum, ...	41
38	Causæ excusantes à restitutione, ...	44
	Distractio venialiter mala liberat, ...	45
39	Morbus ex ebrietate an excuset, ...	ib.
231	Residentia personalis, ...	290
232	Excusantia à residentia, ...	292
	An impotentia culpabilis excusat, ...	293

INDEX. 481

S.

NUM.		PAG.
25	Salutatio Angelica explicatur,	... 31
69	<i>Sacrificium</i> ,	... 88
70	Divisiones sacrificii,	... 89
181	<i>Superstitio</i> & ejus species,	... 227
187	Sortilegium,	... 230
186	Somniorum observatio,	... 229
195	<i>Sacrilegium</i> triplex, item carnale triplex,	... 237
287	<i>Stuprum</i> ,	... 370
294	<i>Sodomia</i> duplex,	... 379
302	<i>Studiositas</i> est virtus,	... 390
305	<i>Status</i> varii hominum,	... 395
	Signum crucis,	... ib.

SIMONIA.

199	Simonia & divisiones,	... 244
201	Materia ejus, spirituale, vel spirituali annexum,	247
203	Permutationes simoniacæ,	... 250
204	Pretium simoniacum triplex,	... 252
205	Tituli eximentes à simonia, sustentatio,	... 254
207	Labor extrinsecus,	... 258
208	Redemptio iujustæ vexæ,	... 259
211	Pœnæ simoniæ,	... 263
212	Professio simoniaca est valida, Collatio Beneficii simoniaca est invalida; an jure naturæ, controvertitur,	... 266 ... 267
213	Restitutio pretii simoniaci,	... 268

SOBRIETAS.

277	Sobrietas est virtus,	... 356
	<i>Ebrietas</i> vitium oppositum,	... 357

T.

TEMPERANTIA.

252	Temperantia est virtus. Vitia opposita,	... 319
253	Virtutes variæ sub temperantia,	... 320
300	Virtutes annexæ temperantiæ,	... 387
298	<i>Turpiloquium</i> ,	... 383

V.

VITIA OPPOSITA RELIGIONI.

NUM.		PAG.
183	Superstitio & irreligiositas, ...	226
181	Varii modi superstitionis, ...	224
182	Idololatria, ...	225
183	Divinatio, ...	226
184	Usus virgulæ divinatoriæ, ...	227
185	Astrologia, ...	228
186	Observatio somniorum, ...	229
187	Sortilegium, ...	230
188	Observantia vana & sanitatum, ...	231
190	Magia, ...	232
192	Signa magica licet destruere, ...	234
193	Regulæ dignoscendi maleficium, ...	235
194	Irreligiositatis species, tentatio Dei, ...	236
195	Sacrilegium triplex : personale, locale & reale, ...	237
1	Virtutes annexæ justitiæ sunt octo, ...	9
241	<i>Veritas</i> seu veracitas virtus, ...	306
305	<i>Vita</i> contemplativa, ...	395

VOTUM.

75	Definitio voti, ...	94
76	Votum fictum triplex, ...	95
79	Votum ex metu est validum, ...	97
80	Error, dolus vel ignorantia circa substantiam voti, & circa causa finalem, ...	99
83	Votum latè dictum fit sanctis, & est actus dulciæ, Sensus verborum professionis, ...	102 103
84	Materia voti est bonum melius, ...	ib.
85	Votum, cujus una pars est impossibilis, ...	104
87	Votum non peccandi quomodo obliget, ...	106
88	Votum de re mala, ...	ib.
	Votum Jephthe, ...	107
89	Votum validum & illicitum, ...	108
	Votum contra legem, vel prius votum, ...	ib.
91	Votum de actu indifferenti, ...	111
	Votum non vovendi, ...	ib.
	Quintuplex materia voti inepta, ...	ib.
92	An peccet, quem pœnitet voti facti, ...	112

INDEX.		433
NUM.		PAG.
93	Effectus voti, ...	113
	Potest vovens in materia gravi se obligare sub levi, non è contra, ...	114
94	Dubius de valore voti debet illud observare, ...	115
95	Peccatum violationis voti, ...	116
96	Votum pœnale triplex, ...	119
97	Quæ fiant validè contra votum, ...	ib.
	Obligatio voti concurrens cum alio debito, ...	122
98	Nemo obligatur voto alterius personali, ...	ib.
	Attamen reali obligatur, ...	121
	Hæres quomodo obligetur voto testatoris, ...	ib.
99	Quomodo votum de actu alterius obliget, ...	122
	Votum communitatis quomodo obliget posteros, ...	ib.
100	Prævidens impedimentum debet prævenire, ...	113
101	Votum conditionatum : & regulæ, ...	124
102	Divisiones voti. Solemne dirimit matrimonium jure naturæ, ...	125
104	Quis possit vovere, Christus non vovit, ...	128
106	Quibus modis cesset votum, ...	129
108	Quomodo superiores irritent vota, ...	131
	Quomodo pater, mater, tutor, &c. irritent, ...	ib.
	Vota novitiorum in religione, ...	ib.
282	<i>Virginitas</i> quomodo amittatur, ...	363
287	Virginitatis circumstantia an experimenda in confessione, ...	371

FINIS.

